

Vidgad vuxenutbildning

Ref

Uppsökande verksamhet och studiecirklar
Erfarenheter och förslag

Huvudbetänkande av
kommittén för försöksverksamhet
med vuxenutbildning

FÖVUX

1974:54

SOU

Statens offentliga utredningar
1974:54
Utbildningsdepartementet

Vidgad vuxenutbildning

Uppsökande verksamhet och studiecirklar
Erfarenheter och förslag

Huvudbetänkande av kommittén för
försöksverksamhet med vuxenutbildning
FÖVUX
Stockholm 1974

Sammanfattningar av detta betänkande
har utgivits på engelska,

*Extended Adult Education
Outreaching Work and Study Circles
(Experiences and Proposals)*

och på franska

*Portée plus étendue de l'enseignement
aux adultes
Prospection des participants et cercles d'études
(Expériences et projets)*

Till Statsrådet och chefen för utbildningsdepartementet

Kungl. Maj:t bemyndigade 1970-01-23 dåvarande statsrådet Sven Moberg att tillkalla åtta sakkunniga med uppgift att bedriva försöksverksamhet med vuxenutbildning.

Med stöd av nämnda bemyndigande tillkallades 1970-02-06 såsom sakkunniga ledamoten av riksdagen f. d. förvaltningschefen Sven Ekström, utbildningsintendenten i Svenska industritjänstemannaförbundet Evert Brandgård, direktörsassistenten i Svenska arbetsgivareföreningen Margareta Dahlgren, departementssekreteraren i utbildningsdepartementet Berndt Johansson, studierektorn i Arbetarnas bildningsförbund Inge Johansson, numera ombudsmannen i Landsorganisationen i Sverige Henry Persson, numera avdelningschefen i riksrevisionsverket Åke Sanell samt undervisningsrådet i skolöverstyrelsen Gösta Vestlund.

Åt Ekström uppdrogs att såsom ordförande leda de sakkunnigas arbete.

De sakkunniga har antagit namnet kommittén för försöksverksamhet med vuxenutbildning (FÖVUX).

Som sekreterare åt kommittén har studiesekreteraren Per-Ebbe Persson varit förordnad under tiden 1970-04-01–1972-03-31.

Sedan Persson erhållit begärt entledigande har utredningssekreteraren Peter Engberg fr. o. m. 1972-04-01 varit förordnad som kommitténs sekreterare.

Som biträdande sekreterare åt kommittén har varit förordnade ovan nämnde Engberg under tiden 1971-09-01–1972-03-31, numera utbildningsassistenten Eva-Maria Danvind under tiden 1972-08-15–1973-08-31, fil. kand. Siw Liljeqvist fr. o. m. 1973-04-01, forskningsassistenten Ewa Arenbro fr. o. m. 1973-12-01, fil. kand. Per-Ivan Andersson fr. o. m. 1974-01-01 och adjunkten Margot Olofsson fr. o. m. 1974-02-15.

För att såsom experter biträda kommittén har varit tillkallade forskningsassistenten Solveig Johansson fr. o. m. 1970-10-09, redaktören Gunilla Boëthius under tiden 1971-02-15–1972-09-30, statistikchefen Göran Svanfeldt fr. o. m. 1972-04-01, ovannämnda Danvind fr. o. m. 1973-09-01, byrådirektören Lars Göransson fr. o. m. 1974-04-01 och hovrättsassessorn Arvid Sanmark fr. o. m. 1974-05-16.

I kommitténs arbete har också deltagit bl. a. forskningsassistenten Anita Hedlund och annan personal från Sveriges Radios publik- och

programforskningsavdelning, som medverkat vid utvärderingen av försöksverksamheten.

Kommittén har tidigare avgivit delbetänkandena Uppsökande verksamhet för cirkelstudier inom vuxenutbildningen (SOU 1972:19) och Fortsatt uppsökande verksamhet för cirkelstudier inom vuxenutbildningen (SOU 1973:9), vilka innehåller redogörelser för de båda första årens försöksverksamhet.

Kommittén får härmed överlämna sitt huvudbetänkande Vidgad vuxenutbildning. I detta presenteras resultaten av de tredje och fjärde årens försöksverksamhet. Vidare framläggs förslag till reformer rörande uppsökande verksamhet, studiecirkelverksamhet, folkhögskolekurser och studiestöd, vilka baseras på erfarenheter från hela den hittills genomförda försöksverksamheten.

FÖVUX fortsätter sitt arbete. Verksamheten under det femte försöksåret, som nu pågår, beräknas kunna redovisas under hösten 1975.

Stockholm i juli 1974

Sven Ekström

Evert Brandgård

Inge Johansson

Gösta Vestlund

Margareta Dahlgren

Henry Persson

Berndt Johansson

Åke Sanell

/Peter Engberg

Per-Ivan Andersson

Ewa Arenbro

Siw Liljeqvist

Margot Olofsson

Innehåll

<i>Förkortningar</i>	23
<i>Författningsförslag</i>	25
Förslag till lag om ändring i studiestödslagen (1973:349) ..	25
Förslag till lag om kommuns medverkan vid uppsökande verksamhet i studiefrämjande syfte	34
<i>Sammanfattning</i>	37

I Kommitténs arbete

Kapitel 1 <i>Bakgrund till FÖVUX</i>	59
Kapitel 2 <i>Kommitténs direktiv</i>	61
Kapitel 3 <i>Utredningsarbetets uppläggning</i>	63
3.1 Inriktning av verksamheten	63
3.2 Central organisation	63
3.3 Fältorganisation	64
3.4 Effekter av försöksverksamheten	64
3.5 Delbetänkanden	65
3.6 Remissyttranden	65
3.7 Samråd	66
3.8 Internationella kontakter	67

II Vuxenutbildningen i Sverige

Kapitel 4 <i>Vuxenutbildningens mål</i>	69
4.1 "Utbildningspolitikens mål är att skapa ökad jämlikhet i samhället."	69
4.2 1967 års riksdagsproposition angående vissa åtgärder inom vuxenutbildningen	70
4.3 LO:s arbetsgrupp för vuxenutbildningsfrågor	71
4.4 SAP-LO:s arbetsgrupp för jämlikhetsfrågor	73

4.5	Förändrad inriktning av vuxenutbildningen	73
4.6	Skolöverstyrelsens petita 1970/71	73
4.7	1970 års riksdagsproposition angående ökat stöd till vuxenutbildningen	74
4.8	Återkommande utbildning	74
4.9	Två perspektiv på återkommande utbildning och jämlikhet	75
4.10	Tokyo-konferensen 1972	76
4.11	OECD:s diskussioner angående återkommande utbildning	77
4.12	TCO:s utbildningsnämnd	78
4.13	SAF:s syn på vuxenutbildningen	79
4.14	1973 års riksdagsproposition angående vuxenutbildning	79
Kapitel 5 <i>Vuxenutbildningens hittillsvarande utveckling</i>		81
5.1	Folkbildningen före 1900	81
5.1.1	Äldre tid	81
5.1.2	Bildningscirklar	82
5.1.3	Folkhögskolor	82
5.1.4	Arbetsinstitut	83
5.1.5	Centralbyråer	83
5.2	Studieförbundens framväxt	83
5.2.1	Studieförbund inom nykterhetsrörelsen	84
5.2.2	Arbetarnas bildningsförbund	84
5.2.3	Studieförbund inom jordbrukarrörelsen	85
5.2.4	Sveriges kyrkliga studieförbund	86
5.2.5	KFUK-M:s studieförbund	86
5.2.6	Tjänstemännens bildningsverksamhet	86
5.2.7	Studieförbundet Medborgarskolan	86
5.2.8	Folkuniversitetet	87
5.2.9	Frikyrkliga studieförbundet	87
5.2.10	Liberala studieförbundet	87
5.3	Radio – folkbildning	87
5.4	Samverkande bildningsförbunden – Folkbildningsförbundet – länsbildningsförbunden	88
5.5	Studieförbundens fortsatta utveckling	88
5.5.1	1950-talet	88
5.5.2	1960-talet	89
5.6	Några drag i vuxenutbildningen under de senaste åren	89
5.6.1	Prioriterade studiecirklar	90
5.6.2	Kommunal vuxenutbildning	90
Kapitel 6 <i>Vuxenutbildningens nuvarande omfattning</i>		93
6.1	Studieförbund	93
6.1.1	Allmänna cirklar	93
6.1.2	Invandrar-cirklar	94
6.1.3	Universitetscirklar	96
6.2	Folkhögskolor	97
6.3	Korrespondensundervisning	100
6.4	Kurser i radio och television	101

6.5	Kommunal vuxenutbildning	101
6.6	Statlig vuxenutbildning	103
6.7	Eftergymnasial vuxenutbildning	104
6.8	Arbetsmarknadsutbildning	105
6.9	Facklig utbildning	106
6.10	Statlig personalutbildning	107
6.11	Landstingsförbundets utbildningsverksamhet	108
6.12	Svenska kommunförbundets utbildningsverksamhet	109
6.13	Utbildning inom det privata näringslivet	110
Kapitel 7 <i>Vuxenutbildningen i samhället</i>		113
7.1	Befolkningens fördelning på utbildning	113
7.2	Sociala aspekter på utbildning	116
7.2.1	Utbildning och socialgrupp	118
7.2.2	Studieval och sociala variabler	119
7.2.3	Utbildning och inkomst	119
7.2.4	Utbildning och arbetslöshet	121
7.3	Rekrytering till olika vuxenutbildningsformer	121
7.4	De kortutbildades och studiecirkelverksamhetens regionala fördelning	125
7.5	Beskrivning av vissa grupper kortutbildade	133
7.5.1	Personer med skiftarbete eller obekvämt arbetstid	133
7.5.2	Personer med olika slag av handikapp	137
7.5.3	Anställda i skyddat arbete	138
7.5.4	Personer bosatta i glesbygd	139
7.5.5	Hemarbetande kvinnor	142
Kapitel 8 <i>Uppsökande verksamhet inom vuxenutbildningen</i>		145
8.1	Uppsökande verksamhet som rekryteringsmetod	145
8.1.1	Motiv för uppsökande verksamhet	145
8.1.2	Studiehinder	145
8.1.3	Uppsökande verksamhet från olika synpunkter	147
8.1.4	Svårigheter för uppsökande verksamhet	147
8.1.5	Personlig påverkan	148
8.1.6	Några synpunkter på studieorganisatören	148
8.1.7	Några exempel på uppsökande verksamhet	149
8.2	Den uppsökande verksamhetens nuvarande omfattning	151
8.2.1	FÖVUX:s enkät om uppsökande verksamhet	151
8.2.2	Den uppsökande verksamhetens totala omfattning	152
8.2.3	Kommunernas uppsökande verksamhet	152
8.2.4	ABF:s uppsökande verksamhet	153
8.2.5	TBV:s uppsökande verksamhet	153
8.2.6	SV:s uppsökande verksamhet	154
8.2.7	Mbsk:s uppsökande verksamhet	154
Kapitel 9 <i>Några studieformer inom vuxenutbildningen</i>		155
9.1	Gruppstudier	155
9.2	Studiecirkelns pedagogik	155

9.2.1	Historik	155
9.2.2	Ledarrollen	156
9.2.3	Studiecirkelns arbetsformer	157
9.2.4	Studiecirkelns gemensamma beslut	157
9.2.5	Studiecirkeln som vuxenutbildningsform	158
9.2.6	Studiecirkelns framtidsmöjligheter	158
9.3	Folkhögskolekurser	159

Kapitel 10 *Några projekt inom vuxenpedagogiskt forsknings- och utvecklingsarbete* 161

10.1	Studiecirkeln som pedagogisk situation	161
10.2	SAMVUX – rekrytering, uppsökande verksamhet, samordning i vuxenutbildning	162
10.3	SOS – VUX – studiebehov och studiehinder i vuxenutbildning	163
10.4	GRUV – grundskolestudier för vuxna	164
10.5	Rekrytering till och metoder vid vuxenundervisning	166

III FÖVUX:s försöksverksamhet

Kapitel 11 *Sammanfattning av verksamheten under det första försöksåret* 167

Kapitel 12 *Sammanfattning av verksamheten under det andra försöksåret* 171

Kapitel 13 *Uppläggning av verksamheten under det tredje försöksåret* 181

13.1	Målgrupper och försöksplan	181
13.2	Representativitet och speciella problem vid utvärderingen	183
13.2.1	Anställda med normal arbetstidsförläggning	183
13.2.2	Anställda med obekvämt arbetstid inom industrin och vårdsektorn	184
13.2.3	Hemarbetande kvinnor	184
13.3	Utformning av vissa insatser i försöksverksamheten	185
13.3.1	Studieorientering	185
13.3.2	Studiestöd	185
13.3.3	Stimulansbidrag	186
13.3.4	Ersättning till deltagare för förlorad arbetsförtjänst	186
13.3.5	Studieorganisationsutbildning	186
13.3.6	Cirkelledarutbildning	186
13.4	Tidsplan	187
13.5	Kostnader	187

Kapitel 14 *Den uppsökande verksamheten under det tredje försöksåret* 189

14.1	Utformning	189
------	------------	-----

14.2	Uppgiftsinsamling	190
14.3	Rekryteringsresultat	191
14.3.1	Anställda med normal arbetstidsförläggning	193
14.3.2	Sammanfattning av rekryteringsresultaten bland anställda med normal arbetstidsförläggning	197
14.3.3	Anställda med skiftarbete inom industrin	197
14.3.4	Personal med schemalagd arbetstid inom vårdsektorn	200
14.3.5	Hemarbetande kvinnor	203
14.3.6	Fysiskt handikappade personer	206
14.4	Studievillkorens rekryterande effekt	208
14.5	Studiestödets rekryterande effekt	210
14.6	Ämnen	210
14.7	Orsaker till att vilja delta	212
14.8	Orsaker till att inte vilja delta	213
14.9	Synpunkter från studieorganisatörerna	214
14.9.1	Uppsökande verksamhet på arbetsplatser	214
14.9.2	Uppsökande verksamhet bland hemarbetande kvinnor	215
14.9.3	Uppsökande verksamhet bland handikappade	216
14.10	FÖVUX-deltagarnas syn på studieorganisatörer	216
Kapitel 15 <i>Studieverksamheten under det tredje försöksåret</i>		219
15.1	Urval av deltagare till studiecirkelarna	219
15.1.1	Anställda med normal arbetstidsförläggning	219
15.1.2	Anställda med obekväm arbetstid inom industrin och vårdsektorn	220
15.1.3	Hemarbetande kvinnor	220
15.1.4	Fysiskt handikappade personer	220
15.2	Cirkelsammankomsternas antal och tid	220
15.3	Studielokaler	221
15.4	Cirkelledare	221
15.4.1	Cirkelledare i FÖVUX III	221
15.4.2	FÖVUX-deltagarnas synpunkter på cirkelledare	224
15.5	Studiematerial	224
15.5.1	Svenska	224
15.5.2	Engelska	225
15.5.3	Matematik	225
15.5.4	Samhällskunskap	226
15.5.5	Inställning till audiovisuella hjälpmedel	226
15.6	Arbetet i cirkelarna	226
15.7	Studieorientering	227
15.7.1	Cirkelledarnas syn på studieorienteringen	227
15.7.2	Deltagarnas syn på studieorienteringen	228
15.7.3	Arbetsförmedlingstjänstemännens syn på studieorienteringen	228
15.8	Studievillkor och studiestöd	230
15.9	Hur deltagarnas förväntningar inför studierna uppfyllts	233

15.9.1	Viktigaste behållningen av FÖVUX-studierna	236
15.9.2	Planer på fortsatta studier	236
15.9.3	Önskemål om betyg eller intyg	237
15.9.4	Synpunkter på skrivningar och prov	237
15.10	Frånvaro	237
15.11	Studiernas varaktighet	238
15.11.1	Anställda med normal arbetstidsförläggning	238
15.11.2	Anställda med skiftarbete inom industrin	240
15.11.3	Personal med schemalagd arbetstid inom vård- sektorn	240
15.11.4	Hemarbetande kvinnor	240
15.11.5	Fysiskt handikappade personer	240
15.12	Orsaker till att inte påbörja studierna	240
15.13	Orsaker till att avbryta studierna	242
Kapitel 16 <i>Uppläggningsen av verksamheten under det fjärde försöksåret</i>		
16.1	Målgrupper och försöksplan	245
16.2	Utformning av vissa insatser i försöksverksamheten	247
16.2.1	Studiestöd	247
16.2.2	Ersättning till deltagare för förlorad arbetsförtjänst	247
16.2.3	Studieorganisationsutbildning	247
16.2.4	Cirkelledarutbildning	248
16.2.5	Folkhögskolekurser	248
16.2.6	Studieorientering	248
16.3	Tidsplan och kostnader	249
Kapitel 17 <i>Den uppsökande verksamheten under det fjärde försöksåret</i>		
17.1	Utformning	251
17.2	Uppgiftsinsamling	251
17.3	Rekryteringsresultat	253
17.3.1	Anställda med skiftarbete inom gruvindustrin	254
17.3.2	Personal med schemalagd arbetstid inom vård- sektorn	254
17.3.3	Personer bosatta i glesbygd i Kalix och Bodens kommuner	255
17.3.4	Personer bosatta i glesbygd i Kiruna och Gällivare kommuner	256
17.4	Ämnen	256
17.5	Orsaker till att inte vilja delta	258
Kapitel 18 <i>Studieverksamheten under det fjärde försöksåret</i>		
18.1	Urval av deltagare till studiecirklar	259
18.1.1	Anställda med obekvämlig arbetstid inom gruvindu- strin och vårdsektorn	259
18.1.2	Personer bosatta i glesbygd	259
18.2	Studieorientering	259

18.3	Ämneskurser vid folkhögskola	260
18.3.1	Deltagarnas syn på ämneskurserna	260
18.3.2	Cirkelledarnas syn på ämneskurserna	261
18.3.3	Folkhögskollärarnas syn på ämneskurserna	261
18.4	Hur deltagarnas förväntningar inför studierna uppfyllts ...	262
18.5	Planer på fortsatta studier	263
18.6	Studiernas varaktighet	264
18.6.1	Orsaker till att inte påbörja studierna	265
18.6.2	Orsaker till att avbryta studierna	265
Kapitel 19 <i>Planerad verksamhet under det femte försöksåret</i>		267

IV Kommitténs överväganden och förslag

Kapitel 20 <i>Allmänna överväganden</i>		269
20.1	Utbildningens uppgifter	269
20.2	Omfattningen av FÖVUX:s förslag	271
20.3	Fortsatt reformutveckling inom vuxenutbildningen	272
20.4	Planeringsperiod	272
20.5	Ikraftträdande	273
Kapitel 21 <i>Uppsökande verksamhet</i>		275
21.1	Den uppsökande verksamhetens uppgifter	275
21.2	Erfarenheter från försöksverksamheten	276
21.3	Gällande och föreslagna bestämmelser av betydelse för uppsökande verksamhet	277
21.3.1	Nuvarande resurser till uppsökande verksamhet ..	277
21.3.2	Förtroendemannalagen	278
21.3.3	Förslaget till studieledighetslag	279
21.4	Den uppsökande verksamhetens organisation	280
21.4.1	Anordnare av uppsökande verksamhet	280
21.4.2	Uppsökande verksamhet på arbetsplatser	281
21.4.3	Uppsökande verksamhet i bostadsområden	283
21.4.4	Tidsåtgång	285
21.4.5	Introduktionskurser	285
21.4.6	Studieorientering inför fortsatta studier	286
21.5	Resursbehov vid uppsökande verksamhet	286
21.5.1	Studieorganisationsutbildning	286
21.5.2	Ersättning till studieorganisatörerna under den uppsökande verksamheten	287
21.5.3	Administrativa insatser	287
21.6	Resurser till uppsökande verksamhet	288
21.6.1	Prioritering mellan olika projekt	288
21.6.2	Statsbidrag till uppsökande verksamhet på arbets- platser	289
21.6.3	Statsbidrag till uppsökande verksamhet i bostads- områden	290

21.6.4	Förändring av nuvarande statsbidrag	290
21.7	Den uppsökande verksamhetens omfattning och kostnader	290
21.8	Kommitténs förslag	292
Kapitel 22	<i>Studiecirkelverksamhet</i>	293
22.1	Inledning	293
22.2.	Det statliga stödet till studieförbunden	294
22.2.1	Nuvarande bidrag till studieförbunden	294
22.2.2	Uppdelningen i prioriterade och icke prioriterade cirklar	295
22.2.3	Frågan om deltagaravgifter	296
22.2.4	Kompensation för kostnadsökningar	297
22.2.5	Förslag till förstärkning av bidraget till studieför- bunden	297
22.2.6	Förslag till förstärkning av bidraget till studiecirkel- verksamheten	299
22.3	Det kommunala stödet till studieförbunden	300
22.3.1	Nuvarande bidrag till studieförbunden	300
22.3.2	Fördelningen mellan stat och kommun	301
22.4	Studieorientering	302
22.4.1	Erfarenheter från försöksverksamheten	302
22.4.2	Nuvarande bestämmelser om studieorientering	303
22.4.3	Syftet med studieorienteringen	303
22.4.4	Organisation av studieorienteringen	304
22.4.5	Kommunala resurser för information om vuxen- utbildning	306
22.4.6	Sammanfattning och kostnadsberäkning	307
22.5	Studiecirkelverksamhet för handikappade	307
22.5.1	Nuvarande bidrag till studiecirkelverksamhet för handikappade	307
22.5.2	Begreppet handikappad i studiecirkelverksamheten	309
22.5.3	Integration eller segregation i studiecirkeln	309
22.5.4	Behovsinventering för studiecirkelverksamhet bland handikappade	310
22.5.5	Sammanfattning och kostnadsberäkning	314
22.6	Studiecirkelverksamhet i glesbygd	314
22.6.1	Erfarenheter från försöksverksamheten	314
22.6.2	Nuvarande bidrag till studiecirkelverksamhet i gles- bygd	315
22.6.3	Begreppet glesbygd i studiecirkelverksamheten	315
22.6.4	Behovsinventering för studiecirkelverksamhet i glesbygd	317
22.6.5	Sammanfattning och kostnadsberäkning	319
22.7	Kommitténs förslag	319

Kapitel 23	<i>Folkhögskolekurser</i>	323
23.1	Erfarenheter från försöksverksamheten	323
23.2	Nuvarande bestämmelser om ämneskurser vid folkhögskola	324
23.3	Samarrangemang av ämneskurser mellan folkhögskola och studieförbund	325
23.3.1	Arbetsfördelning mellan folkhögskola och studieförbund	325
23.3.2	Administrativa resurser	326
23.3.3	Förläggning av kurserna	326
23.3.4	Kursernas längd och förläggning i tiden	326
23.3.5	Deltagarrekrytering och deltagarantal	327
23.3.6	Planering	327
23.4	Kommitténs förslag	327
Kapitel 24	<i>Studiestöd</i>	329
24.1	Behovet av studiestöd	329
24.2	Erfarenheter från försöksverksamheten	330
24.3	Nuvarande bestämmelser om studiestöd	332
24.4	Förslag till utformning av studiestöden	333
24.4.1	Nya studiestöd	333
24.4.2	SVUX:s förslag till studiestöd för mer omfattande studier	334
24.4.3	Prioritering mellan olika sökande	335
24.4.4	Studiestödets storlek	337
24.5	Studiestödets administration	338
24.5.1	Ansökan	338
24.5.2	Lokal fördelning	339
24.5.3	Besvär rätt	340
24.5.4	Central fördelning	340
24.5.5	Utbetalning	341
24.5.6	Kontroll	341
24.6	Studiestödets omfattning och kostnader	341
24.7	Kommitténs förslag	343
Kapitel 25	<i>Kostnader och finansiering</i>	345
25.1	Kostnadssammanställning	345
25.2	Finansiering	346
<i>Specialmotivering</i>		349
	Förslaget till lag om ändring i studiestödslagen	349
	Förslaget till lag om kommuns medverkan vid uppsökande verksamhet i studiefrämjande syfte	355

Bilagor

A.	Uppgifter om de kortutbildades fördelning på yrkesgrupper enligt 1970 års folk- och bostadsräkning	357
B.	Uppgifter om de kortutbildades och vuxenutbildningens regionala fördelning	361
C.	Undersökningstekniska kommentarer avseende FÖVUX:s försöksverksamhet under det tredje försöksåret	373
D.	Tabeller avseende FÖVUX:s försöksverksamhet	379
	<i>Litteraturförteckning</i>	411

Figurer och tabeller

Fig. nr.	Tab. nr.	Fig. sid.	Tab. sid.
<i>Kapitel 5</i>			
	5.1		
	Antal cirklar och antal deltagare inom priocinklarna fördelade på ämnesområden 1972/73		90
	5.2		
	Nyinskrivna elever i kommunal vuxenutbildning höstterminen 1970–1973		91
<i>Kapitel 6</i>			
	6.1		
	Allmänna cirklar inklusive cirklar med tilläggsbidrag och universitetscirklar fördelade på studieförbund under verksamhetsåret 1972/73 . . .		95
	6.2		
	Allmänna cirklar och universitetscirklar 1966/67–1972/73		96
	6.3		
	Studietimmar i svenska för invandrare under verksamhetsåret 1972/73		96
	6.4		
	Antal universitetscirklar och antal deltagare fördelade efter studieförbund 1972/73		97
	6.5		
	Antal folkhögskolor och filialskolor samt antal elever och elevveckor fördelade på vinterkurser och ämneskurser 1966/67–1972/73		99
6.1			
	Antal elever och antal nyinskrivna i kommunal vuxenutbildning 1970–1973		103
	6.6		
	Antal personer som påbörjat arbetsmarknadsutbildning 1972/73. Fördelning efter kursernas yrkesinriktning		106
	6.7		
	Landstingsförbundets utbildningsverksamhet 1972 och 1973		109
	6.8		
	Svenska kommunförbundets utbildningsverksamhet 1972 och 1973 . .		110

Fig. nr.	Tab. nr.		Fig. sid.	Tab. sid.
		<i>Kapitel 7</i>		
	7.1	Befolkningen 1970 i åldern 16–59 år fördelad på allmän skolutbildning		113
	7.2	Befolkningen 1970 i åldern 16–59 år fördelad på utbildning och ålder .		115
7.1		Yrkesgrupper i vilka mer än 70 procent av de yrkesverksamma personerna har högst åttaårig folkskola .	117	
7.2		Yrkesgrupper där andelen kvinnor är över 50 procent och mer än 50 procent av de yrkesverksamma kvinnorna har högst åttaårig folkskola .	118	
7.3		Medianinkomst 1971 för helårs- och heltidsanställda i åldern 16–74 år på olika utbildningsnivåer	120	
7.4		Procent av befolkningen 1970 i åldern 15–59 år med högst åttaårig folkskola. Länsvis fördelning	127	
7.5		Procent av befolkningen i åldern 15–59 år med högst folkskola 1970. Fördelning efter kommunernas tätortsgrad	128	
7.6		Antal deltagare i studiecirklar 1970/71 per 1 000 invånare i åldern 15–59 år. Fördelning efter kommunernas tätortsgrad	128	
7.7		Antal deltagare i studiecirklar 1970/71 per 1 000 invånare i åldern 15–59 år. Länsvis fördelning	129	
7.8		Antal deltagare i studiecirklar samt i prioriterade studiecirklar 1972/73 per 1 000 invånare i åldern 15–59 år. Fördelning efter kommunernas tätortsgrad	130	
7.9		Antal deltagare i studiecirklar samt i prioriterade cirklar 1972/73 per 1 000 invånare i åldern 15–59 år. Länsvis fördelning	132	
	7.3	Antal medlemmar med skiftarbete, turlistetid samt obekvämförskjuten arbetstid		134
7.10		Andel av befolkningen i åldern 16–59 år med högst åttaårig folkskola som skolbakgrund (och ej yrkesutbildning). Procentuell andel i glesbygd och tätorter av olika storlek samt i storstadsområden 1970. . . .	141	

Fig. nr.	Tab. nr.		Fig. sid.	Tab. sid.
		<i>Kapitel 8</i>		
	8.1	Uppskattad total uppsökande verksamhet 1972/73		153
		<i>Kapitel 11</i>		
11.1		Resultat av den uppsökande verksamheten i FÖVUX I, procent	168	
		<i>Kapitel 12</i>		
12.1		Resultat av den uppsökande verksamheten i FÖVUX II, procent	174	
12.2		Önskat ämne för dem som ville delta i FÖVUX II, procent	176	
12.3		Uppfattning om hur studierna motsvarat förväntningarna bland deltagarna i FÖVUX II, procent	178	
		<i>Kapitel 14</i>		
	D 1	Svarsfrekvens på olika enkäter till uttagna deltagare i FÖVUX III		380
14.1	D. 2	Resultat av den uppsökande verksamheten i FÖVUX III	192	381
14.2	D. 3	Resultat av den uppsökande verksamheten i FÖVUX III bland anställda med regelbundna arbetstider fördelat på erbjudet studievillkor	194	381
14.3	D. 4	Resultat av den uppsökande verksamheten i FÖVUX III bland anställda med regelbundna arbetstider med avseende på kön och erbjudet studievillkor	195	381
14.4	D. 5	Resultat av den uppsökande verksamheten i FÖVUX III bland anställda med regelbundna arbetstider med avseende på ålder och erbjudet studievillkor	195	382
14.5	D. 6	Resultat av den uppsökande verksamheten i FÖVUX III bland anställda med regelbundna arbetstider med avseende på grundutbildning och erbjudet studievillkor	196	383
14.6	D. 7	Resultat av den uppsökande verksamheten i FÖVUX III bland anställda med regelbundna arbetstider		

Fig. nr.	Tab. nr.		Fig. sid.	Tab. sid.
		med avseende på tidigare studier utöver grundutbildning och erbjudet studievillkor	196	384
14.7	D. 8	Resultat av den uppsökande verksamheten i FÖVUX III bland skiftarbetare inom industrin med avseende på kön	198	384
14.8	D. 9	Resultat av den uppsökande verksamheten i FÖVUX III bland skiftarbetare inom industrin med avseende på ålder	198	385
14.9	D. 10	Resultat av den uppsökande verksamheten i FÖVUX III bland skiftarbetare inom industrin med avseende på grundutbildning	199	386
14.10	D. 11	Resultat av den uppsökande verksamheten i FÖVUX III bland skiftarbetare inom industrin med avseende på tidigare studier utöver grundutbildning	200	386
14.11	D. 8	Resultat av den uppsökande verksamheten i FÖVUX III bland personal med schemalagd arbetstid inom vårdsektorn med avseende på kön	201	384
14.12	D. 9	Resultat av den uppsökande verksamheten i FÖVUX III bland personal med schemalagd arbetstid inom vårdsektorn med avseende på ålder	201	384
14.13	D. 10	Resultat av den uppsökande verksamheten i FÖVUX III bland personal med schemalagd arbetstid inom vårdsektorn med avseende på grundutbildning	202	385
14.14	D. 11	Resultat av den uppsökande verksamheten i FÖVUX III bland personal med schemalagd arbetstid inom vårdsektorn med avseende på tidigare studier utöver grundutbildning	203	386
14.15	D. 12	Resultat av den uppsökande verksamheten i FÖVUX III bland hemarbetande kvinnor fördelat på erbjudet studievillkor	204	386
14.16	D. 13	Resultat av den uppsökande verk-		

Fig. nr.	Tab. nr.		Fig. sid.	Tab. sid.
		samheten i FÖVUX III bland hemarbetande kvinnor med avseende på ålder	204	386
14.17	D. 14	Resultat av den uppsökande verksamheten i FÖVUX III bland hemarbetande kvinnor med avseende på grundutbildning	205	387
14.18	D. 15	Resultat av den uppsökande verksamheten i FÖVUX III bland hemarbetande kvinnor med avseende på tidigare studier utöver grundutbildning	206	387
14.19	D. 16	Resultat av den uppsökande verksamheten i FÖVUX III bland hemarbetande kvinnor med avseende på tidigare erfarenhet av förvärvsarbete	207	387
14.20		Resultat av den uppsökande verksamheten i FÖVUX III bland fysiskt handikappade personer	208	
	D. 17	Resultat av den uppsökande verksamheten i FÖVUX III bland fysiskt handikappade personer fördelat på kön		388
	D. 18	Resultat av den uppsökande verksamheten i FÖVUX III bland fysiskt handikappade personer fördelat på ålder		388
14.21	D. 19	Studievillkorets betydelse vid anmälan till deltagande i FÖVUX III för anställda med regelbundna arbetstider	209	388
14.22	D. 20	Studievillkorets betydelse vid anmälan till deltagande i FÖVUX III för skiftarbetare inom industrin och för personal med schemalagd arbetstid inom vårdsektorn	210	389
	D. 21	Studiestödets betydelse vid anmälan till deltagande i FÖVUX III för anställda med regelbundna arbetstider och för hemarbetande kvinnor		389
14.23	D. 22	Önskat ämne för dem som ville delta i FÖVUX III	211	390
	D. 23	Skäl till att vilja delta i FÖVUX III .		391
	D. 24	Orsaker till att inte vilja delta i FÖVUX III		392

Fig. nr.	Tab. nr.		Fig. sid.	Tab. sid.
	D. 25	FÖVUX III-deltagarnas synpunkter på studieorganisationsåtgärderna		393
	D. 26	Antal studiecirkel under FÖVUX III		393
	D. 27	Genomsnittligt antal studietimmar i FÖVUX III fördelat på deltagargrupp och ämne		394
<i>Kapitel 15</i>				
15.1 och 15.2	D. 28	FÖVUX III-deltagarnas synpunkter angående viktiga egenskaper hos cirkelledare	222 223	395
	D. 29	Deltagarnas svar på frågan om det i studiecirkeln skett studieorientering		395
15.3	D. 30	Deltagarnas synpunkter på den utbildnings- och arbetsmarknadsinformation som gavs i studiecirkelna i FÖVUX III	229	396
15.4	D. 31	Deltagarnas uppfattning i FÖVUX III om betydelsen av stimulansbidrag respektive studier delvis på arbetstid	231	396
15.5	D. 32	Deltagarnas uppfattning i FÖVUX III om betydelsen av studier helt på arbetstid	231	397
	D. 33	Deltagarnas uppfattning i FÖVUX III om studiestödets betydelse för studiernas fullföljande		
15.6		Hur studierna motsvarat deltagarnas förväntningar i FÖVUX III	232	397
15.7 och 15.8	D. 34	Deltagarnas viktigaste behållning av att delta i FÖVUX-studier	234 och 235	398
	D. 35	FÖVUX III-deltagarnas planer på fortsatta studier		398
	D. 36	FÖVUX III-deltagarnas önskemål om betyg eller intyg		399
	D. 37	FÖVUX III-deltagarnas synpunkter på skrivningar och prov		399
	D. 38	Frånvaron för de olika deltagargrupperna i FÖVUX III		400
	D. 39	Uppgivna anledningar till frånvaro i de olika deltagargrupperna i FÖVUX III		401
15.9– 15.13	D. 40	Studiernas varaktighet för de uttagna deltagarna i FÖVUX III	239– 242	402

Fig. nr.	Tab. nr.		Fig. sid.	Tab. sid.
	D. 41	Orsaker till att inte påbörja studier i FÖVUX III		403
	D. 42	Orsaker till att avbryta studier under FÖVUX III		404
<i>Kapitel 17</i>				
	D. 43	Svarsfrekvens på olika enkäter till uttagna deltagare i FÖVUX IV		405
17.1	D. 44	Resultat av den uppsökande verksamheten i FÖVUX IV	252	405
17.2	D. 45	Resultat av den uppsökande verksamheten i FÖVUX IV bland personer bosatta i glesbygd i Kalix och Bodens kommuner med avseende på ålder	253	406
17.3	D. 46	Resultat av den uppsökande verksamheten i FÖVUX IV bland personer bosatta i glesbygd i Kalix och Bodens kommuner med avseende på kön	254	406
17.4	D. 45	Resultat av den uppsökande verksamheten i FÖVUX IV bland personer bosatta i glesbygd i Gällivare och Kiruna kommuner med avseende på ålder	255	405
17.5	D. 46	Resultat av den uppsökande verksamheten i FÖVUX IV bland personer bosatta i glesbygd i Gällivare och Kiruna kommuner med avseende på kön	256	406
	D. 47	Resultat av den uppsökande verksamheten i FÖVUX IV för de olika målgrupperna fördelat på tidigare studier utöver grundutbildning ...		407
17.6	D. 48	Önskat ämne för dem som ville delta i FÖVUX IV	257	407
	D. 49	Skäl till att inte vilja delta i FÖVUX IV		408
<i>Kapitel 18</i>				
	D. 50	Antal studiecirkel under FÖVUX IV		408
18.1	D. 51	FÖVUX IV-deltagarnas planer på fortsatta studier		
		Hur studierna motsvarat deltagarnas förväntningar i FÖVUX IV	262	409

Fig. nr.	Tab. nr.		Fig. sid.	Tab. sid.
18.2 och 18.3	D. 52	Studiernas varaktighet i FÖVUX IV för de uttagna deltagarna	263 och 264	409
<i>Kapitel 21</i>				
21.1		Schematisk beskrivning av tänkbara relationer mellan antalet anställda som avses rekryteras till studier genom uppsökande verksamhet på arbetsplatser, studera med ledighet från anställningen respektive upp- bära studiestöd	282	

Kartor

Karta 1: Andelen kortutbildade i olika kommuner 1970.

Antal invånare med högst åttaårig folkskola som allmän skolut-
bildning per 1 000 invånare i åldern 15–59 år.

Karta 2: Deltagarfrekvens i vissa studiecirklar 1970/71.

Antal deltagare i vissa studiecirklar läsåret 1970/71 per 1 000 in-
vånare i åldern 15–59 år. Endast deltagare i de s. k. prioriterade
cirkelarna samt övriga cirklar i språk, samhälls- och rättsveten-
skap, naturvetenskap, medicin och matematik har medräknats.

Karta 3: Deltagarfrekvens i vissa studiecirklar 1972/73.

Antal deltagare i vissa studiecirklar läsåret 1972/73 per 1 000 in-
vånare i åldern 15–59 år. Endast deltagare i de s. k. prioriterade
cirkelarna samt övriga cirklar i språk, samhälls- och rättsveten-
skap, naturvetenskap, medicin och matematik har medräknats.

Karta 4: Deltagarfrekvens i prioriterade studiecirklar i förhållande
till andelen kortutbildade 1972/73.

Antal deltagare i prioriterade studiecirklar läsåret 1972/73 per
1 000 invånare 1970 i åldern 16–59 år med högst åttaårig folk-
skola som allmän skolutbildning.

Karta 5: Deltagarfrekvens i samtliga studiecirklar 1972/73.

Antal deltagare i samtliga studiecirklar läsåret 1972/73 per 1 000
invånare i åldern 15–59 år.

Karta 6: Andelen kortutbildade i olika stadsdelar i Västerås.

Andel kortutbildade per 1 000 invånare i åldern 15–59 år enligt
1970 års folk- och bostadsräkning.

Förkortningar

ABF	Arbetarnas bildningsförbund
AMS	Arbetsmarknadsstyrelsen
AMU	Arbetsmarknadsutbildning
ALI-RATI	Arbetsledarinstitutet – Rationaliseringstekniska institutet
ASSI	AB Statens skogsindustrier
BD 80	Länsutredningen för Norrbottens län
BSF	Blåbandsrörelsens studieförbund
CERI	Centre for Educational Research and Innovation
CSN	Centrala studiestödsnämnden
Ds	Departementspromemoria
Folkbildnings- kungörelsen	Kungörelsen (1963:463) om statsbidrag till det fria och frivilliga folkbildningsarbetet
FS	Frikyrkliga studieförbundet
FU	Folkuniversitetet
Förslag till studieledig- hetslag	Förslag till lag om arbetstagares rätt till ledighet för utbildning (Ds A 1974:2)
Förtroende- mannalagen	Lagen (1974:358) om facklig förtroendemans ställning på arbetsplatsen
FÖVUX	Kommittén för försöksverksamhet med vuxenutbildning
GRUV	Grundskolestudier för vuxna (forskningsprojekt)
GU	Gymnasieutredningen
HSB	Hyresgästernas sparkasse- och byggnadsförening
IFL	Institutet för företagsledning
IOGT	International Order of Good Templars
JUF	Jordbrukarungdomens förbund
KAMU	Kommittén för översyn av arbetsmarknadsutbildningen
KF	Kooperativa förbundet
KFUK	Kristliga föreningen för unga kvinnor
KFUM	Kristliga föreningen för unga män
LiS	Liberala studieförbundet
LKAB	Luossavaara–Kiirunavaara AB
LO	Landsorganisationen i Sverige
LOVUX	LO:s arbetsgrupp för vuxenutbildningsfrågor
LTK	Lantbrukets korrespondensskola
Mbsk	Studieförbundet Medborgarskolan
NBV	Nykterhetsrörelsens bildningsverksamhet
NJA	Norrbottens Järnverk AB
NKI	Nordiska korrespondensinstitutet
NTO	Nationaltemplarorden
OECD	Organisation for Economic Cooperation and Development

PUN	Statens personalutbildningsnämnd
RTI	Rådet för tjänstemannautbildning inom industrin
SAF	Svenska arbetsgivareföreningen
SALF	Sveriges arbetsledareförbund
SAMVUX	Rekrytering, uppsökande verksamhet och samordning i vuxenutbildningen (forskningsprojekt)
SAP	Sveriges socialdemokratiska arbetareparti
SCA	Svenska Cellulosa AB
SCB	Statistiska centralbyrån
Sfr	Studieförbundet
SHIO	Sveriges hantverks- och industriorganisation
SIF	Svenska industritjänstemannaförbundet
SIFU	Statens institut för företagsutveckling
SKS	Sveriges kyrkliga studieförbund
SLS	Svenska landsbygdens studieförbund
SOSVUX	Studiebehov och studiehinder i vuxenutbildningen (forskningsprojekt)
SOU	Statens offentliga utredningar
SR	Sveriges Radio
SR/PUB	Sveriges Radios publik- och programforskningsavdelning
SR/UTB	Sveriges Radios utbildningsprogramenhet
SRA	Svenska reproduktions AB
SV	Studieförbundet Vuxenskolan
SVUX	Kommittén för studiestöd åt vuxna
SYO	Studie- och yrkesorientering
SÖ	Skolöverstyrelsen
TBV	Tjänstemännens bildningsverksamhet
TCO	Tjänstemännens centralorganisation
TRU	Kommittén för television och radio i utbildningen
U 68	1968 års utbildningsutredning
UKÄ	Universitetskanslersämbetet
YB	Yrkesutbildningsberedningen
YRK-kurser	Yrkesinriktade kurser

Författningsförslag

1 Förslag till Lag om ändring i studiestödslagen (1973:349)

Härigenom förordnas i fråga om studiestödslagen (1973:349)¹,

dels att 4 kap. 5, 9, 15, 17–20, 23 och 26 §§ skall upphöra att gälla,
dels att rubriken närmast före 4 kap. 26 § skall utgå,

dels att nuvarande 5 och 6 kap. skall betecknas 8 och 9 kap. samt nuvarande 1 kap. 4 och 5 §§ skall betecknas 1 kap. 6 och 9 §§,

dels att 1 kap. 1 §, nya 1 kap. 6 §, nya 1 kap. 9 §, 3 kap. 5, 13–15 och 17 §§, 4 kap. 4, 8–14, 21–25, 28–30, 33, 39 och 41–43 §§, nya 8 kap. 77 och 78 §§, nya 9 kap. 2 § och rubriken närmast före 4 kap. 12 § samt punkterna 7–9 i övergångsbestämmelserna skall ha nedan angivna lydelse,

dels att i lagen skall införas tre nya kapitel, 5–7 kap., samt fem nya paragrafer, 1 kap. 4, 5, 7 och 8 §§ och 4 kap. 10 a §, allt av nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

1 kap.

1 §

Staten lämnar studiestöd enligt denna lag i form av förlängt barnbidrag, studiehjälp och studiemedel.

Staten lämnar studiestöd enligt denna lag i form av förlängt barnbidrag, studiehjälp, studiemedel, *timstudiestöd, dagstudiestöd och särskilt vuxenstudiestöd.*

4 §

Dagstudiestöd består av inkomstbidrag och internatbidrag.

¹ Omtryckt 1974:483.

Nuvarande lydelse

Studiestödet handhas av centrala studiestödsnämnden, skolstyrelserna, landstingskommunernas utbildningsnämnder, andra myndigheter och organ enligt bestämmelser som meddelats av *Konungen* eller, efter *Konungens* bemyndigande, av centrala studiestödsnämnden.

Ärende om återbetalning av återbetalningspliktiga studiemedel handlägges dock alltid av centrala studiestödsnämnden, om ej *Konungen* förordnar annat.

Föreslagen lydelse

5 §

Särskilt vuxenstudiestöd består av vuxenstudiebidrag och återbetalningspliktiga studiemedel samt resekostnadsersättning.

6 §

Studiestödet handhas av centrala studiestödsnämnden, *studiemedelsnämnderna*, skolstyrelserna, landstingskommunernas utbildningsnämnder, andra myndigheter och organ enligt bestämmelser som meddelats av *regeringen* eller, efter *regeringens* bemyndigande, av centrala studiestödsnämnden.

Ärende om återbetalning av återbetalningspliktiga studiemedel handlägges dock alltid av centrala studiestödsnämnden, om ej *regeringen* förordnar annat.

7 §

Skolstyrelsen skall utse ett studiestödsråd med uppgift att biträda styrelsen i frågor rörande timstudiestöd, dagstudiestöd och särskilt vuxenstudiestöd.

Studiestödsråd skall bestå av det antal ledamöter som skolstyrelsen bestämmer, dock minst fem. Antalet ledamöter skall alltid vara ojämnt. Av ledamöterna skall

1. omkring två tredjedelar företräda fackliga organisationer med Landsorganisationen i Sverige som huvudorganisation och

2. omkring en tredjedel företräda fackliga organisationer med Tjänstemännens centralorganisation som huvudorganisation.

Skolstyrelsen skall inhämta förslag till ledamöter från envar av de

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

två huvudorganisationernas distriktsorganisationer. Tjänstgöringstiden för ledamot i rådet bör ej överstiga den som gäller för ledamot i skolstyrelsen.

Närmare bestämmelser om studiestödsråds verksamhet meddelas av regeringen.

8 §

Handhas med stöd av bestämmelse enligt 6 § frågor rörande timstudiestöd, dagstudiestöd och särskilt vuxenstudiestöd i kommun av annan kommunal nämnd än skolstyrelsen gäller bestämmelse i 7 § om skolstyrelse i stället denna nämnd.

9 §

I denna lag förstås med basbelopp: basbeloppet enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring, *termin: första eller andra hälften av ett kalenderår, i den mån ej annat följer av bestämmelse som Konungen meddelar.*

I denna lag förstås med basbelopp basbeloppet enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring.

5 kap. Timstudiestöd

Allmänna bestämmelser

1 § Timstudiestöd utgår till deltagare i sådan studiecirkel som regeringen eller, efter regeringens bemyndigande, skolöverstyrelsen bestämmer.

2 § Timstudiestöd utgår till arbetstagare som på grund av sitt deltagande i studiecirkel förlorar arbetsinkomst.

3 § Timstudiestöd beviljas efter ansökan av

1. facklig organisation som avser att bedriva uppsökande verk-

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

samhet på viss arbetsplats i syfte att främja studier bland de anställda på arbetsplatsen och som i samband därmed önskar fördela timstudiestöd till de anställda,

2. facklig organisation som enligt avser att fördela timstudiestöd till arbetstagare inom organisationens verksamhetsområde,

3. enskild.

Ansökan skall ges in inom den tid och i den ordning som regeringen eller, efter regeringens bemyndigande, centrala studiestödsnämnden bestämmer. Om särskilda skäl föreligger, får ansökan prövas även om den kommit in för sent.

4 § Timstudiestöd får under två på varandra följande kvartal utgå för lägst tio och högst 35 studietimmar.

I fråga om vad som avses med studietimme gäller de särskilda bestämmelser som regeringen eller, efter regeringens bemyndigande, skolöverstyrelsen meddelar.

5 § Timstudiestöd får ej utgå till den som under tid då studiecirkeln pågår uppbär annat studiestöd enligt denna lag än dagstudiestöd.

Timstudiestöd får ej heller utgå till den vars uppehälle helt eller till väsentlig del bekostas av staten eller kommun, om ej annat följer av bestämmelser som regeringen meddelar.

6 § Timstudiestöd utgår med 0,12 procent av basbeloppet för varje studietimme.

Timstudiestöd enligt första stycket avrundas till helt kronor,

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

vid öretal under 50 nedåt och vid annat öretal uppåt.

Vid beräkning av timstudiestöd tillämpas det basbelopp som gäller för andra månaden före ingången av det kalenderhalvår under vilket timstudiestödet skall utgå eller, om timstudiestöd vid ett och samma tillfälle skall beviljas för studiecirkel som pågår under två kalenderhalvår, det basbelopp som gäller för andra månaden före ingången av det första av dessa.

Vissa bestämmelser om fördelning m.m. av timstudiestöd

7 § *Belopp för timstudiestöd fördelas på kommunerna i riket enligt bestämmelser som regeringen meddelar.*

Rätt att söka timstudiestöd av det belopp som tilldelats en kommun enligt första stycket har

1. *facklig organisation som avser att fördela timstudiestöd till arbetstagare som har sin huvudsakliga arbetsplats inom kommunen,*

2. *enskild som har sin huvudsakliga arbetsplats inom kommunen.*

I vad gäller rätten att söka timstudiestöd skall arbetstagare som saknar huvudsaklig arbetsplats anses tillhöra den kommun till vilken han med hänsyn till sina arbetsförhållanden under den tid studiecirkeln pågår främst kan anses höra.

8 § *Överstiger summan av de belopp, varom ansökningar om timstudiestöd gjorts, det belopp som kommunen tilldelats för sådant stöd enligt 7 §, skall timstudiestöd i första hand utgå till den som med hänsyn till arbetsförhållan-*

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

den, tidigare utbildning, studieförhållanden, personliga förhållanden och andra omständigheter av vikt bedöms bäst behöva timstudiestöd.

Närmare bestämmelser om fördelningen av timstudiestöd i fall som avses i första stycket meddelas av regeringen eller, efter regeringens bemyndigande, av centrala studiestödsnämnden.

6 kap. Dagstudiestöd

Allmänna bestämmelser

1 § *Dagstudiestöd utgår till deltagare i sådan ämneskurs vid folkhögskola som regeringen eller, efter regeringens bemyndigande, skolöverstyrelsen bestämmer.*

2 § *Dagstudiestöd beviljas efter ansökan av*

1. *facklig organisation som avser att bedriva uppsökande verksamhet på viss arbetsplats i syfte att främja studier bland de anställda på arbetsplatsen och som i samband därmed önskar fördela dagstudiestöd till de anställda,*

2. *facklig organisation som eljest avser att fördela dagstudiestöd till arbetstagare inom organisationens verksamhetsområde,*

3. *enskild.*

Ansökan skall ges in inom den tid och i den ordning som regeringen eller, efter regeringens bemyndigande, centrala studiestödsnämnden bestämmer. Om särskilda skäl föreligger, får ansökan prövas även om den kommit in försent.

3 § *Dagstudiestöd får under två på varandra följande kvartal utgå för*

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

lägst två och högst fem dagars studier.

4 § Dagstudiesöd får ej utgå till den som under den tid då ämneskursen pågår uppbär annat studiesöd enligt denna lag än timstudiesöd.

Dagstudiesöd får ej heller utgå till den vars uppehälle helt eller till väsentlig del bekostas av staten eller kommun, om ej annat följer av bestämmelser som regeringen meddelar.

Inkomstbidrag

5 § Inkomstbidrag utgår till arbetstagare som på grund av sitt deltagande i ämneskurs förlorar arbetsinkomst.

6 § Inkomstbidrag utgår med 0,7 procent av basbeloppet för varje dags studier.

Inkomstbidrag enligt första stycket avrundas till helt tiotal kronor, vid krontal under fem nedåt och vid annat krontal uppåt.

Vid beräkning av inkomstbidrag tillämpas det basbelopp som gäller för andra månaden före ingången av det kalenderhalvår under vilket inkomstbidraget skall utgå eller, om dagstudiesöd vid ett och samma tillfälle skall beviljas för ämneskurs som pågår under två kalenderhalvår, det basbelopp som gäller för andra månaden före ingången av det första av dessa.

Internatbidrag

7 § Internatbidrag utgår till den som på grund av sitt deltagande i

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

ämneskurs har särskilda kostnader för resa, kost eller logi.

8 § Internatbidrag utgår till

- 1. arbetstagare,*
- 2. annan under förutsättning att denne är bosatt i glesbygd, hemarbetande eller handikappad.*

Närmare bestämmelser om rätt till internatbidrag för den som avses i första stycket 2 meddelas av regeringen eller, efter regeringens bemyndigande, av centrala studie-stödsnämnden.

9 § Internatbidrag utgår med 0,7 procent av basbeloppet för varje dygn under vilket en dags studier äger rum.

I fråga om avrundning och tillämpligt basbelopp äger 6 § andra och tredje styckena motsvarande tillämpning.

Vissa bestämmelser om fördelning m. m. av dagstudiestöd

10 § Belopp för dagstudiestöd fördelas på kommunerna i riket enligt bestämmelser som regeringen meddelar.

11 § Rätt att söka dagstudiestöd av det belopp som tilldelats kommunen enligt 10 § har

- 1. facklig organisation som avser att fördela dagstudiestöd till arbetstagare som har sin huvudsakliga arbetsplats inom kommunen,*

- 2. enskild som har sin huvudsakliga arbetsplats inom kommunen.*

Bestämmelserna i 5 kap. 7 § andra stycket äger motsvarande tillämpning.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

12 § Rätt att söka internatbidrag av det belopp som tilldelats kommunen enligt 10 § har dessutom den som är bosatt i kommunen under förutsättning att han är bosatt i glesbygd, hemarbetande eller handikappad eller att eljest särskilda skäl föreligger.

13 § Överstiger summan av de belopp varom ansökningar om dagstudiestöd gjorts, det belopp som kommunen tilldelats för sådant stöd enligt 10 §, skall dagstudiestöd i första hand utgå till den som med hänsyn till arbetsförhållanden, tidigare utbildning, studieförhållanden, personliga förhållanden och andra omständigheter av vikt bedöms bäst behöva dagstudiestöd.

Bestämmelserna i första stycket skall även tillämpas om det belopp kommunen tilldelats har fördelats på delposter för olika slag av deltagare i ämneskurser och summan av de belopp varom ansökningar gjorts för vissa deltagare överstiger det belopp som motsvarande delpost avser.

Närmare bestämmelser om fördelning av dagstudiestöd i fall som avses i första och andra styckena meddelas av regeringen eller, efter regeringens bemyndigande, av centrala studiestödsnämnden.

Nuvarande lydelse

9. Under år för vilket studie-stöd utgår till studerande med stöd av de nya bestämmelserna är den studerande ej skyldig att er-lägga ränta eller amortering på stu-dielån som han fått enligt studie-hjälpsreglementet (1964:402). Ränta på studielån, som belöper på sådant år, erlägges med lika stora annuiteter under den i amor-teringsplanen för lånet fastställda amorteringstiden.

Föreslagen lydelse

9. Under år för vilket studie-stöd *i annan form än timstudie-stöd och dagstudiestöd* utgår till den studerande med stöd av de nya bestämmelserna är den stude-rande ej skyldig att erlägga ränta eller amortering på studielån som han fått enligt studiehjälpsregle-mentet (1964:402). Ränta på stu-dielån, som belöper på sådant år, erlägges med lika stora annuiteter under den i amorteringsplanen för lånet fastställda amorteringstiden.

Övergångsbestämmelser

1. Denna lag träder i kraft, såvitt avser de bestämmelser i 1 kap. och i punkt 9 övergångsbestämmelserna som gäller studiestödsråd, timstudie-stöd och dagstudiestöd samt såvitt avser 5 och 6 kap. den 1 juli 1975 och i övrigt den 1 januari 1976.

2. Ytterligare föreskrifter för ikraftträdandet av denna lag meddelas av regeringen eller, efter regeringens bemyndigande, av centrala studiestöds-nämnden.

2 Förslag till**Lag om kommuns medverkan vid uppsökande verksamhet i studiefrämjande syfte**

Härigenom förordnas som följer.

1 § Kommunal nämnd skall besluta om sådant statsbidrag som facklig organisation enligt särskilda bestämmelser kan få för uppsökande verk-samhet i syfte att främja studier bland arbetstagare på arbetsplats inom kommunen.

Kommunstyrelsen skall bestämma vilken kommunal nämnd som skall besluta i ärende om statsbidrag enligt första stycket.

2 § Innan kommunal nämnd beslutar i ärende om statsbidrag som avses i 1 §, skall nämnden inhämta förslag från det studiestödsråd, som enligt 1 kap. 7 § studiestödslagen (1973:349) skall finnas i kommunen.

I förslag enligt första stycket skall studiestödsrådet ange om statsbi-drag bör utgå och i så fall med vilket belopp.

3 § Beslutar kommunal nämnd annat än vad studiestödsrådet föreslagit i sitt yttrande enligt 2 § andra stycket, får den fackliga organisationen föra talan mot beslutet hos skolöverstyrelsen genom besvär.

Om besvär i annat fall över beslut av kommunal nämnd i fråga om statsbidrag enligt 1 § gäller vad som stadgas i kommunallagen (1953:753) eller kommunallagen (1957:50) för Stockholm.

Talan får ej föras över skolöverstyrelsens beslut i ärende enligt första stycket.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1975.

Sammanfattning

Allmänt

Kommittén för försöksverksamhet med vuxenutbildning (FÖVUX), som tillsattes 1970-02-06, har till uppgift att systematiskt pröva och utvärdera åtgärder för att undanröja de hinder, som nu utestänger vuxna med kort och bristfällig ungdomsutbildning från att delta i vuxenutbildning. Verksamheten bedrivs i form av studiecirklar och folkhögskolekurser, till vilka deltagarna rekryteras genom uppsökande verksamhet. Avsikten är att förvärva erfarenheter, som kan komma det fortsatta reformarbetet inom vuxenutbildningsområdet tillgodo, så att de kortutbildade, lågavlönade och kulturellt sämst lottade ges möjligheter att utnyttja de utbildningsresurser samhället förfogar över.

Bakgrunden till kommitténs verksamhet är en skrivelse till utbildningsministern 1969-06-12, avgiven av Landsorganisationen i Sverige (LO) och Arbetarnas bildningsförbund (ABF), i vilken det framhölls att vuxenutbildningen i de former den dittills bedrivits i första hand utnyttjats av de yngre och relativt välutbildade. LO och ABF föreslog därför en försöksverksamhet, som skulle rikta sig till de utbildningsmässigt sämst gynnade. Syftet angavs vara att genom flexibla studieformer och olika slags studiestimulerande åtgärder försöka nå de vuxna, som hade kort och bristfällig utbildning och av geografiska, ekonomiska, sociala och psykologiska skäl inte deltog i vuxenutbildning.

I enlighet med direktiven har FÖVUX under fyra år – 1970/71 – 1973/74 – bedrivit försöksverksamhet. Sådan har också planerats för ett femte försöksår 1974/75. Verksamheten, som har genomförts i samarbete med ABF och Tjänstemännens bildningsverksamhet (TBV), har hela tiden bedrivits i form av studiecirklar. Under de fjärde och femte försöksåren kompletterades cirkelstudierna med ämneskurser vid folkhögskola. Deltagare till FÖVUX-studier har samtliga försöksår rekryterats genom uppsökande verksamhet på arbetsplatser och fr.o.m. det andra året även i bostadsområden. En sammanfattning av verksamheten under de första och andra försöksåren återfinns i kapitlen 11 och 12. Verksamheten under de två första försöksåren har dessutom redovisats utförligt i delbetänkandena Uppsökande verksamhet för cirkelstudier inom vuxenutbildningen (SOU 1972:19) och Fortsatt uppsökande verksamhet för cirkelstudier inom vuxenutbildningen (SOU 1973:9).

I föreliggande huvudbetänkande redogörs för verksamheten under de tredje och fjärde försöksåren. Dessutom framläggs förslag till reformer rörande uppsökande verksamhet, studiecirkelverksamhet, folkhögskolekurser och studiestöd, vilka baseras på erfarenheter från hela den hittills genomförda försöksverksamheten.

Försöksverksamheten

Det tredje försöksåret

Under år 1972/73 koncentrerades försöksverksamheten till Östergötlands län. Detta år omfattade verksamheten dels anställda på vissa arbetsplatser, dels hemarbetande kvinnor i några utvalda bostadsområden och dels fysiskt handikappade personer bosatta på två orter i länet. Följande målgrupper, orter och rekryteringsfrämjande åtgärder ingick i det tredje årets försöksverksamhet:

1 Anställda med normal arbetstidsförläggning

Sammanlagt anordnades 53 studiecirklar på 19 olika arbetsplatser i Norrköping, Finspång, Motala, Mjölby, Linköping och Åtvidaberg för anställda med normal arbetstidsförläggning. Som urvalsram för medverkande arbetsplatser i denna del av projektet användes en förteckning över länets samtliga fackklubbar tillhörande Svenska metallindustriarbetareförbundet, Svenska fabriksarbetareförbundet, Statsanställdas förbund och Handelsanställdas förbund. Vid urvalsdragningen, som genomfördes slumpmässigt, hölls följande tre variabler under kontroll: fackklubbsstorlek, fackförbundetstillhörighet och studievillkor. Fyra olika studievillkor fördelades jämnt mellan de medverkande arbetsplatserna enligt följande: på fem arbetsplatser erbjöd studieorganisatorerna dem som kontaktades fritidsstudier utan stimulansbidrag och utan studiestöd, på fem andra arbetsplatser erbjöds fritidsstudier utan stimulansbidrag men med studiestöd, på ytterligare fem arbetsplatser erbjöds fritidsstudier med ett stimulansbidrag på 300 kr samt studiestöd och på fyra arbetsplatser hade de som önskade delta möjlighet att bedriva studier på delad arbetstid och fritid med studiestöd. På sju av arbetsplatserna deltog även tjänstemannaklubbar.

2 Anställda med skiftarbete inom industrin

Sammanlagt anordnades nio studiecirklar på två olika arbetsplatser i Finspång och Norrköping för anställda med skiftarbete inom industrin. Studieorganisatorerna erbjöd dem som kontaktades möjlighet att bedriva cirkelstudier på betald arbetstid. För dem som uttogs till studiecirklar inom projektets ram tillämpades ett system med ersättare.

3 Personal med schemalagd arbetstid inom vårdsektorn

Sammanlagt anordnades tolv studiecirklar på två olika arbetsplatser i Motala för personal med schemalagd arbetstid inom vårdsektorn. Studierna genomfördes på betald arbetstid. De som deltog i FÖVUX-cirklar ersattes av extrapersonal vid de tidpunkter då cirkelsammanskomsterna ägde rum.

4 Hemarbetande kvinnor

Sammanlagt anordnades 14 studiecirklar i Finspång och Mjölby för hemarbetande kvinnor. I samråd med ABF:s lokalavdelningar utvaldes för försöksverksamheten några bostadsområden med en stor andel kortutbildade kvinnor. Inom varje område fördelades studievillkoren slumpmässigt på de kvinnor, som under 1970 hade en inkomst under 6 000 kr. Hälften av de uppsökta erbjöds studier med studiestöd, hälften utan studiestöd.

5 Fysiskt handikappade personer; synskadade, döva, hörselskadade och rörelsehindrade

Sammanlagt anordnades 22 studiecirklar i Norrköping och Motala för handikappade. Verksamheten omfattade döva, synskadade, hörselskadade och rörelsehindrade personer. Studieorganisatorerna, som själva hade nära anknytning till de lokala handikapporganisationerna, rekryterade deltagare till studierna genom hembesök. De uppsökta erbjöds studier på fritid med studiestöd. Stimulansbidrag utgick inte, men utöver det reguljära studiestödet förekom särskilda stödjande åtgärder, såsom tekniska hjälpmedel, transporthjälp m.m.

Som framgått var studievillkoren det tredje försöksåret bestämda på förhand för de olika målgrupperna. De deltagare med normal arbetstidsförläggning, som studerade med stimulansbidrag erhöll vardera 300 kr om de hade varit närvarande minst 70 procent av studietimmarna, medan de som studerade på delad arbetstid och fritid läste i stort sett halva tiden på arbetstid och halva tiden på fritid utan löneavdrag för den tid de använt till studier. För deltagarna med skiftarbete eller obekvämt arbetstid inom industrin och vårdsektorn förlades studierna helt till arbetstid. Även dessa deltagare erhöll sin ordinarie lön utan avdrag från respektive arbetsgivare.

För vissa deltagargrupper fanns möjlighet att söka studiestöd som ersättning för av studierna betingade extra kostnader för resor, måltider och barn tillsyn samt för inkomstbortfall på grund av förlorat extraarbete. Studierna och studiematerialen var kostnadsfria för samtliga deltagare.

Genom enkäter och intervjuer insamlades uppgifter om deltagarna, de personer som inte ville delta, de personer som anmält sig men som aldrig kom till någon sammankomst eller som avbröt studierna under verksam-

hetsåret samt om studieorganisatorerna och cirkelledarna m.fl. En uppställning över de undersökningsmoment som ingått i utvärderingen återfinns i avsnitt 14.2.

Den uppsökande verksamheten

De studieorganisatorer, som skulle handha den uppsökande verksamheten under det tredje försöksåret utvaldes på arbetsplatserna av fackklubben eller tjänstemannaklubben i samråd med den lokala ABF- eller TBV-avdelningen. På de orter, där rekryteringen av hemarbetande kvinnor skulle äga rum, valde den lokala ABF-avdelningen ut lämpliga studieorganisatorer. De lokala handikapporganisationerna utsåg på liknande sätt dem som skulle utföra rekryteringsarbetet bland de handikappade.

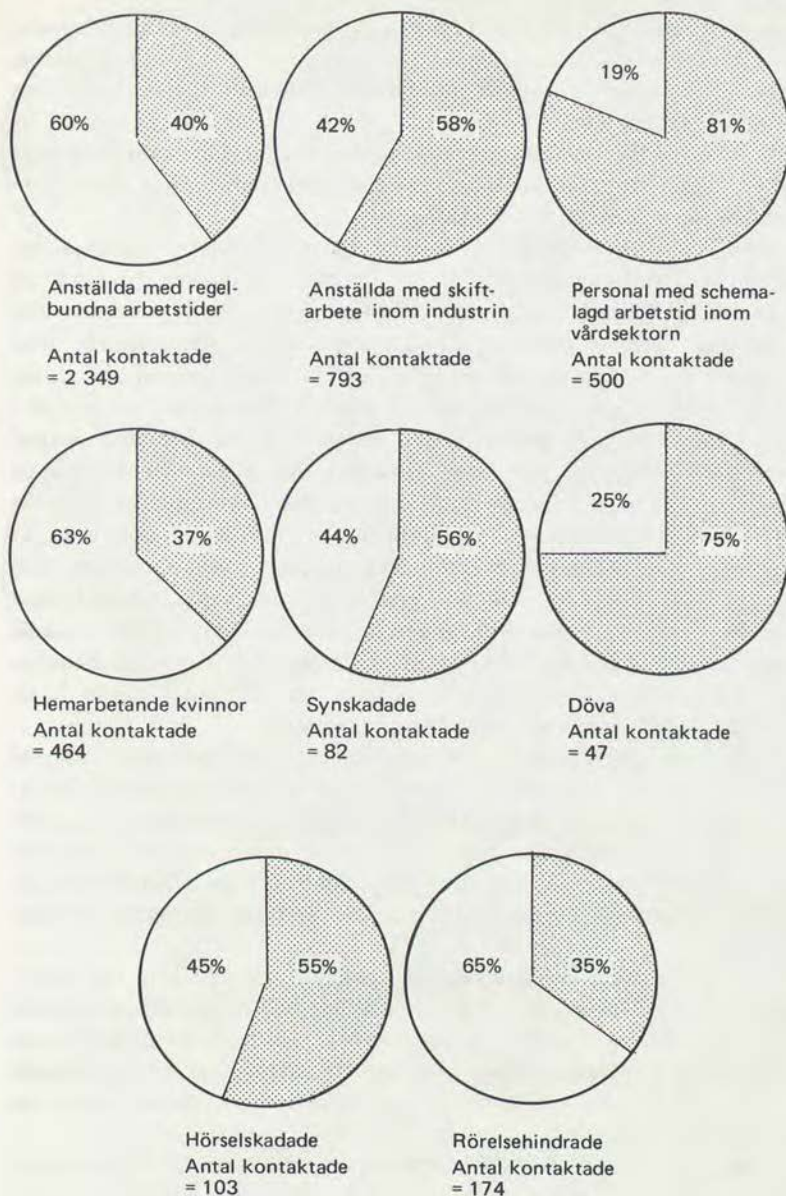
I slutet av augusti 1972 anordnades en veckolång utbildning för dem som skulle arbeta som studieorganisatorer. Därefter startade den uppsökande verksamheten. Uppgiften för de sammanlagt 75 studieorganisatorerna var, i likhet med tidigare försöksår, att genom uppsökande verksamhet under arbetstid på arbetsplatser respektive genom hembesök i bostadsområden erbjuda så många som möjligt inom respektive målgrupp cirkelstudier. De uppsökta skulle vara mellan 25 och 67 år, ha sex- eller sjuårig folkskola som enda grundutbildning och i huvudsak inte tidigare ha deltagit i vuxenutbildning. Studieorganisatorerna fick genom kommittén ersättning för den tid de ägnat åt rekryteringsarbetet. När den uppsökande verksamheten var avslutad hade studieorganisatorerna sammanlagt kontaktat 4 512 personer.

Resultatet av den uppsökande verksamheten under det tredje försöksåret åskådliggörs i figur 14.1. Varje cirkel representerar dem som kontaktades inom de olika målgrupperna samt andelen därav som önskade respektive inte önskade delta i studierna. *Anställda med normal arbetstidsförläggning* benämns i figurerna *anställda med regelbundna arbetstider*. Som framgår av figuren var intresset för att delta störst bland personalen med schemalagd arbetstid inom vårdsektorn. Hela 81 procent av dem som kontaktades inom denna grupp anmälde sig till FÖVUX-studier. De uppsökta inom denna målgrupp liksom de skiftarbetande inom industrin erbjöds, som tidigare nämnts, studier på betald arbetstid.

Bland de anställda med normal arbetstidsförläggning anmälde sig i genomsnitt 40 procent av de tillfrågade till studier. Vid en jämförelse av de rekryteringsresultat, som uppnåddes med de olika studievillkor som prövades bland de anställda med normal arbetstidsförläggning, visar det sig, att studier på delad arbetstid och fritid var betydligt attraktivare från rekryteringssynpunkt än fritidsstudier i någon form. 64 procent av dem, som erbjöds studier till hälften förlagda på arbetstid, önskade delta i FÖVUX, medan motsvarande andel för övriga studievillkor varierade mellan 34 och 40 procent.

Andelen studieintresserade bland de hemarbetande kvinnorna var något lägre än motsvarande andel för dem som kontaktades på arbetsplatserna.

Bland handikappgrupperna var andelen studieintresserade högst bland

Andel kontaktade som önskade delta i FÖVUX III

Andel kontaktade som inte önskade delta i FÖVUX III

Figur 14.1 Resultat av den uppsökande verksamheten i FÖVUX III, procent

de döva, medan de rörelsehindrade hade den lägsta anmälningssfrekvensen. Det mindre tillfredsställande rekryteringsresultatet bland de rörelsehindrade kan dock till stor del förklaras av att hälsotillståndet hos många inom denna grupp helt omöjliggjorde studier. Antalet tillfrågade inom var och en av de fyra handikappgrupperna var emellertid litet, varför de rent kvantitativa resultaten av den uppsökande verksamheten för dessa grupper bör tolkas med särskild försiktighet.

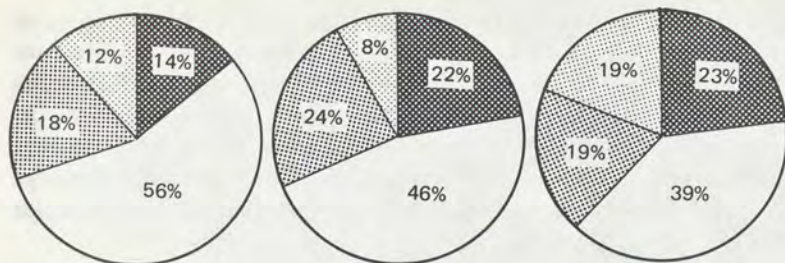
När det gäller resultaten av den uppsökande verksamheten var variationen mellan målgrupperna och även mellan orterna, beroende på lokala förhållanden, ibland påtaglig. Några genomgående tendenser kan emellertid iakttas. Intresset för att delta avtog genomgående med stigande ålder. I de målgrupper, där såväl män som kvinnor ingick, var kvinnorna mer studieintresserade än männen. Den största skillnaden i anmälningssfrekvensen mellan könen noterades bland dem med normal arbetstidsförläggning, som hade möjlighet att studera till hälften på arbetstid. Enligt studieorganisatörerna på dessa arbetsplatser berodde detta i stor utsträckning på det förmånliga studievillkoret, som även gav dubbelarbetande kvinnor en möjlighet att delta. De kontaktade, som endast hade sexårig folkskola som grundutbildning, var i allmänhet något mindre benägna att vilja delta än de som hade sju- eller åttaårig folkskola som grundutbildning. Vidare fanns en tendens till större studieintresse hos dem, som tidigare hade bedrivit vuxenstudier i någon form, jämfört med dem som saknade denna erfarenhet.

De som var intresserade av att delta i FÖVUX-studier, fick vid kontakten med studieorganisatörerna ange vilket ämne de ville studera av de fyra som erbjöds inom FÖVUX. Totalt sett var engelska det mest önskade ämnet. Matematik och svenska kom på andra plats med sinsemellan ungefär lika stor frekvens, och därefter kom samhällskunskap. Önskemålen skilde sig dock väsentligt för de olika grupperna (se figur 14.23).

Studievillkorens och studiestödets rekryterande effekter har undersökts. Bland dem som erbjöds möjlighet att bedriva cirkelstudier under arbetstid, dvs. skiftarbetare inom industrin och sjukvårdspersonal med schemalagd arbetstid, ansåg omkring tre fjärdedelar av de uttagna deltagarna att studievillkoret direkt inverkat på deras beslut om deltagande i FÖVUX.

Möjligheten att få läsa till hälften på arbetstid förefaller likaså ha haft en relativt stor rekryterande effekt. Mer än hälften av de uttagna deltagarna, som erbjudits detta studievillkor, uppgav att det hade haft stor betydelse när de anmälde sig till studierna. Däremot hade stimulansbidraget ingen påtaglig rekryterande effekt. Endast ett fåtal av deltagarna, som vid rekryteringstillfället erbjudits möjlighet till stimulansbidrag, ansåg att detta hade haft stor betydelse när de beslutade sig för att delta i FÖVUX. Vidare synes studiestödet, i detta fall i första hand ersättning för bamtillsyn eller kollektivt anordnad barnpassning, ha haft viss betydelse vid rekryteringstillfället bland de hemarbetande kvinnorna. För övriga grupper hade studiestödet liten eller ingen betydelse.

Deltagarna i FÖVUX-cirkelna tillfrågades strax efter det att studierna

Anställda med regelbundna arbetstider

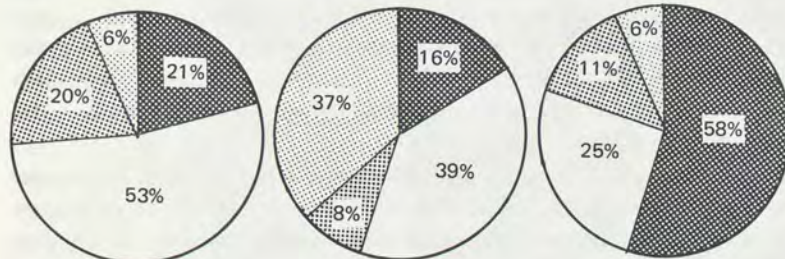
Antal avgivna önskemål = 1 019

Anställda med skiftarbete inom industrin

Antal avgivna önskemål = 450

Personal med schemalagd arbetstid inom vårdsektorn

Antal avgivna önskemål = 410

Hemarbetande kvinnor

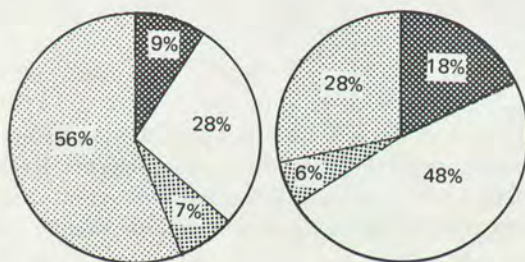
Antal avgivna önskemål = 185

Synskadade

Antal avgivna önskemål = 49

Döva

Antal avgivna önskemål = 36

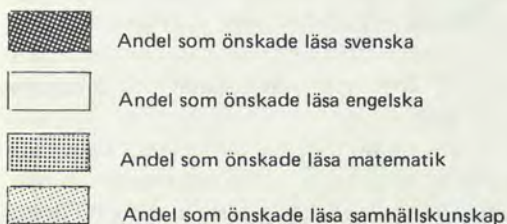

Hörselskadade

Antal avgivna önskemål = 57

Rörelsehindrade

Antal avgivna önskemål = 67

Figur 14.23 Önskat ämne för dem som ville delta i FÖVUX III, procent av avgivna önskemål

påbörjats, vad det var som gjort att de bestämde sig för att anmäla sig till en studiecirkel, då de blev uppsökta av en studieorganisatör. Intresse för ett speciellt ämne uppgavs oftast som orsak till att man anmälde sig till FÖVUX-studier. Liksom under tidigare försöksår utgjorde vidare studieorganisatörens personliga kontakt det egentliga skälet till att många anmälde sig till studier. I de grupper där studier helt eller delvis på arbetstid prövades var studievillkoret ofta den egentliga orsaken till att man anmälde sig till studier.

Efter det att den uppsökande verksamheten avslutats gjordes en uppföljning i form av telefonintervjuer med ett urval av dem som avböjt deltagande i FÖVUX. Därvid tillfrågades dessa personer om anledningen till sina beslut.

Skälen till att inte kunna eller vilja bedriva cirkelstudier varierade mellan och inom de olika grupperna. Bland de förvärvsarbetande uppgav många att de inte orkade studera jämsides med sitt arbete. Andra ansåg sig vara för gamla för att börja studera och åter andra uppgav att fritiden inte räckte till för studier. Bland de handikappade var bristande hälsa orsak till att många inte kunde delta i studier.

Vid studiernas början tillfrågades samtliga deltagare, vilka egenskaper de ansåg vara viktiga hos en studieorganisatör. De flesta deltagarna betonade därvid nödvändigheten av att studieorganisatören var välinformerad om studiesituationen som helhet. Deltagarna framhöll vidare att studieorganisatören borde känna till och förstå den uppsöktes situation och näraliggande problem, kunna prata enkelt och inge förtroende. Dessa egenskaper betonades särskilt av de handikappade deltagarna.

Studieverksamheten

I likhet med tidigare försöksår var intresset för att delta i FÖVUX-studier så stort, att endast en del av dem som ville delta kunde beredas plats i studiecirkel inom ramen för FÖVUX. Ett slumpmässigt urvalsförfarande av deltagare var därför nödvändigt i vissa fall. De som inte kunde beredas plats i FÖVUX-cirkel erbjöds kostnadsfria cirkelstudier i ABF:s och TBV:s reguljära verksamhet.

Totalt omfattade försöksverksamheten 110 studiecirkel med 1 045 deltagare. Enligt försöksplanen skulle cirkelarna det tredje försöksåret omfatta 40–60 studietimmar. De flesta cirkelarna höll sig också inom denna ram. Medelvärde för samtliga 110 cirkel var 46 studietimmar.

Många av de cirkelledare, som arbetade i FÖVUX under det tredje försöksåret, hade förutom tidigare erfarenhet som cirkelledare också deltagit i någon av de kurser i metodutbildning, som studieförbunden anordnar. Cirkelledarna inom försöksverksamheten genomgick dessutom en speciellt tillrättalagd utbildning.

På våren 1973, strax innan studiecirkelarna avslutades, besvarade deltagarna en enkät, i vilken de bl. a. tillfrågades om vilka egenskaper de ansåg vara viktiga hos cirkelledare. Oavsett deltagargrupp ansåg de flesta deltagarna att den viktigaste egenskapen hos en cirkelledare var att på ett

klart sätt kunna förmedla kunskaper till deltagarna. I synnerhet de hemarbetande kvinnorna ansåg det vara av stor betydelse att cirkelledaren uppträdde på ett sådant sätt, att deltagarna inte behövde känna sig oroliga över att "göra bort sig" i cirkeln. Denna synpunkt framkom också tydligt bland de rörelsehindrade. Av handikappgrupperna framhöll särskilt de synskadade och de döva egenskaper, som innebar förståelse och tolerans gentemot deltagarna.

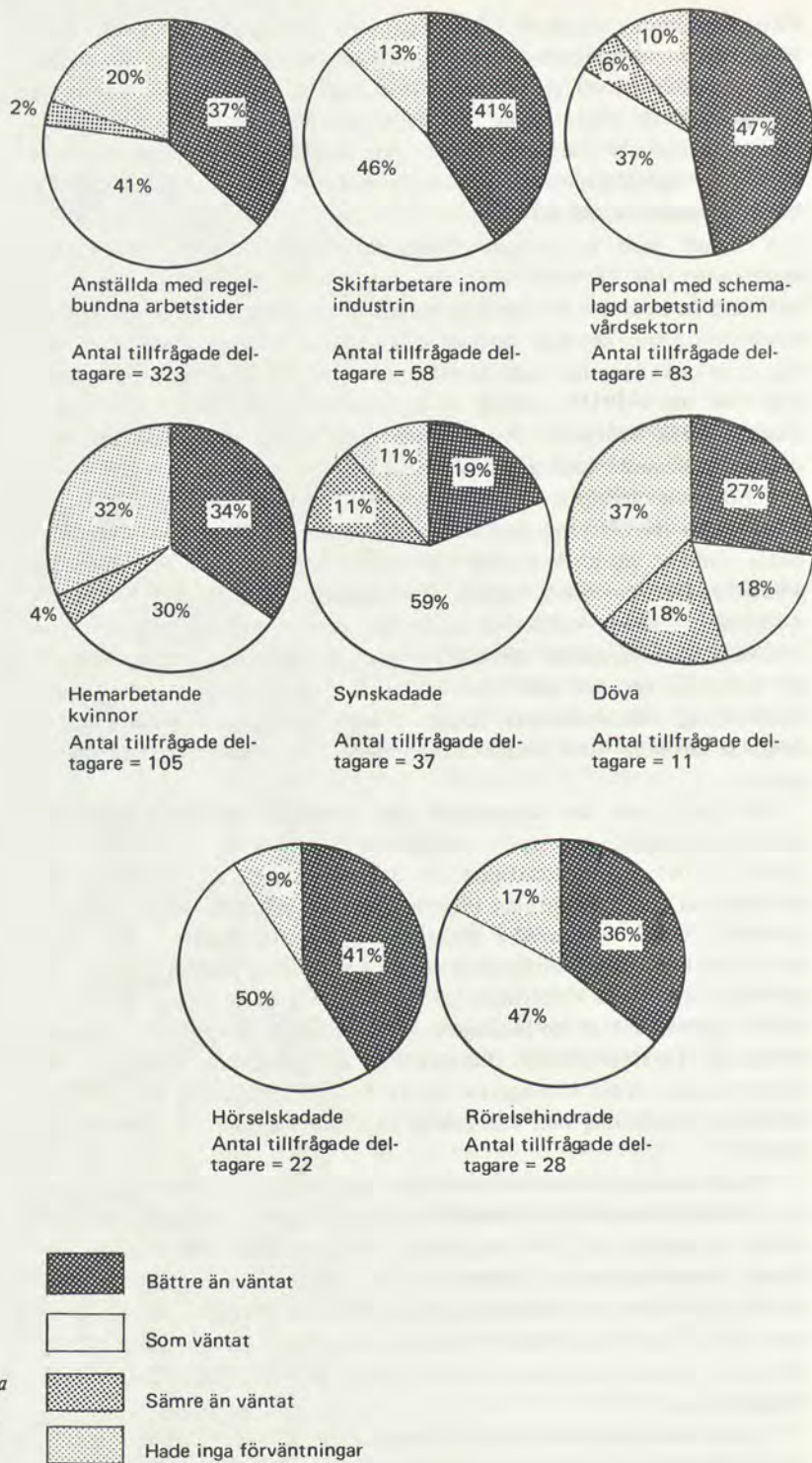
I likhet med de tidigare försöksåren rapporterade cirkelledarna regelbundet till FÖVUX bl.a. om hur arbetet fortlöpte i cirkelarna. Omkring en tredjedel av cirkelledarna ansåg, att arbetet i FÖVUX-cirklar skilde sig från det som de hade erfarenhet av från andra studiecirklar. Några av cirkelledarna hade därvid upplevt skillnader i negativ riktning, som t.ex. att FÖVUX-deltagarnas skiftande förkunskaper gjorde cirkelarbetet mera krävande för ledaren. De flesta, som hade upplevt skillnader, nämnde dock positiva sådana.

Inom vissa deltagargrupper kunde ett fysiskt tröttande arbete och yrkesskador medföra svårigheter för deltagarna att genomföra studierna. Detta problem var dock mindre i de cirklar, som läste helt eller delvis på arbetstid. Det var också vanligt att deltagarna – särskilt i början av studierna – kände osäkerhet inför den egna förmågan och den nya situation, som studierna innebar för dem. I cirklarna med handikappade deltagare var det ofta nödvändigt med en grundlig studieteknisk handledning vid studiernas början. Många deltagare i dessa grupper behövde använda olika tekniska hjälpmedel i studiearbetet, t.ex. bandspelare.

För dem som har skiftarbete eller obehövlig arbetstid begränsar arbetstidsförläggningen starkt möjligheterna att delta i fritidsstudier. Oftast är det en förutsättning för dessa personer, att studierna kan anordnas på eller i anslutning till arbetsplatsen och åtminstone delvis på arbetstid. Under det tredje försöksåret tillämpades ett system med ersättare under cirkelsammanskomsterna för de deltagare som studerade på betald arbetstid. Planeringen av studierna för dessa deltagare genomfördes gemensamt av de fackliga organisationerna, studieförbunden och företagen. Ersättersystemet fungerade i allmänhet bra, särskilt på de medverkande vårdinrättningarna. Detta berodde främst på att FÖVUX bekostade utbildning och anställning av extra personal på dessa arbetsplatser.

Studieorientering och studieteknisk handledning i studiernas inledningsskede ombesörjdes i huvudsak av cirkelledarna. Vid studiernas slut erhöll deltagarna råd och vägledning för eventuella fortsatta studier. Denna studieorientering utformades som en allmän information om utbildnings- och arbetsmarknadsfrågor. Ibland förekom också friare diskussioner om dessa frågor. Studieorienteringen omfattade de flesta cirklar. I denna medverkade cirkelledarna och tjänstemän från arbetsförmedlingen.

Deltagarnas synpunkter på studievillkorens betydelse under studietiden inhämtades vid verksamhetsårets slut för dem som studerat med stimulansbidrag och för dem som läst helt eller delvis på arbetstid. Endast

Figur 15.6 Hur studierna motsvarat deltagarnas förväntningar i FÖVUX III, procent

13 procent av deltagarna med normal arbetstidsförläggning ansåg att stimulansbidraget haft någon större betydelse för dem. Möjligheten att få studera till hälften på arbetstid ansågs däremot vara av stor betydelse för studiernas fullföljande. Hela 79 procent av de anställda med normal arbetstidsförläggning, som hade denna möjlighet, bedömde detta vara av stor betydelse under studietiden. Bland cirkeldeltagarna med skiftarbete eller obekväm arbetstid inom industrin och vårdsektorn var studievillkoret likaså av stor vikt för deltagandet i cirklarna. Av skiftarbetarna ansåg 76 procent och av sjukvårdspersonalen 90 procent, att studievillkoret hade varit mycket betydelsefullt för dem.

Omkring två tredjedelar, av dem som fullföljde FÖVUX-studierna, ansåg att kursen motsvarat eller överträffat de förväntningar, som de haft när de anmälde sig (se figur 15.6). Ett mått på att studiearbetet hade upplevts som meningsfullt var också det stora intresset för fortsatta studier. Andelen, som önskade att i någon form fortsätta studierna efter det att FÖVUX-cirklarna avslutats, varierade mellan 61 och 74 procent för de deltagargrupper som rekryterats på arbetsplatserna och bland de hemarbetande kvinnorna. Bland handikappgrupperna uppvisade de synskadade och de rörelsehindrade likaså stort intresse för fortsatta studier.

Omkring två tredjedelar av dem, som kallades till studiecirklar inom försöksverksamhetens ram, fullföljde studierna. Mellan sju och 24 procent av dem, som uttagits till cirklar i de olika grupperna, påbörjade aldrig sina FÖVUX-studier. Andelen deltagare som avbröt cirkelstudierna under studieårets gång varierade mellan tre och 30 procent. De uttalade skälen till att helt utebli från studierna var av många skilda slag. I stor utsträckning angavs praktiska problem, som helt eller delvis omöjliggjorde deltagande. Omkring två tredjedelar av dem som aldrig kom till cirkeln anförde sådana praktiska problem, som ofta var svåra att påverka för den enskilde individen. Även för dem som avbröt studierna förelåg ofta praktiska skäl, såsom byte av arbete eller arbetstid, flyttning från orten eller påbörjat förvärvsarbete. Många uppgav också, att de inte orkade med att både förvärvsarbeta på heltid och sköta studierna på ett för dem tillfredsställande sätt.

Det fjärde försöksåret

Under det fjärde försöksåret 1973/74 förlades försöksverksamheten helt till Norrbottens län. Verksamheten omfattade detta år dels anställda med skiftarbete eller obekväm arbetstid inom industrin och vårdsektorn, dels personer bosatta i mer eller mindre utpräglad glesbygd.

I likhet med tidigare försöksår prövades under det fjärde året vissa åtgärder, som var avsedda att underlätta deltagande i studier för olika grupper av kortutbildade. Bland de skiftarbetande inom gruvindustrin och bland den schemabundna vårdpersonalen gjordes fortsatta försök med studier förlagda på betald arbetstid. För att pröva att komplettera cirkelstudierna med en mera intensiv studieform erbjöds vissa deltagargrupper möjlighet att under kortare perioder studera vid folkhögskola.

Studierna och studiematerialet var, i likhet med tidigare försöksår, kostnadsfria. Dessutom kunde deltagarna söka studiestöd för extra kostnader, som uppstod i samband med studierna.

Nedan följer en redogörelse för de målgrupper, orter och rekryteringsfrämjande åtgärder, som ingick i det fjärde årets försöksverksamhet:

1 Anställda med skiftarbete inom gruvindustrin

Sammanlagt anordnades sex studiecirklar på två olika arbetsplatser i Kiruna för anställda med skiftarbete inom gruvindustrin. Studieorganisatorerna sökte upp anställda med skiftarbete och erbjöd dem cirkelstudier med kompletterande folkhögskolekurser på betald arbetstid.

2 Personal med schemalagd arbetstid inom vårdsektorn

Sammanlagt anordnades åtta studiecirklar på en arbetsplats i Gällivare för personal med schemalagd arbetstid inom vårdsektorn. Studievillkoret var detsamma som för de skiftarbetande inom gruvindustrin, dvs. cirkelstudier och folkhögskolekurser på betald arbetstid.

3 Personer bosatta i glesbygd i Kalix och Bodens kommuner

Sammanlagt anordnades 25 studiecirklar i glesbygd i Kalix och Bodens kommuner. De kontaktade personerna inom denna målgrupp erbjöds fritidsstudier med kompletterande folkhögskolekurser.

4 Personer bosatta i glesbygd i Kiruna och Gällivare kommuner

Sammanlagt anordnades 65 studiecirklar i glesbygd i Kiruna och Gällivare kommuner. För att ge befolkningen i små byar en utbildningsservice, som kan jämföras med tätorternas, bedrevs uppsökande verksamhet i mera extrem glesbygd. Studierna förlades så långt möjligt till deltagarnas hemort.

Då kommittén ansåg att tillräckligt med erfarenheter redan hade vunnits i flera viktiga avseenden, minskades utvärderingsinsatserna betydligt under det fjärde försöksåret jämfört med tidigare år. I likhet med tidigare försöksår fyllde studieorganisatorerna i en blankett för varje person de kontaktade, och utifrån dessa uppgifter har resultatet av den uppsökande verksamheten beräknats. Dessutom har de som anmält sig men inte påbörjade och de som avbröt studierna telefonintervjuats. I slutet av läsåret utsändes enkäter till ett urval deltagare och cirkelledare och till samtliga medverkande folkhögskollärare.

Under det fjärde försöksåret kontaktade studieorganisatorerna sam-

manlagt 2 069 personer från de olika målgrupperna. Bland de uppsökta inom gruvindustrin var 75 procent intresserade av studierna. Även bland den schemabundna vårdpersonalen var intresset för studier på betald arbetstid stort. Av dem som kontaktades inom denna målgrupp önskade 88 procent delta. Betydligt mindre intresse för studier förelåg bland de kontaktade personerna i glesbygdssområdena. Av de uppsökta i Kalix och Bodens kommuner anmälde sig 33 procent till FÖVUX-studier, medan motsvarande andel för Kiruna och Gällivare kommuner uppgick till 37 procent.

Av de fyra erbjudna ämnena var svenska det som totalt sett önskades mest. 33 procent valde att läsa detta ämne. Engelska valdes av 32 procent, samhällskunskap av 21 procent och matematik av 14 procent.

Deltagarna med skiftarbete eller obekvämt arbetstid inom industrin och vårdsektorn samt de som rekryterats från glesbygd i Kalix och Bodens kommuner kompletterade de reguljära cirkelstudierna med ämneskurser vid folkhögskola. Under dessa deltog även cirkelledarna, vilka då ofta medverkade som gruppleddare. Vid studiernas slut tillfrågades deltagarna om värdet av dessa kurser. Endast sex procent av de 118 deltagare, som deltagit i ämneskurserna, ansåg att dessa varit mindre givande. De övriga deltagarna svarade att folkhögskolekurserna varit mycket eller ganska givande. Även berörda cirkelledare och folkhögskollärare ombads ge omdömen om ämneskurserna vid folkhögskolan. De svar som därvid erhöles var genomgående mycket positiva.

I den enkät som utsändes till deltagarna vid studiernas slut, tillfrågades dessa bl.a. om studierna i FÖVUX hade motsvarat de förväntningar, som deltagarna haft när de anmälde sig. Drygt två tredjedelar av dem, som fullföljde studierna i de olika deltagargrupperna, ansåg att FÖVUX-studierna motsvarat eller överträffat de förväntningar, som de hade haft vid studiernas början.

Det femte försöksåret

FÖVUX fortsätter sitt arbete. Verksamheten under det femte försöksåret 1974/75 kommer att redovisas senare.

Kommitténs förslag

I FÖVUX:s direktiv angavs inte några särskilda reformförslag, som FÖVUX borde pröva, utan kommittén har haft möjlighet att överväga olika åtgärder inom de områden, där försöksverksamhet bedrivs. Målgruppen i verksamheten utgörs av kortutbildade vuxna och särskild uppmärksamhet har ägnats personer med skiftarbete eller obekvämt arbetstid, handikappade, personer bosatta i glesbygd och hemarbetande kvinnor. Försöksverksamheten omfattar i huvudsak uppsökande verksamhet på arbetsplatser och i bostadsområden, studiecirklar och ämneskurser samt studier helt eller delvis på arbetstid för deltagare i sådan utbildning. Kommittén har funnit det naturligt, att också begränsa sina förslag till dessa områden.

Uppsökande verksamhet

Uppsökande verksamhet är en form av selektiv rekrytering till studier. Huvudmomentet i den uppsökande verksamheten består av personliga samtal mellan studieorganisatorerna och dem som skall uppsökas. Samtalen kan kompletteras med informationsmaterial, telefonsamtal och olika former av studiestödjande åtgärder för att undanröja studiehinder.

FÖVUX-verksamheten har visat att en mycket stor andel av de uppsökta kortutbildade kan rekryteras till studier, om den uppsökande verksamheten genomförs på ett riktigt sätt och om en del viktiga studiehinder undanröjs. I bostadsområden har denna andel utgjort omkring en tredjedel av de uppsökta, och på arbetsplatser omkring hälften av de uppsökta. När det har funnits ett stort uppdämt studiebehov och avgörande studiehinder undanröjts genom förmånliga studievillkor – t.ex. när skiftarbetare inom industrin och schemabunden personal inom sjukvården givits möjlighet att studera på betald arbetstid – har andelen, som anmält sig till studier, uppgått till mer än två tredjedelar av de uppsökta.

Studieorganisatorerna bör om möjligt själva tillhöra målgruppen eller ha liknande bakgrund, som personerna i målgruppen. Härigenom kan man förutsätta att uppsökarna har större förståelse för de uppsöktas situation och kunskaper om förhållandena på den aktuella arbetsplatsen, inom den aktuella organisationen eller i det aktuella bostadsområdet.

I enlighet med denna princip bör uppsökarna rekryteras från folkrörelser, t.ex. fackliga, politiska och andra ideella organisationer, som är anslutna till olika studieförbund. Folkrörelserna har mycket värdefulla kontaktmöjligheter också med kortutbildade, som inte är aktiva inom föreningslivet. I försöksverksamheten har detta bekräftats genom de synnerligen tillfredsställande resultat, som bl. a. de fackliga organisationerna och de handikappades lokalföreningar nått genom sina uppsökande insatser.

FÖVUX har i allmänhet lyckats bra med rekryteringen på arbetsplatser. En av anledningarna härtill torde vara att fackliga studieorganisatorer använts som uppsökare. I enlighet med vad som framhållits ovan bör enligt kommitténs mening den uppsökande verksamheten på arbetsplatserna anordnas av de fackliga organisationerna, eventuellt i samarbete med studieförbund, till vilket/vilka dessa är anslutna. Detsamma gäller studieorganisationsutbildningen. Det är önskvärt, att såväl denna utbildning som rekryteringsarbetet kan äga rum på betald arbetstid.

I och med förtroendemannalagens ikraftträdande har dessa önskemål tillgodosetts. FÖVUX utgår från att de i lagen föreskrivna rättigheterna till uppsökande verksamhet och studieorganisationsutbildning på betald arbetstid skall komma att ingå också i de kollektivavtal, som kan komma att slutas för att närmare reglera tillämpningen av bestämmelserna.

Stora grupper av kortutbildade vuxna kan inte rekryteras till studier på annat sätt än genom uppsökande verksamhet i bostadsområden. En enkät, som FÖVUX låtit utföra (se kapitel 8), visar att i synnerhet uppsökande verksamhet i bostadsområden för närvarande har en mycket begränsad omfattning. Enligt kommitténs mening bör denna verksamhet

därför ges förstärkta resurser. FÖVUX påpekar i detta sammanhang också betydelsen av att barn tillsynen blir tillräckligt utbyggd, så att personer med småbarn skall kunna delta i vuxenutbildningen.

FÖVUX har övervägt om resurstilldelningen till uppsökande verksamhet i bostadsområden skulle kunna knytas till några organisationer med direkt förankring i målgruppen, men funnit det vara lämpligast att bidragen utbetalas till studieförbunden. Företråde bör därvid ges studieförbund, som planerar verksamheten i samarbete med handikapporganisation, hyresgästförening, bostadsrättsförening, politisk eller annan organisation med förankring inom området.

Vid den uppsökande verksamheten krävs resurser för studieorganisationsutbildning, ersättning till studieorganisatorerna och administrativa insatser. Genom förtroendemannalagens införande har det blivit möjligt att genomföra såväl uppsökande verksamhet som studieorganisationsutbildning på betald arbetstid. Denna lag täcker emellertid inte verksamheten på t.ex. vissa mindre arbetsplatser eller i bostadsområden. De administrativa insatserna faller också utanför lagen. Kommittén föreslår därför att två nya statsbidrag inrättas för uppsökande verksamhet, ett för sådan verksamhet på arbetsplatser och ett för sådan verksamhet i bostadsområden.

Om resurserna till uppsökande verksamhet skall komma de kortutbildade tillgodo, är det nödvändigt att använda ett selektivt resurstilldelningssystem. Av detta skäl anser FÖVUX det olämpligt att fördela dessa medel generellt och utan behovsprövning, t.ex. till studieförbunden i proportion till antalet studietimmar. Bidrag bör i stället ges till fackliga organisation och studieförbund endast efter ansökan, i vilken plan för verksamheten och beräknade kostnader skall redovisas.

FÖVUX föreslår att bidragen till uppsökande verksamhet på arbetsplatser skall fördelas av kommunerna under medverkan av ett s.k. studiestödsråd med fackliga representanter. Härigenom kommer de fackliga organisationerna bättre att kunna samordna planeringen av den uppsökande verksamheten med fördelningen av ledighet och studiestöd på arbetsplatserna.

Då resurserna till uppsökande verksamhet i bostadsområden under inledningsskedet inte täcker behovet lika väl som motsvarande resurser på arbetsplatserna, föreslår FÖVUX att detta bidrag tills vidare fördelas av skolöverstyrelsen (SÖ) centralt efter ansökningar från studieförbunden. Genom denna lösning blir det lättare att under uppbyggnadstiden koncentrera resurserna till de platser, där behovet är särskilt stort.

Enligt FÖVUX:s mening är det möjligt att genom uppsökande verksamhet kontakta större delen av de kortutbildade vid ett tillfälle och ungefär hälften av gruppen vid ytterligare ett tillfälle under en femårsperiod med en kostnad om ca 100 Mkr, varav 55 Mkr för verksamhet på arbetsplatser och 45 Mkr för verksamhet i bostadsområden.

FÖVUX föreslår vidare en försöksverksamhet med introduktionskurser i cirkelform som ett slags "förlängd rekrytering". Kostnaden här för beräknas det första året till 0,4 Mkr.

Studiecirkelverksamhet

Studiecirkeln har visat sig vara en mycket lämplig studieform för kortutbildade vuxna. I denna kan studietakt och studiematerial avpassas efter deltagarnas behov och förutsättningar. De folkbildningsorganisationer, som aktivt strävar efter att få med de utbildningsmässigt och kulturellt eftersatta grupperna i studiecirkelverksamhet, måste därför få ökat stöd av samhället. Samtidigt är det viktigt, att studieförbundens folkrörelsekaraktär bevaras. Samhället skall ge stöd åt verksamheten, inte styra den.

Tilläggsbidraget till de s.k. prioriterade studiecirkelarna har utan tvivel spelat en viktig roll vid rekryteringen av kortutbildade till studier i grundläggande ämnen. Genom tilläggsbidraget har dessa cirklar kunnat erbjudas till lägre kostnader än övriga cirklar, vilket medfört en klart ökad anslutning. Prioriteringen kan emellertid också ses som uttryck för en värdering av olika studiecirklar och därmed som en värdering av de motiv, som människor kan ha för att delta i en viss studiecirkel. Prioriteringen från statens sida medför också en styrning av studieförbundens verksamhet, vilket kan vara motiverat under en övergångsperiod, men bör undvikas på längre sikt. Det ökade statliga stödet till studiecirkelverksamheten bör därför enligt FÖVUX:s mening i första hand syfta till att utjämna skillnaderna mellan prioriterade och icke prioriterade cirklar.

Studieförbunden har för närvarande inte ekonomiska möjligheter att erbjuda avgiftsfria studier. FÖVUX anser det orimligt att studiecirkelverksamheten, vilken i betydande utsträckning vänder sig till de kortutbildade, skall vara avgiftsbelagd, samtidigt som huvuddelen av utbildningen i samhället, inklusive t. ex. kommunal vuxenutbildning och universitetsutbildning, är kostnadsfri för deltagarna. Ett avskaffande av deltagaravgifterna skulle enligt kommitténs uppfattning ha stor betydelse från rekryteringssynpunkt. Särskilt för personer med bristande studievana och med en tveksam attityd inför studier kan det vara viktigt, att man i den uppsökande verksamheten kan peka på att studierna inte kommer att medföra kostnader för deltagarna. I princip bör således cirkelstudier vara kostnadsfria för deltagarna. Ekonomiska omständigheter skall inte få avgöra vilken studieform en vuxenstuderande väljer.

Kommittén föreslår att det statliga stödet till studiecirkelverksamheten förstärks på följande sätt under de närmaste fem åren:

Under det första året skall stödet till samtliga allmänna studiecirklar uppgå till 47 kr per studietimme. Därmed upphör skillnaden mellan de prioriterade och de icke prioriterade studiecirkelarna. Under de följande två åren höjs bidraget med 3 kr vardera året och under de därpå följande två åren med 2 kr vardera året. Bidraget uppgår då vid femårsperiodens slut till 57 kr per studietimme. Detta skulle innebära att cirklar med genomsnittliga kostnader då skulle kunna erbjudas kostnadsfritt för deltagarna. Förslaget medför att statsbidraget det femte året kommer att ligga 116 Mkr högre än i dag (utan omräkning på grund av ökad omfattning av verksamheten eller pris- och löneförändringar).

De av FÖVUX föreslagna nya eller utökade uppgifterna för studieförbunden medför ökade organisationskostnader och ökade kostnader för pedagogisk verksamhet. Förslagen förutsätter att studieförbunden genomför administrativa förstärkningar, utökar utbildningen och fortbildningen av cirkelledare m.m. På grund av penningvärdets förändring och med hänsyn till verksamhetens ökade omfattning är emellertid de statliga bidragen till dessa ändamål relativt sett lägre i dag än för tio år sedan. Kommittén föreslår därför att bidragen till studieförbundens organisationskostnader och pedagogiska verksamhet höjs, så att de vid femårsperiodens slut uppgår till 12 Mkr respektive 15 Mkr.

Ett allvarligt problem för studieförbunden är de allmänna löne- och kostnadsökningarna. Om FÖVUX:s förslag genomförs, kommer studieförbunden att få en betydelse i utbildningsverksamheten, som kan jämföras med den, som de kommunala och statliga utbildningsinstitutionerna har. Anslagen till dessa anpassas årligen med hänsyn till inträffade löne- och prisförändringar. Enligt kommitténs mening talar övervägande skäl för att en liknande anpassning bör ske också i fråga om statens och kommunernas bidrag till studieförbundens verksamhet.

Studieorientering

I FÖVUX har studieverksamheten kompletterats med studieteknisk handledning och studierådgivning samt diskussioner om utbildnings- och arbetsmarknadsfrågor. Dessa inslag benämner kommittén studieorientering. Försöksverksamheten har gett värdefulla erfarenheter när det gäller studieorienteringens utformning. Det övergripande målet skall vara att hos individen skapa en större självförtroende och tro på sin egen förmåga. Studieorienteringen bör utgå från individens egen situation och tas upp i cirkelarna inom ramen för studiecirkelns vanliga pedagogiska form. Innehållet bör koncentreras till studieteknisk handledning och information om möjligheter till fortsatta studier — i första hand ytterligare studiecirklar men också folkhögskolekurser m. m. — samt till diskussioner kring utbildningens roll i samhället. I försöksverksamheten har information om arbetsmarknadsfrågor och yrkesutbildning — med den uppläggning som normalt förekommer inom studie- och yrkesvägledningen i skolväsendet — visat sig vara av mindre intresse för cirkeldeltagarna, då de i allmänhet inte haft för avsikt att byta yrke eller söka nytt arbete.

Då studieorienteringen inte bör avvika från studiecirkelns övriga verksamhet, är cirkelledaren oftast mest lämpad att handha denna uppgift. För att tillgodose speciella önskemål om studieinformation i cirkeln, bör det dessutom finnas möjlighet att tillkalla en särskild expert, t. ex. en folkhögskollärare, en SYO-konsulent från den kommunala vuxenutbildningen, en tjänsteman från arbetsförmedlingen eller en funktionär från studieförbundet. Experten skall delta på samma villkor som vanlig expertmedverkan medger, såvida inte rådgivningen ingår i dennes tjänstgöring vid studieförbundet eller inom den kommunala vuxenutbildningen.

De kortutbildade får anses ha ett stort behov av studieorientering. FÖVUX bedömer det därför som synnerligen angeläget, att studieförbunden ges resurser för dessa insatser. Studieförbundens ökade personalkostnader för studieorienteringen bör kunna täckas via bidraget till organisationskostnaderna. Det är också nödvändigt, att inslag om studieorientering ingår i all cirkelledarutbildning. Kostnaderna härför bör kunna täckas genom det ökade bidraget till den pedagogiska verksamheten.

Expertmedverkan för studieorientering föreslås kunna genomföras under högst två av 20 studietimmar utöver den expertmedverkan, som medges enligt nuvarande bestämmelser. Kommittén bedömer att högst fem procent av studiecirkelarna kommer att använda möjligheten till expertmedverkan av denna typ, vilket skulle medföra en årlig kostnad av knappt 1 Mkr.

Studiecirkelverksamhet för handikappade

Erfarenheterna från försöksverksamheten visar att studiearbetet bland de handikappade har mycket stor betydelse för denna utbildningsmässigt eftersatta grupp. FÖVUX har också erfarit, att studieförbunden gör stora ansträngningar för att få med handikappade i cirkelstudier. Det statliga stödet till studieförbundens handikappverksamhet behöver emellertid förstärkas i olika avseenden.

FÖVUX föreslår att bidraget till studieförbundens pedagogiska verksamhet bland handikappade under en femårsperiod skall höjas från nuvarande 0,7 Mkr till 3 Mkr. Höjningen föranleds framför allt av behovet av cirkelledarutbildning samt behovet av utveckling av studiehjälpmedel och studiemetoder. FÖVUX föreslår att även bidraget till produktion av studiematerial för handikappade under perioden skall höjas från nuvarande 0,6 Mkr till 3 Mkr. Vidare bör ersättning för medverkan av teckenspråkstolk för döva utgå i större utsträckning än för närvarande. Teckenspråkstolken bör få ett arvode som motsvarar det för expertmedverkan, men med hundra procentig kostnadstäckning och utan den tidsbegränsning, som gäller för sådan medverkan. FÖVUX föreslår också, att statsbidrag skall utgå för personlig assistans samt för andra tekniska och organisatoriska stödåtgärder i samband med studiecirkelverksamhet för handikappade, i likhet med vad som redan gäller för folkhögskolan och den kommunala vuxenutbildningen.

Studiecirkelverksamhet i glesbygd

De problem som gäller utbildningen i glesbygd är också aktuella för annan kulturell, social och kommersiell service. Utbildningsmöjligheterna i glesbygd är avsevärt sämre än i tätorter utom i vissa områden där folkhögskolor är belägna. Med speciella stödåtgärder bör det dock vara möjligt att undanröja några av de hinder, som visat sig mest uppenbara när det gäller vuxenstudier i glesbygd.

De långa restiderna är givetvis ett av de mest framträdande problemen för studieförbunden när det gäller att anordna studiecirkelverksamhet i glesbygd. Den dyrbarare och mer tungrodda administration, som krävs för glesbygden, gör att många studieförbundsavdelningar inte har ekonomiska möjligheter att utveckla verksamheten där. FÖVUX anser därför att ett särskilt schablonbidrag till studieförbundens organisationskostnader i glesbygd bör utgå. Bidraget föreslås vara 2 kr per studietimme, vilket beräknas medföra en statlig merkostnad om ca 3 Mkr per år.

Bristen på lämpliga studielokaler är ofta ett avgörande hinder för studiecirkel i glesbygd. FÖVUX utgår från att det statliga uppdragsbidrag, som administreras av bostadsstyrelsen, kan användas för att tillgodose detta behov.

Det är svårare att rekrytera cirkelledare i glesbygdsområden än i tätorter. För att undvika att anställa cirkelledare, som har en mycket lång resväg, kan det vara lämpligt att rekrytera cirkelledare från orten, även om dessa har otillräcklig grundutbildning. FÖVUX anser, att den bristande grundutbildningen kan uppvägas av en utökad utbildning och fortbildning för cirkelledare i glesbygd. Ett särskilt bidrag till studieförbundens pedagogiska verksamhet i glesbygd bör därför inrättas. Bidraget föreslås det första året uppgå till 0,6 Mkr och höjas till 1 Mkr under en femårsperiod.

Folkhögskolekurser

Folkhögskolan tillkom ursprungligen, liksom studieförbunden, som en gren av folkbildningsarbetet vid sidan av det reguljära skolväsendet. De ämneskurser, som bedrivs vid folkhögskolorna och som alltmer ökar i omfattning, har visat sig mycket lämpliga som komplement till cirkelstudier.

FÖVUX har i sin verksamhet låtit kombinera cirkelstudier med ämneskurser vid folkhögskola. Såväl deltagarna som cirkelledarna upplevde ämneskurserna som synnerligen stimulerande. Internatformen var enligt många en positiv upplevelse. Deltagarna kunde dels koncentrera sig på studierna, dels få tillfälle att lära känna andra deltagare, cirkelledare och lärare. Pedagogiskt blev ämneskurserna också en framgång.

Samarbete med studieförbund ingår normalt i folkhögskolans verksamhet. FÖVUX vill, med stöd av erfarenheterna från försöksverksamheten, fästa uppmärksamheten på de stora utvecklingsmöjligheter, som kombinationen cirkelstudier/folkhögskolekurser har.

De problem, som kan uppstå vid anordnandet av ämneskurser i samarrangemang mellan folkhögskola och studieförbund, är främst av administrativ art. Exakt vilka åtaganden som skall ligga på folkhögskolan respektive studieförbundet vid samarrangemang, bör avgöras i samråd mellan dessa. FÖVUX utgår från att en del sådana administrativa frågor kommer att tas upp av den pågående folkhögskoleutredningen. För att underlätta samarrangemang, samt för att vidga möjligheterna att anpassa ämneskurserna till de studerandes behov och önskemål, föreslår FÖVUX, att ämneskurser, som anordnas i kombination med studiecirkelverk-

samhet, skall få förläggas utanför folkhögskolans lokaler och att de skall få omfatta kortare tid än en vecka, dock minst två dagar.

Studiestöd

Personer med tungt och slitsamt arbete, skiftarbete eller obekvämt arbetstid upplever ofta svårigheter att få ledigt för studier och riskerar inkomstbortfall vid sådan ledighet. Arbetstidsförläggningen och/eller det tunga arbetet gör det ofta i det närmaste omöjligt för dessa grupper att delta i vanliga fritidsstudier. Ändå är det just studiecirklar, ämneskurser vid folkhögskola och annan utbildning av mer begränsad omfattning som oftast efterfrågas av dessa personer.

Ett system bör därför tillskapas, som ger dessa grupper möjlighet att studera på betald arbetstid eller på motsvarande villkor. Utan sådana anordningar är det inte möjligt att få en tillfredsställande omfattning av studieverksamheten för personer med skiftarbete eller obekvämt arbetstid.

Ett förverkligande av det förslag till studieledighetslag, som nyligen framlagts av en interdepartemental arbetsgrupp, ger anställda rätt till ledighet för studier. Genom lagen löses dock inte frågan om ersättning för det inkomstbortfall, som ledigheten förorsakar. För detta krävs studiestöd. De nuvarande studiesociala systemen kan emellertid endast utnyttjas av dem, som bedriver mer omfattande studier. Det behövs sålunda nya former av studiestöd för dem, som deltar i studiecirklar och korta folkhögskolekurser.

FÖVUX föreslår att förslaget om rätt till ledighet för utbildning bör kompletteras med studiestöd avsedda för kortutbildade och anpassade till uppsökande verksamhet. En sådan reform är av utomordentligt stor betydelse för de utbildningsmässigt eftersatta grupperna. Studiestöd av detta slag är en förutsättning för att man skall kunna uppnå tillfredsställande rekryteringsresultat vid uppsökande verksamhet, särskilt bland personer med skiftarbete eller obekvämt arbetstid och/eller med tungt och slitsamt arbete.

Kommittén föreslår inrättandet av följande typer av nya studiestöd för vuxenstuderande:

1 *Timstudiestöd* på för närvarande 10 kr per studietimme avsett för deltagare i studiecirklar, som tar ledigt för att delta i cirkeln och som därför förorsakas inkomstbortfall. Timstudiestödet avses utgöra en schabloniserad ersättning för förlorad arbetsförtjänst. Antalet bidragsberättigade studietimmar bör vara lägst tio och högst 35 för en person under två på varandra följande kvartal, dvs. beloppet kan under denna tid variera mellan för närvarande 100 och 350 kr.

2 *Dagstudiestöd* — bestående av dels ett inkomstbidrag, dels ett internatbidrag — avsett för deltagare i korta ämneskurser vid folkhögskola.

Inkomstbidraget på för närvarande 60 kr per kursdag föreslås utgå till deltagare i ämneskurs, som tar ledigt för att delta i kursen och som därför

försakas inkomstbortfall. Inkomstbidraget avses utgöra en schabloniserad ersättning för förlorad arbetsförtjänst. Antalet bidragsberättigade kursdagar bör vara lägst två och högst fem för en person under två på varandra följande kvartal, dvs. beloppet kan under denna tid variera mellan för närvarande 120 och 300 kr.

Internatbidraget på för närvarande 60 kr per kursdag föreslås utgå till deltagare i ämneskurs, som har utgifter för internatvistelse eller resor i samband med kursen. Internatbidraget avses utgöra en schabloniserad ersättning för dessa kostnader. Antalet bidragsberättigade kursdagar bör vara lägst två och högst fem för en person under två på varandra följande kvartal, dvs. beloppet kan under denna tid variera mellan för närvarande 120 och 300 kr.

Då arbetstidsförläggningen utgör det svåraste studiehindret främst för skiftarbetare, bör dessa prioriteras vid tilldelningen av studiestöd. Det finns emellertid starka skäl för studiestöd av föreslagna typer även till andra anställda, främst dem med tungt och slitsamt arbete. Alla vuxna bör därför i princip vara berättigade till studiestöd. Under de närmaste åren torde dock stöden i huvudsak få förbehållas de högst prioriterade grupperna.

Vid fördelningen bör fördelningsorganen ta hänsyn till arbetstidsförläggningen, grundutbildningens längd, huruvida studiestödet är sammankopplat med uppsökande verksamhet m. m. När det gäller internatbidrag, som också skall kunna utgå till personer utan anställning, bör hänsyn dessutom tas till studiehinder, som sammanhänger med hemarbete, handikapp eller glesbygd.

Studiestödsbeloppen föreslås anknytas till basbeloppet enligt lagen om allmän försäkring.

De föreslagna studiestöden avses utgöra komplement till uppsökande verksamhet. För att de skall fungera studiemotiverande bör de erbjudas de uppsökta vid rekryteringstillfället. Därför bör huvudsakligen de fackliga organisationerna söka studiestöden och fördela dem på individer. Det normala förutsätts alltså vara, att fackföreningarna ansöker om studiestöd för ett visst antal timmar respektive dagar innan rekryteringen av deltagare börjar.

Var och en som tillhör målgruppen och som prioriteras i enlighet med här förda resonemang bör emellertid ha möjlighet till studiestöd. Om någon, t. ex. efter framställning till facklig organisation, inte fått begärt studiestöd, bör vederbörande därför efter ansökan kunna få sin sak prövad direkt av fördelningsorganet. Vid sidan av de kollektivt fördelade stöden bör alltså studiestöd också kunna fördelas efter individuella framställningar. Kommittén förmodar dock att timstudiestödet i flertalet fall kommer att beviljas efter kollektiv ansökan, liksom att den övervägande delen av dagstudiestödet också kommer att beviljas efter sådan ansökan.

FÖVUX föreslår att besluten om den lokala fördelningen av studiestöden skall fattas av en politiskt sammansatt kommunal nämnd, vanligen skolstyrelsen. Innan denna fattar beslut om fördelningen skall den ha

inhämtat yttrande från det ovannämnda studiestödsrådet, som föreslås bestå till två tredjedelar av företrädare för fackförbund inom LO och till en tredjedel av företrädare för fackförbund inom Tjänstemännens centralorganisation (TCO). Härigenom underlättas samordningen av studieplaneringen på arbetsplatserna. De fackliga företrädare, som ingår i studiestödsråden, förutsätts ha den bästa kännedomen om de lokala utbildnings- och arbetsmarknadsförhållanden, som är relevanta för målgruppen.

Om den kommunala nämnden fattar ett beslut, som avviker från det av studiestödsrådet lämnade förslaget, föreslås beslutet kunna överklagas hos centrala studiestödsnämnden (CSN). För uppgifter, som sammanhänger med bl. a. besvärssärenden och fördelning på kommuner av studiestöd, föreslås att en särskild delegation för vuxenstudiestöd inrättas vid CSN.

Rättviseskäl talar för att i första hand landets omkring 700 000 personer med skiftarbete eller obekvämt arbetstid bör ges reella möjligheter att delta i vuxenutbildning. De föreslagna studiestöden är emellertid helt nya och kan behöva några års uppbyggnadstid. Med hänsyn härtill föreslår FÖVUX en måttlig storlek av resurserna för dessa ändamål.

Kommittén förordar att det vid femårsperiodens slut bör finnas 143 000 hela timstudiestöd om 35 timmar samt 60 000 hela dagstudiestöd om fem dagar. Kostnaderna härför skulle då uppgå till 50,1 respektive 27 Mkr.

Kostnader och finansiering

Totalkostnaden under de närmaste fem åren för de av FÖVUX föreslagna reformerna är respektive 95,3 Mkr, 136,3 Mkr, 178,3 Mkr, 211,9 Mkr och 245,8 Mkr. Beloppen föreslås senare få justeras med hänsyn till eventuellt ökad omfattning av verksamheten samt omräknas med hänsyn till pris- och löneförändringar.

FÖVUX föreslår att den uppsökande verksamheten och studiecirkelverksamheten liksom hittills skall bekostas med allmänna medel. När det gäller finansieringen av studiestöden hänvisar kommittén till kommittén för studiestöd åt vuxna (SVUX), som föreslår finansiering genom en arbetsgivaravgift.

Kommitténs förslag till reformer bör kunna träda i kraft 1975-07-01.

I Kommitténs arbete

1 Bakgrund till FÖVUX

Dåvarande statsrådet Sven Moberg tillkallade 1970-02-06 åtta sakkunniga med uppgift att bedriva försöksverksamhet med vuxenutbildning. De sakkunniga antog namnet kommittén för försöksverksamhet med vuxenutbildning (FÖVUX).

Bakgrunden till försöksverksamheten är en skrivelse till utbildningsministern 1969-06-12, avgiven av Landsorganisationen i Sverige (LO) och Arbetarnas bildningsförbund (ABF), i vilken det framhölls att vuxenutbildningen i de former den dittills bedrivits i första hand kommit de yngre och relativt välutbildade tillgodo. LO och ABF föreslog därför en försöksverksamhet, som skulle rikta sig till de utbildningsmässigt sämst gynnade. Syftet angavs vara att genom flexibla studieformer och olika slags studiestimulerande åtgärder försöka nå de vuxna, som hade kort och bristfällig utbildning och på grund av geografiska, ekonomiska, sociala och psykologiska skäl inte deltog i vuxenutbildning.

Försöksverksamheten, som föreslogs genomföras på ett tiotal orter och inom olika slag av arbetsmiljöer, skulle i huvudsak bedrivas som studiecirkelverksamhet och koncentreras till några få viktiga ämnen, exempelvis svenska, engelska, matematik och samhällskunskap. Rekryteringen av deltagare skulle ske genom uppsökande verksamhet av studieorganisatörer, som på arbetstid gick runt på arbetsplatserna och informerade om studierna. Verksamheten föreslogs bli helt kostnadsfri för deltagarna, som dessutom skulle få möjlighet till studieorientering samt studiestöd för resekostnader o. dyl. Vissa studiestimulerande åtgärder föreslogs också.

Skrivelsen från LO och ABF har återgivits i sin helhet i FÖVUX:s första delbetänkande Uppsökande verksamhet för cirkelstudier inom vuxenutbildningen (SOU 1972:19).

2 Kommitténs direktiv

Kommitténs direktiv från 1970-01-23 har följande lydelse:

Landsorganisationen i Sverige (LO) och Arbetarnas bildningsförbund (ABF) har anhållit om medel till viss försöksverksamhet med vuxenutbildning.

Syftet med försöksverksamheten är enligt LO och ABF att man genom flexibla studieförmer och med olika slag av speciella studiesociala och studiestimulerande åtgärder skall försöka att till vuxenutbildningen rekrytera sådana vuxna som har kort och bristfällig ungdomsutbildning och som av sociala, psykologiska eller geografiska skäl nu inte har möjlighet att delta i samhällets vuxenutbildning.

Försöksverksamheten bör enligt framställningen bedrivas på ett tiotal orter. Den bör koncentreras till några få, i sammanhanget betydelsefulla ämnen, såsom svenska, matematik, samhällskunskap, engelska och eventuellt också något yrkesämne. Undervisningen bör för varje ämne omfatta 60-80 studietimmar. Den bör i huvudsak bedrivas i form av studiecirklar. För elevrekryteringen bör enligt LO och ABF anordnas väl förberedd uppsökande verksamhet. Deltagarna i försöksverksamheten bör också få möjlighet till studierådgivning. Som ett led i försöksverksamheten bör vissa studiestimulerande åtgärder sättas in. Försöksverksamheten bör enligt förslaget ledas av en särskild arbetsgrupp.

Över förslaget har - efter remiss - yttranden avgetts av skolöverstyrelsen, arbetsmarknadsstyrelsen, Svenska kommunförbundet och kommittén för studiestöd åt vuxna (SVUX). Vidare har Svenska arbetsgivareföreningen och Tjänstemännens bildningsverksamhet inkommit med skrivelser i ärendet. Samtliga dessa instanser har tillstyrkt att en försöksverksamhet av här föreslagen karaktär genomförs och sett förslaget som ett värdefullt led i reformarbetet på vuxenutbildningens område.

I årets statsverksproposition (prop. 1970:1 bil. 10) prioriteras på utbildningsdepartementets område stödet till vuxenutbildning och särskilt sådana åtgärder, som gynnar främst dem som har kort grundutbildning. På inrikesdepartementets område redovisas (prop. 1970:1 bil. 13) den utbyggnad som under innevarande budgetår på försök genomförts av de längre kurserna i arbetsmarknadsutbildningen. Eleverna erhåller vid dessa kurser allmän undervisning motsvarande vissa av grundskolans kurser i bl. a. svenska, matematik och fysik. Denna satsning inom arbetsmarknadsutbildningen riktar sig särskilt till dem som annars kanske aldrig hade fått tillfälle att höja sin allmänna kunskapsnivå.

Vissa reformförslag på vuxenutbildningens område avses bli presenterade i en särskild proposition senare i vår. En av de viktigaste frågorna vid det fortsatta reformarbetet med vuxenutbildningen är hur man skall utveckla lämpliga uppsökande åtgärder som riktar sig till de utbildnings-

mässigt sämst tillgodosedda. För detta ändamål finns behov av olika former av försöksverksamhet. En försöksverksamhet bör nu komma till stånd för att man skall kunna undersöka vilka förhållanden som medverkar till att personer med kort och bristfällig grundutbildning inte utnyttjar möjligheterna till vuxenutbildning. Därvid bör man pröva åtgärder som kan medverka till att undanröja studiehindren för sådana personer. Verksamheten bör anordnas i studiecirkelns form för personer som inte redan kompenserat brister i sin grundutbildning genom studier inom det allmänna utbildningsväsendet, folkbildningen e. dyl. I den mån utbildningsprogram för radio och television står till förfogande bör dessa om möjligt utnyttjas i utbildningen. För den aktuella utbildningen bör särskilda rekryteringsfrämjande åtgärder komma i fråga. Inom ramen för försöket bör prövas vilka rekryteringsfrämjande effekter som skilda typer av ekonomiskt stöd under studierna får. Särskilda sakkunniga bör tillkallas för att leda försöket och utvärdera resultaten av det. Jag avser att senare föreslå Kungl. Maj:t att ställa särskilda medel till förfogande för denna verksamhet.

Försöksverksamheten som utgör ett utvecklingsprojekt inom vuxenutbildningens område bör utformas så att betryggande möjligheter finns att kontrollera och utvärdera effekten av de olika åtgärderna. Samråd bör ske med berörda myndigheter i fråga om den organisatoriska och pedagogiska uppläggnen. De sakkunniga bör vidare samråda med SVUX, som enligt Kungl. Maj:ts bemyndigande den 28 juni 1968 tillkallats för att utreda studiefinansieringen inom vuxenutbildningen.

3 Utredningsarbetets uppläggning

3.1 Inriktning av verksamheten

I enlighet med direktiven har FÖVUX under fyra år bedrivit försöksverksamhet. Sådan har också, sedan regeringen anvisat medel härför, planerats för ett femte försöksår. Därjämte har kommittén som underlag för sina förslag också utfört utredningsarbete inom vuxenutbildningsområdet av den typ, som normalt förekommer inom kommittéväsendet.

På sätt som föreslagits i den skrivelse från LO och ABF, som föranledde kommitténs tillkallande, var FÖVUX:s arbete till en början huvudsakligen inriktat mot verksamhet på arbetsplatser. Efter en framställning från Sveriges socialdemokratiska kvinnoförbund utvidgades verksamheten under det andra året till att även omfatta hemarbetande kvinnor. Detta år deltog också några skyddade verkstäder i försöken. Sedermera har verksamheten ytterligare utvidgats på olika sätt. Försöken bland personer med skiftarbete eller obekväm arbetstid, främst inom industrin och sjukvården, har genomförts med olika uppläggning. Handikappade har rekryterats genom uppsökande verksamhet i bostadsområden. Olika slag av verksamhet har bedrivits i glesbygd, främst i Norrbottens län. Cirkelstudierna har under det fjärde försöksåret kompletterats med ämneskurser vid folkhögskola.

3.2 Central organisation

Försöksverksamheten har genomförts i huvudsaklig överensstämmelse med på kommitténs förslag av regeringen fastställda försöksplaner, en för varje försöksår/budgetår. Inom ramen för försöksplanerna har kommittén beslutat om verksamhetens närmare utformning. FÖVUX:s sekretariat har utöver uppgifterna som utredningskansli även fungerat som projektledning för försöksverksamheten. För utvärdering av genomförda åtgärder har kommittén anlitat Sveriges Radios publik- och programforskningsavdelning (SR/PUB). De tjänstemän vid SR/PUB, som ansvarat för utvärderingen av försöksverksamheten, har tillsammans med FÖVUX:s sekretariat och ett par av kommitténs experter bildat en särskild utvärderingsgrupp.

3.3 Fältorganisation

Genom försöksverksamheten har kommitténs arbete förankrats ute i det svenska samhället på ett sätt, som torde vara nära nog unikt inom utredningsväsendet. Under de fem försöksåren kommer omkring 4 500 personer att ha deltagit i studier inom ramen för FÖVUX:s verksamhet. Utöver deltagarna kommer omkring 300 cirkelledare och omkring 250 studieorganisatörer att ha medverkat i försöken. Dessutom tillkommer ett stort antal funktionärer i studieförbundsavdelningar, förtroendevalda i fackföreningar, handikapporganisationer och andra medlemsorganisationer i studieförbunden, befattningshavare vid personal- och utbildningsavdelningar inom medverkande företag, tjänstemän vid arbetsmarknadsverket, folkhögskollärare m. fl.

Kommittén har genomfört kursuppläggningen samt studieorganisations- och cirkelledarutbildningen gemensamt med ABF samt med dess distriktsorganisationer i Östergötlands och Norrbottens län.

Av utomordentligt stor betydelse för FÖVUX har den insats varit, som utförts inom lokalavdelningarna av ABF och Tjänstemännens bildningsverksamhet (TBV) på försöksorterna. FÖVUX har samarbetat med ABF-avdelningarna i Boden, Bollnäs, Borås, Finspång, Gällivare/Malmberget, Hagfors, Hallstahammar/Surahammar, Kalix, Kiruna, Linköping, Luleå, Malmö, Mjölby, Mora/Orsa/Älvdalen, Motala, Norrköping, Piteå, Stockholm (verksamhet i Solna), Sundsvall, Söderhamn och Södertälje samt med TBV-avdelningarna i Linköping, Malmö, Motala, Norrköping och Sundsvall.

Fackföreningar inom LO och inom Tjänstemännens centralorganisation (TCO) har ansvarat för den uppsökande verksamheten på arbetsplatserna. Handikapporganisationer i Östergötlands län har medverkat i den uppsökande verksamheten bland handikappade. Företag och institutioner inom flera olika branscher har medverkat i försöksverksamheten för anställda. Ämneskurser för deltagare har genomförts på Framnäs och Malmfältens folkhögskolor.

Kommittén har företagit studieresor inom FÖVUX:s fältorganisation i Östergötlands län 1973 och Norrbottens län 1974.

3.4 Effekter av försöksverksamheten

Försöksverksamhetens primära syfte har varit att pröva och utvärdera olika metoder för att genom uppsökande verksamhet rekrytera kortutbildade vuxna till studiecirklar.

Bland de faktorer som undersökts kan nämnas åtgärder för att undanröja studiehinder, betydelsen av skilda typer av ekonomiskt stöd under studierna och värdet av studier på betald arbetstid, orsaker till att vilja eller inte vilja delta i studierna, anledningar till frånvaro och studieavbrott, uppläggningen av studieorienteringen samt deltagares, studieorganisatörers och cirkelledares synpunkter på olika inslag i verksamheten m. m.

Resultatet av försöksverksamheten kan emellertid inte enbart beskrivas genom de mer eller mindre säkra statistiska uppgifter, som redovisas från de olika försöksåren. Minst lika betydelsefulla är de praktiska erfarenheter, som på olika sätt förvärvats under försöksverksamheten. Dessa erfarenheter har fortlöpande kommit vuxenutbildningen tillgodo, bl. a. genom att FÖVUX:s försöksverksamhet – vid sidan av andra impulser och utöver den verksamhet som redan tidigare förekommit – stimulerat olika studieförbund och fackliga organisationer, i stor utsträckning på lokal nivå, att själva starta och pröva olika metoder för uppsökande verksamhet. Resultaten av denna utveckling avspeglas bl. a. i den undersökning av den uppsökande verksamhetens omfattning i landet under studieåret 1972/73, som FÖVUX låtit utföra (se avsnitt 8.2).

3.5 Delbetänkanden

FÖVUX har avgivit följande delbetänkanden:

- 1 Uppsökande verksamhet för cirkelstudier inom vuxenutbildningen (SOU 1972:19)
- 2 Fortsatt uppsökande verksamhet för cirkelstudier inom vuxenutbildningen (SOU 1973:9)

Synpunkter på det första delbetänkandet har inkommit från ett tiotal institutioner och organisationer. Några instanser har på motsvarande sätt avgivit synpunkter på det andra delbetänkandet.

Kommittén har utgivit sammanfattningar på engelska och franska av det nu föreliggande huvudbetänkandet.

Kommittén planerar vidare att under hösten 1975 redovisa verksamheten från det femte försöksåret.

3.6 Remissyttranden

FÖVUX har avgivit remissyttranden över följande betänkanden och promemorior:

- 1 Pedagogikutredningens betänkande Vuxenpedagogisk forskning och utbildning (SOU 1971:24) samt expertundersökningen Vuxenutbildning i Sverige (Ds U 1971:1)
- 2 TRU-kommitténs betänkande Produktionsresurser för tv och radio i utbildningen (SOU 1971:36)
- 3 TRU-kommitténs PM angående kontakterna mellan den av TRU-kommittén i SOU 1971:36 föreslagna nya produktionsenheten och avnämarna på det regionala och lokala planet. En principskiss (TRUVUX PM 1971-06-07)
- 4 Invandrarutredningens delbetänkande om invandrarnas utbildningssituation med förslag om grundutbildning i svenska för vuxna invandrare (SOU 1971:51)

- 5 Kommitténs för studiestöd åt vuxna (SVUX) debattskrift *Vuxna Utbildning Studiefinansiering* (SOU 1971:80)
- 6 1968 års utbildningsutrednings (U 68) betänkande *Försöksverksamhet med yrkesteknisk högskoleutbildning* (SOU 1973:12) samt kommitténs för studiestöd åt vuxna (SVUX) *Förslag om studiestöd för försöksverksamhet med yrkesteknisk högskoleutbildning* (stencil 1973-05-10)
- 7 1969 års radioutrednings (RUT 69) betänkande *Radio i utveckling* (SOU 1973:8)
- 8 TRU-kommitténs betänkande *TRU:s försöksverksamhet 1967-1972* (SOU 1973:19)
- 9 Skolöverstyrelsens arbetsgrupps för utarbetande av läroplan för vuxenstuderande *PM Orienteringskurs för vuxenstuderande* (stencil 1973-06-20)
- 10 1968 års utbildningsutrednings (U 68) betänkande *Högskolan* (SOU 1973:2) jämte sammanfattning (SOU 1973:3)
- 11 Utredningens rörande ökad anställningstrygghet och vidgad behörighet för arbetsdomstolen delbetänkande *Trygghet i anställningen 2* (SOU 1973:56)
- 12 Arbetsmarknadsdepartementets PM med förslag till lag om arbetstagares rätt till ledighet för utbildning (Ds A 1974:2)

Ytterligare ett antal betänkanden, promemorior, rapporter och skrivelser har för kännedom och beaktande överlämnats till kommittén från utbildningsdepartementet. Bland dessa märks dels en skrivelse från Sveriges socialdemokratiska kvinnoförbund angående utvidgning av försöksverksamheten till att även omfatta hemarbetande kvinnor, som överlämnats till utbildningsministern i november 1970, dels en skrivelse från LO och TCO med krav om utbyggnad av vuxenutbildningen, som likaledes överlämnats till utbildningsministern i mars 1974.

3.7 Samråd

Vid fullgörandet av sitt uppdrag har kommittén genom sekretariatet överlagt med företrädare för myndigheter, institutioner, organisationer och utredningar.

Ett gemensamt sammanträde har hållits mellan FÖVUX och SVUX. FÖVUX:s sekreterare har dessutom som expert deltagit i SVUX:s arbete, och på samma sätt har SVUX:s sekreterare deltagit i FÖVUX:s arbete.

I studieverksamheten har FÖVUX i stor utsträckning använt material, som producerats av TRU-kommittén och av Sveriges Radio. TRU:s regionala konsulenter har vidare medverkat i cirkelledar- och studieorganisationsutbildningarna.

Fortlöpande kontakt har hållits även med andra utredningar, främst inom utbildningsområdet.

Delar av FÖVUX:s studieorientering har planlagts tillsammans med arbetsmarknadsstyrelsens (AMS) dåvarande yrkesvägledningsbyrå och

genomförts med hjälp av yrkesvägledare och annan personal från arbetsmarknadsverket.

3.8 Internationella kontakter

Försöksverksamheten har rönt internationellt intresse. Representanter för Europarådets Steering Group on Permanent Education besökte fältorganisationen i Norrbotten 1974.

II Vuxenutbildningen i Sverige

4 Vuxenutbildningens mål

4.1 "Utbildningspolitikens mål är att skapa ökad jämlikhet i samhället."

Några av de övergripande målen för utbildningspolitiken formulerades av dåvarande utbildningsministern Olof Palme i ett anförande 1968 på följande sätt:

"Utbildningen är betydelsefull för den enskilda människans möjligheter att förverkliga sig själv. Man brukar säga att utbildningspolitikens mål är att ge varje människa chansen att till det yttersta av sin förmåga utveckla sin personlighet, sina inneboende möjligheter. Utgångspunkten är därvid, att vi alla har möjlighet att ständigt växa och förändra oss. Då blir utbildningen ett viktigt redskap."

"Utbildning är en förutsättning för en vital demokrati. Utan en tillräckligt hög bildningsnivå – oavsett på vilka vägar den uppnåtts – förblir demokratin en formalitet, som i grunden inte förändrat det gamla samhällets auktoritära funktionssätt.

Utbildningen kan förmedla den upplevelse av samarbete och gemenskap, stimulera den självständighet i åsiktsbildningen och den kritiska analys av företeelser i omvärlden som man brukar betrakta som förutsättningar för en fördjupad demokrati. Samhällskritiken i vid mening blir därför ett centralt mål för utbildningspolitiken."

"Utbildningspolitikens mål är att skapa ökad jämlikhet i samhället. Det jag avser är naturligtvis något betydligt vidare än den rätt snäva och slappa tanken att alla formellt skall ges samma chans efter ett startskott som man tror sig göra gemensamt."

Citaten belyser några väsentliga mål för den svenska utbildningspolitiken under senare tid. I de följande avsnitten beskrivs dessa mål med särskild hänsyftning på vuxenutbildningen.

Lena Johansson utgick i *Utbildning: resonerande del* (låginkomstutredningen 1970) från det ovan citerade anförandet av Olof Palme, när hon beskrev målsättningar för svensk utbildningspolitik och påpekade därvid bl. a. följande:

"Med jämlikhet kan avses vad som i anglosachsisk litteratur brukar kallas 'equality of opportunity' dvs. att inga andra omständigheter än individens förmåga får bestämma hans chanser att göra sig gällande i livet. Men den svenska utbildningspolitikens jämlikhetsmålsättning är vidare än så: 'Det jag avser är naturligtvis något betydligt vidare än den rätt snäva

och slappa tankegången att alla formellt skall ges samma chans efter ett startskott som man tror sig göra gemensamt', säger Olof Palme i sitt tal. En 'utjämning i skillnader i värdering av olika yrken' (SOU 1961:30)* är en av skolpolitikens målsättningar. Denna målsättning, som alltså går utöver att söka minska olikheten i chanser till att minska olikheten i människors levnadsvillkor överhuvudtaget, borde inte i och för sig stå i någon motsättning till de snävare jämlikhetsbegrepp, som 'equality of opportunity', utgör. Tvärtom kan man hävda att så länge betydande skillnader i barnens uppväxtmiljö består, är det en utopisk tanke att söka komma i närheten av 'equality of opportunity'. Ett samhälle i större utsträckning präglad av 'equality', där skillnader i belöningar för och värdering av olika yrken inte vore så stora, skulle automatiskt medföra en ökning av 'equality of opportunity', samtidigt som 'equality of opportunity' minskar i betydelse när 'equality' ökar.

Att öka jämlikheten innebär alltså att också öka likheten i chanser. Att enbart öka eller ge sken av att öka likheten i chanser däremot kan leda till att skillnaderna i värderingarna av och belöningarna för olika yrken kan komma att framstå som mer berättigade än för närvarande."

För att alla skall få chans till utbildning, som är anpassad till de studerandes behov, måste alltså åtgärder vidtas för att hjälpa dem som hittills av olika anledningar varit utestängda från utbildning.

4.2 1967 års riksdagsproposition angående vissa åtgärder inom vuxenutbildningen

I Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående vissa åtgärder inom vuxenutbildningen föreslogs på grundval av bl. a. betänkanden från gymnasieutredningen (GU) och yrkesutbildningsberedningen (YB) vissa åtgärder inom vuxenutbildningen.

GU och YB underströk kraftigt i sina betänkanden behovet av förstärkta insatser på detta område. Båda utredningarna utformade sina förslag med sikte på den vuxenutbildning, som hade direkt motsvarighet i ungdomsutbildningen.

1967 års proposition lade grund för en expansion av vuxenutbildningen. Departementschefen anförde bl. a. som motiv för reformen:

"Under de senaste åren har frågan om vidgade insatser för att ge studie- och utbildningsmöjligheter för vuxna tilldragit sig ökad uppmärksamhet i den offentliga debatten. Vuxenutbildning har blivit ett samlingsbegrepp som kommit att inbegripa utbildnings- och bildningsverksamhet i många former och med skilda mål. Samhällets engagemang har koncentrerats till i första hand tre områden, nämligen den arbetsmarknadsinriktade utbildningen, den gymnasiala och förgymnasiala utbildningen samt folkbildningen.

Inom alla dessa områden föreligger en stark efterfrågan på ökade insatser av samhället. Av flera skäl måste dock huvudvikten läggas vid sådan verksamhet som kan utgöra ett effektivt bidrag i strävandena att främja framstegstakten i den svenska ekonomin. Utbildning i form av omskolning och fortbildning, som ingår som en betydelsefull del i de riktlinjer för den framtida arbetsmarknadspolitiken, vilka antogs av

*1957 års skolberedning.

statsmakterna vid föregående års riksdag, är den viktigaste typen av sådan verksamhet. Den arbetsmarknadspolitiskt betingade utbildningen är ett av samhällets medel i kampen mot arbetslöshet men samtidigt också i strävandena att underlätta strukturrationalisering och därigenom även främja en ökad inkomstutjämnning.

Vid sidan härav finns det emellertid också utrymme för en verksamhet som tillgodoser de vuxnas individuella önskemål om vidgade studie- och utbildningsmöjligheter inom ramen för en mer allmänt inriktad bildning eller utbildning enligt ungdomsskolans kursplaner.”

Vid behandlingen av propositionen 1967 beslutade riksdagen bl. a. om utbyggnad av en kommunal vuxenutbildning, vilken skulle bedrivas i form av ämneskurser i olika ämnen vid skolenhet under skolstyrelsens ledning. Expansionen av den kommunala vuxenutbildningen fortgick fram till 1970 (se avsnitt 5.6.2).

4.3 LO:s arbetsgrupp för vuxenutbildningsfrågor

LO:s arbetsgrupp för vuxenutbildningsfrågor (LOVUX) redogjorde utförligt i rapporten Fackföreningsrörelsen och vuxenutbildningen (1969) för sin syn på en utbyggnad av vuxenutbildningen.

”Fackföreningsrörelsens engagemang i utbildningspolitiken grundar sig på ideologisk övertygelse om nödvändigheten av att verka för ökad jämlikhet, social rättvisa och kulturdelaktighet för alla medborgargrupper. Utbildningspolitiken blir därvid ett medel att verka för ökad valfrihet i skilda avseenden för alla medborgare och inte för att förbättra enskilda gruppers redan goda utvecklingsmöjligheter.”

LOVUX indelade motiven för ökad vuxenutbildning i individuella och kollektiva. Den enskilde individens motiv uppdelades grovt i:

- 1 ”Vuxenutbildning som medel till personlig utveckling i arbetslivet.
Vuxenutbildning för:
 - a) fort- och vidareutveckling i arbetet
 - b) byte av arbete eller yrke
 - c) jämlikhet i utvecklingsmöjligheter i arbetslivet.
 Yrkesinriktad utbildning är en sammanfattande term som i många avseenden används för denna typ av utbildning.”
- 2 ”Vuxenutbildning som medel till allmän bildning.
Vuxenutbildning för att uppnå:
 - a) bildningsjämlikhet
 - b) kontinuerlig delaktighet i de nya kunskaper vetenskaplig forskning och utveckling avkastar
 - c) en bättre spridning och fördelning av det snabbt växande kunskapsstoffet
 - d) vidgade kunskaper om individens roll i samhället
 - e) befrielse från social isolering och intellektuell förströelse.”

Den andra huvudgruppen – de kollektiva motiven – presenterade LOVUX på följande sätt: ”De kollektiva motiven kan också uttryckas som samhällets motiv för vuxenutbildning. Självfallet står inte dessa i motsättning till de individuella motiven. Till en del sammanfaller de, men till en del har samhället också andra skäl att utveckla vuxenutbildningen

än vad som förefaller den enskilde individen primärt." De kollektiva motiven delades vidare in i:

- 1 "Vuxenutbildning som förutsättning för en allmän utveckling. Samhället har behov av ökad vuxenutbildning därför att:
 - a) utbildningen är en dynamisk faktor i samhällets och näringslivets utvecklingsprocesser
 - b) nya kunskaper, ny teknik och nya arbeten kräver förnyelse av arbetskraftens utbildning
 - c) vuxenutbildningen är nödvändig för den behövliga höjningen av utbildningsstandarden
 - d) vuxenutbildning och ungdomsutbildning förutsätter i framtiden varandra och måste bli likvärda."
- 2 "Vuxenutbildning som medel att skapa social medvetenhet. Vuxenutbildning för att:
 - a) ge kunskaper till de underprivilegerade om olikheter mellan grupper i samhället
 - b) ge förutsättning för opinionsbildningar
 - c) uttrycka jämlikhet och driva fram utjämning och solidaritet
 - d) undanröja konflikthanledningar mellan och inom grupper beroende på bristande kunskaper
 - e) stimulera intresset och förståelsen för behovet av förändringar."

Slutsatser av LOVUX:s motiv för vuxenutbildning var bl. a.:

- A "Vuxenutbildning är från många aspekter en fråga om jämlikhet samtidigt som den också är en förutsättning för fortsatt framåtskridande för samhället. Konsekvensen härav är att vuxenutbildningen måste utformas så att den leder fram till större jämlikhet och inte förstärker de redan rådande utbildningsskillnaderna mellan generationer och grupper inom dessa."
- B "Vuxenutbildningen måste ges en aktiv karaktär för att engagera de sämst ställda grupperna för vilka många och svåröverstiglga studiehinder existerar. Dessa grupper måste således ges de proportionellt största resurserna inom vuxenutbildningen."

Mot bakgrund av LOVUX:s motiv för vuxenutbildningen framfördes kritik mot den utveckling, som vuxenutbildningen genomgick som en följd av bl. a. 1967 års proposition. LOVUX pekade särskilt på den sneda rekrytering till vuxenutbildningen och de svårigheter som studieovana vuxna hade, att tillgodogöra sig utbildning i allt för skolliknande studieformer.

I juni 1969 ingav LO och ABF vidare en skrivelse till utbildningsdepartementet. Där framhölls bl. a. att om vuxenutbildningen skulle nå de stora grupper av vuxna, som fått en kort och ofta bristfällig ungdomsutbildning, var det angeläget att pröva nya grepp och metoder, som riktade sig direkt till de utbildningsmässigt sämst tillgodosedda. En vuxenutbildning med detta syfte kunde enligt LO och ABF inte bedrivas i traditionella former. Den uppsökande verksamhetens betydelse vid studierekryteringen liksom studiecirkeln lämpliga arbetsformer för studieovana vuxna betonades.

4.4 SAP-LO:s arbetsgrupp för jämlikhetsfrågor

Hösten 1969 avlämnade socialdemokratiska partiets och LO:s gemensamma arbetsgrupp för jämlikhetsfrågor en rapport. Beträffande jämlikhet inom vuxenutbildningen framhölls bl. a. följande:

”Men jämlikhetsskäl talar även för att de, som har fått en fullvärdig ungdomsutbildning, får möjlighet att komplettera sin utbildning med återkommande perioder av vuxenutbildning. Med andra ord: utbildning i vuxen ålder kommer i framtiden att behövas för alla. Det blir då väsentligt att bygga ut och utforma denna vuxenutbildning så att den inte skapar nya skillnader inom den vuxna generationen.”

4.5 Förändrad inriktning av vuxenutbildningen

Den kritik, som framfördes mot vuxenutbildningens dittillsvarande utveckling, ledde till en något förändrad inriktning av politiken inom detta område. Sedan början av 1970-talet har man i ökad utsträckning betonat värdet av vuxenutbildning som ett medel bland andra för att avskaffa orättvisor i samhället och åstadkomma en jämnare fördelning av välfärden. Därvid har uppsökande verksamhet och studier inom folkbildningen fått en större betydelse.

Denna förändring markerades bl. a. genom förslag i 1970 års riksdagsproposition angående ökat stöd till vuxenutbildningen och genom tillsättandet av FÖVUX för att utreda de frågor som begärdes i LO:s och ABF:s skrivelse (se kapitel 1).

4.6 Skolöverstyrelsens petita 1970/71

Skolöverstyrelsen (SÖ) skrev i sin petita för budgetåret 1970/71, med utgångspunkt från reformarbetet, som påbörjades 1967, att:

”det är nödvändigt att folkbildningsarbetet omedelbart får resurser som gör det i åtminstone rimlig grad konkurrenskraftigt i förhållande till annan vuxenutbildning, eftersom studieförbunden och övriga bildningsorganisationer inte arbetar utanför de sammanhang där andra agerar utan tar upp för samhälle och individ centrala informationsfrågor och dessutom erbjuder vissa av dem som söker behörighetsgivande studier en lämpligare studiemöjlighet än den kommunala vuxenutbildningen. SÖ föreslår därför för nästa budgetår en fördubbling av bidraget till studiecirklar och en betydande ökning av bidraget till studieförbundens verksamhet.”

SÖ redogjorde vidare för en rad särdrag i folkbildningsverksamheten, som ansågs ha stor betydelse när det gällde att övervinna studiehinder:

”Vad beträffar denna uppgift kan redan på grundval av hittills gjorda erfarenheter konstateras att en uppsökande verksamhet är nödvändig, om de syften, som uppställts för vuxenutbildningen skall kunna nås. . . Skolmyndigheterna kan givetvis här göra värdefulla insatser, men enligt SÖ:s mening har studieförbunden helt andra förutsättningar på detta

område genom sina lokalavdelningar och sin nära kontakt med moderorganisationerna. Härigenom har de stora möjligheter att . . . bidra till att undanröja felaktiga föreställningar och hjälpa till att bygga upp en positiv inställning till studier hos vuxna med otillräcklig studiemotivation.”

4.7 1970 års riksdagsproposition angående ökat stöd till vuxenutbildningen

Genom 1967 års riksdagsbeslut skapades en utbildningsorganisation, som erbjöd vuxenstudier ett antal studiemöjligheter. Samhället tog även på sig ett ökat ansvar för att genom etermedierna förmedla utbildning. I 1970 års riksdagsproposition framhölls det angående det fortsatta reformarbetet:

”Dessa generella jämlikhetsåtgärder behöver emellertid kompletteras med insatser, som direkt riktar sig till grupper med kort och otidsenlig grundutbildning. Försöksverksamheten med ökat inslag av allmänna ämnen inom omskolningsverksamheten är ett led i denna utveckling. I förevarande sammanhang markeras denna politik genom den särskilt kraftiga statsbidragshöjningen för vissa typer av studiecirklar, genom stödet till den fackliga centrala kursverksamheten och genom den förstärkta stödundervisningen i den kommunala vuxenutbildningen. Därutöver kommer en försöksverksamhet att påbörjas med s. k. uppsökande verksamhet.

Samtidigt med den organisatoriska utvecklingen måste det pedagogiska och metodiska arbetet alltmer uppmärksammas. Lärarutbildning och fortbildning är viktiga medel härför. . . . Det pedagogiska forsknings- och utvecklingsarbetet måste i större utsträckning inriktas mot vuxenutbildningen.”

4.8 Återkommande utbildning

1968 års utbildningsutredning (U 68) hade bl. a. till uppgift att finna metoder för en balanserad utveckling på det eftergymnasiala utbildningsområdet. Utredningen fann det nödvändigt, att som en helhet studera alla de faktorer som styrde utbildningssystemets kvantitativa utveckling. Även resursavvägningen mellan ungdomsutbildningen och vuxenutbildningen berördes av utredningen. Diskussionen fördes därvid in på ett system med återkommande utbildning.

I skriften *Högre utbildning – funktion och struktur* (1969), angav U 68 målen för återkommande utbildning:

”Återkommande utbildning i samhällelig regi bör självfallet styras av de övergripande mål för utbildning som anges av samhället. Dessa mål bör i princip inte ha någon annan innebörd när de tillämpas på moment i den återkommande utbildningen. I vissa avseenden kan emellertid växlingen mellan utbildning, yrkesverksamhet och fritid ha effekter som särskilt bör uppmärksammas.

Genom den återkommande utbildningen kan gränserna mellan ungdomsutbildningen och vuxenutbildningen suddas ut. Härigenom bör det även bli lättare att vid behov begränsa den sammanhängande ungdomsutbildningens längd. Genom de möjligheter till fortsatt utbildning som

systemet erbjuder bör det för ett betydande antal ungdomar te sig naturligt att i yrkesverksamhet få kontakt med samhället utanför utbildningsväsendet.”

”En väsentlig jämlikhetsaspekt rör förhållandet mellan generationerna. Ett system med återkommande utbildning skulle kunna bidra till att öka kontakterna mellan äldre och yngre och att utjämna skillnader i fråga om kunskaper, erfarenheter och värderingar.”

De olika formerna för genomförande av återkommande utbildning har bl. a. diskuterats vid en rundabordskonferens 1971 i Europarådets regi. Hans-Erik Östlund beskrev i Rapport från Europarådets rundabordskonferens om Permanent Education (1971) tre olika tillvägagångssätt för att genomföra ett system med återkommande utbildning:

- 1 ”Låta systemet utvecklas vid sidan av det traditionella utbildningssystemet och rikta utbildningsutbudet till de lågutbildade i samhället.”
- 2 ”Den återkommande utbildningen utvecklas vid sidan om det formella traditionella systemet. På sikt skall den återkommande utbildningen kunna förändra det traditionella utbildningssystemet i riktning mot en återkommande utbildning.”
- 3 ”En generell och successiv plan som medför en total förändring av det nuvarande utbildningssystemet så att det blir tillgängligt för alla under återkommande perioder under större delen av individens liv.”

Den tredje typen ansluter relativt nära till samhällen med blandekonomisk inriktning med betoning på en aktiv utjämningspolitik och till stater med socialistisk inriktning.

Med utgångspunkt från den ovan nämnda indelningen utvecklade Jarl Bengtsson i Utbildningsval, utbildningsforskning och utbildningsplanering (1972), den tredje formen av återkommande utbildning med urskiljande av fyra olika och viktiga huvudmotiv, nämligen de ekonomiska, arbetsmarknadspolitiska, pedagogiska och jämlikhetsskapande. Jämlikhetstanken skulle kunna innebära att dagens ungdomsskola och vuxenutbildning integrerades i ett sammanhängande system, men indelningen i primär, sekundär och högre utbildning, skulle bli mindre motiverad.

4.9 Två perspektiv på återkommande utbildning och jämlikhet

Om ett system med återkommande utbildning skall medföra en genomgripande förändring i det nuvarande utbildningssystemet, med målet att nå alla individer, kommer utbildningsklyftan mellan generationerna att vara ett viktigt men svårt problem att lösa.

Jarl Bengtsson beskrev, i den ovannämnda boken, återkommande utbildning och jämlikhet i ett korttidsperspektiv:

”Problemets kärna i den nuvarande situationen kan väl sägas ligga i att samtidigt som man utifrån återkommande utbildningssynpunkter kan tänka sig förändringar av ungdomsskolan används denna utbildningsform som ett medel för att överbrygga utbildningsklyftan i form av ett ökat utbud av ungdomsutbildning till vuxengenerationen, exempelvis genom den kommunala vuxenutbildningen och genom ökade möjligheter för vuxna att ta del av högre utbildning. Denna strategi att överbrygga klyf-

tan genom att låta vuxengenerationen få samma utbildningschans i ungdomsskolan som de senaste årens ungdomsskullar kan väl mot bakgrund av de hittills redovisade resultaten, vad gäller de som utnyttjar dessa utbud, inge betänkligheter rörande möjligheten att med denna strategi överbrygga utbildningsklyftan. För närvarande synes detta ökade utbildningsutbud till vuxna främst ianspråktagas av de som redan är mest utbildningsgynnade i vuxengenerationen. Denna strategi innebär ju ytterst en form av examensjämlighet mellan generationerna förmedlad genom ungdomsskolan. Att en sådan form av jämlighet för stora delar av vuxengenerationen måste te sig som en utopi är föga förvånande utifrån faktiska ekonomiska, sociala och geografiska skäl och kanske inte minst med tanke på studiemotivationen. Man måste därför ställa frågan, om inte denna form av jämlighetsstrategi, så länge den inte riktar sig selektivt till de mest utbildningseftersatta vuxengrupperna, i själva verket bidrar till att ytterligare befästa de utbildningsklyftor som finns inom vuxengenerationen."

Betraktas återkommande utbildning och jämlighet i ett långtidsperspektiv, är det mycket viktigt att utbildningsutbudet följs av åtgärder som garanterar alla att ta del av detta. Jarl Bengtsson skisserade tre olika former av åtgärder.

- 1 "En 'laissez-faire'-inriktad åtgärd, som karakteriseras av att alla ges i princip likvärdiga chanser ekonomiskt och regionalt att ta del av utbildningsutbudet. Denna åtgärdsform kommer att leda till att de mest utbildningsvana och utbildningsmotiverade kommer att ta del av studieutbudet."
- 2 "Obligatoriskt inriktade åtgärder, som utöver lika ekonomiska och regionala förutsättningar även skulle innebära ett obligatorium att delta i studier. En åtgärd med denna utformning skulle mötas med stor tveksamhet då den inkräktar på individens frihet."
- 3 "Selektivt inriktade åtgärder, där alla ges samma ekonomiska och regionala möjligheter att ta del av studierna. Till detta kopplas ett selektivt fungerande uppsöknings- och studiestimuleringsystem, som främst vänder sig till de minst utvecklingsmotiverade. Hur effektiv en sådan verksamhet blir är svårt att förutsäga. FÖVUX arbetar för närvarande med en sådan verksamhet, men ännu är det för tidigt att dra några slutsatser av verksamheten. Sannolikhetsmässigt borde denna åtgärdsform ha stora möjligheter att se till att utbildningsutbudet inte leder till ytterligare utbildningsklyftor."

4.10 Tokyo-konferensen 1972

År 1972 anordnade Unesco den tredje internationella världskonferensen om vuxenutbildning. Två gånger tidigare har liknande diskussioner förekommit, 1949 i Danmark och 1960 i Canada.

Svenska Unescorådet har gett ut slutrapporten Unescos världskonferens om vuxenutbildning 1972. Beträffande konferensens rekommendationer skrev rådet:

"Huvudinriktningen i 1970-talets utvecklingsprogram föreslås vara att möta de sämst ställda gruppernas behov (konferensen präglade uttrycket "det bortglömda folket"). Särskilt nämns de arbetslösa, de som lämnat skolan för tidigt i u-länderna, landsbygdsbefolkningen i många länder, gästarbetarna och de gamla. Inom dessa grupper betonas kvinnornas problem.

Man underströk också att analfabetismen måste utrotas och att alfabetiseringsarbetet förankras i samhället och den enskildes vardag.

Konferensen betonade likaså att vuxenutbildningens kulturella roll måste erkännas liksom de frivilliga organisationernas betydelse, att ungdomsskolans mål och medel måste ta starkare intryck av vuxenutbildningen samt att universiteten bör vidga sina arbetsuppgifter och även tjäna andra än de redan välutbildade."

4.11 OECD:s diskussioner angående återkommande utbildning

Inom Organisation for Economic Cooperation and Development (OECD) finns en enhet, som benämns Centre for Educational Research and Innovation (CERI). 1973 gav den ut skriften *Recurrent Education a Strategy for Lifelong Learning*. Tillvägagångssättet för att genomföra "recurrent education" (återkommande utbildning) beskrevs enligt följande:

"Uppläggningsen av ett system för återkommande utbildning måste ske etappvis. Tidsfördelningen av de successivt inträdande etapperna och den prioritetsordning i vilken de läggs ut, måste rimligen varieras efter varje enskilt lands prioritetslista. En av nyckelsynpunkterna vid upprättandet av dessa prioritetslistor är nödvändigtvis risken för att arrangemangen kring den återkommande utbildningen, om de inte är välplanerade och noga inrutade i ett tidsschema, kan medföra ökade i stället för minskade orättvisor och jämviktsrubbningsar. Några allmänt tillämpliga principer måste beaktas:

– Prioritet måste lämnas åt vuxenstudier som icke fullföljt mellanstadiet eller ens grundstadiet undervisning i skolan och som genom återkommande utbildning kan ges en 'ny chans'. Accepterar man denna princip, måste en hel del av resurserna i fråga om den återkommande utbildningen sättas in på grundläggande utbildningskurser under ungefär det första decenniet. Med den takt i vilken det högre mellanstadiet kurser successivt kan ta vid, måste variera kraftigt mellan olika länder.

– Mera generellt sett och med prioritet åt jämlikhetssträvandena gäller i alla länder att äldre, utbildade och arbetslösa i första hand skall ges möjlighet att tillgodogöra sig återkommande utbildning. Det beror emellertid på varje enskilt lands ekonomiska läge och politiska grupperingar i vad mån denna prioritet skall utmanövrera hänsyn till arbetskraft och tillgängliga resurser.

– Tillgänglighetsaspekten är en av nyckelfrågorna när det gäller politiken kring den återkommande undervisningen i alla länder. Men vilket slag av nät som skall byggas upp för denna undervisning och vilken prioritet som skall ges åt utvecklingen av nya vägar för spridningen av undervisningen, måste i hög grad bero på de geografiska och demografiska förutsättningarna.

– Att utöka undervisnings- och sysselsättningstillfällena för kvinnor måste utgöra en av de prioriterade punkterna i all politik kring den återkommande utbildningen. Den prioritet som företräder detta syfte måste emellertid alltid vägas mot andra, och speciellt då socio-ekonomiska målsättningar och krav.

– Den roll som redan befintliga institutioner i den högre utbildningens tjänst måste komma att spela när det gäller att tillgodose den återkommande utbildningens krav, kommer att variera från land till land. Gemensamt för alla gäller säkerligen, som ett långsiktigt etappmål, den allmänna inriktningen på en enhetlig och väl samordnad uppsättning av

arrangemang i vuxenutbildningens tjänst. Men de existerande institutionernas förmåga att prestera meningsfulla program för vuxna varierar i hög grad från fall till fall. I exempelvis Nordamerika finns en långvarig tradition när det gäller att tillhandahålla kurser för vuxenstuderande, och där låter sig en övergång till full integrering mellan vanlig skol- och vuxenutbildning på ett högre påbyggnadsplan sig göra. I de flesta europeiska länder kan detta möta större motstånd och dessutom medföra komplikationer därigenom att utbildningen som en 'ny chans' för undermåligt utbildade vuxna kanske måste ges prioritet."

4.12 TCO:s utbildningsnämnd

I rapporten *Vuxenutbildning - Återkommande utbildning* (1973) angav TCO:s utbildningsnämnd några faktorer som varit avgörande för nämnden vid dess prioritering av insatser inom vuxenutbildningsområdet. Nämnden framhöll att "utbildning aldrig kan betraktas som avslutad eller definitiv." Begreppet återkommande utbildning betonades och avsåg ett samlande begrepp för en rad åtgärder.

"Grundtanken bakom återkommande utbildning är en fördelning av utbildning under individens livstid på ett sådant sätt att utbildningen efter en för alla gemensam, obligatorisk grundutbildning hela tiden varvas med annan sysselsättning, i första hand givetvis förvärvsarbete."

"Återkommande utbildning innebär inte en lösning av utbildningsbehoven för de stora grupper av vuxna som saknar t. ex. grundskoleutbildning och inte efterfrågar eller kan delta i utbildning på gymnasiet eller eftergymnasial nivå. Här kan ingen omfördelning ske från motsvarande resurser i ungdomsskolan till de vuxnas fördel. Vuxenutbildning på grundskole- och även till stora delar på gymnasieskolenivå kräver en utbyggnad av utbildningsväsendet. Denna utbildningsinsats, som i sig framstår som särskilt angelägen, kan som framgår i det följande ske i olika former och av olika studieanordnare - främst kommunal vuxenutbildning, studieförbund och folkhögskolor. I vuxenutbildningens reformdebatt har denna utbildningsinsats getts beteckningen överbryggande utbildning, dvs. studier på grundskole- och gymnasieskolenivå för vuxna, som inte tidigare bedrivit sådana. Överbryggande utbildning innebär således en kompensande åtgärd med hänsyn till tidigare brister, medan återkommande utbildning siktar mot att nu och framöver undvika de obalanser och brister som det nuvarande utbildningssystemet skapat. I övergången till en återkommande utbildning ges emellertid även ökade möjligheter att tillgodose äldre åldersgrupper inom dessa utbildningsområden. Mellan dessa insatser finns enligt nämndens uppfattning ingen motsättning. De har samma syfte och torde i flera avseenden vara varandras förutsättning."

Vuxenutbildningens stora betydelse från jämlikhetssynpunkt beskrev nämnden på följande sätt:

"Om utbildningspolitiken styres av en jämlikhetsvärdering, vilket enligt utbildningsnämndens mening är ett absolut krav, har den återkommande utbildningen och vuxenutbildningen en dubbel funktion. Dels bidrar den till att överbrygga utbildningsklyftorna mellan generationerna, dels ger den individen möjlighet att fördela utbildningen jämnare under livstiden och ger därigenom tillfälle att kompensera brister i den tidigare utbildningen."

4.13 SAF:s syn på vuxenutbildningen

Våren 1973 gav Svenska arbetsgivareföreningen (SAF) ut skriften Om ledighet för studier. I denna redogjorde SAF för sin syn på vuxenutbildningen på följande sätt:

”Utbildningsklyftan.

Omkring tre fjärdedelar av arbetskraften har endast sex- eller sjuårig folkskola. Utbildningsbehovet för dessa kortutbildade har under senare tid kommit i förgrunden i den allmänna debatten och även aktualiserats från fackligt håll.

Den förhållandevis snabba utbyggnaden av ungdomsutbildningen, som i praktiken numera innebär minst elvaårig skola för ca 90 procent av landets ungdom, har ökat skillnaderna mellan generationerna i fråga om utbildning. Detta kan leda till svårigheter, bl. a. i samarbetet på arbetsplatserna. Vidare kan man utgå från att det bland de anställda finns stor outnyttjad kapacitet som genom utbildning kan aktiveras.”

”Satsa på vuxenutbildning.”

Strukturomvandlingen av vårt näringsliv kräver omställningar i arbetslivet och förändringar i samhället. Detta i sin tur gör att de anställda bör delta i utbildning under olika perioder av sin yrkesverksamma tid. Bristande eller inaktuell utbildning medför ofta särskilda svårigheter på arbetsmarknaden och kan hindra en personlig utveckling i anställningen. Dessa omständigheter gör att mera bör satsas på vuxenutbildningen.

SAF vill fästa företagets uppmärksamhet på behovet av förbättrad grundutbildning bland de många korttidsutbildade. En förbättrad grundutbildning kommer de anställda tillgodo på många sätt. Den kan berika den enskildes tillvaro och underlätta hans anpassning till samhället. Men den underlättar också den sociala samvaron i arbetslivet och möjliggör ett ökat samråd på arbetsplatsen. Ofta är en god grundutbildning en nödvändig förutsättning för den anställdes vidareutbildning och förkovran i arbetet.

Många av de vuxna, som bör få ökade möjligheter till utbildning, finns i arbetslivet. Vuxenutbildning är därför i stor utsträckning en gemensam angelägenhet för arbetsmarknadens parter. Endast genom insatser från alla parter på skilda nivåer kan man nå ett tillfredsställande resultat.”

4.14 1973 års riksdagsproposition angående vuxenutbildning

Vuxenutbildningens stora betydelse har beskrivits i flera av regeringens särskilda propositioner om vuxenutbildning under de senaste åren. I proposition till 1973 års riksdag framhöll föredragande statsrådet följande:

”Insatserna på vuxenutbildningens område har som ett väsentligt syfte att ge dem som i ungdomsåren fick en kort och bristfällig utbildning möjligheter att i vuxen ålder kompensera sig för detta handikapp. Skillnaderna i formell utbildningsbakgrund är mycket stora generationerna emellan. Bland människorna i de förvärvsaktiva åldrarna är det nästan 70 procent som endast har genomgått folkskola, eventuellt med påbyggnad av någon yrkesutbildning. Omkring 20 procent har fått en utbildning motsvarande grundskolan och mindre än 10 procent gymnasial utbildning eller högre utbildning. Genom den kraftiga utbyggnad av

utbildningsmöjligheterna som skett under femtio- och sextiototalen har dagens ungdomsgeneration avsevärt bättre studiemöjligheter. Alla genomgår nu nioårig obligatorisk skola. Gymnasieskolan har kapacitet för att ta emot 90–95 procent av en årskull. 25–30 procent av ungdomarna fortsätter med något slag av eftergymnasial utbildning.

Att överbrygga denna utbildningsklyfta genom att ge vuxna en ny studiechans är angeläget eftersom utbildningsbakgrunden i hög grad påverkar våra levnadsförhållanden. Med lång utbildning följer som regel hög lön, stora valmöjligheter på arbetsmarknaden och arbetsuppgifter som är intressanta och omväxlande.

Men en jämnare fördelning av utbildningen är i minst lika hög grad angelägen för samhället. Skillnader i utbildning leder lätt till skillnader också när det gäller möjligheter att tillvarata rättigheter, att få insyn i vad som sker i samhället och påverka samhällsutvecklingen. Utbildningsbakgrunden präglar våra sociala och kulturella vanor. En ojämnt fördelad utbildning bidrar därför till en isolering olika grupper emellan. Skillnader i utbildning konserverar vidare traditionella mönster för arbetsfördelningen i yrkeslivet. Utbildningsklyftan skapar alltså även i andra avseenden klyftor i samhället.

En överbryggande vuxenutbildning spelar en viktig roll såväl från jämlikhetssynpunkt som då det gäller demokratiseringen i samhället.

Om vuxenutbildningen skall kunna få bredd och effekt måste den utformas med hänsyn till vuxnas intressen och studiesituation. Därför är det nödvändigt att erbjuda vuxenstudier med skiftande inriktning och i många former. I studiecirkeln, som är den mest utnyttjade arbetsmetoden, kan studierna lätt anpassas till deltagarnas intressen, tidigare studier och erfarenheter. Den kommunala och statliga vuxenutbildningen ger möjligheter till studier som är nödvändiga främst för dem som behöver en bättre grund för vidare studier. Enskilda studier har underlättats av ett rikt utbud av utbildningsprogram i radio-TV. I arbetsmarknadsutbildningen och i löntagarorganisationernas kursverksamhet förenas studier i allmänna ämnen med en mer specialinriktad utbildning.”

5 Vuxenutbildningens hittillsvarande utveckling

Vuxenutbildning i olika former har under nyare tid bedrivits i ökande omfattning. Då folkbildningen är en dominerande del av vuxenutbildningen och då den är av särskilt intresse för de kortutbildade, beskrivs i detta avsnitt främst folkbildningens utveckling från tiden för folkrörelsernas genombrott och framåt.

5.1 Folkbildningen före 1900

5.1.1 *Äldre tid*

Allmogens utbildningsbehov tillfredsställdes i äldre tid i stort sett genom överföring från generation till generation av traditioner, seder och bruk, vars huvudbeståndsdelar bl. a. var religionskunskap och praktisk lantbrukskunskap av ålderdomlig karaktär. För fantasins behov svarade arvet av sagor och sägner, folkdikt och folkmusik, som utgjorde ett levande inslag i den folkliga bildningen. Den stora striden om den obligatoriska folkskolan pågick under början av 1800-talet och ett fritt folkbildningsarbete kunde inte påbörjas så länge de konservativa skikten i göticismens och romantikens samhälle intog en hållning, som fann ett typiskt uttryck hos Esaias Tegnér: "Den arbetande klassens bildning bör vara väsentligt religiös. Varje annan kunskap anses ej blott umbärlig utan även skadlig". Ett samhälle byggt på dylika idéer gav inte plats för något folkbildningsarbete. För uppkomsten av ett sådant krävs ett genombrott av demokratiska idéer och samhällsformer. Det bildningsarbete som under denna tid började växa fram fick endast sporadiska uttryck. De första folkbildningssträvandena inriktades främst på att skapa tillgängliga bibliotek för allmänheten.

År 1832 utkom skriften *Om folkbildning* av Frans Anton Ewerlöf, som förutom ett tillägg om de samtida engelska folkbildningsinstitutionerna innehöll en översättning av Henry Peter Broughans *Practical Observations upon the education of the people*. Folkbildningsarbetets former angavs i skriften och där förordades s.k. hantverksinstitut – en form av arbetarföreningar med föreläsningar – biblioteksverksamhet,

aftonskolor, utgivande av skrifter samt inrättande av folkbibliotek på landsbygden. Ewerlöfs skrift nådde en viss publicitet genom recensioner i pressen. Hans försök att intressera kronprins Oscar, vars liberala idéer och stora intresse för folkskolefrågan var kända, tycks emellertid ej ha krönts med någon framgång. Efter engelsk förebild instiftade Ewerlöf och publicisten Wallmark år 1833 Sällskapet för nyttiga kunskapers spridande. Huvudsyftet var att utge "folkskrifter" och 1834 började sällskapets tidskrift *Läsning för folket* att utkomma. Bildningsarbetet mötte till en början många svårigheter och det befarades stora problem, eftersom regeringen inte var benägen att hjälpa till.

5.1.2 *Bildningscirklar*

Skråväsendets upplösning i mitten av 1840-talet medförde en hotande social kris, som framför allt drabbade det stora antalet gesäller. Detta är bakgrunden till de kortlivade men intensiva bildningscirklar, vilka växte fram 1845–1850. Initiativtagare var skraddargesällen Olof Renhult, som tillsammans med "fattigläkaren" Johan Ellmin startade de första bildningscirklarna 1845. På grund av ståndsmotsättningar och bristande ledning blev inte verksamheten långlivad. Mot slutet av 1850-talet fanns det nästan inga cirklar kvar.

5.1.3 *Folkhögskolor*

Under 1860-talet stärktes böndernas ställning genom en betydande utvidgning av den kommunala självstyrelsen. Behovet av individuell och samhällelig bildning växte och 1867 föreslog män ur allmogens egna led – Ola Andersson i Nordanå och Sven Nilsson i Everöd – en skola för den vuxna bondeungdomen. De kände inte till den då mer än 20-åriga danska folkhögskolan. I samverkan med danska folkhögskolerepresentanter utarbetades i olika kommittéer en skolform avpassad efter svenska förhållanden. Redan 1868 kunde de tre första folkhögskolorna Hvilan, Önnestad och Herrestad påbörja sin verksamhet. Riksdagen beviljade det första anslaget till verksamheten 1872. Folkhögskolornas föreläsningar var till viss del öppna för ortens befolkning och lärarna deltog aktivt i bygdens bildningsarbete. Landsbygden hade fått en ny medelpunkt i bildningsarbetet genom folkhögskolorna.

En förskjutning av bildningsarbetets tyngdpunkt kunde märkas under 1880-talet. Både folkhögskolorna och sockenbiblioteken hade vänt sig till landsbygdsbefolkningen, men på grund av städernas snabba tillväxt kom bildningsarbetet att alltmer koncentreras till dessa. Den stora befolkningstillväxten och industrialismens genombrott medförde att arbetarklassens bildningsproblem aktualiserades. Bildningsarbetet kom att följa två huvudlinjer. De s.k. bildade klasserna kände förpliktelsen att dela med sig av den högre bildningen och påbörjade olika former av bildningsverksamhet. Arbetarklassen hade dock gjort politiska och sociala framsteg och kom att inleda ett eget aktivt bildningsarbete.

5.1.4 *Arbetarinstitut*

Under 1880-talet påverkades folkbildningsarbetet av den tidens filosofiska strömningar, såsom positivismen, naturalismen och utvecklingsläran. Läkaren Anton Nyström, som själv var positivist, grundade 1880 Stockholms arbetarinstitut. Idén till detta fick han under den första stora strejken och arbetarmötet 1879. Efter en hård kamp mot misstänksamma och ofta reaktionära krafter på den ena sidan, och en bitter opinion inom arbetarkretsarna på den andra sidan lyckades dock Nyström med hjälp av den då unge uppsalastudenten Hjalmar Branting genomföra sina tankar. Institutets program var enligt Nyström att "till arbetare och andra, såväl kvinnor som män, vilka under uppväxten varit i saknad av bildning, meddela en vetenskaplig, humanistisk och estetisk skolning". Undervisningens mål var allmän bildning och avsåg ej yrkesutbildning.

Efter Stockholms arbetarinstituts mönster startades senare ett flertal liknande institutioner. Tanken var att städernas arbetare skulle få en motsvarighet till landsbygdens folkhögskolor. Motståndet mot verksamheten var dock påtagligt, vilket kan belysas av ett citat från en göteborgstidning, där Stockholms arbetarinstitut karakteriserades som "en av härdarna för den andliga pestsmitta, som drar förhärjande fram över vårt folk". Från 1884 beviljade dock riksdagen årliga anslag till "föreläsningar för arbetarklassen". Arbetarinstituten mottog dessa understöd fram till 1908. Trots anslagens benämning deltog inte enbart arbetarklassen i föreläsningverksamheten, utan åhörare kom också till stor del från medelklassen.

5.1.5 *Centralbyråer*

Under 1800-talets sista årtionden fick folkbildningsarbetet en starkt akademisk prägel. 1898 bildades i Lund Centralbyrån för populära vetenskapliga föreläsningar, vilken hade ett nära samarbete med universitetet. Med Centralbyrån som mönster bildades 1901 Västra Sveriges folkbildningsförbund i Göteborg och 1902 Centralföreningen för populärvetenskapliga föreläsningar i Stockholm. Denna fick sedermera namnet Folkbildningsförbundet.

Studenternas deltagande i folkbildningsarbetet genomfördes inom ramen för de sociala och politiska studentföreningarna. Bland de mer kända kan nämnas Verdandi och Studenter och arbetare.

5.2 Studieförbundens framväxt

I början av 1900-talet avmattades studenternas folkbildningsintresse. Det blev i stället de under 1800-talet framvuxna folkrörelserna, som kom att dominera bildningsarbetet. De religiösa väckelserörelserna hade tidigt bedrivit studieverksamhet bland sina medlemmar. Ett konkret resultat av deras verksamhet blev också rätten till mötesfrihet och organisationsrätt.

5.2.1 *Studieförbund inom nykterhetsrörelsen*

Nykterhetsrörelsen fick stor betydelse för bildningsarbetet. Inom nykterhetsordnarna genomfördes ett pionjärarbete, som redan från början syftade till verksamhet utöver enbart nykterhetsupplysning. 1894 inleddes organiserad studieverksamhet inom International Order of Good Templars (IOGT). Kring sekelskiftet fanns inom IOGT flera kända namn inom folkbildningsarbetet, t. ex. Edvard Wavrinsky, Johan Bergman och Oscar Olsson. Den sistnämnde gjorde 1902 till ett märkesår inom det svenska folkbildningsarbetets historia. Olsson tog då initiativet till en för svenska förhållanden anpassad studiemetod med grupparbetet som det centrala, nämligen studiecirkeln. Dess arbete byggde på det egna biblioteket och jämsides med studiecirkeln utvecklades föreningsbiblioteket, som även fungerade som små folkbibliotek. Studier av cirkeltyp växte hastigt och blev snart den dominerande arbetsformen i bildningsarbetet.

Inom nykterhetsrörelsen organiserades studieverksamheten sedermera i särskilda studieförbund – Godtemplarordens studieförbund (IOGT), Blåbandsrörelsens studieförbund (BSF) och Nationaltemplarordens studieförbund (NTO), vilka 1971 gick samman i Nykterhetsrörelsens bildningsverksamhet (NBV).

5.2.2 *Arbetarnas bildningsförbund*

Studieverksamheten inom arbetarrörelsen hade systematiskt bedrivits under en längre tid. Särskilt intensiv var denna inom det socialdemokratiska ungdomsförbundet och den arbetarrörelsen närstående nykterhetsorden Verdandi.

I boken ABF 1912–1962 beskrev Hugo Heffler arbetarrörelsens frigörelse från den övriga bildningsverksamhet, som förekom vid sekelskiftet, på följande sätt:

”Den kritiska inställningen inom den spirande socialdemokratiska arbetarrörelsen till de liberala arbetarbildningssträvandena hade inte sin grund i en bristande förståelse för behovet av att höja arbetarklassens allmänna kultur- och bildningsnivå. Den bottnade snarare i insikten om att vad arbetarna behövde inte var en allmänbildning av det slag som dominerade arbetarinstitutens och föreläsningföreningarnas program, utan sådana kunskaper som kunde bidra till en klarare insikt om samhället sådant det var och sådant det borde och kunde vara. En sådan upplysningsverksamhet var inte att förvänta från statsunderstödda folkbildningsanstalter. Dunkelt förmågs att även ifråga om bildningsarbetet måste arbetarklassens frigörelse vara dess eget verk.”

I syfte att åstadkomma större effektivitet i bildningsarbetet bildades ABF 1912. Förbundet var en ”sammanslutning av fackliga, politiska, kooperativa och kulturella huvudorganisationer inom den svenska arbetarrörelsen”. Initiativtagare var dåvarande läraren vid Brunnsviks folkhögskola Rickard Sandler, vilken dessutom blev förbundets första studieledare, administratör och kassör. Till instruktör valdes en annan lärare vid folkhögskolan, nämligen Yngve Hugo.

År 1912 antog riksdagen en biblioteksförfattning, som innebar att de första statsbidragen till studiecirklar utbetalades. De begränsades dock till bokinköp och kunde endast utgå till bibliotek tillhörande ett riksförbund med minst 20 000 medlemmar och sammanlagda bokinköp för minst 6 000 kr. Genom ABF:s bildande kunde arbetarrörelsen dra nytta av det nya statsbidraget.

Ett gott samarbete uppstod från början mellan ABF och IOGT, vars studierektor Oscar Olsson med glädje hälsade tillkomsten av ett arbetarrörelsens bildningsförbund. Oscar Olsson, den svenska studiecirkelns formgivare, deltog i det socialdemokratiska ungdomsförbundets centralstyrelse vid kongressen 1907. Denna kongress gick i folkbildningens tecken och bland funktionärerna i styrelsen fanns även Per-Albin Hansson, Gustav Möller och Rickard Sandler, vilka samtliga kom att arbeta för skapandet av ett bildningsförbund inom arbetarrörelsen.

1938 antogs följande alljämt gällande principprogram för verksamheten inom ABF:

”Arbetarnas bildningsförbund vill genom en fri och frivillig, partipolitiskt obunden och religiöst neutral bildningsverksamhet, på demokratisk grund, fostra sina medlemmar för arbetarrörelsen och samhället samt göra kulturvärdena tillgängliga för alla medborgare.”

5.2.3 Studieförbund inom jordbrukarrörelsen

I syfte att ”bereda landsbygdens ungdom möjlighet till studier och att stävja flykten från landsbygden” bildades 1917 Svenska landsbygdens ungdomsförbund (numera Centerns ungdomsförbund) och 1918 en partilös sammanslutning, Jordbrukarungdomens förbund (JUF). I förbundets bildningsarbete verkade man för ”ökat yrkesintresse och större yrkesskicklighet, stärkande av lantungdomens hemkänsla, bättre fysisk fostran, större trevnad på landsbygden och ett förädlad nöjesliv”. Studieverksamheten omfattade bibliotek, föreläsningar och studiecirklar. Sedan 1957 är den organiserad i ett studieförbund benämnt Studieförbundet (Sfr).

Svenska landsbygdens studieförbund (SLS), som instiftades 1930, blev efter ABF den näst största folkbildningsorganisationen. I förbundet ingick bl. a. Svenska landsbygdens ungdomsförbund och Svenska landsbygdens kvinnoförbund. SLS hade dessutom organisatorisk anknytning till Riksförbundet landsbygdens folk, Sveriges lantbruksförbund och jordbrukargrupper inom Kooperativa förbundet (KF). I en programförklaring angav SLS följande syfte med sin verksamhet: ”Bildningsarbetet bör sträva efter att väcka och utveckla en ideell livssyn. Kunskapssökandet bör syfta till en ökad förmåga att tillgodogöra sig kulturens olika uttrycksformer och upptäcka sådana väsentliga värden, som är ägnade att göra livet mera rikt och harmoniskt”. Förbundet verkade också ”för kulturmedlens demokratisering och lämplig decentralisering”. SLS och Liberala studieförbundet (LiS) gick 1967 samman i Studieförbundet Vuxenskolan (SV)

5.2.4 *Sveriges kyrkliga studieförbund*

1930 bildades Sveriges kyrkliga bildningsförbund, vilket 1947 ombildades och antog namnet Sveriges kyrkliga studieförbund (SKS). Folkbildningsarbetet inom svenska kyrkan är en gammal verksamhet. Omkring sekelskiftet började dock kyrkan och folkbildningen att gå skilda vägar. Den folkliga bildningsrörelsens ibland negativa inställning till kyrkan och kyrkans misstänksamhet mot denna bildningsrörelse, som ansågs för världslig, bidrog till denna utveckling. Målet för den kyrkliga bildningsrörelsen har numera vidgats och SKS vill – liksom övriga studieförbund – mera allsidigt tillgodose människors bildningsbehov.

5.2.5 *KFUK-M:s studieförbund*

1929 bildades KFUK-M:s studie- och utbildningsförbund som en samorganisation mellan de två riksförbunden. Det hade tidigt funnits organisationer för studieverksamhet inom respektive förbund, men för att tillvarata och främja studieintresset bildades ett gemensamt studieförbund. Enligt stadgarna var förbundets uppgift "att fungera som organ för studie- och biblioteksverksamheten inom KFUK-M:s riksförbund i Sverige samt att främja den frivilliga ledarutbildningen".

5.2.6 *Tjänstemännens bildningsverksamhet*

1935 stiftades ett studieorgan för offentligt och privat anställda tjänstemäns fackliga organisationer. Främsta syftet för Tjänstemännens bildningsverksamhet (TBV) skulle vara "att främja och leda bildningsarbetet inom tjänstemännens organisationer". TBV ville i likhet med ABF skapa ett organ för utbildning av personer, som kunde bygga upp de då nya fackliga tjänstemannasammanslutningarna och verka för facklig organisering av tjänstemannagrupperna. Tidigt ordnade TBV vecko- och internatkurser för koncentrerad utbildning i fackliga ämnen av sina studieledare. Inom tjänstemannakåren hade det varit svårt att skapa någon större facklig aktivitet. Intresset för bildningsverksamhet var inte heller så stort, då många tjänstemän hade en god skolunderbyggnad.

5.2.7 *Studieförbundet Medborgarskolan*

1940 bildades ett studieförbund, som hade anknytning till politisk partimiljö, liksom ABF hade till arbetarrörelsen och SLS till böndernas olika organisationer. Det var högerens riksorganisation, kvinnoförbund och ungdomsförbund som startade Studieförbundet Medborgarskolan (Mbsk). Förbundets syfte formulerades bl. a. på följande sätt: "Fosterlandet är både grunden och målsättningen i förbundets strävan för medborgerlig utbildning. Studieförbundet Medborgarskolan vill främja bildning likaväl som utbildning. Aldrig kan tvivel råda om bådas nödvändighet för såväl det folkstyrda svenska samhället som den enskildes bästa". Utöver studiecirklar bedrev Mbsk en omfattande föreläsnings-, kurs- och utställningsverksamhet.

5.2.8 Folkuniversitetet

Folkuniversitetet (FU) påbörjade sin verksamhet 1942 och är sedan 1947 organiserat som statsunderstött studieförbund. I stadgarna infördes bl. a. "att verka för folkbildningen, att intressera särskilt akademiker för denna verksamhet samt att i anknytning till de akademiska lärosätena bedriva undersökningar och experiment i folkbildningsarbetets metodik och i annan pedagogisk verksamhet". I riksorganisationen ingår "Kursverksamheterna" vid universitetet som sektioner. Huvudmän för sektionerna är universitetet, studentkårerna samt folkuniversitetsföreningarna.

5.2.9 Frikyrkliga studieförbundet

1947 gick ett flertal frikyrkliga organisationer samman och bildade Frikyrkliga studieförbundet (FS), en sammanslutning på kristen grund med uppgift "att organisera och leda biblioteks-, studiecirkel-, kurs- och föreläsungsverksamhet samt att genom information stödja och främja bildningsarbetet i alla former inom de anslutna organisationerna". Religion, livsåskådningsfrågor och musik har alltid varit dominerande ämnen i studiecirkelarna.

5.2.10 Liberala studieförbundet

Ytterligare ett studieförbund med politisk anknytning bildades 1948 av folkpartiet, dess ungdoms- och kvinnoförbund samt liberala studentförbundet. Liberala studieförbundets (LiS) uppgift var att leda och organisera en politisk och religiöst objektiv studie- och bildningsverksamhet genom studiecirklar, föreläsningar och kurser eller i andra lämpliga former. LiS:s bildningsarbete var öppet för alla, men främst såg förbundet folkpartiets organisationer som sitt arbetsområde. Kurserna inriktades i första hand på samhällskunskap. LiS verkade fram till 1967, då det tillsammans med SLS bildade Studieförbundet Vuxenskolan (SV).

5.3 Radio – folkbildning

Vid årsskiftet 1924/25 började AB Radiotjänst sin verksamhet. I den av Kungl. Maj:t godkända överenskommelsen mellan Telegrafstyrelsen och Radiotjänst stipulerades bl.a. att "rundradiorörelsen skall så bedrivas, att folkbildningsarbetet därigenom befrämjas". Vid sidan av Radiotjänsts styrelse tillsattes därför ett programråd där Folkbildningsförbundet och ABF fick en gemensam representant. 1931 inrättades en föredragsavdelning, vars chef blev ABF-aren Yngve Hugo. Samma år startades försök med s. k. lyssnargrupper och den första serien behandlade Nutida svenskt arbetsliv.

Under 1930- och 1940-talen förekom ett aktivt folkbildningsarbete inom Radiotjänst. I mitten av 1950-talet infördes två kanaler i radion och i samband med detta utökades verksamheten. Radions aftonskola skulle

ge vuxna möjlighet att skaffa sig nya eller aktualisera gamla kunskaper inom olika ämnesområden. Denna programverksamhet började hösten 1958 och fick namnet Radioskolan. Därmed infördes för första gången i radion en kursverksamhet med fasta tider och med inriktning på enskilda eller gruppvisa studier.

Vuxenundervisning bedrevs fram till 1970 huvudsakligen i ljudradion, eftersom det fanns en fast redaktion för sådan programverksamhet där. 1969 skedde en sammanläggning av sektionen för vuxenutbildning och skolprogramavdelningen till utbildningsprogramenheten (SR/UTB). Härigenom möjliggjordes reguljär produktion av radio- och tv-program för vuxenundervisning.

5.4 Samverkande bildningsförbunden – Folkbildningsförbundet – länsbildningsförbunden

Mycket tidigt utvecklades ett samarbete mellan de olika bildningsorganisationerna. Särskilt var detta fallet mellan ABF och IOGT, men även mellan andra studieförbund. År 1936 bildades *Samverkande bildningsförbunden* för att på rikspanet bevaka medlemsorganisationernas gemensamma intressen. Från starten deltog ABF, IOGT, NTO, JUF och SLS.

Folkbildningsförbundet har sedan slutet av 1960-talet övertagit Samverkande bildningsförbundets roll som samarbetsorgan för riksorganisationerna inom folkbildningsarbetet. Medlemmar i Folkbildningsförbundet är de tio studieförbunden, länsbildningsförbunden, folkhögskolorna samt biblioteken.

Länsbildningsförbunden är Folkbildningsförbundets regionala motsvarigheter. Dessa har karaktär av samarbetsorgan mellan studieförbundets distriktsorganisationer, inom länen verkande folkhögskolor samt länsbiblioteken.

5.5 Studieförbundens fortsatta utveckling

5.5.1 1950-talet

Folkbildningsarbetet under 1950-talet utvidgades kraftigt. En viktig förutsättning för utvecklingen var kungörelsen om statsbidrag till det fria och frivilliga folkbildningsarbetet 1947, som berättigade studieförbunden till statsbidrag för studieverksamheten. Enligt kungörelsen avsågs med studiecirkel "en kamratkrets för gemensamma teoretiska eller praktiska studier över ett angivet ämne efter en på förhand uppgjord plan". Beträffande statsbidrag bestämdes: "För anordnare av studiecirkel må bidrag av statsmedel utgå dels till riksförbund för studiecirkelverksamhet, dels och till fristående studiecirkel. Till riksförbund för studiecirkelverksamhet må bidrag jämväl utgå till organisations- och administrationskostnader".

Statsbidragen medförde att studieförbundens ekonomiska förutsätt-

ningar avsevärt förbättrades. Genom omfattande propaganda- och organisationsarbete kunde nya grupper av befolkningen nås av studieförbundens verksamhet. Studiecirkeln som studieform fick stor utbredning. Den kvalitativa och kvantitativa tillväxten berodde även på förändringar i cirkelarnas arbetsmetoder, den utökade studiecirkelledarutbildningen samt en övergång från två- till entermiscirklar. Deltagarna, framför allt i tätorterna, önskade ett mer koncentrerat studiearbete och bidragsgivningen var bäst avpassad för studiecirklar av terminstyp. Det ökade antalet studiecirklar krävde en utbyggnad av studieförbundens administrativa resurser. Genom olika former av rationaliseringar kunde kostnaderna hållas på en rimlig nivå och den ökande tillväxten av deltagare mottas.

1958 års folkhögskolestadga gjorde det möjligt för folkhögskollärare att ägna viss del av undervisningen till cirkelledarverksamhet i studiecirklar, som anordnades av studieförbunden. Det medförde ett positivt tillskott i bildningsarbetet.

5.5.2 1960-talet

Den starka kvantitativa tillväxten fortsatte även under 1960-talet. 1963 års proposition angående ökat stöd till föreläsnings- och studiecirkelverksamhet medförde förbättrade statliga bidrag till cirkelverksamheten samt till ledarutbildning och studiematerial. Under 1960-talet blev det allt vanligare att studiematerialet framställdes i samarbete mellan ett flertal experter. "Studiepaketen" började användas av bl. a. de fackliga och religiösa organisationerna.

En fortsatt rationalisering kunde också märkas. Mindre lokalavdelningar gick samman och bildade större enheter för att kunna möta kraven på bättre service och ge underlag för heltidsanställd personal. Även mellan studieförbunden noterades en del samarrangemang och några samgåenden. 1967 gick SLS och LiS samman och bildade SV. Studieförbunden inom nykterhetsrörelsen, IOGT, NTO och BSF, bildade 1971 studieförbundet NBV.

Under 1960-talet utökade studieförbunden verksamheten bland grupper med speciella problem. Genom aktiviteter för pensionärer, invandrare och handikappade kunde man bättre nå grupper, som många gånger stod utanför den reguljära cirkelverksamheten. För dessa grupper avsedda studiematerial blev liksom olika slag av hjälpmedel allt vanligare. De flesta handikapporganisationer är numera anslutna till ABF.

5.6 Några drag i vuxenutbildningen under de senaste åren

Studiecirkelverksamheten har kontinuerligt ökat. Speciellt de stora till fackliga och politiska rörelser anknutna studieförbunden har en kraftig tillväxt. Studieåret 1972/73 hade ABF, Mbsk, SV och TBV 71 procent av det totala antalet cirklar.

5.6.1 Prioriterade studiecirklar

Ett betydande inslag inom vuxenutbildningens kurser på grundskolenivå utgörs av studieförbundens prioriterade studiecirklar, s. k. priocirklar, till vilka det fr. o. m. 1970/71 utgår ett statligt tilläggsbidrag. Syftet med tilläggsbidraget är att ge – i regel äldre – personer med kort och otidsenlig grundutbildning möjlighet att i några centrala ämnen nå en utbildningsnivå, som svarar mot den som är ett obligatorium för dagens ungdom. Dessutom avses att om möjligt göra undervisningen kostnadsfri för deltagarna samt att möjliggöra en aktivt uppsökande verksamhet. Tilläggsbidrag utgår också för studiecirklar som syftar till att utveckla handkappades kommunikationsfärdigheter.

Ämnena inom priocirklarna är svenska, engelska, matematik och samhällskunskap. Den snabba utbyggnaden av dessa cirklar belyses av följande uppgifter:

År	Deltagare	Cirklar
1970/71	445 799	47 333
1971/72	643 734	69 472
1972/73	716 225	79 779

Under 1972/73 utgjorde priocirklarna 36 procent av de allmänna cirkelarna, vilket innebär att andelen ökat med tio procent jämfört med 1971/72.

Tabell 5.1 visar antalet cirklar och antalet deltagare inom priocirkelarna fördelade på ämnesområden 1972/73. Eftersom cirklar i svenska och samhällskunskap ofta tar upp speciella delar av ämnet har cirklar med tilläggsbidrag kunnat klassificeras på ett flertal olika ämnesområden.

Tabell 5.1 Antal cirklar och antal deltagare inom priocirkelarna fördelade på ämnesområden 1972/73

Ämne	Antal deltagare	Antal cirklar
Religion m. m.	9 858	1 115
Språk	367 289	41 782
Litteratur m. m.	2 330	259
Musik	98	11
Historia m. m.	925	95
Samhällskunskap m. m.	261 671	27 672
Teknik m. m.	11 580	1 319
Ekonomi m. m.	31 808	3 666
Naturvetenskap m. m.	30 666	3 860
Totalt	716 225	79 779

Källa: SCB Statistiska meddelanden U 1973:32

5.6.2 Kommunal vuxenutbildning

Under senare delen av 1960-talet ökade intresset för en utbyggnad av vuxenutbildningen. År 1965 lade gymnasieutredningen (GU) fram förslag

om ändringar av kvällsgymnasiernas organisation och studieprogram, som motiverades av införandet av det nya gymnasiet och fackskolan. Förgymnasial utbildning berördes också, om än väsentligen som förberedelse för gymnasie- och fackskolestudier.

Till följd av GU:s förslag beslutade riksdagen 1967 om en stadga för kommunal vuxenutbildning, som ökade utbildningsmöjligheterna för vuxna. Reformen medförde en expansion av den kommunala vuxenutbildningen. Tidigare fanns det kvällsgymnasier i ca 30 kommuner, men efter endast tre år anordnades kommunal vuxenutbildning i 324 av rikets då 464 kommuner.

Antalet elever i kommunal vuxenutbildning ökade kraftigt fram till ht 1970, men förbyttes 1971 i stagnation, och en minskning av antalet nyinskrivna har sedan märkts (tabell 5.2).

Tabell 5.2 Nyinskrivna elever i kommunal vuxenutbildning höstterminen 1970–1973

År	Grundskolekurser	Gymnasieskolekurser	Särskild yrkesinriktad utbildning
1970	22 926	24 241	70 889
1971	17 575	19 748	55 905
1972	14 376	17 839	42 771
1973	13 022	17 287	38 936

Källa: SCB

Utvecklingen pekar på en tillbakagång för grundskolekurserna. Bland orsakerna till nedgången i antalet elever under 1970-talet torde de nya intagningsbestämmelserna, som infördes 1971, ha spelat en väsentlig roll. Innebörden av de nya bestämmelserna för grundskolekurserna var att sökande som gått igenom linje 9 g i grundskola, allmän realskola, flickskola, gymnasium, fackskola, två årskurser i folkhögskola eller motsvarande inte längre fick tas in till grundskolekurs, om det inte gällde behörighetskomplettering. En annan anledning till nedgången i grundskolekurserna är förmodligen ökningen av studieförbundens prioriterade studiecirklar.

Att erbjuda kompetensgivande utbildning på gymnasial nivå var länge det helt dominerande målet för kommunal vuxenutbildning. Efter de senaste årens vuxenutbildningspropositioner har emellertid ett annat mål tillkommit, nämligen att ge utbildning till dem som tidigare fått den kortaste utbildningen. Genom bl. a. förändringar i statsbidragsbestämmelserna har grundskolekurserna prioriterats. SÖ har dessutom erhållit särskilda medel för att stödja olika projekt med uppsökande verksamhet.

6 Vuxenutbildningens nuvarande omfattning

I detta kapitel lämnas en översiktlig redogörelse för olika vuxenutbildningsformer. Författningsbestämmelser beträffande de för FÖVUX mest intressanta förhållandena beskrivs mer utförligt i kapitlen 21–24.

6.1 Studieförbund

Studieförbundens verksamhet bygger i huvudsak på tre principer, nämligen principen om fritt och frivilligt studiearbete, principen om folkrörelseanknytning samt principen om objektiv och allsidig belysning.

För närvarande finns det tio av staten godkända studieförbund, av vilka endast FU inte har någon folkrörelse- eller organisationsanknytning.

För att ett studieförbund skall bli godkänt av staten, dvs. SÖ, krävs att det under de tre senaste budgetåren genomfört minst 50 000 statsbidragsberättigade studiecirkeltimmar om året.

50 000 statsbidragsberättigade studiecirkeltimmar om året.

Den verksamhet som studieförbunden bedriver har sedan flera årtionden haft en betydande omfattning. Verksamhetens uppbyggnad och inriktning skiljer sig på flera sätt från folkbildningsverksamheten i andra länder och från de typer av vuxenstudier som organiseras av samhälle och företag. I studieförbundens varierande verksamhet har sedan länge studiecirkelarna en dominerande ställning.

6.1.1 *Allmänna cirklar*

Statsbidrag till allmän studiecirkel utgår med 75 procent av kostnaderna för ledararvode och studiematerial, dock högst 32 kr per studietimme. Av detta belopp får högst 26 kr avse ledararvode. Dessutom utgår tilläggsbidrag för s. k. prioriterade cirklar och särskilt statsbidrag för administration och uppsökande verksamhet. Tilläggsbidrag och särskilt bidrag utgår även för allmän studiecirkel, som har till syfte att utveckla handikappades färdigheter att meddela sig. För cirkelledare i glesbygd utgår statsbidrag till 75 procent av resekostnaderna. För att statsbidrag skall utgå till en studiecirkel krävs bl. a. att den har lägst fem och högst 20 deltagare inklusive cirkelledaren, att den omfattar minst 20 studietimmar fördelade på minst fyra studieveckor, att den har högst två sammankomster per vecka samt högst tre studietimmar per sammankomst. För expert-

och fackmannamedverkan utgår statsbidrag med högst 40 kr per studietimme. Ledare för studiecirkel skall godkännas av studieförbund. Vissa undantag från dessa bestämmelser är möjliga.

Tre ämnesgrupper dominerar studiecirkelverksamheten, nämligen språk – särskilt engelska och svenska för invandrare – estetiska ämnen – särskilt musik och konsthantverk – samt samhällsämnena. Skillnaderna mellan de olika studieförbunden är emellertid stora när det gäller betoningen av olika ämnesområden. Kursinnehållet i ämnena svenska, engelska och matematik är relativt homogent, medan ämnet samhällskunskap innehåller en mängd olika typer av kurser. Områden som berörs är t. ex. arbetsliv, fackliga organisationer, miljövärd, mötesteknik, trafikfrågor samt internationella frågor.

Studiecirkelnas innehåll och studiemetoder skall anpassas till deltagarnas önskemål och förutsättningar. I de allmänna studiecirkelnas är undervisningen betygfri. Verksamheten kan vidare lokaliseras efter behov, och är alltså inte förlagd till några speciella institutioner.

Antalet deltagare, cirklar och studietimmar i de tio studieförbundens cirkelverksamhet under verksamhetsåret 1972/73 redovisas i tabell 6.1 och utvecklingen under de senaste åren i tabell 6.2. Statsbidrag utgick till 97 procent av studietimmarna. Av de allmänna cirklarna utgjordes 36 procent av prioriterade cirklar, dvs. i huvudsak cirklar på grundskolenivå i svenska, engelska, matematik och samhällskunskap. Utöver de allmänna cirklarna redovisades under samma år 13 161 cirklar i svenska för invandrare. Av samtliga rapporterade cirklar inklusive svenska för invandrare svarade ABF för 35 procent och SV för 17 procent. Av universitetscirklarna hade TBV 40 procent och FU 29 procent.

6.1.2 *Invandracirklar*

Sedan slutet av 1940-talet har Sverige haft en huvudsakligen arbetsmarknadsbetingad invandring. Möjligheterna för invandrare att få undervisning i svenska var fram till mitten av 1960-talet begränsade och undervisningen var i regel avgiftsbelagd. 1964 och 1965 var invandringen stor och mot bakgrund av detta ställde statsmakterna medel till förfogande för avgiftsfri undervisning för invandrare.

Från 1973-06-27 gäller nya bestämmelser för cirklar i svenska för invandrare. Undervisningen kan bedrivas som glesundervisning, intensivundervisning, undervisning enligt lagen om rätt till ledighet och lön vid deltagande i svensk undervisning för invandrare eller särskild samhällsundervisning. Glesundervisningen skall omfatta minst 20 studietimmar fördelade på lägst en och högst tre studietimmar per sammankomst och endast en sammankomst per dag. Intensivundervisningen skall omfatta minst 20 och högst 240 studietimmar per cirkel med minst fyra studietimmar per dag. Undervisningen bör bedrivas minst fem dagar i veckan. Under varje studiecirkels verksamhetsperiod får högst en sjättedel av antalet studietimmar användas för samhällsorientering. För denna del av undervisningen får expert eller fackman samt vid behov tolk anlitas. Intensivkurserna uppdelas i A-, B- och C-kurser. I B- och C-kurserna får en del respektive alla deltagare utbildningsbidrag från AMS. Dessutom

Tabell 6.1 Allmänna cirklar inklusive cirklar med tilläggsbidrag och universitetscirklar fördelade på studieförbund under verksamhetsåret 1972/73 (även cirklar utan statsbidrag ingår)

Studieförbund	Antal deltagare	Antal cirklar	Antal studietimmar	Procent studietimmar
Arbetarnas bildningsförbund (ABF)	659 764	70 868	1 950 122	31,9
Frikyrkliga studieförbundet (FS)	161 659	12 109	292 111	4,8
Folkuniversitetet (FU)	142 290	14 014	391 050	6,3
Studieförbundet Sfr	75 366	9 478	282 253	4,6
KFUK-M:s studieförbund (KFUK-M)	24 681	2 033	52 597	0,9
Studieförbundet Vuxenskolan (SV)	322 487	37 510	1 053 858	17,2
Nyktterhetsrörelsens bildningsverksamhet (NBV)	107 113	12 165	340 790	5,4
Studieförbundet Medborgarskolan (Mbsk)	241 449	25 826	716 001	11,9
Sveriges kyrkliga studieförbund (SKS)	186 349	14 415	382 717	6,3
Tjänstemännens bildningsverksamhet (TBV)	222 324	22 075	653 965	10,7
Totalt	2 143 482	220 493	6 115 464	100,0

Källa: SCB Statistiska meddelanden U 1973:32

Tabell 6.2 Allmänna cirklar och universitetscirklar 1966/67–1972/73

År	Antal deltagare	Antal cirklar	Antal studietimmar
1966/67	1 374 100	133 566	3 429 791
1967/68	1 463 243	142 148	3 757 900
1968/69	1 598 147	155 241	4 199 382
1969/70	1 575 210	162 619	4 143 379
1970/71 ^{a)}	1 679 704	167 441	4 508 535
1971/72 ^{a)}	2 005 741	203 423	5 494 210
1972/73 ^{a)}	2 143 482	220 493	6 115 464

^{a)} inklusive cirklar med tilläggsbidrag

Källa: SCB

förekommer särskild samhällsundervisning, som innebär att deltagarna under tio studietimmar får fördjupad insikt i hur det svenska samhället fungerar. Undervisningen kan organiseras antingen som glesundervisning eller som tvådagarskurs.

Avsikten med undervisningen är att den skall ge sådana kunskaper i svenska språket och sådan samhällsinformation, att invandrarna skall kunna klara sig på arbetsplatsen och på fritiden.

Sedan 1972-07-01 gäller att invandrare måste ha uppehållstillstånd eller vara kyrkobokförd i Sverige för att erhålla undervisning samt att studiecirkeln måste ha minst tio deltagare för att få starta.

Antal och procent studietimmar i svenska för invandrare redovisas i tabell 6.3.

Tabell 6.3 Studietimmar i svenska för invandrare under verksamhetsåret 1972/73

Studieförbund		Antal studietimmar	Procent studietimmar
Arbetarnas bildningsförbund	(ABF)	165 602	31,2
Frikyrkliga studieförbundet	(FS)	12 511	2,4
Folkuniversitetet	(FU)	125 302	23,6
Studieförbundet	(Sfr)	68 832	12,9
KFUK-M:s studieförbund	(KFUK-M)	2 412	0,5
Studieförbundet Vuxenskolan	(SV)	8 674	1,6
Nykterhetsrörelsens bildningsverksamhet	(NBV)	5 050	0,9
Studieförbundet Medborgarskolan	(Mbsk)	44 237	8,3
Sveriges kyrkliga studieförbund	(SKS)	1 795	0,3
Tjänstemännens bildningsverksamhet	(TBV)	97 198	18,3
Totalt		531 613	100,0

Källa: SCB Statistiska meddelanden U 1973:32

6.1.3 *Universitetscirklar*

En särskild studieform utgör universitetscirkelarna. De skall omfatta minst 48 studietimmar, fördelade på minst 16 sammankomster. Antalet deltagare skall vara minst fem och högst 25. Ledarna för universitetscirkelarna skall ha kompetens för undervisning vid universitet. Statsbidrag utgår med 75 procent av kostnaderna för ledararvode och studiematerial, dock högst med 75 kronor per studietimme. Av detta belopp får högst 60

Tabell 6.4 Antal universitetscirklar och antal deltagare fördelade efter studieförbund 1972/73

Studieförbund		Antal deltagare	Antal cirklar	Antal studietimmar
Arbetarnas bildningsförbund	(ABF)	1 444	110	7 712
Frikyrkliga studieförbundet	(FS)	463	32	1 780
Folkuniversitetet	(FU)	8 363	503	35 197
Studieförbundet	(Sfr)	554	46	3 150
Studieförbundet Vuxenskolan	(SV)	1 299	98	6 327
Nykterhetsrörelsens bildningsverksamhet	(NBV)	92	6	309
Studieförbundet Medborgarskolan	(Mbsk)	2 221	166	10 660
Sveriges kyrkliga studieförbund	(SKS)	1 658	106	6 876
Tjänstemännens bildningsverksamhet	(TBV)	10 679	697	54 326
Totalt		26 773	1 764	126 337

Källa: SCB Statistiska meddelanden U 1973:32

kronor avse ledararvode. Vidare utgår bidrag med 75 procent av kostnaderna för resekostnadsersättningar och traktamenten till ledarna.

6.2 Folkhögskolor

Folkhögskolorna skiljer sig i många avseenden från andra jämförbara utbildningsformer. Målet för folkhögskolans verksamhet är att meddela allmän medborgerlig bildning, ofta med inriktning mot ett visst intresseområde. Några folkhögskolor har speciallinjer för musikutbildning eller för andra estetiska ämnen samt linjer för massmediautbildning och u-landsfrågor. Utbildning av ungdomsledare, studieledare m. m. sker också vid speciallinjer.

Enligt folkhögskolestadgan ordnas vid folkhögskolorna vinterkurser och ämneskurser.

Vinterkurser, som är den dominerande kurstypen, omfattar 22–34 veckor. Vid de flesta skolor är dessa indelade i tre årskurser. En del skolor har i viss mån gått ifrån årskursindelningen och istället nivågrupperat eleverna efter förkunskaper och ambitionsnivå. För folkhögskolorna finns ingen centralt fastställd läroplan. Varje skola får inom de gränser folkhögskolestadgan anger själv utforma sitt program. Endast ämnet musik är obligatoriskt i alla årskurser. I övrigt föreskriver stadgan obligatoriska ämnen bara i den första årskursen. Dessa är svenska, litteratur, historia, samhällslära, psykologi, matematik samt minst ett av ämnena geografi, fysik, kemi och biologi med hälsolära. Folkhögskolekurserna kan under vissa betingelser jämföras med grundskolans hög-

stadium eller fackskolan. I vissa fall möjliggör folkhögskolestudier tillträde till studier vid universitet eller högskola.

Ämneskursernas längd varierar från några dagar upp till 34 veckor eller längre. Kurserna är koncentrerade kring visst ämne eller viss grupp av ämnen. Innehållet kan vara mycket varierande. Det kan röra sig om kurser på universitetsnivå, kurser i engelska, matematik eller gymnastikledarskap, kurser för pensionärer eller studiecirkelledare, för förtroendevalda eller invandrare. Ämneskurs skall enligt folkhögskolestadgan omfatta minst en vecka, men efter dispens från SÖ får de vara kortare. Förutom de s. k. fristående ämneskurserna, som för närvarande utgör den mest expansiva delen av folkhögskolornas verksamhet, finns det s. k. anslutna ämneskurser, dvs. kurser som utgör fortsättning på vinterkurserna. Ämneskurserna arrangeras i växande omfattning i samarbete med studieförbund och andra organisationer.

1973 drevs de 108 statsunderstödda folkhögskolorna av följande huvudmän:

Landsting	47
Svenska kyrkan och fria samfund	29
Stödföreningar	11
Arbetarrörelsen	9
Nykterhetsrörelsen	4
Andra organisationer	8
	<hr/> 108

Utöver de 108 huvudskolorna finns sju filialskolor.

Antalet elever och elevveckor i vinterkurser och ämneskurser under de senaste åren redovisas i tabell 6.5.

Statsbidrag utgår till skolornas kostnader för lärare och skolledare med 100 procent av de faktiska kostnaderna samt till kostnader för viss annan personal, pedagogisk utrustning m. m. enligt särskilda bestämmelser. Vidare utgår bidrag till kurativ verksamhet samt studie- och yrkesorientering som ordnas för eleverna. Efter SÖ:s prövning i varje särskilt fall kan bidrag utgå till personlig assistans åt handikappade elever m. m. Slutligen utgår bidrag till skolornas ekonomi och till byggnadsarbeten vid folkhögskolor.

Vid lärarhögskolan i Linköping har sedan vårterminen 1970 anordnats en särskild praktisk-pedagogisk utbildning av lärare för folkhögskolor och övrigt folkbildningsarbete. Utbildningen omfattar två terminer och har en intagningskapacitet om 30 studerande per termin. Till utbildningen har antagits dels personer med akademisk examen, dels personer som genom aktivt arbete inom det fria och frivilliga folkbildningsarbetet ansetts ha förutsättningar att genomgå utbildningen.

I december 1972 tillsattes folkhögskoleutredningen med uppgift att klarlägga vilken roll folkhögskolan bör spela i kulturliv och utbildningssamhälle.

Tabell 6.5 Antal folkhögskolor och filialskolor samt antal elever och elevveckor fördelade på vinterkurser och ämneskurser 1966/67 - 1972/73

År	Antal skolor	Antal filialer	Antal elever		Antal elevveckor		ämneskurs	totalt
			vinterkurs	ämneskurs	vinterkurs	ämneskurs		
1966/67	104	12	11 026	6 049	365 408	32 099	397 507	
1967/68	105	12	11 466	8 135	384 606	38 700	423 306	
1968/69	105	11	12 142	13 374	405 704	57 568	463 272	
1969/70	105	12	12 904	16 506	430 200	65 269	495 469	
1970/71	105	12	13 207	18 637	440 852	84 844	525 696	
1971/72	106	9	13 299	25 860	444 922	106 081	551 002	
1972/73	107	7	13 554	33 885	453 763	116 674	570 437	

Källa: SÖ

6.3 Korrespondensundervisning

Trots att det endast finns ett fåtal skolor och institut för korrespondensundervisning i Sverige har denna studieform haft stor betydelse för vuxna. Sedan andra vuxenutbildningsvägar byggts ut har den emellertid ändrat karaktär och alltmer kommit att kombineras med internatkurser eller studiecirklar.

Utbudet av kurser för korrespondensundervisning är stort. Det omfattar dels enskilda ämnen eller delar av ämnen, dels större kombinationer som ger en viss kompetens. Utvecklingen har i stort gått från större ämneskombinationer till enskilda ämnen. Anledningen är att de flesta studerande numera använder korrespondensstudier för att komplettera bristande kunskaper på särskilda områden. Korrespondensstudier är att betrakta som en relativt svår studieform som kräver avsevärd planering. Även om studierna medger en återkoppling i form av brev och svar medför bristen på direkt kontakt med undervisaren svårigheter. Studieavbrottsfrekvensen vid korrespondensstudier är sålunda förhållandevis stor, men minskar vid kombination med andra studieformer.

Vid statens skolor för vuxna finns dels ren brevundervisning, dels s. k. varvad utbildning, vilket innebär att eleverna också får lärarledd undervisning (se avsnitt 6.6).

För närvarande finns utöver de statliga vuxenskolorna följande anordnare av korrespondensundervisning.

Brevskolan, ägs av de stora folkrörelserna, främst KF, LO, fackförbunden, TCO, ABF, TBV och Hyresgästernas sparkasse- och byggnadsförening (HSB). Brevskolans kursbestånd är till stor del inriktat på delägarorganisationernas behov. Ofta specialproduceras kurser för en bestämd målgrupp. Utöver detta har skolan ett brett allmänt kursbestånd.

Inom KF-sektorn bedrivs en omfattande personalutbildning i form av brevstudier och i kombination med kurser. Bland de övriga organisationerna dominerar studiecirkelverksamheten. Dessutom förekommer utbildning av fackligt och politiskt förtroendevalda. På studiecirkelsidan organiseras en viss del av verksamheten i form av studiecirklar med svarsgranskning. Kurserna är i huvudsak inriktade på de fyra ämnesgrupper som är prioriterade för högre statsbidrag till studiecirklar. Brevskolan hade 38 200 nyanmälningar studieåret 1971/72.

Hermods korrespondensinstitut är en stiftelse. 1967 skedde en sammanläggning med NKI-skolan. Hermods kurser har till stor del inriktats på att utbilda anställda inom företag och förvaltningar. Bland de övriga kurserna är många kompetensinriktade, vilket innebär att Hermods har kurser som överensstämmer med grundskolans och gymnasieskolans läroplaner. Denna kursverksamhet står under SÖ:s inseeende. Yrkesrelaterad utbildning och hobbykurser är två andra stora delar av Hermods kursutbud. Sammanlagt omfattar verksamheten mer än 500 brevkurser. Under år 1972 anmälde sig ca 36 000 elever till ca 47 000 kurser med individuella insändningsuppgifter.

Lantbrukets korrespondensskola (LTK) är i huvudsak inriktad på

utbildning inom jordbrukets område. Från 1974-07-01 ingår LTK i LT:s förslag, som ägs av Lantbrukarnas riksförbund och SV. LTK har ca 1 500 anmälningar per år.

Försvarets brevskola meddelar korrespondensundervisning i främst militära ämnen och andra samhällsfrågor i första hand till befäl inom krigsmakten.

6.4 Kurser i radio och television

Inom Sveriges Radio har alltsedan tillkomsten av Radiotjänst år 1925 olika typer av vuxenundervisning förekommit inom ramen för den allmänna programverksamheten. 1964 bildades en särskild sektion för vuxenundervisning. Genom den år 1969 företagna sammanläggningen av sektionen för vuxenundervisning och skolprogramavdelningen till en gemensam enhet, benämnd utbildningsprogramenheten, skapades för första gången möjlighet till reguljär produktion av både radio- och tv-program för vuxenundervisning.

Kommittén för television och radio i utbildningen (TRU) tillsattes 1967 för att bedriva försöksverksamhet inom området. 1972 övertog kommittén för den fortsatta verksamheten med radio och television inom utbildningsväsendet den tidigare TRU-kommitténs uppgifter. Den nya kommitténs verksamhet skall främst inriktas mot vuxenutbildning på alla nivåer och mot förskolan. Viss del av verksamheten vänder sig särskilt till handikappade. Även andra distributionsformer än eterdistribution förekommer.

TRU har eftersträvat att sprida insatserna på olika sektorer inom vuxenutbildningen samt att producera kurser för målgrupper med olika utbildningsbehov och utbildningsbakgrund med huvudvikten lagd på de kortutbildade.

De första kurser som TRU producerade – engelska och företagsekonomi, båda på gymnasienivå – startade i radio och tv höstterminen 1968. Sedan dess har kurser i bl.a. matematik, socialkunskap, psykologi, naturgeografi, nationalekonomi samt föräldrakunskap anordnats. TRU har tillsammans med studieförbund genomfört försök med uppsökande verksamhet bland kortutbildade för rekrytering till TRU-kurser. Denna verksamhet har visat sig vara av stort värde liksom den utvidgade kontakten och samverkan med studieorganisationerna.

Sändningsvolymen för TRU:s vuxenutbildningsprogram budgetåret 1972/73 uppgick till 76 tim. tv-sändning och 106 tim. radiosändning. För budgetåret 1973/74 uppgick behovet till ca 102 tim. tv-sändning och 100 tim. radiosändning.

6.5 Kommunal vuxenutbildning

Inom den kommunala vuxenutbildningen anordnas undervisning enligt läroplanerna för grundskolans högstadium och gymnasieskolan samt

särskild yrkesinriktad och särskild teknisk utbildning. Utbildningen anordnas huvudsakligen som deltidundervisning, till övervägande del på kvällstid. De studerande kan i allmänhet välja att antingen läsa enstaka ämnen eller att läsa för fullständig kompetens i den aktuella skolformen. Undervisningen är organiserad som koncentrationsläsning, vilket innebär att eleven vanligtvis läser ett eller ett par ämnen samtidigt.

SÖ medger kommun (eller landsting) rätt att anordna vuxenutbildning, medan skolstyrelsen (utbildningsnämnden) beslutar om de kurser som skall anordnas. För att en kurs skall få starta krävs att antalet elever stadigvarande är lägst tolv och högst 35. Inom det allmänna stödområdet får antalet elever vara lägst åtta. För handikappade får speciell kurs anordnas om elevantalet varaktigt uppgår till lägst fem deltagare.

Statsbidrag utgår med 100 procent av utgifterna för löner m. m. till lärare och skolledare. Vidare utgår bidrag till tekniska stödåtgärder för handikappade studerande enligt samma grunder som vid gymnasieskolan. Till kostnader för intagning av studerande och uppsökande verksamhet utgår bidrag med sammanlagt två procent av lönekostnaderna. Slutligen finns statsbidrag för lärarnas resor inom det allmänna stödområdet.

Som lärare tjänstgör i allmänhet timplärare. Inom det allmänna stödområdet får lärare i grund- och gymnasieskolan i sin tjänst inräkna undervisning i den kommunala vuxenutbildningen. När utbildningen är förlagd till skolenhet för ungdomsutbildning finns i regel särskild studierektor för kommunal vuxenutbildning. Om den kommunala vuxenutbildningen har stor omfattning får särskild skolenhet för vuxenutbildning inrättas. Då skall finnas en rektorstjänst och i vissa fall en eller flera studierektorstjänster.

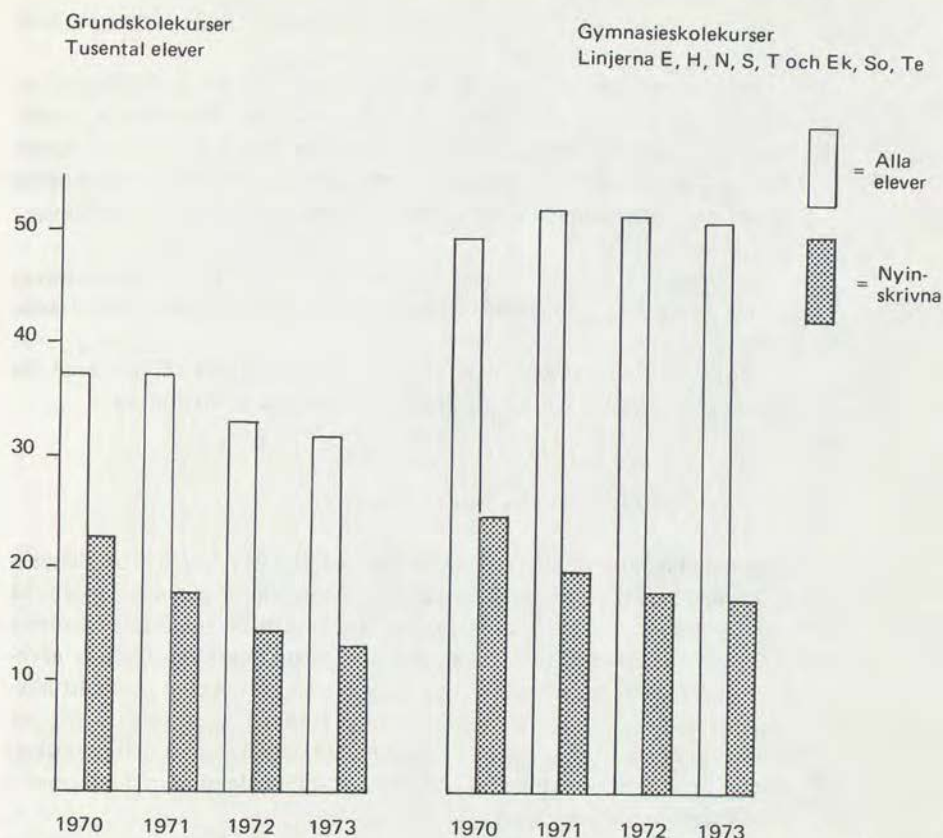
1967 års reform medförde en kraftig expansion av den kommunala vuxenutbildningen. Under läsåret 1967/68 fanns det kvällsgymnasier i ca 30 kommuner. Nu finns kommunal vuxenutbildning i landets samtliga kommuner. Av de 69 245 elever som höstterminen 1973 för första gången deltog i kommunal vuxenutbildning var en tredjedel 25 år, en tredjedel 25–34 år och en tredjedel 35 år eller äldre. Av de nyinskrivna hade vidare en tredjedel tidigare utbildning motsvarande högst folkskola.

Det sammanlagda antalet elever i kommunal vuxenutbildning hösten 1973 har minskat med fem procent, jämfört med hösten 1970.

I figur 6.1 redovisas hela antalet elever och antalet nyinskrivna i grund- och gymnasieskolekurser 1970–1973.

En praktisk-pedagogisk utbildning, som är särskilt avpassad för lärare vid den statliga och kommunala vuxenutbildningen, anordnas fr.o.m. vårterminen 1971 vid lärarhögskolan i Stockholm. Utbildningen omfattar två terminer och antalet intagningsplatser är ca 25 per termin. Praktikterminen för dessa lärarkandidater skall helt eller delvis förläggas till kommunal vuxenutbildning.

För den kommunala vuxenutbildningen gäller sedan 1971 vissa intagningsbegränsningar. Till grundskolekurser intas alla sökande utom dem som redan har motsvarande utbildning. Antalet platser i gymnasieskolekurserna är begränsat. Vid urval skall särskilt beaktas behovet av utbildning för dem som redan deltar i den kommunala vuxenutbildning-

Källa: SCB Statistiska meddelanden U 1974:27

Figur 6.1 Antal elever och antal nyinskrivna i kommunal vuxenutbildning 1970–1973

en, för äldre personer och för dem som befinner sig i en utsatt social situation. Dessutom tar man hänsyn till behovet av behörighetskomplettering. En särskild nämnd – ibland identisk med vuxenutbildningsrådet i kommunen – svarar för intagningen.

De ämnen som lästes av de flesta studerande vid grundskolekurser höstterminen 1973 var i ordning: engelska, matematik, svenska, tyska och fysik. Bland gymnasieskolekurserna (tre–fyra-årig linje) var de vanligaste ämnena: engelska, svenska, matematik, tyska och franska. I särskild yrkesinriktad utbildning ges utbildning för ett stort antal yrken inom industri, hantverk, handel och kontor liksom för vårdyrkena.

6.6 Statlig vuxenutbildning

Vid de statliga skolorna för vuxna i Härnösand och Norrköping sker utbildning enligt läroplanerna för grundskolans högstadium, gymnasie-

skolans tvååriga ekonomiska, sociala och tekniska linjer, tre- och fyraåriga linjer samt särskild teknisk utbildning.

Undervisningen vid statens skolor bygger på en kombination av självstudier i form av brevstudier och muntlig undervisning under periodvis återkommande kurser vid respektive skola, s.k. varvad undervisning. Vid skolan i Norrköping anordnas sedan 1968 även undervisning enbart per korrespondens, vilken i likhet med den varvade undervisningen är helt kostnadsfri.

Enligt uppgifter från SÖ hade de båda skolorna ht 1973 tillsammans ca 3 760 deltagare i gymnasieskolekurser och ca 960 deltagare i grundskolekurser.

Staten svarar för personalkostnader och kostnader för material för självstudier samt för viss utrustning, undervisningsmaterial m. m.

6.7 Eftergymnasial vuxenutbildning

Universitetskanslersämbetet (UKÄ) har sedan 1969 bedrivit en försöksverksamhet med vidgat tillträde till högre studier för personer, som fyllt 25 år och varit yrkesverksamma minst fem år eller på annat sätt förvärvat motsvarande erfarenheter. De studerande måste också uppfylla de eventuella krav på förkunskaper i vissa ämnen, som krävs enligt normalstudieplanen samt ha de övriga förkunskaper i ämnet som fordras för att tillgodogöra sig utbildningen. Pedagogik, företagsekonomi och psykologi är de ämnen som attraherat de flesta studerande under de terminer försöksverksamheten pågått.

Fr.o.m. hösten 1969 t.o.m. våren 1972 hade 4 500 personer skrivits in vid filosofisk fakultet inom ramen för vidgat tillträde till högre studier. T.o.m. hösten 1973 hade nästan hälften av de studerande läst vid Stockholms universitet. De nyinskrivna som är 25 år eller äldre skiljer sig från de yngre i fråga om studiernas mål. Av de äldre studerande som skrev in sig hösten 1973 hade 77 procent inte för avsikt att ta examen.

Vuxenstuderande utan formell behörighet äger även tillträde till yrkesinriktade kurser — s.k. YRK-kurser — vid universiteten. De bedrivs på försök sedan läsåret 1969/70 och pågår normalt en termin. Dessa studiekurser har visat sig alltmer attraktiva för de studerande, som skrivits in med stöd av bestämmelsen om vidgat tillträde till högre utbildning. Vårterminen 1972 valde 29 procent av de studerande i denna kategori en yrkesinriktad studiekurs. Utbildningen omfattar ett stort antal olika kurser, såsom administrativ teknik, arbetsmarknadsteknik med personaladministration, informationsteknik, museiteknik, undervisningsteknologi, dramatik, u-landsfrågor med biståndsteknik, skoglig produktionslära m. m. Härutöver tillkommer vid tre lärarhögskolor kurser om två terminer för studie- och yrkesvägledningspersonal.

Dessutom anordnas s.k. decentraliserad universitetsundervisning, som möjliggör att studiekurser förläggs till andra orter än de som har universitet eller högskolor. Kursanordnare är de lokala skolstyrelserna, medan UKÄ är central myndighet.

6.8 Arbetsmarknadsutbildning

Arbetsmarknadsutbildning är beteckningen på utbildning som beviljas på sysselsättningspolitiska grunder. Berättigade till arbetsmarknadsutbildning och utbildningsbidrag är personer som är arbetslösa, hotade av arbetslöshet eller svårplacerade på arbetsmarknaden. Ytterligare ett krav är att de skall ha fyllt 20 år och vara sökande vid arbetsförmedlingen. Från 20-årsregeln görs dock undantag för bl. a. ensamstående mödrar, handikappade och flyktingar. Arbetslöshetskravet gäller ej den s. k. bristyrkesutbildningen. Denna ger utbildning i yrken inom vilka det med hänsyn till rådande arbetsmarknadsläge eller av andra orsaker är av väsentlig betydelse att snabbt öka tillgången på utbildad arbetskraft.

Arbetsmarknadsutbildning sker i följande former:

- 1 Arbetsmarknadsutbildning som arrangeras av SÖ i samarbete med AMS (som regel vid s.k. AMU-center). De vanligaste formerna av denna är omskolnings-, fortbildnings- och nybörjarkurser. Omskolningskurserna ger grundläggande utbildning för ett nytt yrke, medan fortbildningskurserna ger utbildning inom det egna yrkesområdet. Vidare ordnas reaktiveringskurser för personer som tidigare har varit yrkesverksamma och vill återuppta förvärsarbetet. Kursernas längd varierar från några veckor till flera år.
- 2 Utbildning inom det reguljära utbildningsväsendet, t. ex. vid gymnasieskolor, folkhögskolor m. m.
- 3 Utbildning inom företag, t. ex. arbetsmarknadsutbildning med praktik.
- 4 Utbildning som anordnas på initiativ av arbetsmarknadsverket, t. ex. kurser i samarbete med studieförbund och körkortsutbildning.

Av de personer som budgetåret 1972/73 påbörjade arbetsmarknadsutbildning gick ca 57 procent i särskilda kurser anordnade av SÖ. Ca 23 procent gick i det reguljära utbildningsväsendet, ca nio procent i företagsutbildning och ca elva procent i övriga kurser.

Av tabell 6.6 framgår hur antalet personer som påbörjat arbetsmarknadsutbildningen 1972/73 var fördelade efter kursens yrkesinriktning.

Totala antalet deltagare i arbetsmarknadsutbildning uppgick 1972/73 till 143 000. Eftersom flertalet elever deltar i utbildningen kortare tid än ett år är det genomsnittliga deltagarantalet en viss månad ca 45 000 elever.

Arbetsmarknadsutbildningens omfattning och inriktning bestäms genom en ramplan, som fastställs för varje budgetår. De största utbildningsområdena är tillverkningsarbete samt servicearbete såsom vård och kontorsarbete. Den största åldersgruppen, 25–34 år, svarar för ca 30 procent av elevantalet.

Höstterminen 1969 inleddes en försöksverksamhet med kurser i allmänna ämnen inom arbetsmarknadsutbildningen. Syftet var att ge

Tabell 6.6 Antal personer som påbörjat arbetsmarknadsutbildning 1972/73. Fördelning efter kursernas yrkesinriktning.

Yrkesinriktning	Antal	Procent
Tekniskt och naturvetenskapligt arbete, arbete inom hälso- och sjukvård m. m.	15 239	14,3
Administrativt arbete	80	0,1
Kameralt och kontors-tekniskt arbete	9 680	9,1
Kommersiellt arbete	1 620	1,5
Lantbruks-, skogs- och fiskeriarbete	2 682	2,5
Gruv- och stenbrytningsarbete	291	0,3
Transport och kommunikationsarbete	1 713	1,6
Tillverkningsarbete, maskin-skötsel, träarbete, byggnads- och anläggningsarbete m. m.	32 994	30,9
Husligt arbete	9 261	8,7
Icke yrkesinriktade kurser t. ex. utbildning vid gymnasieskolor, folkhögskolor anpassningskurser, preparandkurser, körkortsutbildning, svenska för invandrare, arbetsliv och utbildning	33 137	31,0
Totalt	106 697	100,0

Källa: SÖ

kursdeltagarna, som i allmänhet har förkunskaper endast motsvarande sex- eller sjuårig folkskola, en kompletterande allmän utbildning i svenska, engelska, matematik, samhällskunskap och fysik/kemi. Med hänsyn till de positiva erfarenheterna har SÖ och AMS i samråd beslutat att utbildning i allmänna ämnen skall ingå som en del av den arbetsmarknadsutbildning som bedrivs vid samtliga utbildningscenter. Härigenom förlängs kurstiden för deltagarna med åtta veckor.

Arbetsmarknadsutbildningens framtida utformning har utretts av kommittén för översyn av arbetsmarknadsutbildningen (KAMU), som avger sitt huvudbetänkande under hösten 1974.

6.9 Facklig utbildning

Den studieverksamhet som bedrivs av de fackliga organisationerna har flera syften. Den vill ge medlemmarna insikter i fackliga och samhälleliga frågor och tillfredsställa det stora behovet av skolning av dem som skall företräda medlemmarna i olika situationer. Sådana förtroendevalda, t.ex. ordföranden i verkstadsklubbar eller tjänstemannaklubbar, måste för att fylla sina uppgifter ha betydande kunskaper inom en rad ämnesområden. De skall bland annat företräda medlemmarna vid förhandlingar med arbetsgivarna, vilket kräver kunskaper om de lagar och avtal som reglerar

förhållandena på arbetsmarknaden, men också insikter i samhälls- och företagsekonomi. På arbetsplatserna finns numera olika och ofta ganska komplicerade system för lönesättning, vilka den facklige förtroendemannen måste vara väl förtrogen med. Denne får ofta vara "kurator" på arbetsplatsen, för vilket kunskaper i sociallagstiftning kan vara nödvändiga. Detta gäller inte minst med hänsyn till det ökade inslaget av invandrare på arbetsmarknaden.

LO, som är den största löntagarorganisationen med ca 1,8 miljoner medlemmar, satsar årligen omkring 40 Mkr på den centrala studieverksamheten. Den äldsta och mest kvalificerade av de allmänna LO-kurserna har varit den s.k. tremånaderskursen, som under senare år erhållit benämningen facklig huvudkurs. Endast en begränsad del av denna kurs ägnas fackliga frågor. Den andra längre typen av kurser, de s.k. sexveckorskurserna, ger större utrymme åt allmänna fackliga frågor, såväl fackföreningsrörelsens historiska bakgrund som dess nutida omfattning och organisation. De allmänna styrelsekurserna om två veckor koncentrerar sig i huvudsak på det praktiska arbetet inom avdelningen.

Därutöver anordnas ett antal kurser om två veckor särskilt avsedda för invandrare samt flera specialkurser, bl.a. arbetarskyddskurser, kurser i företagsdemokrati samt kontakt- och informationskurser. Under studie-säsongen 1971/72 genomförde fackföreningsrörelsen i samarbete med ABF och Brevskolan en stor vuxenutbildningssatsning, som medförde att cirka 75 000 personer läste fackliga ämnen i studiecirklar.

TCO, som har ca 825 000 medlemmar, bedriver utbildning av flera olika slag. Den längsta TCO-kursen är den s.k. månadskursen. Vidare anordnar TCO ett antal mer kvalificerade specialkurser inom olika ämnesområden.

De övriga löntagarorganisationernas kursverksamhet omfattar i regel veckokurser samt två- och tredagarskurser. Statsbidrag utgår fr.o.m. budgetåret 1970/71 till löntagarorganisationernas centrala kursverksamhet som ersättning för undervisningskostnader, resor och inackorderingar. Budgetåret 1973/74 uppgick anslaget till 8 Mkr.

Den centrala kursverksamheten under budgetåret 1972/73 omfattade 630 kurser och 4 700 kursdagar med 18 100 deltagare. Kurserna omfattade minst en vecka.

Utöver den centrala kursverksamheten anordnas facklig utbildning i flera andra former, bl.a. som studiecirklar.

6.10 Statlig personalutbildning

Statlig personalutbildning syftar till att tillvarata och utveckla statsförvaltningens personalresurser i former som främjar rättssäkerhet, effektivitet och arbetstillfredsställelse i förvaltningsarbetet. Varje myndighet har själv ansvaret för att dess anställda får erforderlig utbildning. Utbildningen kan ske internt vid anställningsmyndigheten — s.k. inomverksutbildning — i central regi inom statsförvaltningen eller vid kurser i annan regi.

Vissa statliga myndigheter anordnar sedan länge grundläggande fack- och påbyggnadsutbildning för att tillgodose behovet av yrkeskunskaper inom vissa verksamhetsområden. Sådan utbildning förekommer framför allt inom försvaret och affärsverken men också vid t.ex. rikspolisstyrelsen, socialstyrelsen och länsstyrelserna. Hit kan också räknas den på olika håll förekommande aspirantutbildningen. Den fackinriktade inomverksutbildningen är omfattande och sker i många olika former.

År 1967 inrättades statens personalutbildningsnämnd (PUN) som självständig myndighet. PUN är centralt organ för statlig personalutbildning och skall inom sitt verksamhetsområde bl.a. planera och genomföra utbildning som är gemensam för flera myndigheter, bistå myndigheter med deras inomverksutbildning och verka för samordning och ändamålsenlighet i statlig personalutbildning.

PUN genomför följande tre typer av insatser:

1 Centrala kurser i PUN:s regi, som främst avser fortbildning och syftar till att ge administrativa kunskaper och färdigheter för förvaltningsarbete på olika nivåer. Utbildningen omfattar huvudsakligen administrativa ämnen. Förvaltningsrätt och avtalsfrågor har en framskjuten plats. Andra viktiga områden är ekonomi, rationalisering, personaladministration, samverkansfrågor och arbetsmiljö. Kurserna, som i regel bedrivs i internform vid statens kursgård Sjudarhöjden i Sigtuna, är av tre slag:

- Allmänna kurser såsom introduktionsutbildning och administrativ chefsutbildning
- Funktionsinriktade kurser för bl.a. registratorer, personal vid statliga storkök, personaladministratörer och utbildningsledare
- Speciella insatser för målgrupper med skiftande sammansättning t.ex. inom områdena personalledning och -samverkan, förvaltningsdemokrati och arbetsmiljö.

2 Läromedelsproduktion som syftar till att underlätta för myndigheter att själva anordna internutbildning motsvarande vissa centrala kurser. PUN kan därvid hjälpa till med myndighetsanpassning.

3 Konsultverksamhet (rådgivning) med huvudsyftet att förbättra och stödja myndigheternas utbildningsfunktioner på ett sätt som främjar såväl verksamhetsutveckling som personalutveckling.

Kostnaderna för den utbildningsverksamhet som PUN bedrev budgetåret 1973/74 uppgick till ca 6 Mkr.

6.11 Landstingsförbundets utbildningsverksamhet

Landstingsförbundet har sedan mitten av 1960-talet kurs- och konferensverksamhet av mer betydande och kontinuerlig art. En särskild utbildningsavdelning handlägger grundutbildnings-, vidareutbildnings- och fortbildningsfrågor.

Till utbildningsavdelningens uppgifter hör att aktivera och samordna kurser i landstingens regi genom att framställa utbildningsmodeller och material. En kontinuerlig bevakning och utveckling av pedagogiska

Tabell 6.7 Landstingsförbundets utbildningsverksamhet (fortbildning)

	År 1972	1973
Kurser	36	41
Deltagare	1 112	1 256
varav förtroendevalda	111	128
varav anställda	1 001	1 128
Kursdagar	123	135
Studiedagar	3 692	4 679

Källa: Landstingsförbundet

hjälpmedel ingår också i uppgifterna. Utbildningsavdelningen handlägger även frågor om landstingens folkhögskolor, bidrag till studieförbundens distriktsorganisationer samt fortbildningen.

Fortbildningsverksamheten kan uppdelas i centrala kurser, regional och lokal service samt samplanering och prioritering av externa arrangörers kurser. De centrala kurserna genomförs av utbildningsavdelningen vid Landstingsskolan Högberga på Lidingö. Totala antalet deltagare vid centrala kurser uppgick år 1973 till 1 256.

Ämnesområden inom Landstingsförbundets fortbildningsverksamhet är bl. a. följande: chefsutbildning, ekonomi, försvars- och katastrofmedicin, information, kulturfrågor, omsorger, organisation och rationalisering, personaltjänst och administration, rehabilitering, revision, sjukvårdsadministration, teknisk tjänst, sjukhusplanering samt byggnads- och utrustningsfrågor. Landstingsförbundets kostnader för denna verksamhet uppgår för närvarande till ca 2 Mkr per år. Härtill kommer landstingens utgifter för lönekostnader under utbildningen, vikariekostnader i förekommande fall, resor, traktamenten m. m. i samband med verksamheten.

Förutom Landstingsförbundets utbildningsverksamhet förekommer personalutbildning också direkt i landstingens regi.

6.12 Svenska kommunförbundets utbildningsverksamhet

Sedan många år anordnar Svenska kommunförbundet fortbildning av kommunala förtroendevalda och anställda. Utbildningen organiseras som internat- och korrespondenskurser. Sedan kommunerna fått nya och vidgade uppgifter har verksamheten med internatkurser ökat i omfattning. Den gäller nu flertalet kommunala förvaltningssektorer och bedrivs såväl regionalt som centralt vid kommunskolan i Sigtuna. Under 1973 deltog 4 978 personer i dessa kurser.

Länsavdelningarna inom Svenska kommunförbundet bedriver också en mycket omfattande konferens- och kursverksamhet. I vissa fall sker verksamheten i samverkan med statlig länsmyndighet eller med landsting.

Anställda erhåller i allmänhet lön under den tid kurserna pågår och förtroendevalda får vanligen förrättningsarvode. För båda kategorierna gäller att kommunerna betalar kostnaderna för resor och uppehälle.

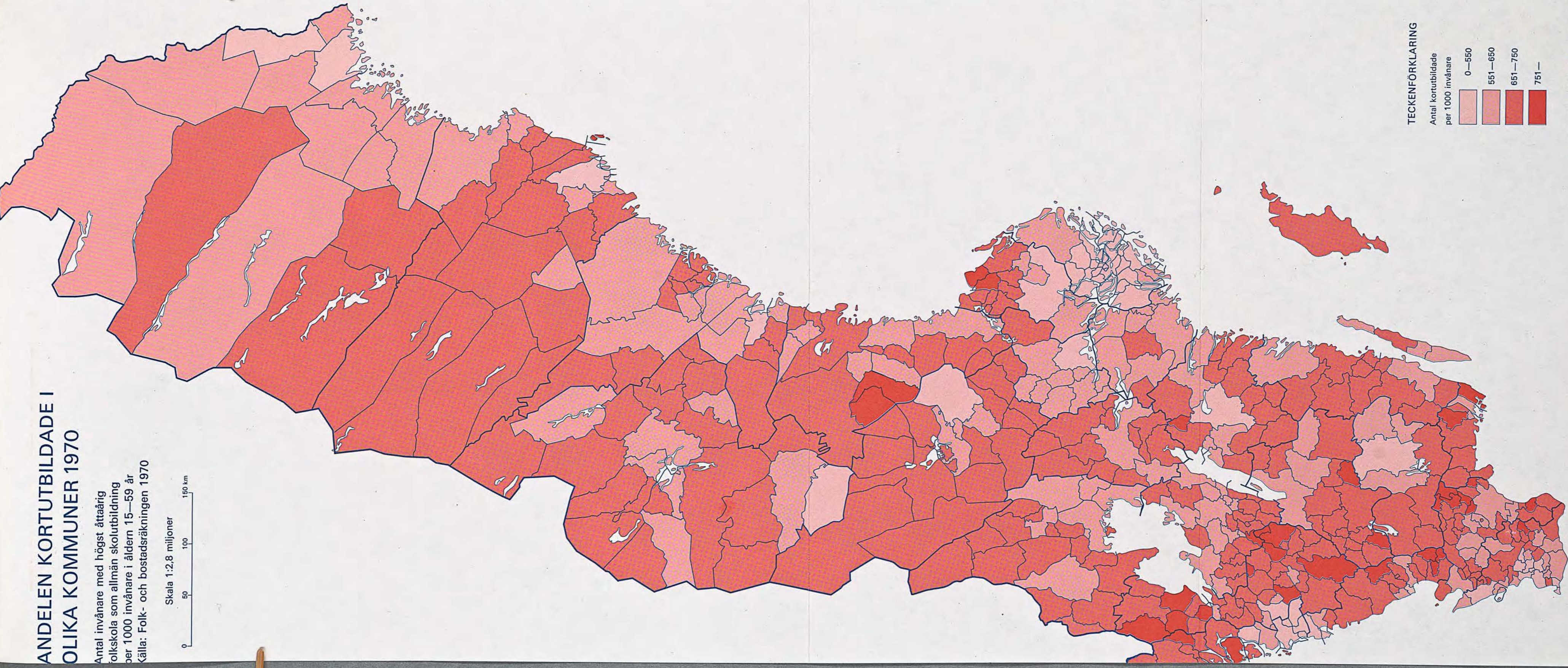
Brevkurserna, som funnits sedan kommunförbundet påbörjade sin

ANDELEN KORTUTBILDADE I OLIKA KOMMUNER 1970

Antal invånare med högst åttaårig
folkskola som allmän skolutbildning
per 1000 invånare i åldern 15—59 år
Källa: Folk- och bostadsräkningen 1970

Skala 1:2,8 miljoner

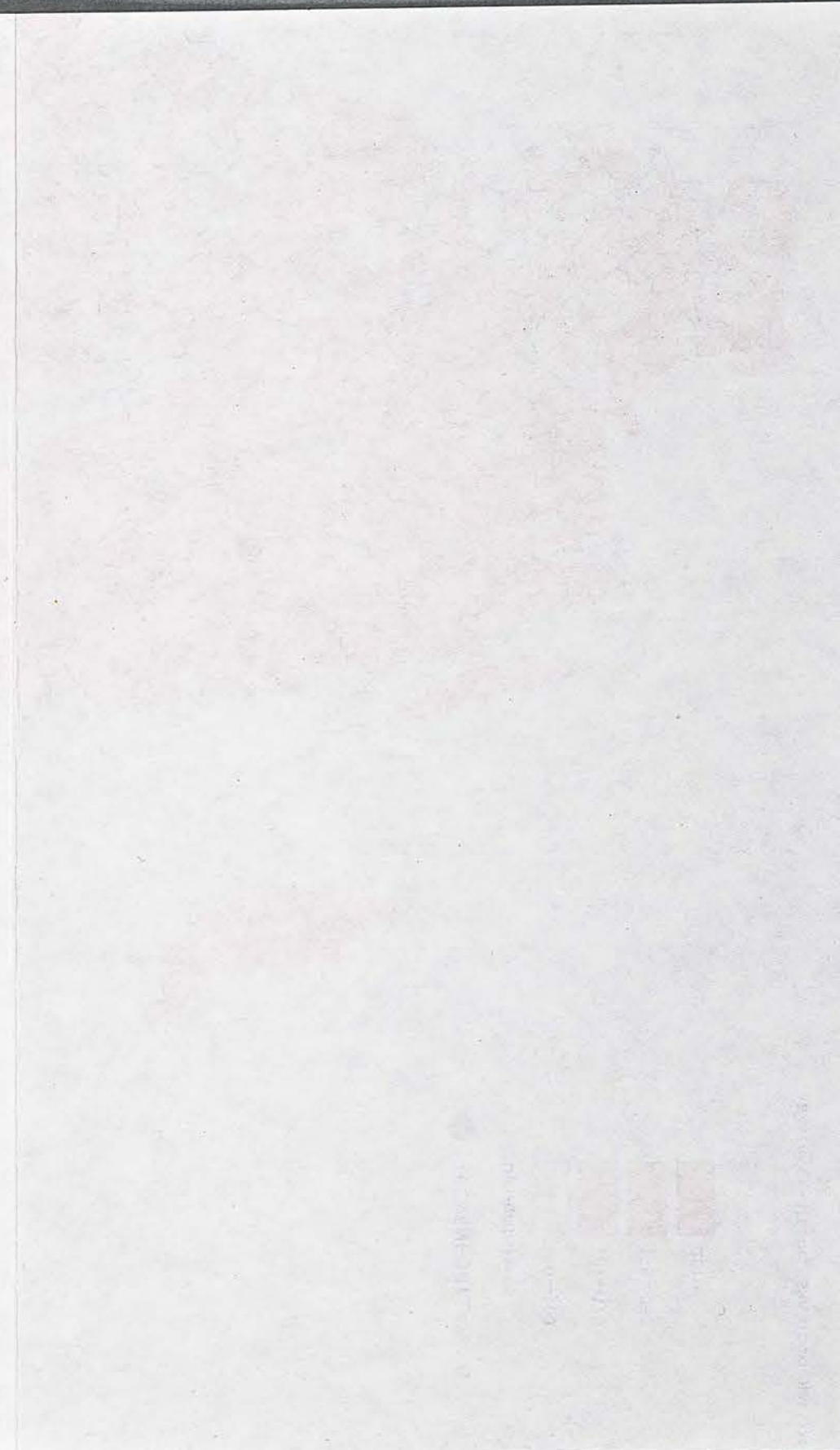

TECKENFÖRKLARING

Antal kortutbildade
per 1000 invånare

DELTA GAHLEB AVENUE MIRA
STUDIE I RIKET
MIRA

7 Vuxenutbildningen i samhället

7.1 Befolkningens fördelning på utbildning

Införandet av den nioåriga grundskolan samt gymnasieskolans och högskolans expansion har medfört att de yngsta generationerna har väsentligt längre utbildning än äldre generationer. Skillnaderna består bl. a. i att alla yngre i skolan läst engelska medan endast en begränsad andel inom äldre generationer fick chansen att lära sig engelska. Likartade skillnader finns även inom en rad andra skolämnen. Uppgifter om antal skolår och skolutbildning i form av examina och motsvarande ger inte en i alla avseenden helt riktig bild av skillnaderna i fråga om de äldres och de yngres kunskaper. Dessa uppgifter visar dock de stora skillnader som förelegat mellan generationerna ifråga om möjligheter att få utbildning under ungdomsåren.

Tabell 7.1 visar befolkningen 1970 i åldern 16–59 år fördelad på allmän skolutbildning. Uppgifterna är hämtade från 1970 års folk- och bostadsräkning, som redovisar skolutbildning och yrkesutbildning för alla personer födda 1911–1954.

Tabell 7.1 Befolkningen 1970 i åldern 16–59 år fördelad på allmän skolutbildning

Utbildning	Antal	Procent
Folkskola 7 år eller kortare	2 184 940	46,5
Folkskola 8 år, avbrutna studier vid flickskola eller realskola	568 306	12,1
Grundskola, enhetskola, folkskola 9 år eller längre, folkhögskola	701 099	14,9
Realskola, flickskola, avbrutna gymnasiestudier	506 461	10,8
Allmänt gymnasium	335 418	7,1
Fackskola	47 831	1,0
Handelsgymnasium, ekonomisk linje på nya gymnasiet	80 088	1,7
Tekniskt gymnasium, teknisk linje på nya gymnasiet	88 082	1,9
Allmän skolutbildning ej angiven	186 572	4,0
Totalt	4 698 797	100,0

Källa: SCB, folk- och bostadsräkningen 1970.

Som framgår av tabell 7.1 hade över hälften av befolkningen, 58,6 procent i den redovisade åldersgruppen, högst åtta års grundutbildning. Andelen blir emellertid betydligt högre om åldersklasserna över 59 år medräknas. Det bör också observeras, att siffrorna är genomsnitt för hela riket. Befolkningen i storstadsområdena hade längre allmän skolutbildning än landets övriga befolkning.

Samma tendens, som beskrivits ovan, framgår också av flera andra undersökningar.

I ett material, som framtogs i samband med arbetskraftsundersökningen 1968 och som publicerades i Information i prognosfrågor 1970 redovisades befolkningens utbildningssammansättning 1970. Enligt detta material hade hela 68 procent av befolkningen i åldern 20–64 år enbart genomgått folkskola samt eventuellt yrkesutbildning och 23 procent realskola, grundskola eller annan likvärdig utbildning, medan endast sex procent hade studentexamen och tre procent universitets- eller högskoleutbildning.

Enligt låginkomstutredningen hade 65 procent av den icke studerande befolkningen i åldern 15–75 år enbart folkskoleutbildning. Låginkomstutredningens material är baserade på uppgifter från 1967 och med folkskoleutbildning avsågs högst åtta års utbildningstid. Motsvarande siffra för åldersklasserna 25–64 år var 64 procent. I den äldsta åldersklassen, 60–75 år, var andelen betydligt högre, över 80 procent. I åldersklassen 15–19 år studerade drygt 75 procent. Denna andel sjönk kraftigt med stigande ålder. För personer över 30 år var andelen studerande obetydlig.

Det förelåg alltså ett mycket klart samband mellan ålder och utbildningstid. Medelutbildningstiden i låginkomstutredningens material var nio år för personer upp till 34 års ålder, medan den var åtta år för åldersklasserna 35–44 år och sju år för åldersklasserna 45–64 år. För personer, som var 65 år eller äldre, var medelutbildningstiden under sju år. Det kan också nämnas, att medelutbildningstiden för personer med enbart folkskoleutbildning låg under sju år i alla åldrar över 35 år.

I tabell 7.2, som redovisar material från 1970 års folk- och bostadsräkning, har befolkningen fördelats efter utbildning och ålder. Personer som endast angivit allmän skolutbildning fördelas efter denna, medan de som angivit både allmän skolutbildning och yrkesutbildning fördelas efter yrkesutbildning.

Som framgår av tabellen avtar förekomsten av yrkesutbildning kontinuerligt från 47 procent i åldern 25–29 år till 20 procent i åldern 55–59 år.

Andelen personer med yrkesutbildning ökar med längre allmän skolutbildning. Av dem som redovisade högst sju års folkskola hade endast 18 procent uppgivit yrkesutbildning. 35 procent av dem med åtta- eller nioårig folkskola, grundskola eller enhetsskola uppgav att de hade yrkesutbildning. Av dem som utexaminerats från flickskola eller realskola hade 56 procent yrkesutbildning, medan sådan redovisades av mer än 60 procent av dem som genomgått allmänt gymnasium.

Enligt folk- och bostadsräkningen förvärvsarbetade totalt ca 1 952 000

Tabell 7.2 Befolkningen 1970 i åldern 16-59 år fördelad på utbildning och ålder. Procent.
 Personer som endast angivit allmän skolutbildning fördelas efter denna, medan de som angivit både allmän skolutbildning och yrkesutbildning fördelas efter yrkesutbildning.

Ålder	Yrkesutbildning													
	Allmän skolutbildning					Yrkesutbildning								
	Folk- skola 7 år eller kortare	Folk- skola 8 år avbrutna studier vid flick- skola/ real- skola	Grund- skola, folk- skola 9 (10) år, en- hets- skola, folkhög- skola	Real- skola, flick- skola, avbrut- na gym- nasie- studier	Allmänt gymna- sium	Fack- skola, social linje	Uppgift om all- män skolut- bild- ning saknas	Samtliga er- dast redovi- sat all- män skolut- bild- ning	Gymna- sial yrkes- utbild- ning högst 2 år	Gymna- sial yrkes- utbild- ning längre än 2 år	Efter- gymna- sial yrkes- utbild- ning högst 2 år	Efter- gymna- sial yrkes- utbild- ning längre än 2 år samt forskar- utbild- ning	Samtliga som redo- visat yrkesut- bildning	Samtliga Procent
16-19	3,6	6,4	54,2	7,0	5,2	2,2	4,2	82,8	15,0	2,2	2,3	1,6	17,2	100,0
20-24	10,0	12,0	14,0	5,7	10,8	0,7	5,5	58,7	27,4	10,0	2,3	1,6	41,3	100,0
25-29	22,0	12,0	6,0	5,6	3,0		4,6	53,2	25,7	10,1	4,2	6,8	46,8	100,0
30-34	35,0	9,7	3,8	5,5	1,1		3,9	59,0	21,9	8,0	4,2	6,9	41,0	100,0
35-39	44,4	7,9	3,0	4,7	0,7		3,3	64,0	19,6	6,5	3,8	6,1	36,0	100,0
40-44	52,0	5,9	2,6	4,3	0,6		3,1	68,5	17,7	5,7	3,0	5,1	31,5	100,0
45-49	56,6	5,0	2,5	3,6	0,7		3,1	71,5	17,0	5,4	2,5	3,6	28,5	100,0
50-54	60,9	4,7	2,5	3,2	0,6		3,1	75,0	15,5	4,3	2,3	2,9	25,0	100,0
55-59	65,5	4,6	2,6	2,8	0,5		4,3	80,3	12,6	3,0	1,7	2,4	19,7	100,0
Totalt	38,0	7,8	9,7	4,7	3,1		4,0	67,3	19,6	6,4	2,7	4,0	32,7	100,0

Källa: SCB, folk- och bostadsräkningen 1970. Statistiska meddelanden Be 1973:13

män och ca 1 124 000 kvinnor i åldern 16–59 år. Omkring 760 000 av männen och 441 000 av kvinnorna uppgav att de hade yrkesutbildning. För både män och kvinnor utgjorde andelen yrkesutbildade 39 procent. Kvinnorna väljer däremot i allmänhet kortare utbildning än männen.

För att belysa yrkesutbildningens längd för män respektive kvinnor redovisas exempel från tre yrkesområden. Uppgifterna är också här hämtade från folk- och bostadsräkningen 1970.

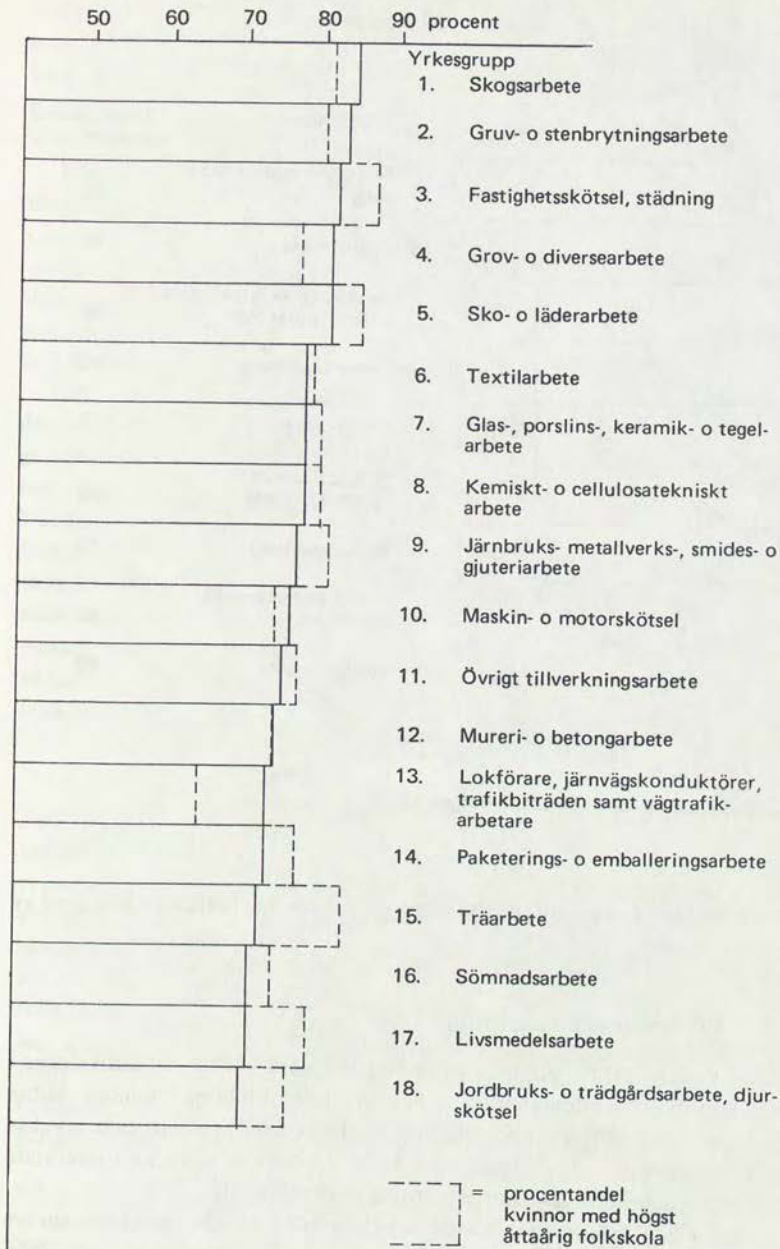
- 1 124 000 kvinnor – dvs. 28 procent av de yrkesutbildade kvinnorna – hade vårdyrkesutbildning. Motsvarande siffra för männen var 22 000 – dvs. tre procent. Läkare, tandläkare m.fl. är medräknade.
Bland männen hade mer än hälften eftergymnasial utbildning längre än två år, medan endast tre procent av kvinnorna hade detta. Omkring två tredjedelar av kvinnorna hade i stället gymnasieskoleutbildning i högst två år.
- 2 402 400 män – dvs. drygt hälften av de yrkesutbildade männen – hade utbildning för industri och hantverk samt teknisk utbildning. Motsvarande siffra för kvinnorna var 31 800 – dvs. sju procent.
Tre fjärdedelar av dessa kvinnor hade gymnasieskoleutbildning i högst två år, medan hälften av männen hade motsvarande utbildning. 41 procent av männen, mot endast 14 procent av kvinnorna hade gymnasieskoleutbildning längre än två år.
- 3 56 600 män – dvs. sju procent av dem med yrkesutbildning – och 52 000 kvinnor – dvs. tolv procent av dem med yrkesutbildning – hade utbildning för serviceyrken, civil bevakning och militär tjänst.
Närmare hälften av dessa män hade gymnasieskoleutbildning längre än två år och en fjärdedel av dem hade gymnasieskoleutbildning i högst två år. Av kvinnorna hade 94 procent gymnasieskoleutbildning i högst två år.

Med uppgifter från folk- och bostadsräkningen har en sammanställning gjorts över olika yrkesgruppers utbildning. I figur 7.1 redovisas de yrkesgrupper, i vilka mer än 70 procent av personerna hade högst åttaårig folkskola. Som framgår av figuren fanns de flesta kortutbildade inom skogsarbete, gruv- och stenbrytningsarbete samt fastighetsskötsel. Ytterligare uppgifter återfinns i bilaga A.

I figur 7.2 redovisas andelen kortutbildade kvinnor i de yrkesgrupper där andelen kvinnor av det totala antalet yrkesverksamma var mer än hälften.

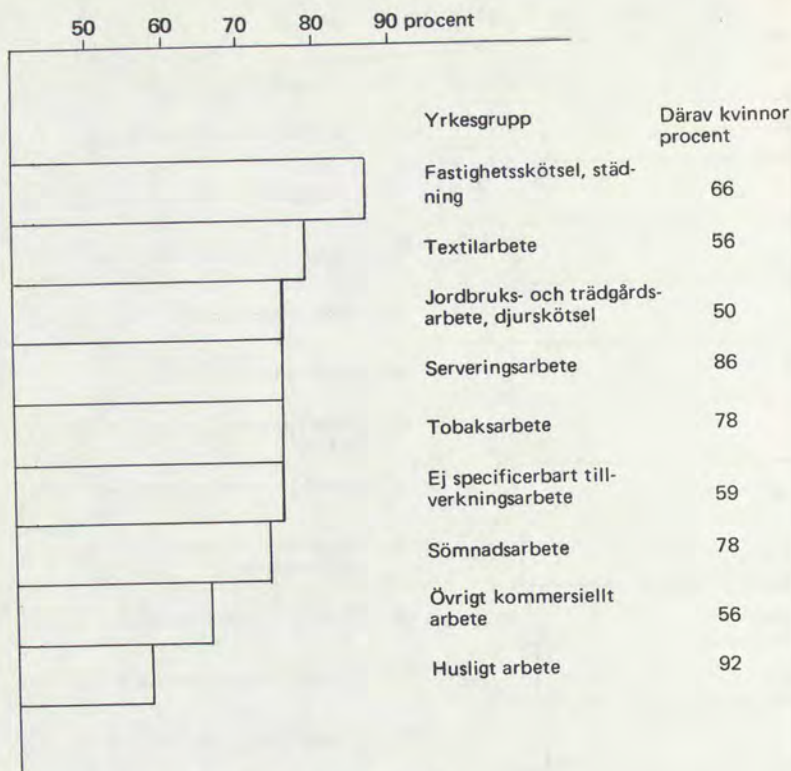
7.2 Sociala aspekter på utbildningen

Många studiehinder hos individen, i utbildningsväsendet och i samhället, verkar hämmande på de vuxnas möjligheter att delta i utbildning. Stora grupper står fortfarande utanför vuxenutbildningen. Grupper, som har bra grundutbildning, har goda sociala villkor och är unga, deltar i högre grad i vuxenutbildning än de socialt och utbildningsmässigt mest

Figur 7.1 Yrkesgrupper i vilka mer än 70 procent av de yrkesverksamma personerna har högst åttaårig folkskola

Källa: SCB, folk- och bostadsräkningen 1970

Figur 7.2 Yrkesgrupper där andelen kvinnor är över 50 procent och mer än 50 procent av de yrkesverksamma kvinnorna har högst åttaårig folkskola

Källa: SCB, folk- och bostadsräkningen 1970

missgynnade. Vilken grundutbildning en person har bestäms i hög grad av uppväxtmiljön.

7.2.1 Utbildning och socialgrupp

Enligt låginkomstutredningen hade år 1967 nära hälften av individerna i socialgrupp 1 studentexamen eller längre utbildning, medan sådan utbildning var sällsynt i socialgrupp 2, drygt fyra procent, och mycket sällan förekommande i socialgrupp 3. 65 procent av alla icke studerande mellan 15 och 75 år saknade utbildning över folkskola.

Låginkomstutredningen försökte belysa vilka de var, som hade sju års utbildningstid eller mindre. Totalt hade 57 procent av alla icke studerande mellan 15 och 75 år denna grundutbildning. 70 procent av dem som tillhörde socialgrupp 3 hade gått högst sju år i folkskola. Motsvarande andelar för socialgrupp 2 och 1 var 44 respektive tio procent. Siffran låg nära 90 procent för dem som tillhörde socialgrupp 3, bodde på landsbygden och var över 30 år.

Enligt låginkomstutredningen fanns det vissa skillnader i utbildningshänseende mellan könen och betydande skillnader mellan olika åldrar. I jämförelse mellan personer med olika social bakgrund var dock dessa

skillnader små. Särskilt stora var differenserna när man jämförde dem som kom från socialgrupp 1 med övriga. Skillnaderna mellan dem som kom från socialgrupp 2 och dem som kom från socialgrupp 3 var mer måttliga. De yngre från socialgrupp 3 var i utbildningsavseende ungefär jämställda med de medelålders från socialgrupp 2.

Låginkomstutredningen påvisade också att medelutbildningstiden blev längre ju längre utbildning föräldrarna hade. Detta gällde såväl oavsett egen ålder som faderns socialgrupp och yrke. Sambandet var starkt mellan faderns sociala position och den egna utbildningen, liksom mellan den egna utbildningen och den egna sociala positionen. De längsta utbildningstiderna hade de som tillhörde socialgrupp 1 och vilkas fäder också tillhört socialgrupp 1.

Det enda som egentligen hänt med fördelningen av utbildning under detta sekel, är enligt låginkomstutredningen att de unga har fått i genomsnitt drygt två och ett halvt års längre utbildningstid än de äldre och drygt ett och ett halvt års längre utbildningstid än de medelålders. Däremot har relationerna mellan personer med olika social bakgrund förblivit i stort sett konstanta. En reservation gjordes dock för personer som 1968 var yngre än 20 år. Det var främst för personer i dessa åldrar, som det senaste decenniets utbildningsreformer har medfört förändringar. I vilken utsträckning dessa reformer minskat olikheten i utbildningshänseende mellan personer med olika bakgrund föreligger det ännu inga säkra uppgifter om.

7.2.2 Studieval och sociala variabler

Jarl Bengrsson redogjorde i *Utbildningsval, utbildningsforskning och utbildningsplanering (1972)** för en undersökning från 1969 med ett representativt urval av 2 000 grundskoleelever. Elever från olika socialgrupper med samma betyg valdes ut, för att mera renodlat kunna studera sambandet mellan studieval och sociala variabler. Undersökningen visade att 96 procent av eleverna från socialgrupp 1 mot 58 procent av eleverna från socialgrupp 3 valde gymnasium. För elever på samma prestationsnivå var alltså sannolikheten betydligt större att elever från socialgrupp 1 valde gymnasium än att elever från socialgrupp 3 gjorde det. Därtill kommer att även betygen ofta är relaterade till individens sociala bakgrund.

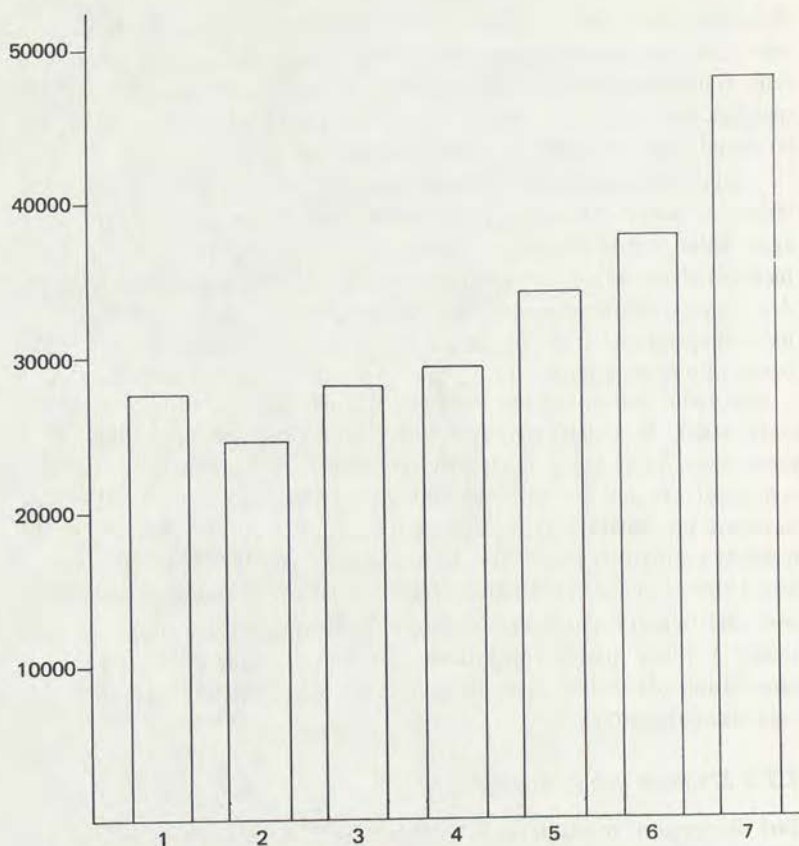
7.2.3 Utbildning och inkomst

Som redan nämnts bestämmer individens val av utbildning även hennes senare livsvillkor i flera andra avseenden. Lång utbildning och hög inkomst har ett klart samband.

Medianinkomsten 1971 för personer med högskoleutbildning var ca 48 000 kronor jämfört med ca 28 000 kronor för personer med folkskoleutbildning. Att de med grundskoleutbildning i figur 7.3 har lägre medianinkomst än de med folkskoleutbildning får anses bero på att grundskolegruppen innehåller fler studerande.

Har en person folkskola som grundutbildning och dessutom är kvinna

* Också redovisad i *Val av utbildning och yrke* (SOU 1971:61)

Figur 7.3 Medianinkomst 1971 för helårs- och heltidsanställda i åldern 16–74 år på olika utbildningsnivåer

1. Folkskola högst åtta år eller motsvarande
2. Grundskola nio år eller motsvarande
3. Gymnasieskola högst ett år eller motsvarande
4. Gymnasieskola längre än ett år men högst två år eller motsvarande
5. Gymnasieskola längre än två år eller motsvarande
6. Högskola högst två år eller motsvarande
7. Högskola längre än två år samt forskarutbildning

Källa: SCB. Statistiska meddelanden Be 1973:17

är prognoserna för hög inkomst dåliga. De folkskoleutbildade männen hade ca 63 procent högre inkomster än kvinnorna enligt betänkandet Svenska folkets inkomster. Kvinnor med realexamen och yrkesutbildning hade genomsnittligt ca 25 procent högre inkomster än kvinnor med folkskola. Kvinnor med studentexamen eller annan längre utbildning hade i genomsnitt ca 71 procent högre inkomster än kvinnor med enbart folkskola.

Kvinnorna hade på varje utbildningsnivå en medianinkomst per år, som var 7–10 000 kr lägre än männens, utom när det gällde personer med högskoleutbildning, där medianinkomsten för kvinnor var ca 19 000 kr lägre än för männen.

Såväl längre teoretisk utbildning som yrkesutbildning har en klart inkomsthöjande effekt. Samspelet mellan ålder och utbildning innebär att inkomstskillnaderna är minst i unga år (25–34 år) för att därefter öka med åren. Män med folkskola och minst ett års yrkesutbildning hade i låginkomstutredningens material ca 11 procent högre inkomster än de utan yrkesutbildning. I åldrarna 25–34 år hade män med akademisk examen inkomster som var ca 72 procent högre än inkomsterna för män med folkskoleutbildning i samma ålder.

7.2.4 *Utbildning och arbetslöshet*

Risken att bli arbetslös är betydligt större för personer med kort än för personer med lång utbildning. Ju längre utbildning en person har, desto oftare har han eller hon förvärvsarbete. Enligt uppgifter publicerade i Statistiska meddelanden Be 1973:17 tillhörde år 1971 omkring 85 procent av alla personer i åldrarna 20–49 år med folk- eller grundskoleutbildning, arbetskraften mot ca 96 procent av dem i motsvarande åldrar med högskoleutbildning. Särskilt stor var skillnaden mellan kvinnor med olika utbildningsbakgrund. Nära 60 procent av alla kvinnor med folk- eller grundskoleutbildning tillhörde arbetskraften mot nära 90 procent av dem som hade högskoleutbildning. Kvinnorna tillhörde arbetskraften i mindre utsträckning än männen på alla utbildningsnivåer. Nära åtta procent av personerna i åldern 35–66 år med folkskola som grundutbildning hade varit arbetslösa någon gång under 1971 mot ca tre procent av dem med högskoleutbildning.

7.3 Rekrytering till olika vuxenutbildningsformer

Endast i mycket ringa utsträckning finns det tillgång till olika undersökningar, som behandlar de vuxenstuderandes sociala bakgrund. I det följande redovisas några undersökningar som bl. a. beskriver deltagarnas utbildningsbakgrund och ålder.

R. Johansson och L. G. Molander har i sin rapport Vuxenstuderande 1968 undersökt ca 3 000 vuxenstuderande i fyra skolformer, nämligen kommunal vuxenutbildning, statens skolor för vuxna i Härnösand och Norrköping, folkhögskolor och korrespondensinstitut (Hermods). Samtliga elever i undersökningen var nybörjare.

Av de 1 584 tillfrågade eleverna i kommunal vuxenutbildning uppgav 19 procent folkskola som utbildningsbakgrund. Gruppen med realexamen dominerade, 27 procent. Elever med realexamen dominerade även bland dem som läste vid statens skolor för vuxna. Gruppen med folkskola utgjorde 23 procent bland de 322 tillfrågade eleverna. 14 procent hade folkhögskola som studiebakgrund. Bland folkhögskoleeleverna, 1 038 personer, dominerade folkskolegruppen starkt med 54 procent. Även andelen med grundskola eller enhetsskola, som var 19 procent, var större än inom den statliga och kommunala vuxenutbildningen, där den var närmare 10 procent. Endast tre procent hade angett

realexamen som studiebakgrund. 24 procent av dem som studerade vid Hermods hade folkskola som bakgrund, men den största gruppen av de 335 tillfrågade, var de med realexamen, 27 procent. 20 procent hade grundskola eller enhetsskola som utbildningsbakgrund. Sammanfattar man siffrorna för de olika skolformerna, så visar det sig att cirka 30 procent av eleverna uppgav sig ha enbart folkskola som studiebakgrund. Folkskolan redovisade den högsta procentuella andelen elever med denna grundutbildning. Den kommunala vuxenutbildningen var den skolform som redovisade den lägsta procentuella andelen elever med folkskola. Utifrån elevernas uppgifter om studiebakgrund visade sig den kompetensinriktade vuxenstuderandegruppen som helhet besitta en grundutbildning, då de började sina vuxenstudier, som i cirka 70 procent låg över folkskolenivå. Olika vuxenutbildningsformer har således olika deltagarkrytering.

Den kommunala vuxenutbildningen rekryterar ofta relativt unga personer med god grundutbildning. I Gymnasiutredningens betänkande *Vuxenutbildning i gymnasium och fackskola* (1965), som låg till grund för propositionen om vuxenutbildningsreformen 1967, såg man i första hand vuxenutbildningen som en kompletteringsfråga. Den grupp man särskilt hade i åtanke var elever som i ungdomsskolan valt "fel" studiealternativ med tanke på senare utbildningsplaner. Sedan dess har man alltmer kommit att uppmärksamma utbildningsklyftorna och försökt att prioritera inom den kommunala vuxenutbildningen har gjorts. Bl. a. omformulerades intagningsbestämmelserna till kommunal vuxenutbildning 1971, så att elever med kort och bristfällig utbildning skulle beredas plats framför elever som hade realexamen och normalskolekompetens eller genomgått linje 9g av grundskolan.

SCB påbörjade hösten 1968 en försöksverksamhet med att utarbeta statistik över den kommunala vuxenutbildningen. SCB:s rapporter omfattar en beskrivning av studerandegrupper efter ålder, kön och kursval. Uppgifter inhämtas också om utbildningsbakgrund och bostadsregion.

Höstterminen 1973 hade 33 procent av de nyinskrivna eleverna i kommunal vuxenutbildning folkskola som grundutbildning. 54 procent av de nyinskrivna eleverna i grundskolekurserna hade folkskola som föregående utbildning. Av samtliga elever i grundskolekurser höstterminen 1973 var andelen kvinnor 67 procent. Av dem som läste grundskoleämnen deltog 57 procent av kvinnorna på dagtid. 40 procent av de nyinskrivna eleverna höstterminen 1973 var mellan 25 och 34 år. Motsvarande andel för dem som var 35 år och äldre var också 40 procent och för dem som var 24 och yngre 20 procent.

Pedagogiskt centrum vid Stockholms skoldirektion startade våren 1970 en undersökning med syfte att kartlägga dagelevernas syn på undervisningens innehåll och uppläggning vid Enskede vuxengymnasium. Undersökningen omfattade 333 elever som fullföljt ämneskurser på dagtid i två terminer. Totalt sett var den största gruppen den med födelseår 1946–1953, drygt 41 procent. Drygt 41 procent hade också realexamen eller motsvarande. Folkskola, 7 år eller kortare, hade knappa

10 procent av de studerande. Endast få män med folkskola deltog, 5 personer.

Höstterminen 1970 insamlades för projektet Studiecirkel 1970 vissa data angående deltagare i cirka 500 studiecirkelarrangerade av de dåvarande tolv av SÖ godkända studieförbunden. Enligt dessa data dominerades gruppen studiecirkeldeltagare av kvinnor. Ca 2/3 av gruppen var kvinnor. 42 procent av studiecirkeldeltagarna var mellan 18 och 33 år, 31 procent var mellan 34 och 49 år och 27 procent var 50 år eller äldre. Av hela gruppen hade 38 procent folkskola som studiebakgrund. I den äldsta åldersgruppen hade dock över 2/3 av deltagarna folkskola som studiebakgrund. Inom den yngsta ålderskategorin (18–33 år) hade cirka 15 procent enbart folkskola som studiebakgrund.

SCB genomförde hösten 1970 en undersökning av deltagare i de s.k. prioriterade studiecirkelarrangerade. Undersökningen begränsades till att omfatta de fyra största studieförbunden inom detta område, nämligen ABF, TBV, SV och Mbsk. Ett 50-tal cirklar per studieförbund och ämne (engelska, svenska, matematik och samhällskunskap) valdes systematiskt ut.

Kvinnorna var väl representerade bland deltagarna, utom i ämnet samhällskunskap i ABF-cirklarna där kvinnornas andel var 37 procent. Mest markerad var skillnaden mellan könen i engelska cirklar. Där varierade kvinnornas andel mellan 64 och 80 procent av samtliga deltagare.

Över hälften av alla deltagare i de undersökta cirklarna var mellan 25 och 44 år. Deltagarna i samhällskunskap var dock genomgående äldre än deltagarna i de andra ämnena. Särskilt markant var detta inom ABF där nästan en tredjedel var 55 år och äldre.

Deltagarnas utbildningsbakgrund varierade starkt mellan studieförbunden. Omkring 60 procent av deltagarna i cirklar arrangerade av ABF hade folkskola som studiebakgrund. Motsvarande siffra för SV:s deltagare var drygt 50 procent, för TBV:s deltagare ungefär 40 procent och för Mbsk ca 30 procent. De minsta skillnaderna mellan studieförbunden redovisades i engelska där andelen med folkskola genomgående var 50–60 procent. För de fyra studieförbunden gällde således att 45 procent av deltagarna hade folkskola som studiebakgrund. Denna siffra kan jämföras med de 38 procent som redovisades i Studiecirkel 1970. Där var samtliga ämnen representerade i urvalet.

Som ovanstående visar skiljer sig deltagarnas bakgrund beroende på vilken vuxenutbildningsform man avser och även mellan olika arrangörer av samma vuxenutbildningsform. Rekryteringen av deltagare skiljer sig t.o.m. mellan olika ämnen.

SR/PUB genomförde 1971 en undersökning av ABF:s studiecirkelverksamhet med syfte att beskriva deltagare och cirkelledare. 327 cirklar undersöktes med sammanlagt omkring 2 200 deltagare. De flesta deltagarna var kvinnor, 54 procent. Drygt hälften av deltagarna var över 40 år. Samma gällde för studiebakgrund, drygt hälften (55 procent) hade folkskola som studiebakgrund. Endast sju procent hade gymnasium eller akademisk examen som utbildningsbakgrund.

I låginkomstutredningen *Fritid och rekreation* (1971) konstaterades att benägenheten att delta i studiecirklar var relaterat till vilken socialgrupp man tillhörde. Dubbelt så stor andel i socialgrupp 1 deltog i studiecirkelverksamhet jämfört med socialgrupp 3. Studiecirkeldeltagandet var högst bland tjänstemän, kontorspersonal och småföretagare.

I undersökningen *Vuxna 1970* hade ca 3 000 vuxna i åldern 18–65 år slumpmässigt valts ut. Syftet var bl. a. att beskriva dessa människors intresse för vuxenutbildning och erfarenhet av vuxenstudier. Omkring 66 procent av de undersökta hade ingen erfarenhet av vuxenstudier, 24 procent hade tidigare deltagit i vuxenutbildning och tio procent deltog för närvarande. Personer med folkskola som grundutbildning saknade ofta erfarenhet av vuxenstudier. Dessa utgjorde 55 procent av hela den undersökta gruppen. De, som bodde i städer, redovisade större erfarenhet av vuxenstudier än personer bosatta på landsbygden. Oberoende av ålder var studiecirklar och korrespondensstudier de vanligaste formerna för deltagande i vuxenutbildning. Ungefär hälften av de personer som hade erfarenhet av vuxenstudier angav att de deltagit i dessa studieförbund.

Vid pedagogiska institutionen vid lärarhögskolan i Stockholm har inom projektet *Studiebehov och studiehinder i vuxenutbildning (SOS-VUX)* ca 1 100 kortutbildade, dvs. de med sex-, sju- eller åttaårig folkskola, intervjuats. Intervjuerna skedde under oktober 1973 – februari 1974 på sex orter. Hälften av de intervjuade hade deltagit i någon form av vuxenutbildning under de senaste fem åren. 25 procent av undersökningsgruppen hade deltagit i kurs arrangerad av studieförbund. Som jämförelse kan nämnas att ca fyra procent hade erfarenhet av kommunal vuxenutbildning. Vad beträffar den mera direkt yrkesinriktade utbildningen hade 14 procent deltagit i kurser anordnade av arbetsgivaren och tre procent i arbetsmarknadsutbildning.

Ingemar Emanuelsson har i sin rapport *Utbildningshandikapp i vuxen ålder* (1973) gjort en delstudie inom den s.k. malmöundersökningen. Malmöundersökningen var en uppföljning av samtliga elever i årskurs tre i Malmö skolor vårterminen 1938. En enkätundersökning genomfördes vid årsskiftet 1971–72 där man specialstuderade tre grupper. Dessa grupper var de svagt begåvade enligt testresultat 1938, de som år 1938 tillhörde socialgrupp 4* samt de som skrivits ut från folkskolan utan att ha fullgjort samtliga obligatoriska årskurser, sammanlagt blev det 563 personer. Resultaten visade att ca 40 procent av såväl socialgrupp 4, som av svagt begåvade män har deltagit i vuxenutbildning av något slag under de senaste fem åren. Motsvarande andel för de svagt begåvade kvinnorna samt för män och kvinnor utskrivna från folkskolan i förtid var lägre, ca 25 procent. Bortfallet av enkätsvar gör dock att man får räkna med en överskattning av deltagarfrekvensen i vuxenutbildning. Vuxenutbildningsaktiviteterna var av skiftande slag. Vanligaste formen var deltagande i studieförbundens studiecirklar och kortare kurser. Arbetsmarknadsutbildning samt företagsutbildning var också vanliga. Språk dominerade som ämne bland kortare kurser och studiecirklar.

* För att erhålla en uppdelning i socialgrupp 4 har statistik över personer i socialgrupp 3 tagits. Därefter har en indelning av personerna tillhörande socialgrupp 3 gjorts, med avseende på yrkestillhörighet. De personer, som hade rutinbetonade och icke kvalificerade yrken, ansågs tillhöra socialgrupp 4.

7.4 De kortutbildades och studiecirkelverksamhetens regionala fördelning

Genom 1970 års folk- och bostadsräkning insamlades för första gången uppgifter om utbildning för samtliga invånare i landet i åldern 16–59 år. I tidigare folk- och bostadsräkningar har uppgifter om utbildning insamlats i begränsad omfattning. För första gången gavs härigenom möjligheten att studera var den målgrupp finns, som FÖVUX vänder sig till. Det var även möjligt att se om vuxenutbildningen i första hand fanns i de delar av landet som hade den högsta andelen kortutbildade. I det följande redogörs för en sammanställning av olika uppgifter från SCB.*

Genom att folkräkningen omfattade samtliga invånare var det möjligt att i detalj studera hur andelen kortutbildade varierade mellan olika län, kommuner (se karta 1 och tabell B.2 i bilaga B.), församlingar och i vissa fall ännu mindre områden. De sistnämnda uppgifterna är av intresse för den lokala planeringen av vuxenutbildningen. Se karta 6, vilken visar de påtagliga skillnaderna i andelen kortutbildade mellan olika statsdelar i Västerås enligt 1970 års folk- och bostadsräkning. Det är emellertid även av intresse att se om det fanns något mönster eller samband beträffande de kortutbildades fördelning över landet.

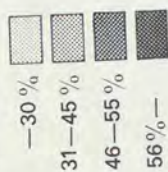
I figur 7.4 redovisas andelen kortutbildade per län. Stockholms län skiljde sig markant från landet i övrigt med endast 42 procent av befolkningen som hade högst åttaårig folkskola som allmän skolutbildning (en del av dessa hade dessutom yrkesutbildning av något slag). Stockholms län var det enda län som hade mindre än hälften av befolkningen med enbart åttaårig folkskola. Denna siffra kan jämföras med Gotlands län, där nästan 70 procent av befolkningen hade högst åttaårig folkskola. Av diagrammet framgår tydligt att storstads- och universitetslänen hade lägsta andelen kortutbildade. Detta framgår även av karta 1, som visar andelen kortutbildade i olika kommuner 1970. De län som hade hög andel kortutbildade, dvs. 65 procent eller mer, var Gotlands, Blekinge, Kristianstads, Älvsborgs, Kopparbergs, Hallands och Kalmar län.

Glesbygd definieras i statistiska sammanhang som de delar av landet som inte är tätorter. (Tätort = ort med minst 200 invånare och avståndet mellan husen högst 200 meter). För varje kommun finns uppgifter om hur stor andel av befolkningen som bor i tätort, vilket vanligen benämns kommunens *tätortsgrad*. Kommunernas tätortsgrad framgår av tabell B. 1 i bilaga B (för den kommunindelning som gällde 1971–1973). Figur 7.5 visar att andelen kortutbildade sjönk med stigande tätortsgrad för kommuner med minst 60 procent av invånarna i tätort. I kommuner med tätortsgrad under 60 procent tycktes det inte vara någon stor skillnad i fråga om utbildningssammansättning mellan tätort och glesbygd. I kommuner med 41–50 procent av befolkningen i tätorter, hade 70 procent av invånarna i åldrarna 15–59 år högst åttaårig folkskola som allmän skolutbildning 1970. I kommuner med 91–100 procent av befolkningen i tätort, hade endast hälften högst åttaårig folkskola.

I figur 7.6 redovisas antalet studiecirkeldeltagare 1970/71 per 1 000

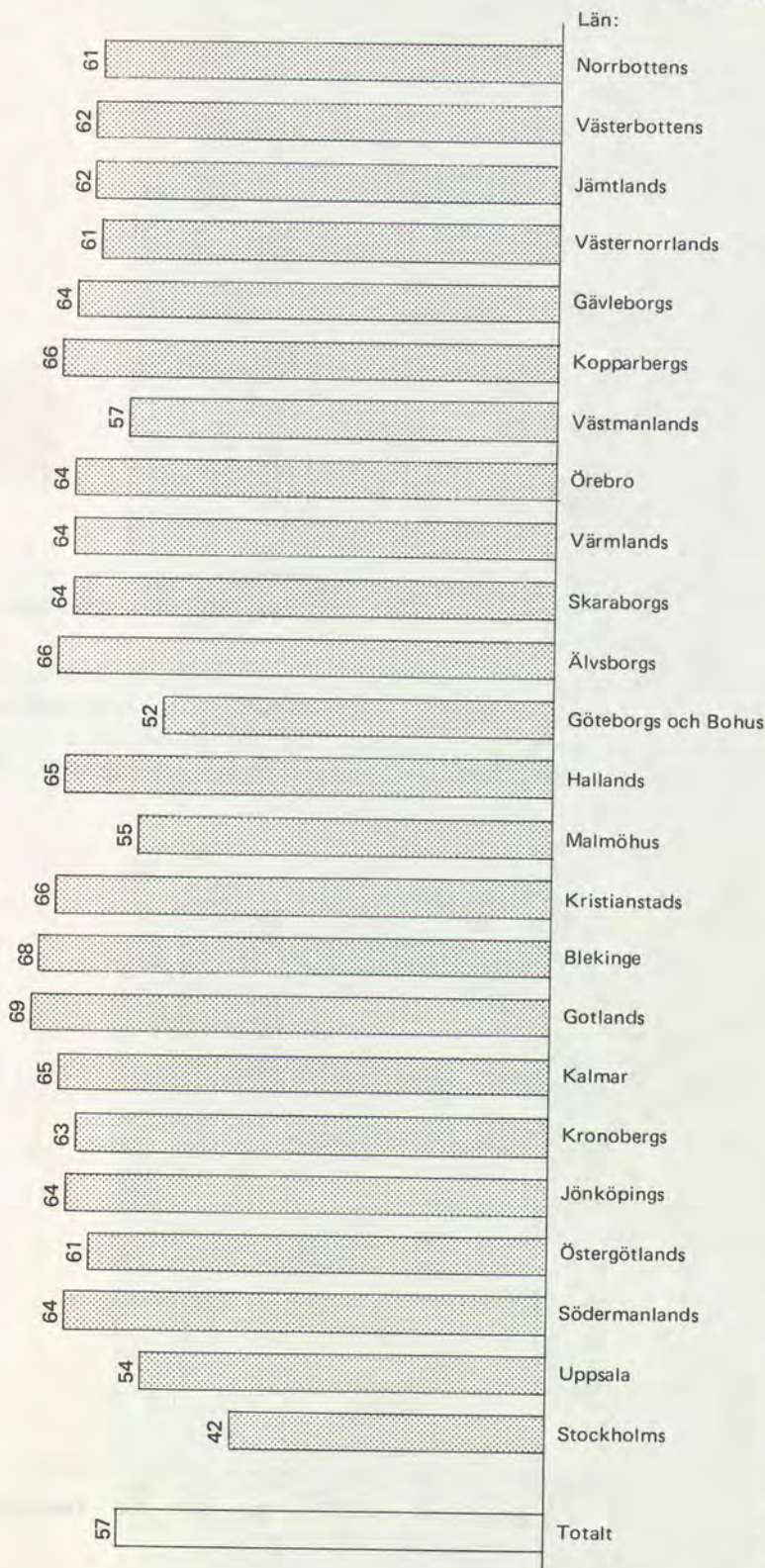
* En mera detaljerad redogörelse kan rekvideras från FÖVUX:s kansli.

Andel kortutbildade per 1000 invånare i åldern 15-59 år enligt 1970 års folk- och bostadsräkning

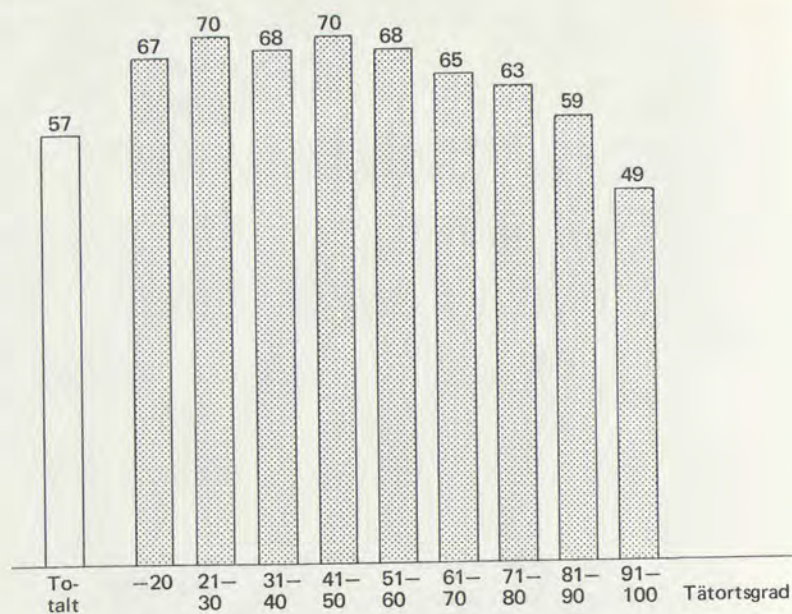

Karta 6 Andel kortutbildade i olika stadsdelar i Västerås

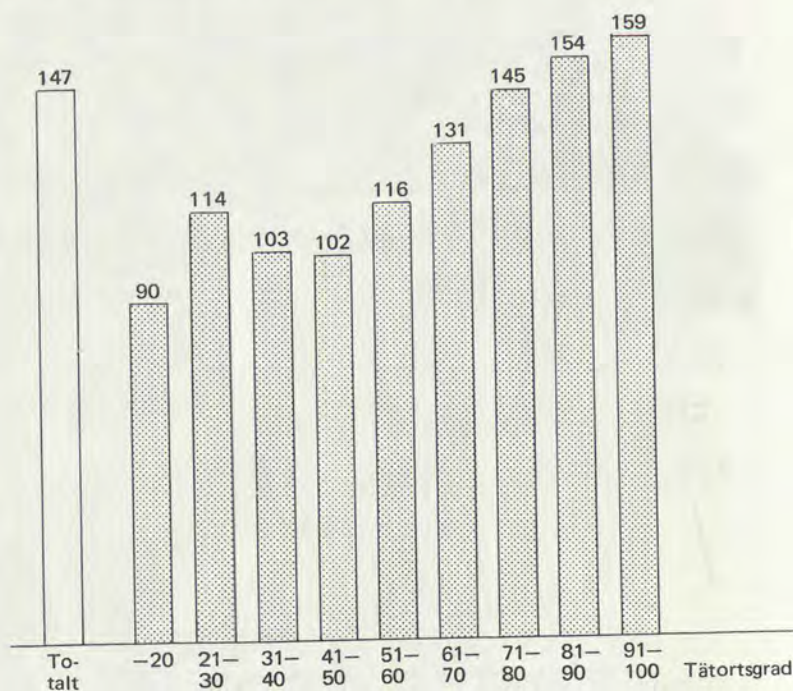

Figur 7.4 Procent av befolkningen 1970 i åldern 15–59 år med högst åttaårig folkskola. Länsvis fördelning. Siffrorna ovanför staplarna anger den procentuella andelen av befolkningen i åldern 15–59 år med högst åttaårig folkskola som allmän skolutbildning

Figur 7.5 Procent av befolkningen i åldern 15-59 år med högst åttaårig folkskola 1970. Fördelning efter kommunernas tätortsgrad

invånare i åldern 15-59 år. De studiecirklar som avses är s.k. prioriterade cirklar, samt övriga cirklar i språk, samhälls- och rättsvetenskap, naturvetenskap, medicin och matematik. Deltagarfrekvensen steg i stort sett jämnt med ökad tätortsgrad. Kommuner med tätortsgrad 21-30 avvek emellertid från mönstret.

Figur 7.6 Antal deltagare i studiecirklar 1970/71 per 1000 invånare i åldern 15-59 år. Fördelning efter kommunernas tätortsgrad

DELTAGARFREKVENSI I VISSA STUDIECIRKLAR 1970/71

Antal deltagare i vissa studiecirkel
läsåret 1970/71 per 1000 invånare
i åldern 15—59 år. Endast deltagare
i de s k prioriterade cirkelna samt
övriga cirkel i språk, samhälls- och
rättsvetenskap, naturvetenskap, medicin
och matematik har medräknats.

Skala 1:2,8 miljoner

0 50 100 150 km

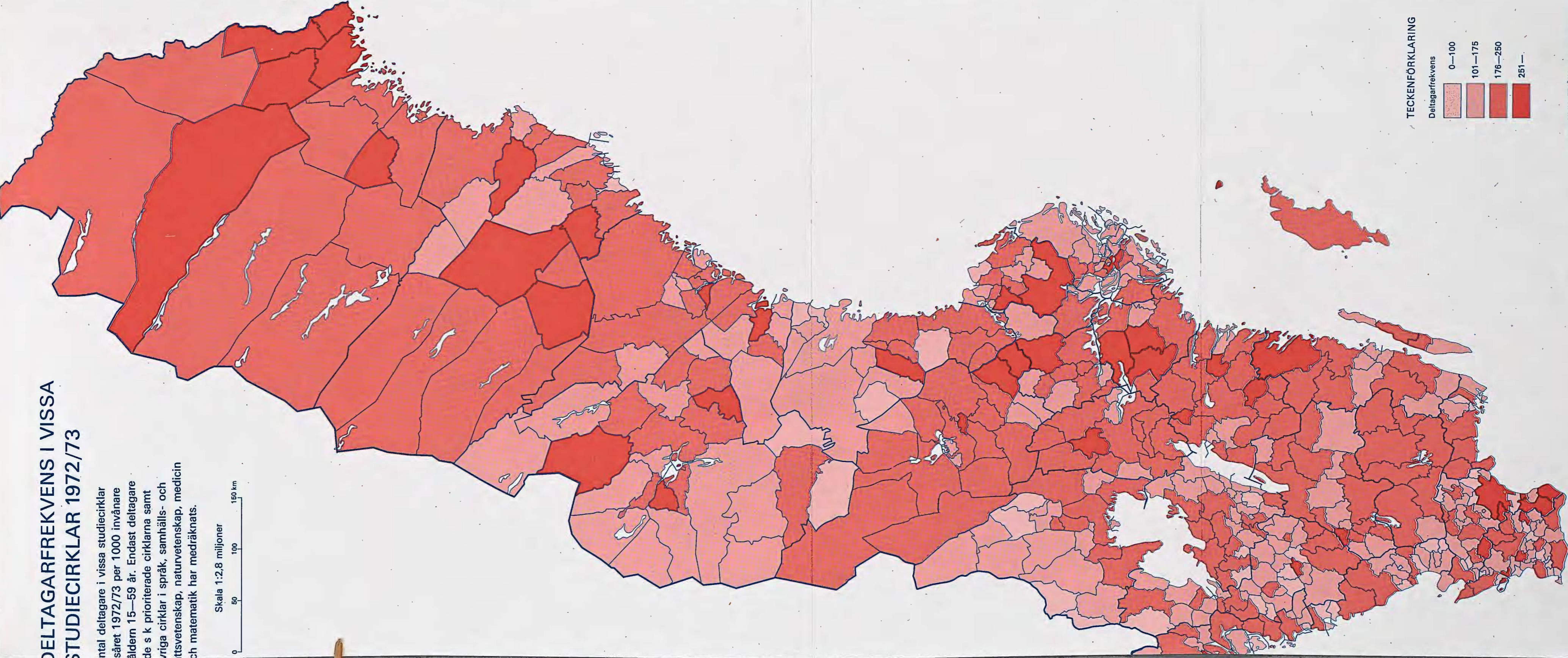
TECKENFÖRKLARING

DELTAGARFREKVENNS I VISSA STUDIECIRKLAR 1972/73

antal deltagare i vissa studiecirklar
såret 1972/73 per 1000 invånare
åldern 15—59 år. Endast deltagare
de s k prioriterade cirklarna samt
vriga cirklar i språk, samhälls- och
fittsvetenskap, naturvetenskap, medicin
och matematik har medräknats.

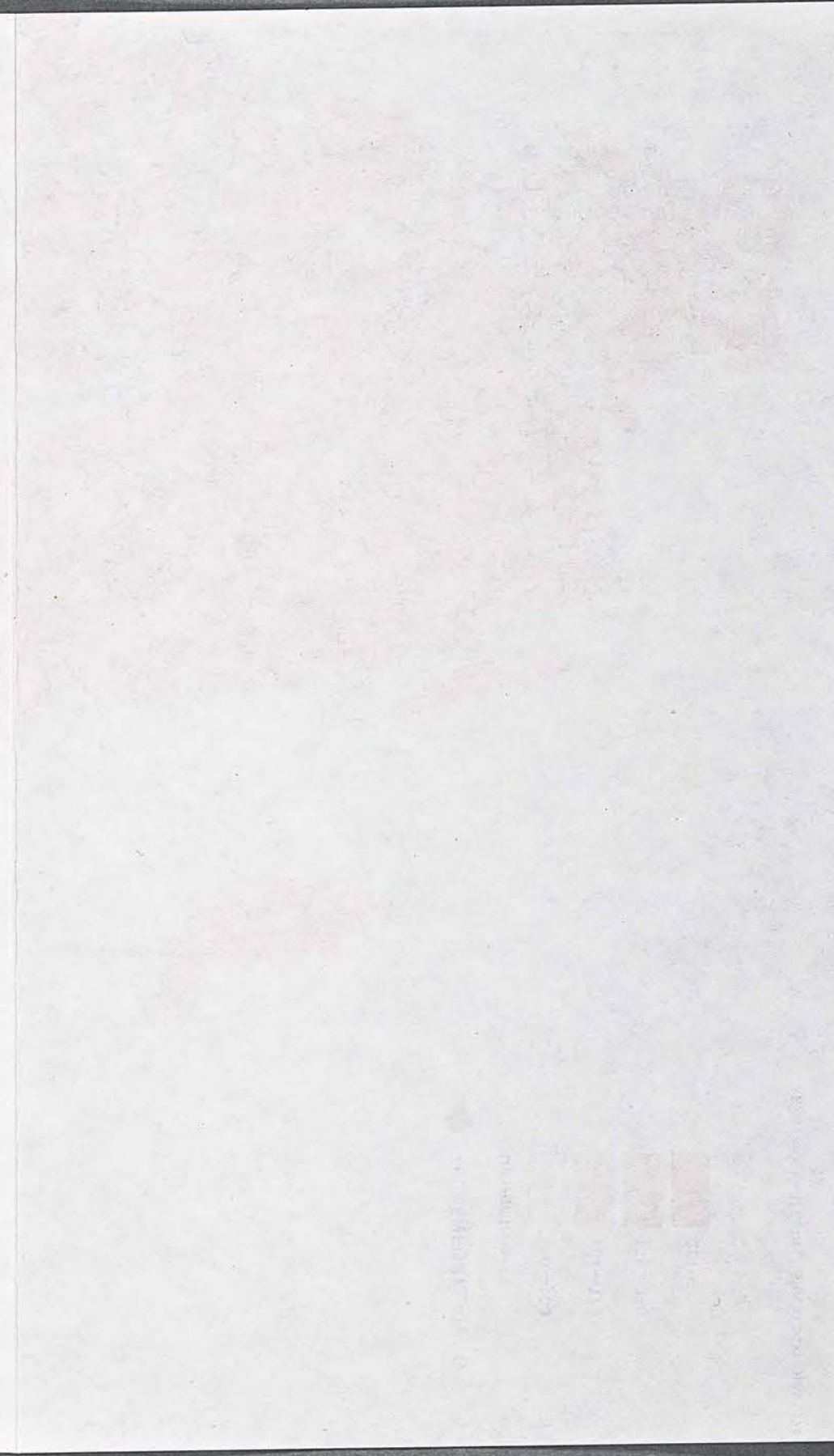
Skala 1:2,8 miljoner
0 50 100 150 km

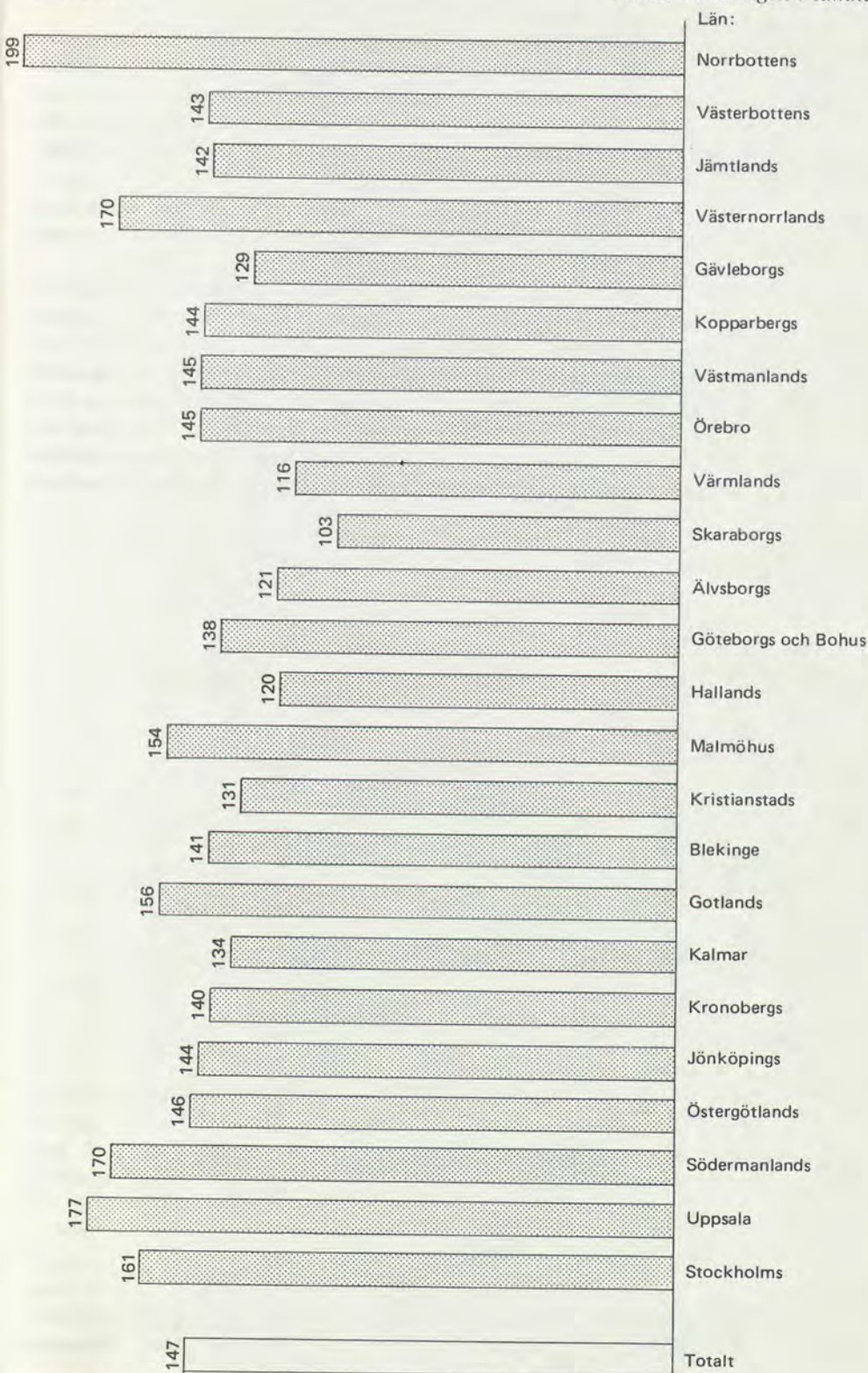

TECKENFÖRKLARING

Deltagarfrekvens	
	0—100
	101—175
	176—250
	251—

DELTA GAVIN B. VENN MISRA
STUDIER I RIKET
1954

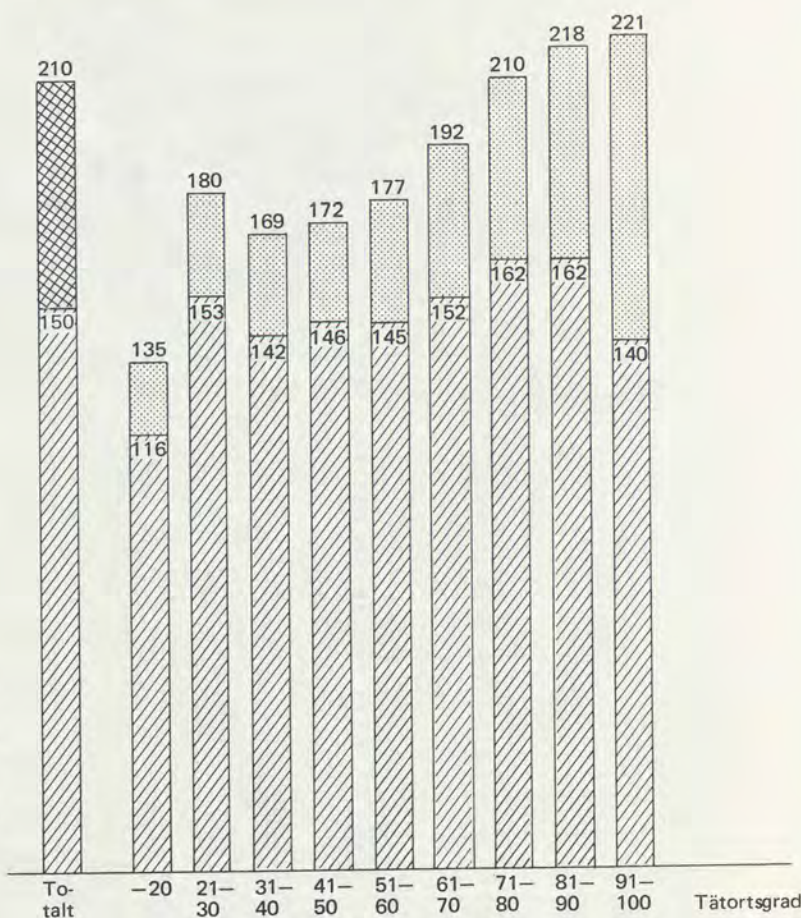

Figur 7.7 Antal deltagare i studiecirkel 1970/71 per 1 000 invånare i åldern 15-59 år. Länsvis fördelning

Det är inte möjligt att ur befintlig statistik utläsa var i kommunen cirklarna ägt rum. Det är emellertid en allmän erfarenhet att det är lättare arrangera studiecirklar i tätorter. Denna erfarenhet styrks av det klara samband mellan tätortsgrad och deltagarfrekvens som visas i figur 7.6. Karta 2 visar deltagarfrekvensen i ovanstående studiecirklar 1970/71 kommunvis.

En jämförelse mellan figur 7.5 och figur 7.6 visar tydligt att kommuner med hög andel kortutbildade i genomsnitt hade en lägre andel deltagare i studiecirklar.

Vid en jämförelse mellan figur 7.4, som visar andelen kortutbildade länsvis, och figur 7.7, som visar deltagarfrekvensen i studiecirklar länsvis, framgår också en tydlig tendens till att deltagarfrekvenserna 1970/71 var lägre i län med hög andel kortutbildade än län med en låg andel. Stockholms län hade t.ex. hög andel cirkeldeltagare och låg andel kortutbildade. Motsvarande gällde även för de andra länen med universitet. Anmärkningsvärt är emellertid Norrbottens höga deltagarfrekvens i studiecirklar. Norrbottens län skiljde sig härvidlag markant från de övriga länen.

Figur 7.8 Antal deltagare i studiecirklar samt i prioriterade studiecirklar 1972/73 per 1 000 invånare i åldern 15-59 år. Fördelning efter kommunernas tätortsgrad. Den streckade delen av staplarna markerar s. k. prioriterade cirklar

Antalet deltagare i studiecirkel per 1 000 invånare i åldern 15–59 år har framräknats för 1972/73 på samma sätt som för 1970/71 (dvs. endast deltagare i vissa cirklar har medräknats). Figur 7.8 visar deltagarfrekvensen i kommuner med olika tätortsgrad. Av diagrammet framgår att antalet deltagare per 1 000 invånare ökat sedan 1970/71. Diagrammet uppvisar samma tendens som diagram 7.6, dvs. en högre deltagarfrekvens i kommuner med högre tätortsgrad. Av diagrammet framgår vidare att det genomsnittliga antalet deltagare i de prioriterade cirklarna var tämligen lika för kommuner med olika tätortsgrad, dock med undantag av kommuner där mindre än 20 procent av befolkningen bodde i tätort. En slutsats som ligger nära till hands är att tillkomsten av de prioriterade cirklarna bidrog till en ökning av studiecirkelverksamheten oberoende av tätortsgrad.

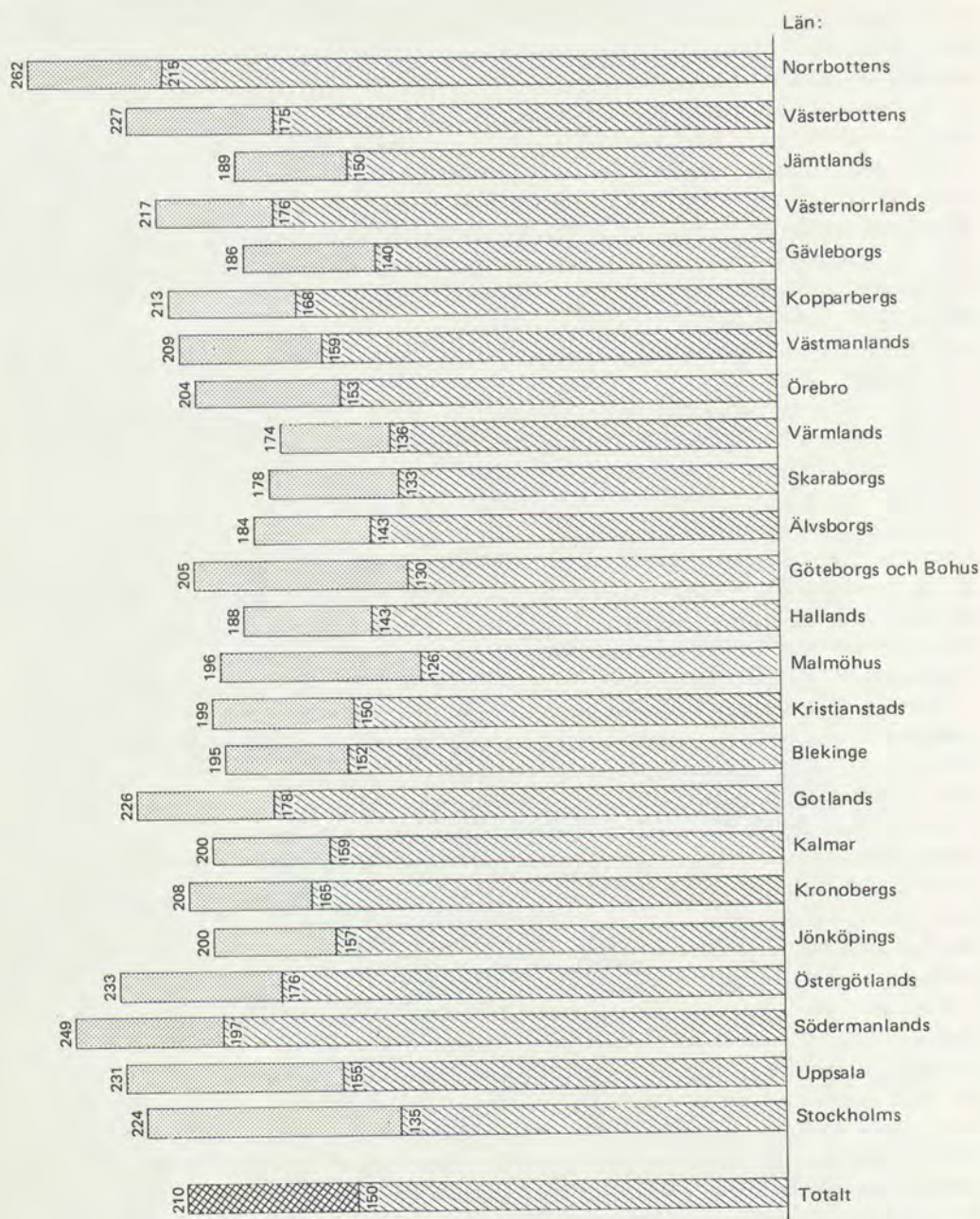
Figur 7.9 visar deltagarfrekvenserna i studiecirkelarna 1972/73 för olika län. Vid en jämförelse med figur 7.4 framgår att deltagarantalet i de prioriterade cirklarna i genomsnitt var högst i län med hög andel kortutbildade. Som exempel kan nämnas Gotlands län, som hade den högsta andelen kortutbildade och var ett av länen med högsta deltagarfrekvensen i prioriterade cirklar. Andelen deltagare i prioriterade cirklar i de tre storstadslänen, Stockholm, Göteborg och Malmö, var särskilt låg. En viss utjämning har vidare skett mellan länen i fråga om den totala deltagarfrekvensen. Skillnaden mellan den högsta och den lägsta deltagarfrekvensen 1972/73 var proportionellt sett mindre än 1970/71.

Karta 3 visar deltagarfrekvensen 1972/73 i ovanstående studiecirkelkommunvis. Karta 4 visar deltagarfrekvensen i s.k. prioriterade studiecirkel 1972/73 i förhållande till andelen kortutbildade 1970. Deltagarfrekvensen i samtliga studiecirkel 1972/73 visar karta 5.

En närmare analys av förändringen av deltagarfrekvensen i studiecirkel (deltagare per 1 000 invånare i åldern 15–59 år) mellan 1970/71 och 1972/73 visar att frekvensen i genomsnitt ökade mest i kommuner med låga deltagarfrekvenser och med höga deltagarfrekvenser. Om man däremot ser till ökningen i procent av den tidigare deltagarfrekvensen var ökningen störst i kommuner med låg deltagarfrekvens.

För att ytterligare undersöka sambandet mellan studiecirkeldeltagandet och kommunens tätortsgrad, storlek och andel kortutbildade utfördes en regressionsanalys. Regressionsanalysen visade att det fanns ett svagt samband mellan deltagarfrekvensen och kommunens storlek, tätortsgrad och andel kortutbildade. Slutsatsen blir att mönstret med avseende på deltagarfrekvenser i studiecirkelkommunvis var splittrat. De nämnda uppgifterna för de olika kommunerna kan endast till en ringa grad förklara skillnaderna i antalet studiecirkeldeltagare mellan kommunerna. Andra faktorer än de tidigare nämnda tycks spela en avgörande roll.

Vid regressionsanalysen framkom vidare att frekvensen deltagare i studiecirkel 1970/71 svagt tenderade att vara högre i kommuner med låg andel kortutbildade även i de fall då skillnader ifråga om tätortsgrad eliminerades. Deltagarfrekvenserna i prioriterade cirklar 1972/73 visade däremot ett svagt positivt samband med frekvensen kortutbildade i

Figur 7.9 Antal deltagare i studiecirklar samt i prioriterade cirklar 1972/73 per 1 000 invånare i åldern 15–59 år. Länsvis fördelning. Den streckade delen av staplarna markerar s.k. prioriterade cirklar.

kommunerna, sedan skillnader ifråga om tätortsgrad eliminerats. Detta innebär att de prioriterade cirklarna inte i första hand fanns i kommuner med få kortutbildade utan t.o.m. var något vanligare i kommuner med många kortutbildade.

7.5 Beskrivning av vissa grupper kortutbildade

I detta avsnitt beskrivs allmänt några grupper av kortutbildade, som deltagit i FÖVUX:s försöksverksamhet.

7.5.1 *Personer med skiftarbete eller obekväm arbetstid*

Skiftarbetets omfattning

I 1963 års arbetstidskommittés betänkande Allmän arbetstidslag definierades skiftarbete på följande sätt: "Med skiftarbete förstår man sådant arbete där två eller flera arbetslag regelbundet avlöser varandra på bestämda tider varje fullt arbetsdygn. Ett arbetslag kan bestå av en eller flera arbetstagare. För att skiftarbete skall anses föreligga krävs att det arbete som varje skiftlag utför ingår som ett led i en enhetlig arbetsprocess. Skiftarbete skall också vara av en viss beständighet".

LO:s arbetsgrupp för arbetstids- och semesterfrågor utförde 1973 en utfrågning av LO:s samtliga förbund angående skiftarbetets omfattning. Det visade sig då att begreppet skiftarbete tolkades olika av förbunden. Arbetsgruppen gjorde en förnyad förfrågan till de större "skiftförbunden", dvs. de som vid det första tillfället uppgett att många av deras medlemmar arbetade i skift. Arbetsgruppen definierade de olika skiftarbetsformerna på följande sätt:

Obekväm och förskjuten arbetstid: Arbetad tid som i avtal betecknas som obekväm eller som stadigvarande eller tillfälligt förlagts utanför den för området normala dagsarbetstiden utan att i avtal betecknas som övertid.

Skiftindeldad tid: Arbetad tid (och därmed jämställd tid) varunder arbete utföres av varandra avbytande arbetsstyrkor (skiftlag). Skiftarbete kan utföras som två- eller treskiftsarbete. Siffran anger antal skiftlag som utför arbete under ett dygn. Skiftarbete kan bedrivas som intermittert skiftarbete, vilket inte pågår veckans alla dagar eller som kontinuerligt skiftarbete, vilket pågår veckans alla dagar.

Turlistetid: Arbetad tid (och därmed jämställd tid) då arbetstiden är förlagd till olika tider av dygnet enligt en fast tjänstgöringslista avseende period som inte understiger en vecka (begränsningsperiod).

LO-förbundens uppgifter om skiftarbetets förekomst redovisas i tabell 7.3.

Siffrorna i tabellen är ungefärliga, då det är svårt att ha en aktuell och helt tillförlitlig statistik på detta område. Det största skiftarbetarförbundet var Svenska metallindustriarbetareförbundet med ca 50 000 skiftarbetande. Svenska fabriksarbetareförbundet och Svenska pappers-

Tabell 7.3 Antal medlemmar med skiftarbete, turlistetid samt obekvämförskjuten arbetstid

Förbund	Skift	Turlistetid	Obekvämförskjuten arbetstid
Beklädnads	7 000	—	—
Byggnads	2 500	—	—
Elektriker	263	—	—
Fabriks	27 200	200	4 000
Gruv	5 117	—	—
Handels	3 750	—	68 000
Hotell- o. Rest.	—	—	19 462
Kommunal	—	140 000	60 000
Lantarb. ^a	—	—	—
Litograf	3 350	—	—
Livsmedels	2 775	170	3 330
Metall	49 693	—	1 000
Musiker	—	—	11 000
Pappers	19 500	—	—
Sjöfolk ^b	—	10 400	—
Skogs	1 093	—	—
Statsanst.	—	50 000	—
Transport	3 000	2 000	7 000
Träindustri	7 250	—	—
Typograf	3 600	—	1 200
	≈ 136 000	≈ 203 000	≈ 175 000

^a 5 % av arbetstiden inom jordbruket ersätts med ob-tillägg.

^b Enligt lämnad uppgift från Sjöfolksförbundet tjänstgjorde 8 000 medlemmar på skiftindelad tid och 2 400 på turlistetid. I tabellen redovisas dock samtliga under turlistetid, eftersom definitionen på turlistetid täcker in en vidare grupp av anställda. (Jämför t. ex. med uppgiften från Statsanställdas förbund.)

Källa: Rapport om arbetstiden, LO

industriarbetareförbundet hade också många skiftarbetare. Hälften av medlemmarna i Svenska gruvindustriarbetareförbundet och i Svenska pappersindustriarbetareförbundet arbetade skift. Bland dem som arbetade inom textilsektorn var omkring en tredjedel skiftarbetare.

En yrkesgrupp, som har skiftarbete i samma utsträckning som LO-medlemmarna är arbetsledarna.

Den ökade användningen av datorer har medfört att vissa grupper i ökad utsträckning fått obekväma arbetstider. T.ex. stansoperatriser, vilka oftast är kvinnor med kort utbildning, har obekväma arbetstider i ökande omfattning. För anställda vid försäkringsbolag, banker och detaljhandel tenderar antalet arbeten med obekväma arbetstid att öka.

De grupper, som har hög andel skiftarbetare, har också hög andel kortutbildade medlemmar (se bilaga A). Många av dessa medlemmar är också låginkomsttagare.

Av SCB:s lönestatistik framgår det att ca 3 000 kvinnor var sysselsatta

med 3-skiftsarbete inom industrin under 1970 (antal män var ca 50 000). Antalet kvinnor som arbetade 2-skift var betydligt fler. Större delen av dessa kvinnor arbetade inom textil- och beklädnadsindustrin, metall- och verkstadsindustrin samt i livsmedelsindustrin. Svenska kommunalarbetsareförbundet hade sammanlagt 200 000 medlemmar som arbetade på turlista och obekvämförskjuten arbetstid. Drygt 70 procent av medlemmarna var kvinnor. Uppskattningsvis uppgick antalet kvinnor med obekvämförskjuten arbetstid till ca 140 000.

Arbetsarkyddsfonden kartlägger för närvarande skiftarbetets förekomst och effekter samt forskningsbehov inom detta område. Även TCO kartlägger för närvarande omfattningen av skiftarbete eller arbeten med obekväma arbetstider bland sina medlemmar. TCO kommer att under hösten 1974 redovisa resultaten från undersökningen.

Skiftarbetarnas levnadsvillkor

”Man hör kanske väldigt lite om, och man läser egentligen väldigt lite om skiftarbetarens villkor, och jag tror jag vet orsaken till det. Vi är alltför trötta för att vara aktiva. Våra arbetstider passar inte till någonting. Nu när jag är ur detta och har vanliga normala arbetstider, nu minns jag egentligen mina sex skiftarbetsår som en lång dag eller natt då man alltid var trött, då man aldrig hade ledigt, man var aldrig riktigt vaken någon gång. Man kan ta vuxenutbildningen, det pratas väldigt mycket om den och vi kan bevisa att de som har bäst behov av den här utbildningen inte kommer dit. Är man skiftarbetare och gärna vill ha en utbildning, ja, det verkar nästan som ett hån mot en. Hur skall man orka, hur skall man hinna dit, hur skall man ha någon praktisk möjlighet att läsa exempelvis högstadiesvenska” (Marit Paulsen: En siffra i statistiken).

Det mest utmärkande för skiftarbetarens levnadsvillkor är naturligtvis de problem, som förskjutningarna i dygnsrytmen innebär. Rytmen kolliderar med den rytm familjen, omgivningen och samhället lever i. Samhället är som regel inrättat för dagtidsarbetare. Detta medför sociala problem för skiftarbetaren. Eftermiddagsskiftet (oftast 14.00–22.00) omöjliggör exempelvis all samvaro med vänner och bekanta. Skiftarbetaren ser sällan sina barn eftersom de är i skolan när han själv är hemma. Den samhällsinformation, som t. ex. ges genom tv och radio, går skiftarbetaren miste om. Fackliga möten är svåra att bevista. Om mötet äger rum då skiftarbetaren är ledig, kan det ändå finnas hinder för honom att gå på mötet. Har någon gått upp kl. 4 för att börja skiftet kl. 5 är han ofta alltför trött för att orka delta i sådana aktiviteter. Det har visat sig att skiftarbetaren har färre sociala kontakter än andra och att de i mindre utsträckning än andra är aktiva inom fackligt arbete.

Ett viktigt problem för en skiftarbetande är bostadsfrågan. Störningar från övriga familjemedlemmar eller från grannar kan försvåra möjligheterna till sömn och vila. Undersökningar har påvisat att skiftarbetare sover kortare och sämre än dagtidsarbetare. De, som arbetar nattskift, har de besvärligaste sömnproblemen. Av låginkomstutredningen framgår det att tio procent av samtliga arbetstagare hade år 1967 nattarbete (arbetet

pågick minst en timme efter kl. 21.00 eller före kl. 05.00). Av dessa hade knappt 40 procent nattarbete varje arbetsdag.

En rad undersökningar har visat att skiftarbetare i regel är ganska negativt inställda till arbetsformen. Ofta får man som resultat att omkring två tredjedelar inte tycker om skiftarbete.

De yrkesgrupper som har skiftarbete har ofta också ett psykiskt och fysiskt tungt arbete. I Stress på svenska arbetsplatser, en enkätundersökning bland LO-medlemmarna, framgår det att det föreligger ett tydligt samband mellan vissa typer av arbetstider och stress. I synnerhet tvåskift, treskift och oregelbunden förläggning av arbetstiden visade ett starkt sådant samband. De som hade skiftarbete eller oregelbunden arbetstid uppgav ofta detta som orsak till stress och olust i arbetet. Enligt låginkomstutredningen hade arbetstagare med dåliga arbetstider i större utsträckning än andra arbetstagare fysiskt och psykiskt betungande arbeten. Inom Svenska fabriksarbetareförbundet, där alla typer av skiftgång förekommer och skiftarbetsvolymen ökar för närvarande, upplevde 80 procent av medlemmarna oro för hälsorisker i arbetsmiljön. Denna oro gällde hälsan i förhållande till olika former av fysiska påfrestningar i tunga arbetsuppgifter. Det gällde risk för olycksfall, besvärliga förhållanden som hade att göra med klimatfrågor såsom värme, kyla, luftfuktighet och drag. Men framför allt var det oro för bullerskadorna. Inom vissa delar av yrkesområdet var risker för skadligt buller speciellt påtagliga problem. Det fanns också stora yrkeshygieniska risker. Nästan överallt inom förbundsområdet arbetar man i tillverkningsprocesser, som i sig innehåller en rad kemiska ämnen och produkter vilka i stor utsträckning innebär en allvarlig potentiell hälsofara. Nämnade uppgifter är hämtade från Risker i jobbet (1971), en utredning om fabriksarbetarnas arbetsmiljö.

Inom Svenska träindustriarbetareförbundet ökar antalet skiftarbetare. Ett slumpvis urval träindustriarbetare, var 100:de medlem, tillfrågades år 1969 i en undersökning av LO:s medicinska avdelning om olika miljöfaktorer. Drygt 90 procent av träindustriarbetarna upplevde sig vara oroade av olika miljöfaktorer. 20 procent av träindustriarbetarna uppgav sig ha erhållit någon form av skada orsakad av olika miljöfaktorer. Det största problemet uppgavs vara buller, det näst största miljöproblemet ansågs hanteringen av färger, lacker och lim m. m. Som tredje problem angavs drag, kyla, värme och luftfuktighet.

Inom sjukvården är kvällsarbete mycket vanligt. Detta innebär att särskilt kvinnor drabbas av kvällsarbete. Kombinationen skiftarbetande och småbarnsmor vållar ofta problem. Daghemmen är vanligtvis öppna endast under dagtid. Undersökningar om hur skiftarbetande småbarnsföräldrar försöker lösa barntillsynen visar att de tvingas att arbeta i olika skift och turas om att vara tillsammans med barnen. Familjelivet blir splittrat genom att föräldrarna måste fungera på detta sätt. Trots arrangemangen tvingas föräldrarna ofta lämna barnen helt eller delvis utan tillsyn. I många fall får syskon ta ett större ansvar än vad de borde med hänsyn till sin ålder.

Ovanstående exempel på arbeten som dels är skiftarbete, dels är

psykiskt och fysiskt pressande arbeten, skulle kunna göras mycket längre. En slutsats som man emellertid kan dra av de exempel som nämnts, är att för de stora antalet personer med sådana arbeten blir det alltför krävande att orka med fritidsstudier. Arbetets innehåll och utformning spelar en stor roll vid utformningen av fritiden. Andelen som besökte teatrar och museer var t.ex. enligt låginkomstutredningen, nära fem gånger så hög bland dem som hade bra arbetsförhållanden i förhållande till dem med dåliga. Andelen studiecirkeldeltagare var nära tre gånger så hög i samma grupp. Är arbetet fysiskt och psykiskt utmattande åtgår en stor del av fritiden till vila och återhämtning inför nästa arbetsdag. Dessa självklara fakta måste tas i beaktande vid planeringen av vuxenutbildningen.

7.5.2 *Personer med olika slag av handikapp*

Handikapp är ett ur definitionssynpunkt svårt begrepp. Termen handikapp är enligt arbetsmarknadsverkets terminologi synonymt med arbets hinder, vilket inte är något entydigt begrepp. Hela skalan från lindrigt till gravt handikapp finns representerade bland personer med arbetshinder. Handikapp är inte heller något statiskt begrepp. Människor, som har handikapp orsakat av en begränsad kroppsfunction, brukar vanligtvis vara den grupp som förknippas med ordet handikappade. Begreppet handikappade blir då en sammanfattande term för olika slag av grupper, t.ex. synskadade, hörselskadade och rörelsehindrade. Ibland görs en indelning av olika slag av handikapp i medicinska, sociala och socio-ekonomiska handikapp m.fl.

Den stora variationen av förekommande handikapp medför att problemen är olika. Gemensamt för handikappade är dock att de oftast är eller lätt blir socialt isolerade i större utsträckning än övriga människor. Låginkomstutredningen försökte belysa olika handikapps inverkan på möjligheterna till en meningsfull fritid. Minst sju procent av den vuxna befolkningen hade synbesvär och ungefär tre procent hade svåra synbesvär. Blinda ansågs utgöra cirka 0,2 procent av hela befolkningen. Synskada tycktes utgöra ett effektivt handikapp när det gäller individens fritidsmöjligheter. Svåra synbesvär var ofta förenade med social isolering. Mer än var sjunde person i Sverige, som hade svåra synbesvär, var mer eller mindre isolerad från umgänge med släkt och vänner.

Även för de hörselskadade gällde att de var mer isolerade än personer utan handikapp. Andelen socialt isolerade var dubbelt så hög bland de hörselskadade som bland personer utan nedsatt hörsel. Ungefär nio procent av den vuxna befolkningen hade lätt hörselnedsättning, medan ungefär två procent, eller omkring 120 000 personer hade svår hörselnedsättning.

Var fjärde vuxen hade nedsatt rörelseförmåga, var sjunde ansågs vara rörelsehindrad och var trettonde kraftigt rörelsehindrad, enligt uppgifter från låginkomstutredningen. Nära var fjärde kraftigt rörelsehindrad var socialt isolerad. Betydande grupper var sålunda mer eller mindre rörelsehandikappade. Den begränsade rörelseförmågan försvårade ofta

möjligheterna till ett fritt och rikt utövande av olika fritidssysselsättningar. Omkring var fjärde person med kraftigt nedsatt psykiskt välbefinnande var mer eller mindre fullständigt isolerad från omgivningen. Nedsatt rörelseförmåga, syn- eller hörselbesvär och psykiska besvär är sålunda ofta förenade med social isolering.

Låginkomstutredningens material visade att olika handikapp är vanligare bland människor med svag social ställning. De kraftigt rörelsehindrade var mer än tre gånger så talrika i socialgrupp 3 som i socialgrupp 1. Det är svårt att avancera socialt om man är handikappad och det är särskilt riskfyllt att tillhöra låg socialgrupp. Kort utbildning är ju också — som tidigare visats — vanligast i socialgrupp 3.

Enligt de handikappades egna organisationer har de insatser som hittills gjorts inom vuxenutbildningens område i liten utsträckning kommit de handikappade till del. Dels beror detta på de handikappades isolering och dels på rent praktiska problem orsakade av handikappet. Kort och bristfällig ungdomsutbildning medför lägre deltagande i vuxenutbildning. Den utbildning som ges de handikappade är till största delen arbetsmarknadsinriktad. Den är naturligtvis mycket värdefull, men därutöver är det mycket viktigt för den enskilde att få möjligheter att delta även i andra slag av aktiviteter. Om inte vidgade insatser görs för att ge de handikappade reella möjligheter att delta i vuxenutbildningen, kommer effekterna av handikappet att öka i form av ett växande utbildningshandikapp. Innan omsorgslagen kom 1968, var det betydligt svårare för de handikappade att få utbildning. Många handikappade gömdes undan och fick ingen skolgång. Grupper som därför ofta saknar utbildning är t.ex. de flerhandikappade. De handikappades skolgång har även avbrutits på grund av behandling och vård. Vuxna handikappade har därför stora brister i sin utbildning. För att få dessa människor delaktiga i samhällslivet krävs en uppsökande verksamhet och vidgade insatser på vuxenutbildningens område.

7.5.3 *Anställda i skyddat arbete*

Ett mål i samhället är att alla skall beredas tillfälle till ett så meningsfullt och produktivt arbete som möjligt. Arbetsmarknadspolitikerna är ett medel för att uppfylla detta mål.

Arbetsvården och även skyddat arbete är avsett för personer med en viss minsta arbetskapacitet och med svårigheter att erhålla och behålla ett arbete på den ordinarie arbetsmarknaden. Antalet personer inom den skyddade sysselsättningen har expanderat under senare år. Det är flera faktorer som har bidragit till detta. Många, som får arbete vid skyddade verkstäder, har på grund av näringslivets strukturomvandling slagits ut från den öppna arbetsmarknaden. Kombinationen av ett eller flera arbetshinder, det allmänna sysselsättningsläget och den lokala arbetsmarknadssituationen har medfört att dessa personer är svåra att ge sysselsättning. En del arbetslösa söker sig då till arbetsvården.

Arbetsmarknadssituationen påverkar omfattningen och sammansättningen av de grupper, som på grund av något handikapp inte kan erhålla

arbete på den öppna marknaden. Detta innebär stora regionala skillnader mellan antalet arbetsvårdssökande. I Stockholm vände sig år 1970 två procent av befolkningen i yrkesverksam ålder till arbetsvården. Motsvarande siffra för Norrbotten var sex procent och för Gotland fem procent. Dessa uppgifter visar de extrema skillnaderna. Tendensen i statistiken är dock tydlig; i expansiva regioner kan personer med ganska begränsad arbetsförmåga erhålla arbete på den öppna marknaden. I de glesbygdsbetonade delarna av landet är det mycket svårt för äldre personer med endast ett måttligt handikapp att erhålla arbete på den öppna marknaden.

Kännetecknande för personer som arbetar vid skyddade verkstäder är dels att de har relativt hög ålder, dels att de saknar utbildning utöver folkskola.

7.5.4 *Personer bosatta i glesbygd*

En entydig geografisk avgränsning av glesbygderna som problemområden kan inte göras. Glesbygdsproblemen kan emellertid härledas till några grundläggande faktorer. Sysselsättnings- och befolkningsminskningen har medfört att det för olika inrättningar finns för litet befolkningsunderlag. Det har medfört att befolkningen fått orimliga avstånd till kulturell, social och kommersiell service.

De mest problematiska glesbygderna finns inom de s. k. skogslänens inre delar, vilka till huvudsaklig del faller inom det inre stödområdet. De speciella transportförhållandena till sjöss medför att också mindre öar och skärgårdsområden i olika delar av landet kan hänföras till samma problemområden. I huvuddelen av södra och mellersta Sverige samt det norrländska kustlandet har den utpräglade glesbygdsproblematiken dock en ganska begränsad omfattning.

Tätorterna i glesbygdsområden är ofta serviceorter, vilkas utveckling bestäms av utvecklingen i omlandet. Folkminskningen i glesbygderna medför därför att också mindre och medelstora tätorter i allt större utsträckning kommit att beröras. I relativt stora sammanhängande områden inom Norrlands inland minskade sålunda även tätortsfolkningen totalt sett under 1960-talet.

Skillnaderna i ålderssammansättning är betydande i olika delar av landet. Andelen äldre personer är särskilt hög i skogslänens sydligare delar. I Jämtlands län finns exempelvis kommuner med en åldringsandel på närmare 25 procent. I dessa kommuners glesbygdsdelar är mer än var tredje person över 65 år. Stora andelar äldre finns också i vissa randområden till större befolkningscentra i sydligare delar av landet. Medan åldringsandelen i hela riket under 1960-talet ökade med tre procent utgjorde ökningen i Norrbottens och Västerbottens län 35 procent.

Jord- och skogsbruket kan betraktas som traditionella glesbygdsnäringsar och de dominerar fortfarande glesbygdernas näringsliv.

De senaste decenniernas omvandling av näringslivets struktur har fått särskilt svåra konsekvenser i glesbygderna. Sysselsättningen har minskat

inom industrin, men framför allt inom jord- och skogsbruket. Den offentliga sektorn har i stället ökat. I de mer tätbefolkade, sydligare delarna av landet har omställningarna i allmänhet kunnat ske genom byte av arbete, men utan omfattande omflyttningar. I de glesare befolkade delarna av landet har strukturrationaliseringen i betydligt högre grad gjort det nödvändigt för arbetskraften att byta bostadsort. Utflyttningen från landets glesbygder har därmed fått stor omfattning. Trots detta har utvecklingen resulterat i betydande arbetslöshet och undersysselsättning. Avsaknaden av jämvikt mellan minskande och expanderande sektorer inom näringslivet har också inneburit stora problem för de ungdomar, som inträtt i de yrkesverksamma åldrarna. I Norrbottens län t. ex. var nettoutflyttningen mellan 1950 och 1965 nästan 30 000 människor.

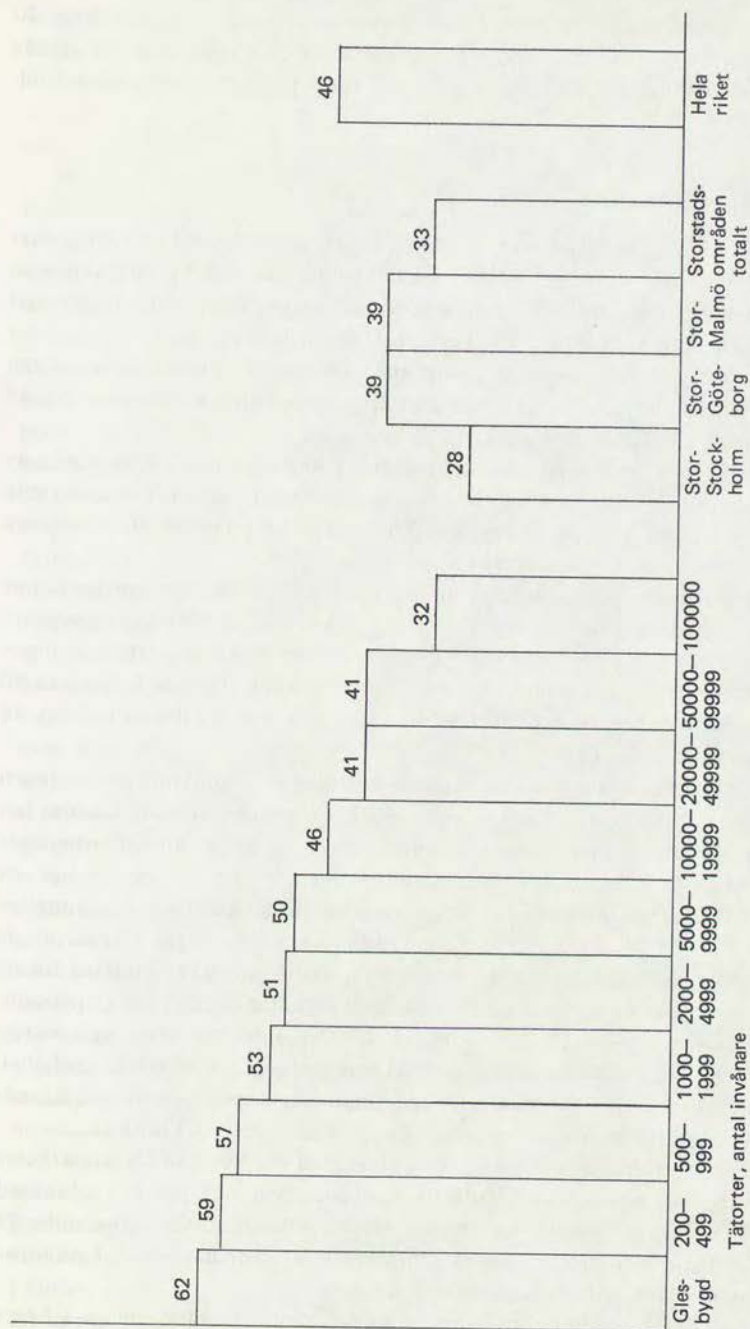
Låginkomstutredningens material belyser sambandet mellan utbildning och typ av uppväxtort samt mellan utbildning och geografisk rörlighet. Drygt 46 procent av befolkningen i detta material var uppväxt på landsbygden medan inte fullt 35 procent bodde där. Andelen som var både uppväxt och bosatt på landsbygden utgjordes av 27 procent. De, som både växt upp och var bosatta på landsbygden, hade den kortaste medelutbildningstiden av ovanstående kategorier, drygt sju år. De som flyttat från landsbygden till storstäderna hade i genomsnitt ett år längre utbildningstid än dem som bodde kvar på landet, men i genomsnitt ett år kortare utbildningstid än dem som både var uppväxta och bosatta i storstad. Detta gällde både män och kvinnor och alla åldrar.

Det framkom bl. a. av låginkomstutredningens material att högst sju års utbildningstid hade mer än hälften av den vuxna befolkningen, medan bara drygt en fjärdedel av dem som växt upp i storstäder hade så kort utbildning. Nära 60 procent av den vuxna befolkningen studerade inte och saknade utbildning över folkskolenivå. Bland dem som växt upp på landsbygden gällde detta för omkring 70 procent. Andelen med enbart folkskola bland dem som var 30–54 år och växt upp på landsbygden var ungefär lika stor som motsvarande andel bland dem som var 55–75 år och som växt upp i storstäder. Nära 20 procent av dem som 1968 var 15–19 år, växt upp på landsbygden och inte studerade under det föregående året saknade utbildning över folkskola.

Figur 7.10 visar andelen av befolkningen i åldern 16–59 år med högst åttaårig folkskola som allmän grundutbildning (och ej yrkesutbildning) i glesbygd och tätorter samt i storstadsområden. Uppgifterna är hämtade från folk- och bostadsräkningen 1970. Det framgår tydligt av figuren att de, som bodde i glesbygd, i genomsnitt hade kortare utbildning än dem som bodde i tätorter. Ju större tätort desto lägre andel personer med kort utbildning.

Med *tätort* avses här ett tätbebyggt område med minst 200 invånare där avståndet mellan husen normalt inte överstiger 200 meter. *Glesbygd* definieras som det som inte är tätort.

Även andelen personer med yrkesutbildning var avsevärt högre i storstadslänen och tätorterna än i glesbygden. Omkring 20 procent av dem som var bosatta i glesbygd uppgav yrkesutbildning vid 1970 års folk- och bostadsräkning. I tätorter med 5 000–9 999 invånare var motsva-

Källa: SCB. Folk- och bostadsräkning 1970 del 10

Figur 7.10 Andel av befolkningen i åldern 16-59 år med högst åttaårig folkskola som skolbakgrund (och ej yrkesutbildning). Procentuell andel i glesbygd och tätorter av olika storlek samt i storstadsområden 1970.

rande andel drygt 30 procent och i storstadsområden var den drygt 40 procent. För yrkesutbildning gällde samma förhållande som för allmän utbildning: ju större tätort desto lägre andel personer utan yrkesutbildning.

7.5.5 Hemarbetande kvinnor

Omkring 1 200 000 kvinnor i åldern 16–59 år förvärvsarbetade inte eller arbetade mindre än 20 timmar i veckan enligt folk- och bostadsräkningen 1970. Omkring 600 000 kvinnor, dvs. hälften av denna grupp hade högst åttaårig folkskola som skolbakgrund. Ungefär fyra procent av de kvinnor som inte förvärvsarbetade hade studentexamen. Förvärvsintensiteten bland kvinnor har emellertid ökat kraftigt. Bland gifta kvinnor var den 49 procent 1966 och 60 procent 1973.

Valet mellan att vara hemmafru och yrkesarbetande dikteras ofta av yttre förhållanden. Att många kvinnor fortfarande saknar förvärvsarbete beror ofta på brist på arbete på orten, brist på barndaghem eller för långa arbetstider för småbarnsföräldrar.

För många kvinnor är det svårt att kombinera rollen som småbarnsmor och förvärvsarbetande. Trots senare tids könsrollsdebatt vilar huvudansvaret för hemmets skötsel på kvinnorna. Enligt låginkomstutredningen (Göran Ahrne: Hushållsarbete och dubbelarbete) utgjorde kvinnorna 90 procent av dem som skötte hushållet. Av dem var mindre än hälften, 38 procent, hemmafruar.

Uppgifterna om andelen hushållsarbetande i låginkomstutredningen belyser förhållandet 1968. Det är dock osannolikt att förhållandet har radikalt förändrats. Om man undersöker andelen hushållsarbetande kvinnor i olika åldersklasser framgår det att det är föga troligt att förhållandet skulle vara annorlunda nu än 1968. Av alla kvinnor mellan 15 och 75 år skötte 80 procent hushållet 1968. Drygt hälften av de kvinnor, som var mellan 15 och 29 år, skötte hushåll. Andelen för de kvinnor som var mellan 40 och 54 år och skötte hushåll var 93 procent. De, som var 30 år 1968, är fortfarande i den ålder som anses vara viktiga år i en persons yrkeskarriär. De män, som uppgett att de skötte hushållet, var inte hemmamän, som man kan förledas att tro. Den överväldigande majoriteten var ensamstående och skötte endast sitt eget hushåll.

Tillgången på arbete bestämmer i hög grad om kvinnan förvärvsarbetar eller ej. De kvinnor, som hade lite hushållsarbete och bodde i orter med stor efterfrågan på arbetskraft, var till 71 procent förvärvsarbetande. På orter med liten efterfrågan på arbetskraft var över hälften av kvinnorna hemmafruar visade låginkomstutredningen.

Kvinnor med längre utbildning än folkskola, förvärvsarbetar i högre grad än kvinnor med enbart folkskola. I en situation där val mellan förvärvsarbete och hemarbete är möjligt, tycks utbildningen spela en betydande roll, dvs. chansen till mer attraktiva arbeten och högre löner är avgörande.

Ovanstående bestyrks bl. a. av låginkomstutredningens material. De främsta begränsningarna i valet mellan att vara hemmafru och yrkesar-

betande var hushållsarbetets storlek och arbetsmarknadens utformning. Med arbetsmarknadens utformning menas här dels att kvinnor i stor utsträckning erbjuds lågavlönade arbeten — två av tre extremt lågavlönade är kvinnor — och olika orters skiftande efterfrågan på kvinnlig arbetskraft.

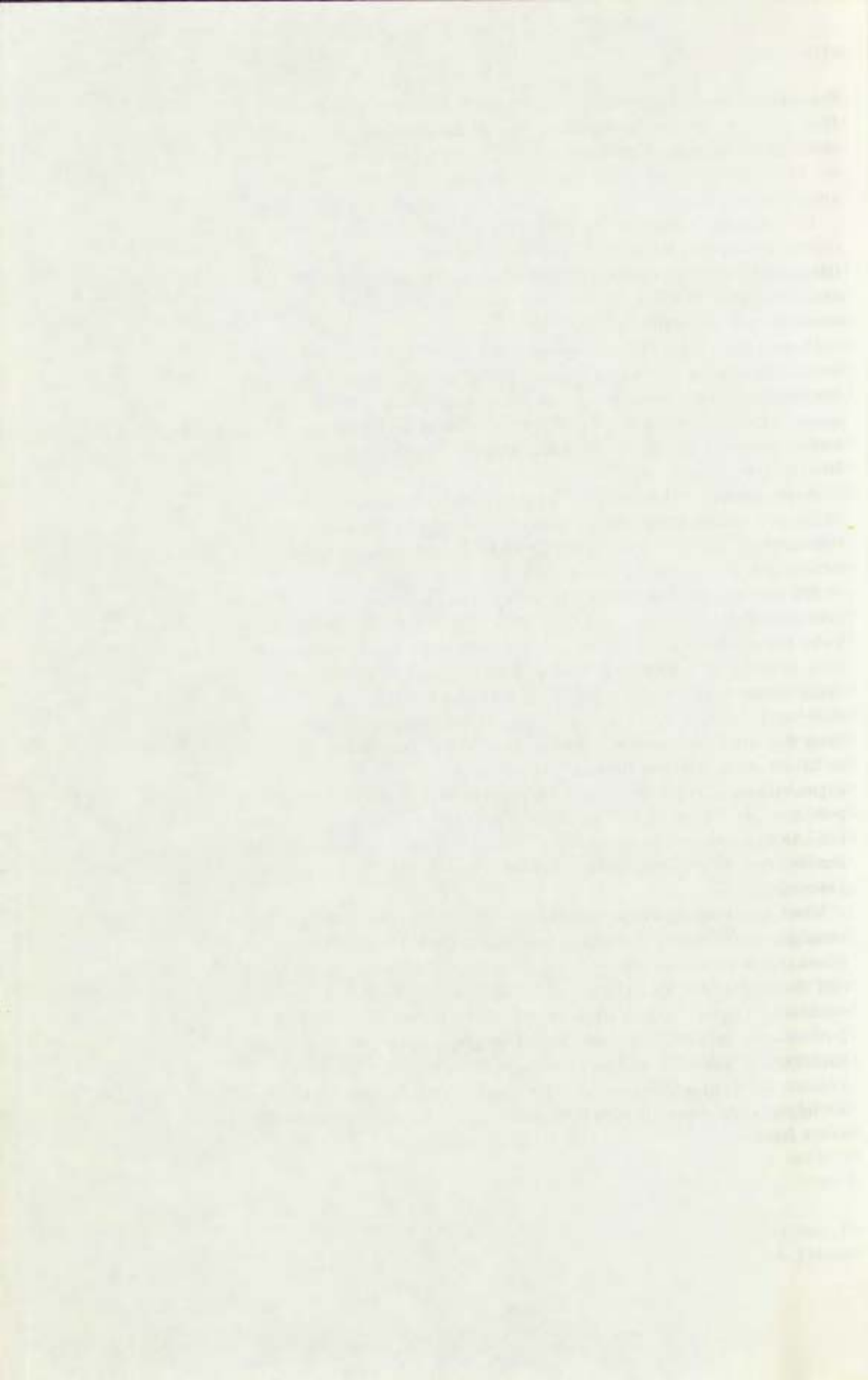
Hemmafruns villkor skiftar beroende på vilken samhällsklass hon tillhör. Exempelvis var cirka 35 procent av hemmafruarna i socialgrupp 3 trångbodda mot tre procent av hemmafruarna i socialgrupp 1. I de flesta undersökningar bestäms hemmafruns socialgruppsstillhörighet av vilken socialgrupp mannen tillhör.

Hemmafruarna var i undersökningen den grupp för vilken redovisades den lägsta andelen som själva kunde författa en skrivelse. Även här fanns det emellertid stora skillnader mellan hemmafruarna i de olika socialgrupperna. Av dem i socialgrupp 1 kunde 65 procent själva författa en inlägga, medan motsvarande andelar för hemmafruarna i socialgrupp 2 och 3 var 30 respektive 19 procent.

Även deltagande i studiecirkel varierade med socialgruppsstillhörighet. Skillnaden mellan socialgrupp 1 och 3 var 24 procent. Av hemmafruarna i socialgrupp 1 deltog 36 procent i studiecirkel. Motsvarande siffror för socialgrupp 2 och 3 var 22 respektive 12 procent.

En viss bild av hemmafruarnas situation gav läginkomstutredningens material. Hemmafruarna var i liten utsträckning politiskt aktiva. Inom varje socialgrupp var det hemmafruarna som hade den högsta andelen, som inte deltog i politiken. Definitionen av politiskt deltagande var i detta sammanhang mycket vid. Bl.a. räknades som politiskt aktiva de som var politiskt organiserade men passiva medlemmar, de som någon gång deltagit i en offentlig demonstration och de som någon gång talat inför ett möte i någon förening eller organisation (även icke politiska organisationer). Trots detta stod 66 procent av hemmafruarna utanför politiken. Andelarna skilde sig något beroende på socialgruppsstillhörighet. Av hemmafruarna i socialgrupp 1 stod 53 procent utanför politiken, jämfört med 67 procent av hemmafruarna i socialgrupp 2 och 78 procent i socialgrupp 3.

Vissa drag i samhället får konsekvenser för hemmafruar oberoende av socialgruppsstillhörighet. I och med industrialismen har familjen successivt minskat från en flergenerationsfamilj till en familj bestående av två vuxna och barn. Släkten har därmed fått minskad betydelse. Allt fler bor numera i tätorter och i enfamiljsbostäder. Detta har medfört att grannskapets betydelse för kontakt och umgänge har reducerats. Man är numera inte beroende av samarbete mellan grannar för sitt uppehälle. Följden har blivit att den som arbetar i hemmet nu har mindre tillfällen att uppleva den stimulans som samarbete och utbyte av erfarenheter med andra innebär.

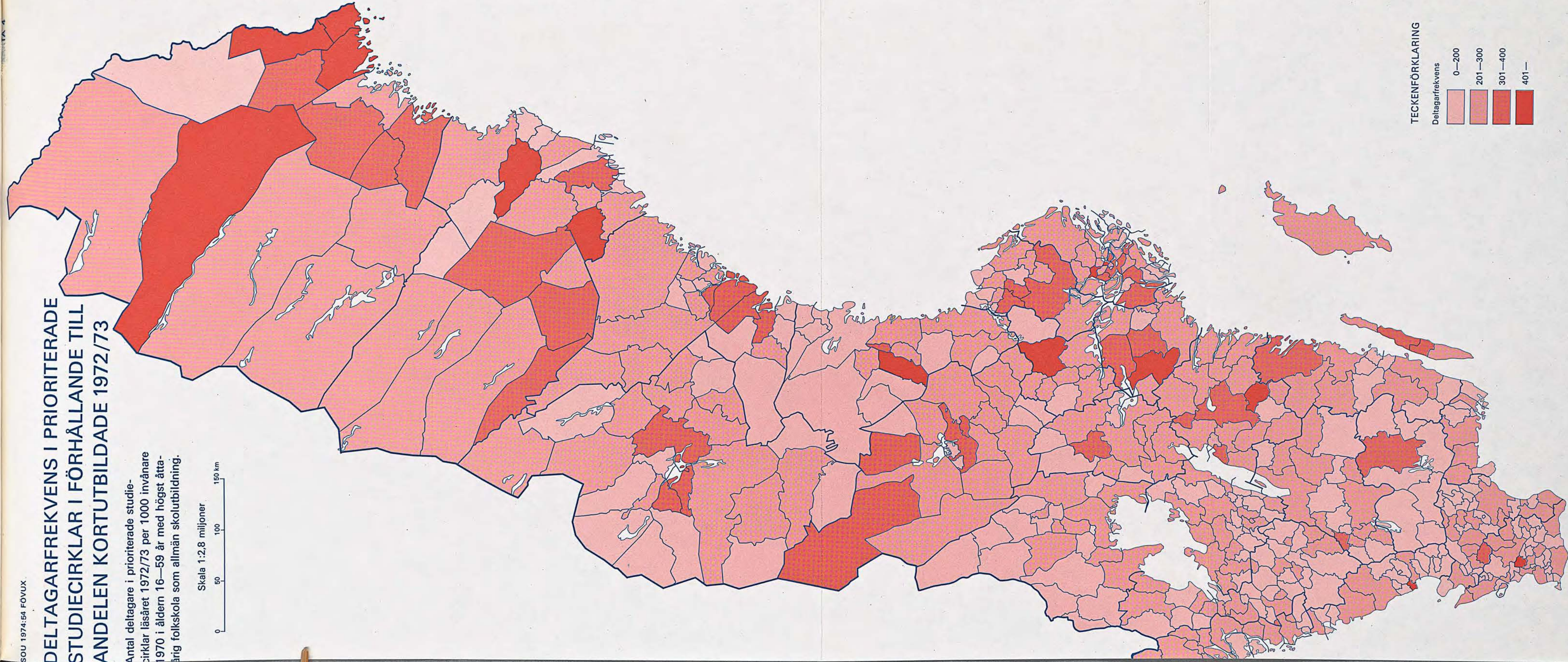

DELTAGARFREKVENNS I PRIORITERADE STUDIECIRKLAR I FÖRHÅLLANDE TILL ANDELEN KORTUTBILDADE 1972/73

Antal deltagare i prioriterade studie-
cirklar läsåret 1972/73 per 1000 invånare
1970 i åldern 16—59 år med högst åtta-
årig folkskola som allmän skolutbildning.

Skala 1:2,8 miljoner

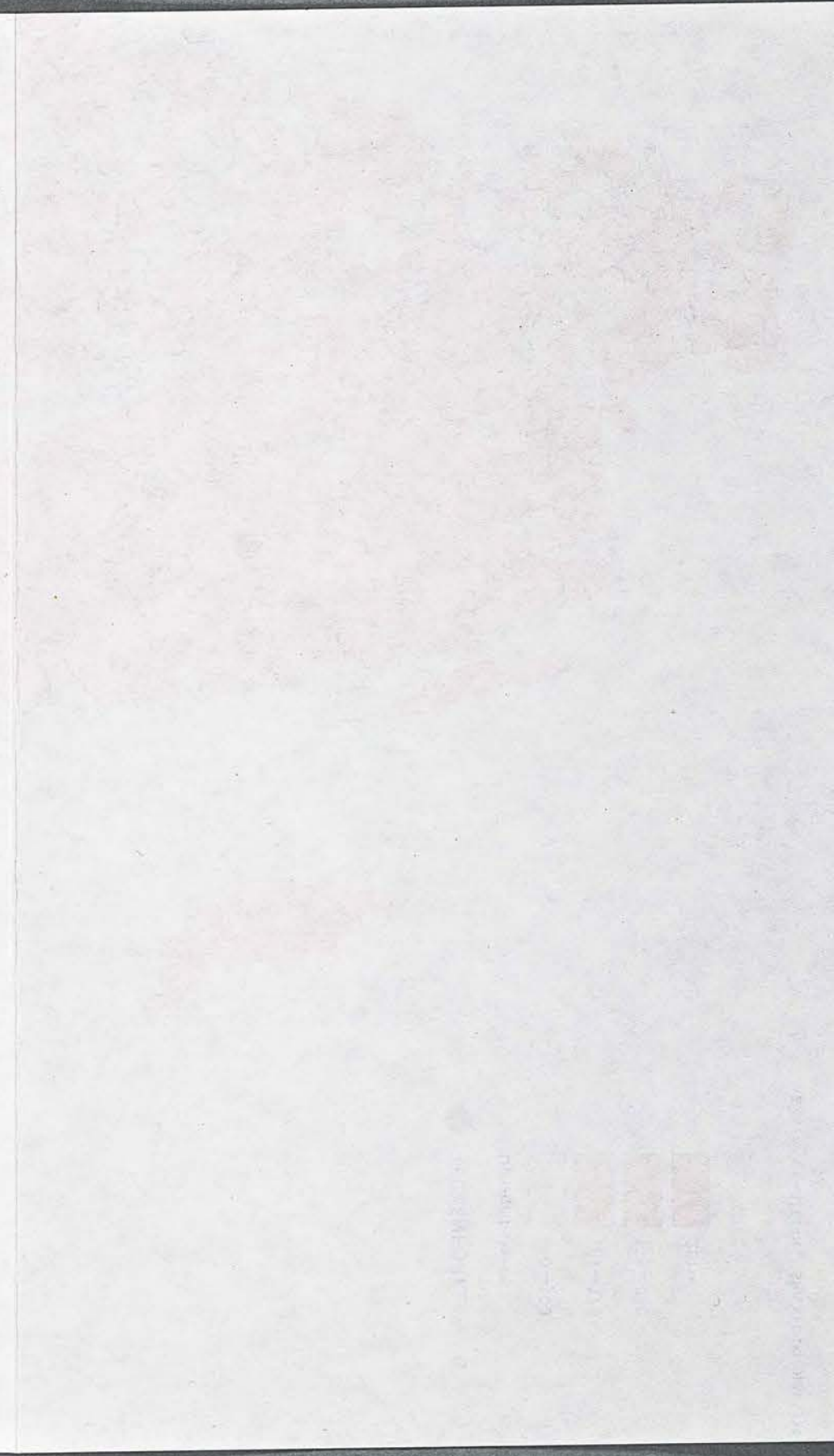
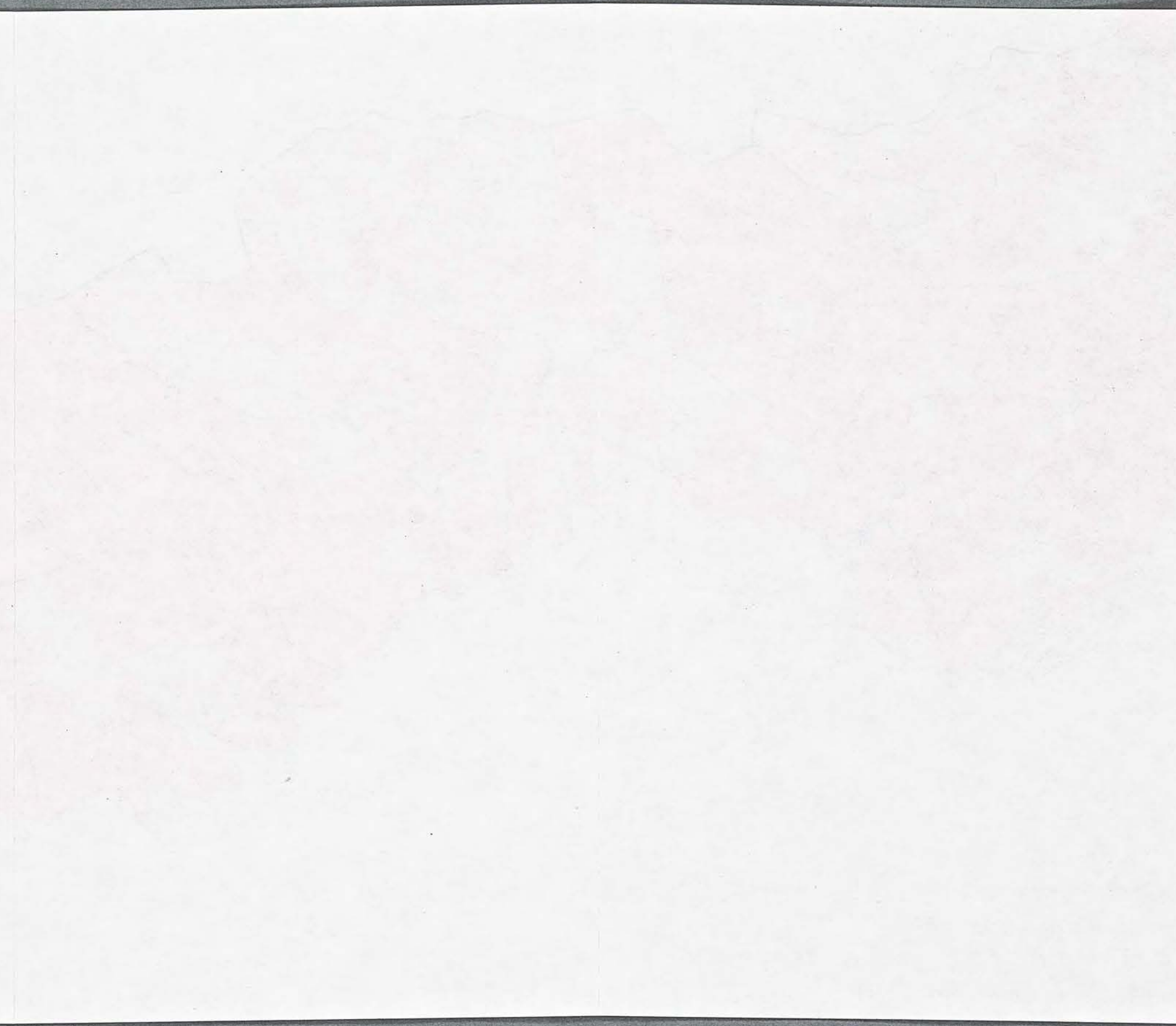
0 50 100 150 km

TECKENFÖRKLARING

Deltagarfrekvens	
	0—200
	201—300
	301—400
	401—

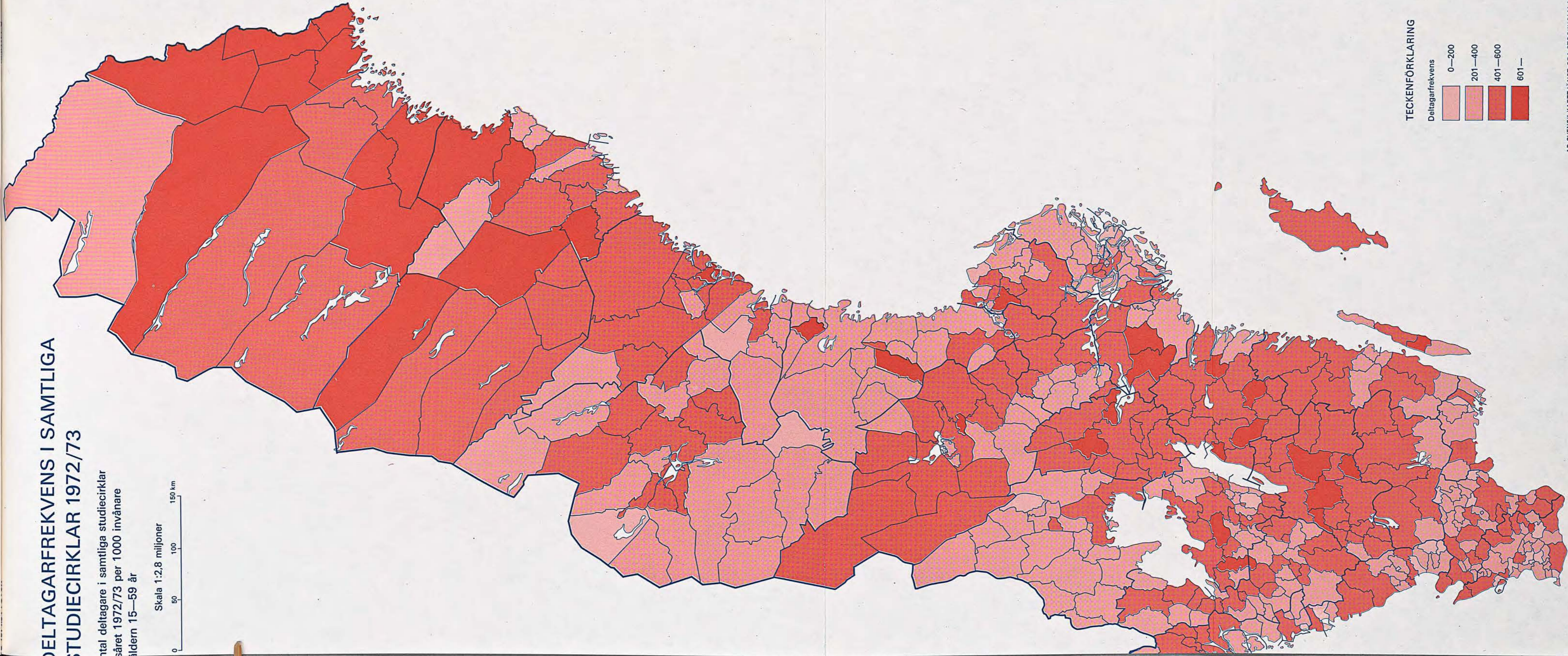
DELTA GARIBOLDI
STUDIO IRIKLA
MISRA

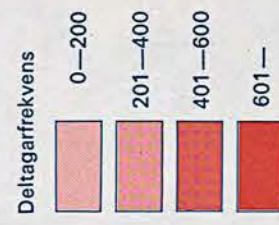
DELTAGARFREKVENNS I SAMTLIGA STUDIECIRKLAR 1972/73

antal deltagare i samtliga studiecirklar
såret 1972/73 per 1000 invånare
åldern 15—59 år

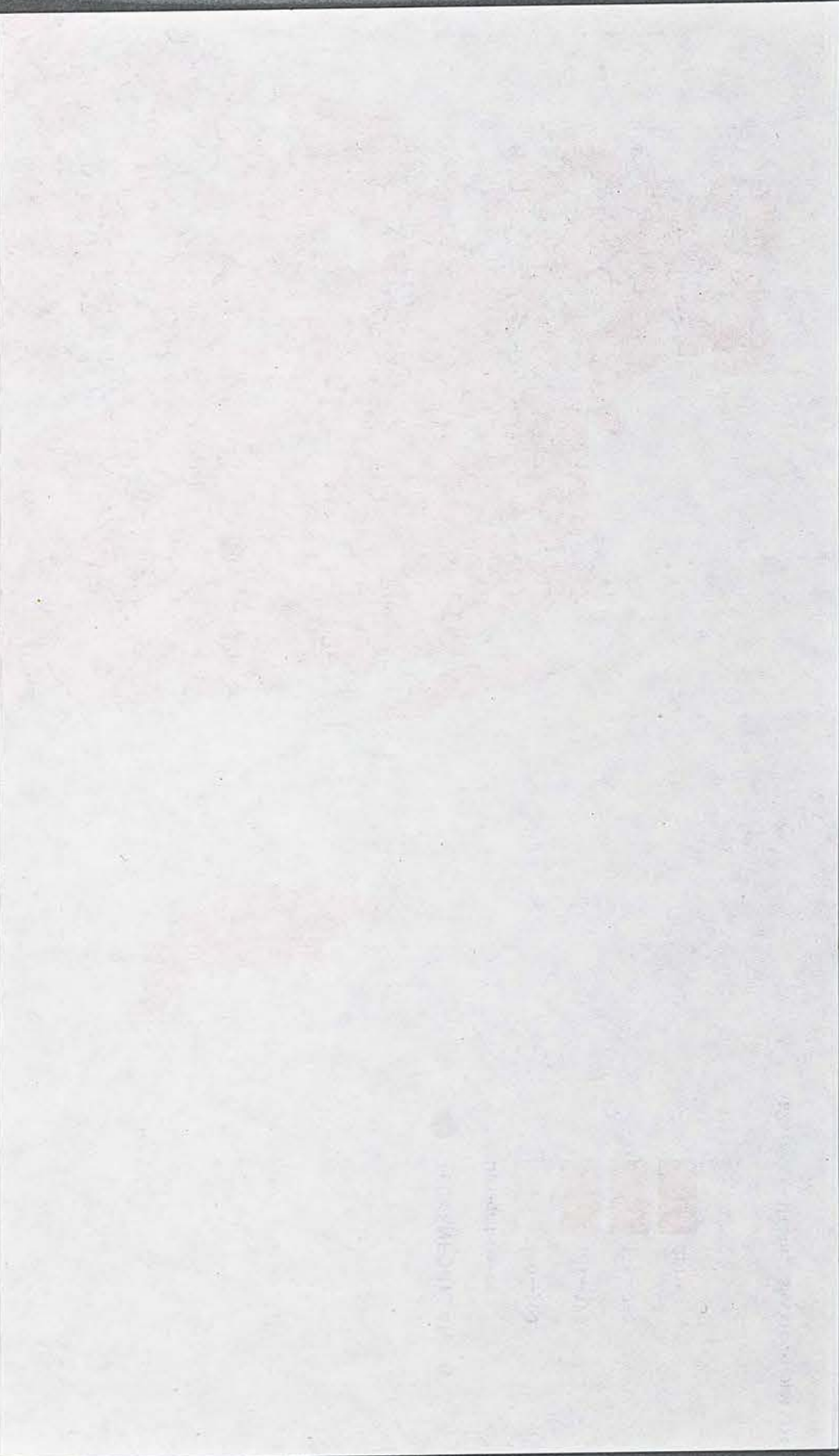
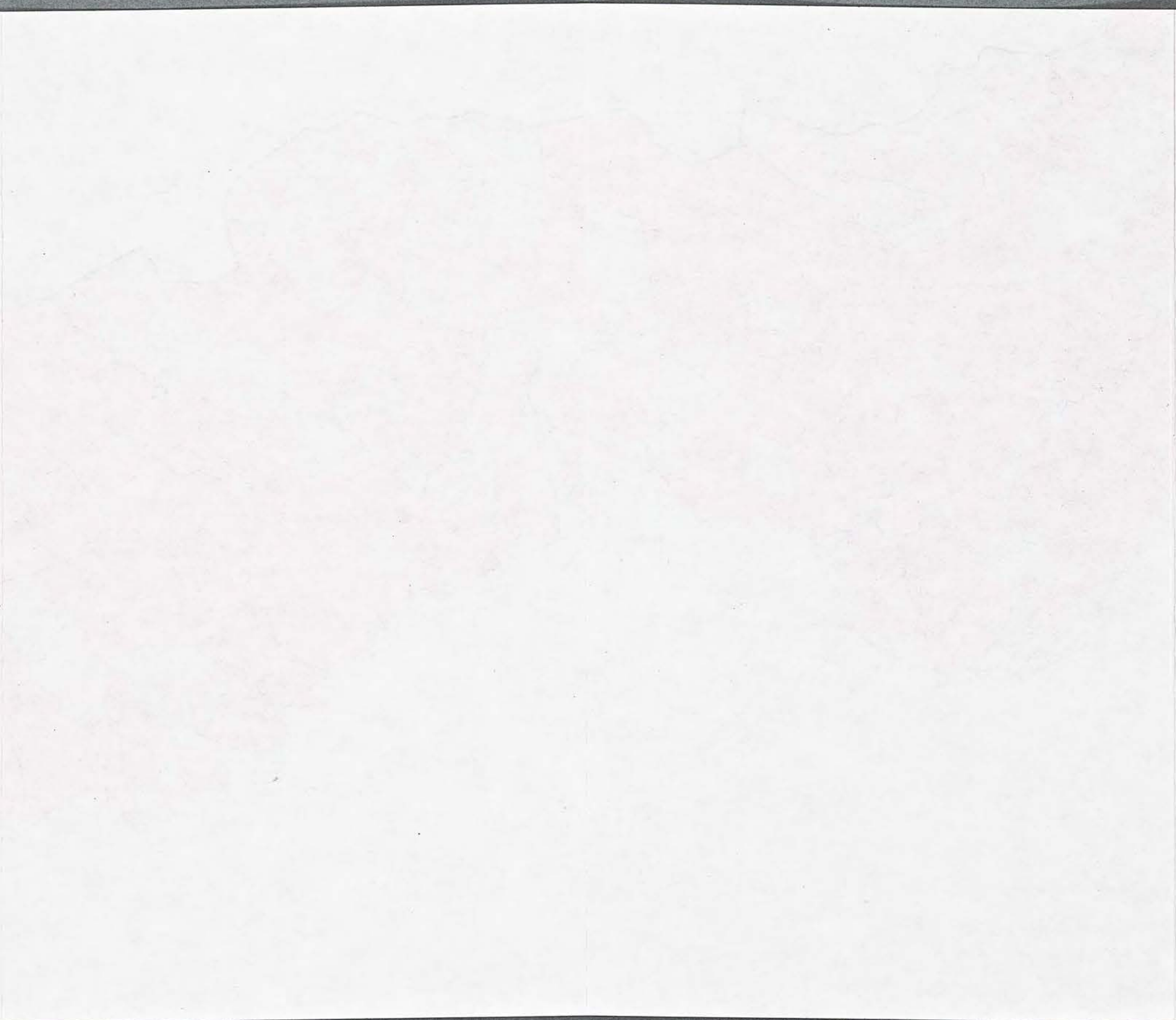
Skala 1:2.8 miljoner
0 50 100 150 km

TECKENFÖRKLARING

DELTA GARDNER'S AVENUE MOUNTAIN
LUDWIG RUCKER'S CAVALRY

8 Uppsökande verksamhet inom vuxenutbildningen

8.1 Uppsökande verksamhet som rekryteringsmetod

8.1.1 *Motiv för uppsökande verksamhet*

Olika former av uppsökande verksamhet för att rekrytera deltagare till studier har sedan länge bedrivits bl.a. inom folkbildningen, främst bland arbetarrörelsens och nykterhetsrörelsens studieförbund. Uppsökande verksamhet var vid dessa folkrörelsers tillkomst den enda och naturliga formen för studierekrytering.

Inom vuxenutbildningen har senare rekrytering till och information om studier alltmer skett genom broschyrer, foldrar, affischer och annonser. Dessa rekryteringsmetoder har dock visat sig vara mindre effektiva för att motivera och rekrytera kortutbildade vuxna till studier. Vuxenutbildningen har hittills främst kommit de yngre och relativt välutbildade till del. Dessa grupper har i regel själva sökt sig till den utbildningsform som intresserat dem (se avsnitt 7.3).

Om vuxenutbildningen skall kunna fungera som en väg att utjämna utbildningsklyftorna i samhället, är det nödvändigt att genom uppsökande verksamhet kontakta och motivera kortutbildade personer, som känner sig tveksamma och osäkra inför studier, till deltagande i vuxenutbildningen.

8.1.2 *Studiehinder*

Trots de senaste årens ökade utbud av vuxenutbildning finns det ett flertal hinder och svårigheter för vuxna att delta i studier. LOVUX angav i rapporten LOVUX II några vanliga studiehinder. Det är hinder och svårigheter av olika slag, som ligger i *individens* egen inställning och livssituation, som hänger samman med *utbudets* karaktär eller som beror på *samhällsmiljön*.

Enligt LOVUX är de hinder och svårigheter som upplevs individuellt sådant som:

- "ojämna och inaktuella förkunskaper som inger känsla av att vara alltför dåligt rustad för att ta upp studier på nytt
- allmän självunderskattning som utöver känsla av otillräcklig grund är betingad av uppfattningen att "vara för gammal för att lära" eller

- osäkerhet om hur studier går till (studieteknik)
 - otillräckliga kunskaper om utbudet, vilka alternativ som erbjuds, vilka krav studier innebär och vilka mål de leder fram till
 - yttre krav och problem av typen "svårigheter att få tiden att räcka till", t.ex. att förena studier med barnpassning eller behov av tid för hemarbete eller extraarbete. Till denna grupp av problem kan också inräknas otillfredsställande studiemiljö och liknande.
- Hinder och svårigheter som hänger samman med utbudets karaktär är bl.a:

- svåröverskådlighet ifråga om kurstyper, arrangörer, studiemål
- brist på motiverande, rådgivande, introducerande insatser, som skulle kunna underlätta såväl deltagande som lämpliga studieval
- brist på anpassning till de vuxnas speciella inlärningsförutsättningar och behov, när det gäller läromedel, arbetsformer och metoder samt organisation av studierna, t.ex. ifråga om tidsförläggning, studietakt osv.
- ojämn, regional fördelning av utbildningsmöjligheterna. Ensidighet i utbudet på många orter.

Hinder som hänger samman med *samhällssituationen* (samhälls- och arbetsmiljön) i övrigt:

- bristen på studiestimulans inom vissa yrkes- och näringsgrenar
- svårigheter att få ledighet för studier
- otillräckliga eller dåligt vuxenanpassade ekonomiska stödformer
- brist på serviceåtgärder av typen barnpassning, färdtjänst, måltidstjänst och liknande."

Den uppsökande verksamheten måste utgå från den enskildes erfarenheter och situation. Insatserna kan därför variera från allmän information till mer omfattande rådgivning och vägledning. Det ligger i den uppsökande verksamhetens karaktär att inte endast orientera, utan även diskutera och försöka övervinna de hinder och svårigheter för studier, som den enskilde kan uppleva.

Uppsökande verksamhet på arbetsplatser har under lång tid bedrivits av de fackliga organisationerna. Under våren 1974 har två viktiga förslag som berör vuxenutbildningen framlagts.

I lagen om facklig förtroendemans ställning på arbetsplatsen m.m. – i fortsättningen ofta benämnd förtroendemannalagen – som gäller från 1974-07-01 och även omfattar studieorganisatörer under förutsättning att de är anställda hos arbetsgivaren, medges facklig förtroendeman rätt att utföra fackligt arbete – inklusive uppsökande verksamhet för studier – på betald arbetstid (se avsnitt 21.3.2).

I en promemoria framlagd av en interdepartemental arbetsgrupp föreslås en lag om arbetstgares rätt till ledighet för utbildning, som främst syftar till att stärka vuxenutbildningens roll i samhället. Anställd som vill delta i kurs, vilken anordnas av arbetstagarorganisation och till väsentlig del avser facklig utbildning, har rätt till ledighet. I andra hand bör företräde lämnas arbetstgare som ej har utbildning motsvarande nioårig grundskola. I övrigt bör ledighet grundas på anställningstidens längd. Rätt

till erforderlig ledighet för utbildning skall enligt förslaget tillkomma varje anställd som vid tiden för ledighetens början varit verksam hos arbetsgivaren de senaste sex månaderna eller sammanlagt minst tolv månader under de senaste två åren. Någon begränsning ifråga om utbildningens art förordas inte. De fackliga organisationerna har föreslagits få ett avgörande inflytande när det gäller lagens tillämpning. Lagen om arbetstagarers rätt till ledighet för utbildning föreslås träda i kraft 1975-01-01.

8.1.3 Uppsökande verksamhet från olika synpunkter

Den uppsökande verksamheten har kommit att betraktas olika bland skilda grupper i samhället. Beroende på intresseförankring lägger människor många gånger olika aspekter på begreppet uppsökande verksamhet. Ofta ses detta i förhållande till den grundsyn som vederbörande har på samhället och på andra människor. Även det mått, med vilket den uppsökande verksamhetens värde mäts, varierar med avseende på ovan nämnda grundsyn. Antalet deltagare, som rekryteras till studier, kan vara ett sätt att värdera verksamhetens betydelse och effektivitet. En annan värderingsgrund utgår från hur den uppsökande verksamheten når de grupper, som i första hand är målet för en bred satsning på vuxenutbildningen.

Avsikten med FÖVUX:s verksamhet har varit att genom uppsökande verksamhet förvärva erfarenheter som kan komma reformarbetet på vuxenutbildningsområdet till godo, så att de kortutbildade lågavlönade och kulturellt sämst lottade ges möjligheter att utnyttja de utbildningsresurser samhället ställer till förfogande.

8.1.4 Svårigheter för uppsökande verksamhet

För många människor ligger ett förstahandshinder i svårigheten att söka upp någon person eller expedition för att få information om studier. Genom att den uppsökande verksamheten inriktas mot enskilda individer, kan verksamheten på ett personligt sätt sprida information om vuxenutbildning till grupper som tidigare inte nåtts av denna.

På vissa arbetsplatser kan den uppsökande verksamheten vara förenad med svårigheter. Dessa kan bero på faktorer i arbetsmiljön – t.ex. högt buller, ackordsarbete, skiftarbete och otillgängliga arbetsställen – eller de kan ha samband med att arbetsplatsen har få anställda eller att de anställda har ett mycket rörligt arbete. Även i bostadsområden kan det föreligga svårigheter, t.ex. beroende på den isolering i vilken många människor lever såväl i tätort som i glesbygd.

För att kunna lösa problemen och övervinna hindren fordras att den uppsökande verksamheten är väl organiserad. Den planering, som föregår verksamheten, måste vara flexibel, så att den kan anpassas efter de nya behov och krav som uppstår.

8.1.5 *Personlig påverkan*

För att kunna erbjuda de personer som söks upp ett meningsfullt studiealternativ måste studieorganisationen vara väl införstådd med deltagarnas förutsättningar att delta i studier. Den personliga kontakten har visat sig vara mycket betydelsefull för att ge personligt stöd och undanröja praktiska hinder. Uppsökaren har härvid en mycket viktig uppgift att fylla såväl före som under kursen. Personlig påverkan bygger på en meningsfull dialog mellan uppsökaren och den uppsökte. Denna dialog bör utgå från den uppsöktes situation och behov. Broschyrer, foldrar och affischer kan väcka intresse och ge information, men det slutliga avgörandet beror ofta på personlig påverkan (se avsnitt 14.10).

8.1.6 *Några synpunkter på studieorganisationen*

Studieorganisationen har en mycket viktig funktion i studierekryteringen, eftersom det är han/hon som skapar kontakten mellan studieanordnaren och den enskilde individen. Resultaten av den uppsökande verksamheten beror i hög grad på studieorganisationernas förmåga att etablera kontakt och förmedla informationen.

ABF, som bedriver en mycket aktiv uppsökande verksamhet (se avsnitt 8.2.2), har i en kurs för uppsökare angivit följande tio synpunkter på hur en uppsökare bör vara:

”1 Uppsökaren bör vara klar över varför man bedriver uppsökande verksamhet samt vilket syfte och mål verksamheten har. Dessutom bör denne känna till vilka personer som verksamheten vill nå.

2 Uppsökaren bör känna den uppsöktes dagliga och näraliggande problem. Detta är viktigt då ofta mycket personliga orsaker gör den uppsökte tveksam till cirkelstudier. (Osäkerhet, trötthet, dålig läskunnighet, hörselnedsättning, dålig rygg osv.)

3 Uppsökaren bör känna till de längre tillbaka liggande problemen. Det kan vara upplevelser från ungdomsskolan, dåliga erfarenheter från tidigare vuxenstudier, misslyckanden på andra områden osv.

4 Uppsökaren har nytta av att ha liknande erfarenheter som den uppsökte. Ett ömsesidigt förtroende ger grunden för ett lyckat samtal. Samhörighet genom gemensamma eller lika händelser, i arbetet eller på fritiden, underlättar många gånger kontakten.

5 Uppsökaren bör inte avvika från omgivningen på ett iögonfallande sätt.

6 Uppsökaren bör komma när det passar. Arbetsmiljön kan på olika sätt försvåra samtalen, buller – högt arbetstempo – passning av maskiner, telefoner osv. Det gäller att välja en tid och plats som passar. Går det inte på arbetstid kan med viss försiktighet raster, skiftbyten, väntetider m.m. utnyttjas. Ibland måste man skaffa avbytare för att kunna frigöra någon för en samtalsstund. Helst bör samtalen ske i den uppsöktes egen

miljö där han/hon känner sig säker och har störst självförtroende. Sker samtalet i en särskild lokal måste detta ske så att han/hon inte känner sig kallad till en överordnad.

7 Uppsökaren bör kunna ge ordentliga och riktiga besked på en rad frågor. Det kan gälla studiematerialet, praktiska detaljer som ledare, tider, kostnader m.m. Ibland är det även nödvändigt att beskriva hur en studiecirkel arbetar. Att vara uppsökare är att vara informatör – inte försäljare.

8 Uppsökaren bör kunna föra samtalet mot ett mål, t.ex. få en viss anmälan genast eller ge betänketid. Tänk på att vissa människor ibland kan uppleva steget in i studiecirkeln så stort, att de behöver lång betänketid. Samtal innebär att två talar. Aktivera motparten genom att tala om dennes hinder. Övertala aldrig någon som är tveksam. Använd regeln 'att lyssna är bättre än att tala'.

9 Uppsökaren bör undanröja de hinder som kan föreligga. Det innebär ibland stora problem, som i vissa fall är omöjliga att lösa. Lämna ingen utan att verkliga ansträngningar har gjorts för att få bort hindren. Det innebär dessutom att uppsökaren många gånger måste fungera som kurator. Någon som den osäkre kan vända sig till om något går gale.

10 Till sist – uppsökaren bör själv tro på sin uppgift, känna att uppdraget är meningfullt och förstå det omätbara värde som det innebär att engagera en människa för hennes egen utveckling."

8.1.7 Några exempel på uppsökande verksamhet

FÖVUX:s försöksverksamhet och en del andra projekt under början av 1970-talet ökade intresset för den uppsökande verksamheten. Denna sågs som en metod att nå nya grupper och bredda studieverksamheten. Några av försöken med uppsökande verksamhet utvärderades och finns redovisade i FÖVUX:s första delbetänkande Uppsökande verksamhet för cirkelstudier inom vuxenutbildningen.

TRU:s försök i bl.a. Lidköping

FÖVUX-verksamheten föregicks av en mindre försöksverksamhet i ett enda ämne – matematik – vid ett låglöneföretag. Försöket brukar betecknas Lidköpingsförsöket och genomfördes under hösten 1969 och våren 1970 på Rörstrands porslinsfabrik i samarbete mellan TRU-kommittén, ABF och Svenska fabriksarbetareförbundet i anslutning till TRU-kursen Matematik på nytt i radio och tv.

Hösten 1970 genomfördes även försök med uppsökande verksamhet i samarbete mellan TRU, ABF, fackliga organisationer och företag vid Emmaboda glasbruk och vid Fagersta bruk. Studierna gällde arbetsmarknadskunskap och i Fagersta omfattade försöket enbart den finländska arbetskraften. I övrigt var uppläggningsen ungefär densamma som vid Lidköpingsförsöket.

Kommunalarbetareförbundet och ABF i Skaraborg m.fl.

Svenska kommunalarbetareförbundets avdelning 25 i Mariestad och Skaraborgs ABF-distrikt genomförde hösten 1969 en undersökning rörande studieintresset bland avdelningens medlemmar. Efter personlig studieorientering påbörjades studier, främst i svenska, engelska, matematik, psykologi och samhällskunskap.

Liknande kampanjer med uppsökande verksamhet förekom även på andra platser, t.ex. på AB Volvo Skövdeverken, Electrolux i Mariestad, bland postpersonal och bland beklädnadsarbetareförbundets medlemmar.

ABF i Stockholm och Huddinge

En omfattande uppsökande verksamhet startades 1970 av Stockholms ABF-avdelning i samarbete med de fackliga organisationerna. Under studieåret 1970/71 omfattade verksamheten ett femtontal olika arbetsplatser. Ämnena var huvudsakligen svenska, engelska och matematik.

För att nå personer som inte förvärvsarbetar, fordras att uppsökande verksamhet bedrivs även i bostadsområden. Ett av de första större försöken av detta slag genomfördes hösten 1970 av Huddinge ABF-avdelning i en relativt omfattande verksamhet, där särskilt utbildade studieorganisatörer informerade om ABF-kurser, kommunal vuxenutbildning och arbetsmarknadsutbildning.

Uppsökande verksamhet inom arbetsmarknadsutbildningen

AMS har i olika sammanhang genomfört kampanjer till bl.a. arbetslösa ungdomar och hemarbetande kvinnor, samt olika specialkategorier, t.ex. lantbrukare med icke bärkraftiga jordbruk.

Uppsökande verksamhet inom den kommunala vuxenutbildningen

Verkstadsklubben vid Volvo och den kommunala vuxenutbildningen i Göteborg påbörjade hösten 1969 grundskoleutbildning i matematik och våren 1970 även i svenska, engelska och tyska vid Torslandaverken. Kommunala vuxenutbildningskampanjer har även genomförts bland kommunala förvaltningar.

Hösten 1971 påbörjades en vuxenutbildningskampanj vid Svenska Kullagerfabriken i Göteborg. Med hjälp av särskilt utbildade studieorganisatörer erbjöd ABF, TBV och den kommunala vuxenutbildningen olika former av vuxenutbildning.

Sedan hösten 1970 har Sundsvalls kommun bedrivit försök med uppsökande verksamhet bland vissa skiftarbetare, personer med oregelbundna arbetstider, handikappade samt bland personer bosatta i glesbygd. Utgångspunkt för verksamheten har varit att organisera studier på sådant sätt, att personer som inte kan delta i reguljär vuxenutbildning ges möjlighet till studier. Följande principer har tillämpats: omkring 90 procent av studiearbetet har deltagaren utfört på egen hand. Den

lärrarhjälp som varje enskild kursdeltagare erhållit har varit mycket begränsad. I genomsnitt för alla deltagare i försöksverksamheten har den omfattat ca 10–15 minuter per vecka. Arbetstakten har varit helt individuell. Telefon och bandspelare har använts i stor utsträckning.

Läsåret 1973/74 deltog 206 personer i försöket varav 199 i grundskolekurser och sju i gymnasieskolekurser. Deltagarna läste främst engelska, matematik och tyska.

SÖ har undersökt uppsökande verksamhet inom kommunal vuxenutbildning läsåret 1972/73. Begreppet uppsökande verksamhet användes i denna undersökning i vid mening. Förutom personliga kontakter avsågs här även telefonkontakter, informationsmöten, annonsering och utdelning av studieprogram. Totalt tillfrågades 445 kommuner varav 425, dvs. 96 procent, besvarade den postenkät som utsänts. En tredjedel av kommunerna uppgav att uppsökande verksamhet i någon av ovan angivna former hade förekommit under läsåret 1972/73. Verksamheten hade ofta utförts i samarbete med något studieförbund, och främst med ABF. Under den uppsökande verksamheten gavs mestadels information om grundskolekurser. Information om särskild yrkesinriktad utbildning och om studiecirkelkurser förekom också i stor utsträckning.

Under våren 1974 genomförde vidare FÖVUX en undersökning för att belysa i vilken utsträckning den kommunala vuxenutbildningen och de fyra studieförbunden ABF, TBV, SV och Mbsk bedrev uppsökande verksamhet under studieåret 1972/73 (se vidare avsnitt 8.2).

8.2 Den uppsökande verksamhetens nuvarande omfattning

8.2.1 FÖVUX:s enkät om uppsökande verksamhet

Bakgrund

Hösten 1973 fick SR/PUB i uppdrag av FÖVUX att undersöka i vilken utsträckning den kommunala vuxenutbildningen och de fyra största studieförbunden, ABF, SV, TBV och Mbsk, bedrev uppsökande verksamhet för sitt vuxenutbildningsutbud under studieåret 1972/73. Ett kort sammandrag av undersökningen återges här.

Undersökningen genomfördes med hjälp av frågeformulär till den kommunala vuxenutbildningen i ett slumpmässigt urval av Sveriges kommuner samt till de fyra studieförbundens avdelningar i samma kommuner.

Under hösten 1972 och även under hösten 1973 genomförde SÖ undersökningar beträffande den kommunala vuxenutbildningens uppsökande verksamhet under läsåren 1971/72 respektive 1972/73 (se avsnitt 8.1.7). I SÖ:s definition av uppsökande verksamhet ingick personliga kontakter som en form av uppsökande verksamhet, men även annonsering och broschyrer förekom som alternativa informationsvägar. Anledningen till att FÖVUX gjorde en egen undersökning var dels att FÖVUX önskade aktuella uppgifter om den uppsökande verksamheten till studie-

cirklar, dels att FÖVUX tillämpade en snävare definition på uppsökande verksamhet än den SÖ använde.

Syftet med undersökningen

Utöver en kartläggning av i vilken utsträckning uppsökande verksamhet bedrevs inom den kommunala vuxenutbildningen och inom de olika större studieförbunden önskade FÖVUX uppgifter om vilka som uppsöktes, vilka ämnen som var aktuella i sammanhanget och vilka personer som var uppsökare.

Definition av den uppsökande verksamheten

För att få jämförbara uppgifter var det nödvändigt att ge en preciserad definition av uppsökande verksamhet till dem som skulle svara på frågeformuläret. Det ansågs också önskvärt att anknyta definitionen till den som tillämpas i FÖVUX:s försöksverksamhet. Med uppsökande verksamhet avsågs i FÖVUX-enkäten endast personliga samtal för att stimulera till deltagande i studier och eventuellt även stödja deltagarna i det inledande skedet av studierna. Telefonsamtal, tryckt materiel eller annan information av allmän karaktär, som var riktad till enskilda räknades inte som uppsökande verksamhet.

Med kampanj avsågs en uppsökande verksamhet som under en avgränsad tidsperiod riktades mot en klart angiven målgrupp.

Urvalet av kommuner

Undersökningens population utgjordes av Sveriges 278 kommuner (enligt indelningen fr.o.m. 1974-01-01). Medelst ett stratifierat urval, baserat på kommunernas invånarantal, drogs ett stickprov omfattande 48 kommuner, vilket motsvarade 17 procent av landets kommuner.

I undersökningen ingick 48 kommuner och 192 studieförbundsavdelningar. Svar inkom från samtliga tillfrågade kommuner, medan det bland studieförbunden var en lokalavdelning som inte svarade. Bortfallet i undersökningen kan därför anses så litet att det inte påverkat resultatet.

8.2.2 Den uppsökande verksamhetens totala omfattning

De fyra studieförbunden skilde sig markant beträffande antalet avdelningar med uppsökande verksamhet. ABF:s avdelningar hade den högsta aktiviteten för uppsökande verksamhet. Därefter följde TBV, SV och Mbsk.

Från det insamlade materialet skattades den uppsökande verksamhet, som förekom i landet under studieåret 1972/73 (tabell 8.1).

8.2.3 Kommunernas uppsökande verksamhet

Kommunernas medverkan var dels av organisatorisk, dels av ekonomisk karaktär. De kampanjer, som organiserades av kommunerna, känneteck-

Tabell 8.1 Uppskattad total uppsökande verksamhet 1972/73

Utbildningsanordnare		Antal kommuner i vilka uppsökande verksamhet förekom.	Procentuell andel av landets kommuner i vilka uppsökande verksamhet förekom
Kommunerna (organisatorisk eller ekonomisk medverkan)		84	30
Arbetarnas bildningsförbund (ABF)		166	60
Tjänstemännens bildnings- verksamhet (TBV)		74	27
Studieförbundet Vuxenskolan (SV)		62	22
Studieförbundet Medborgar- skolan (Mbsk)		28	10

nades av att relativt många personer uppsöktes och att många uppsökare deltog i verksamheten. Ett flertal kampanjer skedde dessutom i samarbete med studieförbundsavdelningar. Någon särskild målgruppsinriktning hade inte kommunerna, utan de bedrev uppsökande verksamhet både på arbetsplatser och i bostadsområden.

8.2.4 ABF:s uppsökande verksamhet

ABF bedrev uppsökande verksamhet i 60 procent av landets kommuner. Kampanjernas omfattning varierade, men ett flertal mycket omfattande verksamheter redovisades. Studieförbundet samarbetade i de flesta fall med någon facklig organisation. Uppsökarna var ofta fackligt aktiva, som lätt kunde nå anställda på sina egna arbetsplatser. Fackföreningarna bidrog också ekonomiskt till den uppsökande verksamheten. Fackliga och andra prioriterade ämnen dominerade de studier som påbörjades. De fackliga studierna hade en framskjuten position, men ABF bedrev även uppsökande verksamhet i bostadsområden, bland invandrare och andra grupper. I dessa fall förekom ofta samarbete med andra organ, t.ex. skolstyrelsen i den berörda kommunen.

8.2.5 TBV:s uppsökande verksamhet

TBV bedrev uppsökande verksamhet i ca 27 procent av landets kommuner. TBV:s verksamhet riktades – i likhet med ABF:s – främst till anställda på arbetsplatser. I en del av verksamheten förekom samarbete med t.ex. ABF eller de fackliga organisationerna. Uppsökarna var i regel representanter för fackliga organisationer. TBV vände sig till en begränsad målgrupp, vilket medförde att ett fåtal uppsökare deltog och att den uppsökande verksamheten ofta genomfördes utan ledighet från det ordinarie arbetet. Den uppsökande verksamhet, som förekom i bostads-

områden och bland invandrare utfördes av uppsökare inom studieförbundet.

8.2.6 *SV:s uppsökande verksamhet*

I 22 procent av landets kommuner bedrev SV uppsökande verksamhet. Jämfört med ABF och TBV, som främst riktade sin verksamhet till olika arbetsplatser, uppsökte SV huvudsakligen bostadsområden, invandrare m.fl. Den enda yrkeskategori som erbjöds studier var lantbrukare. SV bedrev sin uppsökande verksamhet utan att samarbeta med andra organisationer och med representanter för studieförbundet som uppsökare. Utbildning av uppsökarna förekom sällan.

8.2.7 *Mbsk:s uppsökande verksamhet*

Den uppsökande verksamheten inom Mbsk var mycket begränsad i jämförelse med övriga undersökta studieförbund, såväl när det gäller antalet kommuner där verksamhet skett som när det gäller antalet kampanjer och antalet uppsökta personer. Mbsk:s kampanjer vände sig främst till personer i vissa bostadsområden. Deltagarna fördelade sig relativt jämnt mellan prioriterade cirklar, andra allmänna cirklar och cirklar i svenska för invandrare.

9 Några studieformer inom vuxenutbildningen

9.1 Gruppstudier

Grupparbetets stora betydelse vid inläring har alltmer uppmärksammats. Förutom i studiecirkeln, som beskrivs närmare i avsnitt 9.2, förekommer gruppstudier i ett flertal undervisningsformer. I grund-, gymnasie- och högskolan har grupparbetet blivit ett allt vanligare inslag i undervisningen. Detta förekommer också i form av specialarbeten, "fritt valt arbete", tentamensuppgifter etc.

Även inom företag och institutioner används grupparbete och gruppstudier inom undervisningen i allt större omfattning.

9.2 Studiecirkelns pedagogik

1969 uttalade dåvarande utbildningsministern Olof Palme:

"Sverige är i väsentlig grad en studiecirkeldemokrati. Det är i studiecirkeln som generationer skolat sig själva i kritisk prövning, till förnuftstro utan att släppa den ideella målsättningen, i samverkan med andra. I studiecirkeln har ofta samhällets förändringar inletts."

9.2.1 *Historik*

Grunden till studiecirkelns form lades 1902 av IOGT:s dåvarande distriktsstudieledare i Malmöhus län, Oscar Olsson. Vuxenstudier hade tidigare förekommit i olika former, men Oscar Olssons studiecirkel innebar något nytt. Genom studiecirkeln ville Olsson m.fl. frigöra bildningsarbetet från den filantropiska traditionen. Studieformen växte fram utifrån den sociala situationen, som rådde vid början av 1900-talet, och utifrån de behov, förutsättningar och möjligheter, som människorna upplevde vid tiden för folkrörelsernas genombrott.

Några citat från tidskrifter och böcker får belysa Oscar Olssons pionjärarbete.

"Säkert är, att ett stort bildningsarbete skulle kunna utföras genom den här föreslagna organisationen. Att arbetet utgår från arbetarklassen själv lämnar ytterligare garanti för dess framgång; det lönar sig väl knappast att vidare förneka, att om något ordentligt skall göras *för* denna klass, måste det också göras *genom* den; den får allt själv taga itu med

saken; någon annan klass gör det förvisso inte. Ätminstone är det ej sällsynt att höra den bättre lottade med förtrytelse beskärma sig över alla nya behov som arbetaren skaffar sig, och om vilka han, människovänlig nog, förklarar att de endast inkräkta på dennes arbetsduglighet och således bli till stor skada för honom." (Motion av Oscar Olsson till IOGT:s storlogemöte 1902/T. Nerman: Studiecirkeln.)

"Hemtrevnaden skall vila över bildningsarbetet, det är den familjära kamratkretsen i vilken det utföres. Må vara, att resultaten inte bli så snabba och iögonfallande, de bli så mycket säkrare och gedigna." (Femtio års godtemplararbete, 1929/T. Nerman: Studiecirkeln.)

Studiecirkeln blev den dominerande arbetsformen inom det fria och frivilliga folkbildningsarbete som växte fram under början av detta sekel (se kap. 5). År 1929, vid det första nordiska studiecirkelmötet, anförde Rickard Sandler, som då var ordförande i ABF, i ett tal:

"Vad det blir av en sådan rörelse som studiecirkelrörelsen, det kunna vi icke bestämt veta. Den kommer att leva, då vi lagt ner våra eventuella pekpinningar, och kanske vara annorlunda än vi föreställa oss. Den växer av egen kraft. Som allt, som växer i frihet, växer den på gott och ont. Och efter all rimlig sannolikhet kommer den icke att bli mer jämstruken och standardiserad till sitt innehåll utan mer brokig och typrik." (R. Sandler: Mångfald och enfald.)

Trots den kvantitativa och kvalitativa tillväxten finns grunddragen fortfarande kvar inom studiecirkelarbetet. I Kungl. Maj:ts kungörelse om statsbidrag till det fria och frivilliga folkbildningsarbetet definieras en studiecirkel som "en kamratkrets för gemensamma, planmässigt bedrivna studier över ett på förhand angivet ämne eller problemområde". Grundläggande för cirkelarbetet är den vänskapliga samvaron och de informella personliga kontakterna mellan deltagarna.

9.2.2 Ledarrollen

Cirkelledaren skall se till att de resurser som cirkeln förfogar över blir väl använda. Deltagarnas kunskaper och tidigare erfarenheter, liksom studie-material och andra former av kompletterande material, skall behandlas så att hela gruppen kan tillgodogöra sig ny information och kunskap. Ledaren skall även diskutera med gruppen och stödja den i överläggningarna, men uppmana den att själv fatta beslut. Utformningen av arbetsfördelningen och samvaron inom gruppen skall bestämmas av medlemmarna själva. I dessa diskussioner deltar ledaren på samma villkor som övriga gruppmedlemmar. Det demokratiska ledarskapet medför dels att deltagarna känner medansvar för arbetet, dels att det uppstår en vänlig grupporienterad atmosfär, som skapar trygghet och trivsel i cirkelarbetet.

Naturligtvis fordras det fackkunskap för att leda vissa cirklar, t.ex. i språk och musik, och det är också fördelaktigt att ledaren har överblick över det ämne som skall studeras. Erfarenheten visar emellertid att

ledarens viktigaste uppgifter är att hjälpa gruppen, så att den kan söka sig fram i materialet, och att stimulera alla att aktivt delta i gruppens diskussioner, så att hela gruppen känner sig framgångsrik i studierna.

Att vara studiecirkelledare är en svår uppgift. För att cirkelledaren skall ha möjlighet att uppfylla de stora krav, som med rätta ställs på vederbörande från både deltagare och kursanordnare, måste studieförbunden se till att alla ledare får en meningsfull och vuxenanpassad cirkelledarutbildning.

9.2.3 Studiecirkelns arbetsformer

Inläring är en aktiv process. Erfarenheter från samhälls- och arbetsliv utgör positiva bidrag till inläringen, liksom deltagarnas möjlighet att fritt välja det ämne de vill studera.

En av studiecirkelns gyllene regler är att "alla lär varandra och lär av varandra". Gruppens samlade erfarenheter är större än den enskilde individens, vilket underlättar arbetet vid problemlösningar. Andra aspekter på inläringssituationen, som befrämjas i studiecirkeln, är samarbetsförmåga, uppriktighet och tolerans. På grund av att antalet deltagare är relativt litet ges alla möjlighet att delta i diskussionen. Enligt statsbidragsbestämmelserna får i studiecirkeln ingå lägst fem och högst 20 deltagare inklusive ledaren.

Diskussionsintensiteten brukar avta med gruppens tillväxt. Om gruppen är för stor och uppfattningarna varierande inträffar det ofta att några blir tysta och passiva samtidigt som grupptryckseln avtar. Gruppen blir mindre demokratisk. Diskussionerna förs endast mellan ett fåtal personer, vilket medför att gruppens kunskapsmässiga slutresultat inte blir fullvärdigt.

Deltagarna skiljer sig ofta åt vad beträffar utbildning, uppväxtmiljö, ekonomiska och sociala levnadsvillkor. Detta utgör inte något hinder för arbetet. Cirkeldeltagarnas varierande erfarenheter och skiftande sociala eller kulturella bakgrund medför att personerna kompletterar varandra.

Undersökningar har visat att grupper som tränats i funktionellt samarbete, med ett maximum av för arbetet positiva faktorer (ledare, miljö, material m.m.), har nått utbildningsresultat som vida överstiger vad de bästa enskilda individerna skulle ha uppnått var för sig.

9.2.4 Studiecirkelns gemensamma beslut

För att studiecirkeln skall bli effektiva och givande måste deltagarna gemensamt formulera målen för studierna. Gruppens gemensamma analys av utgångsläge och förutsättningar genomförs på ett tidigt stadium av arbetet, liksom även gruppbesluten rörande metoderna att nå de uppsatta målen. Under studiernas gång företas en kontinuerlig inventering av hur gruppen fungerar och hur den förhåller sig till de uppsatta målen. En utvärdering efter avslutad kurs hjälper gruppen att bedöma resultaten och arbetsförloppet. Den fortsatta verksamheten kan därefter bestämmas och nya mål, förutsättningar och metoder uppställas.

Många deltagare i studiecirkel har inte någon större studie- eller grupparbetsvana, men det har visat sig, bl.a. i FÖVUX, att när studierna en gång påbörjats är det många av deltagarna som gärna vill fortsätta med cirkelstudier.

9.2.5 Studiecirkeln som vuxenutbildningsform

I rapporten Utbildning år 2000, utgiven av SÖ 1971, skisserade Torsten Eliasson framtidsperspektiven för vuxenutbildning i Sverige på följande sätt:

”Vilken typ av vuxenutbildning bör prioriteras, en som i huvudsak är ungdomskopierande och institutionaliserad – eller en som är i huvudsak nyskapande, som analyserar de annorlunda behoven hos vuxna? Det blir då också ett val mellan direkt samhällelig administration och bevarande av s.k. folk rörelsekaraktär. Senare års budgetar har satsat mest på det institutionaliserande och kopierande, vilket innebär att man skjuter ett stort problem framför sig och att man på så sätt läser framtiden.”

Om utbildningsklyftorna skall kunna minskas, måste man enligt detta resonemang prioritera den utbildning, som vänder sig till de utbildningsmässigt eftersatta grupperna i vårt samhälle, vilket studieförbunden genom sin folk rörelseanknytning har särskilda förutsättningar att lyckas med. De kan bättre än andra arrangörer av vuxenutbildning komma i kontakt med personer, som är i behov av men samtidigt ställer sig tveksamma inför studier. Vissa studieförbunds anknytning till fackliga organisationer ger dem även goda möjligheter att på arbetsplatser och institutioner informera om studier och bedriva uppsökande verksamhet. En viss förskjutning av tyngdpunkten inom vuxenutbildningen i av Eliasson önskvärd riktning har också genomförts i statsbudgetarna efter år 1971.

Studiecirkeln är en speciell studieform skapad för vuxna. Friheten i arbetsformerna, den lugna studietakten, de informella och kamratliga arbetsformerna samt frånvaron av konkurrens, kunskapsprov m.m. gör studiecirkeln till en trivsamt och lockande studiemiljö.

9.2.6 Studiecirkelns framtidsmöjligheter

Den expanderande vuxenutbildningen består av ett flertal studieformer, varav studiecirkeln är en. Trots konkurrens från de läroplansbundna och kompetensinriktade studieformerna har studiecirkelverksamheten haft en kontinuerlig tillväxt. Studiecirkelns metodik och dess fria arbetsformer passar alla slags ämnen och lämpar sig mycket bra för personer med kort och bristfällig ungdomsutbildning. Cirkeldeltagande är för många den första kontakten med vuxenstudier och leder ibland till studier i mer ”skolliknande” former. Den mjuka studiestart som cirkelverksamheten ger kan vara en lämplig studieinledning, men studiecirkeln skall inte betraktas främst som en förberedande och grundläggande verksamhet. Studiecirkeln utgör en studieform, som i flera avseenden överträffar andra former av vuxenstudier. Individerna har i studiecirkeln möjlighet

att gemensamt lära och utvecklas i en studietakt som anpassas efter deltagarna, utan formella meriter som mål. Arbetet i studiecirkeln är demokratiskt.

9.3 Folkhögskolekurser

En lämplig kombination mellan gruppstudier och studier i mer koncentrerade former är de kurser, som anordnas i form av internat- eller externatkurser vid folkhögskolor. Från historisk synpunkt är folkhögskolorna en del av folkbildningsrörelsen. Genom samarbete mellan studieförbund och andra former av bildningssträvan samt förbindelser med bl.a. politiska och religiösa folkrörelser, har den svenska folkhögskolan utvecklats och förnyats under de mer än hundra år som skolformen funnits.

Folkhögskolan skiljer sig dock från den övriga folkbildningen genom att vissa kurser är yrkesinriktade eller förberedande inför yrkesbetonade studier. Dessutom förekommer vissa kompetensinriktade kurser (se avsnitt 6.2). Kurserna är i allmänhet längre än inom studieförbunden, de är förlagda till folkhögskolornas lokaler och deltagarna bor under kurstiden ofta i internat. Trots några likheter med ungdomsskolan befinner sig folkhögskolan emellertid tämligen långt från det allmänna skolväsendets undervisnings- och arbetsformer.

Inom folkhögskolan förekommer två kurstyper nämligen vinterkurser och ämneskurser. De senare ägnas åt begränsade studieområden, där kursernas längd kan vara mycket varierande. Enligt folkhögskolestadgan skall ämneskurs omfatta minst en vecka. Sedan 1973 medger dock SÖ generell dispens för kortare kurser under förutsättning att kursen:

- är förlagd till skolans lokaler
- omfattar minst två dagar
- utgör en introduktion till eller uppföljning av studieverksamhet med studieförbund eller underavdelning därav eller regionalt bildningsförbund som arrangör eller
- är anordnad för cirkelledare av statsbidragsberättigad studiecirkelverksamhet.

Hela studiegrupper inklusive ledaren kan gemensamt delta i ämneskurser. För en kortare tid får deltagarna härigenom pröva studier i en ny miljö med fler studietimmar per dag. Kurser om två dagar bör nämligen enligt bestämmelserna omfatta minst 14 undervisningstimmar. I samband med kurserna brukar ofta olika former av aktiviteter anordnas, ibland med anknytning till kursinnehållet, men även information om folkhögskolan m.m.

Arbetsformerna under ämneskurserna skiljer sig inte nämnvärt från det vanliga cirkelarbetet. Grupparbeten och andra samarbetsformer förekommer även under dessa kurser. Under kurstiden vid folkhögskolorna får deltagarna möjlighet att lära känna andra personer, som är intresserade av samma ämnen. Ett vidgat utbyte av erfarenheter och synpunkter är

både stimulerande och nyttigt för de fortsatta studierna.

I skrivelsen från LO och ABF till utbildningsministern i juni 1969 angående förslag till försöksverksamhet med vuxenutbildning (se kapitel 1), föreslogs bl.a. följande beträffande arbetsformerna: "Verksamheten bedrivs i huvudsak som studiecirkelverksamhet. Denna skall emellertid kunna kompletteras med korta ämneskurser (veckosluts- eller veckokurser) vid folkhögskola". Detta har också förekommit under FÖVUX:s fjärde försöksår med positivt resultat. När deltagarna informerats om kursernas uppläggning och karaktär blev dessa inslag i verksamheten mycket uppskattade (se vidare avsnitt 18.4).

Ämneskurserna utgör en expansiv del av folkhögskolornas verksamhet. Sommaren 1974 anordnades över 400 ämneskurser av olika längd och karaktär. De korta ämneskurserna är mycket lämpliga för studier i mer koncentrerad form och i kombination med studiecirkelverksamhet.

10 Några projekt inom vuxenpedagogiskt forsknings- och utvecklingsarbete

Den forskning, som behandlar de kortutbildades studiesituation, bedrivs fortfarande i liten skala vid en jämförelse med forskningen om universitetsstuderande och studerande i ungdomsskolan.

På senare tid har emellertid en del projekt, som berör de kortutbildade, startats. De flesta av dessa projekt är ännu inte avslutade. I det följande redovisas en del av den forskning rörande de kortutbildade, som finansieras genom ekonomiska bidrag från Sö. Redovisningen gör inte anspråk på att vara fullständig. Vuxenpedagogisk forskning förekommer även på andra håll.

Sedan 1962/63 finns ett särskilt anslag i Sö:s budget för forsknings- och utvecklingsarbete. Då var anslaget endast 0,2 Mkr. För budgetåret 1974/75 är anslaget 26,6 Mkr. Av detta anslås 4,3 Mkr dvs. 16 procent, till pedagogiskt utvecklingsarbete med inriktning på vuxenutbildningen. Den del av anslaget, som går till projektarbete inom folkbildningsverksamheten, uppgår till ca 1,5 Mkr, dvs. knappt sex procent. Från budgetåret 1973/74 har anslaget nästan fördubblats, men det utgör fortfarande endast en liten del av det totala anslaget.

10.1 Studiecirkeln som pedagogisk situation

Vid pedagogiska institutionen, Stockholms universitet, påbörjades i juli 1973 ett forskningsprojekt, som kallas *Studiecirkeln som pedagogisk situation*. Bakgrunden till projektet är att studiecirkeln sedan länge har varit en undervisningsform för vuxna, däremot finns det få dokumenterade kunskaper om studiecirkeln. De, som har erfarenheter av studiecirkelarbetet, har allför ofta varit upptagna med praktiska ting för att hinna dokumentera sina kunskaper. Syftet med projektet är att få följande frågor besvarade:

- vad vet vi eller tror oss veta om cirkelstudier?
- finns det *en* studiecirkelpedagogik?
- hur skiljer sig studiecirkeln från grupparbete inom t. ex. kommunal vuxenutbildning?
- studiehinder i cirkelarbetet?
- kursmaterialets roll i cirkelstudier?

- vilken utbildning behöver en cirkelledare?
- hur skall man utvärdera verksamheten i en studiecirkel?

Arbetet är i första hand inriktat på att belysa vad som händer i studiecirkeln samt vad som är speciellt utmärkande för denna studieform.

Projektet har en klar praktisk inriktning och målsättningen är att arbetet skall utmynna i sådana kunskaper som kan:

- utnyttjas vid cirkelledarutbildning/handledning
- utnyttjas vid framställning av kursmaterial
- utnyttjas om man vill överföra/anpassa studiecirkeln till andra studieförhållanden (andra former av studier)
- utnyttjas vid utvärdering av verksamheten i en cirkel

Inom projektet bedrivs undersökningar såväl genom deltagande i cirklar som genom intervjuer med deltagare, ledare, kursmaterialproducenter, samt personer med rik erfarenhet av cirkelarbeta. På basis av det insamlade materialet formuleras hypoteser om studiecirkeln som pedagogisk form. Under projektets andra fas inriktas arbetet på att pröva de uppställda hypoteserna. De prövas genom experiment med exempelvis varierande utformning av kursmaterial samt olika typer av cirkelledarutbildning. För att kunna genomföra projektet inom överskådlig tid har några begränsningar gjorts. Tre ämnesområden med olika karaktär skall studeras, nämligen a) samhällsengagerande ämnen av typ politisk och fackliga studier b) estetiska ämnen c) ”kompetensinriktade” ämnen.

Projektet beräknas vara avslutat andra halvåret 1976.

10.2 SAMVUX – rekrytering, uppsökande verksamhet, samordning i vuxenutbildning

Vid sociologiska institutionen vid Uppsala universitet utförs ett projekt benämnt *SAMVUX – rekrytering, uppsökande verksamhet, samordning i vuxenutbildning*.

Projektet syftar till:

- att utröna förutsättningar för och konsekvenser av samordning och profilering mellan olika utbildningsanordnare, samt
- att utveckla, pröva och utvärdera metoder för förbättrad rekrytering (inklusive uppsökande verksamhet) och samordning inom vuxenutbildningens olika områden.

Profilering kan närmast översättas med en utbildningsorganisations politiska ideologi, vilken ger särdrag i innehållet och i utbudet av kurser eller utbildningar.

Samordningen skall äga rum på lokal nivå. Vuxenutbildningsrådet skall om möjligt fungera som samordningsorgan. De områden där samverkan skall ske är studie- och yrkesvägledning, uppsökande verksamhet,

skolsociala frågor, forsknings- och utvecklingsarbete samt statsbidragsfrågor.

För projektet som helhet, liksom för försöksverksamheten, har samordning och profilering en överordnad ställning i relation till "rekrytering" och "uppsökande verksamhet".

Enligt projektledningens förmenande är det troligt att olika utbildningsorganisationer "på sina håll inte har helt klart för sig vad de andra organisationerna representerar" dvs. organisationernas profilering. Därför bör, enligt SAMVUX, en kartläggning av profileringens aktuella konkreta innebörd på det lokala planet ske. När ett klarläggande av gemensamma målsättningar och utbildningsanordnarnas särintressen har utrönts, skall försöksverksamheten komma till stånd.

Försöksverksamheten kommer att äga rum i tre kommuner. Genom samordning mellan utbildningsanordnarna hoppas SAMVUX uppnå ett ökat gemensamt utnyttjande av lokaler, utrustning, läromedel etc. samt personella och erfarenhetsmässiga resurser. Uppsökande verksamhet skall uteslutande ske i bostadsområden.

Målgruppen är personer som har sex- eller sjuårig folkskola som formell skolbakgrund.

På längre sikt kan syftet sägas vara att uppnå SAMVUX:s projektets mål i landets samtliga kommuner.

Försöksverksamheten skall bedrivas under läsåret 1974/75. Utvärderingen och rapporteringen sker under 1975/76, projektet skall vara avslutat sommaren 1976.

10.3 SOS-VUX – studiebehov och studiehinder i vuxenutbildning

1968 påbörjade Sö och lärarhögskolan i Stockholm projektet Vuxenutbildning – utbud och deltagande. Projektet är upplagt kring delprojekt. Det första av dessa delprojekt: Vuxenutbildning i Sverige, en strukturell översikt har avslutats. Det andra benämns *Studiebehov och studiehinder i vuxenutbildning* och startades i januari 1972. Det beräknas vara avslutat under sommaren 1976.

Bakgrunden till projektet är vuxenutbildningens sociala snedrekrytering. De kortutbildade deltar inte i vuxenutbildningen i önskvärd omfattning. Projektledningen anser att man måste söka skapa klarhet i de kortutbildades totala livssituation. Utifrån denna och tidigare erfarenheter skall studier ske av kortutbildades:

- behov av vuxenutbildning
- kännedom om vuxenutbildningen
- motiv för att vilja delta i vuxenutbildning
- upplevda hinder för att delta i vuxenutbildning
- planer att delta i vuxenutbildning
- erfarenheter av vuxenutbildning

Dessa problemställningar – hur studiebehov och studiehinder är

relaterade till individens olika roller och tidigare erfarenheter – anses nödvändiga att få besvarade, för att man skall kunna bedriva information och vidta åtgärder, så att vuxenutbildningen når de eftersatta grupperna. När det potentiella intresset för vuxenutbildning är kartlagt kommer studiebehov och studiehinder att ställas mot:

- sociala bakgrundsdata samt tidigare upplevelser och erfarenheter
- den aktuella livssituationen och i samband härmed de behov en person upplever i sin yrkes-, fritids-, familje- och samhällsroll samt vidare regionens utbud av vuxenutbildning och de rådande arbetsmarknadsförhållandena
- attityder till vuxenutbildning

Data samlades in genom personliga intervjuer under oktober 1973 – februari 1974 på följande orter: Stockholm, Helsingborg, Karlskoga, Örnsköldsvik, Sävsjö, Järbo, Åsunda, Österfärnebo. Undersökningsgruppen bestod av ca 1 100 kortutbildade personer i åldrarna 28–32 år, 42–46 år och 56–60 år.

Några resultat har redovisats, men projektets huvudsakliga rapportering kommer att ske med början hösten 1974.

SOS-VUX avser belysa i vilka situationer en person upplever sig ha otillräckliga kunskaper samt även om hon/han skulle vilja lära sig mera om något. Resultaten pekar på att utbildningsintresset i hög grad är knutet till yrkesrollen. Nästan hälften av de intervjuade önskade lära sig mer om något i samband med sitt arbete. Som motiv för detta betonades i första hand att man ville klara av arbetet bättre. 37 procent framförde att de skulle vilja lära sig mer om sina rättigheter och skyldigheter i samhället.

I samband med detta anser SOS-VUX att det är väsentligt att uppskatta graden av handlingsberedskap. Om en person uttryckte intresse av att studera men inte deltagit i någon form av vuxenutbildning fick vederbörande ta ställning till ett antal tänkbara studiehinder för att han ej deltagit/deltar. Intresse och hinder för vuxenutbildning måste dessutom ses mot den arbetsmarknadssituation och det utbud av kurser etc. som råder på personens bostadsort. Uppgifter om dessa förhållanden har samlats in.

Resultaten visade att det faktiska deltagandet var betydligt lägre än det potentiella intresset. 60 procent av de potentiellt intresserade, svarade på frågan när de tänkte börja studera, "senare än nästa termin" eller "vet ej".

10.4 GRUV – grundskolestudier för vuxna

Grundskolestudier för vuxna, förkortat till GRUV, är ett projekt som bedrivs vid Pedagogiskt Centrum vid Stockholms skoldirektion.

Projektet syftar till att få kunskaper om de kortutbildades studie-situation inom den kommunala vuxenutbildningen. Avsikten är att studera såväl utbildningsprocessen och utbildningens innehåll och genomförande, som deltagarnas upplevelser härav. Mer precist är syftet att

belysa hur den undervisning som erbjuds de kortutbildade inom den kommunala vuxenutbildningen fungerar, dels i förhållande till de studieflykten som deltagarna har, dels i relation till det kompetensinriktade målet för utbildningen.

Inom ramen för ovanstående syfte avser GRUV att belysa:

- vilket innehåll och vilken utformning har den vuxenundervisning, som erbjuds de kortutbildade, inom den kommunala vuxenutbildningen?
- hur upplevs undervisningens innehåll och utformning av lärare respektive deltagare?

- vilka förväntningar och önskemål har deltagarna beträffande sina studier?

- i vilken grad nås det kompetensinriktade målet för utbildningen?

- vad kännetecknar dem, som fullföljer respektive avbryter sina studier, i fråga om inställning till studiesituation, studieresultat m. m.?

Undersökningsgruppen omfattar deltagare i ämnena engelska, matematik och svenska på grundskolenivå. Dessa ämnen har valts ut eftersom de är omfattande ämnen och har det största antalet deltagare på grundskolenivå. Majoriteten av kursdeltagarna inom Stockholms enheter för kommunal vuxenutbildning, vilka har sex-, sju- eller åttaårig folkskola som tidigare skolutbildning, studerar på grundskolenivå. Då begränsningar av deltagargruppen varit nödvändiga ingår endast kvällstuderande i undersökningen.

De undervisningsgrupper, vilka ingår i undersökningen, kommer att följas under det antal terminer som kurserna normalt tar. I början av en kurs insamlas data om deltagarnas bakgrund, studiesyfte etc. Därefter studeras undervisningsprocessen genom observationer, fortlöpande kursvärderingar och intervjuer med deltagare och lärare. Parallellt sker en uppföljning av deltagare som avbryter studierna.

Projektet startade höstterminen 1973. Samtliga kursdeltagare, som då påbörjade studier i engelska på en nivå motsvarande grundskolan ingick i undersökningen.

Ett par informationsblad har hittills tryckts. Då det är de grupper, vilka studerar engelska, som har undersökts 1973/74 berör informationsbladen enbart dessa grupper. Höstterminen 1973 startades 42 grupper i engelska. Det var betydligt fler kvinnor än män, 75 procent mot 25 procent, i grupperna. De flesta var i åldrarna 35–54 år. Enkäten angående deltagarnas bakgrund besvarades av 669 kursdeltagare. En majoritet av kursdeltagarna hade enbart sex- eller sjuårig folkskola. En annan vanlig utbildningsbakgrund var avbrutna realskolestudier. 90 procent av deltagarna hade utbildning inom något yrke. Den oftast förekommande yrkesutbildningen för kvinnorna var kameral/kontors-teknik. Männerna hade vanligen hantverks- eller teknikerutbildning. Omkring 65 procent av kursdeltagarna svarade att de förvärvsarbetade på heltid och 20 procent att de var hemarbetande. Mer än 50 procent beskrev sitt arbete som stimulerande och självständigt. Relativt få svarade att deras arbete var enformigt, fysiskt eller psykiskt tröttsamt.

Intressant att notera är att kvinnorna oftast uppgav att de studerade av allmänbildnings- och studieintresse. Skälet "för att bättre kunna klara av sitt nuvarande arbete" vägde tyngre för männen än för kvinnorna.

Projektet beräknas pågå t. o. m. 1977. Rapporteringen kommer att ske successivt dels i form av rapporter, dels i form av informationsblad.

10.5 Rekrytering till och metoder vid vuxenundervisning

Inom ramen för projektet *Rekrytering till och metoder vid vuxenundervisning* vid pedagogiska insitutionen, Uppsala universitet har en undersökning benämnd *Vuxna 70* genomförts. Det är en deskriptiv undersökning av ett slumpmässigt urval av personer i åldern 18–65 år (se även kap 7). Undersökningen genomfördes i två steg. Det första steget Enkät -70 utgör insamlande av uppgifter från cirka 3 000 personer. Det andra steget, Intervju -70, är ett slumpmässigt urval av deltagarna från Enkät -70. Ungefär 900 personer intervjuades personligen.

Enligt *Vuxna 1970* hade omkring två tredjedelar aldrig deltagit i någon form av vuxenstudier. När de tillfrågades om orsaken till att de aldrig deltagit svarade ungefär en fjärdedel att det var p. g. a. tidsbrist, skiftarbete eller trötthet efter arbetet. För 35 procent av kvinnorna var svårigheter med barn tillsyn och hänsyn till familjen ett hinder för att delta i studier.

Rapporten bekräftar att det huvudsakligen är de kortutbildade som inte deltar i vuxenutbildning. Bland män med enbart folkskola hade endast tre av tio och bland kvinnor två av tio någon erfarenhet av vuxenstudier. En grupp som nästan helt saknade erfarenhet av vuxenstudier var kvinnor över 50 år bosatta på landsbygden.

Nära tre fjärdedelar av dem som saknade erfarenhet av vuxenstudier uppgav också att de saknade intresse för studier. 70 procent av dem, som saknade erfarenhet av att studera som vuxen, hade ringa eller felaktig kunskap om sina studiemöjligheter.

III FÖVUX:s försöksverksamhet

I denna avdelning beskrivs FÖVUX:s försöksverksamhet. Av praktiska skäl betecknas de olika försöksåren på följande sätt:

FÖVUX I	1970/71
FÖVUX II	1971/72
FÖVUX III	1972/73
FÖVUX IV	1973/74
FÖVUX V	1974/75

I texten omnämnda tabeller återfinns i bilaga D.

11 Sammanfattning av verksamheten under det första försöksåret

FÖVUX har enligt direktiven till uppgift att genom uppsökande verksamhet och studiecirkelverksamhet systematiskt pröva och utvärdera åtgärder för att vidga rekryteringen till vuxenutbildningen och undanröja studiehinder bland kortutbildade vuxna.

Under FÖVUX I omfattade verksamheten endast förvärvsarbetsande personer. På ett tiotal orter i landet uppsökte fackliga studieorganisatörer anställda på olika arbetsplatser och erbjöd dem cirkelstudier i något av ämnena svenska, engelska, matematik eller samhällskunskap. Arbetsplatserna representerade arbetsmiljöer av olika slag; arbetsplatser med tung industri, arbetsplatser med övervägande kvinnlig arbetskraft samt arbetsplatser belägna i glesbygd.

Följande arbetsmiljöer, orter och arbetsplatser ingick i det första årets försöksverksamhet:

1 Arbetsplatser med fysiskt tungt arbete – i vissa fall med skiftgång

<i>Sundsvall</i>	Svenska Cellulosa AB (SCA), Wifstavarf-Östrands Industrier
<i>Surahammar</i>	Surahammars Bruk AB
<i>Malmö</i>	Kockums Mekaniska Verkstads AB

2 Arbetsplatser som dominerades av kvinnlig arbetskraft

<i>Piteå</i>	Piteå lasarett Öjeby vårdhem Furunäsets sjukhus
<i>Bollnäs/ Söderhamn</i>	Södra Hälsinglands sjukhus i Bollnäs och Söderhamn Moheds vårdhem Höghammarskolan Bollnäs folkhögskola

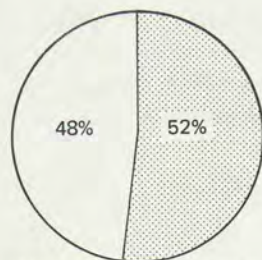
<i>Borås</i>	Fodervävnader AB Rydboholms AB, Viskafors Textilfabriken Merkur AB
--------------	--

3 Arbetsplatser belägna i glesbygd

<i>Gällivare/</i>	Luossavaara-Kiirunavaara AB (LKAB)
<i>Malmberget</i>	Tempo Domus Lövberga ålderdomshem
<i>Kalix</i>	Bulten-Kanthal AB, Kalixverken AB Statens Skogsindustrier (ASSI), Karlsborgs bruk
<i>Hagfors</i>	Uddeholm AB, Hagfors Järnverk

Inför den uppsökande verksamheten utvaldes de studieorganisatörer, som skulle handha rekryteringen, av respektive fackförening i samråd med den lokala ABF- eller TBV-avdelningen. Därefter deltog samtliga studieorganisatörer i en speciellt tillrättalagd utbildning, som bl. a. omfattade en presentation av försöksverksamheten och planering av hur rekryteringsarbetet skulle utformas på de enskilda arbetsplatserna. Uppgiften för de sammanlagt 37 studieorganisatörerna var att genom uppsökande verksamhet rekrytera så många som möjligt till cirkelstudier. De som kontaktades skulle vara mellan 25 och 67 år, ha sex- eller sjuårig folkskola som grundutbildning och inte tidigare ha deltagit i vuxenutbildning.

De uppsökta fick välja det ämne de önskade läsa och de kunde dessutom välja mellan olika studievillkor (studier på delad arbetstid och fritid, på fritid med 300 kr i stimulansbidrag samt på fritid utan stimulansbidrag). Studierna liksom studiematerialen var kostnadsfria. Dessutom utgick studiestöd som ersättning för av studierna betingade extra kostnader för resor, måltider och barntillsyn samt för inkomstbortfall på grund av förlorat extraarbete. På varje ort startades tolv cirklar, en för varje ämne och studievillkor.

Antal kontaktade = 3 962

Figur 11.1 Resultat av den uppsökande verksamheten i FÖVUX I, procent

Andel kontaktade som önskade delta i FÖVUX I

Andel kontaktade som inte önskade delta i FÖVUX I

Av de 3 962 personer som kontaktades i den uppsökande verksamheten ville 2 074, dvs. 52 procent, delta i studierna (figur 11.1). Variationen var emellertid stor mellan de olika orterna, bl.a. beroende på hur stor del av de anställda som uppsöktes. På de orter där studieorganisationerna av olika skäl endast hade tillfälle att uppsöka en mindre del av de anställda, vände de sig sannolikt i första hand till sådana, som de bedömde som mera benägna att anmäla sig. Därigenom blev andelen studieintresserade större på dessa orter där studieorganisationerna kontaktade en större del av de anställda, däribland även sådana som kunde bedömas som mindre intresserade av att delta. Bland andra faktorer som inverkade på rekryteringsresultaten kan nämnas studieorganisationernas olika uppläggning av uppsökandet samt variationen i arbetstider, arbetsmiljöer, förhandsinformation m.m. på de olika orterna.

De som inte var intresserade av att delta nämnde oftast som orsak, att fritiden var alltför dyrbar för att användas till studier, att de hade andra intressen och ville umgås med familjen hellre än att studera eller att de överhuvudtaget var mycket upptagna på sin fritid. Några ansåg också att de var för gamla för att studera.

Av dem som önskade delta i studiecirkelarna ville de flesta, 41 procent, läsa engelska i första hand, medan 29 procent önskade läsa matematik, 20 procent svenska och endast 12 procent samhällskunskap i första hand. (Summan överstiger 100 procent beroende på att de uppsökta kunde önska mer än ett ämne i första hand.) De flesta, 64 procent, ville helst läsa på studievillkoret med stimulansbidrag, medan 30 procent föredrog att studera delvis på arbetstid. Den minsta andelen som önskade det senare studievillkoret fanns bland de kvinnliga anställda på vårdinstitutionerna, som av hänsyn till arbetska rnaterna inte ansåg sig kunna lämna arbetet under arbetstid. Ett mindre antal deltagare, nio procent, ville läsa utan stimulansbidrag, oftast med motiveringen att de inte ville känna några förpliktelser. (Även här överstiger summan 100 procent beroende på att man kunde önska mer än ett studievillkor i första hand.) Deltagarnas uppgifter om vad i studieorganisationernas argumentering, som lockat till deltagande, antyder att det var av underordnad betydelse vilka argument som använts. Det avgörande var att man överhuvudtaget blivit uppsökt.

Alla de 2 074 personer som anmält sig till studier kunde på grund av de begränsade resurserna inte beredas plats i FÖVUX-cirklar, utan ungefär hälften av de anmälda erbjöds i stället studier i vanlig cirkelverksamhet. 1 098 personer uttogs till 108 FÖVUX-cirklar. Av de uttagna fullföljde två tredjedelar kursen. 21 procent infann sig inte till cirkelstarten och 15 procent avbröt studierna. Andelen uttagna som aldrig kom och andelen studieavbrytare var alltså sammanlagt 36 procent. I cirkelarna utan stimulansbidrag uppgick andelen till 42 procent, i cirkelarna med stimulansbidrag till 31 procent och i cirkelarna på delad arbetstid och fritid till 33 procent av deltagarna. Intervjuer med dem som inte började eller som avbröt cirkelstudierna visade att det för omkring en tredjedel var omöjligt att börja eller fullfölja cirkelstudierna. De övriga angav olika praktiska skäl, men i många fall föreföll osäkerhet och andra psykolo-

giska anledningar ha haft stor betydelse. Frånvaron var i stort densamma för deltagare med olika studievillkor.

Cirklarna under det första försöksåret läste i genomsnitt 51 studietimmar. 83 procent av deltagarna hade endast folkskola som grundutbildning och 64 procent uppgav att de inte bedrivit några studier sedan de avslutade sin obligatoriska skolgång. Trots att de flesta deltagarna saknade studievana, planerade 76 procent av dem att fortsätta sina studier.

I slutet av det första försöksåret intervjuades också representanter för arbetsgivarna, fackföreningarna och studieförbunden. Samtliga tillfrågade arbetsgivarrepresentanter uppgav därvid att den uppsökande verksamheten för FÖVUX hade fungerat bra på deras arbetsplatser. Många ansåg dock att planeringstiden varit i knappaste laget. På de flesta arbetsplatserna framhölls att studieorganisatörerna hade planerat den uppsökande verksamheten i samråd med arbetsledningen, vilket ansågs ha medverkat till att det hela fungerat bra.

Flera av de intervjuade uppgav att de genom försöksverksamheten hade funnit uppsökande verksamhet lämplig som rekryteringsmetod även för den interna utbildningen inom företaget. I sådana fall påpekades också, att det vore värdefullt om en och samma studieorganisatör då kunde gå ut och erbjuda det samlade utbildningsutbudet, dvs. såväl grundutbildning som intern yrkesutbildning, fackliga kurser samt skydds- och hälsovårdskurser. Flera arbetsgivarrepresentanter framhöll dessutom vikten av att skriftlig information föregick studieorganisatörens kontakter.

Samtliga arbetsgivarrepresentanter utom en ansåg studiecirkelformen vara den bästa för den målgrupp som försöksverksamheten gällde. De underströk att självstudier var mycket svårare att genomföra för den som var ovan att studera, varför studier i grupp oftast gav ett avsevärt bättre resultat.

Verksamheten under det första försöksåret har redovisats utförligt i delbetänkandet Uppsökande verksamhet för cirkelstudier inom vuxenutbildningen (SOU 1972:19).

12 Sammanfattning av verksamheten under det andra försöksåret

Liksom under det första året var syftet även nu att pröva och utvärdera åtgärder för att undanröja studiehinder bland kortutbildade vuxna. Huvuddelen av verksamheten gällde också under det andra året vissa utvalda arbetsplatser på ett tiotal orter i landet. De anställda uppsöktes av fackliga studieorganisatörer, som erbjöd cirkelstudier i något av ämnena svenska, engelska, matematik eller samhällskunskap.

På tre av de orter som deltog under det första året bedrevs försöksverksamhet även under det andra året. Verksamheten, vilken omfattade samma arbetsplatser som föregående år, avsåg dels tidigare FÖVUX-deltagare, vilka erbjöds möjlighet att bedriva fortsatta studier, dels dem som tidigare avböjt deltagande i FÖVUX, vilka nu fick ett förnyat erbjudande.

Under det första året omfattade verksamheten endast förvärvsarbete personer och ingen uppdelning gjordes efter slag av arbetstid, utan anställda med dagtidsarbete och skiftarbete deltog i samma grupper. Under det andra året genomfördes därutöver särskilda försök bland anställda inom industrin och sjukvården med tre- och fyrskift eller komplicerade tjänstgöringsscheman. För dessa grupper prövades en särskilt tillrättalagd studieorganisation. Dessutom utvidgades verksamheten under det andra året till att även omfatta hemarbetande kvinnor och anställda vid skyddade verkstäder.

Följande målgrupper, orter och arbetsplatser ingick i det andra årets försöksverksamhet:

1 Tidigare FÖVUX-deltagare

<i>Gällivare/</i>	Luossavaara-Kiirunavaara AB (LKAB)
<i>Malmberget</i>	Tempo
	Domus
	Lövberga ålderdomshem
<i>Borås</i>	Fodervävnader AB
	Rydboholms AB, Viskafors
	Textilfabriken Merkur AB
<i>Malmö</i>	Kockums Mekaniska Verkstads AB

På dessa orter erbjöds de som deltog i FÖVUX-cirklar under det första året fortsatta studier i samma ämne eller något av de andra tre ämnena. De studievillkor som tillämpades var studier på fritid utan stimulansbidrag i Malmberget, studier på fritid med stimulansbidrag i Borås och studier på delad arbetstid och fritid i Malmö.

2 *De som tidigare inte ville delta i FÖVUX*

<i>Gällivare/</i>	Luossavaara-Kiirunavaara AB (LKAB)
<i>Malmberget</i>	Tempo Domus Lövberga ålderdomshem
<i>Borås</i>	Fodervävnader AB Rydboholms AB, Viskafors Textilfabriken Merkur AB
<i>Malmö</i>	Kockums Mekaniska Verkstads AB

På dessa orter omfattade verksamheten personer som av olika skäl avböjde medverkan under det första året. De tre studievillkoren fördelades slumpmässigt på dem som skulle uppsökas, så att studieorganisationserna erbjöd var och en som kontaktades ett i förväg fastställt studievillkor.

3 *Skiftarbetare inom industrin*

<i>Kalix</i>	Bulten-Kanthal AB, Kalixverken AB Statens Skogsindustrier (ASSI), Karlsborgs bruk
<i>Luleå</i>	Norrbottens Järnverk AB (NJA)
<i>Norrköping</i>	Fiskeby AB, Skärblacka bruk

På dessa orter gällde försöksverksamheten skiftarbetande arbetare och tjänstemän inom industrin med tre- och fyrsift. Dessa erbjöds studier i huvudsak på fritid utan stimulansbidrag, men med ledighet från arbetet vid de tillfällen då cirkelsammankomsten inföll på arbetstid. Det bedömdes nämligen inte vara möjligt att anpassa förläggningen av cirkelsammankomsterna till deltagarnas arbetstider, eftersom dessa varierade mellan olika deltagare inom samma cirkel. Sammankomsterna förlades till en bestämd tid varje vecka oberoende av om deltagarna arbetade eller var lediga. Härigenom kom studierna oftast att bedrivas på fritid, men i genomsnitt var tredje eller var fjärde gång inföll de på arbetstid. När studierna genomfördes på arbetstid tillämpades ett system med ersättare för deltagarna.

4 *Personal med schemalagd arbetstid inom vårdsektorn*

<i>Luleå</i>	Luleå Lasarett
<i>Södertälje</i>	Södertälje sjukhus
<i>Norrköping</i>	Centrallasarettet i Norrköping

På dessa orter berördes sjukvårdspersonal av försöksverksamheten.

Studievillkoret var detsamma som för skiftarbetarna inom industrin, dvs studierna ägde i huvudsak rum på fritid, men när cirkelsammankomsten inföll på arbetstid fick deltagarna ledigt för att delta i cirklarna.

5 Hemarbetande kvinnor

För varje ort gjordes försök att karakterisera arbetsmarknaden för kvinnor.

<i>Kalix</i>	glesbygd, dålig tillgång på arbetstillfällen för kvinnor
<i>Luleå</i>	tätort, dålig tillgång på arbetstillfällen för kvinnor
<i>Älvdalen</i>	glesbygd, dålig tillgång på arbetstillfällen för kvinnor
<i>Södertälje</i>	tätort, dålig tillgång på arbetstillfällen för kvinnor
<i>Norrköping</i>	tätort, god tillgång på arbetstillfällen för kvinnor
<i>Malmö</i>	tätort, god tillgång på arbetstillfällen för kvinnor

På dessa sex orter, valda så att de representerade tre olika ortstyper, uppsöktes hemarbetande kvinnor i vissa bostadsområden. De bostadsområden, som försöksverksamheten skulle gälla, utvaldes i samråd med det medverkande studieförbundets lokalavdelningar. En förutsättning var att urvalet skulle bestå av områden med en stor andel kortutbildade hemarbetande kvinnor. Inom varje bostadsområde fördelades studievillkoren slumpmässigt på de olika adresserna (portgångarna), så att hälften av de uppsökta erbjöds studier med stimulansbidrag och hälften studier utan stimulansbidrag.

6 Anställda vid skyddade verkstäder

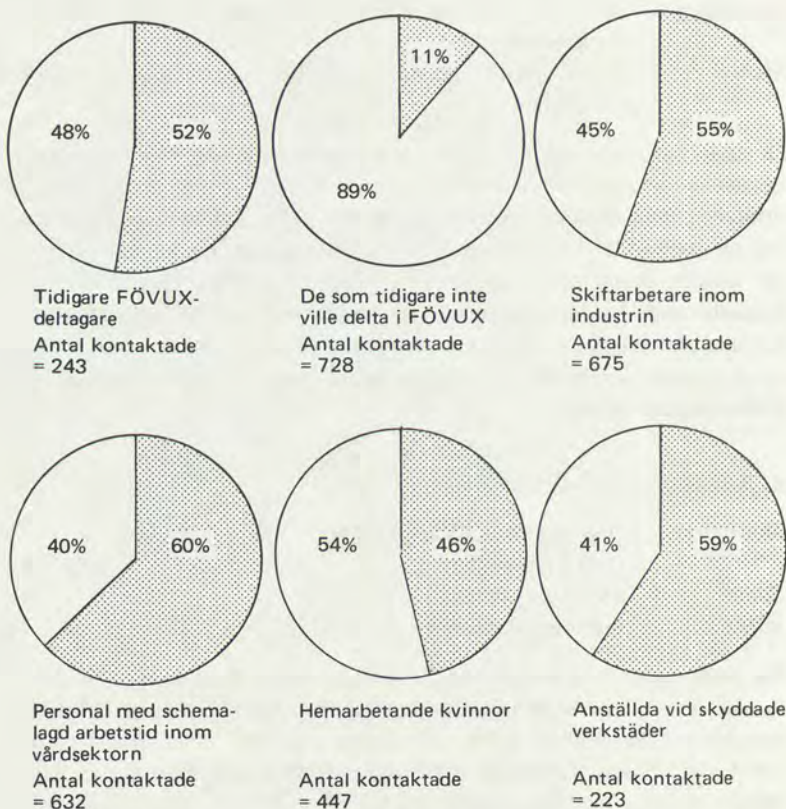
<i>Mora/Orsa</i>	Öna Mekaniska Verkstad, Mora Orsa Träförädling
<i>Solna</i>	SSV-produkter
<i>Borås</i>	Borås arbetscentral

På dessa orter omfattade försöksverksamheten de anställda vid fyra skyddade verkstäder. Studievillkoren var fördelade på orterna, så att de uppsökta i Mora/Orsa skulle erbjudas studier på delad arbetstid och fritid, de i Solna studier på fritid utan stimulansbidrag och de i Borås studier på fritid med stimulansbidrag.

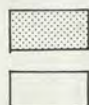
Som framgått ovan var studievillkoren det andra året bestämda på förhand för de olika målgrupperna. De deltagare som studerade med stimulansbidrag erhöll vardera 300 kr, om de hade varit närvarande minst 70 procent av studietimmarna. De som studerade på delad arbetstid och fritid läste i stort sett halva tiden på arbetstid och halva

tiden på fritid utan löneavdrag för den tid de använt till studier. Dessutom utgick studiestöd som ersättning för av studierna betingade extra kostnader för resor, måltider och barn tillsyn samt för inkomstbortfall på grund av förlorat extraarbete. Studierna och studiematerialen var kostnadsfria för deltagarna.

Resultatet av den uppsökande verksamheten för de olika grupperna presenteras i figur 12.1. Som synes var det svårast att rekrytera dem som inte heller föregående år ville delta i FÖVUX. För övriga grupper överensstämmer emellertid resultaten väl med dem som erhöles under det första försöksåret, då i genomsnitt 52 procent av de kontaktade ville delta. De tendenser till negativa samband som, under FÖVUX I, konstaterades mellan andelen uppsökta och andelen som önskade delta, var mindre tydliga under FÖVUX II.

Figur 12.1 Resultat av den uppsökande verksamheten i FÖVUX II, procent

Andelen kontaktade som önskade delta i FÖVUX II

Andelen kontaktade som inte önskade delta i FÖVUX II

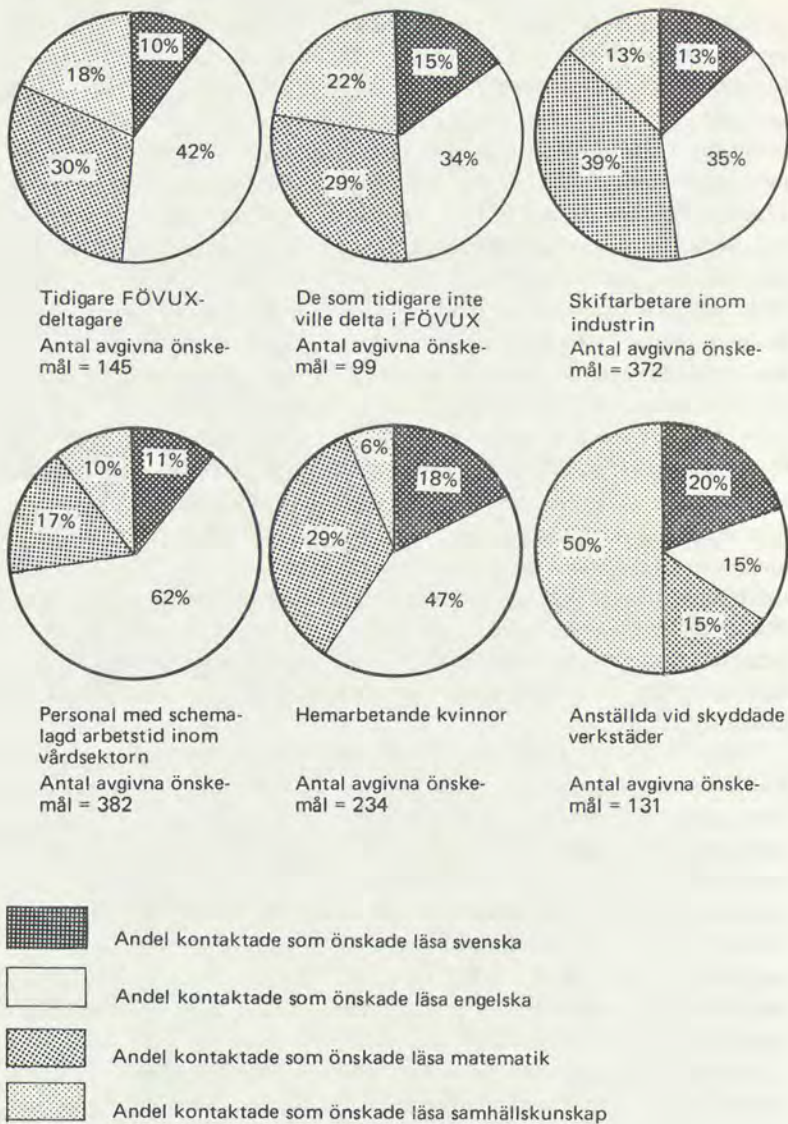
Resultaten av den uppsökande verksamheten varierade ibland påtagligt mellan målgrupperna och även mellan orterna, beroende på lokala förhållanden. Några genomgående tendenser kunde emellertid iakttas. Intresset för att delta avtog i allmänhet med stigande ålder. I de målgrupper där såväl män som kvinnor ingick var männen oftast något mer intresserade än kvinnorna. Skillnaden torde dock i huvudsak kunna förklaras med speciella förhållanden i försöksverksamheten. Studieintresset sjönk för några grupper med stigande familjeinkomst, vilket kan förklaras med att båda vuxna i familjen förvärvsarbetade eller att någon hade extraarbete. Vidare önskade ofta de med ett eller två hemmavarande barn delta i större utsträckning än de som saknade barn, vilket kan bero på den särskilda möjligheten till barntillsyn, som fanns vid FÖVUX-studierna. Det bör emellertid noteras, att intresset ofta åter var lägre bland dem som hade tre eller flera hemmavarande barn. Det förefaller också, som om bristen på fritidssysselsättningar utanför tätorterna gjort personer med längre resväg mer intresserade än andra. De kontaktade, som endast hade sex- eller sjuårig folkskola som grundutbildning, var i allmänhet mera benägna att vilja delta än de med längre utbildning. Denna skillnad är emellertid naturlig med hänsyn till försöksverksamhetens inriktning. När det gäller studieintresset med hänsyn till tidigare erfarenhet av vuxenutbildning var tendenserna oklara. De som inte ville delta i studierna uppgav oftast som orsak, att de kände sig för gamla för att studera.

Under FÖVUX II gjordes försök att belysa studievillkorens och studiestödets rekryterande effekter. Att skiftarbetarna och personalen med schemalagd arbetstid fick möjlighet att gå ifrån arbetet då cirkelsammankomsten inföll på arbetstid, visade sig som väntat ha avgörande betydelse för deras möjlighet att delta i studierna. Däremot hade stimulansbidraget, t.ex. bland hemarbetande kvinnor, knappast någon rekryterande effekt. Studiestödet, i detta fall kollektivt anordnad barnpassning eller ersättning för barntillsyn, hade dock stor betydelse för de hemarbetande kvinnornas beslut att anmäla sig till FÖVUX. För övriga grupper hade studiestödet liten eller ingen betydelse.

De som var intresserade av att delta i FÖVUX-studier fick vid kontakten med studieorganisationsörerna ange vilket ämne de ville studera av de fyra som erbjöds genom FÖVUX. Totalt sett var engelska, liksom under det första försöksåret, det mest önskade ämnet. Matematik kom på andra plats och därefter samhällskunskap och svenska med sinsemellan ungefär lika stor frekvens. Önskemålen skilde sig dock väsentligt för de olika målgrupperna (figur 12.2).

Inom vissa av FÖVUX:s målgrupper fanns även under det andra året fler som ville delta i FÖVUX än som av resursskäl kunde beredas plats i försöksverksamheten. Urvalet av de deltagare som skulle få läsa inom FÖVUX:s ram skedde slumpmässigt bland alla som ville delta. De övriga erbjöds kostnadsfria fritidsstudier i vanlig studiecirkelverksamhet. Totalt omfattade försöksverksamheten 82 studiecirklar med 761 deltagare.

Flertalet cirklar studerade mellan 40 och 60 studietimmar och medelvärde för samtliga cirklar var 48 studietimmar. De flesta av de

Figur 12.2 Önskat ämne för dem som ville delta i FÖVUX II, procent

cirklar, som studerade på delad arbetstid och fritid, fortsatte studierna längre tid än de övriga studiecirkelarna inom respektive målgrupp.

Inom vissa målgrupper kunde ett fysiskt tröttande arbete och yrkesskador medföra svårigheter för deltagarna att genomföra studierna. Detta problem var dock mindre i de cirklar som läste delvis på arbetstid.

För deltagare med obekväma arbetstider inom industrin och vårdsektorn tillämpades ett system med ersättare när cirkelsammanskomsten inföll på arbetstid. I många fall synes detta ha fungerat bra. Bland personal med schemalagd arbetstid inom vårdsektorn fanns större svårigheter att ersätta dem som deltog i försöksverksamheten än bland skiftarbetarna inom industrin.

För de hemarbetande kvinnor, som deltog i FÖVUX, förekom i en del fall problem med barntillsynen under cirkelsammankomsterna. Alla hade visserligen möjlighet att endera utnyttja kollektivt anordnad barnpassning eller att få bidrag till enskild sådan. Alla barn accepterade emellertid inte barnpassningen och i en del fall fanns svårigheter att ordna enskild barntillsyn.

De anställda vid skyddade verkstäder hade mycket varierande förkunskaper och förutsättningar för studiearbetet. Detta innebar att cirkelledarna i ännu högre grad än i andra cirklar fick anpassa studietakt och studiematerial efter de enskilda deltagarna. Just dessa cirklar upplevdes dock som ytterst positiva och stimulerande av cirkelledarna.

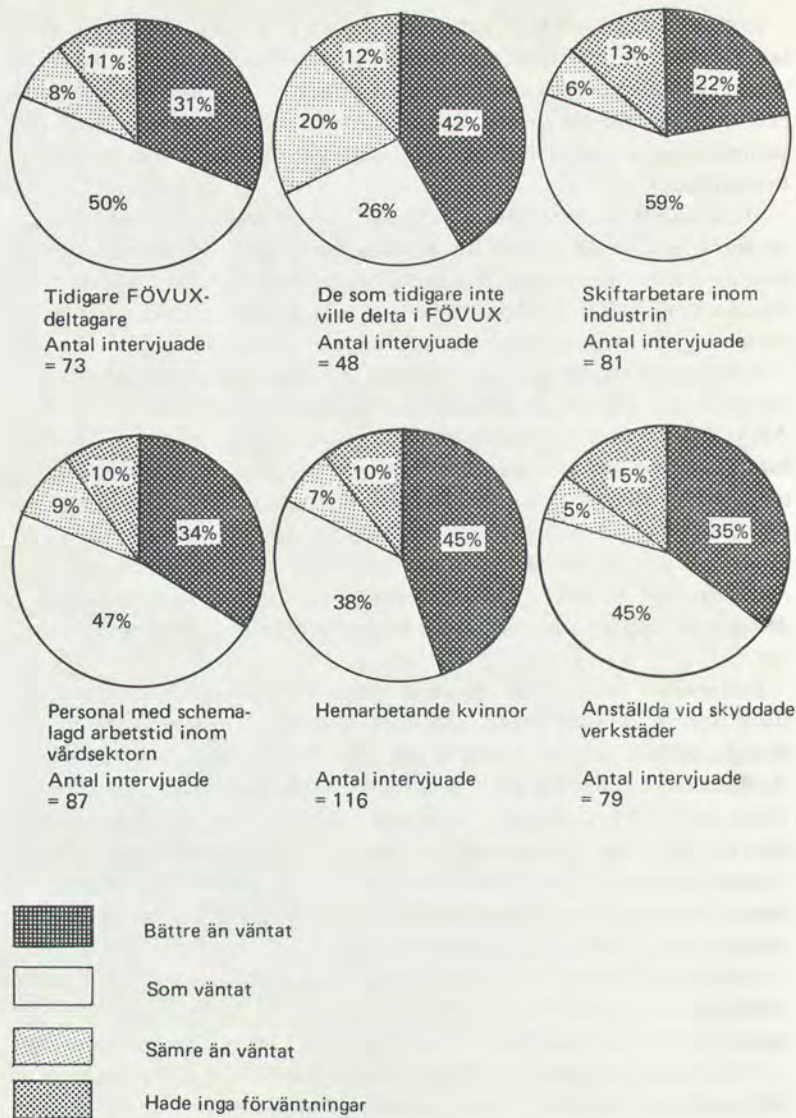
I början av studietiden gavs deltagarna handledning i studieteknik av cirkelledarna. Dessutom planerades och genomfördes i samverkan med AMS:s dåvarande yrkesvägledningsbyrå studieorientering av en yrkesvägledare vid en cirkelsammankomst under vårterminen. Studieorienteringen utformades snarast som en allmän diskussion om utbildning och arbetsmarknad. Totalt 65 procent av deltagarna uppgav vid senare intervjuer att de deltagit i studieorienteringen. Uppgifterna varierade dock mycket mellan de olika deltagaruppgifterna. Detsamma gällde deltagarnas uppfattning om värdet av den genomförda studieorienteringen.

Deltagarnas synpunkter på studievillkorens betydelse under studietiden undersöktes vid verksamhetsårets slut för dem som studerat med stimulansbidrag och för dem som läst delvis på arbetstid. De anställda vid skyddade verkstäder var mest positiva till stimulansbidraget, vilket också visade sig vid rekryteringen. I allmänhet föreföll dock stimulansbidraget inte ha haft någon avgörande betydelse för studiernas genomförande. Uppfattningen om studier på delad arbetstid och fritid var betydligt mera positiv, men antalet som studerade med detta studievillkor var så litet, att resultatet bör tolkas med försiktighet.

Endast hemarbetande kvinnor sökte och erhöll studiestöd i större omfattning. Av de kvinnor som fick studiestöd ansåg majoriteten att studiestödet betytt mycket för deras möjlighet att genomföra studierna.

Vid studieverksamhetens början trodde i genomsnitt 28 procent av deltagarna att de skulle få *stor* användning av studierna och 71 procent att de skulle få *någon* användning av dem. Endast en procent trodde inte att de skulle få någon användning alls av sina kunskaper från studieverksamheten. Vid cirkelstudiernas slut ansåg flertalet deltagare att studierna som helhet motsvarat deras förväntningar. Endast åtta procent tyckte att den hade varit sämre än de väntat sig. Drygt en tredjedel ansåg att studiecirkeln varit bättre än väntat, medan 45 procent menade att den motsvarat förväntningarna. I figur 12.3 presenteras hur de olika deltagargrupperna upplevde sitt utbyte av studierna.

Det övervägande flertalet av dem som uttagits att delta i FÖVUX-studier fullföljde dessa. Andelen som aldrig påbörjade studierna varierade mellan nio och 23 procent, och andelen studieavbrytare mellan tio och 26 procent för de olika målgrupperna. De som redan första året deltagit i försöksverksamheten var betydligt mer benägna att fullfölja cirkelarbetet

Figur 12.3 Uppfattning om hur studierna motsvarat förväntningarna bland deltagarna i FÖVUX II, procent

även det andra året än övriga deltagare. Endast nio procent av de uttagna deltagarna i den förstnämnda gruppen påbörjade inte sina studier, och tio procent avbröt dem under studietidens gång, varför sålunda 81 procent av dem fullföljde studierna. Den största andelen som aldrig kom till cirkeln fanns bland de hemarbetande kvinnorna och bland dem som det första året inte ville delta i FÖVUX. Dessa båda grupper hade däremot en liten andel studieavbrytare. Skiftarbetarna inom industrin påbörjade i relativt hög utsträckning studierna, men hade en stor andel studieavbrytare. Denna grupp hade den minsta andelen fullföljare, 57 procent av de uttagna deltagarna.

Både rent praktiska orsaker och sådana som kan antas ha med osäkerhet och andra psykologiska studiehinder att göra anfördes från dem som inte påbörjade studierna eller avbröt dem under terminernas gång. Av de uppgivna skälen torde cirka 40 procent ha utgjorts av rent praktiska problem, varav många inte kunde påverkas av den enskilde deltagaren.

Under det andra försöksåret nådde FÖVUX i stor utsträckning den avsedda målgruppen. Bland den som tidigare deltagit i FÖVUX och bland dem som det första året avböjt att delta hade så gott som samtliga sex- eller sjuårig folkskola som enda grundutbildning. Inom dessa två grupper hade 64 respektive 73 procent inte studerat efter avslutad grundutbildning. Bland skiftarbetarna inom industrin hade 79 procent endast sex- eller sjuårig folkskola och 57 procent hade inte några studier därutöver. Motsvarande uppgifter för personal inom vårdsektorn var 80 procent respektive 62 procent. De hemarbetande kvinnorna hade i genomsnitt något längre grundutbildning än de nyss nämnda grupperna. Bland dem hade nämligen 74 procent av dem som besvarat dessa frågor endast sex- eller sjuårig folkskola, medan 64 procent inte hade studerat efter avslutad grundutbildning. För de anställda vid skyddade verkstäder var andelen deltagare med sex- eller sjuårig folkskola som grundutbildning endast 67 procent, vilket beror på att särskola redovisades som annan utbildning. De anställda vid skyddade verkstäder hade däremot den största delen som inte hade någon tidigare erfarenhet av vuxenstudier, 77 procent. Om hänsyn tas till utbildningsbakgrunden bland dem som ej besvarat dessa frågor och om de med särskola eller annan kortare grundutbildning läggs till kategorin med sex- eller sjuårig folkskola, skulle här redovisade procentsiffror sannolikt bli ännu högre.

Någon utvärdering av studieresultaten inom FÖVUX har inte genomförts. Genomgående för alla grupper som deltog i försöksverksamheten under FÖVUX II var emellertid det stora intresset av att fortsätta studierna. Andelen som önskade att i någon form senare återuppta sina studier varierade mellan 61 och 85 procent för de olika deltagargrupperna. Under det första försöksåret var motsvarande andel 76 procent. På de orter där försöksverksamheten inte fortsatte undersöktes hur många deltagare från det första försöksåret som på eget initiativ bedrev någon form av studier även under påföljande år. 55 procent av de tidigare FÖVUX-deltagarna uppgav därvid att de studerade även under detta år. Detta får anses vara ett synnerligen gott resultat med hänsyn till ovan redovisade uppgifter om grundutbildning och studievana bland deltagarna. Att så många fortsatte sina studier kan också tjäna som ett mått på att deltagarna upplevde FÖVUX-verksamheten som meningsfull och stimulerande.

På de arbetsplatser där skiftarbetare inom industrin och personal med schemalagd arbetstid inom vårdsektorn rekryterades till försöksverksamheten gjordes vid vårterminens slut intervjuer med tre arbetsledare från respektive arbetsplats. Sammanlagt intervjuades 18 arbetsledare. Inom industrin gavs deltagarna, som tidigare nämnts, möjlighet att studera delvis på arbetstid. Enligt arbetsledarna innebar detta inga större problem. Som

försöksverksamheten var upplagd, behövde deltagarna i regel endast ersättas i arbetet var fjärde eller var femte vecka. Visserligen förekom tillfällena då det kunde vara svårt att få ersättare, och särskilt då för deltagare med mycket speciella arbetsuppgifter, men i stort sett verkade systemet med ersättare ha fungerat tillfredsställande. Samtliga intervjuade arbetsledare ansåg att möjlighet för skiftarbetare att delta i studiecirkel, som FÖVUX innebar, var ett gott initiativ.

Bland de intervjuade arbetsledarna inom vårdsektorn ansåg flertalet att personal med schemalagd arbetstid borde beredas möjlighet att delta i studiecirkel, som i viss utsträckning förlagts till arbetstid.

Verksamheten under det andra försöksåret har redovisats utförligt i delbetänkandet Fortsatt uppsökande verksamhet för cirkelstudier inom vuxenutbildningen (SOU 1973:9).

13 Uppläggning av verksamheten under det tredje försöksåret

13.1 Målgrupper och försöksplan

Verksamheten under det tredje försöksåret syftade, liksom under de två tidigare försöksåren, till att pröva och utvärdera åtgärder för att undanröja studiehinder bland kortutbildade vuxna. Försöksverksamheten under det tredje året koncentrerades helt till Östergötlands län och riktades dels till personer anställda på vissa utvalda arbetsplatser, dels till hemarbetande kvinnor i vissa bostadsområden, och dels till personer med skilda fysiska handikapp. Inom dessa målgrupper gällde försöksverksamheten personer som endast hade sex- eller sjuårig folkskola som grundutbildning, som var mellan 25 och 67 år och som, om möjligt, inte tidigare hade deltagit i vuxenutbildning.

I samband med den uppsökande verksamheten, som bedrevs på arbetsplatser och i bostadsområden, prövades olika åtgärder, som var avsedda att underlätta för personer tillhörande målgruppen att delta i de erbjudna studierna. Nedan lämnas först en redogörelse för de målgrupper, rekryteringsfrämjande åtgärder, orter, arbetsplatser och bostadsområden som ingick i det tredje årets försöksverksamhet:

1 Anställda med normal arbetstidsförläggning

En stor del av det tredje årets försöksverksamhet gällde personer med normal arbetstidsförläggning utan skiftgång. Av utvärderingstekniska skäl fick denna del av FÖVUX III en särskild utformning som närmare beskrivs i bilaga C. Som urvalsram för medverkande arbetsplatser i denna del av projektet användes en förteckning som framställdes av Östergötlands FCO-distrikt och där länets samtliga fackklubbar tillhörande fyra fackförbund ingick. De aktuella fackförbunden var Svenska metallindustriarbetareförbundet, Svenska fabriksarbetareförbundet, Statsanställdas förbund och Handelsanställdas förbund. Vid urvalsdragningen, som genomfördes slumpmässigt, hölls följande tre variabler under kontroll: fackklubbstorlek, fackförbundstillhörighet och studievillkor. Fyra olika studievillkor fördelades jämnt mellan de medverkande arbetsplatserna enligt följande: på fem arbetsplatser erbjöd studieorganisationsörerna dem som kontaktades fritidsstudier utan stimulansbidrag och utan studiestöd, på fem andra arbetsplatser erbjöds fritidsstudier utan

stimulansbidrag men med studiestöd, på ytterligare fem arbetsplatser erbjöds fritidsstudier med stimulansbidrag och med studiestöd och på fyra arbetsplatser hade de som önskade delta i FÖVUX-studier möjlighet att få bedriva studier på delad arbetstid och fritid med studiestöd. På sju av arbetsplatserna deltog även tjänstemannaklubbar:

Studier på fritid utan stimulansbidrag och utan studiestöd:

Norrköping AB Norrköpings Byggelement
Robert Bosch AB
Mjölby Gunnebo Bruks AB, Syaverket
Linköping Saab-Scania AB
Svea Trängregemente (T 1)

Studier på fritid utan stimulansbidrag men med studiestöd:

Norrköping AB Hernia
Kooperativa Förbundet, Lagercentralen
AB Risängsverken
Televerket
Mjölby Lumalampan AB

Studier på fritid med stimulansbidrag och med studiestöd:

Norrköping AB Norrköpings kabelfabrik
Finspång Reijmyre Glasbruk AB, Reijmyra
Motala Förenade Fabriksverken, Torpedverkstaden
Linköping AB Robo
Åtvidaberg Åtvids hushållsförening, Domus

Studier på delad arbetstid och fritid med studiestöd:

Mjölby K A Wiking AB, Skänninge
Linköping Linkopia
AB Tekniska Fabriken Gripen
Östgöta Flygflottilj (F 3)

Utöver ovan nämnda företag ingick ytterligare två företag* i denna del av FÖVUX III. På grund av att den uppsökande verksamheten dock inte kunde bedrivas enligt de ursprungliga planerna ingår uppgifter från dessa två företag ej i utvärderingen av FÖVUX III (se för övrigt bilaga C).

2 *Anställda med skiftarbete inom industrin*

På två arbetsplatser gällde försöksverksamheten skiftarbetande arbetare och tjänstemän inom industrin med tre- och fyrskift. Studieorganisationerna erbjöd dem som kontaktades möjlighet att få bedriva cirkelstudier på betald arbetstid. För dem som uttogs till studiecirkel inom projektets ram tillämpades ett system med ersättare.

Studier på betald arbetstid:

Norrköping Holmens Bruk AB
Finspång Gränges Essem Finspongverken

* AB Makroplast, Söderköping och AB Bygg- och Transportekonomi, Mjölby

3 Personal med schemalagd arbetstid inom vårdsektorn

För sjukvårdspersonal med schemalagd arbetstid prövades samma studie- villkor som för skiftarbetare inom industrin, dvs studierna ägde rum på betald arbetstid. De som deltog i FÖVUX-cirklar ersattes av extraperso- nal vid de tidpunkter då cirkelsammankomsterna ägde rum.

Studier på betald arbetstid:

Motala Motala lasarett
 Birgittas sjukhus, Vadstena

4 Hemarbetande kvinnor

I Finspång och Mjölby bedrevs uppsökande verksamhet bland hemarbe- tande kvinnor i vissa bostadsområden. I samråd med ABF:s lokalavdel- ningar utvaldes för försöksverksamheten bostadsområden med en stor andel kortutbildade kvinnor. Inom varje bostadsområde fördelades kvin- nor som under 1970 hade en inkomst under 6 000 kr slumpmässigt på tre grupper. En grupp erbjöds stimulansbidrag och studiestöd, en grupp stimulansbidrag utan studiestöd. Den tredje gruppen kontaktades inte av studieorganisatörerna, utan tjänade som kontrollgrupp för mät- ning av den spontana studieverksamheten när ingen uppsökande verksam- het förekommer.

5 Fysiskt handikappade personer; synskadade, döva, hörselskadade och rörelsehindrade

I Norrköping och Motala omfattade verksamheten döva, synskadade, hörselskadade och rörelsehindrade personer. Studieorganisatörerna, som själva hade nära anknytning till de lokala handikapporganisationerna, rekryterade deltagare till FÖVUX-studier genom hembesök. De uppsökta erbjöds studier på fritid med studiestöd. Stimulansbidrag utgick inte, men utöver det reguljära studiestödet förekom särskilda stödande åtgär- der, såsom tekniska hjälpmedel, transporthjälp m.m.

13.2 Representativitet och speciella problem vid utvärderingen

13.2.1 Anställda med normal arbetstidsförläggning

Av bl.a. ekonomiska och administrativa skäl fanns inte resurser att genomföra försöksverksamheten i större omfattning i hela landet. Kom- mittén valde därför att koncentrera det tredje årets försöksverksamhet till en region, Östergötland. I detta län, där näringslivet är förhållan- devis allsidigt representerat, ombads FCO-distriktet att färdigställa en förteckning med samtliga fackklubbar tillhörande fyra fackförbund. De fackförbund som var aktuella var Svenska metallindustriarbetareförbun- det, Svenska fabriksarbetareförbundet, Statsanställdas förbund och Han-

delsanställdas förbund. Från denna förteckning gjordes ett slumpmässigt urval av de arbetsplatser som skulle ingå i delförsöket med anställda med normal arbetstidsförläggning. Vid urvalsdragningen togs hänsyn till att antalet fackklubbar tillhörande Svenska metallindustriarbetareförbundet var betydligt större än antalet fackklubbar från de övriga tre fackförbunden. Av de sammanlagt 25 arbetsplatser som utvaldes, tillhörde åtta Svenska metallindustriarbetareförbundet och resterande fackklubbar var jämnt fördelade på övriga tre förbund.

Resultatet av den uppsökande verksamheten varierar påtagligt från arbetsplats till arbetsplats. Detta beror inte bara på skillnaden ifråga om de erbjudna studievillkoren utan tycks även vara beroende av företagets storlek, bransch och andra mer svårpreciserbara förhållanden. För att i görligaste mån kunna belysa vilken betydelse de olika erbjudna studievillkoren har för rekryteringen är det därför angeläget att kunna skatta effekten av olika studievillkor oberoende av företagsstorlek m.m. Därför planerades den del av det tredje årets försök som avsåg anställda med normal arbetstidsförläggning i enlighet med en statistisk metod som brukar benämnas romerska kvadraten. En närmare redogörelse härför lämnas i bilaga C.

En förutsättning för att metoden med romerska kvadraten skall kunna användas är att de olika studievillkoren kan fördelas på olika arbetsplatser enligt ett givet mönster. Genom att några företag vägrade medverka och genom att två företag visade sig inte kunna medverka enligt det förutbestämda villkoret kunde utvärdering enligt den ursprungliga planen inte ske. För den fortsatta redovisningen har istället för var och en av de fyra tidigare redovisade grupperna av företag beräknats en rekryteringsfrekvens för varje grupp sammantagen (se bilaga C och figur 14.1).

13.2.2 *Anställda med obekvämt arbetstid inom industrin och vårdsektorn*

Valet av arbetsplatser, som omfattade skiftarbetare inom industrin och personal med schemalagd arbetstid inom vårdsektorn, skedde inte slumpmässigt. (Däremot valdes deltagarna till studiecirkelarna slumpmässigt bland dem som förklarat sig vilja delta.) Den uppsökande verksamheten ute på arbetsplatser med skiftarbete eller med schemalagd arbetstid är därför inte i statistisk mening representativ för alla arbetsplatser i landet eller i Östergötland. Försöksverksamheten har emellertid givit en rad värdefulla erfarenheter som på goda grunder kan antas vara tillämpbara på många liknande arbetsplatser med obekväma arbetstider.

13.2.3 *Hemarbetande kvinnor*

Uppsökande verksamhet bland hemarbetande kvinnor bedrevs på två icke slumpmässigt valda orter i Östergötlands län. De bostadsområden, som skulle ingå i försöksverksamheten, utvaldes i samråd med de lokala ABF-avdelningarna. En förutsättning härvid var att de områden som skulle ingå skulle bestå av en stor andel kortutbildade kvinnor. (Inom

varje bostadsområde fördelades emellertid de studievillkor, som skulle prövas, slumpmässigt på olika kvinnor utifrån en förteckning över kvinnor, som under 1970 hade en taxerad inkomst på högst 6 000 kr.) Även i detta fall finns det inga bevis för att de resultat som erhöles gäller för alla bostadsområden inom landets tätorter med en stor andel kortutbildade kvinnor. Det förefaller dock troligt att de erhållna erfarenheterna och resultaten är giltiga för många andra likartade bostadsområden i landet.

För att få en uppfattning om den spontana studieverksamheten, som förekommer utan uppsökande verksamhet, ingick under FÖVUX III bland de utvalda hemarbetande kvinnorna en kontrollgrupp, som inte erbjöds några studier. Till de kvinnor, som ingick i denna kontrollgrupp, utsändes senare en postenkät med frågor om studieverksamheten. Svarsfrekvensen på enkäten var dock så låg att inga slutsatser om den spontana studieverksamheten kunde dras.

13.3 Utformning av vissa insatser i försöksverksamheten

13.3.1 Studieorientering

Studieorientering och studieteknisk handledning i cirkelstudiernas inledningskedje ombesörjdes i huvudsak av cirkelledarna. Vid studiernas avslutning erhöles deltagarna råd och vägledning för eventuella fortsatta studier. Denna studieorientering, vilken utformades som en deltagar-anpassad allmän diskussion om utbildning och arbetsmarknad, planlades av FÖVUX i samarbete med AMS:s dåvarande yrkesvägledningsbyrå. Ett särskilt informationsmaterial framställdes för deltagarna. Vid speciella cirkelledarkonferenser informerades cirkelledarna om det planerade in-slaget av studieorientering i FÖVUX-cirklarna.

Studieorienteringen i FÖVUX III omfattade de flesta cirklarna. I några av cirklarna gavs informationen enbart av cirkelledaren och i några var det först cirkelledaren och därpå en tjänsteman från den lokala arbetsförmedlingen som informerade. I flertalet cirklar ombesörjdes studieorienteringen enbart av en tjänsteman från arbetsförmedlingen (se vidare avsnitt 15.7).

13.3.2 Studiestöd

Studierna och studiematerialen var, liksom under övriga försöksår, kostnadsfria för deltagarna. För deltagarna i flertalet FÖVUX-cirklar utgick dessutom studiestöd som ersättning för av studierna betingade extra kostnader för resor, måltider och barn tillsyn samt för inkomstbortfall på grund av förlorat extraarbete. Studiestödet utgick inte generellt, utan kunde sökas av samtliga deltagare och prövades i varje särskilt fall av de lokala ABF- eller TBV-avdelningarna innan det godkändes av FÖVUX (se vidare avsnitt 15.8).

13.3.3 *Stimulansbidrag*

De deltagare, som studerade på fritiden med stimulansbidrag, erhöll vardera 300 kr, om de hade varit närvarande minst 70 procent av studietimmarna. I allmänhet gavs stimulansbidrag också vid något lägre närvarofrekvens, förutsatt att deltagarna kunde styrka nödvändigheten av frånvaron (se vidare avsnitt 15.8).

13.3.4 *Ersättning till deltagare för förlorad arbetsförtjänst*

Deltagarna med studievillkoret studier på delad arbetstid och fritid läste i stort sett halva tiden på arbetstid och halva tiden på fritid. Skiftarbetarna inom industrin och personalen med schemalagd arbetstid inom vårdsektorn läste helt på arbetstid. Vid de tillfällen då cirkelsammankomsterna sammanföll med dessa deltagares fridag eller friskift, erhöll de kompensationsledighet. Deltagarna erhöll sin ordinarie lön från respektive företag utan avdrag för den tid de använt till studier. Företagen debiterade sedan FÖVUX dessa kostnader i efterhand. Vid det företag där deltagarna skulle ha bedrivit studier till hälften på arbetstid, men där studierna i stället förlades helt på fritid och med timersättning för halva studietiden, fick deltagarna denna ersättning direkt från kommittén. FÖVUX:s kostnader för ersättning till deltagarna med skiftarbete inom industrin och för de anställda med normal arbetstidsförläggning uppgick under det tredje försöksåret till 18–20 kr (inklusive lönekostnader) per studietimme under arbetstid och deltagare. Kostnaderna för deltagarna på vårdinstitutionerna blev större på grund av det vikariesystem som var nödvändigt på grund av arbetstidens förläggning inom sjukvården. Kostnader för administration eller eventuellt produktionsbortfall har inte debiterats av arbetsgivarna.

13.3.5 *Studieorganisationsutbildning*

De studieorganisatörer, som var verksamma på arbetsplatserna, utvaldes av respektive fackförening i samråd med den lokala ABF- eller TBV-avdelningen. De flesta av dem hade tidigare erfarenhet som studieorganisatör i sina fackföreningar. De studieorganisatörer, som arbetade bland hemarbetande kvinnor, utvaldes av respektive lokala ABF-avdelning. De flesta av dem hade ingen tidigare erfarenhet som uppsökare. Inför verksamhetens början anordnades studieorganisationsutbildning såväl genom en veckas regional kurs i Söderköping som genom lokala informationsträffar på försöksorterna. Studieorganisationsutbildningen omfattade dels presentation av försöksverksamheten, dels planläggning av det uppsökande arbete, som varje studieorganisatör skulle utföra. Samtliga studieorganisatörer genomgick utbildningen (se vidare avsnitt 14.1).

13.3.6 *Cirkelledarutbildning*

Många av de cirkelledare, som arbetade i FÖVUX under det tredje försöksåret, hade förutom tidigare erfarenhet som cirkelledare också

deltagit i någon av de kurser i metodutbildning, som studieförbunden anordnar för cirkelledare. För cirkelledarna inom försöksverksamheten anordnades en speciellt tillrättalagd utbildning. Denna omfattade dels en presentation av verksamhetens syfte och uppläggning, dels en genomgång av det studiematerial, som skulle användas i cirklarna. Dessutom diskuterades cirkelledarnas medverkan vid utvärderingen. FÖVUX:s cirkelledarutbildning kunde inte genomföras så koncentrerat som planerat, främst på grund av att en del cirkelledare var upptagna av reguljär cirkelundervisning vid den aktuella tidpunkten (se vidare avsnitt 15.4.1).

13.4 Tidsplan

Verksamheten genomfördes enligt följande tidsplan:

Planering och urval av försöksenheter	april 1972—juli 1972
Kontakter med studieförbund, fackliga organisationer och företag	april 1972—aug. 1972
Studieorganisationsutbildning	aug. 1972—sept. 1972
Uppsökande verksamhet	aug. 1972—sept. 1972
Cirkelledarutbildning	sept. 1972—okt. 1972
Studiecirkelverksamhet	sept. 1972—juni 1973
Studieorientering vid studiernas slut	mars 1973—april 1973
Utvärdering av resultat	sept. 1972—sept. 1973
Bearbetning och sammanställning av resultat	sept. 1973—febr. 1974

13.5 Kostnader

Försöksverksamheten under det tredje året medförde följande kostnader (i kronor).

Från kommittéanslaget:

Deltagaravgifter, förlorad arbetsförtjänst, stimulansbidrag, studie- stöd m. m.	637 996	
Utvärdering	259 000	896 996:—

Från studiecirkelanslaget:

Beräknat statsbidrag till 114 prioriterade cirklar med 5 244 timmar á 45 kr		235 980:—
		1 132 976:—

The first part of the document discusses the importance of maintaining accurate records of all transactions. It emphasizes that every entry should be supported by a valid receipt or invoice. This ensures transparency and allows for easy verification of the data. The text also mentions that regular audits are necessary to identify any discrepancies or errors in the accounting process.

In addition, the document highlights the need for a clear and concise reporting structure. Management should be provided with timely and accurate financial statements that clearly show the company's performance over a specific period. This includes the income statement, balance sheet, and cash flow statement. The reports should be easy to understand and provide a clear picture of the company's financial health.

Furthermore, the document stresses the importance of maintaining a strong internal control system. This involves implementing policies and procedures that minimize the risk of fraud and error. Key areas to focus on include access to assets, segregation of duties, and regular reconciliations. A robust internal control system is essential for ensuring the integrity and reliability of the financial information.

Finally, the document concludes by stating that effective financial management is crucial for the long-term success of any organization. By following these guidelines, companies can ensure that their financial records are accurate, reliable, and compliant with all applicable regulations. This not only helps in making informed business decisions but also builds trust with stakeholders and investors.

14 Den uppsökande verksamheten under det tredje försöksåret

14.1 Utformning

FÖVUX:s förberedande kontakter med utvalda försöksenheter ägde rum mellan april och augusti 1972. De kontaktade studieförbundsavdelningarna, fackklubbarna, tjänstemannaföreningarna och handikapporganisationerna var i samtliga fall intresserade av att delta under gällande förutsättningar. Flertalet av de arbetsgivare som kontaktades var likaså villiga att delta i FÖVUX III. Med berörda arbetsgivare träffade kommittén överenskommelser om att försöksverksamheten skulle få bedrivas i enlighet med den uppgjorda planen.

De studieorganisatörer, som skulle bedriva uppsökande verksamhet på arbetsplatser, utvaldes liksom tidigare av fackklubben på respektive arbetsplats i samråd med den lokala ABF- eller TBV-avdelningen. På de orter, där rekryteringen av hemarbetande kvinnor skulle äga rum, valde den lokala ABF-avdelningen ut lämpliga studieorganisatörer. De lokala handikapporganisationerna utsåg på liknande sätt dem som skulle utföra rekryteringsarbetet bland de handikappade.

I slutet av augusti, några veckor innan den uppsökande verksamheten skulle påbörjas, anordnade FÖVUX tillsammans med Östergötlands ABF-distrikt en studieorganisatörsutbildning som förlades till Söderköping. Av de sammanlagt 75 studieorganisatörerna deltog 63 vid detta tillfälle och de resterande tolv senare under hösten. I utbildningen ingick bl. a. information och diskussion om den försöksverksamhet som bedrivits under de två tidigare åren och om den verksamhet som skulle äga rum inom ramen för FÖVUX III. Vidare ingick samtal om de vuxnas studieförutsättningar och om skälen för utbyggnad av vuxenutbildningen samt studier av information och påverkan. En betydande del av kursen ägnades också åt planering av hur rekryteringsarbetet skulle läggas upp på de enskilda arbetsplatserna och i bostadsområdena samt åt genomgång av de kursmaterial, som skulle användas i studiecirkelarna.

När den uppsökande verksamheten var avslutad hade studieorganisatörerna sammanlagt kontaktat 4 512 personer och tillfrågat dem om de ville delta i FÖVUX-studier. Inom försöksverksamhetens ram igångsattes 110 studiecirklar. De personer, som inte kunde beredas plats i studiecirklar inom FÖVUX, erbjöds studier i avgiftsfria studiecirklar utanför försöksverksamheten.

14.2 Uppgiftsinsamling

Under den uppsökande verksamheten fyllde studieorganisatörerna i en blankett för varje person de kontaktade. På blanketten lämnades uppgifter om kön, ålder, tidigare utbildning, familjesituation, om den tillfrågade var intresserad av att delta i försöksverksamheten, samt vilket ämne han/hon önskade läsa.

Uppgifterna från studieorganisatörernas blanketter har kompletterats med inkomna svar från postenkäter. Främst på grund av de begränsade resurserna kunde inte alla som var intresserade av att delta i FÖVUX-verksamheten beredas plats, varför deltagarna togs ut till studiecirkelarna i huvudsak genom slumpmässiga urval. Detta förfarande beskrivs närmare i avsnitt 15.1.

Vid höstterminens början genomfördes en enkät med dem som aldrig började i cirkelarna samt med cirkeldeltagarna. Den förra gruppen tillfrågades därvid om orsaken till varför de inte börjat i den avsedda studiecirkeln. Svarsfrekvensen på denna enkät uppgick till 78 procent. I den enkät som tillsändes deltagarna ställdes frågor om en del bakgrunds-

Undersökningsmoment som ingått i utvärderingen av det tredje försöksåret.

Uppgifter har insamlats från följande grupper	Urval		Insamlingsmetoder
	Antal personer	Urvalsprincip	
<i>Cirkeldeltagare</i>			
Anställda med normal arbetstidsförläggning	464	samtliga	enkät vid kursens början och enkät vid kursens slut
Skiftarbetare inom industrin	81	samtliga	
Personal med schemalagd arbetstid inom vårdsektorn	113	samtliga	
Hemarbetande kvinnor	131	samtliga	
Synskadade	41	samtliga	
Döva	27	samtliga	
Hörselskadade	30	samtliga	
Rörelsehindrade	38	samtliga	
<i>Uttagna deltagare som ej påbörjade studierna</i>	156	samtliga	enkät kompletterad med telefonintervju
<i>Studieavbrytare</i>	169	samtliga	enkät kompletterad med telefonintervju
<i>Kontrollgrupp av hemarbetande kvinnor</i>	299	slumpmässigt urval	enkät personlig intervju efter den uppsökande verksamheten
<i>Studieorganisatörer</i>	75	samtliga	
<i>Cirkelledare</i>	72	samtliga	kontinuerlig rapportering under hela kursen, enkät vid kursens slut
<i>Tjänstemän från arbetsförmedlingar</i>	18	samtliga som medverkade i FÖVUX	enkät

uppgifter och om förväntningar inför studierna. Enkäterna delades ut och besvarades under cirkelsammankomsten, varefter de samlades in av cirkelledaren. Besvarade enkäter inkom från 94 procent av deltagarna.

Vid slutet av vårterminen utsändes ytterligare en enkät till deltagarna samt en till dem som avbrutit studierna under läsårets gång. De som avbrutit studierna tillfrågades bl a om orsakerna därtill samt hur de hade uppfattat studierna under den tid då de deltagit i cirkeln. Avsikten med enkäten till deltagarna var att belysa deras upplevelse av cirkelarbetet och den genomgångna kursen, samt att undersöka intresset för fortsatta studier. Enkät svar erhöles från 667 av de 738 deltagare som fullföljde sina studier. Således besvarade 90 procent denna enkät.

I tabell D.1 i tabellbilagan redovisas antalet möjliga och faktiska svar på de olika enkäterna.

14.3 Rekryteringsresultat

Den uppsökande verksamhet, som bedrevs under det tredje försöksåret, riktades till personer i följande målgrupper:

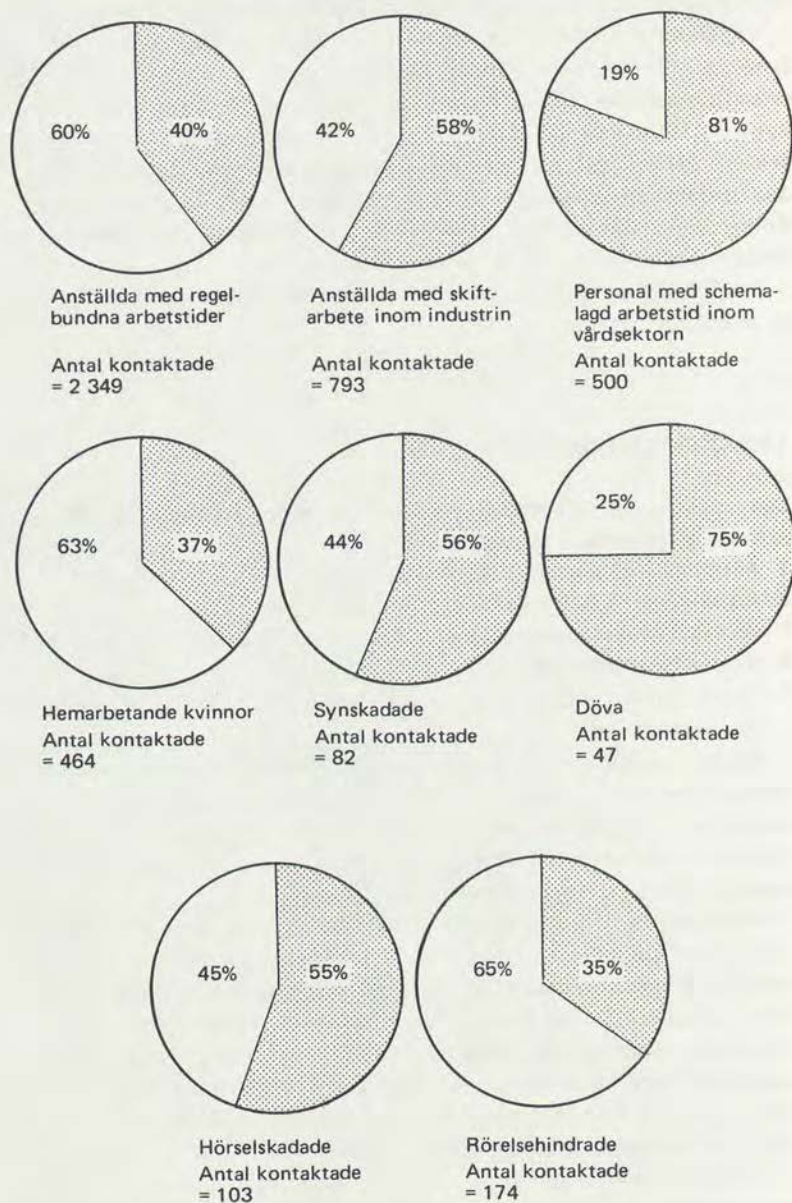
- 1 Anställda med normal arbetstidsförläggning (dagtid, ej skiftgång)
- 2 Anställda med skiftarbete inom industrin
- 3 Personal med schemalagd arbetstid inom vårdsektorn
- 4 Hemarbetande kvinnor
- 5 Fysiskt handikappade personer (synskadade, döva, hörselskadade och rörelsehindrade)

Studieorganisationsuppdraget var att inom respektive målgrupp, arbetsplatser och i bostadsområden, rekrytera så många personer som möjligt som var mellan 25 och 67 år, som hade högst sex- eller sjuårig folkskola som grundutbildning och som inte tidigare hade deltagit i vuxenutbildning i någon nämnvärd omfattning.

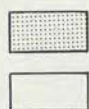
Resultatet av den uppsökande verksamheten fördelat på ovan nämnda målgrupper presenteras i figur 14.1. I följande avsnitt redovisas mer utförligt rekryteringsresultatet för varje grupp med fördelning på kön, ålder, grundutbildning samt tidigare studieerfarenheter utöver grundutbildning. Bakgrundsvariabler såsom restid till arbetet, antal hemmavarande barn samt familjens sammanlagda årsinkomst har insamlats, men då dessa uppgifter inte givit några entydiga samband med rekryteringsresultatet, har de inte medtagits i redovisningen.

Resultatet åskådliggörs i form av cirkeldiagram, där varje cirkel representerar de personer som kontaktades inom en viss grupp samt andelen därav som önskade respektive inte önskade delta i FÖVUX-studier. Under varje cirkeldiagram anges det faktiska antalet kontaktade personer. De tabeller som ligger till grund för de grafiska framställningarna redovisas i bilaga D.

Anställda med normal arbetstidsförläggning benämns i figurerna *anställda med regelbundna arbetstider*. Motsvarande gäller även för tabellerna i bilaga D.

Figur 14.1 Resultat av den uppsökande verksamheten i FÖVUX III, procent

Andel kontaktade som önskade delta i FÖVUX III

Andel kontaktade som inte önskade delta i FÖVUX III

I den uppsökande verksamhet, som bedrevs under det tredje försöksåret, kontaktade studieorganisationsen sammanlagt 4 512 personer, och av dem önskade i genomsnitt 48 procent delta i FÖVUX-studier. Variationen mellan och inom de olika grupperna var emellertid stor. Inom den grupp, som utgjordes av anställda med normal arbetstidsförläggning och där rekryteringseffekten av fyra olika studievillkor prövades, var således anmälningfrekvensen bland dem, som erbjöds möjlighet att bedriva studier till hälften på arbetstid, betydligt högre än motsvarande andelar för dem, som erbjöds fritidsstudier i någon form (se vidare avsnitt 14.3.1). Vidare synes det studievillkor, som innebar studier förlagda på betald arbetstid, i hög grad ha bidragit till de höga anmälningfrekvenser, som uppmätts bland de anställda med obekväma arbetstider inom industrin och vårdsektorn (se avsnitt 14.3.2 och 14.3.3). Bland de olika handikappgrupperna, och då speciellt bland de döva, var antalet kontaktade personer litet, varför rekryteringsresultaten här bör tolkas med särskilt stor försiktighet. För de rörelsehindrade förelåg en jämförelsevis låg anmälningfrekvens, vilket delvis berodde på att hälsotillståndet hos många i denna grupp var så dåligt att det helt omöjliggjorde deltagande i studier (se avsnitt 14.3.5).

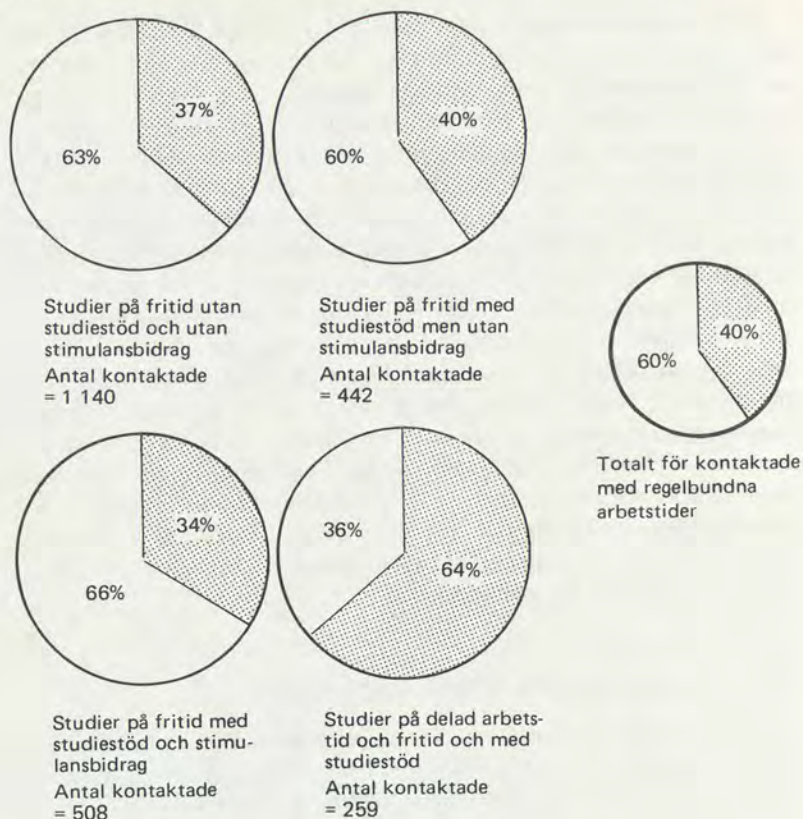
14.3.1 Anställda med normal arbetstidsförläggning

I delförsöket som omfattade personer med normal arbetstidsförläggning, bedrevs uppsökande verksamhet till studiecirklar på sammanlagt 19 arbetsplatser. Inom ramen för detta försök prövades fyra olika studievillkor, som fördelades så att ett och samma villkor erbjöds på i princip en fjärdedel av de medverkande arbetsplatserna (se bilaga C). De studievillkor som prövades var:

- 1 Studier på fritid utan studiestöd och utan stimulansbidrag
- 2 Studier på fritid med studiestöd men utan stimulansbidrag
- 3 Studier på fritid med studiestöd och stimulansbidrag
- 4 Studier på delad arbetstid och fritid och med studiestöd

Några direkta skillnader i rekryteringsresultatet mellan de tre studievillkor, som innebar fritidsstudier i någon av ovan angivna former, kunde inte påvisas. De skillnader som föreligger är relativt obetydliga och kan bero på slumpmässiga variationer. Av dem som kontaktades och erbjöds fritidsstudier med eller utan ekonomiskt stöd, önskade mellan 34 och 40 procent delta i FÖVUX-studier. Intressant att notera är emellertid att det studievillkor som medförde det största ekonomiska utbytet, dvs. studier med studiestöd och stimulansbidrag var det som ur rekryteringsynpunkt föreföll att vara minst attraktivt. Det fjärde studievillkoret, som innebar möjlighet att få bedriva studier till hälften på arbetstid och till hälften på fritid, resulterade däremot i en mycket hög anmälningfrekvens, 64 procent.

Oavsett vilket studievillkor som erbjöds, var benägenheten att anmäla sig till FÖVUX-studier större bland kvinnorna än bland männen. Den största skillnaden i anmälningfrekvensen mellan könen noterades bland

Figur 14.2 Resultat av den uppsökande verksamheten i FÖVUX III bland anställda med regelbundna arbetstider fördelat på erbjudet studievillkor, procent

Andel kontaktade som önskade delta i FÖVUX III

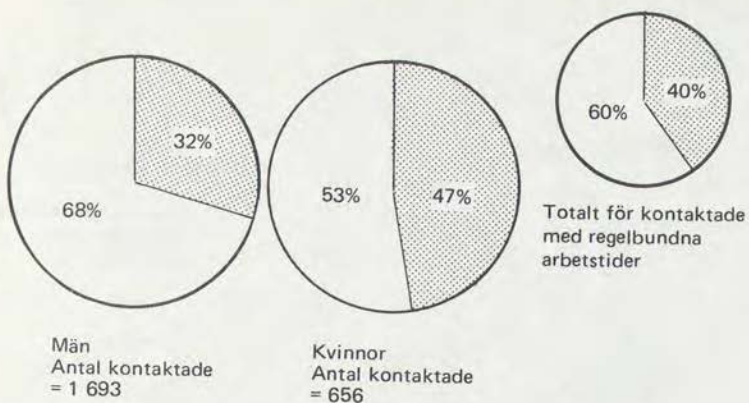
Andel kontaktade som inte önskade delta i FÖVUX III

dem som hade möjlighet att få studierna till hälften förlagda på arbetstid.* Enligt studieorganisatörerna på dessa arbetsplatser berodde detta i stor utsträckning på det förmånliga studievillkoret, som även gav dubbelarbetande kvinnor en möjlighet till att få studera. (se tabell D.4).

Bland samtliga uppsökta dagtidsanställda sjönk andelen studieintresserade med stigande ålder. Denna trend förelåg även bland dem som erbjudits möjlighet att få studietiden till hälften förlagd på arbetstid. Jämfört med de grupper, som erbjöds fritidsstudier, var dock andelen studiebenägna från den äldsta åldersgruppen påfallande stor (tabell D.5). D.5).

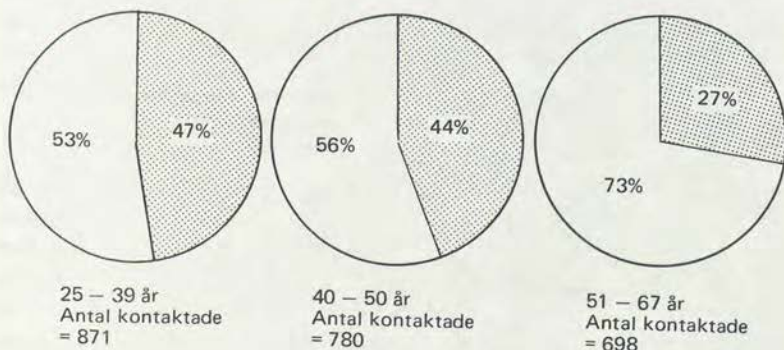
Även ifråga om grundutbildningens längd skilde sig de som erbjudits studier på delad arbetstid och fritid från de övriga grupperna av dagtidsanställda. Studiebenägenheten bland dem med sexårig folkskola var inom denna grupp betydligt större än motsvarande andel för dem som erbjudits fritidsstudier i någon form (figur 14.5 och tabell D.6).

* Skillnaden är signifikant på 5-procentsnivån.

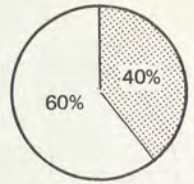
 Andel kontaktade som önskade delta i FÖVUX III
 Andel kontaktade som inte önskade delta i FÖVUX III

Figur 14.3 Resultat av den uppsökande verksamheten i FÖVUX III bland anställda med regelbundna arbetstider med avseende på kön, procent

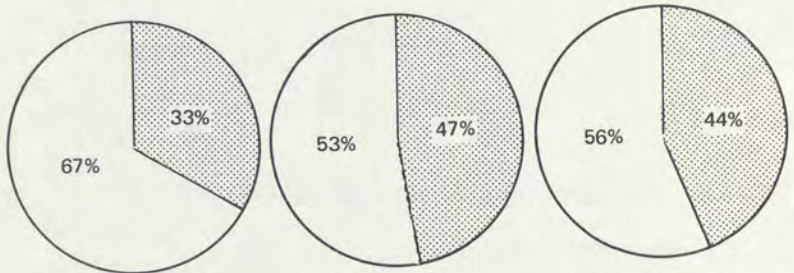

 Andel kontaktade som önskade delta i FÖVUX III
 Andel kontaktade som inte önskade delta i FÖVUX III

Figur 14.4 Resultat av den uppsökande verksamheten i FÖVUX III bland anställda med regelbundna arbetstider med avseende på ålder, procent

Totalt för kontaktade med regelbundna arbetstider

Sexårig folkskola

Sjuårig folkskola

Åttaårig folkskola eller mer

Uppräknat antal kontaktade = 1 034

Uppräknat antal kontaktade = 891

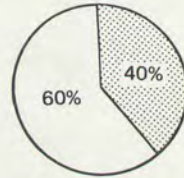
Uppräknat antal kontaktade = 424

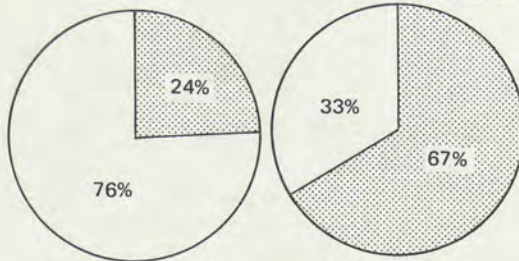
Andel kontaktade som önskade delta i FÖVUX III

Andel kontaktade som inte önskade delta i FÖVUX III

Figur 14.5 Resultat av den uppsökande verksamheten i FÖVUX III bland anställda med regelbundna arbetstider med avseende på grundutbildning, procent

Totalt för kontaktade med regelbundna arbetstider

Ej studerat utöver grundutbildning

Studerat utöver grundutbildning

Uppräknat antal kontaktade = 1 476

Uppräknat antal kontaktade = 874

Andel kontaktade som önskade delta i FÖVUX III

Andel kontaktade som inte önskade delta i FÖVUX III

Figur 14.6 Resultat av den uppsökande verksamheten i FÖVUX III bland anställda med regelbundna arbetstider med avseende på tidigare studier utöver grundutbildning, procent

14.3.2 *Sammanfattning av rekryteringsresultaten bland anställda med normal arbetstidsförläggning*

På ett tjugotal arbetsplatser kontaktade studieorganisatorerna anställda med normal arbetstidsförläggning och erbjöd dem cirkelstudier i något av ämnena svenska, engelska, matematik och samhällskunskap. Inom denna del av försöksverksamheten prövades den rekryterande effekten av fyra olika studievillkor. Tre av dem innebar fritidsstudier med eller utan ekonomiska stöd, medan det fjärde utgjordes av studier förlagda till hälften på arbetstid och till hälften på fritid.

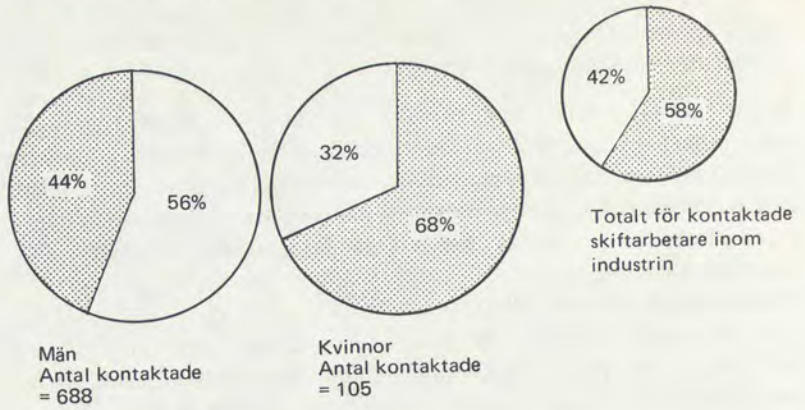
I genomsnitt önskade 40 procent av samtliga tillfrågade delta i FÖVUX-studier. Rekryteringsresultatet uppdelat efter kön, ålder, grundutbildning och tidigare studier utöver grundutbildning visar dels en tendens till att kvinnorna var mer studiebenägna än männen och dels att yngre personer oftare än äldre önskade delta i FÖVUX. FÖVUX har emellertid nått äldre personer i större utsträckning än vad som är normalt inom vuxenutbildningen. I utbildningshänseende förelåg en tendens till att de som hade sju- eller åttaårig folkskola var mer studiemotiverade än de som endast hade sexårig folkskola som grundutbildning. Vidare var de som tidigare hade vuxenstuderat mer benägna att anmäla sig till FÖVUX-studier än de som saknade sådan erfarenhet.

Vid en jämförelse av rekryteringsresultaten utifrån de studievillkor som prövades, visar det sig att studier på delad arbetstid och fritid var betydligt attraktivare från rekryteringsynpunkt än fritidsstudier i någon form. 64 procent av dem som erbjöds studier till hälften förlagda på arbetstid önskade delta i FÖVUX, medan motsvarande andel för övriga studievillkor varierade mellan 34 och 40 procent. Andelen studieintresserade inom de äldre åldersgrupperna var större än motsvarande andelar hos de grupper som fick studera på fritid. Och likaså var det fler med endast sexårig folkskola som grund samt fler utan tidigare studieerfarenhet, som önskade delta i FÖVUX när de erbjöds studier förlagda till hälften på arbetstid, jämfört med motsvarande andelar för övriga studievillkor.

14.3.3 *Anställda med skiftarbete inom industrin*

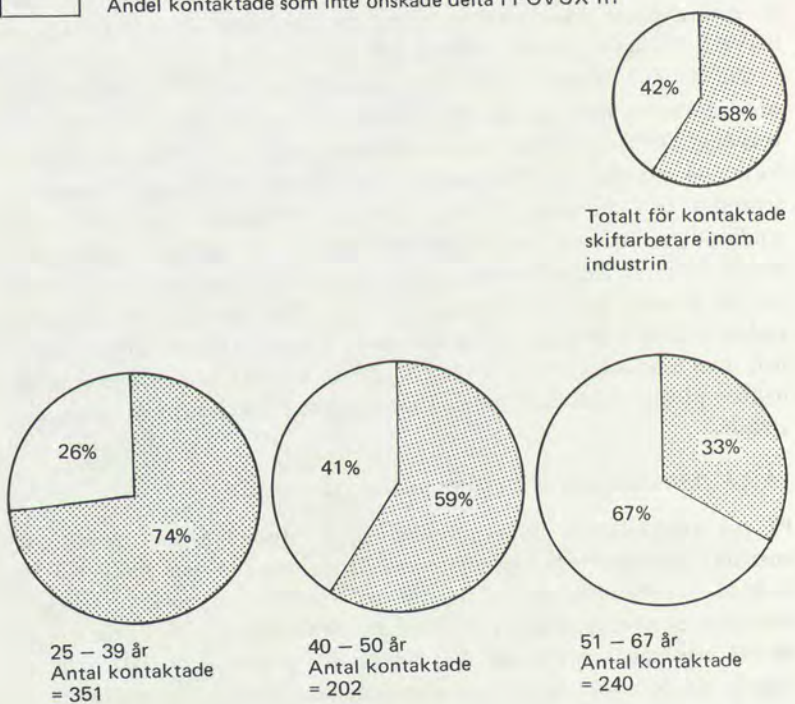
På två arbetsplatser inom industrin sökte studieorganisatorerna upp anställda som arbetade tre- eller fyrskift, och erbjöd dem möjlighet att bedriva cirkelstudier under två till tre timmar per vecka på betald arbetstid. Studieorganisatorerna kontaktade sammanlagt 793 personer på de två arbetsplatserna under den tid då den uppsökande verksamheten pågick. Av dem som kontaktades önskade sammanlagt 58 procent delta i FÖVUX-studier.

Bland de skiftarbetande var intresset för att delta betydligt större hos kvinnorna än hos männen, något som även var påfallande bland de dagtidsarbetande som erbjöds studier delvis på arbetstid. Den skillnad i anmälningsfrekvens, som förelåg mellan könen, kunde enligt studieorganisatorerna till stor del förklaras av det förmånliga studievillkoret, som även gav dubbelarbetande kvinnor en reell möjlighet att bedriva studier.

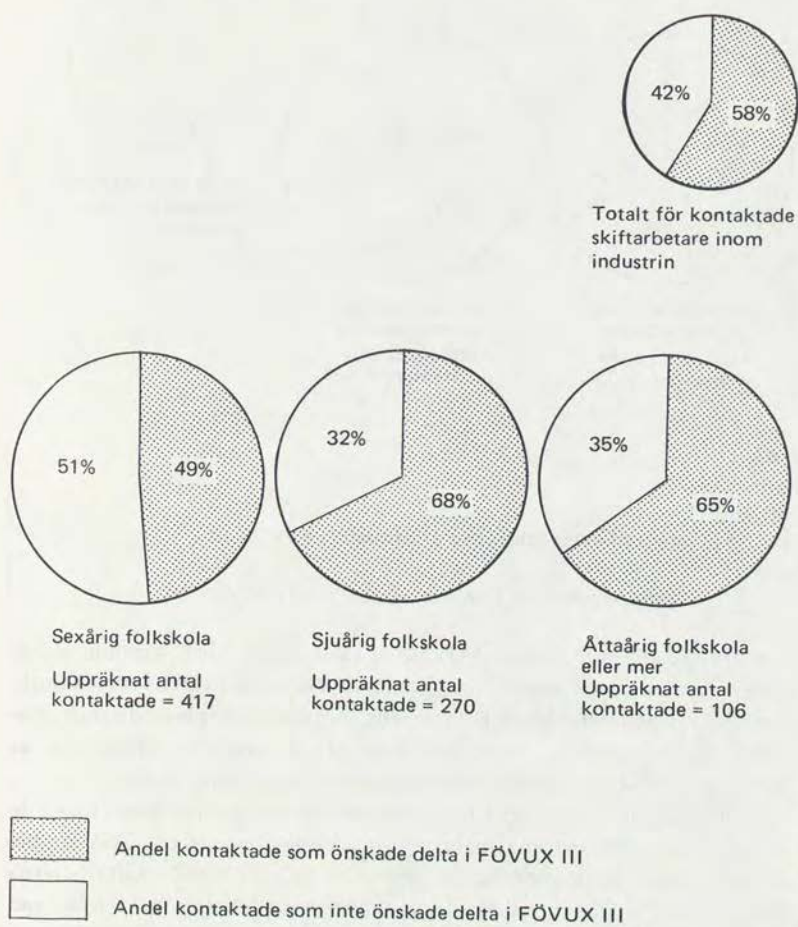
Figur 14.7 Resultat av den uppsökande verksamheten i FÖVUX III bland skiftarbetare inom industrin med avseende på kön, procent

 Andel kontaktade som önskade delta i FÖVUX III
 Andel kontaktade som inte önskade delta i FÖVUX III

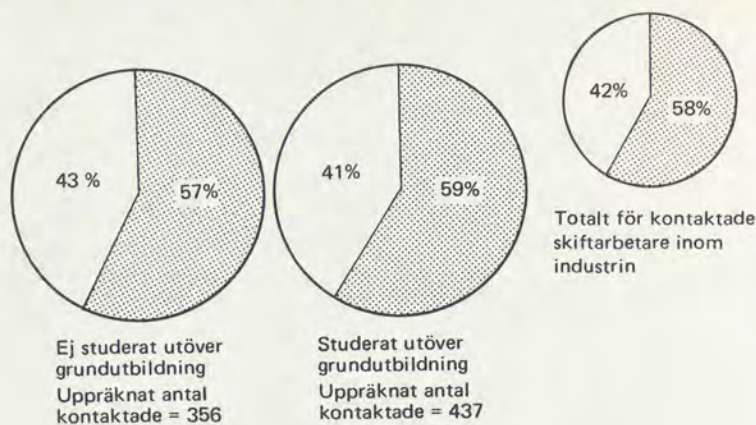

Figur 14.8 Resultat av den uppsökande verksamheten i FÖVUX III bland skiftarbetare inom industrin med avseende på ålder, procent

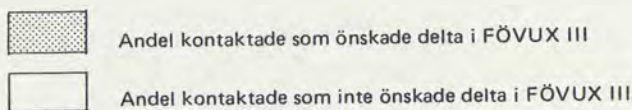
 Andel kontaktade som önskade delta i FÖVUX III
 Andel kontaktade som inte önskade delta i FÖVUX III

Figur 14.9 Resultat av den uppsökande verksamheten i FÖVUX III bland skiftarbetare inom industrin med avseende på grundutbildning, procent

Figur 14.10 Resultat av den uppsökande verksamheten i FÖVUX III bland skiftarbetare inom industrin med avseende på tidigare studier utöver grundutbildning, procent

Intresset för att delta i FÖVUX-studier avtog med stigande ålder. Denna tendens, som även förelåg under de två tidigare årens försöksverksamhet, var under FÖVUX III speciellt framträdande bland de skiftarbetande inom industrin. Man kan anta att de negativa effekterna av skiftarbetet drabbar hårdare med tilltagande ålder (figur 14.8).

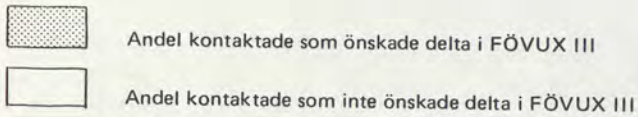
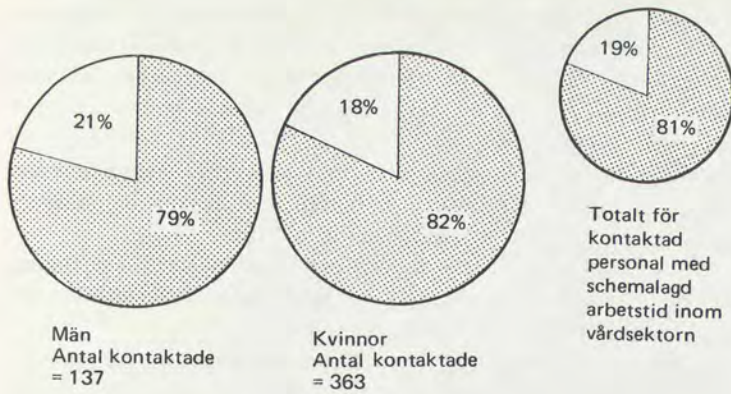
I motsats till förhållandet inom flertalet övriga grupper fanns bland de kontaktade skiftarbetarna ingen genomgående tendens till ökat studieintresse bland dem med längre grundutbildning. Bland skiftarbetarna hade de med sjuårig folkskola en något högre anmälningfrekvens än vad fallet var för dem som hade åttaårig folkskola eller mer (figur 14.9).

Det noterades ingen större skillnad ifråga om intresse för studier mellan dem som ej hade studerat utöver avslutad grundutbildning och dem som hade bedrivit sådana studier (figur 14.10).

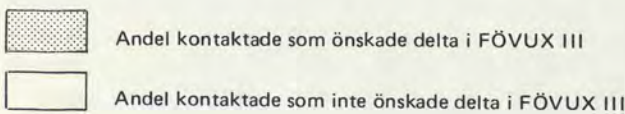
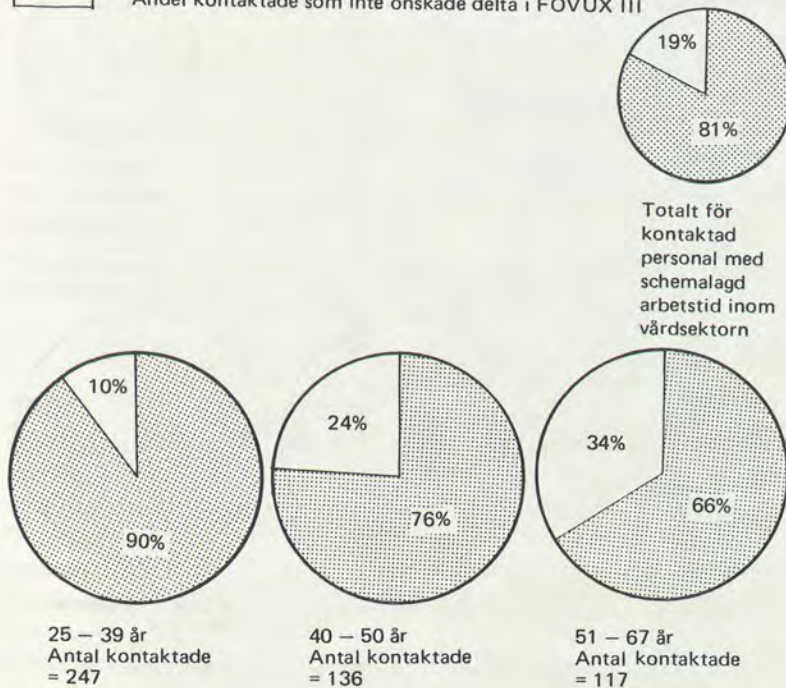
14.3.4 Personal med schemalagd arbetstid inom vårdsektorn

Studieorganisatörerna på två arbetsplatser inom vårdsektorn vände sig i den uppsökande verksamheten till anställda med schemalagd arbetstid. De som kontaktades erbjöds, i likhet med de skiftarbetande inom industrin, möjlighet att bedriva cirkelstudier på betald arbetstid. Anmälningfrekvensen bland den schemabundna personalen var mycket hög – i genomsnitt ville 81 procent av dem som kontaktades delta i FÖVUX-studier.

Det stora studieintresset bland den schemabundna personalen inom vårdsektorn kan förmodligen förklaras med att de studieorganisatörer som sökte upp denna grupp med bestämdhet kunde utlova att ersättare skulle anställas och utbildas för dem som fick delta i FÖVUX-studier.

Figur 14.11 Resultat av den uppsökande verksamheten i FÖVUX III bland personal med schemalagd arbetstid inom vårdsektorn med avseende på kön, procent

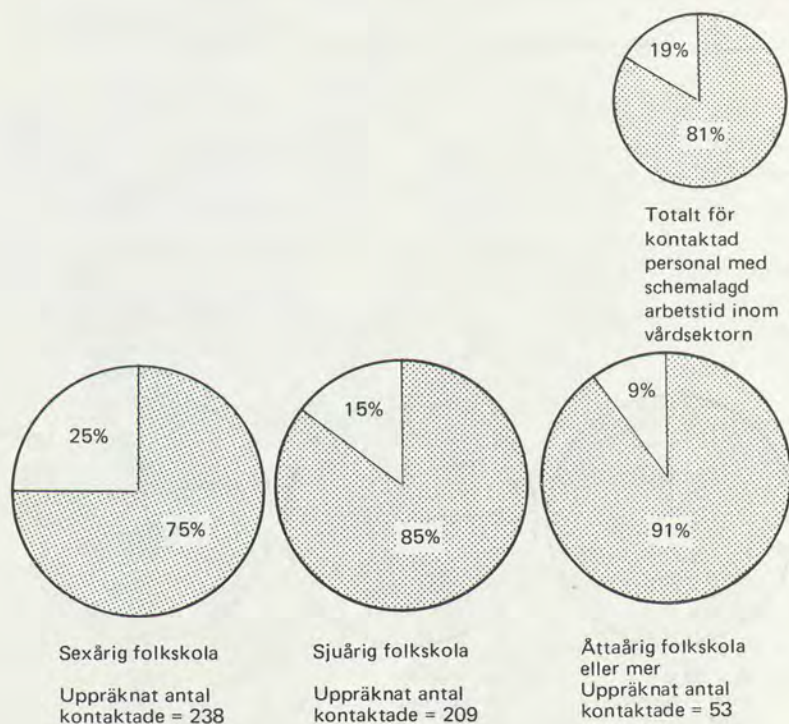
Figur 14.12 Resultat av den uppsökande verksamheten i FÖVUX III bland personal med schemalagd arbetstid inom vårdsektorn med avseende på ålder, procent

Under de två första årens försöksverksamhet fanns det bland vårdpersonalen en viss tveksamhet till studier, som delvis var förlagda på arbetstid, främst beroende på att man inte ansåg det vara möjligt att lösa problemen med att få ersättare. Man drog sig för att lasta över det egna arbetet på arbetskamraterna.

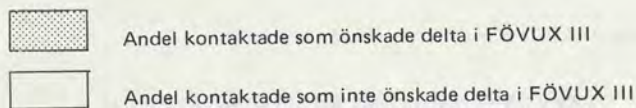
Bland de anställda inom vårdsektorn var skillnaden i studieintresse mellan könen ringa jämfört med övriga grupper, som erbjöds möjlighet att få bedriva studier helt eller delvis på arbetstid (figur 14.11).

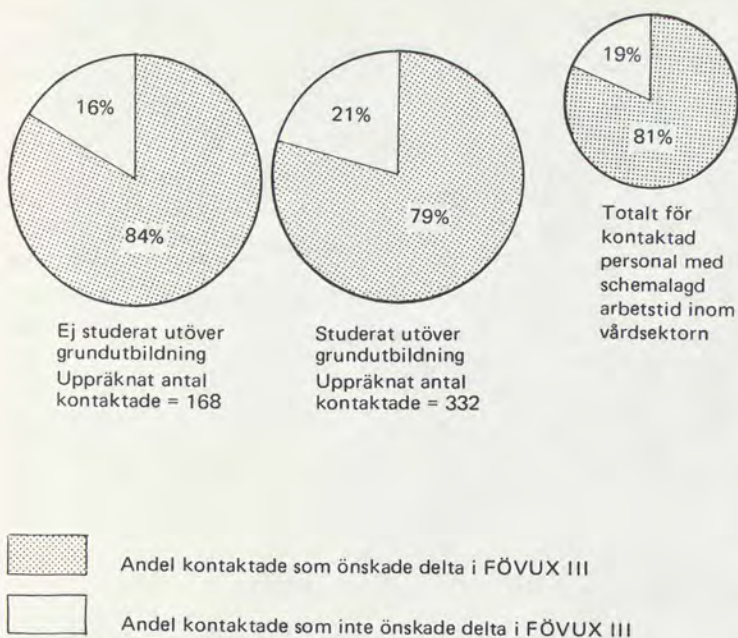
I figur 14.12 presenteras resultatet av den uppsökande verksamheten för olika åldersgrupper. Som framgår av figuren avtog benägenheten att anmäla sig till FÖVUX-studier med stigande ålder.

För personal med schemalagd arbetstid inom vårdsektorn var intresset av att delta i FÖVUX genomgående stort. Dock föreligger, i likhet med flertalet övriga målgrupper, en tendens till ökat intresse bland dem med längre grundutbildning (figur 14.13).

Figur 14.13 Resultat av den uppsökande verksamheten i FÖVUX III bland personal med schemalagd arbetstid inom vårdsektorn med avseende på grundutbildning, procent

Figur 14.14 Resultat av den uppsökande verksamheten i FÖVUX III bland personal med schemalagd arbetstid inom vårdsektorn med avseende på tidigare studier utöver grundutbildning, procent

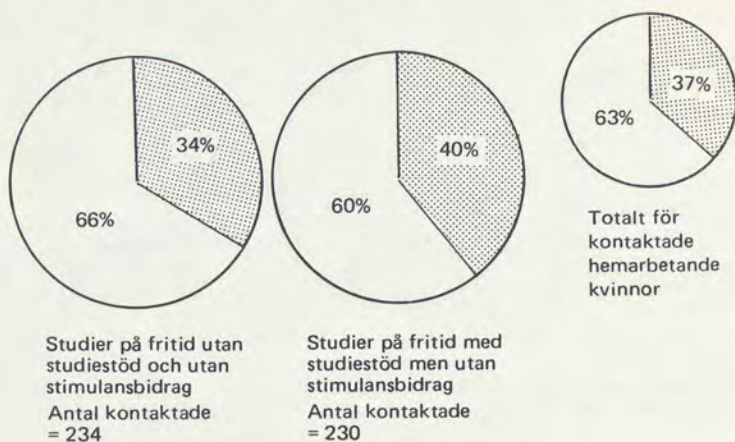
Varken för de skiftarbetande inom industrin eller för den schemabundna personalen inom vårdsektorn utgjorde brist på tidigare studieerfarenhet något påtagligt hinder för deltagande i FÖVUX-studier. Av de kontaktade inom vårdsektorn var andelen studieintresserade bland dem som inte tidigare hade bedrivit vuxenstudier större än motsvarande andel bland dem med tidigare studieerfarenhet (figur 14.14).

14.3.5 Hemarbetande kvinnor

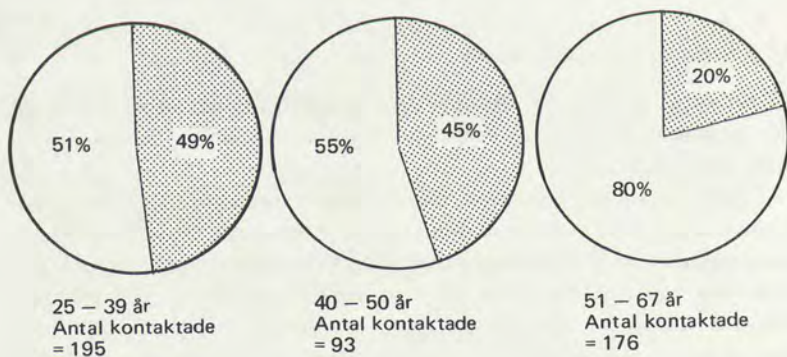
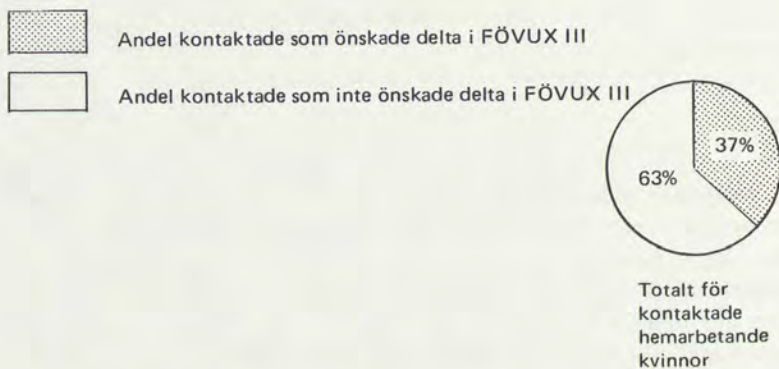
På två orter bedrevs uppsökande verksamhet bland hemarbetande kvinnor bosatta i vissa bostadsområden, vilka utvalts i samråd med de lokala ABF-avdelningarna.

Under det andra försöksåret förelåg vissa svårigheter för studieorganisationerna att få kontakt med den avsedda målgruppen. Studieorganisationerna saknade då förteckningar över vilka kvinnor som var hemarbetande och som i övrigt uppfyllde de krav som fastställdes för deltagande i FÖVUX. Inför det tredje årets försöksverksamhet införskaffades därför förteckningar med namn- och adressuppgifter gällande kvinnor bosatta i de aktuella områdena och med högst 6 000 kr i taxerad årsinkomst 1970. Uppgift om grundutbildningens längd saknades däremot. Utifrån dessa förteckningar fördelades studievillkoren, studier med eller utan studie-stöd, slumpmässigt på de kvinnor som skulle kontaktas av studieorganisationerna.

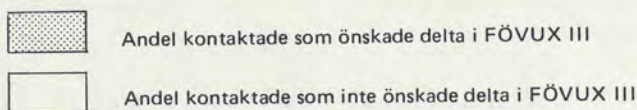
Under den uppsökande verksamheten, som utfördes genom hembesök,

Figur 14.15 Resultat av den uppsökande verksamheten i FÖVUX III bland hemarbetande kvinnor fördelat på erbjudet studie villkor, procent

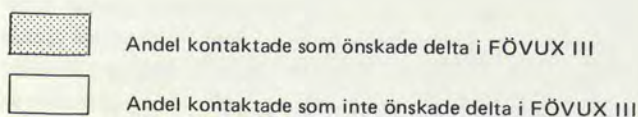
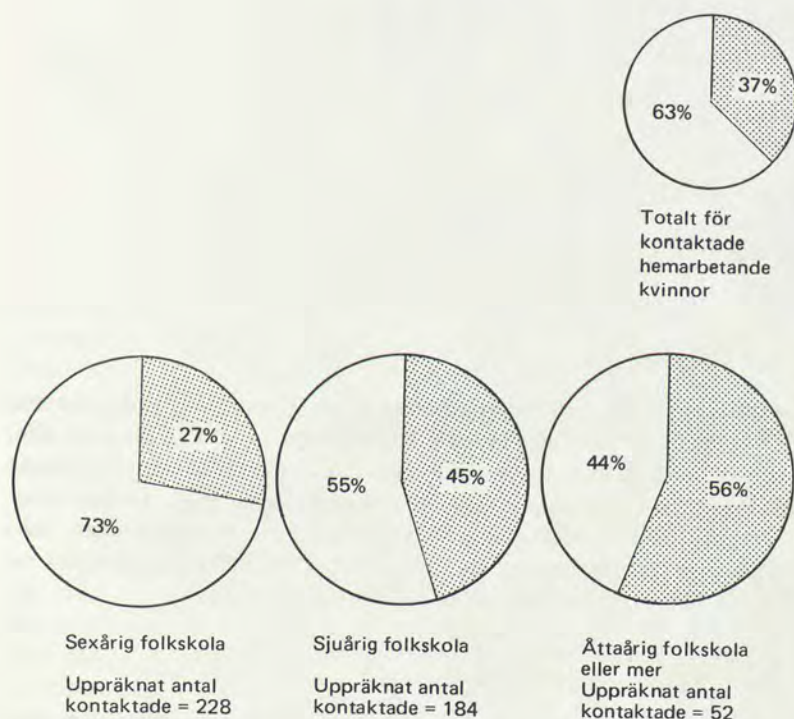
Figur 14.16 Resultat av den uppsökande verksamheten i FÖVUX III bland hemarbetande kvinnor med avseende på ålder, procent

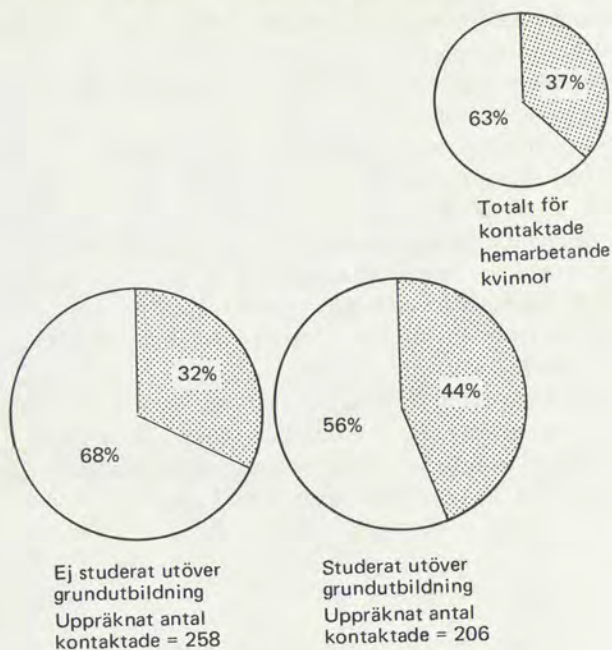
kontaktade studieorganisatorerna sammanlagt 464 hemarbetande kvinnor tillhörande FÖVUX:s målgrupp. Hälften av de kontaktade hemarbetande kvinnorna erbjöds cirkelstudier utan särskilda studiestimulanser, medan den andra hälften hade möjlighet att erhålla studiestöd, dvs. ersättning för kostnader för barntillsyn och resor i samband med studierna.

Av dem som kontaktades önskade i genomsnitt 37 procent delta i FÖVUX-studier i något av de erbjudna ämnena svenska, engelska, matematik eller samhällskunskap. Andelen studieintresserade bland de hemarbetande kvinnorna var något lägre än motsvarande andel för dem som kontaktades på arbetsplatserna. Någon signifikant skillnad mellan de båda studievillkorens rekryterande effekt bland hemarbetande kvinnor kunde inte iaktas (figur 14.15).

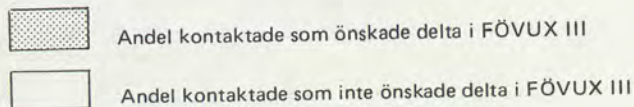
Av figur 14.16 framgår att andelen intresserade av studier sjönk med stigande ålder även bland de hemarbetande kvinnorna. Vidare uppvisar rekryteringsresultatet, liksom för de flesta övriga grupper, en tendens till ökat studieintresse bland dem som hade längre grundutbildning. Andelen

Figur 14.17 Resultat av den uppsökande verksamheten i FÖVUX III bland hemarbetande kvinnor med avseende på grundutbildning, procent

Figur 14.18 Resultat av den uppsökande verksamheten i FÖVUX III bland hemarbetande kvinnor med avseende på tidigare studier utöver grundutbildning, procent

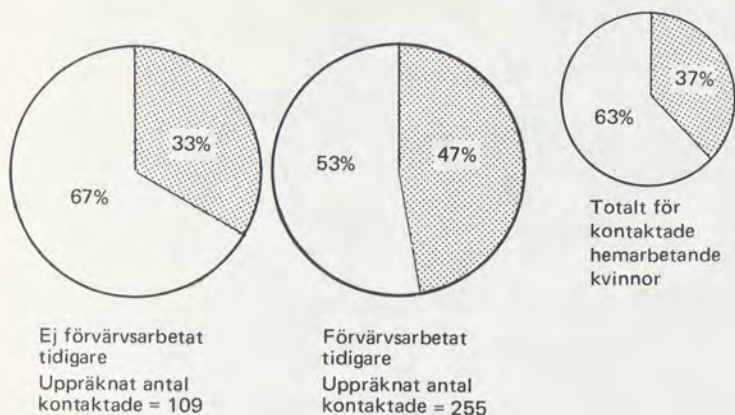
studieintresserade med sexårig folkskola var 27 procent, medan motsvarande andel för dem med åttaårig folkskola uppgick till 56 procent (figur 14.17). De som hade tidigare erfarenhet av vuxenstudier var vidare något mer intresserade än de som saknade sådan erfarenhet (figur 14.18).

De hemarbetande kvinnor, som tidigare hade förvärvsarbetat, var i högre grad intresserade av att delta i FÖVUX-studier än vad fallet var bland dem som aldrig haft förvärvsarbete (figur 14.19).

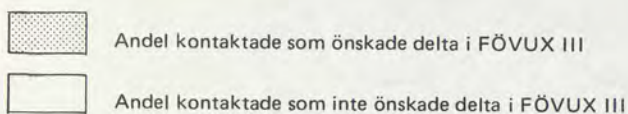
14.3.6 Fysiskt handikappade personer

På två orter sökte studieorganisationerna upp personer med skilda fysiska handikapp. Den uppsökande verksamheten i denna grupp riktades till synskadade, döva, hörselskadade och rörelsehindrade.

Studieorganisationerna, som själva hade nära anknytning till någon av de olika handikappgrupperna, utförde rekryteringsarbetet genom hembesök. För att även nå handikappade, som ej var medlemmar i de lokala handikapporganisationerna, begärde FÖVUX att få tillgång till olika myndigheters register över personer med ifrågasvarande handikapp. För de

Uppgift saknas från 100 personer

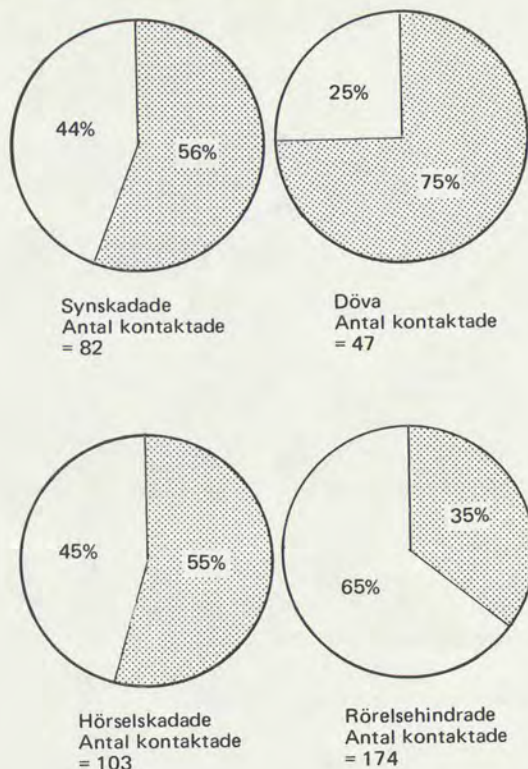

Figur 14.19 Resultat av den uppsökande verksamheten i FÖVUX III bland hemarbetande kvinnor med avseende på tidigare erfarenhet av förvärsarbete, procent

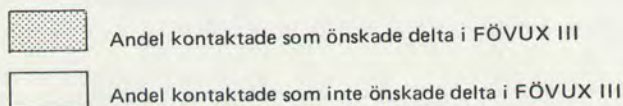
hörselskadades vidkommande erhöles ej sådana uppgifter innan den uppsökande verksamheten påbörjades, varför kontaktverksamheten bland personer med detta handikapp inte kunde genomföras så smidigt som planerat.

Innan rekryteringsarbetet påbörjades kontaktade studieorganisatorerna alla som skulle besökas under den uppsökande verksamheten och informerade dem om vad som var planerat att äga rum. Denna förhandskontakt skedde skriftligen och/eller telefonledes och i det senare fallet var det vanligt att tid för den personliga kontakten då bestämdes.

I figur 14.20 redovisas resultatet av den uppsökande verksamheten för de olika handikappgrupperna. Som framgår av denna figur var andelen studieintresserade högst bland de döva, medan de rörelsehindrade hade den lägsta anmälningfrekvensen. Det förhållandevis låga rekryteringsresultatet bland de rörelsehindrade kan dock till stor del förklaras av att hälsotillståndet hos många inom denna grupp var så dåligt, att det helt omöjliggjorde studier. Antalet tillfrågade inom var och en av de fyra handikappgrupperna var emellertid litet, varför de rent kvantitativa resultaten av den uppsökande verksamheten för dessa grupper bör tolkas med särskild försiktighet. Med anledning av att antalet kontaktade var så litet, åskådliggörs ej rekryteringsresultatet uppdelat efter bakgrundsdata i cirkeldiagram. De uppgifter om kön och ålder som insamlats för de kontaktade inom dessa grupper redovisas dock i bilaga D.

Figur 14.20 Resultat av den uppsökande verksamheten i FÖVUX III bland fysiskt handikappade personer, procent

14.4 Studievillkorens rekryterande effekt

Då det inom flera av målgrupperna fanns fler som ville delta i FÖVUX än som kunde beredas plats inom försöksverksamheten, var det som tidigare nämnts nödvändigt att genom någon form av urvalsförfarande välja ut de deltagare som skulle få bedriva cirkelstudier inom försöksverksamhetens ram. Bland de anställda med normal arbetstidsförläggning och bland dem med skiftarbete eller obekvämt arbetstid inom industrin och vårdsektorn togs därför FÖVUX-deltagare ut genom slumpmässiga urval. I den enkät som tillsändes samtliga FÖVUX-deltagare vid studiernas början tillfrågades de som vid rekryteringen erbjudits något av nedanstående studievillkor, om det aktuella villkoret hade inverkat på beslutet att anmäla sig till FÖVUX-studier.

Denna fråga ställdes till:

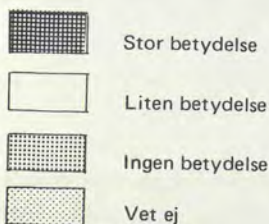
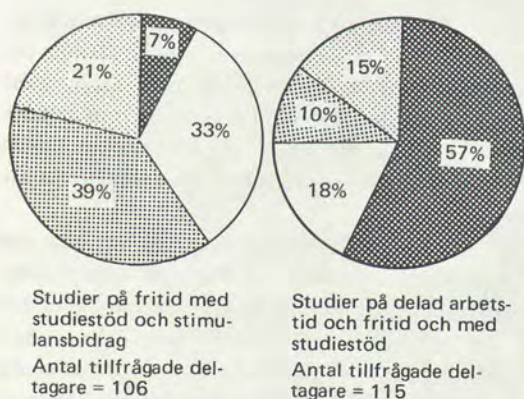
- 1 Anställda med normal arbetstidsförlängning; studier på fritid med studiestöd och med stimulansbidrag
- 2 Anställda med normal arbetstidsförläggning; studier till hälften på arbetstid och till hälften på fritid samt med studiestöd
- 3 Anställda med skiftarbete inom industrin; studier på betald arbetstid
- 4 Personal med schemalagd arbetstid inom vårdsektorn; studier på betald arbetstid

Bland FÖVUX-deltagarna med normal arbetstidsförläggning ansåg endast ett fåtal, sju procent, att stimulansbidraget haft stor betydelse då de anmälde sig till studierna. En tredjedel av de tillfrågade ansåg i stället att de 300 kr, som skulle utgå som stimulansbidrag, helt saknade betydelse vid beslutet om deltagande.

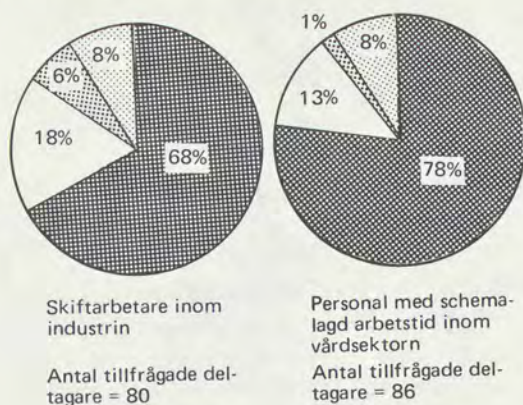
Möjligheten att få läsa till hälften på arbetstid förefaller däremot ha haft en relativt stor rekryterande effekt. Mer än hälften av de deltagare, som erbjudits detta studievillkor, uppgav att den erbjudna studieformen haft stor betydelse när de anmälde sig till studierna (figur 14.21).

Bland dem, som arbetade tre- eller fyrskift inom industrin eller hade schemalagd arbetstid inom vårdsektorn, uppgav omkring tre fjärdedelar att studievillkoret hade haft stor betydelse för deras deltagande i FÖVUX (figur 14.22).

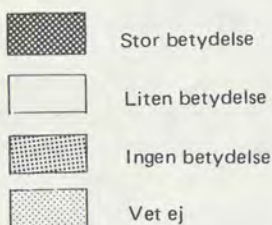
Det förefaller alltså som om möjligheten att få läsa på betald arbetstid var en nödvändig förutsättning för skiftarbetarnas och den schemabundna personalens deltagande i studierna.

Figur 14.21 Studievillkorets betydelse vid anmälan till deltagande i FÖVUX III för anställda med regelbundna arbetstider, procent

Figur 14.22 Studievillkorets betydelse vid anmälan till deltagande i FÖVUX III för skiftarbetare inom industrin och för personal med schemalagd arbetstid inom vårdsektorn, procent

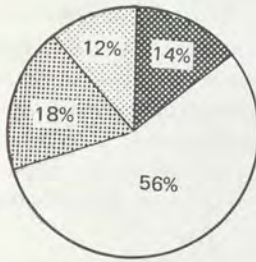
14.5 Studiestödets rekryterande effekt

Som tidigare nämnts i avsnitt 13.1 hade vissa deltagargrupper möjlighet att söka studiestöd. Detta innebar att deltagarna kunde få ersättning för av studierna orsakade kostnader för resor, måltider, barn tillsyn samt inkomstbortfall på grund av förlorat extraarbete. I den enkät som delades ut till deltagarna vid studiernas början tillfrågades de som kunde erhålla studiestöd om vilken betydelse studiestödet hade haft för deras beslut att vilja delta i FÖVUX-studier.

För deltagarna bland de hemarbetande kvinnorna avsåg ansökan om studiestöd i samtliga fall ersättning för barn tillsyn. Bland de hemarbetande kvinnorna uppgav elva procent, av dem som erbjöds möjlighet till studiestöd, att detta hade haft *stor* betydelse för beslutet om deltagande i FÖVUX. Nio procent av deltagarna från denna undersökningsgrupp ansåg att studiestödet hade haft *liten* betydelse. Bland deltagarna med normal arbetstidsförläggning ansåg endast en mindre andel av dem som hade möjlighet till studiestöd att detta haft betydelse för deras beslut att anmäla sig till studier.

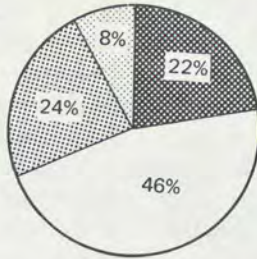
14.6 Ämnen

Alla de som kontaktades under den uppsökande verksamheten erbjöds cirkelstudier i något av ämnena svenska, engelska, matematik eller

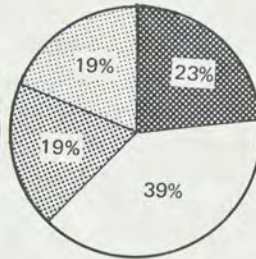
Anställda med regelbundna arbetstider

Antal avgivna önskemål = 1 019

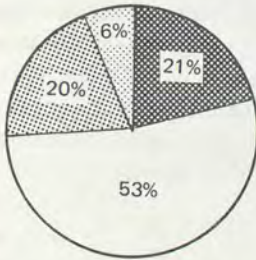
Anställda med skiftarbete inom industrin

Antal avgivna önskemål = 450

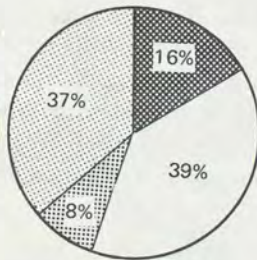
Personal med schemalagd arbetstid inom vårdsektorn

Antal avgivna önskemål = 410

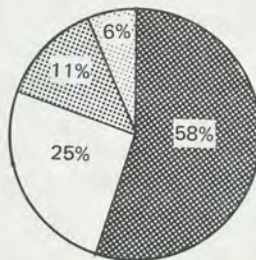
Hemarbetande kvinnor

Antal avgivna önskemål = 185

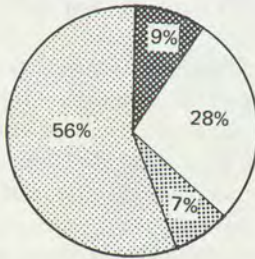
Synskadade

Antal avgivna önskemål = 49

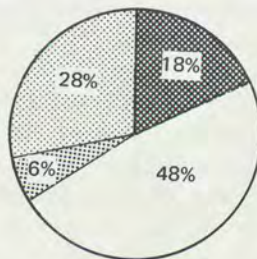
Döva

Antal avgivna önskemål = 36

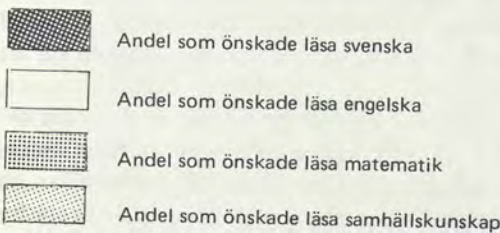
Hörselskadade

Antal avgivna önskemål = 57

Rörelsehindrade

Antal avgivna önskemål = 67

Figur 14.23 Önskat ämne för dem som ville delta i FÖVUX III, procent av avgivna önskemål

samhällskunskap. Under rekryteringsarbetet hade studieorganisatörerna med sig delar av eller hela det kursmaterial, som var avsett för respektive ämne. De kontaktade personerna kunde härigenom få en viss uppfattning om de olika kursinnehållen. På de blanketter, som studieorganisatörerna medförde och där samtliga tillfrågade personer antecknades, markerade studieorganisatören vilket ämne som de studieintresserade ville läsa. I några fall uppgavs flera önskemål, varför det sammanlagda antalet önskade ämnen överstiger antalet personer som ville delta i FÖVUX-studier under det tredje försöksåret.

Av figur 14.23 framgår att engelska var det mest valda ämnet bland alla grupper med undantag av de döva och de hörselskadade. Hos den förra gruppen ville de flesta läsa svenska, medan inom den senare gruppen majoriteten valde samhällskunskap. Ämnesvalet bland de döva och de hörselskadade var antagligen orsakat av studieorganisatörernas medvetna satsning på respektive ämne. I så små målgrupper, som det här var fråga om, måste nämligen studieorganisatörerna försöka samordna önskemålen, för att överhuvudtaget några cirklar skulle kunna komma till stånd.

Såväl bland de synskadade som bland de rörelsehindrade var samhällskunskap det näst vanligaste önskemålet. Hos de övriga grupperna alternerade svenska och matematik som näst mest önskade ämne.

14.7 Orsaker till att vilja delta

Deltagarna i FÖVUX-cirkelarna tillfrågades strax efter det att studierna påbörjats, om vad det var som gjort att de bestämde sig för att anmäla sig till en studiecirkel, då de blev uppsökta av en studieorganisatör. De avgivna svaren klassificerades i sju kategorier och svarsfördelningen redovisas i tabell D 23.

Totalt sett var intresse för ett speciellt ämne den vanligaste orsaken till att man anmälde sig till FÖVUX-studier. Anledningarna till att man ville förvärva kunskaper i ett visst ämne varierade. De som anmälde sig till studier i engelska angav ofta svar som "vore roligt att kunna om man åker utomlands" eller "bra att kunna litet engelska när man ser på tv". Intresset för ett visst ämne motiverades även med svar som "har användning av det i mitt jobb" eller "vill kunna hänga med barnen i skolarbetet".

Liksom under tidigare försöksår utgjorde studieorganisatörens personliga kontakt det egentliga skälet till att många anmälde sig till studierna. Svar som "studieorganisatören presenterade kursen så trevligt" eller "jag har länge tänkt börja studera men det har aldrig blivit av" var här vanliga.

I de grupper där studievillkoren studier helt eller delvis på arbetstid prövades hade studievillkoret ofta utgjort den egentliga orsaken till att man anmälde sig till studier.

Bland handikappgrupperna, dock med undantag för de döva där det interna bortfallet på denna fråga var stort, var önskan om en fritidssysselsättning och kontakt med andra människor vanliga skäl för anmälan till deltagande. Dessa orsaker angavs även i stor utsträckning av de hemarbe-

tande kvinnorna och av den schemabundna personalen inom vårdsektorn.

För de handikappade var försäkran om att de skulle få tillgång till erforderliga hjälpmedel och tillgängliga lokaler en viktig förutsättning för att anmäla sig till FÖVUX-studier.

14.8 Orsaker till att inte vilja delta

Efter det att den uppsökande verksamheten avslutats gjordes en uppföljning i form av telefonintervjuer med ett urval av dem som avböjt deltagande i FÖVUX. Därvid tillfrågades dessa personer om anledningen till sina beslut.

Skälen för att inte kunna eller vilja bedriva cirkelstudier varierade mellan och inom de olika grupperna. Bland de anställda med normal arbetstidsförläggning var det vanligaste skälet till att inte vilja delta, att hemmet och familjen tog all fritid i anspråk. Många uppgav också att de var upptagna med andra studier eller föreningsuppdrag. Fritiden ansågs inte räcka till för ytterligare aktiviteter.

Drygt en fjärdedel av de skiftarbetande inom industrin ansåg sig vara för gamla för att studera. Att det inom denna målgrupp finns ett starkt negativt samband mellan stigande ålder och benägenhet till att studera, har även konstaterats i tidigare års försöksverksamhet. Skälen härtill kan vara flera. Den fysiska och psykiska påfrestning, som skiftarbete innebär, upplevs allt tyngre med stigande ålder, och i samma takt minskar förmodligen möjligheten att klara av studier. Det näst vanligaste skälet i denna grupp till att avböja deltagande sammanhänger också med detta; många skiftarbetare uppgav sig vara för trötta efter jobbet för att orka studera. Tillsammans utgör dessa båda orsaker till att avstå från studier nästan hälften av de svar som lämnades från de skiftarbetande inom industrin.

De anställda med obekväma arbetstider inom vårdsektorn svarade likaså i stor utsträckning att de var för gamla eller att de inte orkade bedriva studier. Att svaren från skiftarbetarna och vårdpersonalen till stora delar överensstämde förefaller naturligt, eftersom vårdpersonalens arbetsförhållanden ofta kan vara lika krävande som skiftarbetarnas och dessutom har många därtill ett större ansvar för skötseln av hem och familj. Bland den schemabundna personalen var det också många som angav bristande intresse för studier som skäl till att avböja deltagande i FÖVUX.

De hemarbetande kvinnorna uppgav, något oförklarligt, sjukdom som den vanligaste anledningen till att de avstod från studier. En annan orsak, som ofta angavs, var att studierna skulle inskränka alltför mycket på den tid som hem och familj krävde.

Bland de handikappade var bristande hälsa orsak till att många inte kunde delta i studier. Omkring hälften av de tillfrågade i dessa grupper angav svar som "sjukdom" eller "orkar ej" på frågan om varför de inte anmält sig. De hörselskadade utgjorde dock ett undantag. Bland de

tillfrågade i denna grupp var i stället bristande studieintresse och tidsbrist de vanligaste skälen till att avböja deltagande i FÖVUX.

14.9 Synpunkter från studieorganisatörerna

När den uppsökande verksamheten avslutats, intervjuades samtliga studieorganisatörer om de erfarenheter de hade fått. I det följande redovisas deras synpunkter och några av problemen i rekryteringsarbetet.

14.9.1 *Uppsökande verksamhet på arbetsplatser*

I allmänhet var studieorganisatörerna verksamma en vecka med rekryteringen på arbetsplatserna. Den uppsökande verksamheten bedrevs liksom tidigare under arbetstid och i huvudsak genom samtal med de uppsökta en och en.

Studieorganisatörernas synpunkter och erfarenheter sammanföll i mycket hög grad med dem som lämnats under de två första försöksåren. Liksom då betonade studieorganisatörerna att rekryteringsarbetet underlättades om de var bekanta med de uppsökta sedan tidigare. Gemensamma erfarenheter och en likartad bakgrund skapade snabbare kontakt. Överhuvudtaget gav kunskap om den uppsöktes förhållanden, beträffande både familjen och arbetet, ett bättre resultat i den uppsökande verksamheten.

”Jag är inte intresserad” var ett av de vanligaste argumenten från dem som avböjde deltagande i FÖVUX, samtidigt som detta argument var det som var svårast för studieorganisatörerna att bemöta. Ofta kunde dock studieorganisatörerna ana att den egentliga orsaken var en annan.

Ett speciellt problem utgjorde de många tveksamma, som måste kontaktas flera gånger innan de kunde fatta beslut om deltagande. En studieorganisatör hade kontaktat en äldre kvinna vid sex olika tillfällen, innan hon slutligen bestämde sig för att avstå med motiveringen ”dom andra i cirkeln kommer bara att skratta åt mig”. En annan studieorganisatör lyckades lösa detta problem genom att hon på en stor avdelning satte sig i en centralt belägen glashytt, dit de tveksamma kunde komma flera gånger och diskutera med studieorganisatören eller titta i studiematerialet. Många kontaktade, både de som genast anmälde sig och de som var tveksamma, betonade att förutsättningen för att de skulle delta i en studiecirkel var att alla de övriga deltagarna också var nybörjare.

Studieorganisatörerna framhöll behovet av att de själva var mycket väl orienterade i de olika studiematerialen för att kunna informera om dem på ett tillfredsställande sätt. Under rekryteringsarbetet hade många studieorganisatörer märkt att de inte hade tillräckliga insikter i de kursmaterial, som skulle användas i ämnena svenska och matematik, och att de därför inte kunde ge den information som önskades.

Att låta de uppsökta titta igenom studiematerialen var liksom tidigare ett viktigt led under kontaktarbetet, men i vissa fall kunde detta också ge negativa resultat. Vissa av de uppsökta tyckte vid en hastig titt att

studiematerialet såg avskräckande ut och sa "inte kan jag lära mig allt det här" eller något liknande. Det förekom också att några lånade hem materialet till påseende innan de definitivt anmälde sig.

Många av dem som studieorganisationskontakterna kontaktade hade sådana hemförhållanden, att de inte kunde binda sig för att vara borta en speciell kväll i veckan. Vid rekryteringen av dubbelarbetande kvinnor visade det sig dock att det studievillkor, som innebar studier förlagda på arbetstid, effektivt undanröjde hinder av detta slag.

Enligt studieorganisationerna var alla uppsökta på skiftarbetsplatserna mycket positiva till principen att låta skiftarbetare bedriva studier på arbetstid. Bland de äldre fanns det dock de som ansåg att detta erbjudande kom för sent för deras del. En del skiftarbetare ansåg att det skulle bli för arbetsamt att studera i anslutning till arbetet. De motiverade detta med att man som skiftarbetare inte orkar koncentrera sig tillräckligt för att studera mitt under pågående skiftgång, eftersom själva omställningen till olika arbetstider är mycket krävande. Tanken på att få ledigt för studier en hel dag i taget framfördes av några som en möjlig lösning.

På båda de berörda skiftföretagen fanns avdelningar med mycket besvärliga arbetsförhållanden vilket påverkade rekryteringsresultatet negativt och medförde att endast ett fåtal på dessa avdelningar anmälde sig till FÖVUX.

Bland de anställda på vårdinstitutionerna fanns, liksom bland skiftarbetarna inom industrin, många som ansåg att det skulle bli för tröttsamt att lämna arbetet för att under några timmar koncentrera sig på studier. Några av de kontaktade ställde sig också tveksamma till om en vikarie verkligen skulle kunna klara av deras arbetsuppgifter på ett tillfredsställande sätt.

14.9.2 *Uppsökande verksamhet bland hemarbetande kvinnor*

För att undvika de negativa reaktioner, som kan uppstå om studieorganisationen uppfattas som "försäljare", underströk studieorganisationerna betydelsen av att målgruppen förhandsinformerades om den uppsökande verksamheten. Vidare framhöll studieorganisationerna vikten av att de hade tillräckligt mycket gemensamt med de uppsökta för att samtalen skulle kunna föras på ett naturligt sätt. Flera studieorganisationer ansåg, att den viktigaste förutsättningen för att erhålla ett gott rekryteringsresultat bland hemarbetande kvinnor var, att studieorganisationen själv hade prövat hemmafrurollen och därigenom fått insikt i den tristess och isolering som hemmafrun ofta upplever i sin tillvaro.

Många av de kontaktade kvinnorna måste ha mannens tillstånd för att anmäla sig till FÖVUX-studier. Vissa av dem hade män som t. ex. var idrottsintresserade, vilket ofta innebar att kvinnans möjligheter till att delta i en studiecirkel en bestämd kväll i veckan var beskuren.

Bland småbarnsmammorna var det vanligt att vilja vänta några år med att börja studera för att barnen bättre skulle klara sig själva. Studieorganisationerna ansåg att det i dessa fall var viktigt med en uppföljning i form

av en återkommande uppsökande verksamhet, eftersom många av dem med största sannolikhet inte skulle anmäla sig till studier på eget initiativ.

Barntillsynen utgjorde ofta såväl ett ekonomiskt som ett praktiskt problem, vilket enligt studieorganisatorerna bäst kunde lösas genom en kollektivt anordnad barntillsyn i anslutning till studiecirkelverksamheten.

14.9.3 *Uppsökande verksamhet bland handikappade*

Många av de rörelsehindrade var i så dålig fysisk kondition eller fick så krävande medicinska behandlingar, att de inte hade någon möjlighet att delta i studier. De flesta utgick från att studierna var förlagda på kvällstid, då de inte skulle orka delta, men då de fick besked om att studiecirkeln även kunde förläggas till dagtid, ökade deras möjligheter till att orka med studier. Informationen om att studielokalerna var utformade med tanke på tillgänglighet för rullstolsbundna och övriga rörelsehindrade bidrog även till att flera kunde anmäla sig som deltagare.

När den kommunala färdtjänsten inte fungerade gavs deltagarna möjlighet att färdas med taxi på FÖVUX:s bekostnad. Det förekom emellertid enligt studieorganisatorerna flera personer som inte ville utnyttja den kommunala färdtjänstbussen, eftersom de ansåg det nedsättande att behöva resa med den. Också dessa personer skulle ha föredragit att få åka taxi till studielokalen.

Studieorganisatorerna underströk betydelsen av att de själva hade erfarenhet av eller insikt i hur arbetsamma och tidskrävande många dagliga sysslor var för en rörelsehindrad, och att man av den anledningen inte borde försöka övertala en handikappad, som inte själv trodde sig om att orka med att studera.

Också beträffande de synskadade framhöll studieorganisatorerna vikten av att uppsökaren kom från samma grupp som de uppsökta. Bara en sådan person ansågs kunna ge riktig trygghet, förstå sammanhanget och ge adekvata svar på frågor. Det var också viktigt att studieorganisatorerna fanns tillgängliga för kontakt under studietiden. Däremot ansåg studieorganisatorerna bland de synskadade att det var av mindre betydelse, att den uppsökande verksamheten skedde genom personliga besök. Telefonkontakt kunde här ofta ge samma resultat, eftersom kontakten mellan synskadade bygger på muntlig kommunikation.

14.10 FÖVUX-deltagarnas syn på studieorganisatorer

Vid studiernas början tillfrågades samtliga deltagare, vilka egenskaper de ansåg vara viktiga hos en studieorganisator. Den fråga som därvid ställdes var försedd med fasta svarsalternativ, som sammanställts utifrån de resultat som tidigare försöksverksamhet givit. De flesta deltagarna betonade nödvändigheten av att studieorganisatorerna var välinformerade vad gällde studiesituationen som helhet. Han/hon borde kunna ge klara besked såväl på frågor rörande praktiska detaljer såsom tid och plats för cirkelsammankomsterna, eventuella kostnader i samband med studierna

och vem som skulle vara cirkelledare, som på frågor rörande kursens innehåll och svårighetsgrad samt kursmaterialet. Att studieorganisatören kunde väcka intresse och stimulera till studier bedömdes likaså som en viktig egenskap av många deltagare.

Deltagarna framhöll vidare att studieorganisatören borde känna till och förstå den uppsöktes situation och näraliggande problem, kunna prata enkelt och inge förtroende. Dessa egenskaper betonades särskilt av de handikappade deltagarna. De döva påpekade vidare i högre grad än andra, att det var en fördel om studieorganisatören och den uppsökte kände varandra sedan tidigare. Detta får ses mot bakgrund av att de döva i större utsträckning än andra grupper är beroende av studieorganisatören och har svårare att kontrollera informationen. Att studieorganisatören skall kunna uttrycka sig enkelt var ett önskemål främst i de grupper, som helt bestod av eller dominerades av kvinnor, dvs bland hemarbetande kvinnor och schemabunden vårdpersonal.

Deltagarna ansåg däremot inte att övertalningsförmåga var någon värdefull egenskap hos en studieorganisatör. I de flesta deltagargrupperna erhöll detta svarsalternativ ingen markering (se tabell D.25).

Det skulle kunna tänkas, att de personer, som inte påbörjade FÖVUX-studier, och de som avbröt studierna, gjorde detta eftersom de anmält sig mer eller mindre mot sin vilja under påverkan av det sociala tryck, som uppstod på arbetsplatsen respektive i bostadsområdet under den uppsökande verksamheten. Dessa grupper tillfrågades därför om de känt sig påtvingade studierna när de kontaktades av studieorganisatören. Endast sex procent i vardera gruppen besvarade emellertid denna fråga jakande. Det förefaller alltså som om de kontaktade inte upplevde den uppsökande verksamheten som ett intrång i sin integritet.

15 Studieverksamheten under det tredje försöksåret

15.1 Urval av deltagare till studiecirkelarna

Enligt den plan, som fastställts för FÖVUX III, beräknades försöksverksamheten sammanlagt omfatta 110 studiecirkel. Av skilda skäl bildades emellertid 114 studiecirkel. I likhet med de två tidigare årens försöksverksamhet var intresset för att delta i FÖVUX-studier så stort att endast en del av dem som ville delta kunde beredas plats i studiecirkel inom ramen för FÖVUX. Ett slumpmässigt urvalsförfarande av FÖVUX-deltagare var därför nödvändigt i vissa fall.

De, som inte kunde beredas plats i FÖVUX-cirkel, erbjöds dock helt kostnadsfria cirkelstudier i ABF:s och TBV:s reguljära verksamhet. En uppställning över antalet planerade och antalet startade cirkel inom FÖVUX III presenteras i tabell D.26.

15.1.1 *Anställda med normal arbetstidsförläggning*

I den uppsökande verksamhet, som bedrevs på arbetsplatser med anställda med normal arbetstidsförläggning, prövades den rekryterande effekten av fyra olika studievillkor (se avsnitt 14.3.1). I de studiecirkel som därefter bildades, skulle studievillkorens betydelse under studietiden belysas.

För vart och ett av de fyra studievillkoren planerades 14 studiecirkel, så att det sammanlagda antalet cirkel skulle uppgå till 56. De studieorganisationsatorer, som utförde rekryteringsarbetet bland anställda med normal arbetstidsförläggning, kontaktade sammanlagt 2 349 personer och av dem önskade 943, dvs. 40 procent, delta i FÖVUX-studier. Eftersom antalet studieintresserade var betydligt större än som kunde beredas plats i FÖVUX-cirkel enligt försöksplanen, utvaldes FÖVUX-deltagarna slumpvis bland alla dem som ville delta. Sammanlagt 57 studiecirkel bildades bland anställda med normal arbetstidsförläggning.

I de följande avsnitten om studiecirkelverksamheten kommer resultat från endast 53 cirkel att redovisas. Anledning till att fyra cirkel har utgått ur resultatredovisningen är att vid ett av företagen där de anställda skulle erbjudas studievillkoret studier på delad arbetstid och fritid, erbjöds de i stället fritidsstudier med timersättning för halva studietiden. Detta på grund av att företaget inte ansåg sig kunna avvara anställda.

15.1.2 *Anställda med obekvämt arbetstid inom industrin och vårdsektorn*

På de arbetsplatser där skiftarbetare inom industrin och personal med schemalagd arbetstid inom vårdsektorn uppsöktes, planerades sammanlagt 18 studiecirklar. Eftersom de som var intresserade av att delta var betydligt fler än som kunde beredas plats inom de planerade cirkarna, togs deltagarna ut genom slumpmässigt urval bland dem som anmält sig. Efter det att urvalsdragningen var gjord diskuterades deltagarförteckningarna med berörda företags personalavdelningar. I ett fåtal fall visade det sig vara nödvändigt att byta ut någon av dem som utvalts att delta, då speciella svårigheter med att ordna ersättare förelåg.

Sammanlagt 21 studiecirklar bildades bland anställda med obekväma arbetstider. Nio av cirkarna utgjordes av deltagare med skiftarbete inom industrin, och tolv av deltagarna med schemalagd arbetstid inom vårdsektorn.

15.1.3 *Hemarbetande kvinnor*

På två orter bedrevs uppsökande verksamhet bland hemarbetande kvinnor. Planen för det tredje försöksåret upptog sammanlagt 18 studiecirklar med deltagare från denna målgrupp. Antalet anmälningar räckte dock endast till 14 studiecirklar.

15.1.4 *Fysiskt handikappade personer*

Synskadade, döva, hörselskadade och rörelsehindrade personer uppsöktes av studieorganisatörer på två orter. Enligt planen skulle sammanlagt 18 studiecirklar med deltagare från de olika handikappgrupperna ingå i försöksverksamheten. Totalt bildades 22 studiecirklar, varav sju med synskadade, fem med döva, fyra med hörselskadade och sex med rörelsehindrade deltagare.

15.2 *Cirkelsammankomsternas antal och tid*

I oktober och november 1972 startade de studiecirklar, som ingick i det tredje årets försöksverksamhet. Enligt försöksplanen skulle cirkarna i FÖVUX III omfatta 40 – 60 studietimmar. De flesta cirkarna höll sig också inom denna ram. Medelvärde för samtliga 110 cirklar var 46 studietimmar. Ett tiotal av cirkarna hade emellertid färre studietimmar, ofta beroende på att deltagarna under studietidens gång blivit för få. Två studiecirklar pågick under längre tid än 60 studietimmar. Enligt den uppgörelse som träffats med arbetsgivarna om ersättare för dem som deltog i studiecirkarna var studietiden 60 timmar för samtliga tolv cirklar bland den schemabundna personalen. Av schematekniska skäl pågick varje sammankomst för vårdpersonalen i tre studietimmar. I den övriga försöksverksamheten förekom endast några cirklar, som hade samman-

komster om tre studietimmar. I dessa cirklar var detta resultatet av en överenskommelse mellan cirkelledare och deltagare. Det stora flertalet av studiecirkelarna under det tredje försöksåret hade dock sammankomster om två studietimmar.

15.3 Studielokaler

Studielokalerna var, liksom under de två tidigare försöksåren, av många olika slag. I de cirklar, där deltagarna bedrev fritidsstudier, användes studieförbundens reguljära lokaler, dvs. ibland skollokaler. De studiecirklar, där deltagarna läste helt eller delvis på arbetstid disponerade studielokaler på respektive arbetsplats. För studiecirkelarna inom handikappgrupperna användes i vissa fall lokaler med speciell utrustning. De hörselskadade använde således lokaler, där hörselslinga fanns inmonterad, och de rörelsehindrade använde lokaler, som var anpassade till rullstolsbundna deltagare. I de studielokaler, som användes av synskadade deltagare, var det ofta nödvändigt att komplettera allmänbelysningen med en stark bländfri belysning. Några deltagare behövde dessutom punktbelysning.

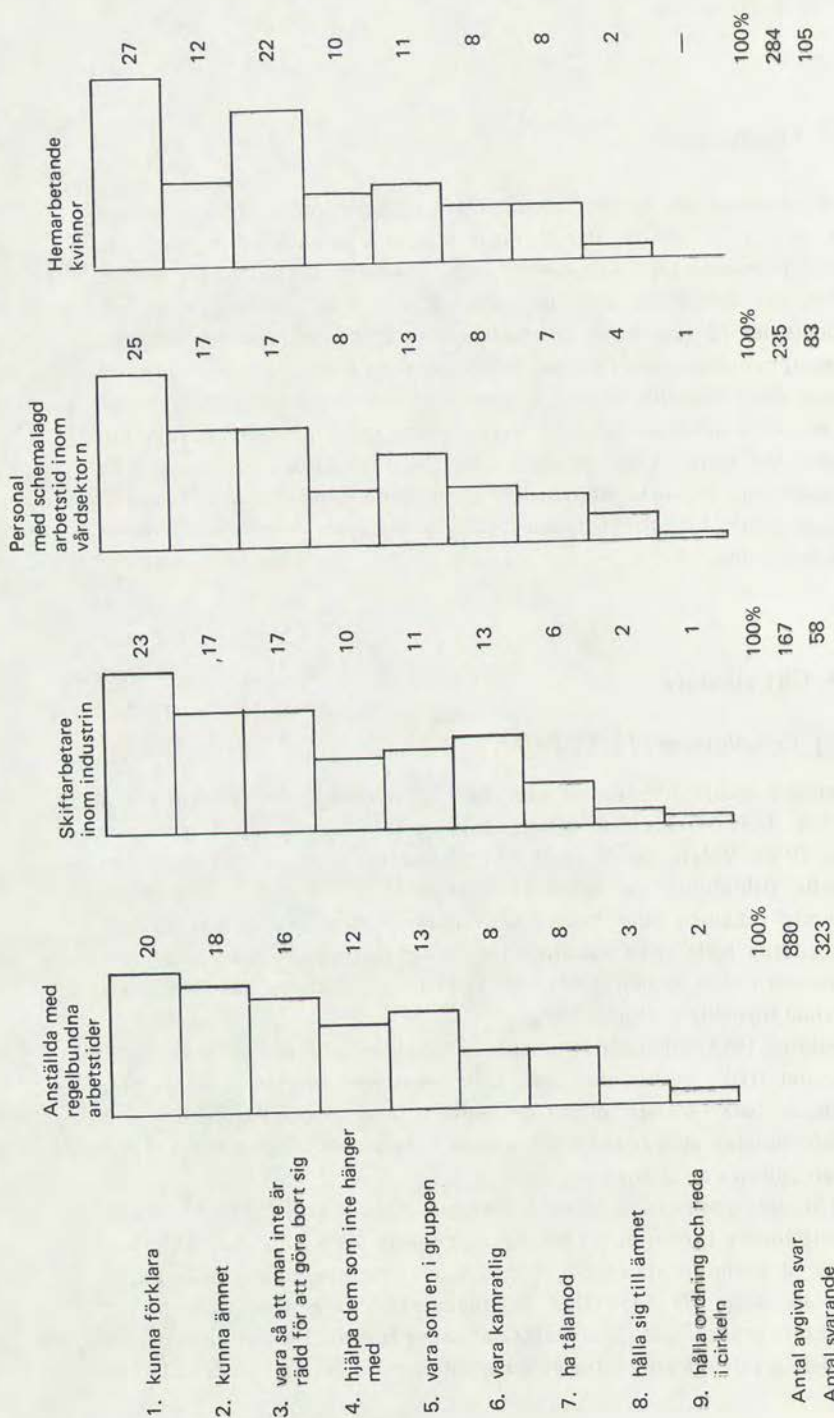
15.4 Cirkelledare

15.4.1 *Cirkelledarna i FÖVUX III*

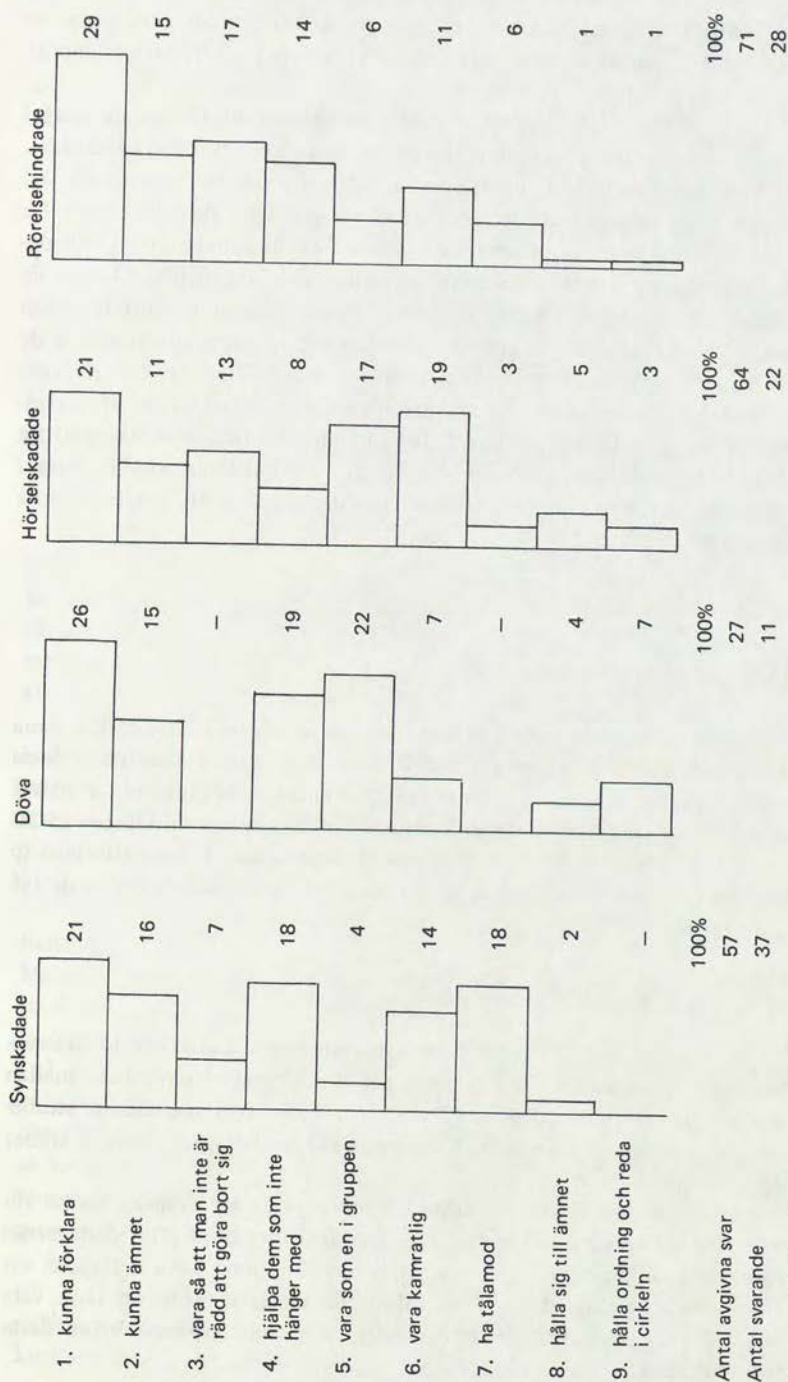
Under det tredje försöksåret arbetade 72 personer som cirkelledare i FÖVUX. Den övervägande delen, omkring två tredjedelar, var personer under 30 år. Vidare var 45 av de 72 cirkelledarna kvinnor. Cirkelledarnas formella utbildning var mycket varierande. 38 av dem hade avlagt akademisk examen eller bedrev universitetsstudier. Av de återstående cirkelledarna hade flera studentexamen eller realexamen med gymnasiekompetens i vissa ämnen. Endast ett fåtal av cirkelledarna hade folkskola som enda formella skolutbildning.

Omkring två tredjedelar av de cirkelledare som arbetade inom FÖVUX under det tredje verksamhetsåret, hade erfarenhet av cirkelledararbete. Av dessa hade många dessutom deltagit i de speciella kurser som studieförbunden anordnar för att utbilda cirkelledare, dock hade flertalet deltagit endast i en sådan kurs.

Inför det tredje årets försöksverksamhet anordnades särskild cirkelledarutbildning i form av en tvådagarskurs som ägde rum i Söderköping. Främst på grund av att en del cirkelledare var upptagna av undervisning under de dagar då FÖVUX:s cirkelledarutbildning ägde rum, kunde denna inte genomföras så koncentrerat som planerat. De cirkelledare som inte deltog i denna kurs informerades senare vid ett flertal olika tillfällen.

Figur 15.1 FÖVUX III-deltagarnas synpunkter angående viktiga egenskaper hos cirkelledare, procent av de angivna svaren

Figur 15.2 FÖVUX III-deltagarnas synpunkter angående viktiga egenskaper hos cirkelledare, procent av de angivna svaren

15.4.2 FÖVUX-deltagarnas synpunkter på cirkelledare

På våren 1973, strax innan studiecirkelarna i FÖVUX avslutades, besvarade deltagarna en enkät, i vilken de bland annat tillfrågades om vilka egenskaper de ansåg vara viktiga hos cirkelledare. Frågan var försedd med ett antal fasta svarsalternativ och deltagarna ombads att göra högst tre markeringar, varför antalet svar i figur 15.1 och 15.2 överstiger antalet personer som svarat.

Att på ett klart sätt kunna förmedla kunskaper till deltagarna, ansågs oavsett deltagargrupp vara den viktigaste egenskapen hos en cirkelledare. Med undantag av handikappgrupperna betonade cirkeldeltagarna närmast vikten av att ledaren hade erforderliga kunskaper i det aktuella ämnet. De hemarbetande kvinnorna ansåg det vara av stor betydelse att cirkelledaren uppträdde på ett sådant sätt, att deltagarna inte behövde känna sig oroliga över att "göra bort sig" i cirkeln. Denna synpunkt framkom också tydligt bland de rörelsehindrade. Av handikappgrupperna framhöll de synskadade och de döva egenskaper som innebar förståelse och tolerans gentemot deltagarna. Den senare gruppen betonade vikten av att cirkelledaren uppträdde demokratiskt, behandlade alla lika och inte höll sig utanför gruppgemenskapen. Förutom att cirkelledaren skulle delta i gruppgemenskapen framhöll särskilt de hörselskadade att han/hon borde uppträda kamratligt.

15.5 Studiematerial

I ämnena svenska, engelska och matematik användes i huvudsak samma studiematerial, som under det andra försöksåret. Erfarenheterna av dessa studiematerial finns redovisade i FÖVUX:s andra delbetänkande, Fortsatt uppsökande verksamhet för cirkelstudier inom vuxenutbildningen (SOU 1973:9), varför de här berörs endast kortfattat. I samhällskunskap användes en reviderad version av ett material, som använts under de två tidigare åren.

15.5.1 Svenska

Av de sammanlagt 16 studiecirkelklar som läste svenska använde 15 Svenska Nu som kursmaterial. Denna kurs har producerats i samarbete mellan Brevskolan, Hermods, Sveriges Radio och TRU. Den återstående studiecirkeln i svenska, som bestod av synskadade deltagare, läste i stället punktskrift.

Nästan hälften av cirkelledarna i svenska ansåg att Svenska Nu var för svår för deltagarna, och endast till vissa delar avpassad efter deltagarnas förkunskaper. Speciellt i de tre studiecirkelarna med döva deltagare, var cirkelledarna påtagligt kritiska till detta material, som de fann vara alldeles för svårt för deltagarna och inte alls avpassat efter deras förkunskaper.

Ett par av cirklarna använde alla de ljudband, som hör till kursen, och mer än hälften av cirklarna använde några ljudband. I de fall där cirklarna inte hade använt ljudbanden motiverade cirkelledaren detta med att de inte tyckte om att använda sådana eller med att bandens innehåll inte var bra.

En studiecirkel läste Svenska Nu under höstens sammankomster och de första fem delarna av TRU-kursen Ut med språket under våren. Enligt cirkelledaren hade bytet av kursmaterial haft en starkt stimulerande effekt på deltagarna, som dessförinnan hade varit beredda att avbryta sina studier. De blev emellertid mycket intresserade av svenska språket, då det nya kursmaterialet infördes i cirkelstudierna.

15.5.2 Engelska

Som tidigare redovisats i avsnitt 14.6 var engelska det ämne, som totalt sett erhöll de flesta anmälningarna. Av de 110 studiecirkel som ingick i det tredje försöksåret, läste cirkeldeltagarna i 61 cirkel engelska. I samtliga studiecirkel i engelska användes den av Sveriges Radio och Brevskolan producerade nybörjarkursen Start. De flesta studiecirkel hann under läsåret med både del 1 och del 2 av Start, medan några läste bara del 1.

Cirkelledarna ansåg att kursmaterialet fungerade alldeles utmärkt för FÖVUX-deltagarna. Svårighetsgraden ansågs väl avpassad och deltagarna var mycket intresserade och aktiva. Hälften av cirkelledarna använde eget tilläggsmaterial i studiecirkel. I majoriteten av cirklarna användes samtliga ljudband som hör till kursen, och i de övriga användes nästan alla band.

I likhet med förhållandet under föregående års försöksverksamhet hade många cirkeldeltagare också under FÖVUX III svårigheter att uppfatta vad som sades på ljudbanden. Dessa svårigheter betonades speciellt i grupperna med hörselskadade deltagare.

15.5.3 Matematik

Samtliga 17 studiecirkel i matematik använde Brevskolans och TRU:s Matematik på nytt som kursmaterial. Hälften av cirklarna hann endast med att behandla den första delen av Matematik på nytt, medan den andra hälften hann med både del 1 och 2. I en cirkel lästes även del 3.

I ett par av cirklarna uppfattades materialet som alltför elementärt, och inte i någon studiecirkel upplevdes det som för svårt. Enligt många cirkelledare var flertalet deltagare mycket nöjda med materialet, som var aktiverande i studiearbetet. En stor del av cirkelledarna kompletterade kursmaterialet med egna övningsuppgifter, eftersom deltagarna ville öva praktiskt så mycket som möjligt.

Endast en tredjedel av studiecirkelna utnyttjade de ljudband som hör till kursen. Som anledning till att inte använda ljudbanden uppgav deltagarna oftast, att dessa inte skulle ge mera än vad läsningen i kursboken och diskussionerna med cirkelledaren gjorde.

15.5.4 Samhällskunskap

16 studiecirklar i ämnet samhällskunskap ingick i det tredje årets försöksverksamhet. De flesta cirkelarna i detta ämne använde Samhället från Brevskolan som kursmaterial. En av cirkelarna använde TRU-kursen Vi kallar dem U-länder, medan en läste både denna kurs och Samhället, och en använde Vårt samhälle och Vår trygghet.

15.5.5 Inställning till audivisuela hjälpmedel

I drygt två tredjedelar av cirkelarna användes ljudband på cirkelsammankomsterna. I de cirklar, där band användes, var i genomsnitt drygt hälften av deltagarna uttalat positiva till detta. Omkring fem procent av deltagarna ansåg att band inte borde användas i cirkelarbetet och de resterande deltagarna uppgav att det saknade betydelse om band användes eller ej. 28 procent av deltagarna påpekade emellertid att ljudkvaliteten på banden ofta varit så dålig att det varit svårt att uppfatta vad som sades och 22 procent ansåg att bandinspelningarna hade gått för fort.

Cirkelledarna tillfrågades om de generellt sett ansåg det vara av värde att använda band i cirkelarbetet. De cirkelledare, som hade erfarenhet av eller som ledde cirklar i engelska, ansåg i stor utsträckning att ljudband utgjorde ett nödvändigt komplement i cirkelarbetet. Av de övriga cirkelledarna ansåg många att ljudband kunde vara bra som omväxling. De cirkelledare, som var negativa till att använda ljudband, ansåg mestadels att ljudkvaliteten ofta var alltför bristfällig.

15.6 Arbetet i cirkelarna

I likhet med de två tidigare försöksåren rapporterade cirkelledarna regelbundet till FÖVUX dels om hur arbetet fortlöpte i cirkelarna, om vilka problem som uppstod, och dels också om deltagarnas frånvaro och vilka orsaker de uppgav till den. De synpunkter och erfarenheter som härvid erhöles sammanföll i mycket hög grad med dem som lämnats under de föregående försöksåren.

Omkring en tredjedel av cirkelledarna ansåg att arbetet i FÖVUX-cirkelarna skilde sig från det som de hade erfarenhet av från andra studiecirklar. Några av cirkelledarna hade därvid upplevt skillnader i negativ riktning, som t ex att FÖVUX-deltagarnas skiftande förkunskaper gjorde cirkelarbetet mera krävande för ledaren. De flesta som hade upplevt skillnader nämnde dock positiva sådana. Om en grupp med deltagare som hade regelbundna dagtidsarbeten gjorde en cirkelledare följande iakttagelse: "Deltagarna är mer ovana vid studier, gruppen är ovanligt homogen och stämningen har varit otvungen redan från början. Dessutom är deltagarna inte så ängsligt flitiga som vanliga nybörjare". Och om en studiecirkel med hemarbetande kvinnor uppgav en cirkelledare: "Det fordras större tålmod, och man måste gå långsamt tillväga beroende på förkunskaper och ålder hos deltagarna. Men det är också ett

mycket tacksamt arbete”.

I cirklarna med handikappade deltagare var det ofta nödvändigt med en grundlig studieteknisk handledning vid studiernas början. Många deltagare i dessa grupper behövde använda olika tekniska hjälpmedel i studiearbetet såsom t ex bandspelare. Bland de synskadade fanns deltagare som behövde hjälp med att prova ut ett lämpligt förstoringsglas.

15.7 Studieorientering

Cirkelledarna gav handledning i studieteknik i början av studiecirkelns arbete. Under vårterminen skulle deltagarna enligt planen dessutom få studieorientering av yrkesvägledare från arbetsmarknadsverket.

I februari och mars 1972 anordnades endagskonferenser, där de flesta av cirkelledarna och de AMS-tjänstemän som skulle handha studieorienteringen deltog. På dessa konferenser diskuterades hur studieorienteringen skulle läggas upp i studiecirkelarna för olika deltagargrupper. Härvid behandlades innehållet i det för FÖVUX-deltagarna speciellt utarbetade häftet Utbildnings- och arbetsmarknadsinformation.

Häftet var utformat som ett diskussionsunderlag, och där ingick avsnitt som avsågs stimulera cirkeldeltagarna till samtal kring förändringar inom utbildningsväsendet och inom arbetslivet. Vidare fanns bl a avsnitt som berörde arbetsmarknadsutbildning.

Avsikten var att cirkelledarna först skulle ägna en del av eller – om deltagarna så önskade – en hel cirkelsammankomst till att gå igenom arbetshäftet och därvid ta reda på, om det fanns speciella önskemål hos deltagarna angående vad yrkesvägledaren främst skulle ta upp vid sitt kommande besök i cirkeln. I de följande avsnitten redovisas dels hur inslaget av studieorientering utformades i cirklarna, dels hur det uppfattades av cirkelledarna, deltagarna och tjänstemännen från arbetsförmedlingen.

15.7.1 Cirkelledarnas syn på studieorienteringen

I den enkät, som besvarades av cirkelledarna vid vårterminens slut, uppgav 90 procent av dem, att deras cirklar hade fått den avsedda utbildnings- och arbetsmarknadsinformationen. I några av dessa cirklar gavs informationen av cirkelledaren enbart och i några var det först cirkelledaren och därpå någon tjänsteman från ortens arbetsförmedling som informerade. Det vanligaste var dock att enbart en tjänsteman från arbetsförmedlingen skötte informationen.

Häftet Utbildnings- och arbetsmarknadsinformation hade delats ut i 98 procent av alla cirklar. Cirkelledarna ansåg att häftet var lagom rikt på information och ganska intressant, men däremot föga aktiverande och ganska allmänt hållet.

I en tredjedel av cirklarna hade deltagarna framfört önskemål till ledarna om vad yrkesvägledarens information skulle innehålla. Dessa önskemål vidarebefordrades sedan antingen till studieförbundsavdelning-

en eller – mindre ofta – direkt till den tjänsteman som skulle besöka cirkeln.

De områden, som togs upp i cirkelarna, var något varierande för olika deltagargrupper. I de cirklar, som bestod av anställda med regelbundna arbetstider, lades tyngdpunkten på arbetsmarknadsutbildning, och i handikappgrupperna var det främst arbetsvårdsfrågor som togs upp. I de övriga cirkelarna gavs det största utrymmet åt en orientering om AMS.

En femtedel av cirkelledarna ansåg att informationen hade haft *stort* intresse för deltagarna i deras cirklar, och mer än hälften av dem ansåg att den hade haft *något* intresse. Två tredjedelar av cirkelledarna uppgav att informationen hade gett upphov till diskussioner i studiecirkelarna under den sammankomst som ägnades åt studieorienteringen och ungefär en tiondel av cirkelarna hade diskuterat dessa frågor även efter denna speciella sammankomst.

Hälften av cirkelledarna ansåg att deltagarna föreföll nöjda med den information de fick. 12 procent av ledarna ansåg att deltagarna varit mycket nöjda. Resten av cirkelledarna uppgav att deltagarna förefallit likgiltiga inför eller missnöjda med den information som givits. Totalt tyckte knappt hälften av cirkelledarna att detta slag av information borde ges till cirklar på FÖVUX-nivå. Av dem som ansåg att informationen borde ges, ansåg flertalet att någon från arbetsförmedlingen skulle vara rätt person att informera i frågorna.

15.7.2 Deltagarnas syn på studieorienteringen

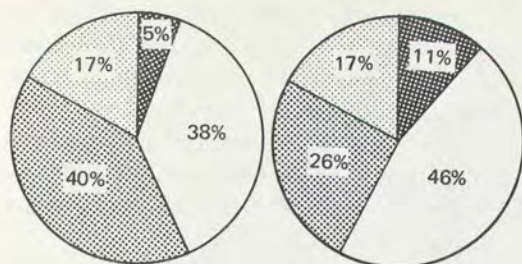
Av deltagarna i de olika grupperna uppgav mellan 74 och 93 procent att de fått studieorientering. De som fått denna information tillfrågades i vilken utsträckning denna varit av intresse för dem personligen. I alla grupper, utom bland de skiftarbetande inom industrin, ansåg mer än hälften av deltagarna, att informationen om utbildning och arbetsmarknad varit av ringa eller inget intresse. De skiftarbetande var något mer positivt inställda till studieorienteringen (figur 15.3). Resultaten från deltagarna i de olika handikappgrupperna redovisas inte i figurform, då antalet personer i dessa grupper var mycket litet.

Den vanligaste orsaken till att deltagarna fann informationen mindre intressant var att de tyckte att den var tråkig, innehöll för mycket fakta och inte berörde deltagarna personligen. Många framhöll också att de inte var intresserade, eftersom de inte hade några planer på att byta respektive – för de hemarbetande kvinnorna – att söka arbete.

De deltagare, som fann studieorienteringen intressant, motiverade ofta detta med, att det var bra att få reda på hur arbetsförmedlingen fungerade samt att få veta vilka möjligheter till vidareutbildning som fanns.

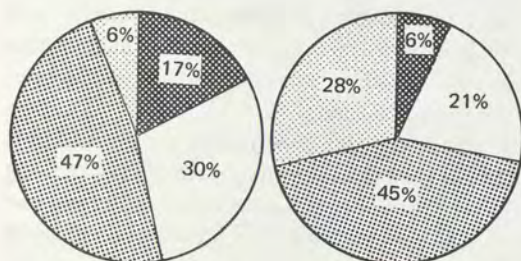
15.7.3 Arbetsförmedlingstjänstemännens syn på studieorienteringen

Enligt arbetsförmedlingstjänstemännens rapporter hade de medverkat i 77 procent av FÖVUX-cirkelarna. Tjänstemännen besvarade efter varje

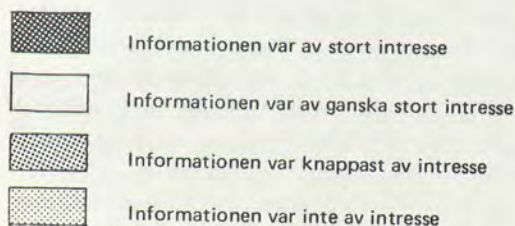
Anställda med regelbundna arbetstider
Antal tillfrågade deltagare = 240

Anställda med skiftarbete inom industrin
Antal tillfrågade deltagare = 54

Personal med schema-lagda arbetstid inom vårdsektorn
Antal tillfrågade deltagare = 77

Hemarbetande kvinnor
Antal tillfrågade deltagare = 97

Figur 15.3 Deltagarnas synpunkter på den utbildnings- och arbetsmarknadsinformation som gavs i studiecirkelarna i FÖVUX III, procent

cirkelbesök en enkät med frågor om vad som hade behandlats samt om information av detta slag borde ingå i studiecirkel och i så fall hur den borde utformas.

I hälften av cirkelarna gavs utbildnings- och arbetsmarknadsinformationen av en extra tjänsteman, som anställts för att administrera denna verksamhet till FÖVUX-cirkelarna. I de övriga cirkelarna gavs informationen av olika andra arbetsförmedlingstjänstemän.

Från de cirkel, som bestod av anställda med normal arbetstidsförläggning och handikappade, hade informatören som regel fått information om vad deltagarna ville höra, medan det från cirkelarna bland dem som

hade obekväma arbetstider och bland de hemarbetande kvinnorna var mindre vanligt att deltagarna uttryckte önskemål på förhand. De dagtidsanställda ville främst ha information om arbetsmarknadsutbildningen och därefter de olika verksamhetsområdena för arbetsmarknadsverket.

Deltagarna med obekväma arbetstider ville främst veta mer om arbetsmarknadspolitikens mål, och de handikappade var mest intresserade av arbetsvårdsfrågor. De hemarbetande kvinnorna gav inte uttryck för några speciella önskemål.

Tjänstemännen rapporterade att det blev livliga diskussioner i två tredjedelar av cirkelarna, men några av dem uppgav att det mest var de själva som pratade. I de flesta studiecirkelarna var cirkelledaren ganska aktiv under informationen, och flertalet föreföll också vara ganska intresserade av vad som behandlades. De tjänstemän som informerade dagtidsarbetarna ansåg i störst utsträckning att deltagarna var aktiva och intresserade. I flera cirklar med hemarbetande kvinnor som deltagare ansåg tjänstemännen att deltagarna varit mycket intresserade men att det ändå var omöjligt att få igång någon diskussion.

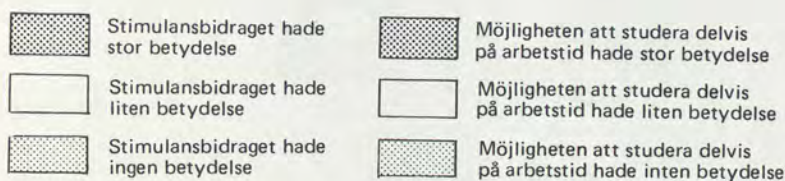
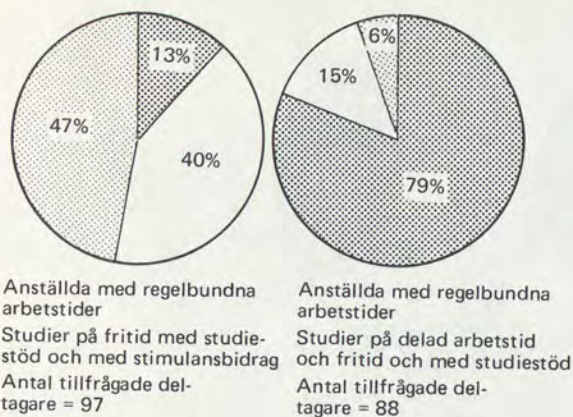
Majoriteten av de medverkande tjänstemännen ansåg att de hade fått tillräcklig information inför sin medverkan i cirkeln. De som kände sig bristfälligt förberedda hade velat veta mer om deltagarnas bakgrund och därmed på vad de skulle lägga tyngdpunkten vid sin medverkan i de olika cirkelarna.

Arbetsförmedlingstjänstemännens synpunkter på häftet Utbildnings- och arbetsmarknadsinformation varierade mycket. Några ansåg häftet vara tämligen värdelöst medan andra tyckte det var mycket bra men alltför faktaspäckat för att man skulle kunna göra mer än en ytlig genomgång. De flesta ansåg dock att det fungerade tillfredsställande, som stolpar vid genomgången av de aktuella problemområdena.

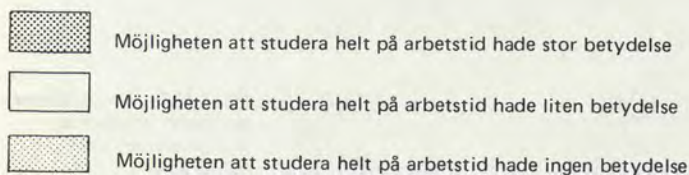
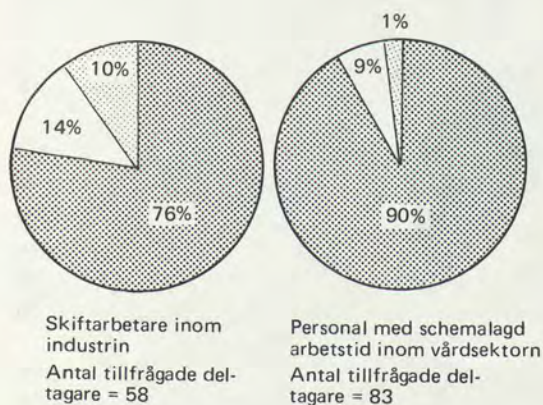
Mer än hälften av tjänstemännen ansåg, att det här slaget av information borde ges till alla cirklar som bestod av nybörjare som är studieovana och som har kort utbildningsbakgrund. De övriga tjänstemännen ansåg att informationen borde ges till deltagare, som läste samhällsämnena, och till dem som visade ett aktivt intresse för information. Flertalet tjänstemän ansåg att studieorienteringen borde ombesörjas av arbetsförmedlingen. Två ansåg att det var studieförbundens sak att ge studieorientering och en ansåg att det borde utbildas särskilda befattningshavare för denna verksamhet.

15.8 Studievillkor och studiestöd

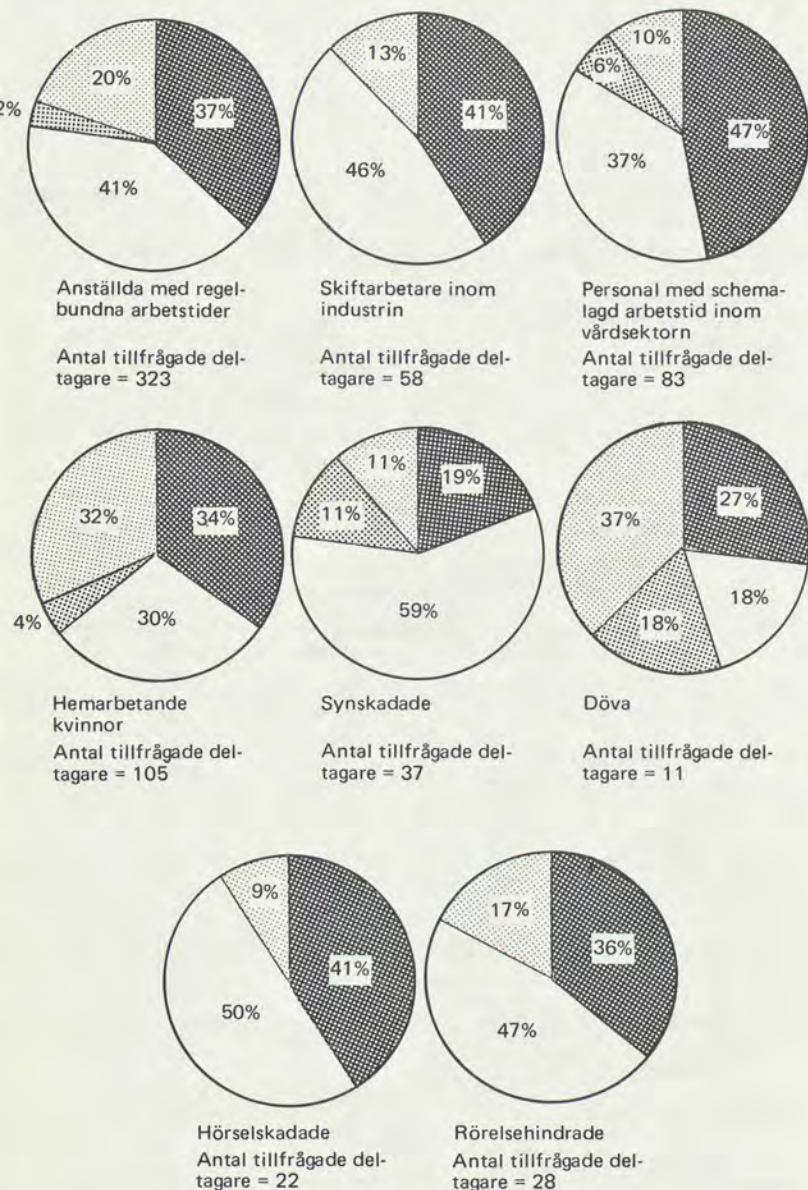
I de avsnitt, där resultatet av den uppsökande verksamheten under FÖVUX III redovisas (14.3 och 14.4), framgår att studievillkoren varit av stor betydelse ur rekryteringssynpunkt. På de arbetsplatser, där studieorganisationsrekruterade deltagare till fritidsstudier med eller utan ekonomiska fördelar, anmälde sig omkring 40 procent av dem som kontaktades till FÖVUX-studier. På de arbetsplatser, där studievillkoren studier på delad arbetstid och fritid eller studier på betald arbetstid

Figur 15.4 Deltagarnas uppfattning i FÖVUX III om betydelsen av stimulansbidrag respektive studier delvis på arbetstid, procent

Figur 15.5 Deltagarnas uppfattning i FÖVUX III om betydelsen av studier helt på arbetstid, procent

Figur 15.6 Hur studierna motsvarat deltagarnas förväntningar i FÖVUX III, procent

prövades, uppgick andelen studieintresserade till mellan 60 och 80 procent.

Vid verksamhetsårets slut tillfrågades de deltagare, som studerat på något av de tre studievillkoren studier på fritid med stimulansbidrag, studier på delad arbetstid och fritid samt studier på betald arbetstid, om vilken betydelse dessa villkor haft för dem under studietiden. Den procentuella fördelningen av de svar som erhöles återfinns i figurerna 15.4 och 15.5.

Endast 13 procent av deltagarna med normal arbetstidsförläggning ansåg att stimulansbidraget haft någon större betydelse för dem. Möjligheten att få studera till hälften på arbetstid ansågs däremot vara av stor betydelse för studiernas fullföljande. Hela 79 procent av de dagtidsanställda, som hade denna möjlighet, bedömde detta vara av stor betydelse under studietiden. Bland cirkeldeltagarna med obekväma arbetstider inom industrin och sjukvården var likaså studievillkoret av stor vikt för deltagandet i cirklarna. 76 respektive 90 procent av skiftarbetarna och sjukvårdspersonalen ansåg att studievillkoret hade varit mycket betydelsefullt för dem.

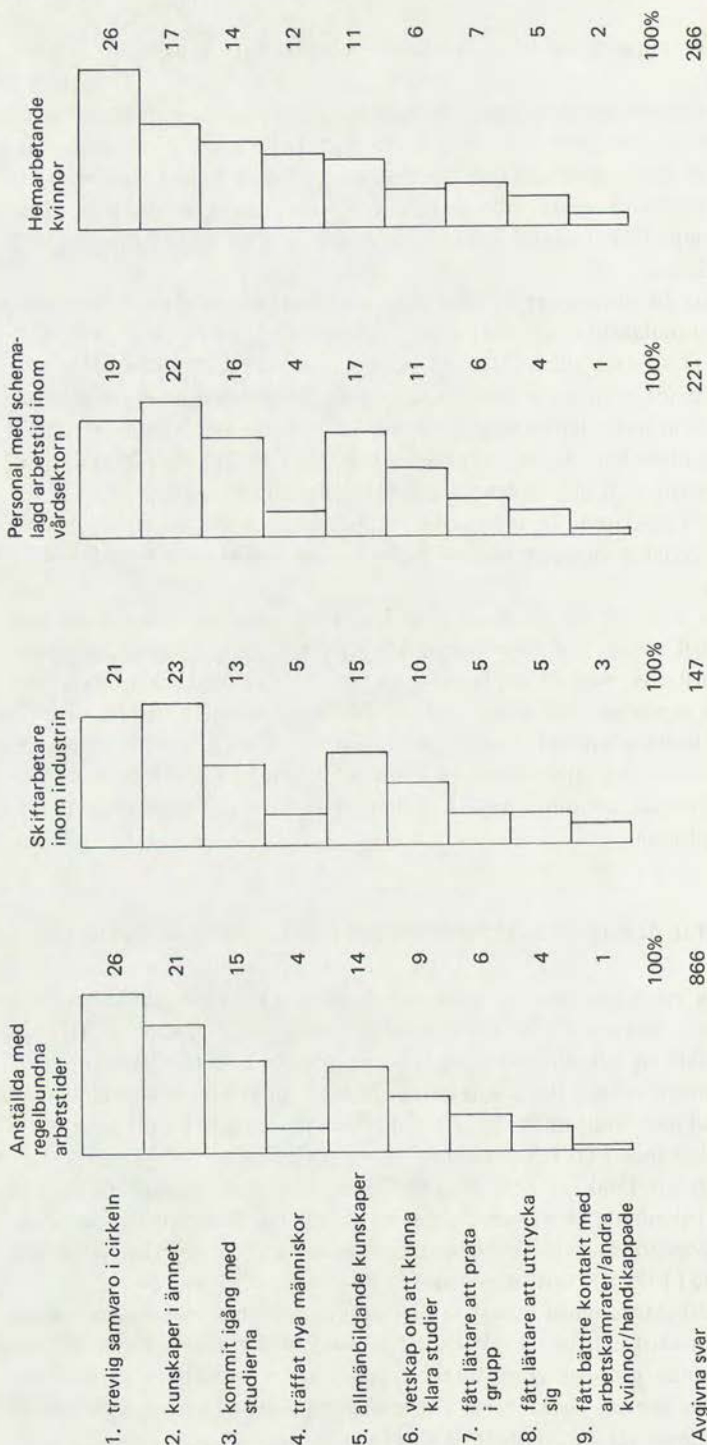
Under FÖVUX III förekom såväl kollektivt anordnad barntillsyn som individuell sådan. I Mjölby anordnade ABF barntillsyn under cirkelsammanskomsterna, men då det fanns deltagare, som av skilda skäl inte kunde utnyttja denna service, söktes och erhöles studiestöd för enskild barntillsyn. I Finspång ordnade berörda deltagare bland de hemarbetande kvinnorna enskild barntillsyn. Av de kvinnor, som erhöles studiestöd, uppgav två tredjedelar, att detta hade haft betydelse för deras möjlighet att fullfölja studierna.

15.9 Hur deltagarnas förväntningar inför studierna uppfyllts

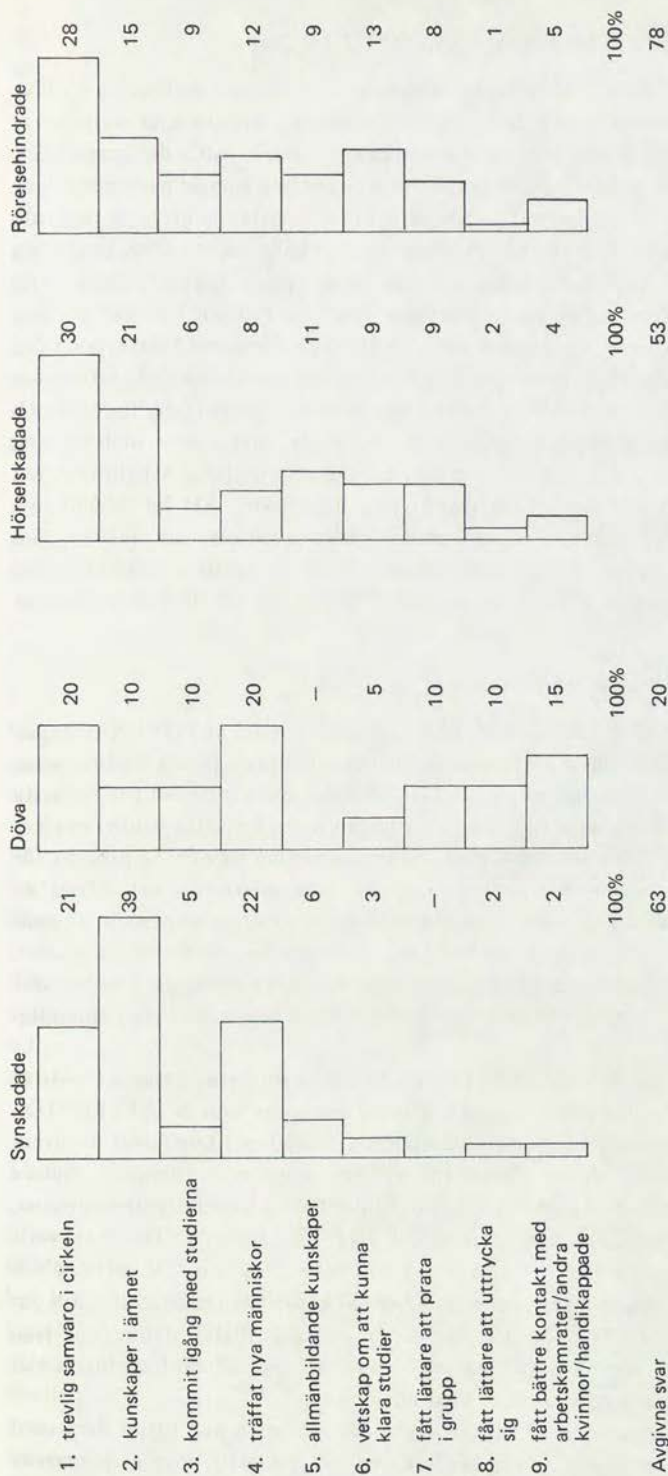
Omkring två tredjedelar av dem som fullföljde FÖVUX-studierna ansåg att kursen motsvarat eller överträffat de förväntningar, som de haft när de anmälde sig till studierna (figur 15.6). Många deltagare hade inte haft några förväntningar vid studiestarten, vilket torde kunna förklaras med att de saknade tidigare studieerfarenhet och därför inte kunde göra några jämförelser med FÖVUX-studierna.

Endast ett fåtal, av dem som fullföljde studierna, uppgav att de fått mindre behållning av kursen än vad de väntat sig. Bland de skiftarbetande, hörselskadade och rörelsehindrade fanns ingen som ansåg att cirkelstudierna i FÖVUX varit sämre än vad de förväntat sig av dem.

Skiftarbetarna inom industrin och personalen med schemalagd arbetstid inom vårdsektorn i FÖVUX III angav i större utsträckning än vad motsvarande grupper gjort under tidigare år, att studierna givit bättre utbyte än väntat. Detta beror förmodligen på att de under FÖVUX III gavs möjlighet att studera helt på arbetstid.

Figur 15.7 Deltagarnas viktigaste behållning av att delta i FÖVUX-studier, procent av de angivna svaren

Figur 15.8 Deltagarnas viktigaste behållning av att delta i FÖVUX-studier, procent av de angivna svaren

15.9.1 *Viktigaste behållningen av FÖVUX-studierna*

Strax innan FÖVUX-studierna avslutades tillfrågades deltagarna i vilket avseende studierna givit dem någon behållning. Frågan som ställdes var försedd med ett flertal fasta svarsalternativ, utifrån vilka deltagarna fick göra tre markeringar, varför antalet svar överstiger antalet personer i figur 15.7 och 15.8. De svarsalternativ, som fanns uppställda i frågan, utgjorde de mest frekventa svaren av dem som erhöles under föregående års utvärdering då denna fråga ställdes med öppna svarsalternativ, dvs. deltagarna fick själva formulera sina svar. Av figuren framgår att den trevliga samvaron i studiecirkeln och att man förvärvat kunskaper i det ämne man studerat, totalt sett utgjorde de två mest värdefulla erfarenheterna för deltagarna. Bland deltagarna i de olika handikappgrupperna och bland de hemarbetande kvinnorna – dvs de som i stor utsträckning tillbringar sin tid i hemmet – ansåg många att en viktig behållning med studiecirkeln var att de där träffat nya människor. Att ha erhållit nya kunskaper av mera allmänbildande karaktär angavs av många som värdefullt. Många ansåg även att en av de viktigaste fördelarna med FÖVUX-studierna var att de nu hade vetskap om att de kunde klara av att studera.

15.9.2 *Planer på fortsatta studier*

Som redovisats ovan i avsnitt 15.9 ansåg en stor del av FÖVUX-deltagarna att cirkelstudierna gett förväntat utbyte. Ett mått på att studiearbetet hade upplevts som meningsfullt var också det stora intresset för fortsatta studier. Andelen, som önskade att i någon form fortsätta studierna efter det att FÖVUX-cirkeln avslutats, varierade mellan 61 och 74 procent för de deltagargrupper som rekryterats på arbetsplatserna och bland de hemarbetande kvinnorna. Bland handikappgrupperna uppvisade de synskadade och de rörelsehindrade likaså stort intresse för fortsatta studier. För dessa grupper likaväl som för de döva och de hörselskadade var det totala antalet deltagare litet, varför resultaten bör tolkas med försiktighet.

Flertalet av de som planerade att fortsätta studierna avsåg att bedriva dessa i studiecirkelform samt att studera det ämne som de läst i FÖVUX. Alla de som avsåg att återuppta studierna ombads att kortfattat motivera anledningen till detta. Orsakerna till att man ville fortsätta studera varierade givetvis mycket mellan och inom de olika deltagargrupperna, men ofta förekom svar som "Vill lära mig mera", "Det har varit intressant och roligt att läsa i cirkeln" eller "Har nu fått intresse för studier". Andra uppgav svar som "Jag vill känna att jag är med – det ger självkänsla" eller "För att vara som andra". Bland deltagarna från handikappgrupperna gavs ofta svar som "Att öka allmänbildningen och bryta den isolering som följer med hörselskada".

Bland deltagarna med skiftarbete inom industrin och bland dem med schemalagd arbetstid inom vårdsektorn var andelen, som ej planerade fortsatta studier eller som var osäkra därom, relativt stor. Flertalet av dem ansåg det vara orealistiskt att planera fortsatta studier om dessa

skulle äga rum på fritid. "På grund av oregelbunden arbetstid" eller "För litet fritid — har tungt kroppsarbete med skiftgång" utgör exempel på vanliga svar från dessa båda grupper.

15.9.3 Önskemål om betyg eller intyg

De deltagare som fullföljde studierna tillfrågades om de önskat betyg eller intyg efter avslutade studier. Av tabell D.36 framgår att intresset för betyg genomgående var litet. Liksom under föregående års försöksverksamhet var intresset för betyg något större bland de hemarbetande kvinnorna än bland övriga deltagargrupper. Att det bland de hemarbetande kvinnorna förelåg ett visst intresse för betyg hänger förmodligen samman med att många inom denna grupp planerade att söka förvärvsarbete.

Av tabell D.36 framgår vidare att i genomsnitt en tredjedel av deltagarna i de olika grupperna ville ha ett intyg på sitt deltagande i studiecirkeln.

15.9.4 Synpunkter på skrivningar och prov

I den enkät, som besvarades av cirkeldeltagarna vid studiernas slut, tillfrågades de, om de skulle ha deltagit i cirkeln även om skrivningar och prov hade ingått. Vid tolkning av de svar som redovisas i tabell D.37 bör viss försiktighet iakttas, eftersom denna fråga ställdes vid studieårets slut.

Enligt studieorganisatorerna hade många av dem, som rekryterades till FÖVUX-studier, vid anmälan försäkrat sig om att skrivningar eller läxförhör inte skulle ingå som obligatoriska moment i cirkelstudierna. Av tabell D.37 framgår dock, att många deltagare ansåg att skrivningar och prov hade saknat betydelse, när de anmälde sig till deltagande i FÖVUX. Förklaringen till dessa motsägande uppgifter kan vara att studierna som helhet hade uppfattats så positivt av flertalet deltagare, varav många utan tidigare vuxenutbildningserfarenhet, att de *i efterhand* även kunde tänka sig att delta även om skrivningar och prov förekommit.

15.10 Frånvaro

Liksom under föregående års försöksverksamhet uppvisade de hemarbetande kvinnorna en förhållandevis låg frånvarofrekvens. Den genomsnittligt högsta frånvarofrekvensen förelåg bland anställda med normal arbetstidsförläggning och särskilt bland dem som hade studievillkoret studier på delad arbetstid och fritid samt bland dem som bedrev fritidsstudier med studiestöd men utan stimulansbidrag (tabell D.38). De främsta skälen till den stora frånvaron för dessa deltagare var dels att många av dem i sitt arbete deltog i militära övningar och kurser, dels att många var anställda på ett företag där personalen av produktionstekniska skäl var hänvisade till höst- eller vintersemester (tabell D.39).

För de deltagare som var sysselsatta inom vårdsektorn var, som framgår av tabell D.39, sjukdom orsak till mer än hälften av de rapporterade frånvarotillfällena. Och för de skiftarbetande inom industrin var den vanligaste anledningen till att utebli från cirkelsammankomsterna att ersättare för arbetet inte hade kunnat ordnas. De hemarbetande kvinnorna angav ofta familjeskäl till att de varit frånvarande från studiecirkeln.

I handikappgrupperna föranleddes frånvaron påfallande ofta av sjukdom. Något som bör noteras är att rörelsehindrade deltagare vid ett par tillfällen uteblev från cirkeln på grund av att färdtjänsten glömde att hämta dem till cirkelsammankomsten.

15.11 Studiernas varaktighet

Omkring två tredjedelar av dem som kallades till studiecirklar inom försöksverksamhetens ram fullföljde studierna. Mellan sju och 24 procent av dem som uttagits till cirklar i de olika grupperna påbörjade aldrig sina FÖVUX-studier, och andelen deltagare som avbröt cirkelstudierna under läsårets gång varierade mellan tre och 30 procent. En redovisning över antalet uttagna FÖVUX-deltagare, hur många som fullföljde sina studier återfinns i tabell D.40.

Försök har gjorts att finna samband mellan studiernas varaktighet och bakgrundsvariabler såsom kön, ålder, grundutbildningens längd, studierfarenhet efter avslutad skolgång, erfarenheter av skolan, inkomst, restid till arbetet samt upplevd situation i arbetslivet. Inga entydiga samband synes dock föreligga mellan dessa bakgrundsvariabler och studiernas varaktighet.

15.11.1 Anställda med normal arbetstidsförläggning

Av deltagarna med normal arbetstidsförläggning var det i genomsnitt 67 procent som fullföljde studierna (figur 15.9). De som bedrev fritidsstudier med studiestöd och stimulansbidrag var mer benägna att fullfölja studierna än deltagare med övriga studievillkor. I rekryteringsavseende föreföll dock detta studievillkor vara något mindre effektivt än övriga studievillkor med fritidsstudier. Betydligt bättre rekryteringsresultat gav, som redovisats i avsnitt 14.4.1, studievillkoret på delad arbetstid och fritid med studiestöd. Av dem som erbjöds studier på fritid med studiestöd och med stimulansbidrag önskade 34 procent delta i FÖVUX, och av dem som uttogs till studiecirklar med detta studievillkor fullföljde 84 procent studierna. Motsvarande rekryteringsresultat för dem som erbjöds möjlighet att studera till hälften på arbetstid var 64 procent, och av dessa deltagare fullföljde 70 procent studierna.

De deltagare, som bedrev fritidsstudier utan studiestöd och utan stimulansbidrag, var minst benägna att fullfölja FÖVUX-studierna. Av tabell D.40 framgår att knappt hälften av dem som hade detta studievillkor fullföljde studierna.

15.11.2 *Anställda med skiftarbete inom industrin*

För de skiftarbetande inom industrin uppgick andelen som fullföljde FÖVUX-studierna till 64 procent. (figur 15.10). Andelen som avbröt studierna under läsåret var 22 procent.

De vanligaste anledningarna till studieavbrott var, som framgår av tabell D.42, sjukdom, problem med att få ersättare på arbetet under cirkelsammankomsterna samt svårighet att ta del av studierna på grund av dålig hörsel, hög ålder eller dylikt.

15.11.3 *Personal med schemalagd arbetstid inom vårdsektorn*

Så gott som samtliga deltagare bland vårdpersonalen fullföljde studierna i FÖVUX (figur 15.11). Systemet med ersättare för dem som deltog i cirkelstudierna fungerade övervägande mycket bra. Endast en deltagare avbröt studierna på grund av ersättarproblem.

15.11.4 *Hemarbetande kvinnor*

Bland de hemarbetande kvinnorna prövades två studievillkor; fritidsstudier med eller utan studiestöd. I genomsnitt 67 procent av deltagarna i denna grupp fullföljde studierna (figur 15.12). Skillnaden mellan studievillkoren var obetydlig (tabell D.40).

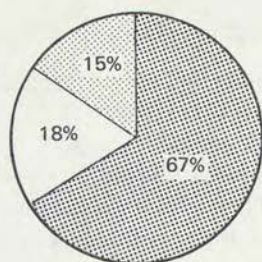
15.11.5 *Fysiskt handikappade personer*

I genomsnitt 70 procent av deltagarna inom de olika handikappgrupperna fullföljde studierna (tabell D.40). Av figur 15.13 framgår att de synskadade deltagarna tenderade att fullfölja studierna i högre utsträckning än deltagare med övriga handikapp. Då antalet deltagare var litet i samtliga handikappgrupper bör resultatet dock tolkas med försiktighet.

15.12 Orsaker till att inte påbörja studierna

Mellan sju och 24 procent av de uttagna FÖVUX-deltagarna påbörjade inte den studiecirkel som de kallades till. De uttalade skälen till att helt utebli från studierna var av många skilda slag. I stor utsträckning angavs praktiska problem, som helt eller delvis omöjliggjorde deltagande. Omkring två tredjedelar av dem som aldrig kom till cirkeln anförde sådana praktiska problem, som ofta var svåra att påverka för den enskilde individen.

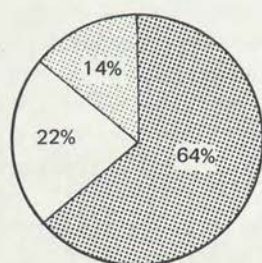
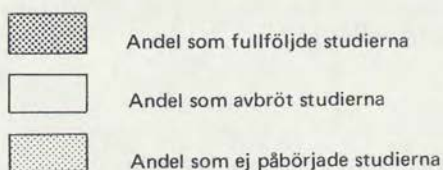
Av tabell D.41 framgår att sjukdom eller olyckshändelse var en relativt vanlig anledning till att inte kunna börja i studiecirkeln. En annan vanlig orsak till att utebli från cirkeln angavs vara att tid och plats för cirkelsammankomsterna inte passade, eller att det förelåg problem med att ordna lämplig barntillsyn.

Anställda med regelbundna arbetstider

Antal uttagna deltagare = 544

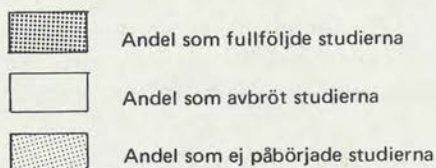
Figur 15.9 Studiernas varaktighet i FÖVUX III för de uttagna deltagarna med regelbundna arbetstider, procent

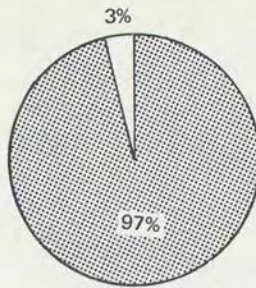

Skiftarbetare inom industrin

Antal uttagna deltagare = 94

Figur 15.10 Studiernas varaktighet i FÖVUX III för de uttagna deltagarna med skiftarbete inom industrin, procent

Personal med schemalagd arbetstid inom vårdsektorn
Antal uttagna deltagare = 117

Andel som fullföljde studierna

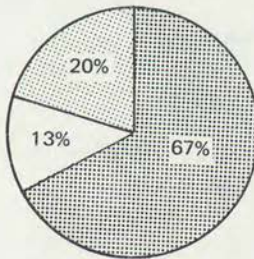

Andel som avbröt studierna

Andel som ej påbörjade studierna

Figur 15.11 Studiernas varaktighet i FÖVUX III för de uttagna deltagarna med schemalagd arbetstid inom vårdsektorn, procent

Hemarbetande kvinnor
Antal uttagna deltagare = 164

Andel som fullföljde studierna

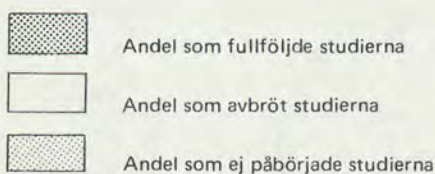
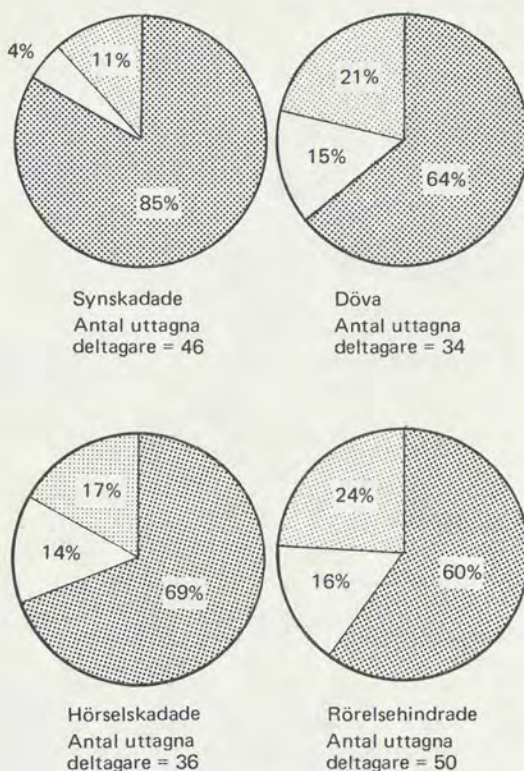

Andel som avbröt studierna

Andel som ej påbörjade studierna

Figur 15.12 Studiernas varaktighet i FÖVUX III för de uttagna deltagarna bland hemarbetande kvinnor, procent

Figur 15.13 Studiernas varaktighet i FÖVUX III för de uttagna deltagarna bland de olika handikappgrupperna, procent

15.13 Orsaker till att avbryta studierna

Under läsårets gång avbröt mellan tre och 30 procent av deltagarna i de olika grupperna de påbörjade studierna. För dem som avbröt studierna förelåg ofta praktiska skäl, såsom byte av arbete eller arbetstid, flyttning från orten eller påbörjat förvärsarbete. Många uppgav också, att de inte orkade med att både förvärsarbete på heltid och sköta studierna på ett för dem tillfredsställande sätt.

Bland de anställda med regelbundna arbetstider startades sammanlagt 53 studiecirkelar inom försöksverksamheten. I ett par av FÖVUX-cirklar-na var deltagarantalet redan vid studiernas början litet, och då antalet

deltagare av skilda skäl minskade under studietiden lades dessa cirklar ned. Försök gjordes att omplacera de kvarvarande deltagarna i andra studiecirklar. Några av deltagarna var dock obenägna att börja i en ny cirkel och för andra passade inte tid eller lokal för någon annan cirkel. Härigenom blev det totala antalet studieavbrott större än det eljest skulle ha blivit (tabell D.42).

The first of these is the fact that the
the second is the fact that the
the third is the fact that the
the fourth is the fact that the
the fifth is the fact that the

16 Uppläggning av verksamheten under det fjärde försöksåret

16.1 Målgrupper och försöksplan

Under det fjärde försöksåret, 1973/74, förlades försöksverksamheten helt till Norrbottens län. Liksom under tidigare försöksår var syftet med FÖVUX IV att genom uppsökande verksamhet och studiecirkelverksamhet pröva och utvärdera åtgärder för att undanröja hinder som utestänger vuxna med kort och bristfällig ungdomsutbildning från att delta i samhällets vuxenutbildning.

Verksamheten omfattade dels anställda med obekväma arbetstider inom industrin och vårdsektorn, dels personer bosatta i mer eller mindre utpräglad glesbygd. Bland personer i nämnda målgrupp riktades försöksverksamheten till dem som var mellan 25 och 67 år, endast hade sex- eller sjuårig folkskola som grundutbildning och som inte tidigare hade bedrivit vuxenstudier.

I likhet med tidigare försöksår, prövades under FÖVUX IV vissa åtgärder som var avsedda att underlätta deltagande i studier för de personer som tillhörde de ovan nämnda målgrupperna. Bland de skiftarbetande inom industrin och bland personal med schemalagd arbetstid inom vårdsektorn gjordes således fortsatta försök med studier förlagda till betald tid. För att pröva att komplettera cirkelstudierna med en mera intensiv studieform erbjöds vissa deltagargrupper möjlighet att under kortare perioder studera på folkhögskola. Studierna och studiematerialet var, i likhet med tidigare försöksår, kostnadsfria. Dessutom kunde deltagarna söka studiestöd för extra kostnader som uppstod i samband med studierna.

Nedan följer en redogörelse för målgrupper, orter, arbetsplatser och rekryteringsfrämjande åtgärder som ingick i det fjärde årets försöksverksamhet:

1 Anställda med skiftarbete inom gruvindustrin

Under FÖVUX IV genomfördes en liknande försöksuppläggning som under FÖVUX III vad gällde anställda med obekväma arbetstider. Studieorganisatorerna på två arbetsplatser inom gruvindustrin sökte på betald arbetstid upp anställda med skiftarbete och erbjöd dem cirkelstudier med kompletterande folkhögskolekurser på betald tid. Antalet studietimmar per cirkel planerades uppgå till mellan 20 och 40. De två

folkhögskolekurserna, som förlades till vardagar, var på två respektive tre dagar.

Kiruna

Loussavaara-Kiirunavaara AB (LKAB),
gruvorna i Kiruna och Svappavaara

2 Personal med schemalagd arbetstid inom vårdsektorn

På en arbetsplats inom vårdsektorn kontaktade studieorganisatorerna schemabunden vårdpersonal och erbjöd dem studier. Studievillkoret var detsamma som för skiftarbetare inom gruvindustrin, dvs. cirkelstudier och kompletterande folkhögskolekurser ägde rum under betald tid.

Gällivare

Gällivare lasarett

3 Personer bosatta i glesbygd inom Kalix och Bodens kommuner

För att underlätta deltagande i studier för invånare i glesbygd, utformades en del av det fjärde årets försöksverksamhet till en kombination av cirkelstudier och studier på folkhögskola. Studierna bedrevs i cirkelform under 20–40 studietimmar och dessutom ingick tre tvådagarskurser på folkhögskola. Av praktiska skäl förlades folkhögskolekurserna till veckoslut. Studierna bedrevs på fritid, men ersättning för förlorad arbetsförtjänst kunde dock i förekommande fall utgå för deltagare under veckoslutskurserna. Vid var och en av de tre folkhögskolekurserna erhöll deltagarna ett studiestipendium på 75 kr som ersättning för extra kostnader. Dessutom kunde studiestöd sökas för av studierna orsakade kostnader för barntillsyn, resor, måltider m. m.

Den uppsökande verksamheten bedrevs i form av hembesök. De som kontaktades av studieorganisatorerna tillfrågades om de ville delta i cirkelstudier och om de i så fall ville delta i ämneskurserna på folkhögskolan.

Kalix kommun

Morjärvs kyrkobokföringsdistrikt
Bondesbyn, Töre församling
Kamlunge, Töre församling

Bodens kommun

Gunnarsby församling

4 Personer bosatta i glesbygd inom Kiruna och Gällivare kommuner

För att ge befolkningen i små byar en utbildningsservice, som kan jämföras med tätorternas, bedrevs på motsvarande sätt som i de ovan nämnda kommunerna uppsökande verksamhet till studiecirklar även i mera extrem glesbygd. Även deltagarna från denna målgrupp kunde söka studiestöd. Studierna förlades så långt möjligt till deltagarnas hemort.

Kiruna kommun

Karesuando församling

Vittangi församling

Gällivare kommun

Nattavaara kyrkobokföringsdistrikt

Niilivaara församling

Palohuornas, Hakkas församling

Purnu, Hakkas församling

Ullatti kyrkobokföringsdistrikt

16.2 Utformning av vissa insatser i försöksverksamheten

16.2.1 Studiestöd

Under det fjärde försöksåret kunde deltagare från samtliga grupper erhålla studiestöd. Studiestödet utgick som ersättning för extra kostnader för resor, måltider och barntillsyn samt för inkomstbortfall av förlorad extraförtjänst. Studiestödet utgick inte generellt utan söktes av deltagarna. Ansökan prövades av den lokala ABF-avdelningen, varefter FÖVUX utbetalade stödet.

16.2.2 Ersättning till deltagare för förlorad arbetsförtjänst

Deltagarna med obekvämt arbetstid, dvs. skiftarbetare inom gruvindustrin och personal med schemalagd arbetstid inom vårdsektorn, bedrev studier på betald tid. Vid de tillfällen då cirkelsammankomsten inföll på deltagarnas friskift eller lediga dag, erhöll de kompensationsledighet från arbetet. Deltagarna erhöll sin ordinarie lön från respektive arbetsgivare utan avdrag för den tid de använt till studier. Arbetsgivarna debiterade i stället FÖVUX för dessa kostnader i efterhand.

16.2.3 Studieorganisatörsutbildning

De studieorganisatörer, som bedrev uppsökande verksamhet i glesbygdsområden, utvaldes av de lokala ABF-avdelningarna. Studieorganisatörerna på arbetsplatserna utvaldes i samråd med den lokala fackklubben och ABF-avdelningen på de aktuella orterna. I augusti 1973 genomfördes en speciellt tillrättalagd studieorganisatörsutbildning vid Kalix folkhögskola. 29 av de 32 studieorganisatörer, som var verksamma under FÖVUX IV, deltog i denna utbildning vilken pågick under fyra dagar. Utbildningen omfattade dels en presentation av försöksverksamhetens syfte och uppläggning, och dels en planläggning av arbetet under det kommande försöksåret. Vidare ingick diskussion och grupparbete kring vuxnas förutsättningar för studier och studiehinder. En stor del av utbildningen ägnades åt genomgång av det kursmaterial som enligt planen skulle användas i cirklarna. Dessutom diskuterades studieorganisatörernas medverkan vid utvärderingen.

16.2.4 *Cirkelledarutbildning*

I september 1973 samlades 57 av de 68 cirkelledare som skulle leda studiecirkel i FÖVUX det fjärde försöksåret till en speciellt tillrättalagd utbildning. Utbildningen omfattade dels en presentation av verksamheten dels en genomgång av det kursmaterial som skulle användas samt instruktion och praktiska övningar av hur bandspelare och filmvisningsapparat fungerar. Vid cirkelledarutbildningen deltog även flertalet av de folkhögskollärare som skulle medverka vid folkhögskolekurserna. Folkhögskollärarna och de cirkelledare, vilka skulle leda studiecirkel som kompletterades med ämneskurser på folkhögskola, planerade gemensamt studiernas uppläggning. De cirkelledare och folkhögskollärare som inte deltog i cirkelledarutbildningen informerades senare av FÖVUX.

16.2.5 *Folkhögskolekurser*

Kompletterande studier vid ämneskurser på folkhögskola erbjöds dels deltagare från glesbygd inom Kalix och Bodens kommuner dels deltagare som hade obekväma arbetstider inom gruvindustrin och vårdsektorn. För glesbygdsdeltagarna anordnades tre kurser på vardera två dagar på Framnäs folkhögskola i Öjebyn. Kurserna ägde rum under veckoslut. På Malmfältens folkhögskola i Kiruna anordnades två kurser, en på två dagar och en på tre dagar. På dessa kurser deltog cirkeldeltagare med obekväma arbetstider från gruvindustrin och vårdsektorn.

16.2.6 *Studieorientering*

Viss studieorientering och studieteknisk handledning ombesörjdes av cirkelledarna i cirkelstudiernas inledningsskede. Vid studiernas avslutning erhöll deltagarna råd och vägledning för eventuella fortsatta studier. Inför inslaget av studieorientering framställdes ett särskilt informationsmaterial såväl för deltagarna som för cirkelledarna. Under cirkelledarutbildningen i FÖVUX IV informerades cirkelledarna om hur studieorienteringen kunde läggas upp i cirklarna. Utformningen av studieorienteringen under det fjärde försöksåret varierade mycket mellan de olika studiecirkelarna. I en del cirklar där folkhögskolekurser ingick valde ledare och deltagare att behandla detta ämne under någon av ämneskurserna på folkhögskolan. I andra cirklar tog deltagarna och ledaren upp studieorienteringen under en reguljär cirkelsammankomst. Andra cirklar valde att inte ta upp studieorienteringen i studiecirkeln, utan häften delades ut till deltagarna för individuella studier i hemmet.

16.3 Tidsplan och kostnader

Planering och urval av försöksenheter	april 1973 – juni 1973
Kontakter med studieförbund, fackliga organisationer och företag	april 1973 – aug. 1973
Studieorganisatörsutbildning	aug. 1973
Uppsökande verksamhet	aug. 1973 – sept. 1973
Cirkelledarutbildning	sept. 1973
Studiecirkelverksamhet	sept. 1973 – juni 1974
Studieorientering vid studietidens slut	febr. 1973 – april 1974
Uppföljning och rapportering av resultat	aug. 1973 – juni 1974
Bearbetning och sammanställning av resultat	sept. 1973 – juni 1974

Kostnaderna för det fjärde årets försöksverksamhet beräknas uppgå till 750 000 kr.

1907

1907

1907

1907

1907

1907

1907

1907

1907

1907

1907

1907

1907

1907

1907

1907

1907

1907

1907

1907

1907

1907

1907

1907

1907

1907

1907

1907

1907

1907

1907

1907

1907

1907

1907

1907

1907

1907

1907

1907

1907

1907

1907

1907

1907

1907

1907

17 Den uppsökande verksamheten under det fjärde försöksåret

17.1 Utformning

Under våren 1973 ägde förberedande kontakter rum med de studieförbund och arbetsplatser som skulle ingå under FÖVUX IV. Samtliga kontaktade studieförbundsavdelningar och fackklubbar var intresserade av att medverka i verksamheten under de förutsättningar som gällde. De flesta arbetsgivare som kontaktades var likaså villiga att medverka i verksamheten. Kommittén träffade överenskommelser med berörda arbetsgivare om att försöksverksamheten skulle få bedrivas i enlighet med den uppgjorda planen. Som tidigare nämnts i avsnitt 16.2.3, utvaldes de studieorganisatörer, som skulle vara verksamma på arbetsplatser av fackklubben på respektive arbetsplats i samråd med den lokala ABF-avdelningen. De studieorganisatörer som skulle bedriva uppsökande verksamhet i glesbygden, utvaldes av den lokala ABF-avdelningen.

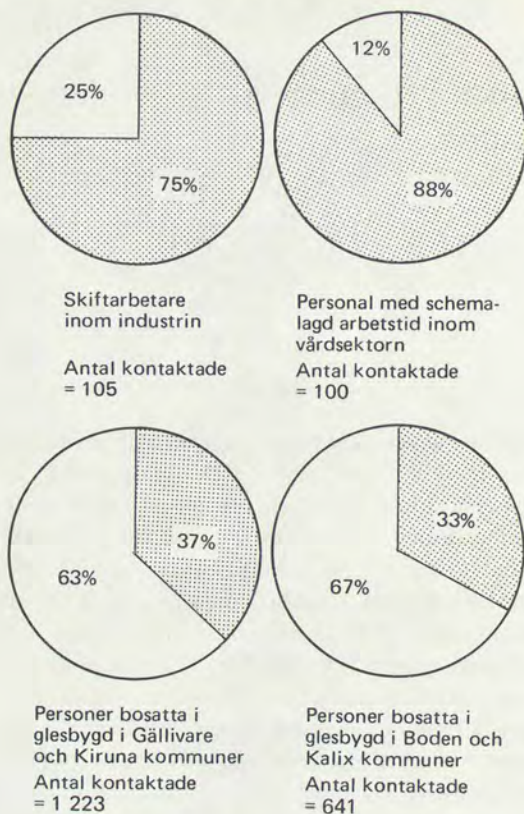
Ett par veckor innan den uppsökande verksamheten påbörjades, samlades de studieorganisatörer som skulle vara verksamma på arbetsplatser och i glesbygden till en studieorganisationsutbildning. Denna utbildning ägde rum i augusti månad vid Kalix folkhögskola. 29 av de 32 studieorganisatörerna deltog (se vidare avsnitt 16.2.3). Under september månad ägde den uppsökande verksamheten rum. Studieorganisatörerna på arbetsplatserna var i allmänhet verksamma med rekryteringsarbetet en vecka. De studieorganisatörer som arbetade i glesbygden, anslog två till tre veckor för den uppsökande verksamheten.

17.2 Uppgiftsinsamling

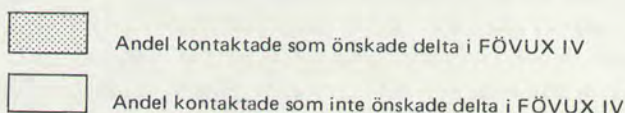
Jämfört med tidigare försöksår minskade utvärderingsinsatserna under det fjärde året. Anledningen till detta var att kommittén under 1974 skulle färdigställa huvudbetänkandet.

I likhet med tidigare försöksår fyllde studieorganisatörerna i en blankett för varje person de kontaktade. På blanketten infördes namn och adress på den uppsökte.

Vidare antecknade studieorganisatörerna uppgifter som kön, ålder, tidigare erfarenhet av studier efter avslutad grundutbildning och familjesituation för de uppsökta personerna. Dessutom markerades önskat ämne för de som ville delta i försöksverksamheten. För de som inte önskade

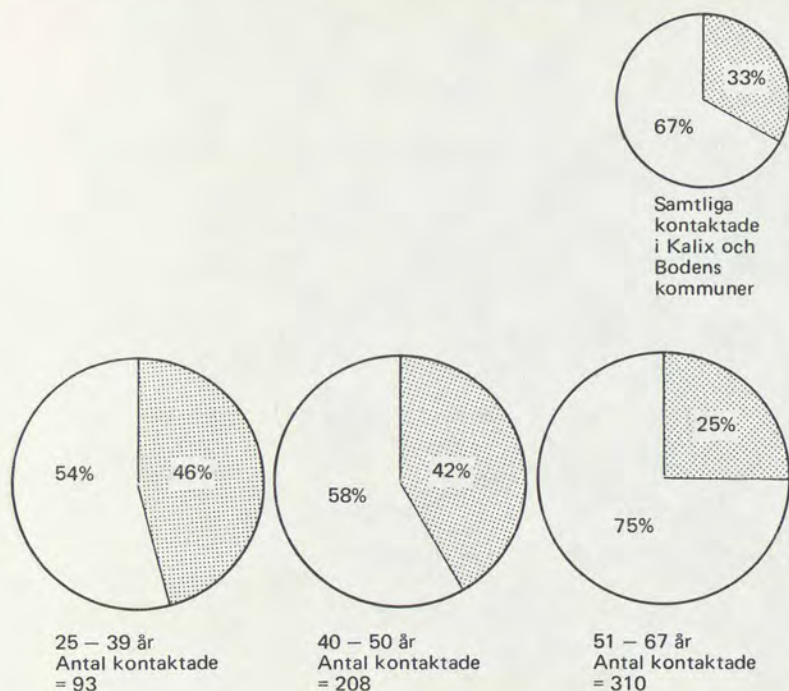

Figur 17.1 Resultat av den uppsökande verksamheten i FÖVUX IV, procent

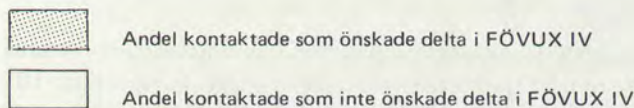

delta antecknade studieorganisatören orsaken till detta. Resultatet av den uppsökande verksamheten har beräknats utifrån de blanketter som studieorganisatörerna fyllde i.

Vid slutet av vårterminen utsändes en postenkät till deltagare från de olika målgrupperna. De frågor som fanns med i enkäten avsåg främst att belysa deltagarens inställning till studieorienteringen och kurserna på folkhögskolan. De folkhögskollärare och cirkelledare, som medverkat vid ämneskurser på folkhögskolorna, telefonintervjuades vid studiernas slut. Denna intervju gjordes för att belysa ledares och lärares inställning till och synpunkter på ämneskurserna vid folkhögskolorna (se avsnitt 18.3.1 och 18.3.2).

Uppgift om ålder saknas för 30 personer

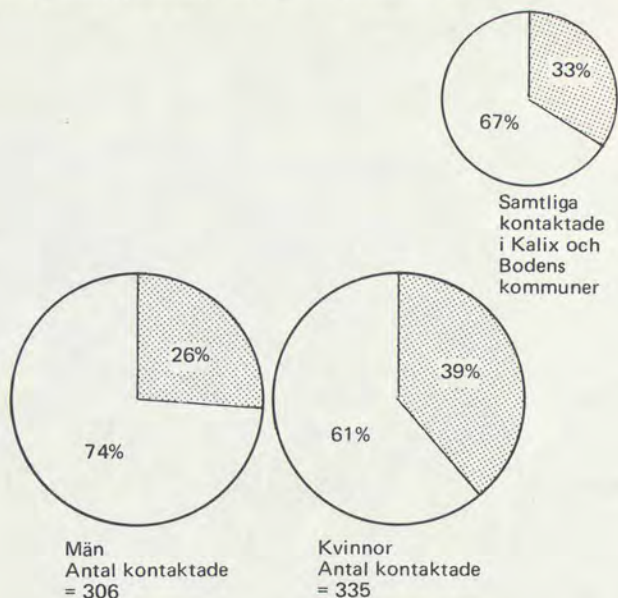

Figur 17.2 Resultat av den uppsökande verksamheten i FÖVUX IV bland personer bosatta i glesbygd i Kalix och Bodens kommuner med avseende på ålder, procent

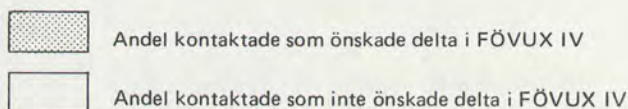
17.3 Rekryteringsresultat

Uppgiften för studieorganisationerna var liksom tidigare år att rekrytera så många som möjligt inom tidigare angivna målgrupper. De personer, som skulle kontaktas, skulle vara mellan 25 och 67 år och ha högst sjuårig folkskola som grundutbildning samt skulle inte ha bedrivit vuxenstudier i något av de ämnen som ingick i försöksverksamheten.

Resultatet av den uppsökande verksamheten i FÖVUX IV fördelat på de olika grupperna presenteras i figur 17.1. I denna och följande figurer i avsnitt 17.3.1–17.3.4 representerar varje cirkel dem som kontaktades från respektive målgrupp, och hur stor andel därav som önskade respektive inte önskade delta. De tabeller som ligger till grund för figurerna redovisas i bilaga D.

Figur 17.3 Resultat av den uppsökande verksamheten i FÖVUX IV bland personer bosatta i glesbygd i Kalix och Bodens kommuner med avseende på kön, procent

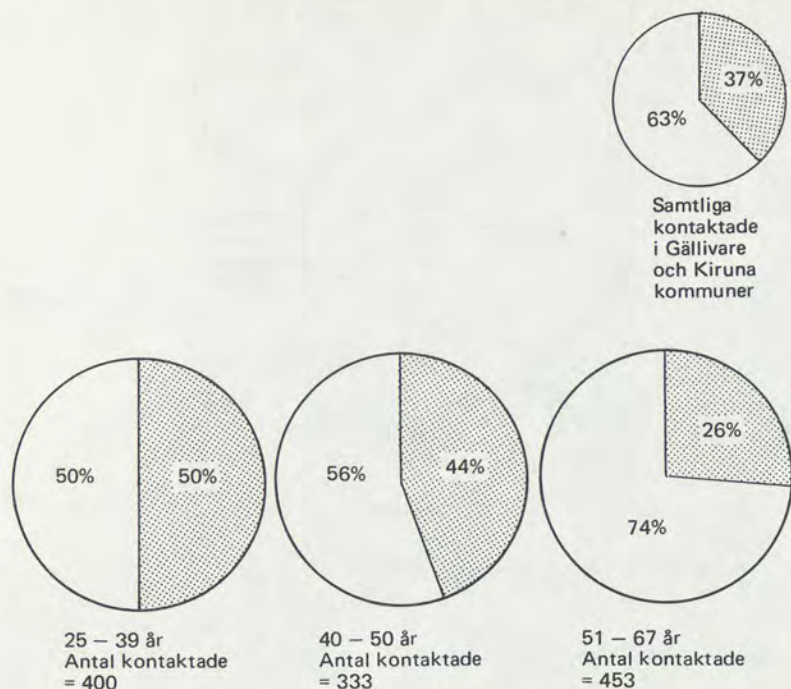

17.3.1 Anställda med skiftarbete inom gruvindustrin

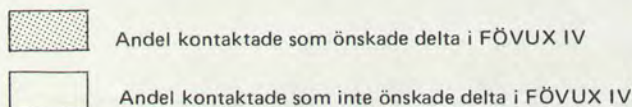
På två arbetsplatser inom gruvindustrin kontaktade studieorganisatorerna anställda med komplicerad skiftgång. Sammanlagt kontaktades 105 skiftarbetare och av dem önskade 75 procent delta i studiecirkel med kompletterande folkhögskolekurser på betald arbetstid. I likhet med tidigare försöksår, avtog studieintresset hos de kontaktade skiftarbetarna med stigande ålder.

17.3.2 Personal med schemalagd arbetstid inom vårdsektorn

På en arbetsplats inom vårdsektorn sökte studieorganisatorerna upp anställda med schemalagda arbetstider. Under den uppsökande verksamheten kontaktades sammanlagt 100 anställda. Av dem som kontaktades anmälde sig 88 procent till studier. Studievillkoret för den schemabundna personalen var detsamma som för skiftarbetarna dvs. cirkelstudier med folkhögskolekurser på betald tid. Bland dem som söktes upp av studieorganisatorerna var alla utom en kvinnor. Intresset för att delta i FÖVUX avtog även hos den schemabundna personalen med stigande ålder (tabell D.45).

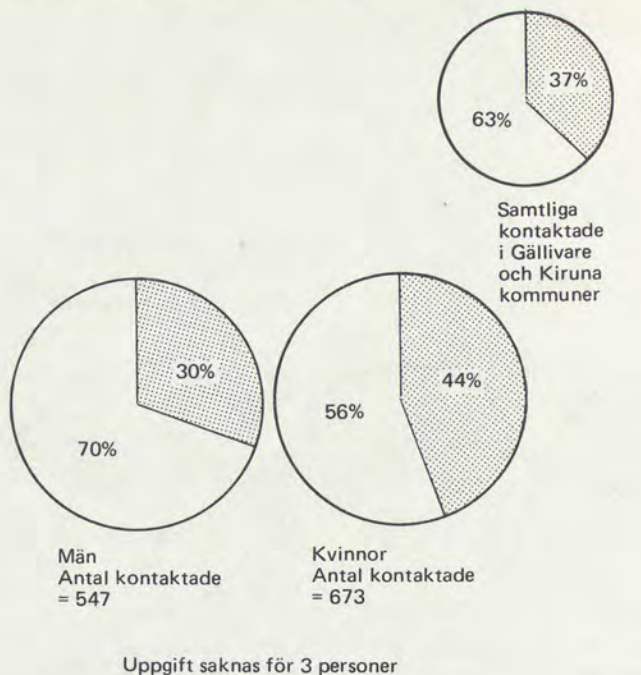
Uppgift om ålder saknas för 34 personer

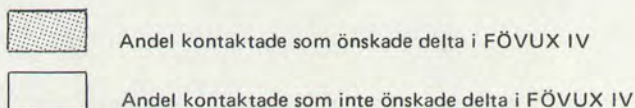
Figur 17.4 Resultat av den uppsökande verksamheten i FÖVUX IV bland personer bosatta i glesbygd i Gällivare och Kiruna kommuner med avseende på ålder, procent

17.3.3 Personer bosatta i glesbygd i Kalix och Bodens kommuner

I byar inom Kalix och Bodens kommuner bedrevs uppsökande verksamhet i form av hembesök. Studieorganisatorerna tillfrågade dem som kontaktades dels om de ville delta i studiecirkel och dels om de ville delta i ämneskurser på folkhögskola. Av dem som kontaktades önskade 33 procent delta i studiecirkel, men endast ett fåtal var intresserade av kurserna på folkhögskolan. När studiecirkeln hade sammanträtt några gånger – och deltagarna hade fått mer information om vad studierna på folkhögskolan innebar – anmälde sig så gott som samtliga till folkhögskolekurserna. I figur 17.2 framgår att andelen kontaktade, som var intresserade av att delta i FÖVUX var störst bland dem som var 25–39 år. Anmälningsfrekvensen sjönk därefter med stigande ålder.

Figur 17.5 Resultat av den uppsökande verksamheten i FÖVUX IV bland personer bosatta i glesbygd i Gällivare och Kiruna kommuner med avseende på kön, procent

17.3.4 Personer bosatta i glesbygd i Kiruna och Gällivare kommuner

Den uppsökande verksamheten bedrevs i form av hembesök inom ett flertal byar av olika storlekar (se avsnitt 16.1). Under den tid då rekryteringsarbetet pågick kontaktade studieorganisatorerna sammanlagt 1 223 personer. Av dem som kontaktades önskade i genomsnitt 37 procent delta i FÖVUX-studier. I likhet med rekryteringsresultatet från övriga målgrupper under det fjärde försöksåret avtog studieintresset med stigande ålder (figur 17.4). Studieintresset var större bland kvinnorna än bland männen.

17.4 Ämnen

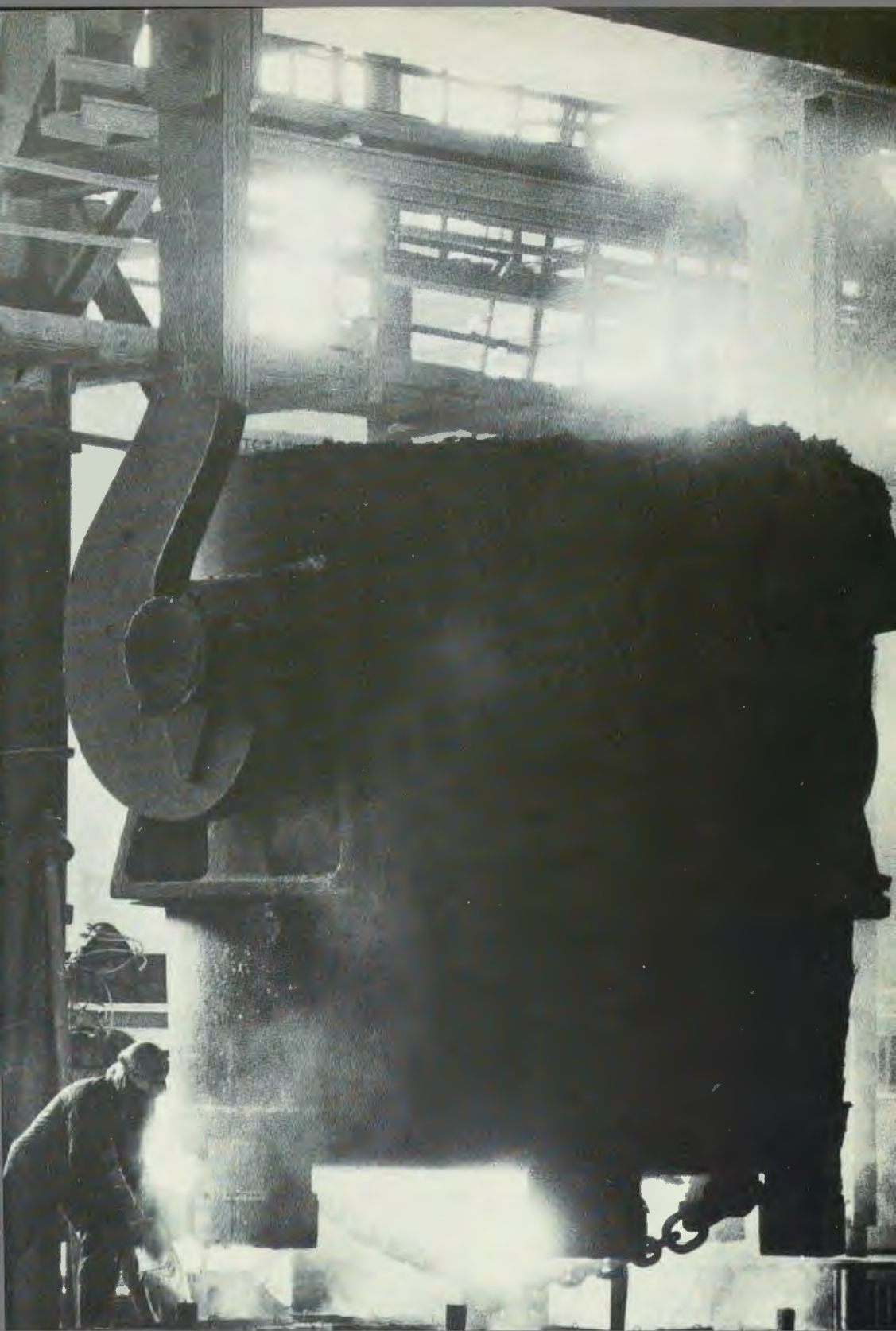
De som var intresserade av att delta i studier fick vid kontakten med studieorganisatorerna ange vilket ämne de önskade läsa. De ämnen som var aktuella i försöksverksamheten var, i likhet med tidigare försöksår,

By i glesbygd (Markitta)

Örnäset, bostadskvarter i Luleå

Studiecirkel för handikappade i FÖVUX III (Norrköping)

Studiecirkel för synskadade i FÖVUX III (Norrköping)

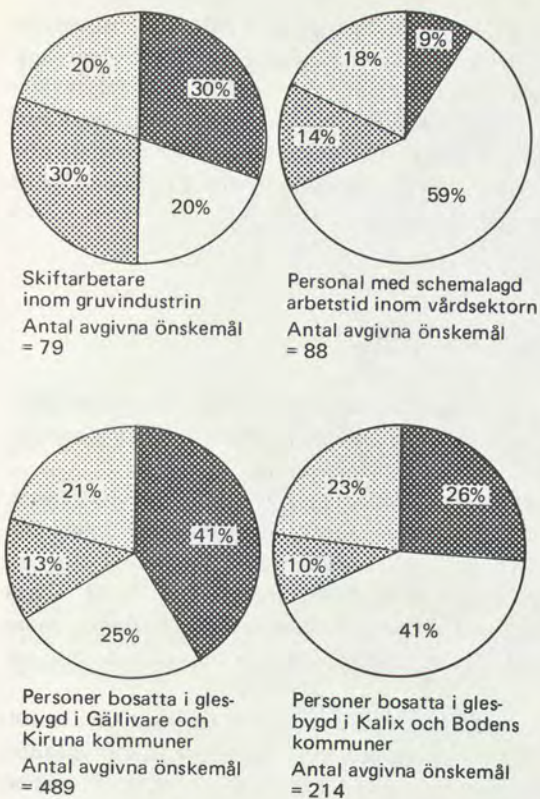
Studiecirkel i FÖVUX III (Motala)

Skiftarbetare i FÖVUX III (Norrköping)

Studiecirkel i FÖVUX III (Linköping)

Figur 17.6 Önskat ämne för dem som ville delta i FÖVUX IV, procent av avgivna önskemål

svenska, engelska, matematik och samhällskunskap.

Av de fyra ämnena var – i FÖVUX IV – svenska det som totalt sett var mest önskat, 33 procent valde att läsa detta ämne. Engelska valdes av 32 procent, samhällskunskap av 21 procent och matematik av 14 procent (tabell D.D.48).

Under FÖVUX:s tidigare försöksår har engelska varit det ämne som önskats i största utsträckning av de som ville delta i cirkelstudier. I FÖVUX IV var som ovan nämnts svenska det mest önskade ämnet. Det nya studiematerialet Ut med språket samt förekomst av tvåspråkighet – svenska och finska – i Kiruna och Gällivare kommuner, kan ha bidragit till detta.

I figur 17.6 åskådliggörs valet av ämne för de fyra olika målgrupperna.

Bland de skiftarbetande inom gruvindustrin fördelade sig önskemålen mycket jämnt på de fyra ämnena. Bland den schemabundna vårdpersonalen var engelska det mest önskade ämnet, 59 procent, vilket sammanhänger med att denna grupp i huvudsak utgjordes av kvinnor. Bland personer bosatta i glesbygd inom Kalix och Bodens kommuner valde 41 procent engelska. I Kiruna och Gällivare kommuner valde 41 procent av de kontaktade personerna att läsa svenska.

17.5 Orsaker till att inte vilja delta

På de blanketter, som studieorganisatorerna medförde under den uppsökande verksamheten, antecknade de skäl till att inte vilja delta som erhöles från dem som tackade nej till FÖVUX-studier.

Av de 105 skiftarbetare, som kontaktades av studieorganisatorerna, tackade 26 personer, dvs. 25 procent nej till cirkelstudier på betald tid.

Orsakerna till att avstå från cirkelstudier överensstämde i stor utsträckning med vad som angavs av skiftarbetarna i FÖVUX III. Några uppgav att de inte orkade med att både studera och sköta arbetet, andra att de kände sig för gamla för att studera och åter andra att de inte var intresserade av studier.

Bland vårdpersonalen med schemabundna arbetstider kontaktades 100 personer. Av dem avböjde tolv personer, dvs. tolv procent, deltagande i FÖVUX. Ett par av dem, som inte ville delta uppgav att skötseln av hem och familj tog all fritid i anspråk. Andra ansåg sig för gamla för att studera eller saknade intresse för studier.

Bland personer bosatta i glesbygdsområden var den vanligaste anledningen till att inte vilja delta i de erbjudna studierna att intresse för studier saknades. De näst vanligaste anledningarna till att tacka nej till FÖVUX var tidsbrist respektive att de kontaktade kände sig för gamla för att studera.

18 Studieverksamheten under det fjärde försöksåret

18.1 Urval av deltagare till studiecirklar

Det fjärde årets försöksplan upptog sammanlagt 115 studiecirklar om vardera 40–60 studietimmar. Det sammanlagda antalet deltagare beräknades uppgå till 620.

Inom vissa målgrupper fanns det fler som ville delta än som kunde beredas plats inom försöksverksamhetens ram. Det var då nödvändigt att slumpmässigt välja ut dem som skulle få läsa i FÖVUX-cirklar. Genomgående erbjöds de, som inte fick plats i cirklar inom försöksverksamheten kostnadsfria fritidsstudier i vanlig studiecirkelverksamhet.

18.1.1 *Anställda med obekväm arbetstid inom gruvindustrin och vårdsektorn*

Enligt planen för det fjärde försöksåret skulle 14 studiecirklar bildas med deltagare som hade obekväm arbetstid. Eftersom de som var intresserade av att delta var fler än som kunde beredas plats inom de planerade cirkelarna, togs deltagarna ut genom slumpmässiga urval. Vissa avvikelser från slumpmässigheten var dock nödvändig av produktionstekniska skäl.

Det totala antalet startade cirklar i denna grupp blev som planerat 14. Tre av cirkelarna bestod av deltagare från LKAB i Kiruna och tre cirklar av deltagare från LKAB i Svappavaara. I de återstående åtta studiecirkelarna deltog personal med schemalagd arbetstid på Gällivare lasarett.

18.1.2 *Personer bosatta i glesbygd*

Bland personer bosatta i glesbygd i Kiruna, Gällivare, Kalix och Bodens kommuner planerades sammanlagt 101 studiecirklar. 90 studiecirklar startades, varav 27 i Kiruna kommun, 38 i Gällivare kommun, 10 i Kalix kommun och 15 i Bodens kommun.

18.2 Studieorientering

Cirkelledarna gav handledning i studieteknik vid studiernas början. Enligt försöksplanen skulle deltagarna dessutom under vårterminen ges råd och

vägledning för eventuella fortsatta studier. Omfattningen av studieorienteringen varierade i de olika cirkelarna. Vid studiernas slut tillsändes samtliga deltagare bland dem med obekväma arbetstider och hälften av deltagarna som var bosatta i glesbygden en enkät. I denna enkät tillfrågades deltagarna om hur de uppfattat cirkelarbetet under det gångna läsåret och om de hade fått någon studieorientering i cirkeln. I glesbygden kring Kiruna och Gällivare uppgav mindre än hälften av deltagarna att de fått häftet Utbildnings- och samhällsinformation. I de övriga deltagargrupperna uppgav tre fjärdedelar eller mer att de fått detta häfte.

Omkring hälften av de deltagare som erhållit häftet, uppgav att det hade behandlats i cirkeln. I några studiecirklar hade inslaget av studieorientering tagits upp på någon av folkhögskolekurserna. Övriga deltagare, som hade fått studieorienteringshäftet, uppgav att de på egen hand tillgodogjort sig innehållet.

Av de deltagare, som uppgav att det förekommit någon aktivitet i cirkeln med anknytning till häftet Utbildnings- och samhällsinformation, ansåg flertalet att detta inslag givit positivt utbyte.

18.3 Ämneskurser vid folkhögskola

18.3.1 *Deltagarnas syn på ämneskurserna*

Deltagarna med obekväma arbetstid inom industrin och vårdsektorn samt de som rekryterats från glesbygd i Kalix och Bodens kommuner kompletterade de reguljära cirkelstudierna med ämneskurser på folkhögskola. Under kurserna på folkhögskolorna deltog även cirkelledarna.

Vid studiernas slut tillfrågades deltagarna om värdet av folkhögskolekurserna. Endast sex procent av de 118 deltagarna på folkhögskolekurserna ansåg att dessa kurser varit mindre givande.

Den resterande andelen deltagare svarade att internatkurserna varit mycket eller ganska givande. De som gav positiva omdömen om folkhögskolekurserna ombads därefter motivera skälet till detta. De svar, som därvid erhöles, har klassificerats i tre grupper:

- 1 Folkhögskolekurserna gav längre sammanhängande undervisning. Deltagarna fick tillfälle att mer koncentrerat ägna sig åt studiearbetet.
- 2 På folkhögskolekurserna fick deltagarna träffa och knyta kontakter med deltagare från andra orter. Dessutom gavs tillfälle att pröva på undervisning och diskussion i större grupper.
- 3 Att på folkhögskolekurserna få tillgång till bl. a. inlärningsstudio, bildband och filmer uppfattades positivt av många deltagare. Dessutom uppskattade flera deltagare folkhögskolläraernas kunnighet och kompetens. Själva kontakten med folkhögskolan och att ha fått inblick i hur arbetet på en folkhögskola bedrivs ansågs likaså av många som värdefullt.

18.3.2 Cirkelledarnas syn på ämneskurserna

På våren 1974, strax efter det att de sista ämneskurserna på folkhögskolorna hade ägt rum, genomfördes telefonintervjuer med vissa cirkelledare. De cirkelledare som därvid kontaktades hade lett studiecirklar som kompletterats med studier vid folkhögskolor. Avsikten med intervjuerna var att belysa cirkelledarnas syn på folkhögskolekurserna.

Av de 16 ledare som intervjuades, ansåg 13 att ämneskurserna vid folkhögskolan hade varit av värde för dem personligen. Samtliga cirkelledare bedömde internaten som värdefulla för cirkeldeltagarna.

Flertalet av de ledare, som själva upplevt kurserna vid folkhögskolan som värdefulla, motiverade detta med att dessa kurser bidragit till att gemenskapen i cirkeln hade fördjupats, något som hade betydelse på lång sikt både för ledaren och deltagarna. Att få kontakt med lärare på folkhögskolan och därigenom få insikt i folkhögskolans arbetsformer bedömdes likaså som något positivt av många cirkelledare.

Alla cirkelledare, förutom en, ansåg sig ha haft en påtaglig funktion att fylla vid internatkurserna. Förutom att ledaren praktiskt deltog i cirkelns arbete utgjorde hans/hennes närvaro en trygghetsfaktor för deltagarna. I de cirklar, där deltagarna läste engelska, ansåg ledarna att tillgång till inlärningsstudio på folkhögskolan varit av stor betydelse.

Cirkelledarna tillfrågades också om hur många deltagare de ansåg vara lämpligt på folkhögskolekurser. Flertalet ledare ansåg att det idealiska deltagarantalet vore 15–20 personer. Angående internatens längd framhöll ledarna att dessa inte borde överstiga tre dagar. Anledningen till detta var, att det både för deltagare och ledare kan uppstå praktiska svårigheter med längre bortavaro från hemmet.

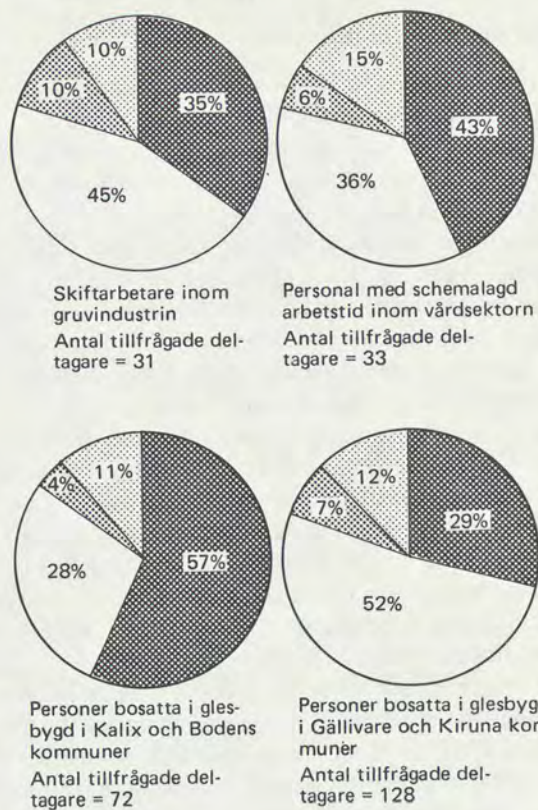
Vad beträffar antalet internat under ett läsår, ansåg flertalet ledare att tre stycken var lämpligt. Ett internat borde äga rum i slutet av höstterminen, då deltagarna hade lärt känna varandra litet mer, och två internatkurser under vårterminen.

De sammanfattade intrycket av cirkelledarnas inställning till folkhögskolekurser för studiecirklar var genomgående mycket positivt. Som ytterligare exempel på cirkelledarnas positiva bedömningar kan nämnas deltagarnas möjligheter att vidga sina erfarenheter genom kontakt med en ny miljö och nya människor, en djupare gemenskap mellan deltagarna inbördes och med cirkelledaren samt en upplevelse av hur positiv en inlärningsituation kan vara.

18.3.3 Folkhögskollärarnas syn på ämneskurserna

Sju folkhögskollärare telefonintervjuades under våren 1974, om sina erfarenheter av FÖVUX-deltagarnas ämneskurser vid folkhögskolan. De frågor som därvid ställdes var i stort sett desamma som för cirkelledarna.

Alla folkhögskollärarna utom en ansåg att de hade haft en funktion att fylla under internaten utöver själva undervisningen. Folkhögskollärarnas uppgifter hade varierat mellan t. ex. att ge deltagarna råd och anvisningar i studiearbetet, att ta hand om deltagarna, att visa dem folkhögskolan

Figur 18.1 Hur studierna motsvarat deltagarnas förväntningar i FÖVUX IV, procent

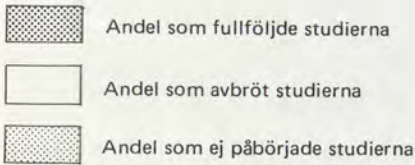
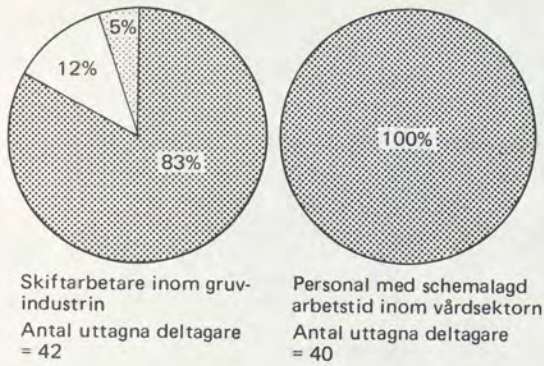

samt berätta om hur studier vid folkhögskolor är upplagda. Drygt hälften av folkhögskollärarna uppgav att ämneskurserna haft personligt värde för dem och då främst genom den kontakt som de fått med cirkelledare och deltagare.

I likhet med cirkelledarna ansåg folkhögskollärarna att deltagarantalet på en ämneskurs borde vara omkring 20 personer. Uppfattningen om internatens längd varierade för lärarna. Några ansåg att två dagar var lämpligt och några att fyra dagar var att föredra. Folkhögskollärarna ansåg vidare att det var lagom med två till tre internatkurser under ett läsår. Sammanfattningsvis var även de tillfrågade folkhögskollärarna mycket positivt inställda till ämneskurserna för FÖVUX-deltagarna.

18.4 Hur deltagarnas förväntningar inför studierna uppfyllts

I den enkät som utsändes till deltagarna vid studiernas slut, tillfrågades de bl. a. om studierna motsvarat de förväntningar som de hade haft när de

Figur 18.2 Studiernas varaktighet i FÖVUX IV för de uttagna deltagarna med obekväma arbetstider inom gruvindustrin och vårdsektorn, procent

anmälde sig till FÖVUX. Drygt två tredjedelar av dem som fullföljde studierna i de olika deltagargrupperna ansåg att studierna i FÖVUX hade motsvarat eller överträffat de förväntningar som de hade haft vid studiernas början (figur 18.1).

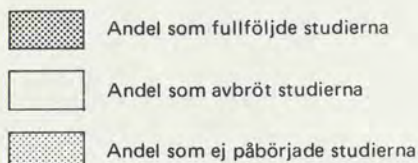
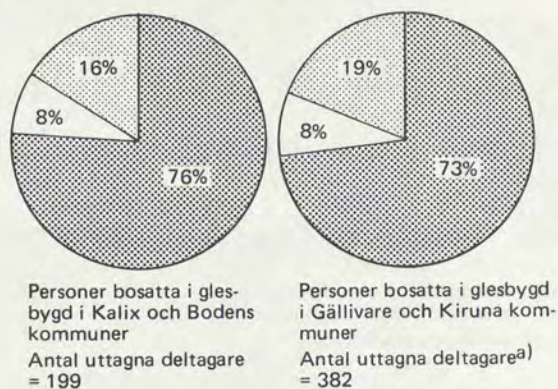
De som ansåg att utbytet av studierna varit bättre än väntat, motiverade ofta detta med att de lärt sig mer än de väntat sig. En skiftarbetare gav följande omdöme om studieverksamheten: "En fin kamratanda under hela kursen. Hann lära mig mycket under denna tid, och såg också hur mycket mer jag skulle behöva lära mig".

En annan deltagare från glesbygdscirkel skrev i sitt frågeformulär: "Hade aldrig tidigare varit med i en studiecirkel. Upptäckte att det var så mycket man behövde lära och veta, tänkte ej på det tidigare". De som deltagit i kurser på folkhögskola angav ofta internatstudierna som anledning till att studiecirkeln givit bättre utbyte än de väntat sig.

De som ansåg att studierna varit sämre än de väntat sig, uppgav oftast som skäl därtill att själva kursmaterialet varit dåligt.

18.5 Planer på fortsatta studier

Av dem, som fullföljde studierna i FÖVUX, avsåg mellan 66 och 90 procent av deltagarna i de olika grupperna att fortsätta studera. Bland de skiftarbetande inom gruvindustrin önskade 39 procent fortsätta med en studiecirkel i samma ämne som de läst i FÖVUX. Motsvarande andelar

Figur 18.3 Studiernas varaktighet i FÖVUX IV för de uttagna deltagarna bosatta i glesbygd, procent

a) Närvarolistor från 3 studiecirklar saknas pga att studierna fortfarande pågick vid utvärderingstidpunkten

från övriga tre deltagargrupper varierade mellan 51 och 66 procent (tabell D. 51).

Skälen till att vilja fortsätta studera varierade mycket mellan deltagarna. Flertalet deltagare med planer på fortsatta studier motiverade dock detta beslut med att de nu kände behov av studier.

Bland deltagarna i Kiruna och Gällivare fanns de som var tvåspråkiga och som hade bristfälliga kunskaper i svenska språket. Några av dessa deltagare ville fortsätta studera för att lära sig bättre svenska. En av dessa deltagare gav följande motivering till fortsatta studier: "Mitt modersmål är finska. När man läser engelska så lär man sig samtidigt svenska. Observera att vi talar bara finska i Vittangi!"

Bland deltagarna med obehäva arbetstider inom gruvindustrin och vårdsektorn anförde många som skäl till varför de inte tänkte fortsätta studera att deras skiftgång helt omöjliggjorde regelbundet deltagande i fritidsstudier.

De glesbygdsparticipanter som inte avsåg att fortsätta studera i någon form nämnde skäl såsom barnvaksproblem, tidsbrist, dålig hälsa eller bristande intresse för studier.

18.6 Studiernas varaktighet

Den övervägande andelen deltagare, som uttogs till FÖVUX-cirkel, fullföljde studierna. Bland deltagarna med schemalagd arbetstid inom

vårdsektorn fullföljde samtliga cirkelstudierna i FÖVUX (en deltagare som skulle ha semester ersattes av en annan deltagare före cirkelstarten).

Bland deltagarna med skiftarbete inom gruvindustrin var likaså andelen som fullföljde studierna stor, 83 procent. Omkring två tredjedelar av deltagarna i glesbygdscirklarna fullföljde studierna i FÖVUX (figur 18.3).

18.6.1 *Orsaker till att inte påbörja studierna*

Bland de uttagna deltagarna med obekväma arbetstider var det endast två personer som inte påbörjade de planerade FÖVUX-studierna. Båda var skiftarbetare inom gruvindustrin, och för denna målgrupp liksom för den schemabundna vårdpersonalen skulle studierna äga rum på betald arbetstid. De skiftarbetare som anmälde sig till FÖVUX-studier, fördelade sig på sju olika skiftscheman, varför det var omöjligt att bilda cirklar med deltagare som hade gemensamma arbetstider. För de två skiftarbetare, som inte påbörjade FÖVUX-studierna, kom studiecirkeln att helt förläggas på fritid och av denna anledning började de inte i cirkeln.

Sjukdom, olyckshändelse eller tidsbrist var de vanligaste anledningarna till att uttagna deltagare i glesbygdsområdena inte påbörjade studierna. Andra skäl till att inte börja i cirkeln var för personerna i denna grupp att de inte lyckades ordna lämplig barntillsyn eller att arbetet sammanföll med tiden för cirkelsammankomsterna.

18.6.2 *Orsaker till att avbryta studierna*

Fem skiftarbetare inom gruvindustrin avbröt studierna i FÖVUX. Skälen till att dessa deltagare slutade i cirkeln var i samtliga fall av praktisk natur.

Åtta procent av deltagarna i glesbygdsområdena avbröt cirkelstudierna. I likhet med skiftarbetarna förelåg ofta praktiska svårigheter för dem som avbröt studierna.

The first part of the document discusses the importance of maintaining accurate records of all transactions. It emphasizes that proper record-keeping is essential for the success of any business and for the protection of the interests of all parties involved. The text also mentions the need for regular audits and the importance of having a clear system in place for handling financial data.

CHAPTER II

This chapter focuses on the various methods used to collect and analyze financial data. It covers topics such as the use of spreadsheets, the importance of data accuracy, and the different ways in which financial information can be presented. The text also discusses the role of technology in modern accounting and the challenges that arise from using digital tools. It concludes by highlighting the need for continuous learning and adaptation in the field of finance.

CHAPTER III

The third chapter explores the different types of financial statements and how they are used to evaluate a company's performance. It discusses the balance sheet, the income statement, and the cash flow statement, providing a detailed explanation of each. The text also covers the importance of comparing financial data over time and across different companies to gain a better understanding of the industry and the company's position within it.

CHAPTER IV

This chapter deals with the various ways in which financial data can be used to make informed decisions. It discusses the role of financial analysis in investment decisions, the importance of understanding risk, and the different ways in which financial information can be used to identify opportunities for growth. The text also mentions the need for transparency and the importance of having a clear understanding of the underlying data.

CHAPTER V

The final chapter provides a summary of the key points discussed throughout the document. It emphasizes the importance of maintaining accurate records, the need for regular audits, and the role of technology in modern accounting. The text concludes by encouraging readers to continue to learn and adapt in the ever-changing world of finance.

19 Planerad verksamhet under det femte försöksåret

Kommittén fortsätter med försöksverksamheten under budgetåret 1974/75. Detta femte försöksår äger rum efter det att huvudbetänkandet har utgivits. Kommittén har därför funnit det lämpligt att inte pröva nya rekryteringsfrämjande åtgärder, utan istället fortsätta den försöksverksamhet som genomfördes under FÖVUX IV. Försöksverksamheten har i likhet med det föregående försöksåret förlagts till Norrbottens län. Liksom tidigare år utgörs målgruppen av vuxna, i åldern 25 till 67 år, som har sex- eller sjuårig folkskola som grundutbildning och som inte tidigare deltagit i vuxenutbildning. De uppsökta får välja mellan samma fyra ämnen som under tidigare år dvs. samhällskunskap, svenska, engelska eller matematik. Möjligheterna att välja mellan olika studiematerial kommer emellertid att vara betydligt större. De uppsökta som valt ämnet samhällskunskap kommer t. ex. att erbjudas att studera fackliga ämnen.

Verksamheten under det femte försöksåret riktas till fyra olika målgrupper; anställda med obekvämt arbetstid, anställda med normal arbetstidsförläggning, personer bosatta i glesbygd samt hemarbetande kvinnor bosatta i vissa bostadsområden i tätort.

Anställda med obekvämt arbetstid kommer på två arbetsplatser att erbjudas studier på fritid utan stimulansbidrag med ledighet från arbetet vid de tillfällen då cirkelsammankomsten infaller på arbetstid. På en arbetsplats kommer de anställda att erbjudas studier på betald arbetstid. För dessa båda deltagargrupper kommer cirkelstudierna att kompletteras med ämneskurser på folkhögskola. På ytterligare en arbetsplats erbjuds de som kontaktas av studieorganisatörerna studier på fritid utan studiestöd och utan stimulansbidrag.

Under FÖVUX IV bedrevs uppsökande verksamhet till cirkelstudier bland personer bosatta i vissa glesbygdsområden i Norrbottens län. Även i FÖVUX V kommer glesbygdsbor att uppsökas och erbjudas studier i FÖVUX. Uppsökande verksamhet kommer dels att äga rum i de glesbygdsbyar som ingick under FÖVUX IV, dels i byar där FÖVUX inte haft någon försöksverksamhet. Avsikten är att bedriva uppsökande verksamhet i så stor omfattning som möjligt med undantag av tätorterna i de utvalda kommunerna. De uppsökta personerna i glesbygdsområdena kommer att erbjudas cirkelstudier med kompletterande kurser på folk-

högskola. I en kommun i Norrbottens län planeras uppsökande verksamhet bland hemarbetande kvinnor. För att underlätta kvinnornas möjlighet till att delta i studier kommer kollektiv barntillsyn att anordnas.

Verksamheten under det femte försöksåret kommer senare att redovisas.

IV Kommitténs överväganden och förslag

20 Allmänna överväganden

20.1 Utbildningens uppgifter

Den enskildes livsvillkor och personliga utveckling sammanhänger med den utbildning han fått. Utbildningen spelar en stor roll för möjligheterna vid yrkesvalet, vilket i sin tur påverkar inte bara den enskildes ekonomiska standard, utan även arbetsmiljön, självständigheten i arbetet och graden av inflytande på arbetsplatsen. Utbildningen har också stor betydelse för människors möjligheter att tillvarata sina intressen gentemot myndigheter, företag och organisationer samt deras förmåga att göra insatser i samhällslivet. Vidare ger utbildningen i allmänhet individen ett bättre utgångsläge när det gäller att tillgodogöra sig kulturupplevelser. Vad beträffar utbildningspolitikens inriktning har förutvarande statsrådet Alva Myrdal framhållit följande:

”Det mest strategiska inslaget, det där vi skjuter av en verklig spjutspets mot framtiden, är utan tvivel utbildningspolitiken. Den innebär ett jättelyft ut ur det gamla klassamhället, där klassuppdelningen så obönhörligt följde just utbildningsskillnaderna”.

Det finns sålunda ett starkt samband mellan människors utbildningsbakgrund och fördelningen av samhällets välfärdsresurser. Kortutbildade är i allmänhet missgynnade när det gäller inkomst och arbete, status och inflytande, medan personer med längre utbildning oftast har ett bättre utgångsläge i olika avseenden. Utbildningens samband med andra variabler har tidigare beskrivits i kapitel 7.

Det föreligger stora utbildningsskillnader mellan olika grupper i samhället. Dessa skillnader finns både inom och – framför allt – mellan generationerna. Dagens ungdomar erhåller en nioårig obligatorisk utbildning i grundskolan och flertalet går vidare till studier i gymnasieskolan. Genomsnittligen erhåller ungdomarna nu elva års utbildning. Mot detta kan ställas, att närmare två tredjedelar av dem, som är i förvärvsaktiv ålder – mellan 20 och 65 år – endast har genomgått en sex-, sju- eller åttaårig utbildning i folkskolan. Bara omkring en femtedel har erhållit utbildning motsvarande grundskolan och omkring en tiondel gymnasieskoleutbildning eller mera.

Tar man hänsyn till att innehållet förändras i de kunskaper skolan ger, framstår utbildningsklyftorna i vissa avseenden som än mera markerade, eftersom de längre utbildade yngre generationerna fått en utbildning som

är mera aktuell och anpassad till dagens samhälle och arbetsliv än den som de äldre generationerna fått. Dessutom har den som erhållit en längre grundutbildning som regel större möjligheter att själv utöka sina kunskaper genom fritidsstudier och kulturaktiviteter samt genom att tillgodogöra sig information i massmedier.

Den vuxenutbildning på grund- och gymnasieskolenivå, som särskilt syftar till att nå de utbildningsmässigt missgynnade, brukar benämnas *överbryggande utbildning*. Utbildningsklyftorna är nu så stora att enligt FÖVUX:s mening högsta prioritet måste ges reformer inom den överbryggande utbildningen, som skall syfta till att ge de kortutbildade och kulturellt eftersatta grupperna möjligheter att utnyttja de utbildningsresurser samhället förfogar över.

På grund av utbildningsväsendets expansion och kunskapsmassans förändringar kan det emellertid antas föreligga ett ständigt behov av överbryggande utbildning. Till detta bidrar också den sociala selektion, som finns i ungdomsskolan och som, trots att den med all kraft måste motarbetas, kanske aldrig helt kan övervinnas. Det råder enighet om nödvändigheten att starkt prioritera utbyggnaden såväl av vuxenutbildningsorganisationen som av det studiesociala stödet till vuxna. I valet mellan att ge ett mindre stöd åt alla eller att vidta speciella åtgärder för begränsade målgrupper finner FÖVUX det angeläget, att ett bättre stöd ges åt de mest eftersatta grupperna. Kommittén anser vidare att inom ramen för den överbryggande utbildningen särskilda åtgärder bör vidtas för att bredda rekryteringen och anpassa undervisningen för deltagare, som saknar studievana och som är mindre studiemotiverade. Den överbryggande vuxenutbildningen bör ha lett till genomgripande förbättringar av de kortutbildades studieförutsättningar och dessutom nått en avsevärd omfattning innan någon mer betydande ökning av resurserna till vuxenstudier på det eftergymnasiala stadiet kan komma ifråga.

Av de omkring tre miljoner människor, som har fått enbart folkskola samt eventuell yrkesutbildning, deltar givetvis många i någon form av vuxenutbildning. Olika undersökningar visar emellertid att en del vuxenutbildningsformer främst utnyttjas av yngre och relativt väl studieförberedda vuxna, medan de utbildningsmässigt sämre ställda upplever svårigheter att utnyttja utbudet. Många vuxna, särskilt äldre, har dessutom svag motivation för studier och är osäkra på sin studieförmåga. Studieförbunden synes ha lättast att nå de äldre och kortutbildade, då cirkelstudierna i allmänhet är bättre anpassade till deras studieförutsättningar. FÖVUX har sedan 1970 bedrivit försök med uppsökande verksamhet i syfte att nå de vuxna, som har den kortaste utbildningen, de största miljöhindren och den lägsta anspråksnivån, men som ofta har stor outnyttjad studieförmåga. Erfarenheterna har visat att uppsökande verksamhet är en effektiv metod när det gäller att rekrytera kortutbildade vuxna till studier. Enligt FÖVUX:s mening erbjuder också cirkelstudier stora fördelar när det gäller att övervinna studiehinder bland kortutbildade.

Heltidsstudier i skolmässiga former kan verka avskräckande på dem som inte har klara studieambitioner. Yrkesarbetet intar vidare för de

flesta människor en så central roll i tillvaron, att man inte helt vill avstå från detta. Med hänsyn till nödvändigheten att nå de mest eftersatta grupperna bör därför de kraftigaste stimulansåtgärderna sättas in när det gäller att utvidga sektorn för studier på fritid och deltid, främst i studiecirklar. Dessa är dessutom från samhällets synpunkt mindre kostnadskrävande än heltidsstudier. En sådan inriktning av vuxenutbildningen utesluter emellertid inte att studierna i viss utsträckning måste kunna få inkräkta på yrkesarbetet.

20.2 Omfattningen av FÖVUX:s förslag

I FÖVUX:s direktiv av 1970-01-23 konstaterades att en av de viktigaste frågorna vid det fortsatta reformarbetet med vuxenutbildningen var, hur man skulle utveckla lämpliga uppsökande åtgärder, som riktade sig till de utbildningsmässigt sämst tillgodosedda. Det framhölls, att en försöksverksamhet borde genomföras för att man skulle kunna undersöka vilka förhållanden, som medverkade till att personer med kort och bristfällig grundutbildning inte utnyttjade möjligheterna till vuxenutbildning.

I direktiven gavs också vissa riktlinjer för hur försöksverksamheten skulle läggas upp. Det påpekades bl. a. att särskilda rekryteringsfrämjande åtgärder borde användas, att studierna skulle genomföras i studiecirklar, att de rekryteringsfrämjande effekterna av skilda typer av ekonomiskt stöd under studierna skulle prövas och att verksamheten borde utformas, så att det fanns betryggande möjligheter att kontrollera och utvärdera effekten av de olika åtgärderna. Det uppdrogs också åt FÖVUX att samråda med berörda myndigheter och med SVUX.

Direktiven följde i huvudsak innehållet i den skrivelse från LO och ABF, som föranledde kommitténs tillkallande. Beträffande direktiven och skrivelsen se också kapitlen 1-2.

I direktiven angavs inte några särskilda reformförslag, som FÖVUX borde pröva, utan kommittén har haft möjlighet att förutsättningslöst överväga olika åtgärder inom de områden, där försöksverksamhet bedrivs.

I enlighet med direktiven ansvarar kommittén för försöksverksamhet inom olika delar av landet. Målgruppen i verksamheten utgörs av kortutbildade vuxna med ingen eller liten tidigare erfarenhet av vuxenutbildning. Särskild uppmärksamhet har FÖVUX ägnat skiftarbetare och andra anställda med obekvämt arbetstid, handikappade, personer bosatta i glesbygd och hemarbetande kvinnor.

Försöksverksamheten omfattar i huvudsak följande områden:

- 1 Uppsökande verksamhet på arbetsplatser och i bostadsområden för att rekrytera kortutbildade vuxna främst till studier i studiecirklar, men också till ämneskurser vid folkhögskola.
- 2 Studiecirkelverksamhet och ämneskursverksamhet.
- 3 Studier helt eller delvis på arbetstid för deltagare i studiecirklar och ämneskurser.

Kommittén har funnit det naturligt, att också begränsa sina förslag till i huvudsak ovannämnda områden.

Kommitténs förslag beträffande uppsökande verksamhet redovisas i kapitel 21, beträffande studiecirkelverksamhet och folkhögskolekurser i kapitlet 22 respektive 23 och beträffande studiestöd i kapitel 24.

När det gäller gränsdragningen till annat utredningsarbete inom vuxenutbildningsområdet bör följande nämnas. Förslag till lösning av frågan om rätt till ledighet för utbildning har framlagts av en interdepartemental arbetsgrupp (se avsnitt 21.3.3). När det gäller förslagen rörande ämneskurser vid folkhögskola har kommittén tagit hänsyn till folkhögskoleutredningens pågående arbete (se kapitel 23). Mellan FÖVUX och SVUX har den gränsdragningen gjorts, att FÖVUX behandlar studiestöd åt deltagare i de vuxenutbildningsformer, som ingår i försöksverksamheten, nämligen studiecirklar och ämneskurser vid folkhögskolor, medan SVUX behandlar studiestödet för mer omfattande studier i främst kommunal vuxenutbildning, folkhögskolor och högskolor (se avsnitt 24.4.2). FÖVUX framlägger inte heller några förslag till lösningar när det gäller vissa studiehinder utanför utbildningssektorn, vilka aktualiserats genom försöksverksamheten. Hit hör t. ex. frågan om barntillsyn och frågan om färdtjänst för handikappade. Dessa problem har behandlats av barnstugeutredningen respektive kommunalekonomiska utredningen. Kommitténs förslag ligger alltså i huvudsak inom ramen för det fria och frivilliga folkbildningsarbetet. Förslagen omfattar dock inte studieförbundens kulturverksamhet eller undervisningen i svenska med samhällsorientering för vuxna invandrare. Dessa frågor har utretts och beslut om dem har fattats i annat sammanhang.

20.3 Fortsatt reformutveckling inom vuxenutbildningen

Enligt FÖVUX:s bedömning är det av stor betydelse att utvecklingen av vuxenutbildningen ägnas fortsatt uppmärksamhet. De olika delreformererna bör så långt möjligt utvärderas och samspelet mellan dem studeras, så att bästa möjliga effekter uppnås. Det är därvid av vikt att underlätta en successiv vidareutveckling och förbättring av de reformer som genomförts. Kommittén utgår därför från att statsmakterna vidtar lämpliga åtgärder för att aktivt främja en sådan kontinuerlig utveckling av reformarbetet.

20.4 Planeringsperiod

FÖVUX bedömer det som önskvärt med en successiv uppbyggnad av reformerna inom vuxenutbildningen och föreslår därför en planeringsperiod om fem år för de av kommittén framförda förslagen. De kostnader, som reformerna medför, avses alltså fördelas över dessa fem år.

20.5 Ikraftträdande

Kommitténs förslag till reformer bör kunna träda i kraft 1975-07-01.

1900

1900

1900

1900

21 Uppsökande verksamhet

21.1 Den uppsökande verksamhetens uppgifter

Uppsökande verksamhet är, med den innebörd FÖVUX vill lägga i begreppet, en form av selektiv rekrytering till studier. Avsikten är att verksamheten skall riktas mot vissa bestämda grupper av vuxna – främst sådana som inte söker sig till vuxenutbildningen på eget initiativ och för vilka generella informationsinsatser inte är tillräckliga. Huvudmomentet i den uppsökande verksamheten är personliga samtal mellan uppsökarna (studieorganisatörerna) och dem som skall uppsökas. Samtalen kan kompletteras med andra åtgärder, t. ex. utsändande av informationsmaterial och telefonsamtal som förberedelse och uppföljning av samtalen. Den uppsökande verksamheten kan också kombineras med olika former av studiestödjande åtgärder och insatser för att undanröja studiehinder. FÖVUX betraktar däremot inte information enbart genom telefonsamtal eller utsändande av informationsmaterial som uppsökande verksamhet.

Uppsökande verksamhet av ovannämnda typ har förekommit under lång tid inom folkrörelserna. Dessa studierekryterande aktiviteter skiljer sig inte särskilt mycket från det kontaktarbete i syfte att värva medlemmar och propagera för samhällsförändringar, som folkrörelserna alltid bedrivit och som är ett naturligt inslag i en demokrati. Å ena sidan fackligt, politiskt eller annat ideellt arbete och å andra sidan studieverksamhet kan sägas utgöra förutsättningar för och betinga varandra.

1967 års vuxenutbildningsreform innebar en expansion av vuxenutbildningen. Efter hand kom emellertid större uppmärksamhet att ägnas åt den otillfredsställande rekryteringen och allt fler insåg nödvändigheten av uppsökande verksamhet för att kunna nå de kortutbildade och bredda rekryteringen. Enligt FÖVUX:s mening har folkrörelserna de bästa förutsättningarna att lyckas med detta, varför ökade resurser bör tilldelas uppsökande verksamhet med anknytning till det folkbildningsarbete, som bedrivs inom studieförbund, fackliga organisationer och andra folkrörelser.

Beträffande den utbildningspolitiska diskussion rörande bl. a. rekryteringen till vuxenutbildningen, som föregick FÖVUX:s tillsättande hänvisas till kapitel 4. De kortutbildades karakteristika i olika avseenden och uppgifter om rekryteringen till olika vuxenutbildningsformer redovisas i kapitel 7, medan den uppsökande verksamhetens syfte, metoder och nuvarande omfattning beskrivs i kapitel 8.

21.2 Erfarenheter från försöksverksamheten

Målet med FÖVUX:s försöksverksamhet har kommittén formulerat på följande sätt:

- Avsikten med försöksverksamheten är att genom uppsökande verksamhet, cirkelstudier och folkhögskolekurser förvärva erfarenheter, som kan komma reformarbetet på vuxenutbildningsområdet tillgodo, så att de kortutbildade, lågavlönade och kulturellt sämst lottade ges möjligheter, att utnyttja de utbildningsresurser samhället förfogar över.

Inom denna ram har FÖVUX för olika målgrupper prövat olika metoder för att stimulera till deltagande i vuxenstudier.

FÖVUX-verksamheten visar att en mycket stor andel av de uppsökta kortutbildade kan rekryteras till studier, om den uppsökande verksamheten genomförs på ett riktigt sätt och om en del viktiga studiehinder undanröjs.

I bostadsområden utgör i regel denna andel omkring en tredjedel, och på arbetsplatser normalt sett omkring hälften av de uppsökta. Resultaten varierar emellertid i hög grad bl. a. beroende på vilka studievillkor som erbjuds. När det finns ett stort uppdämt studiebehov och avgörande studiehinder undanröjs genom förmånliga studievillkor — t. ex. när skiftarbetare inom industrin och schemabunden personal inom sjukvården ges möjlighet att studera på betald arbetstid — kan andelen, som anmäler sig till studier, uppgå till mer än två tredjedelar av de uppsökta.

Enligt kommitténs bedömning har FÖVUX:s goda rekryteringsresultat varit möjliga på grund av att följande villkor varit uppfyllda:

- 1 Rekryteringen har gjorts genom uppsökande verksamhet.
- 2 Som uppsökare har använts personer som i regel själva tillhört målgruppen, t. ex. fackliga studieorganisatörer på arbetsplatser och förtroendevalda i handikapporganisationer.
- 3 Studieorganisatörerna har varit utbildade för sin uppgift.
- 4 Studiecirkelarna har anordnats av målgruppen närstående studieförbund.
- 5 Studierna har bedrivits i studiecirkelform (under de fjärde och femte försöksåren kompletterad med ämneskurser vid folkhögskola), varigenom studietakt och studiematerial kunnat anpassas efter deltagarnas behov och förutsättningar.
- 6 Studierna har varit kostnadsfria för deltagarna.
- 7 Förmånligare studievillkor än i normala cirkelstudier har förekommit i vissa fall (studier helt eller delvis på arbetstid, studiestöd, stimulansbidrag).
- 8 I samband med studier på arbetstid har i allmänhet funnits ett fungerande system med ersättare på arbetsplatserna.
- 9 I samband med uppsökande verksamhet bland anställda har planeringen av studiernas tidsmässiga och lokalmässiga förläggning genomförts i samarbete mellan studieförbund, fackförening och

företag.

- 10 I samband med uppsökande verksamhet bland hemarbetande kvinnor har studiestödet inneburit möjlighet att få hjälp med barntillsyn.
- 11 I samband med uppsökande verksamhet bland handikappade har studiestödet inneburit möjlighet att få hjälp med färdtjänst och olika slag av hjälpmedel.
- 12 I samband med uppsökande verksamhet i glesbygd har studierna lokaliserats på ett sådant sätt, att problemen med de långa restiderna minskat.

21.3 Gällande och föreslagna bestämmelser av betydelse för uppsökande verksamhet

21.3.1 *Nuvarande resurser till uppsökande verksamhet*

Det finns inga särskilda medel anslagna till studieförbunden för uppsökande verksamhet. Enligt kungörelsen (1963:463) om statsbidrag till det fria och frivilliga folkbildningsarbetet (folkbildningskungörelsen) (ändrad senast 1974:455) utgår dock fr. o. m. budgetåret 1970/71 ett tilläggsbidrag, som då var 10 kr och som numera är 15 kr per studietimme för allmän studiecirkel, vilken i huvudsak motsvarar utbildning enligt läroplanen för grundskolan i ämnena svenska, engelska, matematik och samhällskunskap, samt för allmän studiecirkel, som syftar till utvecklande av handikappades färdigheter att meddela sig. Tilläggsbidraget till dessa prioriterade cirklar har införts dels för att om möjligt göra undervisningen kostnadsfri för deltagarna, dels för att möjliggöra en aktiv uppsökande verksamhet. Konstruktionen innebär, att om studieförbunden använder hela tilläggsbidraget eller delar av detta till uppsökande verksamhet, så medför det högre deltagaravgifter. I det läget har studieförbunden i allmänhet prioriterat kostnadsänkningen för deltagarna framför den uppsökande verksamheten. Trots detta har den uppsökande verksamheten fått en viss omfattning, framför allt i kommuner med generösa bidrag till folkbildningsarbetet.

Undervisningen för invandrare i svenska språket m. m. är reglerad genom vissa särbestämmelser i folkbildningskungörelsen. Bland annat utgår för kostnader i samband med uppsökande verksamhet och lokal administration bidrag med 20 kr per studietimme. (Kommunala bidrag utgår i allmänhet inte till undervisning för invandrare, då denna betraktas som en statlig angelägenhet.)

I kungörelsen (1971:424) om kommunal och statlig vuxenutbildning föreskrivs att statsbidrag utgår "till kostnader för intagning av elever till kommunal vuxenutbildning och därmed sammanhängande åtgärder samt till kostnader för bidrag, som kommun finner skäl bevilja studieförbund för uppsökande verksamhet", med ett belopp motsvarande två procent av statsbidraget till lönekostnader för skolledare och lärare inom kommunal vuxenutbildning. Av statsbidraget utbetalas ett belopp motsvarande 1,8 procent av lönekostnaderna automatiskt till kommunerna, medan 0,2 procent fördelas av SÖ efter ansökan.

21.3.2 *Förtroendemannalagen*

I lagen (1974:358) om facklig förtroendemans ställning på arbetsplatsen (förtroendemannalagen), som gäller från 1974-07-01 och även omfattar studieorganisationer, under förutsättning att de är anställda hos arbetsgivaren, medges facklig förtroedeman rätt att utföra fackligt arbete – inklusive uppsökande verksamhet för studier – på betald arbetstid.

Lagen är avsedd att ge underlag för den fackliga verksamhet, som utgör en förutsättning för reformarbetet på arbetslivets område. Lagen gäller alla former av facklig verksamhet, men begränsas till förtroendevalda som utsetts av facklig organisation, vilken har eller brukar ha kollektivavtal för arbetsplatsen. En facklig förtroedeman får inte hindras att fullgöra sitt uppdrag och han skyddas mot försämrade anställningsvillkor på grund av uppdraget. Förtroendemannen har vid driftsinskränkningar rätt till fortsatt arbete, under förutsättning att han har fackliga uppgifter av särskild betydelse för verksamheten på arbetsplatsen. Lagen innebär vidare att de fackliga organisationerna har tolkningsföreträde, dvs. vid tvist bestämmer de lagens tillämpning intill dess tvisten har prövats. Flera av lagreglerna är dispositiva, vilket innebär att de genom kollektivavtal kan anpassas till de varierande förhållanden, som råder inom olika branscher. Med förtroendemannalagen som stöd kan de fackliga organisationerna alltså förhandla med arbetsgivarna om avtal, som reglerar den närmare tillämpningen av lagen.

Facklig förtroedeman har enligt lagen rätt till erforderlig ledighet för facklig verksamhet, men ledigheten får inte sträcka sig längre än som är rimligt med hänsyn till förhållandena på den enskilda arbetsplatsen, t. ex. med beaktande av hur många medlemmar som förtroendemannen har att företräda. Ledigheten skall förläggas så att den inte medför betydande hinder för arbetets behöriga gång. Facklig verksamhet, som avser arbetsplatsen, får ske på betald arbetstid.

I specialmotiveringen till 1 § i lagen (proposition 1974:88) uttalar föredragande statsrådet bl. a. följande om lagens tillämpningsområde:

”Jag föreslår dock att begreppet facklig verksamhet skall få en något vidare omfattning i förtroendemannalagen. Det bör även gälla sådan verksamhet, som i övrigt berör de anställda i deras ställning av arbetstagare. Jag avser inte bara centrala fackliga uppgifter, utan även uppgifter som ligger nära facklig verksamhet i traditionell mening, men där arbetstagarnas intressen inte kan sägas vara riktade direkt mot den egna arbetsgivaren. Jag kan ta ett exempel från det pågående utredningsarbetet angående arbetstagares rätt till ledighet för utbildning. Skulle genom en sådan lagstiftning arbetstagare ges rätt till viss ledighet för studier, skall det självfallet anses som facklig verksamhet om en förtroedeman träder i förhandling med arbetsgivaren om tillämpningen av lagen på den enskilda arbetsplatsen, t. ex. angående en arbetstagares rätt till ledighet eller rörande planeringen av ledigheterna på en arbetsplats. Lagen kan komma att förutsätta att fackliga förtroendeman är verksamma på arbetsplatserna för att informera arbetstagarna om deras rätt till ledighet, intressera dem för studier eller organisera studieverksamheten. Sådan verksamhet kan knappast sägas direkt angå förhållandet till arbetsgivaren, men verksamheten gagnar ändå arbetstagarna i denna deras egenskap. Utbildning har betydelse för ett ökat anställningsskydd och för

arbetstagarnas anpassning till förändringar i samhället. Även verksamhet av nu berört slag bör därför omfattas av förtroendemannalagen.”

Enligt lagen får alltså fackliga studieorganisatörer bedriva uppsökande verksamhet på betald arbetstid. Studieorganisationsutbildning får likaså anordnas på betald arbetstid. Att studieorganisationsutbildningen förläggs utanför arbetsplatsen utgör här inget hinder, under förutsättning att den dels har rimlig omfattning, dels utgör förberedelse för studieverksamhet bland anställda på det företag, där förtroendemannen är verksam. Enligt FÖVUX:s uppfattning torde en eller ett par veckor i normalfallet vara en rimlig längd på studieorganisationsutbildningen.

Förtroendemannalagen omfattar inte enbart förtroendemän, som valts vid möte till uppdrag för en längre tid, utan lagen gäller alla förtroendemän som utsetts av fackföreningen, även mer tillfälliga funktionärer, t. ex. studieorganisatörer som fackföreningen vid början av en uppsökande verksamhet utsett att handha rekryteringsarbetet.

21.3.3 Förslaget till studieledighetslag

I en promemoria (Ds A 1974:2) med förslag till lag om arbetstagares rätt till ledighet för utbildning – här benämnd studieledighetslagen – som framlagts av en interdepartemental arbetsgrupp, föreslås en lagfäst rätt till ledighet från anställning för att undergå utbildning.

Det framlagda lagförslaget syftar till att förbättra de anställdas möjligheter att bedriva studier. Lagen föreslås gälla anställda i såväl allmän som enskild tjänst. Den avser vidare både arbetsplatser med många anställda och utpräglade småföretag. Någon begränsning i fråga om utbildningens art förordas inte. Det ankommer på den anställde själv att avgöra inriktningen av utbildningen.

I likhet med t. ex. lagen om facklig förtroendemans ställning på arbetsplatsen avses också studieledighetslagen vara en ramlag, som förutsätts kompletterad av kollektivavtal. Vissa av lagreglerna är därför dispositiva, nämligen de som rör kvalifikationstid och förläggning av ledighet. De fackliga organisationerna ges en central ställning, särskilt när det gäller att prioritera mellan olika anställda, som önskar ledighet, och när det gäller förläggningen av ledigheten.

Ledighetens längd föreslås inte reglerad i lagen, men kan komma att regleras i avtal, som sluts till följd av den nya lagstiftningen. Däremot ges utförliga regler om hur begärd ledighet skall förläggas. Det sägs, att detta bör ske med hänsyn till både den anställdes önskemål och till intresset av att verksamheten hos arbetsgivaren kan fortgå utan allvarlig störning. Arbetsgivare kan skjuta upp ledighet för facklig utbildning och kortare ledighet – dvs. högst 40 timmar – i högst två veckor och längre ledighet – dvs. mer än 40 timmar – i högst sex månader. Efter dessa tidsfrister har de fackliga organisationerna tolkningsföreträdare, dvs. deras samtycke krävs, om uppskovet skall kunna vara längre.

Hur många anställda inom ett företag, som samtidigt skall kunna vara lediga för utbildning, föreslås inte reglerat i lagen, men kan komma att

bestämmas i avtal mellan parterna. När det gäller turordningen mellan olika anställda, som samtidigt önskar ledighet, bör i första hand företräde ges åt personer, som önskar ledighet för facklig utbildning. Härfter ges ledighet i mån av utrymme åt andra anställda, som vid tiden för ledighetens början varit verksamma hos arbetsgivaren de senaste sex månaderna eller sammanlagt minst tolv månader under de senaste två åren. Därvid prioriteras de som har högst åttaårig grundutbildning. I övrigt grundas företrädet på anställningstidens längd.

Lagen om arbetstagares rätt till ledighet för utbildning föreslås träda i kraft 1975-01-01. I samtliga fall gäller lagen endast obetald ledighet. Studiefinansieringsfrågan förutsätts lösas i annat sammanhang. Förslaget är för närvarande föremål för remissbehandling.

21.4 Den uppsökande verksamhetens organisation

21.4.1 *Anordnare av uppsökande verksamhet*

FÖVUX har i avsnitt 8.1.6 mera ingående framfört synpunkter rörande vilka krav, som bör ställas på en studieorganisation. Det är därför tillräckligt att i detta sammanhang poängtera endast de viktigaste av dessa synpunkter.

Studieorganisationerna bör om möjligt själva tillhöra målgruppen för den uppsökande verksamheten eller ha en liknande bakgrund, som personerna i målgruppen. Härigenom kan man förutsätta att uppsökarna har större förståelse för de uppsöktas situation och kunskaper om förhållandena på den aktuella arbetsplatsen, inom den aktuella organisationen eller i det aktuella bostadsområdet. De kan därigenom lättare bedöma vilken tidpunkt, vilken plats och vilka metoder, som är lämpligast vid den uppsökande verksamheten.

- I enlighet med denna princip – som också tillämpas i försöksverksamheten – är det av stor betydelse att uppsökarna rekryteras från folkrörelser, t. ex. fackliga, politiska och andra ideella organisationer, som är anslutna till olika studieförbund. Folkrörelserna har mycket värdefulla kontaktmöjligheter också med kortutbildade, som inte är aktiva inom föreningslivet. I FÖVUX:s försöksverksamhet har detta bekräftats genom de synnerligen tillfredsställande resultat, som bl. a. de fackliga organisationerna och de handikappades lokalföreningar nått genom sina uppsökande insatser.

Enligt FÖVUX:s mening har det därvid varit av stor betydelse om de uppsökta tillhört eller känt samhörighet med den organisation som uppsökaren representerat. Gemensamma intressen och värderingar i fackliga, politiska eller ideella frågor mellan uppsökaren och den uppsökte kan i många fall vara avgörande för resultatet av rekryteringen.

Denna ”profilering” utesluter emellertid inte samverkan mellan olika vuxenutbildningsanordnare i vissa frågor, t. ex. rörande informationscentraler, lokaler, utrustning, barntillsyn och färdtjänst. Genom en samordning i dessa frågor kan en bättre hushållning med resurserna

uppnås, utan att utbildningsanordnarnas särart utplånas.

I många kommuner finns allmänna informationscentraler och i vissa kommuner särskilda informationscentraler för vuxenstuderande. Dessa centraler har ofta anknytning till kommunernas vuxenutbildningsråd och de bör tillhandahålla informationsmaterial från alla samhällsstödda vuxenutbildningsanordnare, kunna ge upplysningar om det studiesociala systemet etc. De avses alltså fungera som serviceinrättningar för studieorganisatörer och för redan studiemotiverade vuxna. Som FÖVUX tidigare anfört talar däremot många skäl för att den uppsökande verksamheten i princip bör ombesörjas av studieförbunden och av folkrorelser med anknytning till dem. Men naturligtvis skall övriga vuxenutbildningsanordnare kunna framställa material och gå ut med information, som framhåller verksamhetens speciella förutsättningar.

Den uppsökande verksamhet som FÖVUX genomfört har främst syftat till att rekrytera deltagare till studiecirklar. Försöksverksamheten liksom tidigare erfarenheter har visat att studiecirkeln är en mycket lämplig studieform för vuxna, som har liten eller ingen studievana. Den uppsökande verksamheten måste dock läggas upp så, att de uppsökta får full frihet att välja mellan olika vuxenutbildningsformer. Studieorganisationsformerna bör därför ha grundläggande kunskaper inte bara om studiecirklar utan även om andra former av vuxenutbildning såsom folkhögskolor, facklig utbildning, arbetsmarknadsutbildning, olika former av högskolestudier, kommunal och statlig vuxenutbildning m. m.

21.4.2 Uppsökande verksamhet på arbetsplatser

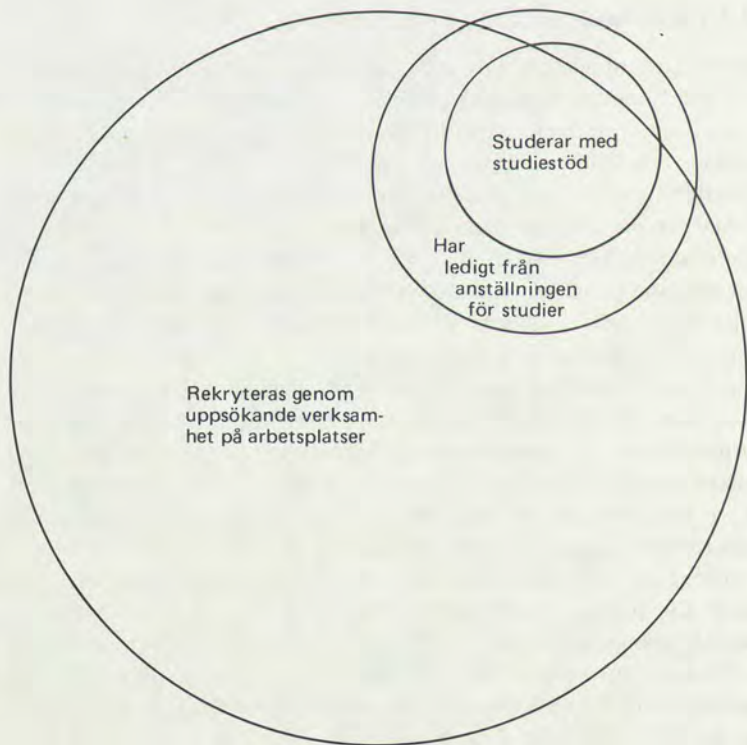
FÖVUX har i allmänhet nått goda rekryteringsresultat på arbetsplatser. Bland anledningarna härtil kan nämnas, att fackliga studieorganisatörer använts som uppsökare och att kontakterna har kunnat tas på den uppsöktes arbetstid. I enlighet med vad som framhållits ovan bör enligt kommitténs mening den uppsökande verksamheten på arbetsplatserna anordnas av de fackliga organisationerna, eventuellt i samarbete med studieförbund, till vilket/vilka dessa är anslutna. Detsamma gäller studieorganisationsutbildningen. Såväl denna utbildning som själva rekryteringsarbetet bör – liksom i försöksverksamheten där motsvarande villkor gällt – äga rum på betald arbetstid.

I och med förtroendemannalagens ikraftträdande har dessa önskemål tillgodosetts. FÖVUX utgår från att de i lagen föreskrivna rättigheterna till uppsökande verksamhet och studieorganisationsutbildning på betald arbetstid – som grundas på dispositiva lagregler – skall komma att ingå också i de kollektivavtal, som kan komma att slutas för att närmare reglera tillämpningen av bestämmelserna.

Enligt FÖVUX:s mening är det vidare nödvändigt, att frågan om ledighet för studier får en tillfredsställande lösning. Avgörande studiehinder för många anställda är svårigheterna att få ledighet för att studera och risken för inkomstbortfall vid sådan ledighet. De förslag beträffande studiestöd, som FÖVUX framför i kapitel 24, förutsätter att de anställda också ges rätt till ledighet för utbildning.

Frågan om ledighet för utbildning har anknytning till frågorna om uppsökande verksamhet och studiestöd. Den interdepartementala arbetsgruppen har emellertid mot bakgrund av det pågående utredningsarbetet bedömt det som riktigt att lösa studieledighetsfrågan skild från de övriga reformerna inom vuxenutbildningen. FÖVUX delar denna uppfattning. Fördelningen av ledighet och studiestöd får förutsättas ske efter delvis olika grunder. Kommittén utgår från att den uppsökande verksamheten på arbetsplatserna kommer att omfatta avsevärt fler personer än dem, som kan beviljas ledighet för studier. Å andra sidan är det sannolikt, att vuxenstudiestödet på grund av begränsade resurser – åtminstone i ett inledningsskede – endast kan ges till ett mindre antal personer än dem, som är lediga för att genomgå utbildning. De tänkbara relationerna mellan antalet anställda, som avses rekryteras till studier genom uppsökande verksamhet på arbetsplatser, studera med ledighet från anställningen respektive uppbära någon form av studiestöd beskrivs schematiskt i figur 21.1. Observera att en del av de anställda förutsätts bedriva studier utan att rekryteras genom uppsökande verksamhet. (Figuren anger inte något om antalet personer i de olika grupperna.)

Uppsökande verksamhet kommer för övrigt också att bedrivas i bostadsområden. Studiestöd avses dessutom i viss utsträckning kunna beviljas andra än anställda.

Figur 21.1 Schematisk beskrivning av tänkbara relationer mellan antalet anställda som avses rekryteras till studier genom uppsökande verksamhet på arbetsplatser, studera med ledighet från anställningen respektive uppbära studiestöd.

Det är ändamålsenligt att samma instans får handlägga alla frågor, som sammanhänger med studieplaneringen på arbetsplatserna. I den redan genomförda förtroendemannalagen — som bl. a. reglerar studieorganisationsställning på arbetsplatsen — och i den nyligen föreslagna studieledighetslagen ges tolkningsföretråde åt de fackliga organisationerna vid tvist med arbetsgivaren. Denna omständighet bör beaktas vid bedömningen av dels FÖVUX:s förslag att resurserna för uppsökande verksamhet på arbetsplatser skall ges till de fackliga organisationerna, dels FÖVUX:s och SVUX:s förslag till sammansättning av det studiestödsråd, som skall medverka vid fördelningen av studiestödet.

Genom de rättigheter som gäller enligt förtroendemannalagen samt om förslaget till studieledighetslag blir antaget och om FÖVUX:s förslag till studiestöd (se kapitel 24) genomförs, kommer flera av de problem, som är förknippade med uppsökande verksamhet på arbetsplatser och möjligheter till studier för de anställda, att mildras eller försvinna. Bl. a. blir det som nämnts möjligt att genomföra såväl den uppsökande verksamheten som studieorganisationsutbildningen på betald arbetstid.

När olika samhällsaktiviteter förutsätter ett väl fungerande fackligt arbete, är det ofta svårt att föra ut dem till små arbetsplatser. Detta gäller också den uppsökande verksamheten. På dessa arbetsplatser är den fackliga verksamheten i allmänhet inte lika fast etablerad som på större arbetsplatser. De fackliga funktionerna på de små arbetsplatserna — t. ex. inom skogsbruket, detaljhandeln och transportväsendet — upprätthålls ofta av ombudsmän eller andra funktionärer på den fackliga avdelning till vilken arbetsplatsen hör, medan man på själva arbetsplatsen endast har t. ex. ett fackligt arbetsplatsombud eller helt saknar förtroendemän. Uppsökande verksamhet på arbetsplatserna i dessa branscher är särskilt väsentlig, då en mycket stor andel kortutbildade finns bland de anställda här (se avsnitt 7.1). FÖVUX utgår från att möjligheterna att bedriva uppsökande verksamhet — liksom annat fackligt arbete — på små arbetsplatser kommer att beaktas av arbetsrättskommittén i dess fortsatta utredningsarbete. Tills vidare kan resurser till uppsökande verksamhet på dessa arbetsplatser erhållas inom ramen för det statsbidrag FÖVUX föreslår.

21.4.3 Uppsökande verksamhet i bostadsområden

FÖVUX:s försöksverksamhet visar som redan nämnts, att de flesta kortutbildade kan rekryteras till studier genom uppsökande verksamhet utförd med hjälp av personlig påverkan från uppsökare med liknande bakgrund som de själva. Den uppsökande verksamheten ger som regel mycket bra resultat när den genomförs på arbetsplatser då bl. a. studiecirklarna kan förläggas till arbetsplatserna, så att cirkeldeltagarna så långt möjligt utgörs av arbetskamrater. I en del bostadsområden är kontakten mellan grannarna däremot bristfällig, varför man vid den uppsökande rekryteringen sällan kan anknyta till grannkontakter. Trots detta kan uppsökande verksamhet ge goda resultat även i bostadsområden.

Genom att förvärvsintensiteten ökat har det blivit möjligt att nå allt fler kortutbildade på arbetsplatserna. Alltjämt kan stora grupper dock inte rekryteras till vuxenutbildning på annat sätt än genom uppsökande verksamhet i bostadsområden. Till dessa grupper hör t. ex. hemarbetande kvinnor och andra personer utan förvärvsarbete, vissa personer bosatta i glesbygd, vissa handikappade samt personer som är anställda på arbetsplatser där uppsökande verksamhet inte förekommer. Som framgår av resultaten av den enkät, som FÖVUX låtit utföra (se avsnitt 8.2), har i synnerhet den uppsökande verksamheten i bostadsområdena för närvarande en mycket begränsad omfattning. Enligt kommitténs mening är det sålunda nödvändigt, att också denna verksamhet ges förstärkta resurser.

Många betydande praktiska studiehinder har samband med arbetsförhållandena och familjesituationen. Medan förslag till lösningar av flera av studiehindren på arbetsplatserna nu framläggs av FÖVUX och andra utredningar, kvarstår alltjämt många av dessa problem i bostadsområdena. Kommittén har bedömt det ligga utanför FÖVUX:s uppdrag att föra fram konkreta förslag beträffande hur studiehinder i samhället utanför utbildningssektorn skall kunna övervinnas. FÖVUX vill emellertid i detta sammanhang påpeka nödvändigheten av att barntillsynen, färdtjänsten och andra delar av den sociala servicen i bostadsområdena byggs ut.

Kommittén vill särskilt fästa uppmärksamheten på betydelsen av att barntillsynen får en tillfredsställande lösning. Fortfarande har kvinnor kortare utbildning än män. Skillnaderna i utbildning förstärks genom de ibland långa hemmavistelseperioder som kvinnor har. Kvinnorna löper således större risk än männen att bli efter i utbildningsexpansionen.

Ju kortare utbildning en person har, desto mer obenägen är han att studera på sin fritid. Som FÖVUX:s verksamhet visat är detta oftast ett övergående motstånd. De som börjat delta i studier vill gärna fortsätta. Detta talar för att den uppsökande verksamheten är synnerligen väsentlig för hemarbetande kvinnor.

Det allvarligaste studiehindret för hemarbetande är barntillsynsfrågan. I försöksverksamheten har ersättning utgått för barntillsyn, vilket har upplevts mycket positivt av deltagarna. Denna förmån har dock utnyttjats i relativt liten omfattning. Om familjen åsamkas direkta kostnader för att den hemarbetande i familjen studerar, kan det medföra en negativ attityd gentemot dessa studier.

Det är emellertid oftast ett större praktiskt än ekonomiskt problem att ordna tillsynen för barnen på ett tillfredsställande sätt. Kommittén vill här peka på möjligheten för studieförbunden att samarrangera barntillsynen med någon barn- eller ungdomsorganisation.

FÖVUX har övervägt om resurstilldelningen för uppsökande verksamhet i bostadsområden skulle kunna knytas till några organisationer med samma folkrörelseanknytning som de fackliga organisationerna har på arbetsplatserna, men funnit det vara lämpligast att bidragen i detta fall utbetalas till studieförbunden. Studieförbund, som genomför uppsökande verksamhet i samarbete med hyresgäst- eller bostadsrättsförening, handikapporganisation, politisk eller annan organisation, som är väl

förankrad i målgruppen, bör dock prioriteras vid resurstilldelningen för att man skall kunna uppnå bästa möjliga resultat i verksamheten.

21.4.4 Tidsåtgång

Försöksverksamheten har visat att uppsökande verksamhet är förhållandevis tidskrävande. På en arbetsplats kan det vara nödvändigt med flera besök hos varje person innan något lämpligt tillfälle till samtal erbjuds. Många av de kortutbildade är tveksamma och behöver betänketid innan de anmäler sig. På arbetsplatser med skiftarbete eller obekvämt arbetstid måste varje avdelning besökas flera gånger för att alla anställda skall kunna kontaktas. I bostadsområden är många inte anträffbara förrän efter flera besök på olika tider av dagen. Dessutom är transporterna mer tidskrävande här. Alldeles särskilt lång tid tar uppsökande verksamhet i glesbygd.

Beräkningar av tidsåtgången i FÖVUX:s uppsökande verksamhet ger vid handen, att studieorganisatörerna på arbetsplatser med dagtidsarbete samt med lättillgängliga och väl samlade arbetsställen vid varje rekryteringstillfälle behöver mellan en halvtimme och en timme för varje person som de skall kontakta, medan studieorganisatörerna på arbetsplatser med skiftarbete och/eller besvärlig arbetsmiljö behöver omkring en timme eller mera per person. Den uppsökande verksamheten i bostadsområden är i tidsåtgång jämförbar med de sistnämnda arbetsplatserna.

21.4.5 Introduktionskurser

Många av de människor, som nås av den uppsökande verksamheten, är helt ovana vid studier. Deras skolgång ligger långt tillbaka i tiden och den första kontakten med studier kan kanske därför mer avskräcka än övertyga vederbörande om att han bör studera. För att underlätta inträdet i studier och medverka till en positiv inställning till studier överhuvudtaget kan det vara motiverat med en kortare kurs, under vilken deltagarna får "känna sig för" utan att behöva ikläda sig åtagandet att delta under en hel termin.

LO och TCO har i en skrivelse, avgiven till utbildningsministern 1973-02-02, angående lagstiftning om rätt till ledighet för studier, bl. a. föreslagit en generell rätt till betald ledighet för studier för deltagande i introduktionskurser inom vuxenutbildningen.

I promemorian med förslag till studieledighetslag uttalade vidare den interdepartementala arbetsgruppen bl. a. följande:

"Det råder knappast delade meningar om värdet av att arbetstagare ges möjlighet att delta i introducerande kurser av det slag varom nu är tal. För att studieledighetsreformen skall nå sitt syfte finns uppenbarligen ett stort behov av att åtgärder av nu berörda slag kan genomföras. Med hänsyn till vad nyss sagts torde det dock vara motiverat att ta ställning till LO:s och TCO:s förslag i denna del först i samband med prövningen av förslagen från FÖVUX."

FÖVUX instämmer i gruppens ovannämnda synpunkter. Kommittén

har emellertid inte bedömt det ligga i FÖVUX:s uppdrag att genomföra introduktionskurser inom ramen för försöksverksamheten och föreslår därför att försök med sådana kurser skall bedrivas i andra former. Verksamheten bör omfatta kortutbildade samt genomföras på betald arbetstid eller på motsvarande villkor och i studiecirkelform. En sådan upptakts- eller inskolningscirkel skulle kunna sammanträda ett antal gånger, vid vilka man kan ägna sig åt information om studieteknik, presentation av och diskussion om olika kurser som intresserar deltagarna etc. Verksamheten kan närmast betraktas som ett slags "förlängd rekrytering".

- De överväganden, som FÖVUX gjort, leder till att förslagsvis 0,4 Mkr behöver avdelas för försöksverksamhet med introduktionskurser under det första året, varigenom verksamheten medför ungefär hälften så stora kostnader som FÖVUX:s försöksverksamhet. Kommittén tar inte ställning till om försöksverksamheten bör bedrivas under flera år och har därför beräknat medel endast för ett års verksamhet.

21.4.6 *Studieorientering inför fortsatta studier*

För att deltagare, som genomgått en studiecirkel, bl. a. skall kunna överblicka vilka fortsatta studiemöjligheter som finns, bör information ges om det aktuella utbildningsutbudet och andra åtgärder företas i studieorienterande syfte vid slutet av cirkelns arbete. Dessa frågor behandlas i avsnitt 22.4.

21.5 Resursbehov vid uppsökande verksamhet

21.5.1 *Studieorganisationsutbildning*

I den uppsökande verksamheten spelar studieorganisationen en nyckelroll. FÖVUX har i annat sammanhang framhållit betydelsen av att denne har en på erfarenhet grundad kunskap om och förståelse för de uppsökta situation och att han är väl förtrogen med den arbetsplats, det bostadsområde eller den organisation, där verksamheten skall bedrivas. Studieorganisationen bör därför själv tillhöra den målgrupp han skall vända sig till.

En effektiv uppsökande verksamhet ställer emellertid också andra krav på studieorganisationen. Han måste känna till syftet med den uppsökande verksamheten och dess roll i en jämlikhetsbefrämjande vuxenutbildningspolitik, däribland också betydelsen av olika studiehinder. Han bör vidare vara väl förtrogen med metoder och hjälpmedel i rekryteringsarbetet. För att kunna lämna en allsidig information om olika utbildningsmöjligheter måste han också ha en bred orientering om olika utbildningsvägar för vuxna och särskilt om vilka resurser i detta avseende, som finns i den egna kommunen. Han måste också veta vart man kan vända sig för att få mer utförlig information om de olika utbildningsmöjligheterna. Det är dessutom nödvändigt i den uppsökande verksamheten, att studieorganisationen är insatt i det studiematerial, som skall användas i studiecirkeln eller på ämneskursen.

Studieorganisationsutbildningen medför kostnader för föreläsare, kost, logi, resor m. m. Dessa kan redan i viss mån täckas av befintliga statliga, landstingskommunala eller primärkommunala bidrag. En utbyggnad av den uppsökande verksamheten i enlighet med vad FÖVUX föreslår, förutsätter emellertid en kraftig utökning av resurserna till studieorganisationsutbildningen. Härtill kommer behovet av resurser för ersättningar till de studieorganisatörer, som förorsakas inkomstbortfall under utbildningen. På grund av förtroendemannalagen kommer vissa studieorganisatörer i fortsättningen att kunna delta i utbildningen på av arbetsgivaren betald tid, varigenom de alltså inte ådrar sig några sådana kostnader. Övriga studieorganisatörer måste dock ersättas under utbildningen även i framtiden.

21.5.2 *Ersättning till studieorganisatörerna under den uppsökande verksamheten*

Uppsökande verksamhet tar som redan nämnts ganska lång tid. En studieorganisatör kan normalt sett knappast kontakta mer än ett femtiotal personer per vecka. Kommittén bedömer det som sannolikt, att studieorganisatörerna också i fortsättningen vid varje studieupptakt kommer att arbeta med den uppsökande verksamheten under ett par veckor eller mera.

Om den uppsökande verksamheten skall kunna genomföras utan inkomstbortfall för den enskilde studieorganisatören, är det nödvändigt att verksamheten får genomföras på betald arbetstid. Kommittén föreslår också, att de studieorganisatörer, som saknar anställning, arvoderas för sin insats. Dessa principer har tillämpats i försöksverksamheten.

Kommittén utgår, som redan nämnts, från att förtroendemannalagen skall tillämpas så, att studieorganisatörerna inte förorsakas kostnader för förlorad arbetsförtjänst. På t. ex. små arbetsplatser, där av fackföreningen anställda funktionärer används som uppsökare bör arvodering ske med statliga medel.

Då förtroendemannalagen inte har någon motsvarighet som kan tillämpas i bostadsområden, föreligger ett större behov av resurser för detta ändamål där. Härigenom torde den statsfinansiella kostnader per uppsökt person bli större i bostadsområden än på arbetsplatser.

21.5.3 *Administrativa insatser*

För att en uppsökande verksamhet skall kunna genomföras med ett tillfredsställande resultat, måste uppsökarna ges stöd och hjälp med administrativa insatser.

Vid rekrytering på arbetsplatser torde huvuddelen av planeringsåtgärder komma att utföras av den fackliga organisationen. FÖVUX föreslår att denna skall ansöka såväl om bidrag till administrationen av den uppsökande verksamheten, ersättning till studieorganisatörerna m. m. som i regel också om studiestöd till de deltagare som rekryteras. Ansökan bör grundas på en ekonomisk och tidsmässig planering av

verksamheten. Planeringen av den uppsökande verksamheten bör ske i samråd med arbetsgivaren, bl. a. för överenskommelse om ledighet för studierna. Den fackliga organisationen utser studieorganisatörerna.

Lokalavdelning av studieförbund bör under den uppsökande verksamheten kunna ge administrativt stöd till den fackliga organisationen. Erfarenheterna från försöksverksamheten tyder på att studieorganisatören vid uppsökningstillfället bör medföra studiematerial och också kunna ge information om alternativa studiemöjligheter. Eventuella problem under rekryteringen torde bäst kunna lösas av den fackliga organisationen och/eller den lokala studieförbundsavdelningen.

Uppsökande verksamhet i bostadsområden planeras och genomförs av studieförbundens lokalavdelningar, som regel i samarbete med andra organisationer med förankring i målgruppen. Lokalavdelningen ansöker om bidrag för verksamheten hos studieförbundet centralt. Ansökan bör innehålla uppgifter om den målgrupp verksamheten avser m. m. I övrigt motsvarar de administrativa insatserna i huvudsak dem, som ovan redovisats för den fackliga organisationen.

De administrativa insatserna i samband med rekryteringen av kortutbildade till studier innebär fler och mer omfattande arbetsuppgifter för såväl fackliga organisationer som studieförbund. Resurser måste därför tilldelas dessa organisationer, så att de ekonomiskt och personellt kan motsvara de krav, som en betydligt utökad uppsökande verksamhet ställer.

21.6 Resurser till uppsökande verksamhet

21.6.1 *Prioritering mellan olika projekt*

- Kommittén föreslår att två nya statsbidrag inrättas för uppsökande verksamhet, ett för sådan verksamhet på arbetsplatser och ett för sådan verksamhet i bostadsområden. Dessa bidrag avses täcka kostnaderna för studieorganisationsutbildning, ersättning till studieorganisatörerna, administrativa insatser m. m.

Om resurserna till uppsökande verksamhet skall kunna utnyttjas effektivt, dvs. komma de kortutbildade tillgodo, är det nödvändigt att använda ett selektivt resurstilldelningssystem. Av detta skäl anser FÖVUX det olämpligt, att fördela dessa medel generellt och utan behovsprövning, t. ex. till studieförbunden i proportion till antalet studietimmar.

Bidrag bör i stället ges till facklig organisation respektive studieförbund endast efter ansökan, i vilken en plan för verksamheten och beräknade kostnader skall redovisas.

De organ, som fördelar bidragen, skall prioritera mellan olika projekt enligt följande principer:

- 1 Den uppsökande verksamheten skall gälla kortutbildade och organisationen bör redovisa hur den avser att nå personerna i målgruppen.

Företräde skall ges sådan organisation, som bedöms ha störst förutsättningar att nå målgruppen.

- 2 Bidrag till uppsökande verksamhet på arbetsplatser skall endast kunna tilldelas facklig organisation.
- 3 Bidrag till uppsökande verksamhet i bostadsområden skall endast kunna tilldelas studieförbund. Företräde skall ges studieförbund, som planerar sådan verksamhet i samarbete med handikapporganisation, hyresgästförening, bostadsrättsförening, politisk eller annan organisation med förankring inom området.

21.6.2 Statsbidrag till uppsökande verksamhet på arbetsplatser

Kommittén har eftersträvat en lösning, enligt vilken dessa statsbidrag skulle kunna fördelas av lokala organ, i vilka organisationer som företräder de kortutbildade har stort inflytande. Då studiestödet (se avsnitt 24.5.2) föreslås fördelas av kommunerna, där besluten kommer att fattas av en kommunal nämnd – vanligen skolstyrelsen – efter förslag från ett s. k. studiestödsråd, som skall bestå av fackliga representanter, har en konstruktion tillskapats, som i stor utsträckning tillgodoser detta önskemål. FÖVUX föreslår därför, att bidraget till uppsökande verksamhet på arbetsplatser också skall fördelas på detta sätt och av samma organ samt att det skall utbetalas direkt till de lokala fackliga organisationerna. Härigenom kommer dessa organisationer bättre att kunna samordna planeringen av den uppsökande verksamheten med fördelningen av ledighet och studiestöd på arbetsplatserna.

Fördelningen på kommuner av statsbidraget för uppsökande verksamhet på arbetsplatser bör göras av SÖ. Enligt FÖVUX:s mening bör huvuddelen av statsbidraget – närmare bestämt 85 procent – kunna fördelas efter på förhand fastställda kriterier, t. ex. på grundval av uppgifter om antalet förvärvsarbetande, andelen kortutbildade och andelen anställda på små arbetsplatser (där förtroendemannalagen inte kan användas vid uppsökande verksamhet). Hänsyn bör också kunna tas till behovet av stimulans i kommuner med liten aktivitet inom vuxenutbildningen. Med utgångspunkt från dessa faktorer föreslås alltså kommunerna på förhand tilldelas olika kvoter för fördelningen. Resten av statsbidraget – sålunda 15 procent – bör fördelas av SÖ efter särskild bedömning av behovet på olika platser, för att ge möjlighet till extra insatser för vissa grupper eller för att särskilt stödja vissa projekt.

I likhet med vad som föreslås när det gäller beslut om fördelningen av studiestöd (se avsnitt 24.5.3), bör besvärsmått också föreligga i fråga om den kommunala nämndens beslut i dessa anslagsfrågor, när nämnden inte följer det förslag studiestödsrådet avgivit. Besvärsmått i detta fall bör lämpligen vara SÖ.

21.6.3 *Statsbidrag till uppsökande verksamhet i bostadsområden*

Resurserna till uppsökande verksamhet i bostadsområden täcker under inledningsskedet inte behovet lika väl som motsvarande resurser på arbetsplatser. Varje insats i bostadsområden medför, som redan nämnts, en större statsfinansiell kostnad, eftersom studieorganisatorerna i detta fall alltid måste ersättas för sitt arbete med allmänna medel. Verksamhet i bostadsområden är dessutom i allmänhet mer tidskrävande, vilket också ökar kostnaderna. Med hänsyn härtill föreslår kommittén att statsbidraget till uppsökande verksamhet i bostadsområden tills vidare fördelas av SÖ centralt efter ansökningar från studieförbunden. Härigenom blir det möjligt, att under uppbyggnadstiden lättare kunna koncentrera dessa resurser till bestämda projekt på olika håll i landet. När studiestödsråden fungerat en tid och man fått erfarenhet av deras sätt att arbeta, och när resurserna till uppsökande verksamhet i bostadsområden blivit större, bör man enligt kommitténs mening kunna överväga, att också till kommunal nivå decentralisera fördelningen av dessa medel.

21.6.4 *Förändring av nuvarande statsbidrag*

Kommittén har ovan föreslagit två nya statsbidrag för uppsökande verksamhet på arbetsplatser respektive i bostadsområden. Enligt FÖVUX:s mening bör därför det nuvarande bidraget till studiecirkelverksamheten i fortsättningen avvägas så, att det möjliggör kostnadsfria studiecirklar (se avsnitt 22.2.3). Kostnader för uppsökande verksamhet bör däremot inte belasta detta statsbidrag. På liknande sätt bör vidare det nuvarande statsbidraget till intagning, uppsökande verksamhet m. m. enligt kungörelsen om kommunal och statlig vuxenutbildning i fortsättningen mer specifikt kunna användas för att täcka kostnader för intagning och informationscentraler för vuxenutbildning.

21.7 Den uppsökande verksamhetens omfattning och kostnader

Resurserna till uppsökande verksamhet bör vara så stora, att denna kan bli ett permanent inslag i vuxenutbildningen. Vid bedömning av denna fråga bör hänsyn tas till att målgruppen är mycket stor, omkring tre miljoner människor, och att resurser för denna verksamhet är särskilt nödvändiga från jämlikhetssynpunkt.

När det gäller att uppskatta resursbehovet för uppsökande verksamhet har kommittén utgått från kostnaden per uppsökt person i försöksverksamheten, som varit omkring 30 kr. Av detta belopp avser omkring två femtedelar kostnader för studieorganisationsutbildning inklusive ersättning till uppsökarna under utbildningen, medan omkring två femtedelar avser ersättning till studieorganisatorerna under den uppsökande verksamheten. Kostnaderna för de administrativa insatserna har beräknats till omkring en femtedel av det angivna beloppet.

Vid bedömning av motsvarande kostnader i samband med en reform i större skala bör man ta hänsyn till effekten av förtroendemannalagen, enligt vilken vissa av dessa kostnader när det gäller verksamheten på arbetsplatserna kommer att bekostas av arbetsgivarna. FÖVUX beräknar sålunda den genomsnittliga statsfinansiella kostnaden per uppsökt person till omkring 20 kr på arbetsplatser och omkring 30 kr i bostadsområden. Beroende på vilken genomslagskraft förtroendemannalagen får, kan kostnaden på arbetsplatser efter hand behöva justeras. Vissa kortutbildade kan vidare vara svårare att nå än vad fallet varit i försöksverksamheten. Den uppsökande verksamheten kan alltså bland vissa grupper komma att medföra större kostnader än vad som är regel.

Man bör vidare observera, att uppsökande verksamhet inte skall vara en engångsföreteelse, utan att den bör upprepas på samma målgrupp flera år i rad. När det gäller skälen för detta kan nämnas att personerna i målgruppen naturligtvis är intresserade av delvis olika ämnen. För att nå goda rekryteringsresultat bör verksamheten likväl vid varje studieupptakt koncentreras till bestämda ämnen eller kurser. Om man skall kunna tillgodose olika behov i målgruppen är det sålunda nödvändigt att genomföra upprepade insatser med delvis olika utbud. För en sådan uppläggnings talar vidare, att vissa personer inte är anträffbara vid det första uppsökningstillfället eller är förhindrade att delta i studierna av olika skäl. Även om verksamheten omfattar samma utbud är det möjligt, att vid en förnyad kontakt väcka intresse hos en del av dem som avböjt deltagande vid det första tillfället. Under det andra försöksåret prövades detta av FÖVUX, som då lyckades rekrytera omkring tio procent av dem som inte var intresserade året före. Vidare bör som nämnts ovan den uppsökande verksamheten också gälla förnyad rekrytering för fortsatta studier bland sådana, som redan förvärvat viss studievana. Detta kan ske i form av studieorientering i cirklarna eller som mer reguljär uppsökande verksamhet.

- Med utgångspunkt från angivna förutsättningar torde det vara möjligt, att nå större delen av målgruppen med uppsökande verksamhet vid ett tillfälle och ungefär hälften av gruppen vid ytterligare ett tillfälle under en femårsperiod med en kostnad om ca 100 Mkr, varav 55 Mkr för verksamhet på arbetsplatser och 45 Mkr för verksamhet i bostadsområden.

Det bör ytterligare betonas, att dessa beräkningar är mycket osäkra, bl. a. beroende på svårigheterna att för närvarande bedöma vad förtroendemannalagen i praktiken kan komma att innebära för den uppsökande verksamheten.

Följande medel föreslås sålunda avdelas för uppsökande verksamhet under planeringsperioden:

Mkr	År				
	1	2	3	4	5
Uppsökande verksamhet på arbetsplatser	7	9	11	13	15
Uppsökande verksamhet i bostadsområden	5	7	9	11	13
Totalt	12	16	20	24	28

21.8 Kommitténs förslag

Kommittén föreslår

- att* ett nytt statsbidrag för uppsökande verksamhet på arbetsplatser inrättas. Det skall vid slutet av planeringsperioden uppgå till 15 Mkr.
- att* ett nytt statsbidrag för uppsökande verksamhet i bostadsområden inrättas. Det skall vid slutet av planeringsperioden uppgå till 13 Mkr.
- att* en försöksverksamhet med introduktionskurser inleds. Den föreslås det första året kosta 0,4 Mkr.

22 Studiecirkelverksamhet

22.1 Inledning

Vuxenutbildningens ökande betydelse har tidigare belysts i kapitel 4. Såväl yrkesrelaterad vuxenutbildning och kompetensinriktad vuxenutbildning enligt ungdomsskolans läroplaner som folkbildning och andra mera fria former av studier har ökat kraftigt i omfattning sedan 1967, då reformarbetet inom vuxenutbildningsområdet intensifierades. Under de senaste två åren har en viss avmattning i denna utveckling inträtt. Denna avmattning har varit betydligt mer påtaglig inom den kommunala vuxenutbildningen och folkhögskolornas vinterkurser än inom studiecirkelverksamheten, trots att den senare verksamhetsgrenen är avgiftsbelagd. Av intresse i sammanhanget är att de prioriterade studiecirkelarna ökat mycket kraftigt, sannolikt på grund av att deltagaravgifterna genom det särskilda statliga tilläggsbidraget kunnat sänkas avsevärt.

FÖVUX vill i detta sammanhang betona att de ovannämnda olika utbildningsformerna inte bör ställas i motsatsförhållande till varandra. Var och en av dem svarar mot och tillgodoser skilda utbildningsbehov och förutsättningar. Enligt FÖVUX:s mening är det därför angeläget att åstadkomma en naturlig och friktionsfri arbetsfördelning mellan dem.

Ett centralt mål för utbildningspolitiken är att skapa reella förutsättningar för kortutbildade att delta i vuxenutbildning. Med hänsyn härtill och mot bakgrund av erfarenheterna från FÖVUX:s försöksverksamhet är det motiverat att i ökad utsträckning prioritera studiecirkelverksamheten. Vuxenstudier som inte ger formella meriter bör erkännas som fullt likvärdiga med kompetensinriktade studier. De livskvaliteter, som innebär delaktighet i en kulturgemenskap och förmåga att själv kunna påverka sin livssituation, måste göras tillgängliga för alla. Studier skall ses som ett medel bland flera för individen att förverkliga sig själv samt att känna och utnyttja sina resurser. De folkbildningsorganisationer, som aktivt strävar efter att få med de utbildningsmässigt och kulturellt eftersatta grupperna i sin studieverksamhet, måste därför få stöd av samhället i dessa ambitioner. Samtidigt är det viktigt att folkbildningsorganisationernas folkrörelsekaraktär bevaras. Samhället skall ge stöd åt verksamheten, inte styra den.

Folkbildningsorganisationerna står i dagens och morgondagens samhälle inför nya uppgifter inom utbildning och kulturliv. Ökade statliga

insatser kommer att främja folkbildningsverksamheten i stort. Det är emellertid kommitténs förhoppning att det statliga stödet främst skall underlätta anordnandet av studiecirkelverksamhet, som vänder sig till sådana kortutbildade som har de största svårigheterna att ta del av vuxenutbildningsmöjligheterna i dag. Till dessa hör bl. a. handikappade, glesbygdsbefolkning, hemarbetande med minderåriga barn och anställda med skiftarbete eller obekvämt arbetstid. För anställda med obekvämt arbetstid kan någon lösning på studieproblemen inte nås via de generella statliga anslagen till studieförbunden. Svårigheten ligger där inte i första hand i anordnandet av studiecirkel och problem i samband därmed, utan i problem som har att göra med förläggningen av studierna tidsmässigt. Förslag till lösning av dessa framläggs i kapitel 24. Inte heller för gruppen hemarbetande med minderåriga barn torde några väsentliga förbättringar kunna uppnås genom en ändrad bidragsgivning till studieförbunden. De studiesociala problem, som är aktuella för den gruppen, har tidigare berörts i avsnitt 21.4.3.

Det ökade statliga stödet till studiecirkelverksamheten skall ses i samband med förslagen om studiestöd för cirkelstudier och andra studiesociala åtgärder. Det är viktigt att observera att FÖVUX:s förslag till ändringar i den statliga bidragsgivningen inte är att betrakta som någon samlad översyn av denna, utan endast avser de områden kommittén haft att ta ställning till. Förslagen syftar således i första hand till:

- att* nedbringa kostnaderna för deltagande i studiecirkel,
- att* underlätta anordnandet av studiecirkel för särskilt eftersatta grupper som handikappade och glesbygdsbefolkning,
- att* möjliggöra nödvändiga upprustningar vad gäller lokaler och hjälpmedel,
- att* möjliggöra förbättrad cirkelledarutbildning samt
- att* möjliggöra insatser i studieorienterande syfte.

22.2 Det statliga stödet till studieförbunden

22.2.1 Nuvarande bidrag till studieförbunden

De statliga bidrag som för närvarande utgår till studieförbunden, är dels bidrag till studieförbund, dels bidrag till studiecirkelverksamhet.

Anslaget till studieförbunden inrymmer följande stora anslagsposter: bidrag till studieförbundens organisationskostnader, bidrag till studieförbundens pedagogiska verksamhet, bidrag till studieförbundens pedagogiska verksamhet för handikappade samt bidrag till produktion av studiematerial för handikappade. Anslaget uppgår för närvarande till 14,4 Mkr, vilket innebär en höjning från föregående år med 4 Mkr. Anslaget fördelas enligt följande:

Bidrag till studieförbundens organisationskostnader	6,5 Mkr
Bidrag till studieförbundens pedagogiska verksamhet	6,6 Mkr
Bidrag till studieförbundens pedagogiska verksamhet för handikappade	0,7 Mkr
Bidrag till produktion av studiematerial för handikappade	0,6 Mkr
	14,4 Mkr
Totalt	14,4 Mkr

Även anslaget till studiecirkelverksamheten har stigit de senaste åren, vilket är en följd av dels ett ökat antal studietimmar, dels förbättrade statsbidragsbestämmelser. För 1974/75 har anslaget beräknats till 259 Mkr, vari inkluderas den senaste höjningen av statsbidraget till allmänna studiecirklar med 2 kr. Jämförelsevis kan nämnas att den statliga utgiften budgetåret 1970/71 var 121 Mkr.

Enligt bestämmelserna i kungörelsen (1963:463) om statsbidrag till det fria och frivilliga folkbildningsarbetet (folkbildningskungörelsen) (ändrad senast 1974:455) utgår bidrag till allmänna studiecirklar med ett belopp som motsvarar 75 procent av de sammanlagda kostnaderna för ledararvode och studiematerial under budgetåret. Bidraget får ej överstiga 32 kr per studietimme och högst 26 kr per studietimme får avse ledararvode. Dessutom utgår ett tilläggsbidrag på 15 kr per studietimme för allmän studiecirkel, som i huvudsak motsvarar utbildning enligt läroplanen för grundskolan i ämnena svenska, engelska, matematik och samhällskunskap, samt för allmän studiecirkel, som syftar till utvecklande av handikappades färdigheter att meddela sig. Som redovisats tidigare benämns allmänna cirklar med tilläggsbidrag vanligen prioriterade cirklar.

Syftet med tilläggsbidraget är att öka möjligheterna för kortutbildade att i några grundläggande ämnen höja utbildningsnivån, så att den kan jämföras med den nivå som nås i dagens ungdomsskola. Med tilläggsbidraget avses studieförbunden kunna göra studierna billigare – om möjligt kostnadsfria – samt kunna bedriva viss uppsökande verksamhet.

22.2.2 Uppdelningen i prioriterade och icke prioriterade cirklar

Tilläggsbidraget till vissa allmänna studiecirklar har utan tvivel spelat en viktig roll vid rekryteringen av kortutbildade till studier i grundläggande ämnen. Genom tilläggsbidraget har dessa cirklar nämligen kunnat erbjudas till lägre kostnader än övriga cirklar, vilket medfört en klart ökad avslutning.

Trots att prioriteringen således haft en gynnsam effekt i strävandena att rekrytera kortutbildade till grundläggande studier, menar kommittén att den bör upphöra. Denna ståndpunkt överensstämmer för övrigt med den uppfattning, som LO och TCO framförde i en skrivelse till utbildningsministern 1974-03-15. Prioriteringen kan ses som uttryck för en värdering av olika studiecirklar och därmed också som en värdering av de motiv människor kan ha för att delta i en viss studiecirkel. Prioriteringen från statens sida medför också en styrning av studieförbundens verksamhet, vilket kan vara motiverat under en övergångsperiod, men bör undvikas på längre sikt.

- De nya statliga åtgärder för studiecirkelverksamheten som kan komma i fråga bör därför i första hand syfta till att utjämna skillnaden mellan prioriterade och icke prioriterade cirklar. Om FÖVUX:s förslag beträffande uppsökande verksamhet (se kapitel 21) och deltagaravgifter (se avsnitt 22.2.3) genomförs, kommer avskaffandet av särbehandlingen av de prioriterade cirklarna inte att medföra någon försämrad rekryteringseffekt.

Borttagandet av den nuvarande uppdelningen i prioriterade och icke prioriterade cirklar innebär inte att cirkelverksamhetens innehåll undandras en bedömning från anslagsgivande myndigheter som stat och kommun. I folkbildningskungörelsen och i SÖ:s anvisningar för tillämpningen av denna anges gränserna för den statsbidragsberättigade cirkelverksamheten. SÖ genomför en fortlöpande översyn av vilka studiecirklar som ej skall åtnjuta statliga bidrag. Denna form av begränsningar av studiecirkelverksamheten förändras inte i och med FÖVUX:s förslag.

22.2.3 *Frågan om deltagaravgifter*

Studieförbunden har för närvarande inte ekonomiska möjligheter att erbjuda avgiftsfria studier. Det betraktas däremot som självklart att offentlig utbildning i övrigt i samhället, som kommunal vuxenutbildning, universitetsutbildning m. m. ej skall vara belagd med avgift för deltagarna. Ur det perspektivet ter det sig alltmer orimligt att studieförbunden, som i sitt utbud i betydande utsträckning vänder sig till de grupper som har den kortaste utbildningen, måste avkräva dessa deltagaravgifter.

Resursförstärkningen till den uppsökande verksamheten är inte tillräcklig när det gäller att bredda rekryteringen till vuxenutbildningen. Som redan nämnts i avsnitt 22.2.2 har också deltagaravgifterna en stor betydelse i detta sammanhang. Särskilt för personer med bristande studievana och med en tveksam attityd inför studier kan det vara viktigt, att man i den uppsökande verksamheten kan peka på att studierna inte kommer att medföra kostnader för cirkeldeltagarna. Med hänsyn härtill har deltagaravgifter inte heller förekommit i försöksverksamheten, vilket man bör hålla i minnet när man betraktar FÖVUX:s ofta mycket goda rekryteringsresultat.

- I princip bör således cirkelstudier vara kostnadsfria för deltagarna. Ekonomiska omständigheter skall inte få avgöra vilken studieform en vuxenstuderande väljer. En höjning av de statliga bidragen är därför angelägen för att studieförbunden skall kunna erbjuda studiecirklar till låg eller ingen kostnad.

Kommittén vill emellertid betona att även kraftigt ökade anslag inte ovillkorligt måste medföra kostnadsfrihet för alla cirklar. Studieförbundsavdelningarna bör vara oförhindrade att i stället höja standarden på material eller på annat sätt höja kvaliteten på verksamheten. De måste således tilldelas förtroendet att själva i viss mån avgöra hur en resursförstärkning skall användas.

22.2.4 *Kompensation för kostnadsökningar*

Kommittén har studerat de ekonomiska villkor studieförbunden arbetar under. Ett allvarligt problem för studieförbunden är de allmänna löne- och kostnadsökningarna. De samhälleliga anslagen till verksamheten har inte justerats till den kostnadsnivå, som dessa allmänna fördyringar orsakat. Den höjning av anslaget till studiecirkelverksamheten med 2 kr per studietimme, vilken beslutats fr. o. m. budgetåret 1974/75, är in-tecknad på förhand av löne- och kostnadsökningar. Enbart nivån för ledar-arvodena måste räknas upp med ytterligare omkring 5 kr per studietimme på grund av avtal mellan lärarorganisationerna och studieförbunden. Anslagen till studieförbundens organisationskostnader och pedagogiska verksamhet, som för samma budgetår höjts till sammanlagt 13,1 Mkr, skulle, om de hade haft samma reella penningvärde som 1965/66 och med hänsyn till verksamhetens ökade omfattning, ha varit av storleksordningen 24 Mkr.

Ojämnheten i justeringen av anslagen till studieförbunden medför att en god planering av verksamheten försvåras. När det reella värdet av anslagen till studieförbunden sjunker, innebär det att de måste sänka ambitionsnivån, reducera personalstyrkan etc. Studieförbundens kostnadsstruktur torde inte i någon avgörande grad skilja sig från kostnadsstrukturen i den utbildningsverksamhet, som bedrivs i kommunal eller statlig regi. Det är därför klart otillfredsställande att studieförbundens verksamhet skall behöva vidkännas de påfrestningar en ojämn ekonomisk anslags-tilldelning medför.

Studieförbundens möjligheter att fullgöra sina uppgifter är i hög grad beroende av att de kompenseras för löneförhöjningar, hyreshöjningar och prishöjningar för det material som används i cirkelverksamheten.

Studieförbunden kommer, om kommitténs förslag genomförs, att få en betydelse i utbildningsverksamheten, som kan jämföras med den, som de kommunala och statliga utbildningsinstitutionerna har. Anslagen till dessa anpassas årligen med hänsyn till inträffade löne- och prisförändringar. Enligt kommitténs mening talar övervägande skäl för att en liknande anpassning bör ske i fråga om statens och kommunernas bidrag till studieförbundens verksamhet.

- Kommittén förordar därför, att statens bidrag till studieförbundens verksamhet årligen beräknas med hänsyn till förändringar av löner och priser. Det bör ankomma på studieförbunden att i första hand för SÖ presentera det underlag i form av statistiska uppgifter, som krävs för en anpassning av statsbidragen till den faktiska kostnadsutvecklingen.

22.2.5 *Förslag till förstärkning av bidraget till studieförbunden*

FÖVUX har stora förväntningar på studieförbunden när det gäller utbildningsinsatser för de kortutbildade. Det är kommitténs övertygelse, att cirkelstudier som utbildningsform kommer att få en ännu större betydelse än de har i dag. En viktig förutsättning för att studieförbunden skall kunna göra genomgripande insatser är att de ges ett ökat samhällsstöd.

De av kommittén föreslagna nya eller utökade uppgifterna för studieförbunden skall huvudsakligen finansieras med statliga medel. Svårigheten är att i nuvarande läge exakt ange hur stora belopp som kan bli erforderliga.

De förslag till uppsökande verksamhet, som FÖVUX framlägger, kommer förmodligen att leda till en utvidgning av studiecirkelverksamheten totalt. Kommittén utgår ifrån att kraftiga förändringar i storleken av studiecirkelverksamheten kommer att föranleda justeringar i nedan föreslagna belopp. Beloppens storlek är således baserade på verksamhetens nuvarande omfattning och på 1974 års penningvärde.

I proposition till 1963 års riksdag (1963:36) angående ökat stöd till föreläsnings- och studiecirkelverksamhet, som fastställde de nu gällande reglerna för statligt stöd till det fria och frivilliga folkbildningsarbetet, uttalade dåvarande ecklesiastikministern Ragnar Edenman att principen för bidrag till studieförbundens *egentliga organisationskostnader* också i fortsättningen borde vara, att bidrag skulle kunna utgå med högst hälften av redovisade kostnader. I petita för budgetåret 1974/75 påpekade SÖ, att studieförbundens kostnader inom de områden som utgör underlag för organisationsbidraget under en tioårsperiod ökat från 11 Mkr till 62 Mkr, och att den statliga bidragsdelen däri samtidigt minskat från 18 procent 1963/64 till sju procent 1972/72. Med hänsyn härtill förordade SÖ att bidraget borde bli föremål för en uppräknig. Inför budgetåret 1974/75 föreslogs en relativt måttlig bidragsökning – 1,5 Mkr – under förutsättning, att ytterligare höjningar skulle ske under de närmaste åren.

Kommittén kan alltså konstatera att det statliga stödet till studieförbundens organisationskostnader, trots relativt regelbundna uppräknig, är jämförelsevis lägre idag än för tio år sedan och att det inte på långt när svarar mot den andel som principiellt angavs i 1963 års folkbildningsproposition, nämligen högst hälften av redovisade kostnader.

Enligt kommitténs mening bör organisationsbidraget räknas upp till en nivå, som svarar mot det reella värdet i organisationsbidraget för budgetåret 1965/66, då 1963 års folkbildningsreform var till fullo genomförd. För en sådan kraftig höjning av stödet till studieförbundens organisationskostnader talar också den centrala roll, som statsmakterna under senare år tilldelat folkbildningsverksamheten som ett led i en jämlikhetsbefrämjande vuxenutbildningspolitik och som ytterligare kommer att markeras genom de förslag, som framläggs i detta betänkande.

Organisationsbidraget har tidigare fördelats mellan studieförbunden med hänsyn till såväl kostnaderna för studiecirkelverksamheten som den geografiska spridningen av denna. I likhet med bidraget till den pedagogiska verksamheten utgår också organisationsbidraget numera efter schablonmässiga regler. Motiveringen härför är att det efter kommunsammanläggningarna är svårare att använda sig av den fördelningsprincip man haft hittills. Även vid en schablonmässig fördelning av bidraget bör dock viss hänsyn tas till arten och omfattningen av de olika studieförbundens verksamhet i den mån det medför att kostnaderna per studietimme varierar. FÖVUX menar att det är angeläget, att den geografiska spridningen av studiecirkelverksamheten beaktas även i fortsättningen. Av den anledningen lägger kommittén fram ett särskilt förslag om

förstärkning av organisationsbidraget till cirkelverksamhet i glesbygd (se avsnitt 22.6).

- Kommittén föreslår att bidraget till studieförbundens organisationskostnader vid slutet av planeringsperioden skall uppgå till 12 Mkr. Bidraget bör höjas med 1,5 Mkr det första året, varefter det höjs med 1 Mkr per år de följande åren.

Även bidraget till studieförbundens pedagogiska verksamhet bör enligt FÖVUX:s uppfattning få en kraftig förstärkning. Det pedagogiska bidraget bör, liksom organisationsbidraget, uppjusteras med anledning av penningvärdets förändring och med hänsyn till den ökade omfattning studieförbundens verksamhet fått. Kommittén vill dessutom peka på det ökade behovet av pedagogiska insatser i form av cirkelledarutbildning, framställning av studiematerial och pedagogiska hjälpmedel samt pedagogisk försöksverksamhet.

Med de vidgade uppgifter, som enligt kommitténs mening bör läggas på studieförbunden, följer stora och växande anspråk på cirkelledarutbildning och pedagogiskt utvecklingsarbete. Särskild hänsyn skall tas till att verksamheten mera systematiskt än hittills skall inriktas på att nå och stimulera kortutbildade att delta i vuxenutbildningen. Cirkelledarna skall tilldelas nya uppgifter som studievägledare och studieorienterare. Med ökade ansträngningar att nå handikappade följer behovet av utbildning om de handikappades speciella problem och studieförutsättningar. Överhuvudtaget måste en rad viktiga sociala och psykologiska problem ges ökat utrymme i cirkelledarutbildningen.

Utvecklingen på området för audiovisuella hjälpmedel medför vidare att krav måste ställas på cirkelledarnas skicklighet att hantera sådana hjälpmedel. Tekniskt kunnande hos cirkelledarna är också en förutsättning för att de utbildningsprogram, som produceras för radio och television, skall kunna användas på ett riktigt sätt i studiecirkeln. Stora statliga investeringar görs för närvarande i anläggningar och utrustning för produktion av dessa program och resurser bör då också ställas till studieförbundens förfogande, så att de genom en förbättrad cirkelledarutbildning skall kunna nyttiggöra dessa investeringar.

- Kommittén föreslår att bidraget till studieförbundens pedagogiska verksamhet vid slutet av planeringsperioden skall uppgå till 15 Mkr. Bidraget bör höjas med 2,4 Mkr det första året, med 2 Mkr de andra och tredje åren, samt med 1 Mkr de fjärde och femte åren.

22.2.6 Förslag till förstärkning av bidraget till studiecirkelverksamheten

Studiecirkelverksamhetens snabba expansion och successiva förstärkningar av det statliga stödet har medfört en kraftig statlig utgiftsökning. Trots de ökade statliga insatserna har emellertid deltagaravgifterna inte kunnat sänkas, utan de visar snarare en tendens att stiga. Kommittén anser därför att en höjning av det statliga stödet är synnerligen angelägen.

Höjningen är främst motiverad av kommitténs strävanden att undanröja studiehinder och medverka till jämlikhet i utbildning och kulturliv. Kom-

mittén har tidigare påpekat det orimliga i att studiecirkelverksamheten, som visat sig ha bäst förutsättningar att nå och aktivera kortutbildade vuxna, är förenad med kostnader för deltagarna, medan andra former av vuxenutbildning är avgiftsfria.

Som ett första led i strävandena att avskaffa deltagaravgifterna förordar kommittén, att all studiecirkelverksamhet erhåller bidrag enligt de regler som för närvarande gäller för prioriterade cirklar. För verksamhetsåret 1972/73 skulle en sådan reform ha kostat 57 Mkr. Antalet icke prioriterade studietimmar var då 3 805 000, och skillnaden mellan prioriterade och icke prioriterade cirklar 15 kr per studietimme.

Studieförbundens utgifter för ledararvoden och studiematerial har ökat under senare år. Enligt tillgängliga uppgifter uppgår kostnaden för varje studietimme till ca 80 kr för budgetåret 1974/75. Fördyringarna från förutvarande budgetår är främst att hänföra till lönekostnader och lokalkostnader. Om man utgår från att kommunerna i genomsnitt bidrar med 30 procent bör de statliga bidragen uppgå till 70 procent av 80 kr, dvs. 56 kr, för att deltagaravgifterna skall kunna avskaffas. Kommittén vill betona att vid denna beräkning har ingen standardhöjning på studiematerial medtagits. Beloppen har beräknats efter nuvarande penningvärde och måste justeras efter hand, som angetts i avsnitt 22.2.4.

- Kommittén föreslår att det statliga stödet till studiecirkelverksamheten förstärks under planeringsperioden på följande sätt:

Under det första året skall det statliga stödet till samtliga allmänna studiecirklar uppgå till 47 kr per studietimme. Därmed upphör skillnaden mellan de prioriterade och de icke prioriterade studiecirk-larna. Under de andra och tredje åren höjs bidraget med 3 kr vardera året medan det under de fjärde och femte åren höjs med 2 kr vardera året. Bidraget uppgår då vid femårsperiodens slut till 57 kr per studietimme.

Detta skulle innebära, att cirklar med genomsnittliga kostnader skulle kunna erbjudas kostnadsfritt för deltagarna, samt att en liten marginal skulle finnas för förbättring av studiematerialet. Under förutsättning av oförändrad omfattning av verksamheten och räknat efter 1974 års penningvärde skulle detta förslag medföra, att de statliga kostnaderna för studiecirkelverksamheten vid planeringsperiodens slut låg omkring 116 Mkr högre än för närvarande.

22.3 Det kommunala stödet till studieförbunden

22.3.1 Nuvarande bidrag till studieförbunden

Den kommunala bidragsgivningen till studieförbunden varierar kraftigt från kommun till kommun. I drygt 65 procent av kommunerna tillämpas normer fastställda av Svenska kommunförbundet. I dessa normer rekommenderas ett kommunalt studiecirkelbidrag med 25 procent av bidragsgrundande kostnader för statsbidragsberättigad studiecirkel.

För annan bildningsverksamhet, lokalkostnader och instruktionskostnader skall bidrag utgå med 75 procent av bruttokostnaderna, dock högst

med de verkliga kostnaderna. De kommuner, som inte tillämpar kommunförbundets normer, har sinsemellan högst varierande regler för bidragsgivningen. Det vanligaste är bidrag beräknade i förhållande till verksamhetens omfattning. Man har en viss procent av statsbidraget som bidragssumma eller beräknar denna på antalet statsbidragsgrundande studietimmar. Det förekommer också i enstaka fall, att man inte har några normer att gå efter, utan fastställer belopp för varje år.

Flertalet kommuner, som baserar sin bidragsgivning på den statliga, har framfört stark oro över den snabba kostnadsökningen av bidragen till studieförbunden. Kommunförbundet har därför utarbetat en central rekommendation för kommunal bidragsgivning. I denna föreslås, att kommunerna i förväg skall granska och bedöma studieförbundens budgetförslag och sedan fastställa en bidragsram. Bidragsramen skall markera det högsta belopp som studieförbunden kan få. Om deras kostnader överstiger den av kommunen fastställda ramen, skall kommunen ha rätt till insyn i studieförbundens budgetering av den planerade verksamheten. I rekommendationen föreslås också, att kommunerna skall syfta till en "rättvis bedömning" av de olika organisationerna. Så skall t. ex. storleken av bidragen till lokaler och administration i förhållande till verksamhetens omfattning beaktas. Man bör också ta hänsyn till angelägenhetsgraden av verksamheten på så sätt, att prioriterade cirklar ges företräde framför mer hobbybetonade cirklar.

En viktig princip, som kommunförbundets rekommendation utgått från, är att den generösare kommunala bidragsgivningen till prioriterade cirklar skall bibehållas. Avsikten är att ge studieförbunden möjlighet att erbjuda dessa cirklar helt kostnadsfritt för deltagarna. Motiveringen härför är, att det bör råda likvärdighet mellan dessa cirklar och den kommunala vuxenutbildningen.

De betydande skillnader, som kommunerna uppvisar när det gäller stödet till studieförbunden, beror sammanfattningsvis dels på att bidragsprinciperna varierar kraftigt, dels på att många kommuner, som antagit kommunförbundets rekommendation, infört spärar som är avsevärt snävare än riktlinjerna i rekommendationen. Skillnaderna ger givetvis utslag i växlande kvalitet på studiecirkelverksamheten. De ger också utslag på det sättet, att studieförbundsavdelningarna i en del kommuner tvingas ta ut högre deltagaravgifter än vad man behöver göra i andra kommuner.

22.3.2 *Fördelningen mellan stat och kommun*

Studieförbunden bör kunna erbjuda sin studieverksamhet på villkor jämförbara med vad den kommunala vuxenutbildningen erbjuder. Det är därvid en avvägningsfråga hur kostnadsfördelningen mellan stat och kommun skall vara.

I princip bör huvuddelen av de ekonomiska åtagandena vila på staten. Trenden är också den, att allt större del av studieförbundens kostnader täcks av statsanslag. Som exempel kan nämnas att för ABF täcktes år 1971/72 46 procent av statsanslag mot 35 procent år 1961/62. De

kommunala bidragen var på motsvarande sätt 32 procent år 1971/72 mot 35 procent år 1961/62. Staten skall ge ekonomiska förutsättningar för en viss minimistandard i all studiecirkelverksamhet samt ta på sig ett ökat ekonomiskt ansvar för den verksamhet som riktar sig till de kortutbildade. De nya verksamheter, som till stor del är ett resultat av statliga initiativ, bör täckas av statliga anslag. Så är fallet med flertalet av de förslag som läggs fram i detta betänkande.

Kommunerna har emellertid ett stort medansvar för studieförbundens verksamhet. En riktlinje för den kommunala bidragsgivningen har redan nämnts — att cirkelstudier inte skall värderas lägre än annan vuxenutbildning. Till detta hör att man i kommunerna bör upprätthålla kontakt med studieförbundsavdelningarna och tillse att de lokala förutsättningarna finns för en god studiecirkelverksamhet. Det är således synnerligen väsentligt, att de kommunala myndigheterna inte sänker sin ambitionsnivå beträffande det fria och frivilliga folkbildningsarbetet, utan tvärtom stimuleras till en lokal uppföljning av statliga insatser. Kommunförbundets rekommendation — hur den är utformad och hur den tillämpas i de olika kommunerna — spelar därför en central roll i detta sammanhang.

22.4 Studieorientering

22.4.1 Erfarenheter från försöksverksamheten

I FÖVUX har studiecirkelverksamheten kompletterats med studieteknisk handledning och studierådgivning samt diskussioner om utbildnings- och arbetsmarknadsfrågor. Dessa inslag benämner FÖVUX studieorientering. Uppläggningsen av denna har varierat under de olika försöksåren och mellan olika orter.

Verksamheten under det första försöksåret hade i huvudsak karaktären av studie- och yrkesvägledning. Funktionärer från studieförbund samt representanter för arbetsförmedling och, i några fall, kommunal vuxenutbildning medverkade i verksamheten, som emellertid var av relativt liten omfattning. Erfarenheterna har tidigare redovisats i Uppsökande verksamhet för cirkelstudier inom vuxenutbildningen (SOU 1972:19).

Under det andra försöksåret planerades studieorienteringen inom FÖVUX i samarbete med AMS:s dåvarande yrkesvägledningsbyrå. Den hade också nu i huvudsak karaktären av studie- och yrkesvägledning, men utformades ibland som en diskussion om utbildning och arbetsmarknad. Verksamheten under det andra året har redovisats i Fortsatt uppsökande verksamhet för cirkelstudier inom vuxenutbildningen (SOU 1973:9).

Under det tredje försöksåret utformades studieorienteringen så, att den innefattade handledning i studieteknik samt information om utbildningsvägar och arbetsmarknad. Som redovisats i avsnitt 13.3.1 deltog förutom cirkelledarna även tjänstemän från arbetsmarknadsverket i verksamheten.

Erfarenheterna från verksamheten under de första försöksåren visade, att utformningen av studieorienteringen inte hade varit helt tillfredsställande. De negativa synpunkterna gick i stort sett ut på att den hade varit

för allmänt hållen och ej engagerat cirkeldeltagarna personligen. Arbetsmarknadsinformationen hade också upplevts som ointressant, då deltagarna inte hade för avsikt att byta yrke eller söka nytt arbete. Yrkesvägledarnas personliga insatser tycks vidare ha spelat en central roll vid deltagarnas bedömning av studieorienteringens värde. De yrkesvägledare, som utgått från deltagarnas personliga studiesituation och som i förväg förhört sig om denna samt tagit reda på vad deltagarna ville veta, hade fått det mest positiva gensvaret.

Studieorienteringen under de första åren hade i stor utsträckning kommit att utformas som rådgivning genom enkelriktad information. Avsteg från studiecirkelns vanliga metodik, som bygger på deltagaraktivitet och gruppdiskussioner, hade alltså gjorts.

De negativa erfarenheterna från de första försöksåren medförde att uppläggningsen av studieorienteringen efter hand förändrades. I allt högre utsträckning har yrkesvägledningsinslaget nedtonats. I stället har studieorienteringen inriktats på deltagarnas aktuella studiesituation. Vidare har medverkan av utomstående experter begränsats och en större del av ansvaret för verksamheten lagts på cirkelledarna, som känt deltagarna bäst och haft störst förutsättningar att anpassa studieorienteringen efter deras intressen. Som förberedelse för denna del av sitt arbete har cirkelledarna genomgått utbildning och som hjälp vid studieorienteringen har de dessutom erhållit visst bakgrundsmaterial samt visst material för utdelning till deltagarna. Härutöver har cirklarna vid behov kunnat anlita utomstående experter, t. ex. från studieförbundsavdelningen, från arbetsförmedlingen eller från något annat organ.

Denna uppläggningsen hade studieorienteringen under det fjärde försöksåret och under det femte året är den upplagd på liknande sätt.

22.4.2 Nuvarande bestämmelser om studieorientering

I folkbildningskungörelsen finns inga särskilda bestämmelser om studieorientering. Studie- och yrkesvägledning har däremot länge funnits i det reguljära skolväsendet. Då den kommunala vuxenutbildningen infördes, organiserades studie- och yrkesvägledningen i denna i stort sett som en parallell till motsvarande verksamhet i ungdomsskolan. Följaktligen fick man också möjlighet att inrätta tjänster som studie- och yrkesvägledare inom kommunal vuxenutbildning. I 75 a § kungörelsen (1971:424) om kommunal och statlig vuxenutbildning heter det: "För kommunal vuxenutbildning får anställas studie- och yrkesvägledare. Tjänst som studie- och yrkesvägledare får finnas för hel- eller deltidstjänstgöring. I tjänsten får ingå tjänstgöring som studie- och yrkesvägledare vid studieförbund."

22.4.3 Syftet med studieorienteringen

Studieorienteringen inom studiecirkelverksamheten bör i första hand ta fasta på individens utvecklingsmöjligheter. Det övergripande målet skall vara att hos individen skapa en större självtillit och tro på sin egen förmåga. Studieorienteringen skall också motverka eventuella fördomar

om studier. Den enskilde skall bli medveten om sina resurser.

Dessa krav på studieorienteringen i cirkelverksamheten skiljer sig något från de krav man i allmänhet ställer på studieorientering i andra utbildningsformer. Innehållet i studieorienteringen är i stort sett detsamma för de flesta utbildningsformer, men prioriteringen mellan olika delar av innehållet varierar, beroende på utbildningens karaktär.

I kompetensinriktad utbildning syftar studieorienteringen främst till att förbereda individen inför ett kommande val av yrke, eller en utbildningsväg som kan leda fram till ett yrke. Studieförbunden har en något annorlunda inriktning av sin studieverksamhet än exempelvis den kommunala vuxenutbildningen. Cirkelstudier är i regel inte kompetensinriktade och ger således inga formella meriter. Denna annorlunda inriktning av studieverksamheten får också konsekvenser för utformningen av studieorienteringen. I FÖVUX:s verksamhet har det visat sig att en kopiering av den typ av studieorientering, som ges i andra utbildningsformer, inte svarat mot de särskilda behov deltagarna i studiecirklar haft.

Den studieorientering som bedrivits i försöksverksamheten har, i likhet med den som förekommer i andra utbildningsformer, innehållit information om olika utbildningsmöjligheter, även om denna information inte har haft så stor omfattning. Den delen av studieorienteringen kan betecknas som en fortsättning på den uppsökande verksamheten. Dessutom har informerats om arbetsmarknadsfrågor och om olika yrken, vilket dock visat sig vara av mindre intresse för de flesta cirkeldeltagare.

I försöksverksamheten har deltagarna också haft möjlighet att bearbeta den studieinformation som givits samt att diskutera utbildnings- och arbetsmarknadsfrågor mera allmänt. Målet har varit att ge deltagarna möjligheter att vidga sina kunskaper om utbildningens roll i samhället.

Målen för studieorienteringen i dess helhet kan sammanfattas på följande sätt:

- att* medverka till ökad självtillit. Individen skall själv formulera sina krav inför studiesituationen.
- att* öka kännedomen om de egna resurserna. Individen skall uppleva de egna utvecklingsmöjligheterna.
- att* fördjupa färdigheterna i studieteknik. Här ingår såväl allmän studie-teknisk handledning som vägledning i det enskilda ämnet.
- att* förmedla kunskaper om olika utbildningsmöjligheter. En utbildningspolitisk diskussion skall initieras. Information om olika utbildningsmöjligheter bör ges i den utsträckning deltagarna önskar.
- att* förmedla kunskaper om arbetsmarknaden i den mån deltagarna önskar sådan information.

22.4.4 Organisation av studieorienteringen

Metoder

I försöksverksamheten har de metoder som mest liknat studiecirkeln vanliga pedagogiska form också visat sig mest lämpliga när det gäller studieorientering. Den skall således bygga på deltagarnas egen aktivitet.

Den bör vidare ha en naturlig ämnesanknytning och så långt möjligt utgöra en integrerad del av studiecirkelarbetet. Med utgångspunkt i ett grundmaterial skall deltagarna utifrån sin egen studiesituation få diskutera med varandra och bearbeta detta material. Experter skall kunna tillkallas, men även där måste man utgå från deltagarnas behov och önskemål.

Material

Det grundmaterial för studieorienteringen, som delades ut i FÖVUX:s studiecirklar, möttes av blandat intresse. Under de första åren var mottagandet snarare negativt än positivt. Sedan materialet omarbetats och bättre anpassats till deltagarnas behov och förväntningar, upplevdes det som mera meningsfullt och intressant.

Grundmaterial för studieorientering måste fortlöpande revideras för att vara aktuellt. Inför denna omarbetning är det viktigt att de som tagit del av materialet, främst deltagarna och cirkelledarna, får avge sina synpunkter.

Personella resurser

Det är av stor betydelse vem som förmedlar studieorienteringen och på vilket sätt det görs. En korrekt och aktuell information måste kombineras med en pedagogisk form, som gör det möjligt för deltagarna att ta del av informationen.

Om man utgår från att studieorienteringen inte skall avvika från studiecirkelnns övriga arbete, blir slutsatsen att cirkelledaren bör vara den mest lämpade att ha hand om den grundläggande studieorienteringen. Cirkelledaren och deltagarna skall tillsammans aktivt arbeta med studieorienteringen på grundval av ett väl anpassat studiematerial. För att tillgodose speciella önskemål om studieinformation i cirkeln, bör det dessutom finnas möjlighet att tillkalla en särskild expert, t. ex. en folkhögskollärare, en SYO-konsulent från den kommunala vuxenutbildningen, en tjänsteman från arbetsförmedlingen eller en funktionär från studieförbundet.

- En studiecirkel bör således, förutom de expertbesök som nuvarande bestämmelser ger utrymme för, få tillkalla en särskild expert för studierådgivningen. Denne skall delta på samma villkor som vanlig expertmedverkan medger, såvida inte rådgivningen ingår i dennes tjänstgöring vid studieförbundet eller inom kommunal vuxenutbildning. Det bör understrykas att det är deltagarna själva som tillsammans med cirkelledaren väljer om man vill tillkalla expert utifrån, och i så fall vem som skall tillkallas.

Erfarenheterna från försöksverksamheten visar att det är vanligare att deltagarna önskar information om studieförbundets kursutbud än att de önskar information om andra vuxenutbildningsformer eller arbetsmarknadsinformation. Studieförbundsavdelningarna bör kunna tillgodose de

ökade kraven på studieorientering genom deltidsanställd personal med anknytning till respektive studieförbund eller, om verksamheten har större omfattning, genom fast anställda konsulenter eller liknande. I det senare fallet kan inte studieorienteringen genomföras i form av expertmedverkan, utan resurser måste avdelas inom ramen för bidraget till studieförbundens organisationskostnader. Med hänsyn till bl. a. detta behov är kommitténs i avsnitt 22.2.5 framförda förslag om en höjning av bidraget till organisationskostnaderna angeläget.

Utbildning inför studieorienteringen

Under försöksverksamheten har en del cirkelledare känt sig oförberedda i rollen som handledare i studieorientering. De har därför erhållit utbildning inför denna uppgift. Kommittén anser det angeläget att alla cirkelledare får sådan utbildning. Ett avsnitt om studieorientering bör sålunda ingå i all cirkelledarutbildning.

Resurser till cirkelledarutbildningen tas från bidraget till studieförbundens pedagogiska verksamhet, vilket FÖVUX i avsnitt 22.2.5 föreslagit bör höjas.

22.4.5 *Kommunala resurser för information om vuxenutbildning*

I ett flertal kommuner har kommunala vuxenutbildningsråd inrättats med representanter för olika utbildningsintressenter. Dessa råd har bl. a. till uppgift att ”verka för en ändamålsenlig studievägledning och för en bred och allsidig information till allmänheten om kursutbud och studie-sociala anordningar” (cirkulär från Svenska kommunförbundet om kommunala vuxenutbildningsråd 1973-10-04). Genom kommunens försorg anställs ofta en studie- och yrkesvägledare inom den kommunala vuxenutbildningen.

För närvarande sker en ökad satsning i kommunerna på information till allmänheten och det blir allt vanligare att särskilda tjänster som informationssekreterare inrättas. Information ges om politiska beslut, utställningar anordnas kring stadsplanefrågor m. m. En betydande del av verksamheten går ut på att sprida information om olika aktiviteter i kommunen. Det kan gälla aktiviteter som anordnas av kommunala myndigheter, men också sådana som anordnas av organisationer och föreningar i kommunen. Till informationen hör i allmänhet också upplysning och rådgivning om vuxenutbildningsutbudet. Vissa kommuner har för detta ändamål byggt upp särskilda informationscentraler för vuxenutbildning.

Den ovan beskrivna informationsmöjligheten bör givetvis också kunna användas av studieförbunden. Enligt kommitténs mening bör emellertid de kommunala resurserna för information om vuxenutbildning användas för allmän information om kursutbud m. m. och särskiljas från såväl studieförbundens uppsökande verksamhet som från deras studieorientering i studiecirkelarna (se också avsnitt 21.4.1).

22.4.6 Sammanfattning och kostnadsberäkning

Studieorientering är lika viktig i studiecirkelverksamhet som i andra former av utbildning. De kortutbildade är ofta i hög grad i behov av studieorientering. Tidigare har emellertid inga särskilda resurser avdelats för denna.

Försöksverksamheten har gett värdefulla erfarenheter vad gäller studieorientering. Den främsta erfarenheten är att den måste utgå från individens egen studiesituation. Därför måste den utformas på liknande sätt som studiecirkelns arbete i övrigt.

Yrkesvägledning och arbetsmarknadsinformation är i allmänhet inte av primärt intresse och bör förekomma endast om cirkeldeltagarna önskar detta. Cirkelledarna skall förberedas och motiveras för studieorienteringen och tid för diskussioner i studieorienterande syfte måste anslås i cirkelarbetet.

□ Studieorientering i organiserade former är en ny uppgift för studieförbunden, vilket innebär att det måste avdelas ekonomiska resurser för detta. Studieförbunden får ökade organisationskostnader, samt ökade kostnader för cirkelledarutbildning och materialframställning. Kommitténs förslag till höjda bidrag till studieförbundens organisationskostnader och pedagogiska verksamhet får ses i samband därmed (se avsnitt 22.2.5). Det är dessutom FÖVUX:s uppfattning, att studieorientering i studiecirkel skall kunna ske i form av expertmedverkan. Denna expertmedverkan föreslås kunna genomföras under högst två av 20 studietimmar utöver det antal timmar, som är statsbidragsberättigade enligt nuvarande bestämmelser. Kommittén bedömer att högst fem procent av studiecirkelarna under planeringsperioden kommer att använda möjligheten till expertmedverkan för studieorientering, vilket medför en årlig kostnad av knappt 1 Mkr.

22.5 Studiecirkelverksamhet för handikappade

22.5.1 Nuvarande bidrag till studiecirkelverksamhet för handikappade

De handikappades svårigheter att få del av de utbildningsresurser, samhället ställer till förfogande, har uppmärksammats i folkbildningskungörelsen genom att särskilda bestämmelser införts för att underlätta anordnandet av cirkelstudier för denna grupp. Problemet med de handikappades ogynnsamma studiesituation är emellertid så intimt förknippat med deras levnadsförhållanden i övrigt, att man svårigen kan lösa studiefrågan, om inte studiehinder utanför utbildningsväsendet, t. ex. otillräckligt utbyggd färdtjänst, samtidigt undanröjs. FÖVUX har också i försöksverksamheten erfarit vikten av att den kommunala färdtjänsten blir utbyggd. Riktlinjer för statsbidrag till denna har nyligen angivits av kommunalekonomiska utredningen i betänkandet Statsbidrag till kommunal färdtjänst, hemhjälp och familjedaghemverksamhet (SOU 1974: 41). Möjligheten för handikappade att delta i studiecirkelverksamhet är således beroende av att andra studiesociala frågor samtidigt blir lösta. I

föreliggande avsnitt har emellertid endast medtagits sådant, som har direkt anknytning till studiecirkelverksamheten. En allmän bakgrundsbeskrivning återfinns i avsnitten 7.5.2 och 7.5.3.

För närvarande utgår följande typer av statliga bidrag till studiecirkelverksamhet för handikappade:

- 1 Tilläggsbidrag om 15 kr per studietimme i sådan allmän studiecirkel, vilken har till syfte att utveckla handikappades färdigheter att meddela sig och vilken avser ämnesområde som regeringen eller, efter bemyndigande av regeringen, SÖ bestämmer.
- 2 Bidrag till studieförbundens pedagogiska verksamhet för handikappade. Bidraget fördelas av SÖ med hänsyn till studieförbundens insatser för cirkelledarutbildning samt för utveckling av studiehjälpmedel och studiemetoder.
- 3 Bidrag till produktion av studiematerial för handikappade. Bidraget fördelas av SÖ till studieförbunden för produktion av studiematerial för handikappade.
- 4 Bidrag till teckenspråkstolk. Bidraget fördelas av SÖ med hänsyn till behovet av tolkmedverkan i såväl allmän studiecirkel som universitetscirkel, vid föreläsningar, kurser och konferenser. (Bidraget till teckenspråkstolk utgår från anslaget till de handikappades kulturella verksamhet och ej från anslaget till studieförbunden.)
- 5 I statsbidragsberättigade kostnader för studiematerial får hyra av skrivmaskin och punktskriftsmaskin inräknas. Materialet skall användas i studiecirkel som har till syfte att utveckla handikappades färdigheter att meddela sig.

Tilläggsbidragen 1 och 5 är schablonbidrag, som utgår för redovisad verksamhet. Bidragen 2 och 3 fördelas av SÖ efter ansökan från studieförbunden. Bidraget 4 fördelas mellan handikapporganisationerna och studieförbunden efter ansökan till SÖ.

De ekonomiska resurser, som anslås till studieförbundens verksamhet för handikappade, har ökat under senare år, även om de fortfarande får bedömas som otillräckliga. För budgetåret 1974/75 utgår följande bidrag:

Kr	Nuvarande anslag	Ökning från föregående år
Bidrag till studieförbundens pedagogiska verksamhet för handikappade	700 000	200 000
Bidrag till produktion av studiematerial för handikappade	600 000	300 000
Totalt	1 300 000	500 000

Studieförbunden kan också söka bidrag ur anslaget till de handikappades kulturella verksamhet. Den helt övervägande delen av detta anslag går emellertid till handikapporganisationer, olika institutioner och ändamål utanför studieförbundens verksamhet. Härutöver tillkommer de medel som utgår till de prioriterade cirklarna, vilka har till syfte att utveckla handikappades färdigheter att meddela sig.

22.5.2 *Begreppet handikappad i studiecirkelverksamheten*

I och med att man inför särskilda bestämmelser för studieverksamhet bland handikappade, inställer sig problemet att definiera och avgränsa denna grupp. Tidigare har en avgränsning skett på flera sätt. Dels har studiecirkelverksamheten avgränsats — tilläggsbidraget till studiecirkel har endast utgått till sådana studiecirkel, vilka har till syfte att utveckla handikappades färdigheter att meddela sig — dels har övriga bidrag till studieförbundens verksamhet bland handikappade avgränsats till vissa bestämda åtgärder, som studieförbunden planerar — i regel är det studieförbunden centralt som söker dessa anslag. Avgränsningen innebär således en uppenbar begränsning av möjligheterna att stödja cirkelverksamhet bland handikappade. En önskvärd vidgning av dessa möjligheter medför emellertid också ökade definitionssvårigheter.

I princip kan man tillämpa två olika tillvägagångssätt vid utformningen av statsbidragsbestämmelser för studieverksamhet bland handikappade. Man kan utgå från den enskilde deltagarens handikapp, eller man kan utgå från de åtgärder ett studieförbund kan behöva vidta för att anordna verksamhet där handikappade kan delta. Om man utgår från den enskilde deltagarens handikapp, måste man söka fastställa efter vilka kriterier en person skall bedömas som handikappad för att särskilda statsbidrag skall utgå. Man skulle t. ex. kunna knyta definitionen till medlemskapet i en handikapporganisation. Denna metod är emellertid inte tillfredsställande, eftersom merparten av de handikappade är oorganiserade.

Statens handikappråd räknar i en förteckning upp 32 typer av grava handikapp. Till de största grupperna hör blinda och synskadade, döva och hörselskadade, rörelsehindrade, utvecklingsstörda och personer med vissa medicinska handikapp. I en del fall kan bedömningen av vad som är ett handikapp vara subjektiv. Många människor är också handikappade i nya situationer. En nyrekryterad cirkeldeltagare kan t. ex. uppleva svårigheter i studierna på grund av en synnedättning eller en hörselskada, som han inte tidigare besvärats av i andra situationer. För övrigt gäller att ju högre krav som ställs på människors anpassningsförmåga, desto större blir gruppen handikappade.

Antalet personer som blir handikappade kan nedbringas, om man utformar planeringen av samhället, så att det i ökad utsträckning passar även andra än de högst presterande. Den yttre miljön måste anpassas till fler människors behov. Därtill kommer att speciella åtgärder för särskilda grupper måste få samhällsstöd.

22.5.3 *Integration eller segregation i studiecirkeln*

Det har i olika sammanhang förts en tidvis livlig diskussion om handikappade skall inlemmas i den reguljära utbildningsorganisationen eller bilda speciella undervisningsgrupper. I studiecirkelverksamheten kan diskussionen om *integration* (en handikappad deltar i den reguljära studiecirkelverksamheten) eller *segregation* (en handikappad ingår tillsammans med andra handikappade i en speciell studiegrupp) vara av intresse för

utformningen av bidragsbestämmelserna. En detaljerad utformning av dessa, för att möta alla behov som kan tänkas, är olämplig, då detta skulle nödvändiggöra en ytterst besvärlig och förmyndaraktig beskrivning av olika behov och insatser. Man bör därför nöja sig med att söka fastslå vissa riktlinjer och utforma bestämmelserna med utgångspunkt från dessa.

I studiecirkelverksamheten betonas särskilt följande aspekter på studie-situationen:

Den sociala aspekten framhävs. Studiecirkelns pedagogiska fördelar ligger till stor del i möjligheterna till social gemenskap samt utbyte av kunskaper och livserfarenheter mellan människor av olika åldrar, från olika yrkesgrupper osv. Från denna utgångspunkt talar alltså mycket för integrationsprincipen.

Inlärningsaspekten är givetvis viktig som i all undervisning, även om det i studiecirkeln är deltagarnas ambitioner och inte i förväg uppsatta undervisningsmål som styr inläringen. Metodiskt-pedagogiskt kan det kanske ibland vara en fördel med homogena cirklar. En döv person kan t. ex. vara mer betjänt av att gå i en studiecirkel, där alla behärskar teckenspråket, än i en cirkel där han är den ende, som gör det.

Av ovannämnda synpunkter kan man dra slutsatsen att det enskilda handikappet inte får utgöra hinder för deltagande i en studiecirkel. Så långt möjligt bör man underlätta för en handikappad att delta i reguljära studiecirklar. Bidragsbestämmelserna bör därför utformas så att de inte styr mot en segregation av verksamheten. Samtidigt måste man emellertid vara öppen för att cirkeldeltagare med samma handikapp i vissa fall kan ha mest utbyte av att tillhöra en och samma studiecirkelgrupp. Integrationstanken kan tjäna som ett övergripande mål, som dock måste överges när den inte längre verkar till individens bästa.

22.5.4 Behovsinventering för studiecirkelverksamhet bland handikappade

Inledning

Erfarenheter från såväl försöksverksamheten som studieförbundens reguljära verksamhet visar vilken utomordentligt stor betydelse studiearbetet bland de handikappade har. Försöksverksamheten under det andra året omfattade anställda vid skyddade verkstäder. Under det tredje året deltog handikappade, vilka rekryterats i bostadsområden. Genom FÖVUX kunde de erbjudas färdtjänst och olika slag av hjälpmedel i större utsträckning än vad som eljest är vanligt i studiecirkelverksamhet. Studiernas betydelse har också framhållits av handikapporganisationerna. Handikappförbundens centralkommitté kräver sålunda i sin handikappolitiska programskrift. Ett samhälle för alla, att studieförbundens verksamhet bland handikappade skall ges ökat stöd.

I de statliga bestämmelserna för bidragsgivningen till studieförbunden har, som redan nämnts, skapats visst utrymme för insatser bland handikappade. De ekonomiska anslagen är emellertid dels alltför små för att studieförbunden skall kunna ha någon mer omfattande verksamhet, dels alltför begränsade när det gäller användningsområdet. Det är därför önskvärt att vidga den statliga bidragsgivningen till att tillgodose även andra behov än dem som inryms i nuvarande bestämmelser.

FÖVUX anser vidare, att de resurser, som står till SÖ:s förfogande för forsknings- och utvecklingsarbete, i ökad utsträckning bör användas för projekt som berör handikappades studiemöjligheter.

Kommittén bedömer följande insatser vara av särskild betydelse för studieförbundens verksamhet bland handikappade.

Samverkan med handikapporganisationerna

Studieförbundens verksamhet förutsätter förankring i olika medlemsorganisationer. I medlemsorganisationerna formuleras önskemålen om studiernas mål och inriktning och studieverksamheten genomförs ofta i samarbete med dessa organisationer. Rekrytering av cirkeldeltagare sker till stor del i medlemsorganisationerna. När det gäller studieverksamheten bland handikappade är det i första hand handikapporganisationerna, som bör vara med och ta ställning till vilka insatser som behövs. Kommittén anser det därför betydelsefullt, att handikapporganisationernas viktiga funktion uppmärksammas och att de ges erforderligt stöd. I samverkan med väl förgrenade och aktiva handikapporganisationer har studieförbunden goda möjligheter att bygga upp en meningsfull och målgruppsinriktad studieverksamhet. Denna skall självfallet även vända sig till handikappade, som ej är anslutna till någon handikapporganisation.

Utökad pedagogisk verksamhet för handikappade

Undervisning om olika handikapp är i dag eftersatt inom så gott som alla utbildningsområden. Det borde vara en självklarhet att sådan undervisning ingick i all cirkelledarutbildning. Målsättningen att integrera handikappade i cirkelverksamheten medför att alla cirkelledare kan komma att få deltagare med handikapp i sina cirklar. Behovet av cirkelledare med vidgade kunskaper om handikapp kommer troligen att öka också av den anledningen, att intresset för studier bland handikappade tilltar då de får gynnsammare studieförhållanden. Förutom att behovet av en utökad cirkelledarutbildning för all cirkelverksamhet är motiverad av bl. a. behovet av ökade kunskaper om handikappfrågorna, bör studieförbunden få vidgade möjligheter att erbjuda intresserade cirkelledare en mer omfattande utbildning och fortbildning i den specialmetodik som ibland kan bli aktuell.

Utökad produktion av studiematerial för handikappade

Det är en allmän erfarenhet att ett bra undervisningsmaterial måste vara omväxlande och anpassat till den aktuella målgruppen vad gäller ålder,

intresse och utbildningsnivå. I alltför liten utsträckning uppfyller det material, som nu finns tillgängligt för vissa grupper av handikappade, dessa krav. Läromedelsmarknaden kan inte tillgodose detta behov utan särskilda statliga stödåtgärder. Som mest akut upplevs behovet av ett varierat studiematerial anpassat till vuxna utvecklingsstörda, talböcker och punktskriftslitteratur för blinda och böcker med text för synskadade. För vuxna med medfödd dövhet eller tidigt erhållna hörseldefekter, vilket medfört att språkinläringen hämmats, behövs lättläst vuxenlitteratur. Under försöksverksamheten har t. ex. framkommit att det konstant råder en eftersläpning av studiematerial i punktskrift, varför en önskad integrering av synskadade i studiecirkel ofta inte kan ske. Det är kommitténs uppfattning att en starkt ökad satsning på produktion av studiematerial för handikappade är en synnerligen angelägen utbildningspolitisk uppgift.

Ersättning till tolkverksamhet för döva

För närvarande utgår bidrag till teckenspråkstolk för döva ur anslaget till de handikappades kulturella verksamhet. Bidraget uppgick budgetåret 1973/74 till 115 000 kr att fördelas av SÖ på grundval av ansökningar från studieförbund och handikapporganisationer. Detta bidrag är främst avsett att täcka kostnader för tolkverksamhet vid olika kulturarrangemang, men skall dessutom utgå till tolkmedverkan i såväl allmänna studiecirkel som universitetscirkel, samt till tolkmedverkan vid föreläsningar, kurser och konferenser. Då behovet av tolkmedverkan är större än anslaget ger utrymme för, har detta för studieförbunden inneburit, dels att begränsningar fått göras i studiecirkelverksamheten, dels att anhängiga fått anlitas som tolkar utan att kunna erbjudas någon ersättning. Kommittén föreslår därför att bidraget till medverkan av teckenspråkstolk i studiecirkel inordnas i bidragsbestämmelserna för studiecirkelverksamhet enligt samma regler som för expertmedverkan, men med hundra procentig kostnadstäckning och utan den tidsbegränsning som gäller sådan medverkan.

Lokalupprustning för handikappverksamhet

Genom en kungörelse 1966 (1966:175) har i byggnadsstadgan (1959:612) införts en ny paragraf, 42a §, enligt vilken lokaler för allmänheten skall byggas tillgängliga för och anpassade efter handikappades behov. Även vid större ombyggnader skall i möjligaste mån en motsvarande anpassning äga rum. Bristen på lämpliga lokaler, anpassade till handikappades behov, är inte desto mindre ett allvarligt problem för studieförbunden. Särskilt de äldre lokalerna måste upprustas på olika sätt, för att kunna tjänstgöra som studielokaler.

Det bör åvila kommunerna att se till att lämpliga lokaler kan tillhandahållas studieförbunden. För närvarande finns möjligheter för lokalägarna att erhålla lån och bidrag till nybyggnader och större ombyggnader av lokaler, för att de skall anpassas till handikappades behov. Enligt FÖVUX:s mening borde man emellertid överväga att också tillskapa en

resurs för enklare ombyggnader och reparationer. Denna skulle kunna användas till sådant som förstärkning av belysningen, montering av hörselslingor, borttagande av trösklar, iordningställande av toaletter för rullstolsbundna etc. Kommittén vill framhålla det stora behovet av sådana anpassningsåtgärder när det gäller lokaler, som skall användas av handikappade.

Tekniska och organisatoriska stödåtgärder för handikappade

Statsbidrag bör utgå till kostnader för personlig assistans till handikappad deltagare i studiecirkelverksamhet på liknande sätt som redan gäller för folkhögskolan och den kommunala vuxenutbildningen. Med hänsyn till det stora antalet handikappade, som deltar i studiecirklar, torde behovet av sådan assistans vara synnerligen stort inom denna vuxenutbildningsform. Statsbidrag bör även utgå för sådana hjälpmedel, som är direkt nödvändiga för den handikappade i studiesituationen. I samband med genomförandet av detta förslag, torde det närmare behöva övervägas, hur dessa resurser skall administreras.

Utbildning av handikappade barns föräldrar och andra berörda

Osäkerhet och okunnighet hos omgivningen försvårar ofta onödigtvis situationen för den handikappade. Det är därför angeläget att studieförbunden och handikapporganisationerna anordnar studiecirklar och konferenser om olika handikapp för föräldrar till handikappade barn och för andra, som har intresse av att delta i sådana studier. En målsättning bör vara att så många som möjligt skall ges kunskaper om olika handikapp, dels för att man skall kunna bryta vanföreställningar och fördomar, dels för att man skall kunna ge handikappade rätt form av stöd. Ett utökat bidrag till studieförbundens pedagogiska verksamhet för handikappade är motiverat av bl. a. behovet av kurs- och konferensverksamhet kring handikappfrågor.

Deltagarantal

Det har diskuterats, huruvida man skall införa en generell bestämmelse angående sänkt deltagarantal för cirklar bestående av enbart handikappade. Det har då anförts, att ett deltagarantal på fem (inklusive ledaren) i vissa fall visat sig alltför stort. Dispenser har också medgivits av SÖ.

Kommittén anser emellertid, att ett lägre deltagarantal (exempelvis tre inklusive ledaren) skulle innebära, att gruppen som pedagogisk enhet blev så liten att man inte längre kan tala om en studiecirkel. Möjligheterna till sociala kontakter minskar med en mindre grupp, och de totala resurserna hos gruppen minskar också. När det gäller denna punkt har kommittén därför inte funnit anledning föreslå någon ändring av gällande bestämmelser. Dispensmöjligheten bör emellertid finnas kvar, främst av det skälet

att rekryteringssvårigheter annars kan uppstå när det gäller vissa cirklar för handikappade.

22.5.5 Sammanfattning och kostnadsberäkning

Kommittén har inte funnit det möjligt, att exakt beräkna kostnader för de åtgärder, som föreslås för att stimulera anordnandet av studiecirkelverksamhet bland handikappade. Bl. a. är det svårt att avgöra hur stora behoven av studiefremjande åtgärder är. En försiktig beräkning ger vid handen att 10–15 procent av befolkningen mellan 15 och 75 år är svårt handikappade. Sten Johansson uppgav i Den vuxna befolkningens hälso-tillstånd (låginkomstutredningen 1971) att 8,1 procent var kraftigt rörelsehindrade, 2,7 procent hade svåra synbesvär och 2 procent hade svår hörselnedsättning, för att nämna några av de handikapp som kräver speciala arrangemang (se även avsnitt 7.5.2).

Riksförbundet mot allergi har beräknat att 15 procent av befolkningen lider av sådana allergiska besvär att de är i behov av läkarbehandling. Det innebär i sin tur att de också måste ställa bestämda krav på sin studiemiljö. En stor grupp, som samtidigt är synnerligen eftersatt i utbildningshänseende, är vidare de vuxna utvecklingsstörda, för vilka särskilda insatser behövs.

Kommittén finner det angeläget att en uppbyggnad sker av stödet till studiecirkelverksamhet bland handikappade. Även om det i nuläget i och för sig finns behov av de belopp, vilka kommittén föreslår att stödet skall uppgå till vid planeringsperiodens slut, bör uppbyggnaden ske stegvis. Detta förfaringsätt är motiverat av att studieförbunden skall kunna bygga upp verksamheten efter hand som resultaten av de rekryteringsfremjande åtgärderna visar sig.

- FÖVUX finner det således motiverat, att föreslå en höjning av bidraget till studieförbundens pedagogiska verksamhet för handikappade med 0,3 Mkr till 1 Mkr det första året. Därefter föreslås bidraget öka med 0,5 Mkr årligen. Det uppgår då vid planeringsperiodens slut till 3 Mkr.

Kommittén beräknar att bidraget till produktion av studiematerial för handikappade det första året bör höjas med 0,4 Mkr till 1 Mkr, varefter bidraget höjs på motsvarande sätt som bidraget till pedagogisk verksamhet med 0,5 Mkr årligen. Också detta bidrag uppgår då vid planeringsperiodens slut till 3 Mkr.

De av kommittén föreslagna ersättningarna för tolkverksamhet samt för tekniska och organisatoriska stödåtgärder är svåra att beräkna, men kan uppskattas till 0,3 Mkr respektive 0,5 Mkr per år.

22.6 Studiecirkelverksamhet i glesbygd

22.6.1 Erfarenheter från försöksverksamheten

I avsnitt 7.4 har visats, att andelen kortutbildade i genomsnitt är högre i kommuner med låg tätortsgrad än i kommuner där de flesta invånarna bor i tätorter (se figur 7.5). Deltagandet i cirkelstudier är samtidigt lägre i

kommuner med låg tätortsgrad än i kommuner med hög (se figur 7.8). Det är inte möjligt att ur den befintliga statistiken få fram uppgifter om deltagarfrekvensen i studiecirklar för enbart den del av befolkningen, som bor utanför tätorterna. En jämförelse mellan figurerna 7.5 och 7.8 leder emellertid till slutsatsen, att de som bor utanför tätorterna i påtagligt mindre utsträckning än tätortsbor deltar i studiecirklar, om man ser till landet i dess helhet. Detta står i uppenbar konflikt med målsättningen, att vuxenutbildningen i första hand skall nå ut till de kortutbildade.

Under FÖVUX:s fjärde och femte försöksår har en del av försöksverksamheten förlagts till utpräglade glesbygdsområden i Norrbotten. Därigenom har erfarenheter vunnits av de speciella svårigheter, som gäller för studiecirkelverksamhet utanför tätortsområdena. Problemen är i många fall så besvärliga att studieförbunden, utan det extra ekonomiska stöd de fått genom FÖVUX under försöksverksamheten, inte skulle ha haft möjlighet att anordna dessa cirklar.

De som rekryterats till cirkelverksamheten i glesbygd har visat ett stort intresse för att verkligen utnyttja den givna chansen till studier. Som framgår av tabell D 51 ville en påfallande hög andel av deltagarna i glesbygd fortsätta med studieverksamhet efter cirkelns slut.

Erfarenheterna av de särskilda problemen i glesbygd har förmedlats till kommittén av cirkeldeltagare, cirkelledare och studieorganisatörer. De synpunkter som framkommit överensstämmer visserligen i många avseenden med vad som redovisats i andra sammanhang rörande svårigheterna att erbjuda en god samhällsservice i glesbygdsområden. FÖVUX finner det dock betydelsefullt, att den speciella problematiken när det gäller vuxenstudier i glesbygd uppmärksammas i anslutning till kommitténs övriga reformförslag.

22.6.2 Nuvarande bidrag till studiecirkelverksamhet i glesbygd

I folkbildningskungörelsen finns ett särskilt bidrag, som endast utgår till studiecirklar i glesbygd. Statsbidrag utgår nämligen för 75 procent av kostnaderna för resor och traktamenten till cirkelledare för cirkel inom det allmänna stödområdet enligt 3 § kungörelsen (1970:180) om statligt regionalpolitiskt stöd. Detta gäller dock ej för allmän studiecirkel på ort där tre- eller fyraårig linje av gymnasieskolan får anordnas.

22.6.3 Begreppet glesbygd i studiecirkelverksamheten

Det allmänna stödområdet omfattar Norrbottens, Västerbottens, Jämtlands, Västernorrlands och Gotlands län. Vidare ingår delar av Gävleborgs, Kopparbergs, Värmlands, Älvsborgs, Kalmar samt Göteborgs och Bohus län. Som framgår av sammanställningen i bilaga B återfinns även utanför dessa län områden med hög andel kortutbildade och låg andel studiecirkeldeltagare. Problemen med att anordna studiecirklar inom och utanför tätorterna är inte heller på något vis begränsat till det allmänna

stödområdet. Kommittén anser därför inte att ett särskilt stöd till studiecirklar i glesbygd kan begränsas att enbart gälla inom det allmänna stödområdet.

I olika sammanhang indelas landet i tätorter och glesbygd, varvid som tätort räknas alla orter om minst 200 invånare med normalt högst 200 meter mellan husen. År 1970 bodde 81 procent av landets befolkning i sådana tätorter. Huvuddelen av befolkningen bodde dock i tätorter som hade väsentligt större befolkning än 200 invånare.

För studieförbunden är en rad olika problem förknippade med uppsökande verksamhet och cirkelstudier både utanför tätorterna och inom små tätorter. Svårigheterna att t. ex. finna studielokaler samt att rekrytera deltagare och ledare ökar som regel med ett växande avstånd från större tätorter. Vidare är möjligheterna att utnyttja kollektiva transportmedel sämre utanför tätorterna. Detta gäller för alla delar av landet. Kommittén anser det därför motiverat, att det införs någon generell gränsdragning mellan å ena sidan större tätorter och å andra sidan mycket små tätorter och ren glesbygd, vilken kan ligga till grund för ett extra statligt stöd till cirklar i glesbygd och på mindre orter. Detta stöd skall vara en kompensation för de högre kostnader det innebär att organisera studiecirkelverksamhet utanför tätorterna. Avsikten med ett sådant stöd är således att stimulera studieförbunden att bättre nå ut till kortutbildade utanför de större tätorterna.

- FÖVUX har funnit det lämpligt att dra gränsen så, att alla orter räknas som större tätorter där enligt regeringens eller SÖ:s beslut minst treårig linje i gymnasieskolan får anordnas. (Orter som har försöksverksamhet med gymnasieskola i glesbygd eller korrespondensgymnasium skall dock ej räknas till denna kategori.) Övriga delar av landet räknas som glesbygd och skall komma i åtnjutande av det glesbygdstöd FÖVUX föreslår. Någon begränsning till det allmänna stödområdet görs alltså inte.

Antalet orter där tre- eller fyraårig linje i gymnasieskolan får anordnas uppgår nu till ca 125. Av landets 278 kommuner saknar ca 150 tre- eller fyraårig gymnasieskoleutbildning. De orter, som har den angivna typen av gymnasieskoleutbildning, är som regel utvalda så att de utgör en centralort i kommunen och därmed har åtminstone relativt goda kommunikationer.

Man kan utgå från att det på orter med tre- eller fyraårig linje av gymnasieskolan som regel är lättare att rekrytera kvalificerade cirkelledare, bl. a. därför att det på dessa orter normalt finns ett större antal lärare av olika slag. Dessa orter har även som regel kommunal vuxenutbildning, vilket medför att det för den studieintresserade finns ett större urval av utbildningsmöjligheter att välja emellan.

Närmare 60 procent av landets befolkning bor på orter med tre- eller fyraåriga linjer på gymnasieskolan. Drygt 40 procent av befolkningen bor således på orter eller i glesbygd, där ett extra stöd till studiecirkelverksamheten bör utgå. Uppgifter saknas om hur stor andel av alla studiecirklar som för närvarande anordnas utanför orter med tre- eller fyraårig

linje av gymnasieskola. Kommittén har emellertid uppskattat denna andel till ca 25 procent av alla cirklar.

Beträffande avgränsningen av orter, där tre- eller fyraårig linje av gymnasieskola får anordnas, kan nämnas att den exakta avgränsningen av alla tätorter har gjorts vart femte år i samband med folk- och bostadsräkningarna. Kartor med de exakta gränserna angivna finns bl. a. på varje länsstyrelse. En god uppfattning om gränserna för varje tätort kan även erhållas från de planeringskartor i skalan 1:250 000 som publiceras av Svenska reproduktions AB (SRA). För den händelse att den ovan föreslagna avgränsningen i enstaka fall skulle få orimliga konsekvenser, bör bemyndigande ges till SÖ att utfärda anvisningar, som även innefattar vissa smärre avvikelser från huvudregeln. Vidare kan speciella regler behöva utformas för storstadsområden.

22.6.4 Behovsinventering för studiecirkelverksamhet i glesbygd

Inledning

De problem, som gäller utbildningen i glesbygd, gäller också för annan kulturell, social och kommersiell service. Det framstår därför som en rad självklarheter, när de särskilda problem, som uppstår med studieverksamhet i glesbygd, närmare skall anges. Vad gäller utbildningsmöjligheterna i glesbygd är, som redan nämnts, dessa avsevärt sämre än i tätorter, utom i vissa områden där folkhögskolor är belägna. För vuxen glesbygdsbefolkning står annars i regel endast korrespondensundervisning till buds. Med speciella stödåtgärder bör det dock vara möjligt att undanröja några av de hinder som visat sig mest uppenbara när det gäller vuxenstudier i glesbygd.

FÖVUX förutsätter, att de nuvarande bestämmelserna om statsbidrag med 75 procent av kostnaderna för resor och traktamenten till cirkelledare i glesbygd skall gälla, även med den av kommittén föreslagna ändrade definitionen av glesbygd när det gäller studiecirkelverksamhet.

Lokal- och materialupprustning

Glesbygdsområden är oftast befolkningsmässiga avtappningsområden, vilket innebär att det där endast finns nedslitna lokaler att tillgå, om det ens finns några lokaler. De ekonomiska omständigheterna gör det i regel inte möjligt för studieförbunden att hålla lokaler eller utrusta lokaler på landsbygden eller på smärre orter. Även om ambitionen hos många studieförbundsavdelningar är att nå ut med cirkelverksamhet utanför tätorter, kan bristen på lämpliga lokaler medföra att detta är omöjligt att genomföra. Exempel från försöksverksamheten visar att cirkelstudier ibland fått bedrivas i ytterst provisoriska lokaler.

Även med måttliga anspråk på en studielokal, krävs viss utrustning. Det bör finnas skrivtavla, möjlighet att visa film och lyssna på ljudband m. m. Studielokalen i sin helhet bör vara utformad så att den ger en god studiemiljö.

Det är en kommunal angelägenhet att tillhandahålla lämpliga lokaler. Kommittén vill här erinra om möjligheten till statliga upprustningsbidrag enligt bestämmelserna i 36–39 §§ kungörelsen (1973:400) om statligt stöd till allmänna samlingslokaler. FÖVUX utgår från att bostadsstyrelsen, som handhar detta statliga stöd, beaktar det stora behovet av upprustning av studielokaler i glesbygd. Det bör övervägas om bidraget, som nu är av övergångskaraktär och avses gälla fram till 1980, kan förlängas i tiden. Vidare bör bostadsstyrelsen i sina anslagsäskanden ta i beaktande det av FÖVUX påvisade behovet av upprustning av lokaler i glesbygd.

Förstärkning av administrationen

I glesbygd är administrations- och organisationskostnaderna högre än genomsnittet. Detta är i huvudsak en följd av långa restider för funktionärer och annan personal. Då inget ökat statligt stöd för närvarande utgår för glesbygdsundervisningen, måste de högre organisationskostnaderna täckas av motsvarande högre kommunala anslag. Konstruktionen av det kommunala anslaget till studieförbundens kostnader för instruktion och administration är enligt kommunförbundets normer sådana, att högst 75 procent av redovisade kostnader, med avdrag av eventuella stats- och landstingsbidrag, skall täckas av kommunen. Det är inte realistiskt förutsätta, att kommuner med dyrbara serviceåtaganden i övrigt, vilket ofta förekommer i glesbygd, skall kunna lämna högre kommunala bidrag än andra kommuner. Effekten blir i stället att studieförbundsavdelningarna inte ges ekonomiska möjligheter att i önskad utsträckning förlägga studiecirkelverksamhet i den administrativt kostsamma glesbygden. Det är därför viktigt att ökade statliga administrationsbidrag utgår för studiecirkelverksamhet i glesbygd.

Utökad cirkelledarutbildning

I glesbygdsområden är det ofta svårt att rekrytera cirkelledare på orten. Det är emellertid en fördel om så kan ske, då det visat sig att det har stor psykologisk betydelse om cirkelledare och cirkeldeltagare har gemensam referensram. De långa resavstånden, om cirkelledare skall engageras från närmaste tätort, är en negativ faktor, som måste vägas mot den omständigheten att många cirkelledare som bor i glesbygd har, eller upplever sig ha, otillräcklig grundutbildning. Det är således gynnsammare från flera synpunkter att få cirkelledare från orten, men i gengäld uppvisar dessa ett större behov av ämnesfördjupning och pedagogisk fortbildning. Kommittén anser att en grundförutsättning för att studieverksamheten i glesbygd skall kunna byggas ut är, att möjligheter till en utökad cirkelledarutbildning ges.

Deltagarantal

Det visar sig ibland svårt att i glesbygd få så stort antal deltagare i en studiecirkel att statsbidrag utgår. I den kommunala vuxenutbildningen

finns motsvarande rekryteringssvårigheter. Genom riksdagsbeslut 1971 har dock förutsättningarna för den kommunala vuxenutbildningen att anordna undervisning i glesbygd förbättrats. Det beslutades då att elevantalet i kurs inom det allmänna stödområdet – med undantag för orter där tre- eller fyraårig linje i gymnasieskolan får anordnas – får vara lägst åtta mot annars tolv. För cirkelstudier är det från rekryteringssynpunkt ibland befogat med en liknande sänkning av deltagarantalet. Då det för närvarande i en cirkel får vara lägst fem, inklusive ledaren, är det svårt att gå lägre, utan att de negativa effekter som påvisades i avsnitt 22.5.4 uppstår. Kommittén har därför funnit att lägsta deltagarantalet i studie-cirkel fortfarande skall vara fem, inklusive ledaren. Dispens bör dock kunna medges av SÖ, om särskilda rekryteringssvårigheter föreligger.

22.6.5 Sammanfattning och kostnadsberäkning

Skillnaderna i livsvillkor mellan personer boende i tätort respektive glesbygd är uppenbara och i många avseenden ofrånkomliga. Utbildningsområdet är endast ett bland många områden, där det råder stora olikheter. Det ligger en uppenbar risk i att den skillnad i utbildningsmöjligheter, som råder mellan tätort och glesbygd, kommer att förstärkas i och med den ökade satsningen på vuxenutbildningen totalt sett. Denna utvidgning av vuxenutbildningen måste komma också glesbygdens befolkning till del. För att detta skall kunna ske, krävs emellertid att stödåtgärder sätts in från statens sida.

Den behovsinventering som gjorts i detta avsnitt är baserad på erfarenheter från försöksverksamheten. Kommittén har erfarit att hindren för att anordna studier i glesbygd är mycket konkreta. Till dem hör svårigheter att ordna lokaler och problem med barntillsyn, samt kostsamma resor för cirkeldeltagare, studieorganisatörer och funktionärer.

- FÖVUX föreslår att ett särskilt schablonbidrag om 2 kr per studietimme till studieförbundens organisationskostnader i glesbygd inrättas. Detta skulle under budgetåret 1972/73 ha inneburit en statlig merkostnad på 3 Mkr. Beräkningen har gjorts under förutsättningen att glesbygdsundervisningen hade haft 25 procent av den totala verksamheten.

Kommittén föreslår vidare inrättandet av ett särskilt bidrag till studieförbundens pedagogiska verksamhet i glesbygd. Det skall vid planeringsperiodens slut uppgå till 1 Mkr. Bidraget föreslås det första året uppgå till 600 000 kr, varefter en successiv höjning sker med 100 000 kr årligen.

22.7 Kommitténs förslag

Bidrag till studieförbund

Kommittén föreslår:

att bidraget till studieförbundens organisationskostnader vid slutet av planeringsperioden skall uppgå till 12 Mkr. Bidraget skall det första

året höjas med 1,5 Mkr, varefter det höjs med 1 Mkr årligen under de fyra närmast följande åren,
att bidraget till studieförbundens pedagogiska verksamhet vid slutet av planeringsperioden skall uppgå till 15 Mkr. Bidraget skall det första året höjas med 2,4 Mkr, de andra och tredje åren med 2 Mkr vardera året, samt de fjärde och femte åren med 1 Mkr vardera året.

Bidrag till studiecirkelverksamhet

Kommittén föreslår:

att det statliga stödet till samtliga allmänna studiecirkelar skall uppgå till 47 kr per studietimme under det första året av planeringsperioden. Under de andra och tredje åren skall en höjning ske med 3 kr per studietimme vardera året. För de fjärde och femte åren skall en höjning ske med 2 kr per studietimme vardera året. Under det femte året uppgår bidraget alltså till 57 kr per studietimme.

Studieorientering

Kommittén föreslår:

att studieorientering i form av expertmedverkan utöver den expertmedverkan som medges enligt nuvarande bestämmelser, skall få äga rum under högst två av 20 studietimmar.

Studiecirkelverksamhet för handikappade

Kommittén föreslår:

att bidraget till studieförbundens pedagogiska verksamhet för handikappade det första året av planeringsperioden höjs med 0,3 Mkr till 1 Mkr, varefter en årlig höjning sker med 0,5 Mkr. Bidraget uppgår då vid periodens slut till 3 Mkr,
att bidraget till produktion av studiematerial för handikappade det första året av planeringsperioden höjs med 0,4 Mkr till 1 Mkr, varefter en årlig höjning sker med 0,5 Mkr. Bidraget uppgår då vid periodens slut till 3 Mkr,
att bestämmelserna om teckenspråkstolk ändras så att ersättning utgår för all tolkverksamhet för döva i allmänna studiecirkelar. Statsbidrag till erforderlig tolkmedverkan skall automatiskt utgå med ett belopp motsvarande cirkelledararvodet. Kostnaderna uppskattas till 0,3 Mkr årligen,
att statsbidrag skall utgå för tekniska och organisatoriska stödåtgärder i samband med studiecirkelverksamhet för handikappade. Ett belopp på 0,5 Mkr beräknas för detta ändamål.

Studiecirkelverksamhet i glesbygd

Kommittén föreslår:

- att* ett särskilt organisationsbidrag utgår med 2 kr per studietimme för studiecirkelverksamhet utanför ort där tre- eller fyraårig linje i gymnasieskolan får anordnas,
- att* ett särskilt bidrag utgår till studieförbundens pedagogiska verksamhet i glesbygd. Det föreslås vid slutet av planeringsperioden uppgå till 1 Mkr. Bidraget skall under det första året vara 0,6 Mkr, varefter en successiv höjning sker med 100 000 kr årligen,
- att* beteckningen "allmänna stödområdet" som geografisk avgränsning utgår ur folkbildningskungörelsen.

1875
No. 100
100

1875
No. 100
100

1875
No. 100
100

23 Folkhögskolekurser

23.1 Erfarenheter från försöksverksamheten

I de av LO och ABF angivna riktlinjerna för försöksverksamheten anfördes, att den i huvudsak skulle bedrivas som studiecirkelverksamhet, men med korta ämneskurser – veckosluts- eller veckokurser – vid folkhögskola som komplement. Det bedömdes därför av FÖVUX som värdefullt, att pröva och utvärdera effekten av studiecirklar i kombination med sådana kurser.

I försöksverksamheten har således korta koncentrerade kurser förlagts till folkhögskolor och organiserats som ämneskurser. Man kan givetvis tänka sig kurs- och konferensgårdar av olika slag som förläggningsplatser för sådana kurser. Folkhögskolorna har emellertid stora fördelar som komplement till cirkelstudier genom den långa folkbildningstradition de besitter. De har i allmänhet vänt sig till kortutbildade vuxna och därvid samlat en lång pedagogisk erfarenhet av vuxenutbildning. Som påpekats i avsnitt 9.3 har folkhögskolorna vuxit fram samtidigt med folkbildningsorganisationerna. Av dessa skäl har kommittén funnit det naturligt, att anknyta förslagen i denna del till bestämmelserna om ämneskurser vid folkhögskolor.

De ämneskurser, som genomförts inom ramen för försöksverksamheten, har utformats som veckokurser uppdelade i antingen två perioder om två respektive tre dagar eller i tre perioder om vardera två dagar. Som framgår av redovisningen i avsnitt 18.3.1 uppfattade flertalet av deltagarna kurserna som positiva för studierna. Även internatformen uppskattades av de flesta. Deltagarna kunde dels koncentrera sig på studierna, dels få tillfälle att lära känna andra deltagare, cirkelledare och lärare. Även från inläringssynpunkt ansågs ämneskurserna ha överträffat förväntningarna. De smärre svårigheter för deltagarna, som ibland förekom i samband med kurserna, var av praktisk natur.

De skäl, vilka deltagarna och kursanordnarna angivit som orsaker till att ämneskurserna upplevts positivt, skulle kunna sammanfattas i följande punkter.

Pedagogiska skäl: Deltagarna kan erbjudas varierande undervisningsformer – t. ex. studier med olika gruppstorlekar – och få möjlighet att använda bibliotek och olika slag av audiovisuella hjälpmedel såsom filmvisning och inlärningsstudio. Det är dessutom lättare att arrangera

medverkan av utomstående experter, t. ex. i samhällsämnen, vid en ämneskurs än vid en cirkelsammankomst. Man kan sålunda bättre tillvarata materiella och personella resurser.

Sociala skäl: Det är stimulerande att lära känna deltagare och cirkelledare från andra cirklar samt att få kontakt med folkhögskolans lärare. Detta bidrar i sin tur till ökad studiemotivation.

Studieorienterande skäl: Deltagarna upplever hur en annan studieform än studiecirkeln fungerar. För många kan osäkerheten inför mer koncentrerade studier förbytas i en känsla av att sådana är lämpliga även för dem. En del kursdeltagare har upplevt att självkänslan och tron på den egna förmågan ökat i samband med ämneskurserna.

- Erfarenheterna från försöksverksamheten visar, att ämneskurser vid folkhögskola fungerar mycket bra som komplement till cirkelstudier.

23.2 Nuvarande bestämmelser om ämneskurser vid folkhögskola

Bestämmelser om ämneskurser vid folkhögskola återfinns i stadgan (1958:478) för statsunderstödda folkhögskolor (folkhögskolestadgan) och i kungörelsen (1966:758) om statsbidrag till driftkostnader för folkhögskolor. I kungörelsen (1963:463) om statsbidrag till det fria och frivilliga folkbildningsarbetet (folkbildningskungörelsen) har dessutom intagits en del bestämmelser, som rör samarrangemang mellan folkhögskola och studieförbund.

Enligt folkhögskolestadgan skall ämneskurs omfatta minst en vecka. Sedan 1973 medger dock SÖ generell dispens för kortare kurser under förutsättning att kursen

- är förlagd till skolans lokaler,
- omfattar minst två dagar,
- utgör en introduktion till eller uppföljning av studieverksamhet med studieförbund eller lokalavdelning därav eller regionalt bildningsförbund som arrangör eller
- är anordnad för cirkelledare i statsbidragsberättigad studiecirkelverksamhet.

Undervisningen i en ämneskurs skall till minst en fjärdedel ombesörjas av skolans lärare. Denna bestämmelse har tillkommit för att folkhögskoleprägel skall bevaras även på ämneskurser som anordnas i samarbete med studieförbund. En folkhögskollärares undervisningsskyldighet kan t. o. m. helt fullgöras vid ämneskurser.

Lärare och rektor på folkhögskola får även fullgöra en viss del av sin undervisningsskyldighet som handledare för sådan studiecirkel, som uppfyller fordringarna för statsbidrag enligt folkbildningskungörelsen. I dessa fall utgår inte cirkelledararvode.

Är folkhögskollärare också cirkelledare och fullgör han denna uppgift som en del av sin undervisningsskyldighet, utgår särskilt statsbidrag till

materialkostnader. Detta bidrag är för närvarande 6 kr per studietimme för allmän, icke prioriterad studiecirkel och 13 kr per studietimme för prioriterad studiecirkel, vilket innebär att det är identiskt med det ordinarie studiecirkelbidraget med avdrag för maximalt statsbidrag till ledararvode.

Beträffande undervisningsformerna finns inget särskilt stadgat om ämneskurser, utan samma regler gäller för dem som för andra folkhögskolekurser. Arbetsmetoderna bör enligt dessa regler utformas så, att elevernas uppmärksamhet fästs vid samhörigheten mellan olika ämnen och de större sammanhangen inom varje ämne. Arbetsformerna skall vidare syfta till aktivitet, samarbete och självständighet.

Undervisningen i en ämneskurs skall sammanfalla med folkhögskolans allmänna mål och vara samlad kring visst ämne eller viss grupp av ämnen. Plan för ämneskurs skall, i den utsträckning SÖ anger, godkännas av denna.

23.3 Samarrangemang av ämneskurser mellan folkhögskola och studieförbund

23.3.1 Arbetsfördelning mellan folkhögskola och studieförbund

Kommittén utgår från att fristående ämneskurs, liksom hittills, skall kunna anordnas antingen av folkhögskola eller av folkhögskola i samarbete med studieförbund. I detta avsnitt behandlas emellertid endast ämneskurser som samarrangeras. Enligt FÖVUX:s uppfattning har kombinationen cirkelstudier/folkhögskolekurser stora utvecklingsmöjligheter. Kommittén anser därför, att detta samarbete bör breddas och fördjupas. Exakt vilka åtaganden som skall ligga på folkhögskolan respektive studieförbundet vid samarrangemang, bör avgöras i samråd mellan dessa. Följande fördelning synes dock rimlig.

Studieförbundet meddelar folkhögskolan önskemål om och preliminär plan för ämneskursen samt handhar rekryteringen av deltagare. Folkhögskolan svarar för inplaneringen av ämneskursen efter önskemål från studieförbundet. Vidare tillhandahåller folkhögskolan lokaler, pedagogiska hjälpmedel m. m. och vid internatförläggning ombesörjer den inkvartering av deltagarna. Folkhögskolan och studieförbundet tillsammans utformar kursuppläggningsen samt samråder om lärare och material.

Denna fördelning bör kunna följas även i de fall ämneskursen förläggs utanför folkhögskolans lokaler.

Som ett led i samarbetet bör också ett särskilt avsnitt om ämneskurser läggas in i studieförbundets cirkelledarutbildning, i vilket även folkhögskollärare bör delta.

23.3.2 *Administrativa resurser*

Medan omfattningen av ämneskurserna ökat kraftigt under senare år, har en viss minskning kunnat iakttas vid rekryteringen till de längre vinterkurserna. Detta har medfört att andra krav än förut ställs på folkhögskolornas administration. I direktiven till folkhögskoleutredningen påpekas, att det växande antalet ämneskurser är ett uttryck för en viss omorientering av folkhögskolans verksamhet och att denna fråga bör behandlas i utredningsarbetet. Kommittén har – bl. a. i försöksverksamheten – noterat att anordnandet av ämneskurser i samarrangemang med studieförbunden har inneburit en viss administrativ belastning för folkhögskolorna, varför kommittén anser det angeläget att frågan om en förstärkning av folkhögskolornas administrativa resurser prövas av folkhögskoleutredningen.

23.3.3 *Förläggning av kurserna*

Såväl folkhögskolor som studieförbund har ofta folkrorelseanknytning, vilket också i allmänhet präglar kursutbudet. Det kan därför för studieförbunden vara önskvärt att få samarbeta med dem närstående folkhögskolor. Om det föreligger en överensstämmelse i värderingar och förankring, torde förutsättningarna för ett framgångsrikt samarbete vara störst. Med denna inriktning av samarbetet blir emellertid resvägarna ofta mycket långa mellan studieförbundsavdelningarnas verksamhetsområden och de folkhögskolor, som avdelningarna helst skulle vilja samarbeta med. I många fall kan det då vara lämpligare, att utnyttja vissa av folkhögskolans fördelar vid samarrangerade kurser, som förläggs utanför skolans lokaler, i externat eller dagfolkhögskolor. Redan nu kan sådana kurser anordnas under vissa förutsättningar.

- Enligt FÖVUX:s uppfattning bör samarrangerade ämneskurser mera regelmässigt kunna förläggas utanför folkhögskolans lokaler. FÖVUX förutsätter att kurserna utformas och genomförs på ett sådant sätt att de arbets- och samlevnadsformer, som är grundläggande för folkhögskolan, säkerställs. Kommittén utgår från, att folkhögskoleutredningen ytterligare överväger hur en utvidgad verksamhet av detta slag skall genomföras.

23.3.4 *Kursernas längd och förläggning i tiden*

Den pedagogiska effekten av ämneskurserna har visst samband med hur långa de är och när de placeras in under tiden för studiecirkelarbetet. Studieförbunden bör ha frihet att själva avgöra hur man skall gå till väga i de enskilda fallen. En sammanhängande studievecka kan vara ett utmärkt alternativ för studievana cirkeldeltagare. I andra fall kan arbets- och hemförhållanden eller bristande studievana innebära att en uppdelning av ämneskursen i flera kortkurser är fördelaktigare. Det är således viktigt att inte gällande bestämmelser lägger hinder i vägen för anordnandet av ämneskurser, som omfattar endast ett par dagar. Som redovisats ovan kan

sådana kurser under vissa förutsättningar för närvarande anordnas efter dispens av SÖ.

- Kommittén anser det emellertid lämpligare, att gällande författning ändras, så att ämneskurs, som anordnas i kombination med studiecirkelverksamhet, utan dispensförfarande skall få omfatta kortare tid än en vecka, dock minst två dagar.

23.3.5 Deltagarrekrytering och deltagarantal

Rekrytering av deltagare till ämneskurserna sker via studieförbunden, i allmänhet genom uppsökande verksamhet. Det får anses mycket viktigt från pedagogisk synpunkt att hela studiecirkelgrupper inklusive cirkelledaren deltar i kurserna. Kortkurserna på två eller tre dagar bör betraktas som fristående från varandra på så sätt, att deltagarna i en studiecirkel inte behöver anmäla sig för mer än en kurs i taget.

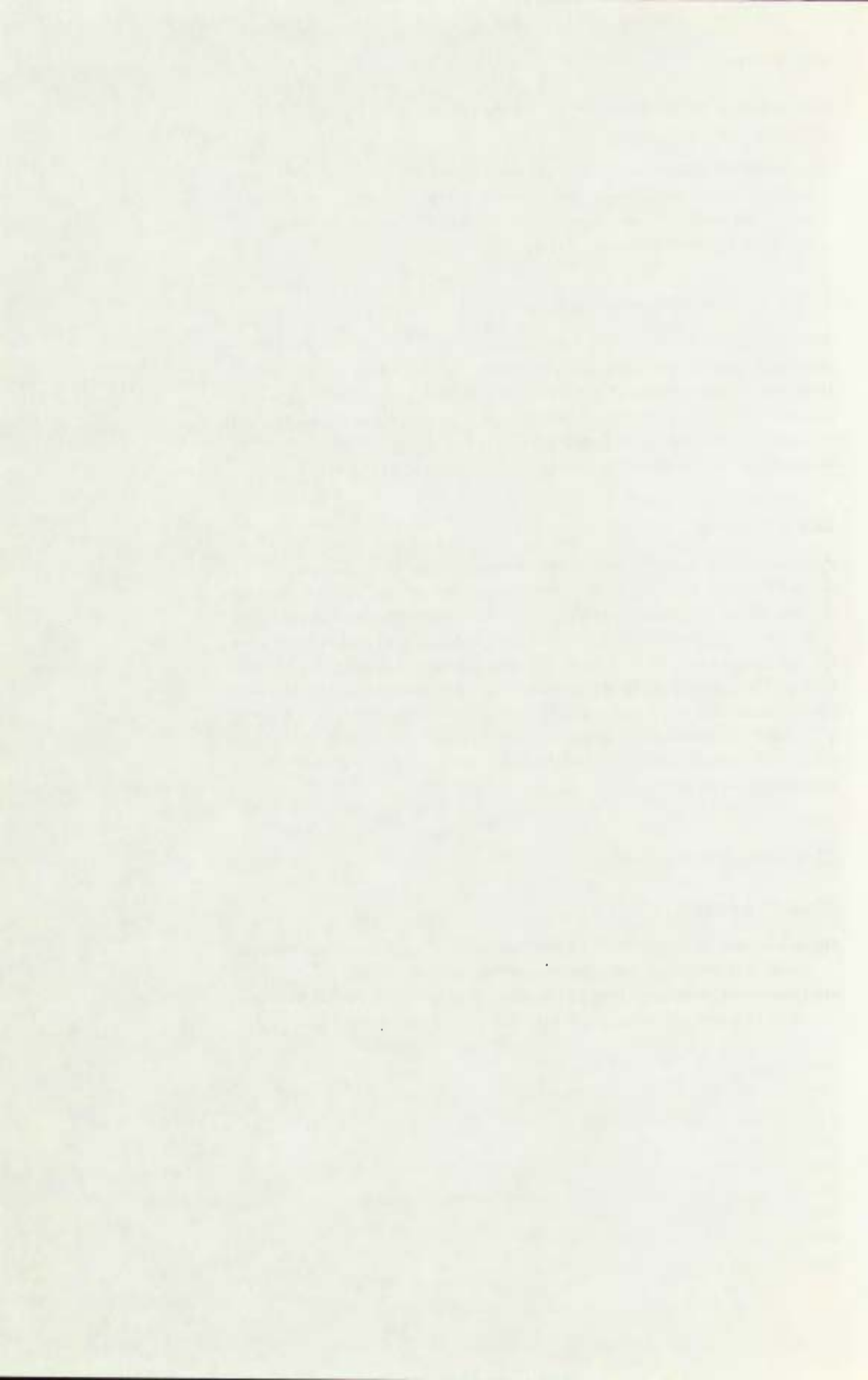
23.3.6 Planering

Planeringen av ämneskurser, som samarrangeras av folkhögskola och studieförbund, förutsätter ett betydande samarbete mellan folkhögskolans lärare och cirkelledarna. Att cirkelledare och folkhögskollärare intar samma attityd till studiecirkeln som arbetsform är en förutsättning för att samarbetet skall lyckas. Av den anledningen utgår kommittén från att de folkhögskollärare, som åtar sig att undervisa i samarrangerade ämneskurser har en positiv inställning till studieförbunden och deras arbetssätt. Gemensamma planeringskonferenser bör föregå ämneskurserna. Samarbetet bör bl. a. omfatta kursuppläggning, ämnesinnehåll och materialgenomgång.

23.4 Kommitténs förslag

Kommittén föreslår

- att* ämneskurs, som anordnas i kombination med studiecirkelverksamhet, skall få förläggas utanför folkhögskolans lokaler,
- att* ämneskurs, som anordnas i kombination med studiecirkelverksamhet, skall få omfatta kortare tid än en vecka, dock minst två dagar.

24 Studiestöd

24.1 Behovet av studiestöd

Personer med kort och bristfällig grundutbildning, bristande studievana och låg studiemotivation kan motiveras att delta i studier, om de rekryteras genom uppsökande verksamhet. Anställda med tungt och slitsamt arbete, skiftarbete eller obekvämt arbetstid upplever emellertid ofta svårigheter att få ledigt från anställningen för studierna och riskerar inkomstbortfall vid sådan ledighet. Arbetstidsförläggningen och/eller det tunga arbetet gör det ofta i det närmaste omöjligt för dessa grupper att delta i vanliga fritidsstudier. Ändå är det just studiecirklar, ämneskurser vid folkhögskola och annan utbildning av mer begränsad omfattning som oftast efterfrågas av dessa personer.

Ett förverkligande av det förslag till studieledighetslag, som nyligen framlagts (se avsnitt 21.3.3), ger anställda rätt till ledighet för studier. Genom lagen löses dock inte frågan om ersättning för det inkomstbortfall, som ledigheten förorsakar. För detta krävs studiestöd. De nuvarande studiesociala systemen kan emellertid endast utnyttjas av dem, som bedriver mer omfattande studier. Det behövs sålunda nya former av studiestöd för dem, som deltar i studiecirklar och korta kurser bl. a. vid folkhögskolor. Dessa studiesociala anordningar skall vara tillgängliga för kortutbildade vuxna, i första hand anställda och främst personer med skiftarbete eller obekvämt arbetstid.

De former av arbetstidsförläggning, som avses med "skiftarbete eller obekvämt arbetstid" är främst skiftarbete, förskjuten obekvämt arbetstid, turlistetid och långa arbetsskift. Skiftarbetet påverkar den fysiologiska dygnsrytmen, leder till medicinska störningar och inverkar negativt på sociala aktiviteter såsom familjeliv, umgänge, föreningsliv och studier. En beskrivning av skiftarbetarnas levnadsförhållanden återfinns i avsnitt 7.5.1.

Utbildningsfrågorna för dessa grupper har åtskilliga gånger uppmärksamats från fackligt håll. LO-kongressen 1971 uttalade t. ex. att insatserna för de kortutbildade skulle sättas främst och att särskilt utbildningshindren för de personer i arbetslivet, som har tunga och pressande arbetsuppgifter samt obekväma arbetstider, måste beaktas. I en framställning från LO och TCO till utbildningsministern avgiven 1974-03-15 föreslogs bl. a. inrättandet av nya typer av studiestöd för att tillgodose dessa önskemål.

I samband med behandlingen av olika motioner angående vuxenutbildning och studiesocialt stöd har också riksdagen flera gånger uttalat, att de resurser, som de närmaste åren kan ställas till förfogande för studiesociala ändamål, i betydande omfattning måste koncentreras till de vuxenstudierande.

24.2 Erfarenheter från försöksverksamheten

Då personer med skiftarbete eller obekvämt arbetstid får anses ha störst behov av studiestöd, lämnas i detta avsnitt en redogörelse för studieplaneringen för dessa grupper i FÖVUX:s försöksverksamhet.

Under det första försöksåret organiserade FÖVUX studierna för skiftarbetare och andra personer med obekvämt arbetstid, främst sjukvårdspersonal, så att studierna inte skulle infalla på arbetstid i större utsträckning än vad som var föreskrivet för deltagare med normal arbetstidsförläggning och samma studievillkor. På de orter, som hade deltagare med tvåskift, löstes detta genom att cirkelsammankomsterna förlades till förmiddag varannan vecka och till kvällstid varannan vecka, beroende på deltagarnas arbetstid den aktuella veckan. Även alternativet med två cirkelsammankomster en vecka och ingen nästföljande vecka prövades.

Komplicerad skiftgång, dvs. tre- och fyrskift, förekom på fyra orter. Där tillämpades oftast metoden att ha varierande sammanträdestider. Cirkelledarna fick då ställa sig till förfogande och lokaler fick ordnas för en viss tid, som från gång till gång passade deltagarnas skiftarbete. Detta sätt att lösa problemet förutsatte att deltagarna tillhörde samma skiftlag och fick gå kvar i detta under den tid studierna pågick. Vissa cirklar arbetade i stället parallellt med s. k. öppna tider, vilket t. ex. innebar att tre cirklar träffades vid tre olika tider under samma dag med i princip samma program vid varje tillfälle, varigenom deltagarna i alla tre cirkelarna vid varje sammankomst kunde komma på den tid, som passade deras skifttider. Detta var en besvärlig cirkelform, då deltagarna ofta var mycket få och hade olika studiekamrater olika gånger samt då cirkelledaren var tvungen att hinna exakt lika långt i varje cirkel varje gång. Enligt bidragsbestämmelserna är för övrigt cirklar organiserade enligt denna metod inte berättigade till statsbidrag. På samtliga orter fanns det under det första försöksåret enstaka deltagare, som på grund av komplicerad skiftgång inte kunde placeras i någon cirkel vare sig inom eller utanför FÖVUX. Anledningen var i regel att för få personer från samma skiftlag hade anmält sig.

Då erfarenheterna från det första försöksåret visat, att det var svårt – och för vissa deltagare ibland omöjligt – att organisera studierna för personer med skiftarbete eller obekvämt arbetstid enligt de traditionella metoderna, prövades i stället en annan lösning. Alla deltagare med tre- och fyrskift eller komplicerade tjänstgöringsscheman studerade under det andra året på fritid men med ledighet från arbetet vid de tillfällena, då cirkelsammankomsten inföll på arbetstid. Cirkelsammankomsterna för-

lades till en bestämd tid varje vecka oberoende av om deltagarna arbetade eller var lediga. Härigenom kom studierna huvudsakligen att bedrivas på fritid, men i genomsnitt var tredje eller var fjärde gång låg de på arbetstid.

Med tanke på skiftarbetarnas slitsamma arbete och rubbade dygnsrytm var det inte så förmånligt, att t. ex. få väckas några timmar efter det man gått av sitt gamla skift och resa tillbaka till arbetet för att studera ett par timmar innan man gick på sitt nya skift.

Med hänsyn till de problem FÖVUX upplevt, när det gällde studieuppläggningsen för de berörda kategorierna under de båda första åren, föll det sig naturligt att pröva en modell med studier helt på arbetstid under de följande åren. Endast med en sådan uppläggning blev det möjligt att kombinera med skiftarbetstider och behov av vila mellan arbetspassen.

Under de tredje och fjärde försöksåren har sålunda försök bedrivits med studier på arbetstid bland skiftarbetare inom industrin och personer med schemalagd arbetstid inom sjukvården. Cirkelsammankomsterna har ofta förlagts till början eller slutet av skifttiden respektive tjänstgöringstiden, och deltagarna har erhållit betald ledighet varje gång. Under det fjärde året har dessa kategorier av deltagare dessutom på samma villkor deltagit i internatkurser på folkhögskola under sammanlagt fem dagar. Verksamheten under de tredje och fjärde försöksåren redovisas i kapitlen 13–18. Också i den nu inledda verksamheten under det femte försöksåret bedrivs liknande försök.

Vid uppsökande verksamhet till studier på betald arbetstid har andelen personer med skiftarbete eller obekvämlig arbetstid, som kunnat rekryteras till vuxenstudier, uppgått till mellan 60 och 80 procent av de uppsökta. I dessa grupper, som vanligen inte har möjlighet att bedriva studier eller delta i andra sociala aktiviteter, har FÖVUX således nått de bästa rekryteringsresultat, som förekommit i försöksverksamheten. Undersökningarna visar att dessa personer upplever ett mycket stort utbildningsbehov. Att så goda rekryteringsresultat kunnat uppnås får vidare anses bero på att de i avsnitt 21.2 omnämnda villkoren för undanröjande av studiehinder varit uppfyllda. Särskilt viktigt har det naturligtvis varit, att studierna kunnat genomföras på betald arbetstid.

Studieuppläggningsen för personer med skiftarbete eller obekvämlig arbetstid har också stor betydelse för frånvaro och studieavbrott. De synpunkter och resultat, som redovisas från försöksverksamheten, tyder på att dessa grupper har hög frånvarofrekvens och stor andel studieavbrott, om de inte ges möjlighet att studera på betald arbetstid. Frågan om ersättare, som gör det möjligt för deltagarna att gå ifrån arbetet, har visat sig vara ett stort problem.

När personer med skiftarbete eller obekvämlig arbetstid beretts möjlighet till studier på betald arbetstid och när ersättarfrågan kunnat lösas, har frånvaron varit mera normal och en stor andel av dessa deltagare har då fullföljt sina studier.

Erfarenheterna från försöksverksamheten visar, att det är mycket svårt för personer med skiftarbete eller obekvämlig arbetstid att delta i

vuxenstudier på fritid. Ett system bör därför tillskapas, som ger dessa grupper möjlighet att studera på betald arbetstid eller på motsvarande villkor. Utan sådana anordningar går det ej att nå ut med studieverksamhet till dessa grupper.

24.3 Nuvarande bestämmelser om studiestöd

Det statliga studiestödet består av två skilda ekonomiska stödformer, vilka kan utgå till enskilda i samband med studier. Den som bedriver studier inom det reguljära utbildningsväsendet erhåller studiehjälp eller studiemedel enligt bestämmelserna i studiestödslagen (1973:349) och studiestödskungörelsen (1973:418), medan den som genomgår arbetsmarknadsutbildning får utbildningsbidrag enligt bestämmelserna i arbetsmarknadskungörelsen (1966:368).

Vilket studiestöd den studerande är berättigad till beror på utbildningsform och ålder samt sysselsättningssituation före studierna. Med undantag av utbildningsbidragen är storleken på de olika stödformerna anpassade efter behoven hos ungdomsstuderande.

Ungdomar under 20 år, som genomgår utbildning i gymnasieskola, folkhögskola eller motsvarande läroanstalter, erhåller studiehjälp i form av studiebidrag jämte eventuella tillägg och återbetalningspliktiga studiemedel. Studiehjälpen har utformats som en del av det familjepolitiska stödet och vissa av tilläggen liksom de återbetalningspliktiga studiemedlen beviljas först efter prövning av den studerandes föräldrars ekonomi.

Studiemedel består av studiebidrag och återbetalningspliktiga studiemedel samt utgår till studerande, som är 20 år eller äldre, i gymnasieskoleutbildning eller motsvarande och till alla studerande i eftergymnasial utbildning. Studiemedlen är indexreglerade och utgår per år med 140 procent av basbeloppet enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring, dvs. för närvarande 11 900 kr, varav ca 2 000 kr utgör studiebidrag. Om den studerande har vårdnaden om barn under 16 år, kan dessutom beviljas barntillägg med 25 procent av basbeloppet för varje barn, dvs. för närvarande 2 125 kr. Studiemedlen utgår oberoende av föräldrarnas ekonomi. De är däremot behovsprövade gentemot den studerandes och, om han är gift, mot makes ekonomi. Den som fyllt 45 år kan inte utan särskilda skäl erhålla studiemedel.

Utbildningsbidrag beviljas på sysselsättningspolitiska grunder till den som deltar i arbetsmarknadsutbildning. Bidraget består av grundbidrag, hyresbidrag, traktamente, barntillägg och särskilt bidrag. Grundbidrag utgör ersättning för uppehållet, medan hyresbidrag utgår som ersättning för faktiska bostadskostnader eller som normalersättning. Traktamente beviljas vid utbildning utom hemorten, och barntillägg utgår för eget eller makes barn under 16 år, som stadigvarande sammanbor med den som erhåller utbildningsbidrag. Särskilt bidrag omfattar bl. a. ersättning för kostnader i samband med resor, kursavgifter och undervisningsmaterial. Tildelningen av utbildningsbidrag sker först efter behovsprövning, och bidragsbeloppen varierar beroende på bl. a. familjesituationen. Utbild-

ningsbidraget får dock inte överstiga 1 700 kr i månaden. Den studerande skall normalt vara fyllda 20 år.

Gemensamt för de nämnda stödformerna är, att de uteslutande är avsedda för personer, som genomgår mer omfattande studier. För närvarande finns inget statligt studiestöd till deltagare i studiecirklar eller korta ämneskurser vid folkhögskola.

Deltagare i viss facklig utbildning, studieorganisations- och cirkelledarutbildning m. m. erhåller emellertid ofta genom utbildningsanordnarens försorg stipendium och/eller kostnadsfri internatvistelse. Vid LO:s fackliga kurser utbetalas exempelvis ett stipendium om 375 kr per vecka. De fackliga organisationerna, studieförbunden m. fl. kan i vissa fall få sina kostnader för detta delvis betalda med statsbidrag — enligt bestämmelserna om det statliga stödet till studieförbunden respektive stödet till löntagarorganisationernas centrala kursverksamhet — eller med landstingskommunala eller primärkommunala bidrag av skiftande omfattning på olika håll i landet.

24.4 Förslag till utformning av studiestöden

24.4.1 *Nya studiestöd*

I försöksverksamheten har vanligen de deltagare, som fått studera på arbetstid, deltagit i studiecirklar och folkhögskolekurser utan löneavdrag, varefter FÖVUX ersatt företagen för deras vikariekostnader. Som tidigare redovisats i avsnitt 21.3.3 har ett förslag till studieledighetslag framlagts. Detta bör nu kompletteras med studiestöd avsedda för kortutbildade och anpassade till uppsökande verksamhet.

FÖVUX anser att de här föreslagna nya studiestöden är av utomordentligt stor betydelse för de utbildningsmässigt eftersatta grupperna. Studiestöd av detta slag är enligt kommitténs bedömning en förutsättning för att man skall kunna uppnå tillfredsställande rekryteringsresultat vid uppsökande verksamhet, särskilt bland personer med skiftarbete eller obekvämt arbetstid och/eller med tungt och slitsamt arbete.

De studiestöd, som FÖVUX föreslår nedan, är avsedda för deltagare i studiecirklar respektive korta ämneskurser vid folkhögskola. Förslaget till författning är utformat med hänsyn härtill. Kommittén vill emellertid fästa uppmärksamheten på att LO och TCO i sin framställning till utbildningsministern förutsatt att dessa stöd också skall kunna utnyttjas vid andra former av studier, t. ex. i kommunal vuxenutbildning. Det av FÖVUX framlagda författningsförslaget torde utan svårigheter kunna anpassas efter dessa intentioner.

FÖVUX föreslår inrättandet av följande typer av nya studiestöd för vuxenstuderande:

I *Timstudiestöd* på för närvarande 10 kr per studietimme avsett för deltagare i studiecirklar, som tar ledigt för att delta i cirkeln och som därför förorsakas inkomstbortfall. Timstudiestödet avses utgöra en

schabloniserad ersättning för förlorad arbetsförtjänst. Antalet bidragsberättigade studietimmar bör vara lägst tio och högst 35 för en person under två på varandra följande kvartal, dvs. beloppet kan under denna tid variera mellan för närvarande 100 och 350 kr.

- 2 *Dagstudiestöd* bestående av dels ett inkomstbidrag, dels ett internatbidrag avsett för deltagare i korta ämneskurser vid folkhögskola.

Inkomstbidraget på för närvarande 60 kr per kursdag föreslås utgå till deltagare i ämneskurs, som tar ledigt för att delta i kursen och som därför försakars inkomstbortfall. Inkomstbidraget avses utgöra en schabloniserad ersättning för förlorad arbetsförtjänst. Antalet bidragsberättigade kursdagar bör vara lägst två och högst fem för en person under två på varandra följande kvartal, dvs. beloppet kan under denna tid variera mellan för närvarande 120 och 300 kr.

Internatbidraget på för närvarande 60 kr per kursdag föreslås utgå till deltagare i ämneskurs, som har utgifter för internatvistelse eller resor i samband med kursen. Internatbidraget avses utgöra en schabloniserad ersättning för dessa kostnader. Antalet bidragsberättigade kursdagar bör vara lägst två och högst fem för en person under två på varandra följande kvartal, dvs. beloppet kan under denna tid variera mellan för närvarande 120 och 300 kr.

Det totala antalet bidragsberättigade timmar respektive dagar under ett år för de olika typerna av studiestöd bör också fixeras, genom att belopp av viss storlek anslås till de olika bidragen varje år.

Timstudiestödet skall fördelas för sig. Berättigade till detta stöd är endast personer med anställning.

Huvuddelen av dagstudiestödet bör utgöras av kopplade inkomst- och internatbidrag, vilka fördelas på anställda, som deltar i ämneskurser i internat. Resten av dagstudiestödet består av dels inkomstbidrag – utan samband med internatbidrag – vilka fördelas på anställda, som deltar i ämneskurser i externat, dels av internatbidrag – utan samband med inkomstbidrag – vilka fördelas på personer utan anställning, som deltar i ämneskurser i internat och som därför försakars internatkostnader.

24.4.2 *SVUX:s förslag till studiestöd för mer omfattande studier*

SVUX beräknas ungefär samtidigt med FÖVUX avge sitt huvudbetänkande Studiestöd åt vuxna (SOU 1974:62). SVUX:s förslag till studiestöd avser enbart stöd till sådana vuxna, som bedriver mera omfattande studier inom främst kommunal vuxenutbildning, folkhögskolor, gymnasieskolor och högskolor. För att vara berättigad till det av SVUX föreslagna *vuxenstudiebidraget* krävs bl. a. att utbildningen skall omfatta minst en halv månads heltidsstudier eller en hel månads halvtidsstudier. I tidsangivelserna finns således en klar avgränsning mellan de båda kommittéernas förslag.

24.4.3 Prioritering mellan olika sökande

FÖVUX har tidigare redovisat anledningarna till att personer med skiftarbete eller obekvämt arbetstid bör prioriteras starkast när det gäller tilldelningen av studiestöd. Undersökningar visar för övrigt att koncentrationen av kortutbildade är störst bland vissa grupper av skiftarbetare (se avsnitt 7.1). I en konkurrenssituation kan det till och med bli nödvändigt att ge personer med komplicerad skiftgång företräde framför andra skiftarbetande, för vilka det kanske inte är lika svårt att studera på fritiden.

Det finns emellertid starka skäl för att studiestöd av föreslagna typer även skall kunna utgå till andra anställda än personer med skiftarbete eller obekvämt arbetstid. Ett tungt och slitsamt industriarbete kan t.ex. vara så tröttande, både fysiskt och psykiskt, att det ugör ett lika besvärligt studiehinder, som skiftarbetet är, även om det utförs på normal arbetstid. I FÖVUX har också vissa deltagare med normal arbetstid fått studera delvis på fritid och delvis på arbetstid. Som framgår på flera ställen i redogörelsen för försöksverksamheten (kapitlen 11–15) har detta studievillkor i allmänhet medfört bättre rekryteringsresultat samt minskat frånvaron och studieavbrotten.

I försöksverksamheten har vidare ersättning utgått till deltagare för kostnader gällande barntillsyn, resor, måltider m. m. Dessa förmåner, som beviljats även andra än skiftarbetare, har i vissa fall haft betydelse vid rekryteringen och under studiernas gång. Först när timstudiestöd eller liknande kan beviljas alla vuxenstuderande kommer någon motsvarighet till dessa inslag i försöksverksamheten att finnas inom den reguljära vuxenutbildningen.

FÖVUX anser därför att alla vuxna på de villkor som angivits i det föregående i princip bör vara berättigade till studiestöd och att resurserna efter hand bör ökas, så att stöden också blir tillgängliga för allt fler personer. Först när resurserna till studiestöden blivit större kommer det att bli möjligt för personer med normal arbetstidsförläggning att uppbära studiestöd av här föreslagna typer i större utsträckning. Under planeringsperioden måste stöden i huvudsak förbehållas vissa grupper, så som föreslås i detta avsnitt. Redan vid början av planeringsperioden kan emellertid det läget uppstå på enstaka orter, att inga ansökningar inkommer, som avser personer med skiftarbete eller obekvämt arbetstid. Då bör alltså även andra vara berättigade till studiestöd.

Den näst arbetstidsförläggningen viktigaste prioriteringsgrunden skall vara grundutbildningens längd. Kortutbildade och studieovana personer bör i första hand komma i fråga för studiestöd. Visserligen finns inget hinder för de fackliga organisationerna – som normalt avses ansöka om stöden – att söka studiestöd upprepade gånger för samma individer, men det bör ligga i fackföreningens eget intresse att söka aktivera så många medlemmar som möjligt och därför prioritera de mindre studieovana. Av bl. a. detta skäl bör också ansökningar om studiestöd i samband med uppsökande verksamhet ges företräde framför ansökningar utan detta samband.

Det bör påpekas, att den mindre del av dagstudiestödet, som avser internatbidrag utan koppling till inkomstbidrag, kommer att tilldelas något annorlunda grupper än stödet i övrigt. Kommittén har här tänkt på personer utan arbetslivsanknytning, främst hemarbetande, handikappade och personer bosatta i glesbygd.

Enligt kommitténs uppfattning bör regeringen utfärda bestämmelser rörande de grunder, efter vilka fördelningsorganen skall prioritera mellan olika sökande. Prioriteringen bör sammanfattningsvis utgå från följande principer:

- 1 Personer med komplicerad skiftgång eller annan "mycket obekvä" arbetstid skall ges företräde framför personer med tvåskift eller annan "mindre obekvä" arbetstid. Dessa skall i sin tur ges företräde framför personer med normal arbetstidsförläggning. Särskild hänsyn skall också tas till den som – oavsett arbetstidens förläggning – har tungt eller på annat sätt särskilt slitsamt arbete eller liknande omständigheter.
- 2 Personer med kort utbildning skall ges företräde framför personer med längre utbildning. Bland personer med utbildning av ungefär samma längd bör företräde ges den som har längre anställningstid. Härfter bör hänsyn tas till andra särskilda skäl, som den sökande åberopat för behovet av studiestöd. Dessa skäl kan sammanhänga med familjesituationen, avståndet till studieplatsen eller andra liknande omständigheter.
- 3 Ansökningar i vilka studiestödet är sammankopplat med uppsökande verksamhet skall – oavsett om stödet söks genom kollektiv eller individuell ansökan – bifallas före sådana, där detta inte är fallet.
- 4 När det gäller internatbidraget bör hänsyn också tas till studiehinder, som sammanhängar med hemarbete, handikapp eller glesbygd.

Som framhålls i avsnitt 24.5.1 anser kommittén, att det normala bör vara, att fackliga organisationer ansöker om studiestöd kollektivt för ett visst antal anställda på en arbetsplats. Kvalifikationsgrunderna behöver då inte redovisas särskilt för varje person, som beräknas komma i åtnjutande av studiestöd. Däremot bör det av ansökan framgå hur många personer på arbetsplatsen, som uppfyller kvalifikationerna för prioritering enligt ovan.

Anvisningarna om prioriteringen kan behöva revideras och preciseras sedan viss erfarenhet vunnits.

FÖVUX föreslår ingen åldersgräns vare sig uppåt eller nedåt för rätten till studiestöd. Det torde inte heller vara lämpligt att uppställa krav på svenskt medborgarskap eller bosättning i riket. Studiestöden beräknas ju i stor utsträckning komma att användas vid gruppstudier i vilka även invandrare deltar. Kommittén anser att de bestämmelser av målgruppen, som innefattas i prioriteringsgrunderna ovan, tills vidare är fullt tillräckliga.

24.4.4 Studiestödets storlek

Vid fastställande av lämplig storlek av studiestöden bör man ta hänsyn till att vid given storlek av de totala resurserna kan fler få del av förmånerna ju mindre studiestöden är. Å andra sidan får stöden inte vara så små, att de förlorar sin rekryteringseffekt.

Kommittén anser det rimligt, att storleken av timstudiestödet avvägs så, att beloppet motsvarar ersättning för inkomstbortfall vid genomsnittliga inkomster för stora löntagargrupper, och att inkomstbidraget fastställs till ett belopp motsvarande tre fjärdedelar av timstudiestödets ersättningsnivå. Om vidare internatbidraget hålls lika stort som inkomstbidraget, torde det ungefär motsvara genomsnittliga internatkostnader.

Studiestöden bör – liksom i studiemedelssystemet – vara enhetliga, dvs. alla studerande skall ha lika stort studiestöd för samma studietid. Kommittén anser vidare att den tekniskt enklaste lösningen är att göra bidragen obeskattade och ge dem en sådan storlek, att de utgör ersättning för nettoinkomstbortfall.

FÖVUX vill framhålla som självklart, att studiestöden till sin helhet skall utgöras av icke återbetalningspliktiga bidrag. Återbetalningsplikt skulle hos många kortutbildade och studieovana personer medföra en rädsla att sätta sig i skuld och öka motståndet mot att börja studera. Därigenom skulle återbetalningsplikten motverka stödets syfte. FÖVUX bedömer det från rättvisesynpunkt som otänkbart med återbetalningsplikt när det gäller här föreslagna studiestöd.

Studiestödets storlek bör följa löne- och prisutvecklingen, så att inte deras reella värde minskar. Bidragsbeloppen bör därför – liksom det övriga studiesociala systemet inklusive det av SVUX föreslagna vuxenstudiebidraget – vara relaterat till gällande basbelopp enligt lagen om allmän försäkring. Bestämmande för studiestödets storlek bör vara basbeloppet för respektive månaderna maj och november närmast före de fyra utbetalningstillfällena, som FÖVUX föreslår i avsnitt 24.5.1.

Timstudiestödet föreslås bestämmas till *0,12 procent av basbeloppet*, dvs. för närvarande (maj 1974) 10 kr (avrundat till närmaste hela ental kronor) per studietimme.

Inkomstbidraget och *internatbidraget* föreslås vardera bestämmas till *0,7 procent av basbeloppet*, dvs. för närvarande (maj 1974) 60 kr (avrundat till närmaste hela tiotal kronor) per kursdag.

Då anknytningen till basbeloppet endast kompenserar för prisförändringar, blir det nödvändigt att tid efter annan genomföra höjningar av den andel av basbeloppet, som stöden skall motsvara, så att de bättre svarar mot den reala inkomstutvecklingen. Kommittén är medveten om att studiestöden vid angivna storlekar utgör compensation i mindre grad än vad som gällt i försöksverksamheten. De flesta som kommer ifråga för studiestöd – åtminstone under de närmaste åren – beräknas vara personer med skiftarbete eller obekvämt arbetstid. Dessa har ofta inkomster över LO-genomsnittet, varför man får räkna med att studie-

stöden utgör full kompensation endast för ett fåtal av dem som erhåller stöd. FÖVUX har emellertid gjort en avvägning mellan dels den totala studiestöds-kostnaden, dels kompensationsgraden till de enskilda personerna och därvid stannat för att till viss del begränsa storleken av studiestöden för att fler personer skall kunna komma ifråga vid fördelningen. Kommittén utgår från att resurserna till dessa former av studiestöd efter några år kommer att växa. Det skulle då kunna bli möjligt såväl att öka antalet personer, som får del av stöden, som att höja beloppens reella värde.

24.5 Studiestödets administration

24.5.1 *Ansökan*

De av FÖVUX föreslagna studiestöden avses i första hand användas som komplement till uppsökande verksamhet. För att de skall fungera studiemotiverande bör de alltså av studieorganisationerna erbjudas de uppsökta vid rekryteringstillfället. I motsats till vad som gäller för övriga studiesociala stödformer bör därför huvudsakligen de fackliga organisationerna söka studiestöden och fördela dem på individer. Det normala förutsätts alltså vara, att fackföreningarna ansöker om studiestöd för ett visst antal timmar respektive dagar innan rekryteringen av deltagare påbörjas. Vid den tidpunkten kan man av naturliga skäl inte uppge vilka individer, som senare kommer att uppbära förmånerna. Om studiestöden konstruerades så, att de endast kunde beviljas efter individuella ansökningar, skulle de inte kunna användas som ett led i den uppsökande verksamheten.

Om ett individuellt ansökningsförfarande alltid skulle krävas, torde de administrativa kostnaderna dessutom bli orimligt höga i förhållande till de relativt små belopp som beviljas.

Var och en som tillhör målgruppen och som prioriteras i enlighet med här förda resonemang bör emellertid ha möjlighet till studiestöd. Om någon, t. ex. efter framställning till facklig organisation, inte fått begärt studiestöd, bör vederbörande därför efter ansökan kunna få sin sak prövad direkt av fördelningsorganet.

Vid sidan av de kollektivt fördelade studiestöden bör studiestöd också kunna fördelas direkt på individer efter sådana individuella framställningar. Något krav på organisationstillhörighet för individen skall inte föreligga.

Kommittén förmodar dock att timstudiestödet i flertalet fall kommer att beviljas efter kollektiv ansökan, liksom att den övervägande delen av dagstudiestödet också kommer att beviljas efter sådan ansökan.

Då studiestöden huvudsakligen är avsedda för anställda, finner FÖVUX ingen anledning för andra organisationer än fackföreningar att söka studiestöd.

Såväl fackliga organisationer som enskilda individer ansöker om studiestöd hos den kommunala nämnd, som beslutar i dessa frågor. I ansökan bör bl. a. följande förhållanden redovisas:

- 1 För hur många personer och studietimmar respektive kursdagar stöd önskas samt vilken typ av studiestöd ansökan gäller.
- 2 Vilket slag av skiftgång eller obekvämt arbetstid eller annan besvärande arbetssituation dessa personer har.
- 3 Ungefärlig längd på de aktuella personernas grundutbildning och – om möjligt – deras anställningstid samt vilket slag av studier som avses (elementära eller mer avancerade).
- 4 Huruvida studiestödet söks i samband med uppsökande verksamhet eller för personer, som själva efterfrågat stödet.
- 5 Övriga särskilda omständigheter som den sökande önskar åberopa som skäl för studiestöd.

Studiestöden bör fördelas fyra gånger om året, nämligen i mars, juni, september och december samt avse studier under något eller några av de närmast följande fyra kvartalen.

24.5.2 Lokal fördelning

Beslutanderätten när det gäller fördelningen på organisationer och individer av de föreslagna studiestöden bör enligt FÖVUX:s mening läggas på ett lokalt organ, som kan förutsättas ha den bästa kännedomen om lokala utbildnings- och arbetsmarknadsförhållanden.

Då det övervägande antalet studiestöd kommer att sökas av fackföreningar och avse fackligt anslutna personer och då de fackliga organisationerna bör ges möjlighet att samplanera fördelningen av studiestöd med planeringen av ledigheter och uppsökande verksamhet på arbetsplatserna, är det vidare naturligt, att dessa organisationer tillförsäkras ett starkt inflytande över fördelningen av studiestöden.

Förslaget till lokalt fördelningsorgan har utarbetats i samråd mellan FÖVUX och SVUX, eftersom organet även avses fördela det studiestöd varom SVUX lämnar förslag.

Förslaget innebär att *beslut* om fördelning av studiestöd skall fattas av en politiskt sammansatt *kommunal nämnd*. Det bör överlåtas åt kommunerna själva att avgöra åt vilken nämnd eller styrelse uppdraget bör anförtros, men FÖVUX utgår från att flertalet kommuner skall överlämna uppdraget till skolstyrelsen, som inom kommunen har det huvudsakliga ansvaret för utbildningsfrågor.

Innan den kommunala nämnden fattar beslut om fördelning av studiestöd skall den ha inhämtat *yttrande* från ett särskilt *studiestödsråd*, som inrättas i varje kommun. Detta studiestödsråd skall bestå av fackliga företrädare, vilka utses av vederbörande kommunala nämnd efter förslag från de fackliga organisationerna. Antalet ledamöter i studiestödsrådet bör normalt vara minst sju, men i små kommuner med enhetlig arbetsmarknad eller litet antal löntagare får antalet ledamöter begränsas till fem.

Under hänvisning till att över 90 procent av de fackligt anslutna tillhör

fackförbund inom LO och TCO, beroende på det relativa storleksförhållandet mellan dessa båda huvudorganisationer och med hänsyn till att kortutbildade finns i båda organisationerna föreslås att två tredjedelar av ledamöterna i studiestödsråden skall företräda fackliga organisationer tillhörande LO och en tredjedel fackliga organisationer tillhörande TCO. Ledamöterna bör nomineras av de fackliga organisationernas regionala samarbetsorgan, dvs. av FCO-distrikten respektive av de regionala TCO-kommittéerna.

24.5.3 *Besvärsrätt*

Fördelningen av studiestöd förutsätts ske genom att de sökandes behov vägs mot varandra. En eventuell överprövande instans kan då inte bedöma det enskilda besväret, utan att samtidigt känna till de avvägningar mellan olika sökande, som den beslutande instansen gjort. Av detta skäl föreslås ingen generell besvärsrätt. Däremot anser kommittén, att en exklusiv besvärsrätt skall förekomma i ett fall, nämligen då den kommunala nämnden fattar ett beslut, som avviker från det av studiestödsrådet lämnade förslaget. Besvärsinstans i sådana frågor bör lämpligen vara centrala studiestödsnämnden (CSN).

24.5.4 *Central fördelning*

Enligt FÖVUX:s mening bör resurserna till de olika vuxenstudiestöden behandlas skilda från varandra och var för sig fördelas på kommuner av CSN med hänsyn till behovet på olika håll i landet. Under planeringsperioden får denna fördelning huvudsakligen baseras på förekomsten av skiftarbete eller obekvämt arbetstid. Om man efter hand som resurserna växer vill väga in andra variabler i fördelningen, t. ex. glesbygdsggrad, bör detta naturligtvis vara möjligt. Regeringen kan också i regleringsbrev till myndigheten föreskriva, att särskild hänsyn skall tas till speciella förhållanden, t. ex. kampanjer med uppsökande verksamhet på olika orter.

I likhet med vad som föreslås när det gäller fördelningen på kommuner av statsbidraget till uppsökande verksamhet på arbetsplatser (se avsnitt 21.6.2), föreslår kommittén att huvuddelen av resurserna till studiestöd – närmare bestämt 85 procent – skall fördelas efter på förhand fastställda kriterier, medan återstoden – sålunda 15 procent – bör fördelas mera fritt. Härigenom skulle man inom varje kommun på ett tidigt stadium kunna förutse den ungefärliga medelstillelningen och basera sin planering härpå.

För uppgifter, som sammanhänger med bl. a. besvärssärenden och central fördelning av studiestöd, bör vid CSN enligt FÖVUX:s och SVUX:s gemensamma förslag inrättas en *särskild delegation för vuxenstudiestöd*.

Som ledamöter i denna delegation bör ingå företrädare för det allmänna och för de fackliga organisationerna. Som ordförande i delegationen och tillika företrädare för det allmänna bör utses ordföranden i CSN. I övrigt bör delegationen bestå av ledamöter, vilka utses på

förslag av LO och TCO. Den inbördes fördelningen mellan dessa huvudorganisationer bör i stort överensstämma med den som angivits för de lokala studiestödsråden.

Delegationen bör enligt FÖVUX:s uppfattning vara beslutande och dess beslut bör icke kunna överklagas.

24.5.5 *Utbetalning*

Studiestödsbeloppen bör utbetalas i efterskott. Härigenom slipper man problem med återkravsärenden. Vid utbetalningen bör insänd kopia av närvarolista användas som verifikation. Eventuellt skulle CSN:s planerade ADB-baserade utbetalningssystem kunna användas vid utbetalningen.

24.5.6 *Kontroll*

Samma person skall under ett halvår högst kunna uppbära timstudiestöd om 350 kr, inkomstbidrag om 300 kr och internatbidrag om 300 kr. Att inte dessa maximigränser överskrids får man försäkra sig om, t. ex. genom ett spärrsystem i utbetalningsrutinen.

Den som får del av studiestödet bör inte heller samtidigt erhålla studiemedel, vuxenutbildningsbidrag eller utbildningsbidrag. Också detta torde kunna kontrolleras i samband med utbetalningen.

Den som mottar timstudiestöd eller inkomstbidrag bör vidare inte samtidigt ha semester eller vara tjänstledig med lön, utan han/hon skall verkligen åsamkas inkomstbortfall under studierna. Med hänsyn till att personer med skiftarbete eller obekvämt arbetstid kommer att dominera bland dem, som erhåller dessa studiestöd, torde det bli relativt vanligt att vissa cirkelsammankomster infaller på fritimmar eller att vissa ämneskursdagar infaller på fridagar för en del av deltagarna. Man skulle kunna förhindra utbetalning av studiestöden för dessa timmar respektive dagar genom att inte bara kontrollera närvaron, utan också kontrollera förekomsten av inkomstbortfall för de aktuella timmarna eller dagarna. Kommittén kan emellertid förmoda, att kostnaderna för de omfattande insatser, som krävs härför, inte i rimlig utsträckning uppvägs av de besparingar på studiestödssidan, som därigenom skulle kunna göras.

Någon fullständig överensstämmelse mellan internatbidraget och de faktiska internatkostnaderna behöver enligt kommitténs mening inte heller förekomma, för att detta bidrag skall utgå, men de som uppbär bidraget bör förorsakas kostnader motsvarande åtminstone huvuddelen av det belopp, som motsvarar bidraget.

Tillsynsmyndigheten förutsätts följa verksamheten genom rutinemässiga kontroller.

24.6 Studiestödets omfattning och kostnader

Antalet personer med skiftarbete eller obekvämt arbetstid kan uppskattas till omkring 700 000. Rättviseskäl talar för att denna grupp bör ges reella

möjligheter att delta i vuxenutbildning. Om intresset för studier är lika stort i hela denna grupp, som det varit bland skiftarbetarna och den schemabundna personalen i försöksverksamheten, skulle behovet av studiestöd vara mycket stort.

Härtill kommer att även andra än personer med skiftarbete eller obekvämt arbetstid i viss utsträckning föreslås få tillgång till studiestöd.

Med hänsyn till att de av FÖVUX föreslagna studiestöden är helt nya och kan behöva några års uppbyggnadstid, föreslår kommittén emellertid en – i förhållande till behovet och i jämförelse med redan befintliga studiesociala system – måttlig storlek av resurserna för dessa ändamål.

Enligt FÖVUX:s mening bör resurser kunna avdelas för studiestöd motsvarande följande antal hela timstudiestöd om 35 timmar respektive hela dagstudiestöd om fem dagar:

Antal	År				
	1	2	3	4	5
Timstudiestöd	29 000	57 000	86 000	114 000	143 000
Dagstudiestöd					
Kopplade inkomst- och internatbidrag	6 500	13 000	20 000	25 000	30 000
Inkomstbidrag för externatstudier	3 000	6 000	9 000	12 000	15 000
Internatbidrag för personer utan an- ställning	3 000	6 000	9 000	12 000	15 000
Totalt	41 500	82 000	124 000	163 000	203 000

Med dessa förutsättningar erhöles följande kostnader under planeringsperioden:

Mkr	År				
	1	2	3	4	5
Timstudiestöd	10,2	20,0	30,1	39,9	50,1
Dagstudiestöd					
Kopplade inkomst- och internatbidrag	3,9	7,8	12,0	15,0	18,0
Inkomstbidrag för externatstudier	0,9	1,8	2,7	3,6	4,5
Internatbidrag för personer utan an- ställning	0,9	1,8	2,7	3,6	4,5
Totalt	15,9	31,4	47,5	62,1	77,1

24.7 Kommitténs förslag

Kommittén föreslår

- att* ett timstudiestöd för deltagare i studiecirklar inrättas. Kostnaden härför vid slutet av planeringsperioden beräknas uppgå till 50,1 Mkr.
- att* ett dagstudiestöd för deltagare i korta ämneskurser vid folkhögskola inrättas. Kostnaden härför vid slutet av planeringsperioden beräknas uppgå till 27 Mkr.

Journal of the

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

25 Kostnader och finansiering

25.1 Kostnadssammanställning

I detta avsnitt presenterar FÖVUX en sammanställning över de kostnadsberäkningar, som redovisats i kapitlen 21, 22 och 24.

Kostnadstablen på sidan 347 upptar dels nuvarande anslag, där sådant förekommer, dels de ökade kostnader, som föranleds av FÖVUX:s förslag. Reformkostnaderna har fördelats över de fem åren i planeringsperioden.

Som framgår av sammanställningen är de mest centrala delarna av kommitténs förslag de nya statsbidragen till den uppsökande verksamheten, de ökade resurserna till studiecirkelverksamheten och de båda nya studiestöden. FÖVUX:s övriga förslag föranleder inte lika omfattande kostnader.

De nya statsbidragen till uppsökande verksamhet ser FÖVUX som nödvändiga för att en breddad rekrytering till vuxenutbildningen skall bli möjlig. Kostnaderna för uppsökande verksamhet bör enligt kommitténs bedömning kunna bli relativt måttliga, eftersom lagen (1974:358) om facklig förtroendemans ställning på arbetsplatsen (förtroendemannalagen) öppnar möjlighet för studieorganisatörer att bedriva denna verksamhet på av respektive arbetsgivare betald tid.

Mot bakgrund av erfarenheterna från försöksverksamheten anser FÖVUX, att deltagaravgifterna i studiecirkelarna utgör ett mycket påtagligt studiehinder, varför kommittén uppställt målet, att studiecirkelarna bör bli kostnadsfria för deltagarna. Realiserandet av detta förslag medför de största reformkostnaderna. Kommittén har emellertid ansett förslaget vara en nödvändig beståndsdel av en vuxenutbildningsreform.

Vad vidare gäller förslagen till studiestöd kan konstateras, att dessa i hög grad är ägnade att underlätta deltagandet i studier för de mest eftersatta grupperna, vilka annars ofta inte skulle ha någon möjlighet att delta i vuxenutbildning, även om de skulle rekryteras genom uppsökande verksamhet och få delta i kostnadsfria studiecirkel.

Det bör påpekas, att samtliga kostnader har beräknats under förutsättning av dels oförändrad omfattning av verksamheten, dels 1974 års pris- och lönenivå. Kommittén är medveten om att studiecirkelverksamheten sannolikt kommer att öka i framtiden, varför det skulle kunna ifrågasättas, om man inte borde ta hänsyn till detta vid kostnadsberäk-

ningen. FÖVUX har emellertid inte ansett sig kunna göra detta, då verksamheten expanderar ryckvis och då dess omfattning är svår att förutsäga. Det förefaller exempelvis sannolikt, att studiecirkelverksamheten under 1974 kommer att uppvisa en viss stagnation. Av dessa skäl beräknas alltså kostnaderna på oförändrat antal studietimmar. Anslagsbeloppen får sedermera efter hand justeras med hänsyn till eventuell volymökning samt omräknas med hänsyn till pris- och löneförändringar.

FÖVUX bedömer det sannolikt, att såväl de kommunala nämnder, som avses handlägga frågor om uppsökande verksamhet och studiestöd – vanligen skolstyrelserna – som respektive tillsynsmyndigheter – dvs. SÖ och CSN – kommer att förorsakas ökade administrativa kostnader för de ytterligare arbetsuppgifter, som ankommer på dem som en följd av kommitténs förslag. FÖVUX har emellertid inte ansett det möjligt att beräkna storleken av dessa kostnader, men kommittén utgår från att dessa frågor närmare övervägs i samband med genomförandet av förslagen.

Beträffande de överväganden i övrigt rörande kostnaderna, som ligger bakom kommitténs förslag, hänvisas till respektive kapitel.

25.2 Finansiering

När det gäller frågan om finansieringen av de av FÖVUX föreslagna reformerna utgår kommittén från att den uppsökande verksamheten – med undantag av de kostnader som i enlighet med förtroendemannalagen betalas av arbetsgivarna – och studiecirkelverksamheten liksom hittills skall bekostas med allmänna medel. Beträffande finansieringen av studiestöden har samråd ägt rum med SVUX, som föreslår att såväl FÖVUX:s studiestöd som delar av SVUX:s studiestöd skall finansieras med en arbetsgivaravgift. I denna del hänvisar därför FÖVUX till det av SVUX framförda finansieringsförslaget.

Sammanställning över kostnader enligt FÖVUX:s förslag

Mkr	Nuvarande anslag	Ökning för år				
		1	2	3	4	5
1 Uppsökande verksamhet på arbetsplatser	—*	7,0	9,0	11,0	13,0	15,0
2 Uppsökande verksamhet i bostadsområden	—*	5,0	7,0	9,0	11,0	13,0
3 Försöksverksamhet med introduktionskurser	—	0,4	—	—	—	—
4 Studiecirkelverksamhet <i>förslagsanslag</i>	221,7	57,0	74,8	92,6	104,5	116,3
5 Studieförbundens organisationskostnader	6,5	1,5	2,5	3,5	4,5	5,5
6 Studieförbundens pedagogiska verksamhet	6,6	2,4	4,4	6,4	7,4	8,4
7 Expertmedverkan för studieorientering <i>förslagsanslag</i>	—	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0
8 Studieförbundens pedagogiska verksamhet för handikappade	0,7	0,3	0,8	1,3	1,8	2,3
9 Produktion av studiematerial för handikappade	0,6	0,4	0,9	1,4	1,9	2,4
10 Tolkverksamhet för döva <i>förslagsanslag</i>	—*	0,3	0,3	0,3	0,3	0,3
11 Tekniska och organisatoriska stödåtgärder för handikappade <i>förslagsanslag</i>	—	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5
12 Studieförbundens organisationskostnader i glesbygd <i>förslagsanslag</i>	—	3,0	3,0	3,0	3,0	3,0
13 Studieförbundens pedagogiska verksamhet i glesbygd	—	0,6	0,7	0,8	0,9	1,0
14 Timstudiestöd	—	10,2	20,0	30,1	39,9	50,1
15 Dagstudiestöd	—	5,7	11,4	17,4	22,2	27,0
Totalt	236,1	95,3	136,3	178,3	211,9	245,8

* Vissa medel kan erhållas från nu befintliga statsbidrag. Storleken av dessa har dock inte kunnat beräknas.

The first part of the report deals with the general situation of the country, and the second part with the details of the various departments. The first part is divided into three sections: the first section deals with the general situation of the country, the second section deals with the details of the various departments, and the third section deals with the details of the various departments. The second part is divided into three sections: the first section deals with the details of the various departments, the second section deals with the details of the various departments, and the third section deals with the details of the various departments.

Specialmotivering

Förslaget till lag om ändring i studiestödslagen

De förslag som FÖVUX lägger fram kräver olika ändringar och tillägg i studiestödslagen. I 1 kap. måste således vissa ändringar ske. Vidare måste två nya kapitel föras in i lagen, ett med bestämmelser om timstudiestöd och ett med bestämmelser om dagstudiestöd. Dessa nya kapitel bör placeras efter nuvarande 4 kap. och således benämnas 5 och 6 kap. Efter dessa nya kapitel bör följa ett nytt kapitel, 7 kap., om det särskilda vuxenstudiestöd som SVUX föreslår i sitt betänkande. Nuvarande 5 och 6 kap. blir följaktligen i fortsättningen 8 och 9 kap.

I 1 kap. har, utöver de ändringar som följer av FÖVUX:s förslag, i författningstexten också förts in de ändringar i kapitlet som krävs med anledning av vad SVUX föreslår. Detta har skett för att visa hur berörda paragrafer i 1 kap. kommer att se ut om såväl FÖVUX:s som SVUX:s förslag genomförs.

Vissa bestämmelser om det nya studiestödsrådet har förts in i 1 kap. 7 och 8 §§. Övriga bestämmelser som rör rådets verksamhet m.m. skulle då tas i form av bestämmelser som regeringen meddelar, dvs. främst i studiestöds-kungörelsen. Detta gäller t.ex. bestämmelser om de frågor som rådet skall behandla samt om beslutsregler och om besvärsmätt då skolstyrelsens beslut avviker från rådets förslag. Gränsdragningen mellan vad som förts till studiestödslagen respektive studiestöds-kungörelsen eller andra av regeringen meddelade bestämmelser har skett enligt nuvarande fördelning såvitt avser skolstyrelsens medverkan i studiestödsfrågor. I vad mån den nya regeringsformen innebär att en annan fördelning måste ske mellan lag och andra bestämmelser får prövas i annat sammanhang och då gemensamt för såväl skolstyrelse som studiestödsråd. Därvid får också prövas om även andra bestämmelser, som för närvarande ingår i studiestöds-kungörelsen eller enligt detta förslag förutsätts ingå i denna kungörelse, med hänsyn till den nya regeringsformen i fortsättningen bör ingå i studiestödslagen.

I ingressen till förslaget till lag om ändring i studiestödslagen har samtliga av FÖVUX och SVUX föreslagna ändringar i lagen angetts.

1 kap. studiestödslagen

1 och 4 §§

I 1 § har de av FÖVUX och SVUX föreslagna nya studiestödsformerna förts in. På samma sätt som enligt 2 och 3 §§ gäller för studiehjälp respektive studiemedel har i en ny 4 § angetts i vilka former dagstudiestöd kan utgå.

5 och 6 §§

De nya bestämmelserna i 5 och 6 §§ beror på SVUX:s förslag. De behandlas i SVUX:s betänkande.

7 och 8 §§

Som anges i avsnitt 24.5.2 bör studiestödsråd i flertalet fall bestå av fler än fem ledamöter. Fördelningen av ledamöter mellan å ena sidan LO- och å andra sidan TCO-organisationer bör ske så att organisationer som tillhör LO får två tredjedelar och organisationer som tillhör TCO en tredjedel av antalet. Om detta inte är matematiskt möjligt med hänsyn till det bestämda antalet ledamöter, bör fördelningen ske i så nära anknytning som möjligt till huvudregeln. Om antalet ledamöter sålunda skall vara sju bör fördelningen vara fem respektive två. Är antalet ledamöter i stället elva bör sju företräda LO- och fyra TCO-organisationer.

Skolstyrelsen skall inhämta förslag till ledamöter från vederbörande distriktsorganisation. Från vardera organisation bör om möjligt endast ett förslag avges. Detta bör omfatta det antal ledamöter som skall utses på förslag av distriktsorganisationen.

Det bör vara möjligt för studiestödsråd att arbeta på avdelningar (jfr. SVUX:s betänkande avsnitt 9.3.3). Geografiska och andra skäl kan göra detta lämpligt. Om så sker bör dock gälla att avdelning skall bestå av minst fem ledamöter. Dessutom skall avdelning vara sammansatt så, att omkring två tredjedelar av ledamöterna företräder organisationer med LO som huvudorganisation och övriga ledamöter organisationer med TCO som huvudorganisation. Närmare bestämmelser om avdelning och därmed sammanhängande frågor får tas in i studiestödskungörelsen.

Varje kommun skall själv få bestämma om skolstyrelsen eller annan kommunal nämnd, t.ex. kulturnämnden, skall besluta om timstudiestöd, dagstudiestöd och särskilt vuxenstudiestöd. Har beslut fattats om att annan kommunal nämnd än skolstyrelsen skall besluta, skall de regler som enligt 7 § gäller för skolstyrelsen i stället gälla denna kommunala nämnd (8 §).

9 §

Ändringen innebär att begreppet termin utgår ur studiestödslagen. I stället skrivs i lagen genomgående kalenderhalvår. Ändringen berörs närmare i SVUX:s betänkande.

5 kap. studiestödslagen

I ett första avsnitt (1–6 §§) återfinns vissa allmänna bestämmelser om timstudiestöd. I därpå följande avsnitt (7–8 §§) behandlas frågor om fördelning av timstudiestöd m.m. Dessa bestämmelser behövs främst under de år då antalet timstudiestöd inte är tillräckligt i förhållande till behovet därav. Om bestämmelser av detta slag behövs även därefter får avgöras senare.

1 §

Med studiecirkel bör avses studiecirkel, för vilken den som anordnar cirkeln är berättigad till statsbidrag enligt bestämmelserna i kungörelsen (1963:463) om statsbidrag till det fria och frivilliga folkbildningsarbetet. Bestämmelse härom får tas in i studiestöds-kungörelsen.

2 §

Som framgått av avsnitt 24.4.1 skall timstudiestöd endast kunna utgå till arbetstagare. Om viss sökande är arbetstagare eller ej får avgöras i rättstillämpningen. För annan än heltidsanställd torde emellertid möjligheterna att få timstudiestöd vara små så länge tillgången på medel för sådana bidrag är begränsad.

För att timstudiestöd skall utgå krävs att den som deltar i studiecirkel förlorar arbetsinkomst just genom att han deltar (se avsnitt 24.5.6).

3 §

Frågan om vem som skall kunna ansöka om timstudiestöd har behandlats i avsnitt 24.5.1. I rättstillämpningen får man pröva om facklig organisation som anger sig vara sådan organisation också är det. Några särskilda regler härom bör således inte tas in i studiestödslagen.

I sin ansökan skall den fackliga organisationen lämna de uppgifter som angetts i avsnitt 24.5.1. Bestämmelser härom får tas in i studiestöds-kungörelsen.

I studiestöds-kungörelsen får också anges hur den fackliga organisation skall förfara, som inte använt organisationen tilldelade timstudiestöd, eller som önskar fördela tilldelade timstudiestöd till annan grupp av arbetstagare än den grupp organisationen avsåg att rikta sig till enligt sin ansökan.

För att ansökan om timstudiestöd skall kunna avgöras före vederbörande kvartals början måste en sista dag för ingivande av ansökan fastställas. Det torde vara lämpligt att som sådan sista dag tas den 15 i andra månaden före ingången av vederbörande period eller således den 15 november, den 15 februari, den 15 maj och den 15 augusti. Om dessa tider gäller bör det vara möjligt att meddela beslut senast omkring 14 dagar före respektive periods början. Föreligger särskilda skäl bör ansökan som kommer för sent få prövas. Så bör kunna vara fallet t.ex.

om tillgängligt belopp för timstudiestöd annars inte skulle kunna fördelas. Bestämmelser i de olika frågor som nu behandlats får tas in i studiestödskungörelsen eller i bestämmelser som CSN meddelar.

4 §

Bestämmelserna i första stycket har behandlats i avsnitt 24.4.1. Med studietimme bör avses studietimme i den betydelse detta begrepp har i kungörelsen (1963:463) om statsbidrag till det fria och frivilliga folkbildningsarbetet. Bestämmelse härom får tas in i studiestödskungörelsen.

5 §

Som angetts i avsnitt 24.5.6 får timstudiestöd inte utgå om mottagaren under den tid studiecirkeln pågår får annat studiestöd än dagstudiestöd. Skulle annan form av studiestöd ha utgått samtidigt med timstudiestöd, t.ex. därför att beslut härom fattats efter det att vederbörande fått timstudiestöd men innan beslutet om detta kommit till den beslutande myndighetens kännedom, får CSN avgöra om återkrav skall ske eller ej med stöd av nuvarande 6 kap. 2 § studiestödslagen.

Inte heller under den tid då vederbörande uppbär utbildningsbidrag enligt arbetsmarknadskungörelsen (1966:368) bör timstudiestöd kunna utgå. En allmän bestämmelse som innebär detta har tagits in i andra stycket (jfr 3 kap. 29 § studiestödslagen och 3 kap. 43 § studiestödskungörelsen samt den av SVUX föreslagna lydelsen av 4 kap. 22 § andra stycket studiestödslagen).

6 §

De belopp varmed timstudiestöd skall utgå har angetts i avsnitt 24.4.4.

7 och 8 §§

Här hänvisas till avsnitt 24.4.3. I regel torde frågan om var en person har sin arbetsplats vara lätt att besvara. Om så inte är fallet, t.ex. för anställda inom transportsektorn, får frågan avgöras i rättstillämpningen.

6 kap. studiestödslagen

Kapitlet har byggts upp på samma sätt som kapitlet om studiemedel och det i SVUX:s betänkande föreslagna kapitlet om särskilt vuxenstudiestöd. Efter ett första avsnitt med vissa allmänna bestämmelser (1–4 §§) följer särskilda bestämmelser för envar av de två former i vilka dagstudiestöd skall kunna utgå (5–9 §§). Slutligen följer vissa bestämmelser om fördelning av dagstudiestöd (10–13 §§). Liksom motsvarande bestämmelser för timstudiestöd och särskilt vuxenstudiestöd (se förslaget till lydelse av 7 kap. 20–23 §§ i SVUX:s betänkande) behövs dessa bestäm-

meler främst under de år då antalet dagstudiesöd inte är tillräckligt i förhållande till behovet därav. Om bestämmelser av detta slag behövs även därefter får avgöras senare.

1 §

Det bör ankomma på SÖ att besluta vilka ämneskurser som har sådant innehåll att dagstudiesöd kan utgå till deltagare i kursen.

2 §

Här hänvisas till vad som anförts i specialmotiveringen till 5 kap. 3 §. Uppsökande verksamhet kan, utöver av facklig organisation, bedrivas av studieförbund eventuellt i samarbete med annan organisation (jfr avsnitt 21.4). Denna verksamhet kan då avse t.ex. handikappad eller den som är bosatt i glesbygd. Det är därvid av vikt att uppsökaren/studieorganisatören har kännedom om gällande regler om fördelning av dagstudiesöd och också om antalet sådana studiesöd som kommunen tilldelats. Han bör nämligen i samband med sitt personliga besök kunna uttala sig om möjligheterna att få sådant stöd. Upplysningar om gällande regler för fördelning och om antalet tilldelade dagstudiesöd bör därför vid förfrågan kunna lämnas genom skolstyrelsens (annan kommunal nämnds) försorg. Det är också av vikt att skolstyrelsen snarast möjligt kan behandla ansökan från enskild om dagstudiesöd. I synnerhet om denna ansökan inges efter uppsökande verksamhet och med hjälp av studieorganisatör är detta av vikt. För lång tid bör nämligen inte förflyta mellan det personliga besöket och beslutet om stöd. I annat fall kan syftet med den uppsökande verksamheten förfelas. Bestämmelser eller anvisningar i de avseenden som nu angetts får meddelas av regeringen eller av CSN.

3 §

Frågan om det antal dagar för vilka dagstudiesöd kan utgå under två på varandra följande kvartal har behandlats i avsnitt 24.4.1. Det har inte ansetts lämpligt att ställa upp något krav på att ämneskursen skall omfatta minst visst antal timmar per dag för att stöd skall kunna utgå. Det får ankomma på rättstillämpningen att ta ställning härtill.

4 §

Här hänvisas till vad som anförts i specialmotiveringen till 5 kap. 5 §. I sammanhanget kan anmärkas att ämneskurs kan vara uppdelad i olika studieperioder t.ex. i två perioder om två dagar vardera.

5 §

Några särskilda bestämmelser har inte ansetts nödvändiga om vilken arbetsinkomst den som deltar i ämneskurs lägst skall gå miste om för att

inkomstbidrag skall kunna utgå. Denna fråga får lösas i rättstillämpningen.

6 §

Här hänvisas till avsnitt 24.4.4.

7 §

Som angetts i avsnitt 24.4.1 kan ämneskurs även förläggas till externat. Om så sker och den som deltar i kursen har särskilda kostnader för resa till kursorten bör internatbidrag utgå. Härför måste dock krävas att den som uppbär bidraget förorsakas kostnader som motsvarar åtminstone huvuddelen av det belopp per dygn varmed bidraget skall utgå (jfr. avsnitt 24.5.6). Som regel torde det inte vara svårt att på förhand avgöra om enskild kursdeltagare har rätt till internatbidrag eller ej med hänsyn till de kostnader som han själv måste stå för på grund av sitt deltagande.

8 §

Här hänvisas först till vad som anförts i specialmotiveringen till 5 kap. 2 §. Det har inte ansetts lämpligt att i studiestödslagen närmare ange de krav som skall gälla för att den som är bosatt i glesbygd, är hemarbetande eller handikappad skall ha rätt till internatbidrag. Inte heller har det ansetts lämpligt att i detta sammanhang närmare definiera begreppet glesbygd. Bestämmelser i dessa avseenden får meddelas av regeringen eller, efter regeringens bemyndigande, av CSN. Det kan dock eventuellt vara lämpligt att i stället låta dessa frågor lösas i rättstillämpningen.

9 §

Här hänvisas till avsnitt 24.4.4.

10–13 §§

Här hänvisas till avsnitt 24.4.3 samt till vad som anförts i specialmotiveringen till 5 kap. 7 och 8 §§. Bosatt i en kommun får den anses vara som är folkbokförd där. Avgörande bör vara folkbokföringen på ansökningsdagen. Vad som inträffar därefter i folkbokföringssammanhang fram till dess ansökan slutligt avgörs bör således sakna betydelse för viss sökandes rätt att få internatbidrag av det belopp för sådana bidrag som tilldelats kommunen.

Övergångsbestämmelserna till den föreslagna ändringen i studiestödslagen

Som angetts i avsnitt 20.4 skall de nya bestämmelserna i anledning av FÖVUX:s förslag träda i kraft 1975-07-01. De ändringar i studiestöds-

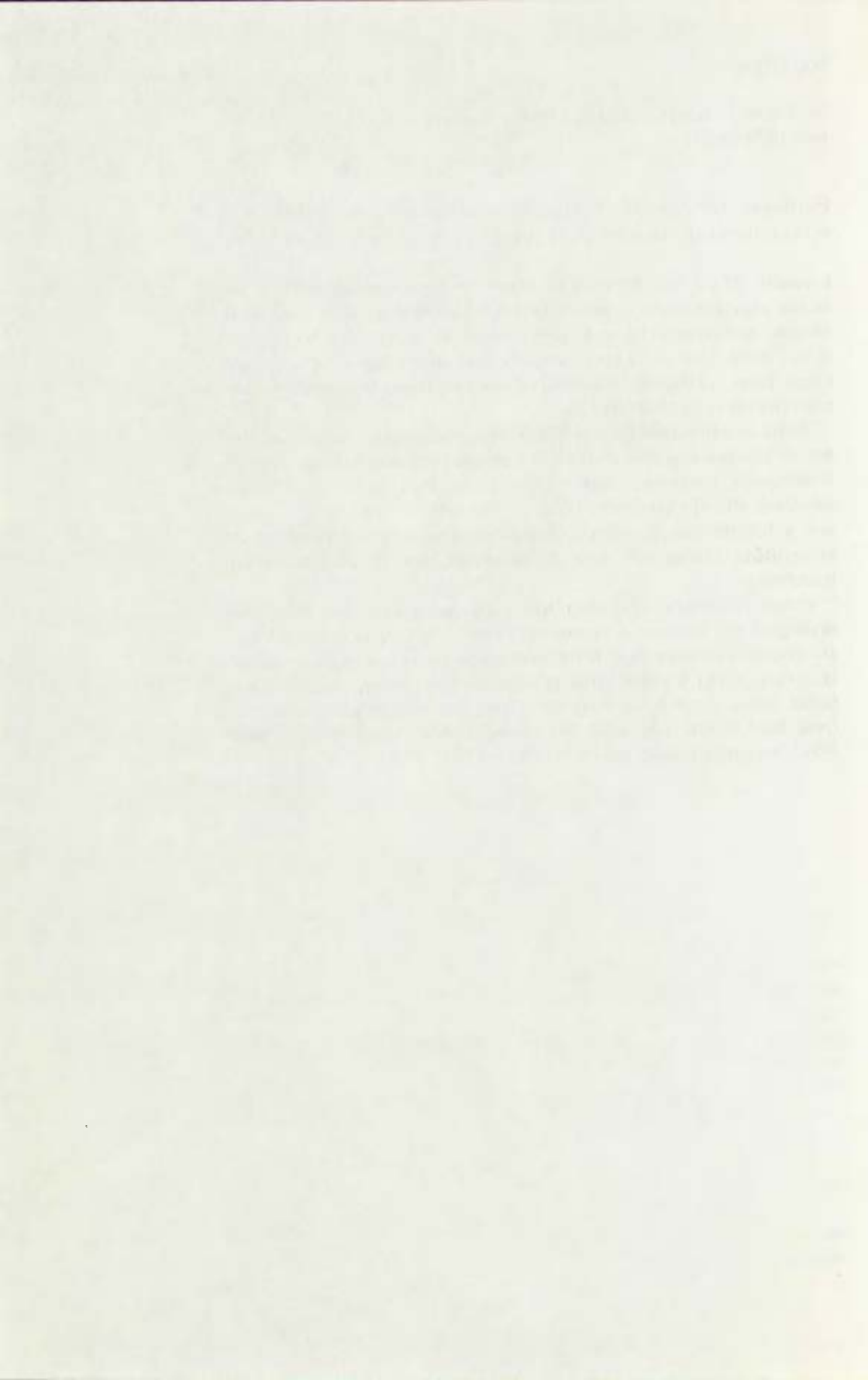
lagen som föränleds av SVUX:s förslag skall däremot gälla först från och med 1976-01-01.

Förslaget till lag om kommuns medverkan vid uppsökande verksamhet i studiefrämjande syfte

I avsnitt 21.6.2 har FÖVUX föreslagit att beslut om statsbidrag till facklig organisation för uppsökande verksamhet skall fattas av kommunal nämnd. Bestämmelse som ålägger kommunal nämnd att besluta om sådant statsbidrag måste tas i form av lag. Denna bestämmelse synes inte kunna föras in i studiestödslagen eller i annan gällande lag. Bestämmelsen bör därför tas i en ny särskild lag.

Andra bestämmelser om det här aktuella statsbidraget, såsom om dess storlek och om vem som skall ha rätt att söka bidraget, kan meddelas av regeringen i kungörelse eller i annan form. FÖVUX har inte funnit anledning att utforma förslag till dessa statsbidragsbestämmelser, liksom inte heller till sådana andra bestämmelser som behövs i anledning av kommitténs förslag och som är av sådant slag att de inte kräver lagstiftning.

I den föreslagna nya lagen har i 1 § tagits in bestämmelse om skyldighet för kommunal nämnd att besluta. Av samma paragraf följer att kommunstyrelsen skall bestämma vilken denna kommunala nämnd skall vara. Enligt 2 § skall yttrande inhämtas från studiestödsrådet, innan beslut fattas. Av 3 § följer att besvär rätt hos SÖ föreligger i visst fall. Över SÖ:s beslut bör talan inte kunna föras. Lagen skall, liksom FÖVUX:s övriga förslag, gälla från och med 1975-07-01.

Bilaga A Uppgifter om de kortutbildades fördelning på yrkesgrupper enligt 1970 års folk- och bostadsräkning

Avsikten med denna sammanställning är att visa andelen kortutbildade av det totala antalet verksamma inom varje yrkesgrupp.

Uppdelningen i yrkesgrupper är hämtad från 1970 års folk- och bostadsräkning. För närmare specificering hänvisas till Folk- och bostadsräkningen 1970, del 7, bilaga 1.

Sammanställningen har gjorts med datauppgifter från folk- och bostadsräkningen, vilken beskriver situationen 1970-11-10. Uppgifterna avser personer i åldern 16–59 år som förvärvsarbetat minst 20 timmar.

Kortutbildade definieras här som personer med högst åtta års folkskola eller avbrutna studier vid flickskola eller realskola.

För två yrkesgrupper lämnas inga uppgifter: "medicinskt arbete" (läkare, tandläkare) och "flygarbete" (flygförare, flygmaskinister). Inom dessa grupper finns inga kortutbildade.

Tabell A.1 Uppgifter om de kortutbildades fördelning på yrkesgrupper enligt 1970 års folk- och bostadsräkning

	Antal arbetande inom yrket		Procent kortutbildade	
	Båda könen	Därav kvinnor	Båda könen	Därav kvinnor
<i>0. Naturvetenskapligt och tekniskt samt samhällsvetenskapligt, humanistiskt och konstnärligt arbete</i>				
00 Tekniskt arbete (arkitekter, ingenjörer, lantmätare m. fl.)	205 110	10 909	20,6	14,1
01 Kemiskt och fysikaliskt arbete	19 392	7 199	17,4	22,4
02 Biologiskt arbete	3 916	433	5,9	23,3
04 Hälso- och sjukvårdsarbete (sjuksköterskor, sjukvårdsbiträden m. fl.)	160 421	147 308	22,9	22,8
05 Pedagogiskt arbete (lärare m. fl.)	113 062	62 740	2,8	1,4
06 Religiöst arbete	5 449	1 328	4,6	11,3
07 Juridiskt arbete	4 693	437	0,3	1,4
08 Litterärt och konstnärligt arbete	24 942	7 234	13,4	8,3
09 Övrigt tekniskt, naturvetenskapligt m. m. arbete (ekonomer, statistiker, programmerare)	48 343	19 096	9,4	7,8
<i>1. Administrativt arbete</i>				
10 Samhällsadministrativt arbete	15 473	4 069	4,8	6,2
11 Företagsadministrativt samt annat tekniskt och ekonomiskt administrativt arbete (företagsledare m. fl.)	52 586	6 537	17,7	23,5
<i>2. Kameralt och kontorstekniskt arbete</i>				
20 Bokförings- och kassaarbete	70 738	56 980	32,6	35,2
29 Stenografi- och maskinskrivnings- samt annat kontorsarbete	274 315	203 295	26,2	23,6
<i>3. Kommersiellt arbete</i>				
30 Parti- och detaljhandelsföretagare	29 357	7 705	67,6	68,8
31 Försäljning av fast och lös egendom, tjänster och värdebevis m. m.	11 040	1 331	18,5	19,0
32 Partiförsäljning genom kundbesök samt agenturarbete (handelsresande)	14 943	462	42,9	45,0
33 Övrigt kommersiellt arbete (inköpare, affärsföreståndare, demonstratörer m. fl.)	216 258	120 705	54,4	65,7
<i>4. Lantbruks-, skogs- och fiskeriarbete</i>				
40 Lantbruks-, skogs- och trädgårdsledning (lantbrukare, skogsbrukare, djuruppfödare, renägare m. fl.)	92 079	3 062	67,4	74,8
41 Jordbruks- och trädgårdsarbete, djurskötsel (lantarbetare, djurskötare m. fl.)	80 237	40 190	70,2	76,1
42 Viltvård och jakt	134	2	44,0	50,0
43 Fiskeriarbete	4 392	114	83,9	80,7
44 Skogsarbete	32 235	648	83,8	80,9
<i>5. Gruv- och stenbrytningsarbete</i>				
50 Gruv- och stenbrytningsarbete	11 157	176	82,7	80,1
<i>6. Transport- och kommunikationsarbete</i>				
60 Sjöbefälsarbete	5 857	3	4,3	33,3
61 Däcks- och maskinmanskap	5 720	22	51,9	50,0

	Antal arbetande inom yrket		Procent kortutbildade	
	Båda könen	Därav kvinnor	Båda könen	Därav kvinnor
63 Lokförare, järnvägskonduktörer, trafikbiträden samt vägtrafikarbete (bussförare, spärrvakter m. fl.)	116 757	4 204	73,4	64,2
64 Trafikledning och trafikarbetsledning	12 748	649	44,8	22,8
65 Post- och telekommunikation	33 482	28 466	36,1	39,5
66 Postanstalt och annat budarbete	22 582	4 829	41,3	59,0
67 Övrigt transport- och kommunikationsarbete (fyrvaktare, sluss-färje- och hamnvakter m. fl.)	1 904	56	89,4	57,1
69 Ej specificerat transport- och kommunikationsarbete	1 289	15	69,0	33,3
<i>7-8. Tillverkningsarbete</i>				
70 Textilarbete	15 367	8 552	77,7	78,8
71 Sömnadsarbete	44 559	34 551	71,1	73,7
72 Sko- och läderarbete	6 353	3 079	80,7	84,6
73 Järnbruks-, metallverks-, smides- och gjuteriarbete	35 174	2 033	76,7	80,4
74 Finmekaniskt arbete	13 801	1 708	30,3	35,8
75 Verkstads- och byggnadsmetallararbete	288 875	21 586	59,9	74,3
76 Elektroarbete	89 799	11 784	50,1	69,5
77 Träarbete	111 071	3 613	71,8	83,0
78 Målnings- och lackeringsarbete	32 468	838	61,3	77,6
79 Mureri- och betongarbete m. m. (glas-måsteriarbetare m. fl.)	68 105	66	74,3	74,2
80 Grafiskt arbete	28 894	6 775	48,2	63,0
81 Glas-, porslins-, keramik- och tegelarbete	8 131	2 281	78,3	79,4
82 Livsmedelsarbete	39 103	12 695	71,3	78,5
83 Kemiskt och cellulose tekniskt arbete	26 901	4 874	77,9	79,5
84 Tobaksarbete	588	459	73,3	75,6
85 Övrigt tillverkningsarbete (korgmakeri-gummi-, plast-, pappers- m. fl. arbeten)	43 684	12 912	75,2	77,0
86 Grov- och diversearbetare	32 524	1 709	80,9	76,9
87 Maskin- och motorskötsel	57 896	2 210	76,4	73,6
88 Paketerings- och emballeringsarbete samt stuveri-, lager- och förrådsarbete	74 955	20 715	73,2	76,9
89 Ej specificerat tillverkningsarbete	90	53	64,4	75,5
<i>90-94. Servicearbete</i>				
90 Civilt bevaknings- och skyddsarbete	29 253	1 339	27,2	45,4
91 Husligt arbete, portierarbete m. m. (kockar, köksbiträden, hemvårdarinnor m. fl.)	120 412	110 881	55,9	57,7
92 Serveringsarbete	26 541	22 754	69,9	75,7
93 Fastighetsskötsel, städning	65 275	42 789	81,9	87,2
94 Övrigt servicearbete (frisörer, badpersonal, fotografer, sportledare m. fl.)	41 243	27 102	43,3	43,6
<i>98. Militärt arbete</i>				
98 Militärt arbete	16 057	0	0,5	-
<i>99. Övriga</i>				
99 Personer med ej identifierbara yrken eller med ej angiven yrkestillhörighet	5 566	1 987	34,8	34,7
Totalt för alla yrkesgrupper	3 013 296	1 099 549	48,7	44,7

1. 1917
 2. 1917
 3. 1917
 4. 1917
 5. 1917
 6. 1917
 7. 1917
 8. 1917
 9. 1917
 10. 1917
 11. 1917
 12. 1917
 13. 1917
 14. 1917
 15. 1917
 16. 1917
 17. 1917
 18. 1917
 19. 1917
 20. 1917
 21. 1917
 22. 1917
 23. 1917
 24. 1917
 25. 1917
 26. 1917
 27. 1917
 28. 1917
 29. 1917
 30. 1917
 31. 1917
 32. 1917
 33. 1917
 34. 1917
 35. 1917
 36. 1917
 37. 1917
 38. 1917
 39. 1917
 40. 1917
 41. 1917
 42. 1917
 43. 1917
 44. 1917
 45. 1917
 46. 1917
 47. 1917
 48. 1917
 49. 1917
 50. 1917
 51. 1917
 52. 1917
 53. 1917
 54. 1917
 55. 1917
 56. 1917
 57. 1917
 58. 1917
 59. 1917
 60. 1917
 61. 1917
 62. 1917
 63. 1917
 64. 1917
 65. 1917
 66. 1917
 67. 1917
 68. 1917
 69. 1917
 70. 1917
 71. 1917
 72. 1917
 73. 1917
 74. 1917
 75. 1917
 76. 1917
 77. 1917
 78. 1917
 79. 1917
 80. 1917
 81. 1917
 82. 1917
 83. 1917
 84. 1917
 85. 1917
 86. 1917
 87. 1917
 88. 1917
 89. 1917
 90. 1917
 91. 1917
 92. 1917
 93. 1917
 94. 1917
 95. 1917
 96. 1917
 97. 1917
 98. 1917
 99. 1917
 100. 1917

Bilaga B Uppgifter om de kortutbildades och vuxenutbildningens regionala fördelning

I de följande tabellerna B.1 och B.2 används följande begrepp:

Tätort: Ort med minst 200 invånare där avståndet mellan husen normalt inte överstiger 200 meter.

Tätortsgrad: Andel av befolkningen enligt 1970 års folk- och bostadsräkning som bodde i tätorter.

Andel av befolkningen år 1970 i åldern 15–59 år med högst åttaårig folkskola: Antalet personer i åldern 16–59 år som enligt 1970 års folk- och bostadsräkning redovisat högst åttaårig folkskoleutbildning (och eventuell yrkesutbildning) har beräknats i procent av antalet invånare i åldern 15–59 år. Procenttalen är endast en ungefärlig indikator på andelen kortutbildade i varje kommun.

Antal deltagare i vissa studiecirklar per 1000 invånare i åldern 15–59 år: Antalet deltagare under ett läsår i s.k. prioriterade cirklar samt övriga allmänna cirklar i språk, samhälls- och rättsvetenskap, jämte naturvetenskap (inklusive medicin, sport och matematik) har omräknats till antalet deltagare per 1000 invånare i åldern 15–59 år. En individ som deltagit i flera cirklar har räknats en gång per cirkel.

Antalet deltagare i s.k. prioriterade studiecirklar per 1000 invånare i åldern 15–59 år: se ovan.

Antal elever i grundskolekurser inom kommunal vuxenutbildning per 1000 invånare i åldern 15–59 år: Antalet elever i kommunal vuxenutbildning, som deltog i kurser motsvarande grundskolans högstadium, har omräknats till antalet elever per 1000 invånare i åldern 15–59 år. Uppgifterna om eleverna avser höstterminen. Varje elev har endast räknats en gång oberoende av antalet kurser eleven deltagit i.

Uppgifterna om deltagare, elever etc. har hämtats från SCB:s statistik.

Tabell B.1 Antal invånare i kommuner med olika tätortsgrad
Kommunindelningen avser indelningen år 1971

Tät- orts- grad	Antal kom- muner	Invånare i åldern 15–59 år				Samtliga invånare			
		År 1970		År 1972		År 1970		År 1972	
		Antal	Pro- cent	Antal	Pro- cent	Antal	Pro- cent	Antal	Pro- cent
0– 20	28	37 446	0,8	37 763	0,8	69 334	0,9	70 339	0,9
21– 30	37	72 798	1,5	72 120	1,5	137 097	1,7	136 725	1,7
31– 40	38	89 724	1,9	88 170	1,8	163 095	2,0	161 442	2,0
41– 50	49	139 841	2,9	138 473	2,9	253 498	3,1	253 420	3,1
51– 60	51	269 555	5,6	269 597	5,6	483 020	6,0	487 134	6,0
61– 70	70	489 587	10,2	492 706	10,3	858 959	10,6	873 456	10,7
71– 80	69	707 020	14,7	711 816	14,9	1 215 607	15,1	1 238 757	15,2
81– 90	60	1 003 510	20,9	1 008 310	21,1	1 672 683	20,7	1 702 258	20,9
91–100	62	1 997 537	41,5	1 967 127	41,1	3 223 610	39,9	3 221 316	39,5
Totalt	464	4 807 018	100,0	4 786 082	100,0	8 076 903	100,0	8 144 847	100,0

Tabell B.2 Kommuner i riket med uppgift om tätortsgrad, andel med högst åttaårig folkskola, samt deltagarfrekvens i vissa studiecirklar och kommunal vuxenutbildning

Uppgifterna om deltagare i vissa studiecirklar avser deltagare i s. k. prioriterade cirklar samt övriga allmänna cirklar för vård, samhälls- och rättsvetenskap, naturvetenskap inklusive medicin, sport och matematik

Kommun (enligt 1971 års indelning)	Tät- orts- grad	Andel av be- folkningen 1970 i åldern 15–59 år med högst åttaårig folk- skola, procent	Antal deltagare i vissa studiecirklar per 1 000 invånare i åldern 15– 59 år		Antal deltagare i s. k. prioriterade studiecirklar per 1 000 in- vånare i åldern 15–59 år	Antal elever i grund- skolekurser inom kommunal vuxenu- tbildning per 1 000 invånare i åldern 15–59 år	
			1970/71	1972/73		1972/73	1970
			<i>Stockholms län</i>		42	161	135
Botkyrka	94	44	104	100	380	14	6
Danderyd	99	24	154	148	628	6	3
Djurö	45	54	–	27	56	–	–
Ekerö	61	41	108	94	249	18	10
Gustavsberg	81	52	121	96	192	9	3
Haninge	94	44	113	103	258	9	10
Huddinge	99	47	102	136	296	13	9
Järfälla	99	45	168	159	379	11	9
Lidingö	98	28	125	99	338	5	6
Nacka	98	39	144	109	298	8	8
Norrtälje	61	61	128	123	203	16	14
Nynäshamn	98	60	166	139	237	5	12
Salem	95	42	88	74	185	–	–
Sigtuna	87	49	178	123	267	7	7
Sollentuna	99	41	114	107	275	11	8
Solna	100	44	145	123	277	6	6
Sorunda	47	62	75	95	148	–	–
Stockholm	100	39	187	150	350	12	9
Sundbyberg	100	50	87	97	198	1	3
Södertälje	92	51	176	167	333	8	7
Tyresö	97	42	150	126	320	13	10
Täby	99	33	124	90	264	17	14
Upplands-Bro	85	48	52	92	227	15	6

fort

Kommun (enligt 1971 års indelning)	Tät- orts- grad	Andel av be- folkningen 1970 i åldern 15-59 år med högst åttaårig folk- skola, procent	Antal deltagare i vissa studiecirklar per 1 000 invånare i åldern 15- 59 år		Antal deltagare i s. k. prioriterade studiecirklar per 1 000 in- vånare i åldern 15-59 år	Antal elever i gru- pskolekurser inom kommunal vuxen- bildning per 1 000 invånare i åldern 15-59 år	
			1970/71	1972/73		1972/73	1970
Upplands-Väsby	95	51	167	182	436	12	10
Vallentuna	76	49	153	95	212	4	7
Vaxholm	89	45	152	86	198	-	4
Värmdö	35	45	104	81	220	-	-
Ösmo	72	60	44	52	91	-	-
Österåker	80	39	145	94	293	23	19
<i>Uppsala län</i>		54	177	155	296	8	7
Dannemora	72	70	145	137	187	3	4
Enköping	67	59	141	168	285	10	6
Häbo	82	59	102	93	197	-	-
Hällnäs	0	77	78	44	54	-	-
Oland	45	59	127	133	225	18	7
Söderfors	93	73	148	111	140	-	-
Tierp	89	73	49	170	247	53	39
Tierpsbygden	28	75	261	269	361	-	-
Uppsala	88	46	207	157	352	7	8
Vendel	59	68	58	212	303	-	30
Västland	65	75	120	109	143	-	-
Älvkarleby	95	69	132	107	152	7	2
Österlövsta	30	77	186	186	232	-	-
Östhammar	51	71	163	180	261	-	3
<i>Värmland län</i>		64	170	197	304	6	6
Daga	30	56	104	90	163	-	-
Eskilstuna	90	63	185	213	326	5	6
Flen	77	68	237	252	368	-	1
Gnesta	84	63	84	130	232	-	11
Katrineholm	80	65	191	302	459	4	3
Nyköping	80	64	144	133	209	5	6
Oxelösund	99	62	141	131	202	30	15
Strängnäs	78	61	136	162	268	6	8
Trosa	99	61	45	29	56	-	-
Vagnhärad	52	62	121	145	294	-	-
Vingåker	67	71	162	188	257	-	-
<i>Västergötlands län</i>		61	146	176	286	9	7
Aska	15	59	56	121	201	-	-
Boxholm	70	71	81	167	228	25	20
Finnsång	83	66	121	174	268	10	7
Linköping	87	53	142	178	337	7	5
Årjöby	76	63	122	149	240	7	9
Motala	84	67	166	170	249	1	3
Norra Kinda	36	67	334	288	426	-	-
Norrköping	94	62	157	174	280	11	11
Örnsköldsvik	0	66	61	155	242	-	-
Östergötland	64	66	329	323	507	-	-
Östra Kinda	25	74	57	191	239	-	-
Tjällmo	35	78	154	230	309	-	-
Vadstena	73	62	135	210	341	16	-
Valdemarsvik	64	72	106	165	220	-	-
Vikbolandet	20	63	142	163	262	-	-
Väststra Kinda	68	73	123	129	176	25	7
Värdre	25	71	84	175	239	-	7
Västerås	73	68	124	149	217	22	15
Västergötland	47	68	124	179	254	19	4

forts.

Kommun (enligt 1971 års indelning)	Tät- orts- grad	Andel av be- folkningen 1970 i åldern 15–59 år med högst åttaårig folk- skola, procent	Antal deltagare i vissa studiecirklar per 1 000 invånare i åldern 15– 59 år		Antal deltagare i s. k. prioriterade studiecirklar per 1 000 in- vånare i åldern 15–59 år	Antal elever i grund- skolekurser inom kommunal vuxen- utbildning per 1 000 invånare i åldern 15–59 år	
			1970/71	1972/73		1972/73	1970
<i>Östergötlands län</i>		65	144	157	241	8	9
Anderstorp	92	71	108	110	156	—	—
Aneby	50	69	104	189	275	—	—
Burseryd	44	74	124	147	196	—	—
Ekshjö	73	63	112	147	232	4	8
Gislaved	89	69	125	226	326	16	23
Gnosjö	61	74	64	103	140	—	9
Hjälmseryd	45	77	53	182	234	—	—
Hylte	59	71	100	118	174	—	4
Önköping	89	58	170	169	290	9	7
Nässjö	82	64	175	168	258	8	9
Reftele	37	75	104	192	251	—	—
Sävsjö	77	72	91	120	162	30	33
Södra Mo	50	67	176	153	232	—	—
Tranås	84	67	134	128	186	15	12
Unnaryd	38	77	175	209	273	—	—
Vaggeryd	67	74	113	124	167	20	13
Vetlanda	67	69	112	126	182	2	6
Willstad	78	73	131	143	206	—	—
Värnamo	73	68	157	167	245	7	13
<i>Smålands län</i>		63	140	165	263	11	11
Alvesta	61	65	127	171	255	—	15
Lessebo	81	65	168	166	249	7	9
Ljungby	60	67	143	178	261	10	5
Markaryd	73	67	121	122	181	—	11
Tingsryd	48	73	80	161	217	9	5
Uppvidinge	69	65	102	153	223	22	15
Växjö	79	55	172	172	323	16	14
Älmhult	62	70	100	155	222	5	10
<i>Bohusläns län</i>		65	134	159	242	6	4
Borgholm	39	68	86	212	310	10	5
Emmaboda	66	67	95	103	152	7	3
Fliseryd	43	74	9	81	105	—	—
Hultsfred	75	69	105	170	232	5	6
Högsby	57	71	64	143	191	18	—
Kalmar	86	57	172	132	231	4	4
Mönsterås	83	67	114	113	165	23	21
Mörbylånga	47	58	59	153	253	35	7
Nybro	74	68	142	171	240	5	6
Oskarshamn	81	69	136	137	207	8	5
Torslunda	44	60	132	191	342	—	—
Torsås	37	68	108	108	158	4	—
Vimmerby	63	72	121	180	242	1	2
Västervik	77	64	168	226	349	4	2
Ålem	70	71	109	108	149	—	—
Ölands-Åkerbo	10	60	57	132	211	8	5
<i>Gotlands län</i>		69	156	178	258	3	5
Gotland	51	69	156	178	258	3	5
<i>Västmanlands län</i>		68	141	152	223	8	7
Fridlevstad	30	75	74	104	140	—	—
Hasslö	91	83	51	102	129	—	—
Jämjö	38	75	79	110	146	—	9

kommun (enligt 1971 års indelning)	Tät- orts- grad	Andel av be- folkningen 1970 i åldern 15-59 år med högst åttaårig folk- skola, procent	Antal deltagare i vissa studiecirklar per 1 000 invånare i åldern 15- 59 år		Antal deltagare i s. k. prioriterade studiecirklar per 1 000 in- vånare i åldern 15-59 år	Antal elever i grun- skolekurser inom kommunal vuxenu- tbildning per 1 000 invånare i åldern 15-59 år	
			1970/71	1972/73		1972/73	1970
			Karlshamn	77	67	155	175
Karlskrona	93	62	169	171	275	8	5
Nättraby	72	65	38	46	70	-	-
Olofström	77	70	147	149	208	13	7
Ronneby	72	69	147	163	236	7	7
Rödeby	61	65	27	44	69	-	-
Sölvesborg	73	72	141	128	177	21	17
<i>Kristianstads län</i>		66	131	150	226	4	6
Bjärnum	73	67	84	112	169	-	6
Broby	75	72	116	82	115	-	11
Bromölla	84	75	101	122	165	3	11
Båstad	52	67	115	119	179	-	7
Degeberga	31	64	68	83	134	-	-
Glimåkra	56	78	80	160	199	-	-
Hjärsås	68	77	72	132	169	-	-
Hässleholm	89	58	168	171	290	10	9
Hästveda	52	67	120	151	227	-	-
Kivik	48	76	116	69	89	-	-
Klippan	80	70	134	190	269	15	15
Knislinge	85	75	66	70	92	-	5
Kristianstad	79	61	134	172	283	7	6
Kvidinge	62	66	128	87	135	-	-
Loshult	37	77	69	59	77	-	-
Näsum	44	79	46	46	58	-	-
Oppmanna, Vånga	17	71	66	95	137	-	-
Osby	84	69	174	103	148	20	31
Perstorp	80	57	97	124	206	-	15
Riseberga	51	58	144	250	399	-	-
Simrishamn	66	72	151	195	262	4	6
Sösdala	62	67	58	103	153	-	-
Tollarp	68	74	126	212	280	-	-
Tommelilla	50	73	158	223	298	-	-
Tyringe	70	64	149	160	249	-	-
Vinslöv	10	65	80	115	182	-	-
Vinslöv centralkom.	100	68	62	116	180	-	-
Vittsjö	50	71	182	163	228	-	-
Åstorp	92	67	142	93	141	-	3
Ängelholm	72	62	168	151	251	3	4
Örkelljunga	66	69	107	115	165	-	2
Örkened	59	77	95	110	139	-	10
Östra Ljungby	49	70	50	78	111	-	-
<i>Malmöhus län</i>		55	154	126	230	5	5
Bara	62	49	94	25	57	-	-
Billesholm	86	71	69	112	155	-	-
Bjuv	95	66	91	77	120	22	28
Bjärsjölagård	18	67	61	69	102	-	-
Blentarp	13	65	64	111	174	-	-
Burlöv	95	52	132	116	241	-	-
Dalby	74	64	157	103	169	-	16
Ekeby	84	78	126	114	150	-	-
Eslov	68	66	114	136	204	4	2
Genarp	59	66	136	177	293	-	-
Helsingborg	93	53	173	133	249	4	3

kommun (enligt 1971 års indelning)	Tät- orts- grad	Andel av be- folkningen 1970 i åldern 15-59 år med högst åttaårig folk- skola, procent	Antal deltagare i vissa studiecirkclar per 1 000 invånare i åldern 15- 59 år		Antal deltagare i s. k. prioriterade studiecirkclar per 1 000 in- vånare i åldern 15-59 år	Antal elever i grun- skolekurser inom kommunal vuxenu- bildning per 1 000 invånare i åldern 15-59 år	
			1970/71	1972/73		1972/73	1970
Härslov	42	58	69	43	84	-	-
Höganäs	82	60	147	135	231	-	7
Hörby	45	71	175	208	291	10	4
Höör	58	65	132	139	219	-	7
Kävlinge	76	70	69	92	140	-	2
Landskrona	94	64	151	195	300	6	6
Lomma	81	45	101	93	241	-	8
Lund	96	33	226	149	470	4	5
Löddeköpinge	68	57	82	36	80	-	-
Malmö	98	53	158	117	212	9	7
Månstorp	31	62	64	75	125	-	-
Räng	78	46	60	57	178	-	-
Sjöbo	82	73	172	126	182	-	-
Skånör m. Falsterbo	99	31	145	40	157	-	-
Skurup	56	64	126	93	149	-	-
Staffanstorp	72	44	106	78	213	-	2
Svalöv	55	67	101	115	171	3	1
Svedala	65	59	84	100	179	-	8
Södra Sandby	68	53	152	90	189	-	-
Trelleborg	75	60	161	162	263	-	3
Veberöd	68	69	111	64	110	-	-
Vellinge	74	66	76	55	109	-	-
Vollsjö	25	76	75	164	207	-	-
Ystad	71	69	172	147	212	3	1
Östra Färs	19	75	84	103	130	-	-
<i>allands län</i>		65	120	143	227	4	4
Eldsberga	51	67	32	43	70	-	-
Enslöv	51	72	91	129	194	-	-
Falkenberg	59	71	127	177	250	5	8
Fjärås	13	63	34	40	70	-	-
Getinge	68	66	17	91	137	-	-
Halmstad	94	60	151	163	264	5	7
Harplinge	45	63	99	76	138	-	-
Hishult	21	80	52	41	49	-	-
Knäred	49	76	62	63	79	-	-
Kungsbacka	61	51	119	135	293	10	6
Kvibille	33	69	89	106	156	-	-
Laholm	53	70	113	128	187	-	-
Löftadalen	25	70	55	90	144	-	-
Onsala	17	49	12	11	31	-	-
Oskarström	98	72	48	53	76	-	-
Ränneslöv	33	76	86	109	142	-	-
Söndrum	84	47	162	179	419	-	-
Torup	47	76	61	101	132	-	-
Varberg	62	72	130	159	234	3	4
Veinge	37	71	67	129	180	-	-
<i>öteborg och Bohus län</i>		52	138	130	247	6	7
Askim	96	30	73	48	184	-	-
Göteborg	98	48	153	138	277	6	7
Härryda	75	52	82	73	164	-	7
Kungälv	67	58	160	140	269	4	5
Lysekil	70	72	117	147	207	11	13
Munkedal	65	73	100	148	207	23	23

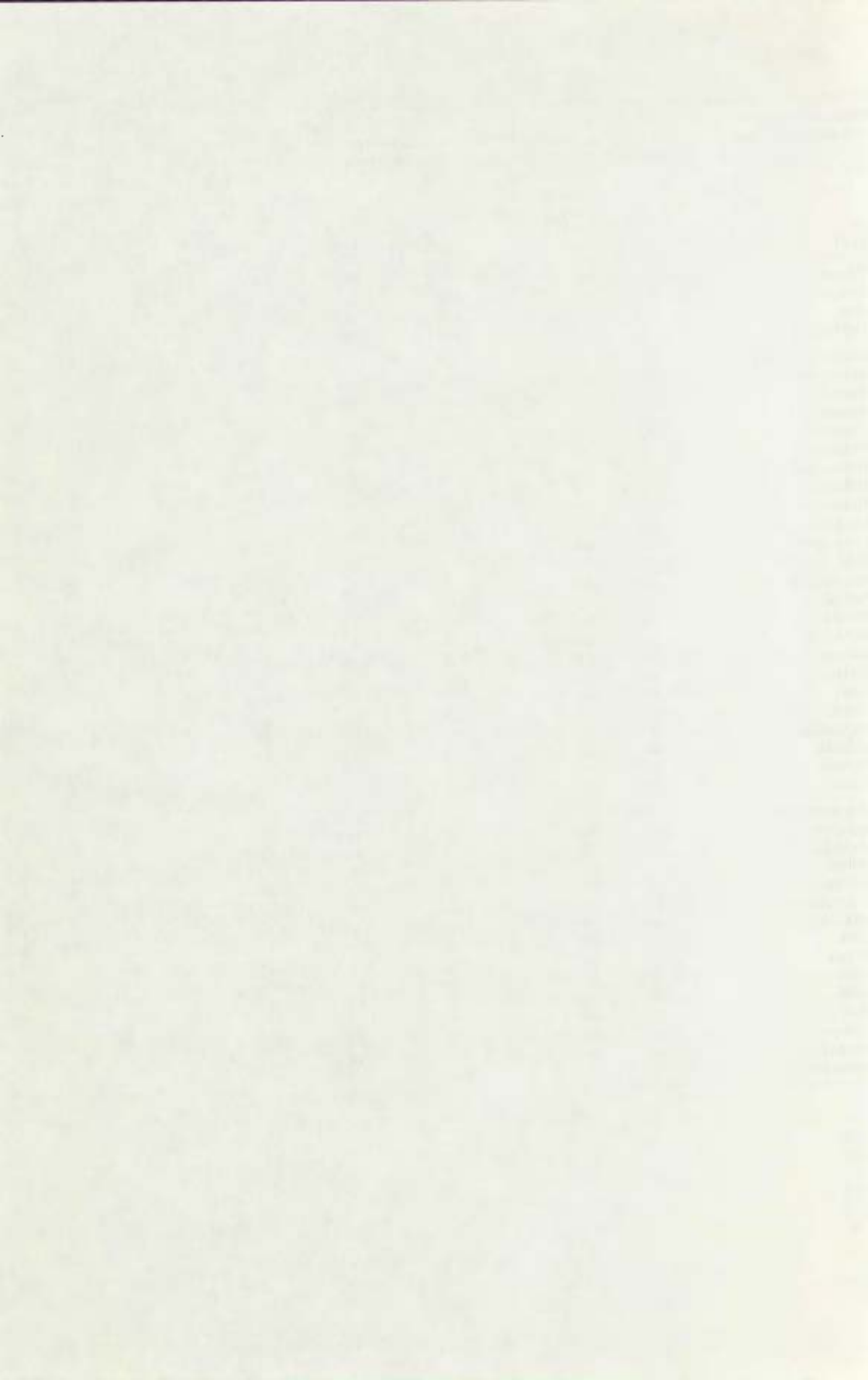
Kommun (enligt 1971 års indelning)	Tät- orts- grad	Andel av be- folkningen 1970 i åldern 15-59 år med högst åttaårig folk- skola, procent	Antal deltagare i vissa studiecirklar per 1 000 invånare i åldern 15- 59 år		Antal deltagare i s. k. prioriterade studiecirklar per 1 000 in- vånare i åldern 15-59 år	Antal elever i grund- skolekurser inom kommunal vuxen- bildning per 1 000 invånare i åldern 15-59 år	
			1970/71	1972/73		1972/73	1970
Mölnadal	93	53	78	92	178	6	5
Orust	24	77	123	116	159	-	9
Partille	97	48	102	92	203	13	6
Smögen	99	68	106	100	142	-	-
Stenungsund	67	54	168	135	267	11	9
Strömstad	52	69	107	152	211	17	4
Styrsö	86	71	-	5	6	-	-
Svarteborg	51	72	83	157	226	-	-
Södra Sotenäs	82	73	155	144	190	-	20
Sörbygd	13	77	174	184	234	-	-
Tanum	26	73	106	218	297	21	15
Tjörn	57	66	88	61	97	-	-
Tossene	63	68	147	208	295	-	-
Uddevalla	81	67	129	158	233	6	6
Öckerö	95	70	84	34	51	-	15
<i>Västmanlands län</i>		66	121	143	216	6	5
Alingsås	92	65	109	125	187	15	11
Bengtstors	70	73	92	171	229	-	2
Bjärke	22	73	99	125	171	-	-
Bollebygd	43	77	29	85	116	-	-
Borås	98	61	165	186	288	6	6
Brålanda	32	72	93	181	257	-	-
Dals-Ed	47	77	74	84	110	-	10
Dalsjöfors	66	67	43	59	90	-	-
Dalstorp	42	73	137	180	249	-	-
Fristad	69	68	78	143	219	-	-
Frändefors	15	76	130	166	226	-	-
Färgelanda	51	75	43	122	176	-	-
Gräsene	27	74	150	106	140	-	-
Hemsjö	29	57	93	145	270	-	-
Herrljunga	72	70	144	176	248	-	-
Högsäter	19	77	55	139	184	-	-
Hökerum	21	77	72	124	167	-	-
Lerum	84	44	88	99	250	8	4
Lilla Edet	57	75	126	167	232	-	3
Mark	63	70	125	138	196	7	3
Mellerud	52	76	133	114	146	6	7
Nödinge	94	61	65	193	322	-	-
Redväg	43	77	80	146	192	-	-
Sandhult	69	69	30	64	99	-	-
Skepplanda	25	66	94	88	155	-	-
Starrkärr	80	62	61	89	161	17	13
Svenljunga	48	76	126	149	195	-	-
Tranemo	68	67	163	165	241	-	-
Trollhättan	90	68	139	152	223	5	6
Ulricehamn	91	65	109	133	204	48	27
Viskafors	79	68	114	101	152	-	-
Värgårda	41	72	101	126	176	7	-
Vänersborg	94	60	164	145	244	5	4
Västra Tunhnen	71	69	106	105	152	-	-
Åmål	75	70	82	145	202	10	9
Åsunden	41	73	114	117	155	-	-

kommun (enligt 1971 års indelning)	Tät- orts- grad	Andel av be- folkningen 1970 i åldern 15-59 år med högst åttaårig folk- skola, procent	Antal deltagare i vissa studiecirklar per 1 000 invånare i åldern 15- 59 år		Antal deltagare i s. k. prioriterade studiecirklar per 1 000 in- vånare i åldern 15-59 år	Antal elever i grun- skolekurser inom kommunal vuxenu- tbildning per 1 000 invånare i åldern 15-59 år	
			1970/71	1972/73		1972/73	1970
<i>Karaborgs län</i>		64	103	133	208	6	5
Dimbo	9	66	20	168	258	—	—
Essunga	30	69	60	82	177	32	18
Falköping	98	63	148	131	200	8	6
Fröjered	26	64	76	112	170	—	—
Frökind	42	76	30	151	198	—	—
Fågelås	0	68	60	75	104	—	—
Grästorps	30	62	76	157	253	—	—
Gudhem	22	63	104	103	169	—	—
Gullspång	62	71	65	92	128	8	11
Götene	51	65	48	165	258	17	6
Habo	61	65	114	178	283	5	—
Hjo	78	63	89	129	203	—	—
Hökensås	25	71	33	49	68	—	—
Karlsborg	80	60	36	126	202	—	—
Kvänum	38	65	80	168	255	—	—
Larv	22	73	40	73	100	—	—
Lidköping	70	63	148	131	207	4	4
Mariestad	75	61	134	143	230	6	6
Mullsjö	73	69	120	115	188	—	10
Skara	67	60	125	166	278	7	4
Skövde	80	59	108	130	225	6	7
Stenstorp	47	68	58	129	191	—	—
Tibro	76	65	64	96	151	7	7
Tidaholm	98	67	91	129	196	17	8
Töreboda	51	69	97	123	177	12	13
Vara	44	72	92	153	211	—	—
Vartofta	26	72	62	190	251	—	—
Vilske	38	75	57	101	133	—	5
<i>Ärmlands län</i>		64	116	136	210	6	7
Arvika	56	64	106	98	153	6	4
Eda	45	69	74	80	115	8	3
Ekshärad	30	68	73	46	66	—	—
Filipstad	77	65	141	142	209	8	7
Finnskoga-Dalby	28	71	50	133	178	—	—
Forshaga	87	65	39	123	208	4	30
Grums	76	73	96	152	215	11	11
Gustav Adolf	21	74	92	54	68	—	—
Hagfors	93	67	159	146	217	10	11
Hammarö	92	66	116	124	191	—	3
Karlstad	89	57	153	151	266	6	10
Kil	60	67	87	120	193	11	4
Kristinehamn	85	61	156	174	279	1	2
Munkfors	81	71	67	183	244	19	21
Norra Ny	27	69	67	124	169	—	—
Norra Råda	45	64	37	114	171	—	—
Storfors	68	65	70	79	114	—	7
Sunne	35	68	68	143	202	5	6
Säffle	64	69	104	150	215	3	3
Torsby	34	68	61	109	156	15	13
Täcksmark	28	74	150	52	69	—	—
Ullerud	62	71	114	170	238	—	—
Ärjäng	31	67	64	100	142	7	8

Kommun (enligt 1971 års indelning)	Tät- orts- grad	Andel av be- folkningen 1970 i åldern 15-59 år med högst åttaårig folk- skola, procent	Antal deltagare i vissa studiecirklar per 1 000 invånare i åldern 15- 59 år		Antal deltagare i s. k. prioriterade studiecirklar per 1 000 in- vånare i åldern 15-59 år	Antal elever i gru- skolekurser inom kommunal vuxer- bildning per 1 000 invånare i åldern 15-59 år	
			1970/71	1972/73		1972/73	1970
			<i>Örebro län</i>		<i>64</i>	<i>145</i>	<i>153</i>
Askersund	58	69	125	173	251	10	10
Degerfors	84	73	112	118	155	7	9
Glanshammar	18	67	141	115	177	-	-
Hallsberg	73	67	159	154	223	9	11
Hällefors	81	73	126	150	198	7	10
Karlskoga	93	68	173	151	210	7	6
Kumla	82	69	134	151	217	6	3
Laxå	82	64	142	176	261	13	8
Lindesberg	71	67	130	156	233	8	9
Ljusnarsberg	82	70	122	141	197	3	-
Nora	73	65	177	236	361	-	3
Örebro	86	57	145	148	256	7	8
<i>Västmanlands län</i>		<i>57</i>	<i>145</i>	<i>159</i>	<i>274</i>	<i>11</i>	<i>8</i>
Arboga	88	62	147	175	276	20	16
Fagersta	93	62	134	142	219	9	8
Hallstahammar	91	61	152	148	241	4	3
Heby	57	66	68	126	188	16	4
Kungsör	80	63	123	143	217	18	6
Köping	86	62	115	168	258	10	8
Norberg	79	61	131	143	230	11	8
Sala	65	60	193	256	434	12	10
Skinnskatteberg	70	63	109	108	168	14	26
Surahammar	92	60	199	141	231	6	9
Västerås	94	52	152	154	293	11	8
<i>Öppparbergs län</i>		<i>66</i>	<i>144</i>	<i>168</i>	<i>254</i>	<i>8</i>	<i>7</i>
Avesta	82	71	156	201	275	5	8
Borlänge	91	65	143	157	247	17	12
Falun	82	55	127	134	244	4	3
Gagnef	72	72	122	187	261	15	14
Hedemora	73	69	169	215	299	8	4
Leksand	70	63	138	204	325	-	-
Ludvika	89	67	144	154	228	9	12
Malung	73	72	159	166	227	7	3
Mora	84	69	188	195	286	3	-
Ore	39	71	97	132	175	-	-
Orsa	80	66	160	209	310	8	8
Rättvik	69	66	141	165	244	4	2
Siljansnäs	60	74	91	109	147	-	-
Smedjebacken	81	70	112	115	165	12	4
Säter	57	70	132	171	244	10	10
Söderbärke	47	70	96	140	190	-	-
Vansbro	63	70	170	185	255	-	3
Ål	77	64	108	246	365	-	-
Älvdalen	66	66	149	210	305	8	2
<i>Västergötlands län</i>		<i>64</i>	<i>129</i>	<i>140</i>	<i>215</i>	<i>10</i>	<i>7</i>
Alfta	47	79	60	122	153	15	14
Arbrå	55	57	87	129	226	21	8
Bergsjö	39	64	96	125	191	-	-
Bollnäs	77	56	222	231	414	27	14
Gnarps	40	74	42	85	111	-	-
Gävle	93	60	140	126	207	14	9

Mun (enligt 71 års indelning)	Tät- orts- grad	Andel av be- folkningen 1970 i åldern 15-59 år med högst åttaårig folk- skola, procent	Antal deltagare i vissa studiecirklar per 1 000 invånare i åldern 15- 59 år		Antal deltagare i s. k. prioriterade studiecirklar per 1 000 in- vånare i åldern 15-59 år	Antal elever i grund- skolekurser inom kommunal vuxenut- bildning per 1 000 invånare i åldern 15-59 år	
			1970/71	1972/73		1972/73	1970
Hanebo	38	69	132	169	242	-	-
Harmånger	48	70	68	72	106	-	-
Hassela	49	60	63	106	168	-	-
Hofors	83	70	104	118	160	9	10
Hudiksvall	69	65	110	131	200	3	4
Jusdal	58	67	107	135	198	6	6
Ockelbo	58	74	108	87	113	-	-
Ovanåker	61	77	101	77	101	9	6
Rengsjö	18	70	201	233	322	-	-
Sandviken	88	66	136	168	250	7	7
Söderhamn	80	63	131	152	242	6	4
<i>Östernorrlands län</i>		61	170	176	286	6	5
Bjärträ	44	74	172	139	175	-	-
Boteå	0	74	59	112	143	-	-
Fjällsjö	52	68	161	175	241	-	-
Härnösand	79	58	171	192	330	5	3
Indals-Liden	20	63	89	105	163	-	-
Kramfors	94	64	182	198	305	9	9
Mattfors	52	69	70	114	166	-	-
Njurunda	81	56	79	110	198	-	-
Noraström	25	67	140	187	272	-	-
Nordingrå	39	75	84	124	157	-	-
Ramsele	41	72	112	160	216	-	-
Sollefteå	60	65	122	149	225	15	8
Stöde	30	67	154	171	259	-	-
Sundsvall	93	54	246	206	383	10	8
Timrå	81	58	150	190	333	-	-
Ullånger	39	65	147	187	280	-	-
Ytterlännäs	63	63	108	140	219	-	-
Ånge	58	71	119	140	192	9	6
Örnsköldsvik	70	63	170	178	277	5	5
<i>Västernorrlands län</i>		62	142	150	245	8	9
Alsen	18	68	305	208	300	-	-
Berg	23	67	141	157	231	-	9
Bräcke	65	63	243	187	289	-	5
Fors	55	68	76	114	158	-	-
Frostviken	38	69	117	164	232	-	-
Föllinge	19	70	206	213	283	-	-
Hallen	17	58	94	207	353	-	18
Hammerdal	31	67	148	161	240	-	3
Hede	57	70	58	128	201	-	-
Hogdal	44	69	63	88	121	-	-
Kall	0	71	-	91	121	-	-
Kälarne	28	67	138	135	190	-	-
Lillhärdal	38	50	32	78	147	-	-
Mörsil	41	67	168	242	338	-	8
Offerdal	9	71	117	72	101	14	25
Ragunda	29	71	160	181	259	-	24
Revsund	33	67	87	165	241	-	4
Rödön	48	62	101	91	152	19	12
Ström	56	64	67	71	111	14	12
Stugun	26	68	123	147	211	-	8
Sveg	60	62	99	151	244	42	37

Kommun (enligt 1971 års indelning)	Tät- orts- grad	Andel av be- folkningen 1970 i åldern 15-59 år med högst åttaårig folk- skola, procent	Antal deltagare i vissa studiecirklar per 1 000 invånare i åldern 15- 59 år		Antal deltagare i s. k. prioriterade studiecirklar per 1 000 in- vånare i åldern 15-59 år	Antal elever i gru- skolekurser inom kommunal vuxen- bildning per 1 000 invånare i åldern 15-59 år	
			1970/71	1972/73		1972/73	1970
Tännäs	33	67	71	123	180	-	-
Undersåker	55	62	168	113	181	-	-
Åre	33	67	125	82	120	-	-
Östersund	82	56	169	169	312	11	9
<i>Ästerbottens län</i>		62	143	175	282	9	9
Bjurholm	25	69	203	358	488	18	8
Burträsk	25	71	246	368	500	8	3
Bygdeå	36	69	126	205	298	16	12
Dorotea	35	67	181	214	307	12	15
Fredrika	41	59	131	187	292	25	27
Holmsund	99	60	96	91	164	-	7
Holmön	0	78	-	-	-	-	-
Hörnefors	67	63	84	82	130	10	-
Lycksele	63	66	157	204	302	18	9
Lövånger	20	64	29	73	111	10	5
Malå	51	70	78	90	127	8	11
Nordmaling	47	68	74	182	256	11	5
Norsjö	37	72	119	125	165	-	5
Nysätra	28	68	140	115	164	-	-
Skellefteå	76	63	136	170	167	9	5
Sorsele	38	71	212	204	281	21	18
Storuman	46	70	170	193	265	7	7
Sävar	53	66	115	120	191	-	-
Umeå	87	50	165	164	341	7	13
Vilhelmina	47	71	119	195	272	18	12
Vindeln	44	69	77	157	216	8	9
Vännäs	63	64	139	186	285	11	14
Åsele	53	68	159	256	359	6	16
<i>Örnbottens län</i>		61	199	215	354	11	8
Arjeplog	52	68	153	196	285	18	12
Arvidsjaur	57	67	172	182	267	3	7
Boden	79	57	168	175	306	10	8
Gällivare	83	69	293	467	688	13	8
Haparanda	62	58	286	340	583	6	3
Lokkmo	66	64	210	170	255	11	4
Kalix	72	54	308	289	532	12	14
Kiruna	91	64	193	155	248	12	8
Luleå	86	58	166	159	282	9	7
Pajala	40	65	72	122	180	26	33
Piteå	78	62	191	185	303	4	4
Ålvsbyn	63	64	184	220	342	6	3
Övertorneå	40	64	276	207	311	25	6
Övertorneå	50	55	135	238	424	17	12

Bilaga C Undersökningstekniska kommentarer avseende FÖVUX:s försöksverksamhet under det tredje försöksåret

Försöksverksamheten bland anställda med normal arbetstidsförläggning

Erfarenheter från de två första årens försöksverksamhet gjorde det troligt att andelen uppsökta som önskade delta i FÖVUX:s studieverksamhet bl. a. var beroende av företagets (arbetsplatsens) storlek och branschtillhörighet. Därutöver fanns det skäl att anta att det förekom en stor variation mellan arbetsplatser som var beroende av mera svårpreciserbara förhållanden, såsom uppsökarnas personliga egenskaper, attityder hos arbetsledningen, graden av fackligt inflytande, andelen fackligt organiserade etc. Sammantaget medför dessa olika faktorer att det är svårt att i försöken kunna skilja de olika studievillkorens effekter på rekryteringsfrekvenserna från variationer i rekryteringsfrekvenserna som beror på de tidigare nämnda förhållandena.

För att i görligaste mån inom ramen för begränsade resurser kunna skatta skillnaderna mellan de fyra olika aktuella studievillkoren planerades försöket under det tredje försöksåret på arbetsplatser med normal arbetstidsförläggning som ett försök enligt en statistisk försöksmodell som brukar benämnas romersk kvadrat. Denna möjliggör att effekten av olika "behandlings" – i detta fall olika studievillkor – kan skattas oberoende av de variationer i "behandlingsresultatet" som förorsakas av i detta fall olikheter i fråga om företagsstorlek eller bransch.

Försöksverksamheten enligt metoden med romersk kvadrat planerades för att skatta hur de fyra nedan angivna olika studievillkoren påverkade rekryteringen till vuxenstudier. Som jämförelse skulle även den spontana rekryteringen till vuxenstudier skattas. Försöket planerades därför omfatta följande fem alternativa "rekryteringsmetoder":

- uppsökande verksamhet, studier på fritid utan studiestöd och utan stimulansbidrag (A)
- uppsökande verksamhet, studier på fritid med studiestöd men utan stimulansbidrag (B)
- uppsökande verksamhet, studier på fritid med studiestöd och stimulansbidrag (C)
- uppsökande verksamhet, studier på delad arbetstid och fritid och med studiestöd (D)
- ingen uppsökande verksamhet, "kontrollgrupp" (O)

Den uppsökande verksamheten skulle ske vid företag tillhörande fem olika branscher, vilka avgränsades genom vilket LO-förbund som de kollektivanställda tillhörde. Metallindustriarbetareförbundet medtogs dubbelt, varvid i det ena fallet den uppsökande verksamheten även avsåg kortutbildade TCO-anställda tjänstemän på samma arbetsplats. Även på arbetsplatser med statsanställda innefattade den uppsökande verksamheten TCO-tjänstemän. Följande fem förbund ingick i försöket:

- Metallindustriarbetareförbundet samt TCO-tjänstemän
- Metallindustriarbetareförbundet
- Fabriksarbetareförbundet
- Statsanställdas förbund samt TCO-tjänstemän
- Handelsanställdas förbund

På motsvarande sätt planerades försöket att omfatta företag tillhörande de nedan angivna fem storleksgrupperna (mätt i antal kollektivanställda anslutna till fackklubben på arbetsplatsen):

- 50 – 69 anställda (medlemmar)
- 70 – 99 anställda (medlemmar)
- 100 – 149 anställda (medlemmar)
- 150 – 299 anställda (medlemmar)
- 300 – anställda (medlemmar)

Försöksmodellen med romerska kvadrater innebär att varje studievillkor endast skulle prövas en gång för varje bransch/LO-förbund och för varje storleksklass. Fördelningen av studievillkor skall för övrigt ske slumpmässigt. Sedan en slumpmässig fördelning av studievillkoren skett planerades försöket på det sätt som framgår av tabell C.1.

Tabell C.1 Försöksplanen

Förkortningar för studievillkoren framgår av texten.

LO-förbund	Företagsstorlek				
	50-69	70-99	100-149	150-299	300-
Metalindustriarbetareförbundet + TCO	B	O	C	D	A
Metallindustriarbetareförbundet	C	D	B	A	O
Fabriksarbetareförbundet	D	B	A	O	C
Statsanställdas förbund + TCO	O	A	D	C	B
Handelsanställdas förbund	A	C	O	B	D

Från den fackliga centralorganisationen (FCO-distriktet) i Östergötlands län erhöles en förteckning över alla arbetsplatser där de fyra fackförbunden hade fackklubbar jämte uppgifter om antalet medlemmar.

Sedan arbetsplatser, där enligt uppgift skiftarbete förekom, uteslutits drogs slumpvis företag svarande mot samtliga rutor i tabell C1. Företag inom handelsanställdas område visade sig dock vara så små att mindre företag måste utväljas än vad som svarade mot den angivna storleksordningen. Inom fabriksanställdas område återstod endast fem företag, vilka inte motsvarade den angivna storleksordningen.

Sedan kontakt tagits med de olika fackklubbar och arbetsgivarna rörande genomförandet av FÖVUX:s försöksverksamhet på de olika arbetsplatserna framkom att det även bland vissa av de utvalda företagen förekom mer eller mindre omfattande skiftgång och att företagsledningen i några fall inte ville medverka på det angivna studievillkoret. Detta medförde dels att två företag, där uppsökande verksamhet var tänkt att ske, fick bytas ut mot andra slumpvis valda företag på listan, dels att antalet icke skiftarbetande kollektivanställda blev väsentligt lägre vid flera företag än vad som motsvarade det antal anställda som enligt försöksplanen skulle finnas vid företaget. På ett sent stadium i planeringen av försöket föll ytterligare ett företag bort, vilket inte kunde ersättas av ett nytt företag. Därefter uppkom en lucka i den planerade undersökningen.

Tabell C.2 Resultat av den uppsökande verksamheten bland anställda med normal arbetstidsförläggning.

Innebörden av förkortningarna A, B, C, D och O framgår av förteckningen i texten över olika studievillkor. n anger antalet tillfrågade ("uppsökta") på arbetsplatsen medan procenttalet anger andelen av de uppsökta som ville delta i FÖVUX:s studiecirkel.

LO-förbund	Företagsstorlek		Större företag		
	Mindre företag				
Metallindustri- arbetareför- bundet + TCO	B n = 35 46 %	O	C n = 56 27 %	—	A n = 845 39 %
Metallindustri- arbetareförbundet	C n = 27 33 %	D n = 42 52 %	B n = 53 36 %	A n = 74 8 %	O
Fabriksarbetare- förbundet	D n = 34 76 %	B n = 41 17 %	A n = 43 51 %	O	C n = 105 30 %
Statsanställdas förbund + TCO	O	A n = 126 34 %	D n = 101 60 %	C n = 226 32 %	B n = 228 51 %
Handelsanstäl- das förbund	A n = 52 38 %	C n = 94 50 %	O	B n = 85 25 %	D n = 82 71 %

Det bortfall av arbetsplatser som skedde av olika orsaker ledde vidare till att en av de tänkta arbetsplatserna i kontrollgruppen saknades. Detta, jämte det att en arbetsplats saknades för ett av de egentliga studievillkoren, medförde att inget försök gjordes att genom en särskild undersök-

ning skatta den spontana studierekryteringsfrekvensen vid de arbetsplatser som var tänkta att utgöra "kontrollgrupp".

Rekryteringsfrekvensen för de fyra olika prövade studievillkoren har p. g. a. de nämnda bristerna i materialet endast skattats genom att antalet deltagare som önskade delta i FÖVUX-studier beräknats sammantaget för varje grupp av företag med samma studievillkor. Härigenom erhöles följande rekryteringsfrekvenser:

– Studier på fritid utan studiestöd och stimulansbidrag (A)	37 %
– Studier på fritid med studiestöd men utan stimulansbidrag (B)	40 %
– Studier på fritid med studiestöd och stimulansbidrag (C)	34 %
– Studier på delad arbetstid och fritid med studiestöd (D)	64 %

Resultatet visar klart att studievillkoret "studier på delad arbetstid och fritid och med studiestöd (A)" medfört högre rekryteringsfrekvenser medan inga klara skillnader i detta försök kan påvisas mellan de övriga prövade studievillkoren (vilket inte utesluter att skillnader kan föreligga, men en skattning härav kräver ett försök med väsentligt många fler företag).

Om rekryteringsfrekvensen för de olika studievillkoren i stället skattas genom att för varje studievillkor medelvärdet beräknas för rekryteringsfrekvensen vid berörda arbetsplatser blir skillnaden mellan å ena sidan delad arbetstid och fritid och å andra sidan de övriga tre studievillkoren t. o. m. något tydligare än vad som framgår ovan. Skillnaden mellan de tre senare blir obetydlig: A = 34 %, B = 35 %, C = 34 % medan D = 65 %.

Det ovan beskrivna försöket bygger i huvudsak på ett slumpmässigt urval av företag i Östergötlands län tillhörande fyra branschområden. Resultatet är därför i princip giltigt för alla företag i Östergötlands län tillhörande dessa fyra branschområden. Det finns emellertid ingen anledning att anta att inte ungefär liknande resultat skulle erhållas genom motsvarande försök vid liknande arbetsplatser i andra delar av landet och även på likartade arbetsplatser med kollektivanställda med normal arbetsförläggning tillhörande en del andra fackförbund. Det uppnådda resultatet, nämligen att studievillkoret "studier på delad arbetstid och fritid" bland anställda med regelbundna arbetstider.

- medför högre rekryteringsandel än de övriga prövade studievillkoren
- medför att över hälften av de tillfrågade önskar delta i cirkelstudier (i vissa ämnen)

bör därför kunna anses giltigt för ett stort antal arbetsplatser i hela landet.

Avsaknaden av jämförbara uppgifter om antalet spontant studerande på arbetsplatser där uppsökande verksamhet ej skett och av uppgifter om studieverksamhet vid sidan av FÖVUX:s studiecirklar på de arbetsplatser där FÖVUX bedrivit uppsökande verksamhet, gör det omöjligt att uppskatta den spontana studieaktiviteten då uppsökande verksamhet inte bedrivits och hur mycket studieaktiviteten ökats genom den uppsökande verksamheten.

De resultat som erhållits genom den uppsökande verksamheten, även i de fall då endast drygt 30 procent av de uppsökta förklarat sig vilja delta, måste dock vara klart högre än det spontana deltagandet i vuxenutbildning som förekommer bland kortutbildade då ingen uppsökande verksamhet skett. (Detta gäller även om endast ca tre fjärdedelar av dem som förklarat sig vilja delta påbörjar cirkelstudierna.)

Försöksverksamheten bland anställda med skiftarbete inom industrin och schemalagd arbetstid inom vårdsektorn

Valet av arbetsplatser med skiftarbetare inom industrin och personal med schemalagd arbetstid inom vårdsektorn skedde inte slumpmässigt. I stället togs vid valet bl. a. hänsyn till lokala fackliga bedömningar. Försöket med uppsökande verksamhet på dessa arbetsplatser är därför inte *i statistisk mening* representativ för alla arbetsplatser i landet eller i Östergötlands län med skiftgång eller med schemalagd arbetstid. Försöksverksamheten har emellertid givit en rad erfarenheter som det på goda grunder kan antas vara tillämpbara på många andra liknande arbetsplatser i landet.

Försöksverksamhet bland hemarbetande kvinnor

Den uppsökande verksamheten bland hemarbetande kvinnor bedrevs på två icke slumpmässigt valda orter i Östergötlands län.

De bostadsområden som skulle ingå i försöksverksamheten utvaldes i samråd med de lokala ABF-avdelningarna. En förutsättning var härvid att de områden som skulle ingå skulle ha en stor andel kortutbildade kvinnor. — Inom varje bostadsområde fördelades de studievillkor som skulle prövas slumpmässigt på olika kvinnor utifrån en förteckning över kvinnor som under 1970 hade en taxerad inkomst på högst 6 000 kronor.

Även i detta fall gäller att de resultat som erhöles inte *i statistisk mening* kan anses vara representativa för alla bostadsområden inom landets tätorter som har en stor andel kortutbildade kvinnor. Man kan emellertid även i detta fall anta att de erhållna erfarenheterna och resultaten är giltiga för många andra likartade bostadsområden i landet.

För att få en uppfattning om den spontana studieverksamheten som förekommer utan uppsökande verksamhet, ingick under det tredje försöksåret en kontrollgrupp bland de utvalda hemarbetande kvinnorna som inte erbjöds några studier (var tredje kvinna i vardera området utvaldes slumpvis före den uppsökande verksamhetens början). Till de personer, som ingick i denna kontrollgrupp, utsändes senare en postenkät med frågor om studieverksamheten. Svarsfrekvensen på enkäten var dock så låg att några säkra slutsatser om den spontana studieverksamheten inte kunde dras.

Uppräkning av insamlade uppgifter

I kapitel 14 redovisas resultat av den uppsökande verksamheten under det tredje försöksåret. Rekryteringsresultaten redovisas dels totalt för varje målgrupp, dels uppdelade efter bakgrundsuppgifter såsom kön, ålder, grundutbildningens längd och tidigare erfarenhet av vuxenutbildning. Uppgifter om kön och ålder föreligger för samtliga kontaktade personer, eftersom dessa uppgifter antecknades på de blanketter som studieorganisationerna medförde under den uppsökande verksamheten. Uppgifter angående grundutbildningens längd och tidigare erfarenhet av vuxenutbildning finns endast för de personer som uttogs för att delta i studiecirkel inom försöksverksamhetens ram. Uppgifterna har erhållits genom den enkät som deltagarna besvarade vid studiernas början. För dem som uttagits för att delta i studiecirkelarna men som inte påbörjade studierna, insamlades motsvarande uppgifter genom enkäter och telefonintervjuer.

Uppgifterna om grundutbildningens längd och tidigare erfarenhet av vuxenutbildning har för jämförbarhetens skull i de redovisade tabellerna räknats upp att gälla alla som ville delta i FÖVUX-studier. Denna uppräkning är möjlig, eftersom urvalet av deltagare skedde slumpmässigt (med få undantag), i de fall då inte alla som önskade kunde beredas plats i cirkel inom FÖVUX.

Signifikanstest

Eftersom de insamlade uppgifterna genomgående bygger på svar från ett litet antal i princip slumpmässigt valda individer bland dem som förklarat sig vilja delta i FÖVUX-cirkel, är det inte säkert att observerade skillnader mellan olika grupper svarar mot verkliga skillnader mellan samtliga individer tillhörande de undersökningsgrupper från vilka urvalen dragits. Därför har i vissa fall s. k. signifikanstest företagits. I de fall då vissa skillnader angivits vara signifikanta* på 5-procentnivån innebär detta, att man med 95 procents sannolikhet kan säga att den observerade skillnaden inte bara beror på slump effekter i samband med urvalet. Att en skillnad är signifikant tyder således på att den observerade differensen inte uppkommit genom den slumpvariation, som sammanhänger med det använda urvals förfarandet. — Observera att de grupper (arbetsplatser och bostadsområden), som deltagit i FÖVUX, inte är slumpmässigt valda, varför signifikanta resultat inte säger något om hur representativa de erhållna resultaten är för andra grupper än de från vilka uppgifterna hämtats.

* Signifikanstesten avser endast urvalen inom begränsade populationer (de aktuella undersökningsgrupperna).

Bilaga D Tabeller avseende FÖVUX:s försöksverksamhet

Tabellerna D 1–D 42 avser FÖVUX III
D 43–D 52 avser FÖVUX IV

Många av de i tabellerna redovisade uppgifterna bygger på svar från ett fåtal individer, vilket gör det motiverat att uppgifterna tolkas med extra stor försiktighet. Procenttal inom parentes bygger på uppgifter från 30 individer eller färre.

Anställda med normal arbetstidsförläggning benämns i tabellerna anställda med regelbundna arbetstider.

Tabell D.1 Svarens på olika enkäter till uttagna deltagare i FÖVUX III.
De inkomna svaren ligger till grund för de uppräknade talen i tabellerna D.6, D.7, D.10, D.11, D.14-16. Se avsnitt 14.2.

Deltagargrupp	Uttagna deltagare till studiecirklar										
	Enkät till dem som påbörjade studierna		Enkät till dem som inte påbörjade studierna		Enkät till dem som avbröt studierna		Enkät till dem som fullföljde studierna				
	Antal utsända enkäter	Procent	Antal utsända enkäter	Procent	Antal utsända enkäter	Procent	Antal utsända enkäter	Procent	Antal	Procent	
Anställda med regelbundna arbetstider	429	95	75	68	91	92	74	80	337	323	96
Anställda med skiftarbete inom industrin	81	99	13	10	(77)	21	21	100	60	58	97
Personal med schemalagd arbetstid inom vårdsektorn	117	74	—	—	—	3	2	(67)	114	83	73
Hemarbetande kvinnor	131	96	33	29	88	21	19	(90)	110	105	95
Fysiskt handikappade personer	136	93	30	17	(57)	20	13	(65)	116	98	84
Samtliga	894	93	151	124	82	157	129	82	737	667	91

Tabell D.2 Resultat av den uppsökande verksamheten i FÖVUX III.
Antal kontaktade och därav som önskade delta.

Målgrupp	Antal kontaktade	Därav önskade delta	
		Antal	Procent
Anställda med regelbundna arbetstider	2 349	943	40
Skiftarbetare inom industrin	793	458	58
Personal med schemalagd arbetstid inom vårdsektorn	500	404	81
Hemarbetande kvinnor	464	173	37
Synskadade	82	46	56
Döva	47	35	75
Hörselskadade	103	57	55
Rörelsehindrade	174	61	35

Tabell D.3 Resultat av den uppsökande verksamheten i FÖVUX III bland anställda med regelbundna arbetstider fördelat på erbjudet studievillkor.
Antal kontaktade och därav som önskade delta.

Studievillkor	Antal kontaktade	Därav önskade delta	
		Antal	Procent
Studier på fritid utan studiestöd och utan stimulansbidrag	1 140	423	37
Studier på fritid med studiestöd men utan stimulansbidrag	442	179	40
Studier på fritid med studiestöd och stimulansbidrag	508	174	34
Studier på delad arbetstid och fritid och med studiestöd	259	167	64
Samtliga	2 349	943	40

Tabell D.4 Resultat av den uppsökande verksamheten i FÖVUX III bland anställda med regelbundna arbetstider fördelat på kön och erbjudet studievillkor.
Antal kontaktade och därav som önskade delta.

Studievillkor	Kön								
	Män			Kvinnor			Samtliga		
	Antal kontaktade	Därav önskade delta	Procent	Antal kontaktade	Därav önskade delta	Procent	Antal kontaktade	Därav önskade delta	Procent
Studier på fritid utan studiestöd och utan stimulansbidrag	944	337	36	196	86	44	1 140	423	37
Studier på fritid med studiestöd men utan stimulansbidrag	273	104	38	169	75	44	442	179	40
Studier på fritid med studiestöd och stimulansbidrag	346	109	32	162	65	40	508	174	34
Studier på delad arbetstid och fritid och med studiestöd	130	82	42	129	85	66	259	167	64
Samtliga	1 693	632	37	656	311	47	2 349	943	40

Tabell D.5 Resultat av den uppsökande verksamheten i FÖVUX III bland anställda med regelbundna arbetstider fördelat på ålder och erbjudet studievillkor. Antal kontaktade och därav som önskade delta.

Studievillkor	Ålder						Samtliga		
	25-39 år		40-50 år		51-67 år		Antal kontaktade	Därav önskade delta	
	Antal kontaktade	Därav önskade delta	Antal kontaktade	Därav önskade delta	Antal kontaktade	Därav önskade delta			
		Antal	Procent	Antal	Procent	Antal	Procent	Antal	Procent
Studier på fritid utan studie- stöd och utan stimulansbidrag	335	159	47	404	163	40	401	101	25
Studier på fritid med understöd men utan stimulansbidrag	210	92	44	157	67	43	75	20	27
Studier på fritid med studie- stöd och stimulansbidrag	238	90	38	123	51	41	147	33	22
Studier på delad arbetstid och fritid och med understöd	88	66	75	96	64	67	75	37	49
Samtliga	871	407	47	780	345	44	698	191	27
								2 349	40

Tabell D.6 Resultat av den uppsökande verksamheten i FÖVUX III bland anställda med regelbundna arbetstider fördelat på grundutbildning och erbjudet studievillkor.
Antal kontaktade och därav som önskade delta.

Studievillkor	Grundutbildning											
	Sexårig folkskola			Sjuårig folkskola			Åttaårig folkskola eller mer			Samtliga		
	Antal kontaktade ^a	Därav önskade delta	Antal ^a Procent	Antal kontaktade ^a	Därav önskade delta	Antal ^a Procent	Antal kontaktade ^a	Därav önskade delta	Antal ^a Procent	Antal kontaktade	Därav önskade delta	Antal ^a Procent
Studier på fritid utan studiestöd och utan stimulansbidrag	533	140	26	433	203	47	174	80	46	1 140	423	37
Studier på fritid med studiestöd men utan stimulansbidrag	154	58	38	166	74	45	122	49	40	442	179	40
Studier på fritid med studiestöd och stimulansbidrag	211	64	30	199	74	37	98	36	37	508	174	34
Studier på delad arbetstid och fritid och med studiestöd	136	79	58	93	65	70	30	23	(77)	259	167	64
Samtliga	1 034	341	33	891	416	47	424	188	44	2 349	943	40

^a Uppräknade tal.

Tabell D.7 Resultat av den uppsökande verksamheten i FÖVUX III bland anställda med regelbundna arbetstider fördelat på tidigare studier utöver grundutbildning och erbjudet studievillkor.

Antal kontaktade och därav som önskade delta.

Studievillkor	Deltagande i studier efter avslutad grundutbildning								
	Ej studerat utöver studieutbildning			Studerat utöver grundutbildning			Samtliga		
	Antal kontaktade ^a	Därav önskade delta		Antal kontaktade ^a	Därav önskade delta		Antal kontaktade	Därav önskade delta	
		Antal ^a	Procent		Antal ^a	Procent		Antal	Procent
Studier på fritid utan studiestöd och utan stimulansbidrag	742	160	22	398	263	66	1 140	423	37
Studier på fritid med studiestöd men utan stimulansbidrag	276	62	23	166	117	70	442	179	40
Studier på fritid med studiestöd och stimulansbidrag	323	58	18	186	116	62	508	174	34
Studier på delad arbetstid och fritid med studiestöd	135	77	57	124	90	73	259	167	64
Samtliga	1 476	357	24	874	586	67	2 349	943	40

^a Uppräknade tal.

Tabell D.8 Resultat av den uppsökande verksamheten i FÖVUX III bland anställda med skiftarbete inom industrin och personal med schemalagd arbetstid inom vårdsektorn fördelat på kön.

Antal kontaktade och därav som önskade delta.

Målgrupp	Kön								
	Män			Kvinnor			Samtliga		
	Antal kontaktade	Därav önskade delta		Antal kontaktade	Därav önskade delta		Antal kontaktade	Därav önskade delta	
		Antal	Procent		Antal	Procent		Antal	Procent
Skiftarbetare inom industrin	688	387	56	105	71	68	793	458	58
Personal med schemalagd arbetstid inom vårdsektorn	137	108	79	363	296	82	500	404	81

Tabell D.9 Resultat av den uppsökande verksamheten i FÖVUX III bland anställda med skiftarbete inom industrin och personal med schemalagd arbetstid inom vårdsektorn fördelat på ålder.
Antal kontaktade och därav som önskade delta.

Målgrupp	Ålder											
	25-39 år			40-50 år			51-67 år			Samtliga		
	Antal kontaktade	Därav önskade delta	Procent	Antal kontaktade	Därav önskade delta	Procent	Antal kontaktade	Därav önskade delta	Procent	Antal kontaktade	Därav önskade delta	Procent
Skiftarbete inom industrin	351	258	74	202	120	59	240	80	33	793	458	58
Personal med schemalagd arbetstid inom vårdsektorn	247	233	94	136	104	76	117	777	66	500	404	81

Tabell D.10 Resultat av den uppsökande verksamheten i FÖVUX III bland anställda med skiftarbete inom industrin och personal med schemalagd arbetstid inom vårdsektorn fördelat på grundutbildning.
Antal kontaktade och därav som önskade delta.

Målgrupp	Grundutbildning											
	Sexårig folkskola			Sjuårig folkskola			Åttaårig folkskola eller mer			Samtliga		
	Antal kontaktade ^a	Därav önskade delta	Procent	Antal kontaktade ^a	Därav önskade delta	Procent	Antal kontaktade ^a	Därav önskade delta	Procent	Antal kontaktade	Därav önskade delta	Procent
Skiftarbete inom industrin	417	206	49	270	183	68	106	69	65	793	458	5858
Personal med schemalagd arbetstid inom vårdsektorn	238	178	75	184	178	97	52	48	92	500	404	81

^a Uppräknade tal.

Tabell D.11 Resultat av den uppsökande verksamheten i FÖVUX III bland anställda med skiftarbete inom industrin och personal med schemalagd arbetstid inom vårdsektorn fördelat på tidigare studier utöver grundutbildning.

Antal kontaktade och därav som önskade delta.

Målgrupp	Deltagande i studier efter avslutad grundutbildning								
	Ej studerat utöver grundutbildning			Studerat utöver grundutbildning			Samtliga		
	Antal kontaktade ^a	Därav önskade delta		Antal kontaktade ^a	Därav önskade delta		Antal kontaktade	Därav önskade delta	
		Antal ^a	Procent		Antal ^a	Procent		Antal	Procent
Skiftarbetare inom industrin	356	202	57	437	256	59	793	458	58
Personal med schemalagd arbetstid inom vårdsektorn	168	141	84	332	263	79	500	404	81

^a Uppräknade tal.

Tabell D.12 Resultat av den uppsökande verksamheten i FÖVUX III bland hemarbetande kvinnor fördelat på erbjudet studievillkor.

Antal kontaktade och därav som önskade delta.

Studievillkor	Antal kontaktade	Därav önskade delta	
		Antal	Procent
Studier på fritid utan studiestöd och utan stimulansbidrag	234	80	34
Studier på fritid med studiestöd men utan stimulansbidrag	230	93	40
Totalt	464	173	37

Tabell D.13 Resultat av de uppsökande verksamheten i FÖVUX III bland hemarbetande kvinnor fördelat på ålder.

Antal kontaktade och därav som önskade delta.

Ålder	Deltagande i studier efter avslutad grundutbildning											
	25-39 år			40-50 år			51-67 år			Samtliga		
	Antal kontaktade	Därav önskade delta		Antal kontaktade	Därav önskade delta		Antal kontaktade	Därav önskade delta		Antal kontaktade	Därav önskade delta	
		Antal	Procent		Antal	Procent		Antal	Procent		Antal	Procent
	195	95	49	93	42	45	176	36	20	464	173	37

Tabell D.14 Resultat av den uppsökande verksamheten i FÖVUX III bland hemarbetande kvinnor fördelat på grundutbildning.

Antal kontaktade och därav som önskade delta.

Grundutbildning											
Sexårig folkskola			Sjuårig folkskola			Ättaårig folkskola eller mer			Samtliga		
Antal kontaktade ^a	Därav önskade delta		Antal kontaktade ^a	Därav önskade delta		Antal kontaktade ^a	Därav önskade delta		Antal kontaktade	Därav önskade delta	
	Antal ^a	Procent		Antal ^a	Procent		Antal ^a	Procent		Antal	Procent
228	62	27	184	82	45	52	29	56	464	173	37

^a Uppräknade tal.

Tabell D.15 Resultat av den uppsökande verksamheten i FÖVUX III bland hemarbetande kvinnor fördelat på tidigare studier utöver grundutbildning.

Antal kontaktade och därav som önskade delta.

Deltagande i studier efter avslutad grundutbildning								
Ej studerat utöver grundutbildning			Studerat utöver grundutbildning			Samtliga		
Antal kontaktade ^a	Därav önskade delta		Antal kontaktade ^a	Därav önskade delta		Antal kontaktade	Därav önskade delta	
	Antal ^a	Procent		Antal ^a	Procent		Antal	Procent
258	83	32	206	90	44	464	173	37

^a Uppräknade tal.

Tabell D.16 Resultat av den uppsökande verksamheten i FÖVUX III bland hemarbetande kvinnor fördelat på erfarenhet av tidigare förvärvsarbete.

Antal kontaktade och därav som önskade delta.

Erfarenhet av tidigare förvärvsarbete											
Ej tidigare förvärvsarbetat			Tidigare förvärvsarbetat			Uppgift saknas		Samtliga			
Antal kontaktade ^a	Därav önskade delta		Antal kontaktade ^a	Därav önskade delta		Antal kontaktade ^a	Därav önskade delta		Antal kontaktade	Därav önskade delta	
	Antal ^a	Procent		Antal ^a	Procent		Antal ^a	Procent		Antal	Procent
255	121	47	109	36	33	100	16	16	464	173	37

^a Uppräknade tal.

Tabell D.17 Resultat av den uppsökande verksamheten i FÖVUX III bland fysiskt handikappade personer fördelat på kön.

Antal kontaktade och därav som önskade delta.

Målgrupp	Kön								
	Män			Kvinnor			Samtliga		
	Antal kontaktade	Därav önskade delta		Antal kontaktade	Därav önskade delta		Antal kontaktade	Därav önskade delta	
Antal		Procent	Antal		Procent	Antal		Procent	
Synskadade	40	22	55	42	24	57	82	46	56
Döva	21	18	(86)	26	17	(65)	47	35	75
Hörselskadade	36	19	53	67	38	57	103	57	55
Rörelsehindrade	64	20	31	110	41	37	174	61	35

Tabell D.18 Resultat av den uppsökande verksamheten i FÖVUX III bland fysiskt handikappade personer fördelat på ålder.

Antal kontaktade och därav som önskade delta.

Målgrupp	Ålder											
	25-39 år			40-50 år			51-67 år			Samtliga		
	Antal kontaktade	Därav önskade delta		Antal kontaktade	Därav önskade delta		Antal kontaktade	Därav önskade delta		Antal kontaktade	Därav önskade delta	
Antal		Procent	Antal		Procent	Antal		Procent	Antal		Procent	
Synskadade	21	15	(71)	15	12	(80)	46	19	(41)	82	46	56
Döva	21	16	(76)	9	7	(78)	17	12	(71)	47	35	75
Hörselskadade	8	7	(88)	11	6	(55)	84	44	52	103	57	55
Rörelsehindrade	24	11	(46)	30	14	(47)	120	36	36	174	61	35

Tabell D.19 Studievillkorets betydelse vid anmälan till deltagande i FÖVUX III för anställda med regelbundna arbetstider.

Uppgifterna, som har insamlats genom postenkät med de uttagna deltagarna i FÖVUX III, avser procent av avgivna svar.

Studievillkor	Studievillkorets betydelse					
	Stor betydelse	Liten betydelse	Ingen betydelse	Vet ej	Samtliga	
	Procent	Procent	Procent	Procent	Procent	Antal tillfrågade
Studier på fritid med studie- stöd och stimulansbidrag	7	33	39	21	100	106
Studier på delad arbetstid och fritid och med studiestöd	57	18	10	15	100	115

Tabell D.20 Studievillkorets betydelse vid anmälan till deltagande i FÖVUX III för anställda med skiftarbete inom industrin och personal med schemalagd arbetstid inom vårdsektorn.

Uppgifterna, som har insamlats genom postenkät med de uttagna deltagarna i FÖVUX III, avser procent av avgivna svar.

Deltargrupp och studievillkor	Studievillkorets betydelse					Antal tillfrågade
	Stor betydelse	Liten betydelse	Ingen betydelse	Vet ej	Samtliga	
	Procent	Procent	Procent	Procent	Procent	
Skiftarbetare inom industrin; studier på betald arbetstid	68	18	6	8	100	80
Personal med schemalagd arbetstid inom vårdsektorn; studier på betald arbetstid	78	13	1	8	100	86

Tabell D.21 Studiestödets betydelse vid anmälan till deltagande i FÖVUX III för anställda med regelbundna arbetstider och för hemarbetande kvinnor.

Uppgifterna, som har insamlats genom postenkät med de uttagna deltagarna i FÖVUX III, avser procent av avgivna svar.

Målgrupp och studievillkor	Studiestödets betydelse					Antal avgivna svar
	Stor betydelse	Liten betydelse	Ingen betydelse	Vet ej	Samtliga	
	Procent	Procent	Procent	Procent	Procent	
<i>Anställda med regelbundna arbetstider</i>						
Studier på fritid med studiestöd men utan stimulansbidrag	3	15	50	32	100	94
Studier på fritid med studiestöd och med stimulansbidrag	8	8	53	31	100	106
Studier hälften på arbetstid och fritid och med studiestöd	7	5	38	50	100	115
<i>Hemarbetande kvinnor</i>						
Studier på fritid med studiestöd men utan stimulansbidrag	11	9	30	50	100	74

Tabell D.22 Önskat ämne för dem som ville delta i FÖVUX III.

Uppgifterna avser procent av avgivna önskemål i första hand, varvid en del personer dock angivit mer än ett ämne.

Antalet svar överstiger därför antalet individer i de olika grupperna.

Målgrupp	Önskat ämne					Antal av- givna svar
	Svenska	Engelska	Matema- tik	Samhälls- kunskap	Samtliga	
	Procent	Procent	Procent	Procent	Procent	
Anställda med regelbundna arbetstider	14	56	18	12	100	1 019
Skiftarbetare inom industrin	22	46	24	8	100	450
Personal med schemalagd arbetstid inom vårdsektorn	23	39	19	19	100	410
Hemarbetande kvinnor	21	53	20	6	100	185
Synskadade	16	39	8	37	100	49
Döva	58	25	11	6	100	36
Hörselskadade	9	28	7	56	100	57
Rörelsehindrade	18	48	6	28	100	67
Samtliga	18	49	19	14	100	2 273

Tabell D.23 Skäl till att vilja delta i FÖVUX III.

Uppgifterna, som har insamlats genom postenkät med ett urval av de som inte ville delta i FÖVUX III, avser procent av avgivna svar.

Målgrupp och studievillkor	Skäl till att vilja delta							Antal avgivna svar
	Intresse- rad av ett speciellt ämne	Blev upp- sökt av en studieorga- nisation	Studie- villkoret avgjorde	Trevlig fritids- sysse- l-sättning	Studieformen avgjorde/(ar- bets-) kamra- ter i cirkeln	Övrigt	Samtliga	
	Procent	Procent	Procent	Procent	Procent	Procent	Procent	
<i>Anställda med regel- bundna arbetstider</i>								
Studier på fritid utan studiestöd och stimulansbidrag	49	19	7	6	12	7	100	69
Studier på fritid med studiestöd men utan stimulansbidrag	33	26	3	15	13	10	100	72
Studier på fritid med studiestöd och med stimulansbidrag	31	44	3	10	10	2	100	69
Studier på delad ar- betstid och fritid och med studiestöd	32	13	42	6	1	6	100	68
<i>Anställda med obekväma arbetstider</i>								
Skiftarbetare inom industrin	31	20	37	12	—	—	100	51
Personal med schema- lagd arbetstid inom vårdsektorn	12	7	55	21	2	3	100	58
<i>Hemarbetande kvinnor</i>	39	27	3	20	7	4	100	97
<i>Fysiskt handikappade personer</i>								
Synskadade	39	19	—	17	25	—	100	36
Döva	(20)	(60)	—	—	(20)	—	100	5
Rörelsehindrade	(25)	(32)	—	(21)	(18)	(4)	100	28
Hörselskadade	(9)	(48)	(5)	(19)	(14)	(5)	100	21

Tabell D.24 Orsaker till att inte vilja eller kunna delta i FÖVUX III.

Uppgifterna, som har insamlats genom postenkät/telefonintervju med ett urval av de som inte ville delta, avser procent av avgivna svar.

Orsaker	Målgrupp							
	Anställda med regelbundna arbetstider	Skiftarbetare inom industrin	Personal med schemalagd arbetstid inom vårdsektorn	Hemarbetsbetande kvinnor	Synskadade	Döva	Hörsel-skadade	Rörelse-hindrade
	Procent	Procent	Procent	Procent	Procent	Procent	Procent	Procent
Inte intresserad av studier	10	12	20	10	(8)	(25)	(17)	(11)
För gammal för att studera	9	28	22	11	—	—	(6)	(9)
Sjukdom	3	—	3	15	(17)	(8)	(9)	(23)
Orkar ej	—	—	—	—	(18)	(34)	—	(26)
Trött efter jobbet — orkar ej	7	14	15	2	(6)	(8)	(3)	(12)
Andra studier eller föreningsuppdrag	14	6	7	6	(10)	—	(9)	(2)
Tidsbrist	12	10	6	1	(8)	—	(13)	(2)
Hem och familj tar all fritid	16	7	4	14	—	—	(3)	—
Fritiden alltför dyrbar för att användas till studier	9	6	2	1	(3)	(8)	—	—
Ingen nytta av erbjudna ämnen	4	2	3	5	—	—	(6)	(2)
Extraarbete	4	—	—	11	—	—	—	—
Har för lång resväg	5	2	3	—	(3)	—	—	—
Tror sig ej klara att studera	1	2	3	1	(3)	—	—	—
Sjukdom i familjen	1	2	—	3	—	—	(3)	(1)
Hör för dåligt	—	—	—	—	—	—	(9)	—
Blev ej uppsökt	1	—	1	1	—	—	(3)	(2)
Annat	4	9	11	19	(24)	(17)	(19)	(5)
Samtliga	100	100	100	100	100	100	100	100
Antal svar	254	65	69	109	26	12	36	31

Tabell D.25 FÖVUX III-deltagarnas syn på studieorganisatorerna.

Uppgifterna, som insamlats genom postenkät med de uttagna deltagarna i FÖVUX III, avser procent av avgivna svar. Antalet svar överstiger antalet deltagare beroende på att en del avgivit mer än ett svar.

Viktiga egenskaper hos studieorganisatorerna	Deltagargrupp							
	Anställda med regelbundna arbetstider	Skiftarbetare inom industrin	Personal med schemalagd arbetstid inom vårdsektorn	Hemarbetande kvinnor	Synskadade	Döva	Hörsel-skadade	Rörelse-hindrade
	Procent	Procent	Procent	Procent	Procent	Procent	Procent	Procent
Vara välinformerad kunnna svara på frågor	17	17	20	14	10	22	9	7
Kunna engagera, väcka intresse	16	18	22	16	10	8	9	13
Kunna förklara kursinnehållet	17	17	15	16	7	9	15	11
Vara förstående	8	8	8	9	22	8	14	18
Inte vara påträngande	7	9	7	9	11	19	15	8
Ha lätt att få kontakt, kunna "ta folk"	9	11	6	12	16	4	9	11
Prata enkelt	10	6	14	11	6	4	6	7
Inge förtroende	6	7	2	3	6	9	9	8
Ha tålmod, lyssna på problem	3	4	1	5	7	4	9	10
Vara på samma nivå som den han/hon söker upp	4	3	3	2	1	4	2	7
Någon man känner	1	-	1	1	4	9	2	-
Ha övertalningsförmåga/annat	2	-	1	2	-	-	-	-
Summa procent	100	100	100	100	100	100	100	100
Antal svar	914	162	173	235	70	53	58	71
Antal tillfrågade	409	80	86	126	37	24	28	37

Tabell D.26 Antal studiecirklar under FÖVUX III.

Målgrupp	Antal planerade studiecirklar	Antal startade studiecirklar	Antal uttagna deltagare
Anställda med regelbundna arbetstider	56	53	504
Skiftarbetare inom industrin	18	9	94
Personal med schemalagd arbetstid inom vårdsektorn		12	117
Hemarbetande kvinnor	18	14	164
Fysiskt handikappade personer	18	22	166
	110	110	1 045

Tabell D.27 Genomsnittligt antal studietimmar i FÖVUX III fördelat på deltagargrupp och ämne.

Deltagargrupp	Medelvärde för antalet studietimmar			
	Svenska	Engelska	Matematik	Samhällskunskap
<i>Anställda med regelbundna arbetstider</i>				
Studier på fritid utan studiestöd och utan stimulansbidrag	45	49	53	53
Studier på fritid med studiestöd men utan stimulansbidrag	52	47	43	54
Studier på fritid med studiestöd och med stimulansbidrag	46	47	50	54
Studier på delad arbetstid och fritid och med studiestöd	48	50	28	48
<i>Anställda med obekväma arbetstider</i>				
Skiftarbeten inom industrin	—	43	52	40
Personal med schemalagd arbetstid inom vårdsektorn ^a	60	60	60	60
<i>Hemarbetande kvinnor</i>				
Studier på fritid utan studiestöd och utan stimulansbidrag	50	52	46	44
Studier på fritid med studiestöd men utan stimulansbidrag	48	54	48	44
<i>Fysiskt handikappade personer</i>				
Synskadade	40	48	30	32
Döva	33	24	48	—
Rörelsehindrade	42	43	—	43
Hörselskadade	—	38	—	45

^a Genom ett avtal med arbetsledningarna på de medverkande vårdinrättningarna uppgick antalet studietimmar till 60 i samtliga FÖVUX-cirklar på dessa arbetsplatser.

Tabell D.28 FÖVUX III-deltagarnas synpunkter på cirkelledare.

Uppgifterna, som insamlats genom postenkät med de uttagna deltagarna i FÖVUX III, avser procent av avgivna svar. Antalet svar överstiger antalet deltagare beroende på att en del avgett mer än ett svar.

Cirkelledaren ska:	Deltagargrupp							
	Anställda med regelbundna arbetstider	Skiftarbetare inom industrin	Personal med schemalagd arbetstid inom vårdsektorn	Hemarbetande kvinnor	Synskadade	Döva	Hörselskadade	Rörelsehindrade
	Procent	Procent	Procent	Procent	Procent	Procent	Procent	Procent
Kunna förklara	20	23	25	27	21	(26)	21	29
Kunna ämnet	18	17	17	12	16	(15)	11	15
Vara så att man inte är rädd att göra bort sig	16	17	17	22	7	—	13	17
Hjälpa dem som inte hänger med	12	10	8	10	18	(19)	8	14
Vara som en i gruppen	13	11	13	11	4	(22)	17	6
Vara kamratlig	8	13	8	8	14	(7)	19	11
Ha tålamod	8	6	7	8	18	—	3	6
Hålla sig till ämnet	3	2	4	2	2	(4)	5	1
Hålla ordning och reda i cirkeln	2	1	1	—	—	(7)	3	1
Summa procent	100	100	100	100	100	100	100	100
Antal svar	880	167	235	284	57	27	64	71
Antal tillfrågade	323	58	83	105	37	11	22	28

Tabell D.29 Deltagarnas svar på frågan om det i studiecirkeln skett studieorientering.

Uppgifterna, som insamlats genom postenkät med de uttagna deltagarnas i FÖVUX III, avser procent av avgivna svar.

Deltagargrupp	Studieorientering				Antal tillfrågade
	Fått studieorientering	Ej fått studieorientering	Ej svar	Samtliga	
	Procent	Procent	Procent	Procent	
Anställda med regelbundna arbetstider	74	19	7	100	323
Skiftarbetare inom industrin	93	—	7	100	58
Personal med schemalagd arbetstid inom vårdsektorn	93	2	5	100	83
Hemarbetande kvinnor	92	6	2	100	105
Synskadade	76	24	—	100	37
Döva	(82)	(9)	(9)	100	11
Hörselskadade	(86)	(5)	(9)	100	22
Rörelsehindrade	(75)	(14)	(11)	100	28

Tabell D.30 FÖVUX-deltagarnas synpunkter på den utbildnings- och arbetsmarknadsinformation som gavs i studiecirkelarna i FÖVUX III.

Uppgifterna, som insamlats genom postenkät med de uttagna deltagarna i FÖVUX III, avser procent av avgivna svar.

Deltagargrupp	Intresse för studieorientering					Antal tillfrågade
	Studieorienteringen hade stort intresse	Studieorienteringen hade ganska stort intresse	Studieorienteringen hade knappast något intresse	Studieorienteringen hade inget intresse	Samtliga	
	Procent	Procent	Procent	Procent	Procent	
Anställda med regelbundna arbetstider	5	38	40	17	100	240
Skiftarbetare inom industrin	11	46	26	17	100	54
Personal med schemalagd arbetstid inom vårdsektorn	17	30	47	6	100	77
Hemarbetande kvinnor	6	21	45	28	100	97
Synskadade	(11)	(25)	(35)	(29)	100	28
Döva	(45)	—	(33)	(22)	100	9
Hörselskadade	(16)	(32)	(41)	(11)	100	19
Rörelsehindrade	(10)	(29)	(37)	(24)	100	21

Tabell D.31 FÖVUX III-deltagarnas uppfattning om betydelsen av stimulansbidrag respektive studier delvis på arbetstid. Anställda med regelbundna arbetstider.

Uppgifterna, som insamlats genom postenkät med de uttagna deltagarna i FÖVUX III, avser procent av avgivna svar.

Studievillkor	Betydelse					Antal tillfrågade
	Studievillkoret hade stor betydelse	Studievillkoret hade liten betydelse	Studievillkoret hade ingen betydelse	Ej svar	Samtliga	
	Procent	Procent	Procent	Procent	Procent	
<i>Anställda med regelbundna arbetstider</i>						
Studier på fritid med understöd och med stimulansbidrag	13	40	47	—	100	97
Studier till hälften på arbetstid och fritid och med understöd	79	15	5	1	100	88

Tabell D.32 FÖVUX III-deltagarnas uppfattning om betydelsen av studier helt på arbetstid. Anställda med skiftarbete inom industrin och personal med schemalagd arbetstid inom vårdsektorn.

Uppgifterna, som insamlats genom postenkät med de uttagna deltagarna i FÖVUX III, avser procent av avgivna svar.

Studier på betald arbetstid	Betydelse					Antal tillfrågade
	Studievillkoret hade stor betydelse	Studievillkoret hade liten betydelse	Studievillkoret hade ingen betydelse	Ej svar	Samtliga	
	Procent	Procent	Procent	Procent	Procent	
Skiftarbetare inom industrin	76	14	—	10	100	58
Personal med schemalagd arbetstid inom vårdsektorn	90	9	1	—	100	83

Tabell D.33 FÖVUX III-deltagarnas uppfattning om studiestödets betydelse för studiernas fullföljande. Anställda med regelbundna arbetstider och hemarbetande kvinnor.

Uppgifterna, som insamlats genom postenkät med de uttagna deltagarna i FÖVUX III, avser procent av avgivna svar.

Deltagargrupp	Studiestödets betydelse					Antal tillfrågade
	Studiestödet hade stor betydelse	Studiestödet hade liten betydelse	Studiestödet hade ingen betydelse	Ej svar	Samtliga	
	Procent	Procent	Procent	Procent	Procent	
Anställda med regelbundna arbetstider	3	5	9	83	100	323 ^a
Hemarbetande kvinnor	8	8	8	76	100	61 ^a

^a Inkluderar dem som inte sökt studiestöd.

Tabell D.34 Deltagarnas viktigaste behållning av att delta i FÖVUX-studier.

Uppgifterna, som insamlats genom postenkät med de uttagna deltagarna i FÖVUX III, avser procent av avgivna svar.

Viktigaste behållningen av studierna	Deltagargrupp							
	Anställda med regelbundna arbetstider	Skiftarbetare inom industrin	Personal med schemalagd arbetstid inom vårdsektorn	Hemarbetande kvinnor	Synskadade	Döva	Hörselskadade	Rörelsehindrade
	Procent	Procent	Procent	Procent	Procent	Procent	Procent	Procent
Trevlig samvaro i cirkeln	26	21	19	26	21	(20)	30	28
Fått kunskaper i ämnet	21	23	22	17	39	(10)	21	15
Kommit igång med studier	15	13	16	14	5	(10)	6	9
Träffat nya människor	4	5	4	12	22	(20)	8	12
Allmänbildande kunskaper	14	15	17	11	6	—	11	9
Vetskapen om att klara studier	9	10	11	6	3	(5)	9	13
Fått lättare att prata i grupp	6	5	6	7	—	(10)	9	8
Fått lättare att uttrycka sig	4	5	4	5	2	(10)	2	1
Fått bättre kontakt med arbetskamraterna (andra kvinnor/handikappade)	1	3	1	2	2	(15)	4	5
Summa procent	100	100	100	100	100	100	100	100
Antal avgivna svar	866	147	221	266	63	20	53	78

Tabell D.35 FÖVUX III-deltagarnas planer på fortsatta studier.

Uppgifterna, som insamlats genom postenkät till de uttagna deltagarna i FÖVUX III, avser procent av avgivna svar.

Deltagargrupp	Planer på fortsatta studier						
	Studiecirkel i samma ämne	Studiecirkel i annat ämne	Annan studieform	Planerade ej fortsätta studera	Vet ej	Samtliga	Antal tillfrågade
	Procent	Procent	Procent	Procent	Procent	Procent	
Anställda med regelbundna arbetstider	56	10	2	20	12	100	323
Skiftarbetare inom industrin	60	7	5	19	9	100	58
Personal med schemalagd arbetstid inom vårdsektorn	46	10	5	6	33	100	83
Hemarbetande kvinnor	60	10	3	8	19	100	105
Synskadade	45	35	3	3	14	100	37
Döva	(36)	(9)	—	—	(55)	100	11
Hörselskadade	(35)	(14)	(5)	(5)	(41)	100	22
Rörelsehindrade	(64)	(18)	—	—	(18)	100	28

Tabell D.36 FÖVUX III-deltagarnas önskemål om betyg eller intyg.

Uppgifterna, som insamlats genom postenkäter med de uttagna deltagarna i FÖVUX III, avser procent av avgivna svar.

Deltagargrupp	Önskemål om betyg eller intyg					Antal tillfrågade
	Önskade betyg	Önskade intyg	Önskade varken betyg eller intyg	Vet ej	Samtliga	
	Procent	Procent	Procent	Procent	Procent	
Anställda med regelbundna arbetstider	16	34	39	11	100	323
Skiftarbetare inom industrin	16	28	39	17	100	58
Personal med schemalagd arbetstid inom vårdsektorn	24	36	27	13	100	83
Hemarbetande kvinnor	26	28	22	24	100	105
Synskadade	16	24	60	-	100	37
Döva	-	(18)	(46)	(36)	100	11
Hörselskadade	(18)	(27)	(46)	(9)	100	22
Rörelsehindrade	(4)	(29)	(53)	(14)	100	28

Tabell D.37 FÖVUX III-deltagarnas synpunkter på skrivningar och prov.

Uppgifterna, som insamlats genom postenkät till de uttagna deltagarna i FÖVUX III, avser procent av avgivna svar.

Deltagargrupp	Synpunkter på skrivningar och prov				Antal tillfrågade
	Hade deltagit även om skrivningar och prov förekommit	Hade inte deltagit om skrivningar och prov förekommit	Vet ej	Samtliga	
	Procent	Procent	Procent	Procent	
Anställda med regelbundna arbetstider	59	16	25	100	323
Skiftarbetare inom industrin	70	14	16	100	58
Personal med schemalagd arbetstid inom vårdsektorn	63	19	18	100	83
Hemarbetande kvinnor	48	16	36	100	105
Synskadade	76	19	5	100	37
Döva	(18)	(36)	(46)	100	11
Hörselskadade	(50)	(23)	(27)	100	22
Rörelsehindrade	(46)	(25)	(29)	100	28

Tabell D.38 Frånvaron för de olika deltagargrupperna i FÖVUX III.
Frånvaron har inte räknats efter studieavbrottet för dem som avbröt studierna.

Deltagargrupp	Antal frånvarotillfällen		
	Möjliga ^a	Faktiska	Procent
<i>Anställda med regelbundna arbetstider</i>			
Studier på fritid utan studiestöd och utan stimulansbidrag	2 377	397	17
Studier på fritid med studiestöd men utan stimulansbidrag	2 154	405	19
Studier på fritid med studiestöd och med stimulansbidrag	2 335	252	11
Studier på delad arbetstid och fritid och med studiestöd	2 512	490	20
<i>Anställda med obekväma arbetstider</i>			
Skiftarbetare inom industrin	1 297	195	15
Personal med schemalagd arbetstid inom vårdsektorn	1 760	212	12
<i>Hemarbetande kvinnor</i>			
Studier på fritid utan studiestöd och utan stimulansbidrag	1 112	147	13
Studier på fritid med studiestöd men utan stimulansbidrag	1 789	190	11
<i>Fysiskt handikappade personer</i>			
Synskadade	927	113	12
Döva	369	63	17
Rörelschindrade	775	98	13
Hörselskadade	554	96	17

^a Antal cirkelsammankomster x antal deltagare för varje cirkel.

26 Tabell D.39 Uppgivna anledningar till frånvaro i de olika deltagargrupperna i FÖVUX III. Uppgifterna har inhämtats från cirkelledarnas veckorapporter.

Deltagargrupp	Uppgivna anledningar till frånvaro						Antalet faktiska frånvarotillfällen		
	Sjukdom	Bortrest, semester, andra uppdrag	Arbete	Familjeskäl	Trötthet, missnöje, glömska	Praktiska hinder	Okänd anledning	Samtliga	Procent
	Procent	Procent	Procent	Procent	Procent	Procent	Procent	Procent	Procent
<i>Anställda med regelbundna arbetstider</i>									
Studier på fritid utan studie-stöd och utan stimulansbidrag	24	17	25	7	3	1	23	100	397
Studier på fritid med studie-stöd men utan stimulansbidrag	34	26	12	11	1	4	12	100	405
Studier på fritid med studie-stöd och med stimulansbidrag	32	21	9	13	3	3	19	100	252
Studier på delad arbetstid och fritid och med studie-stöd	29	26	22	3	-	1	19	100	490
<i>Anställda med oregelbundna arbetstider</i>									
Skiftarbetare inom industrin	30	9	36	3	4	-	18	100	195
Personal med schemalagd arbetstid inom vårdsektorn	54	21	5	7	-	2	11	100	212
<i>Hemarbetande kvinnor</i>									
Studier på fritid utan studie-stöd och utan stimulansbidrag	50	15	-	23	1	1	10	100	147
Studier på fritid med studie-stöd men utan stimulansbidrag	39	19	-	29	1	3	9	100	190
<i>Fysiskt handikappade personer</i>									
Synskadade	70	17	3	6	3	-	4	100	113
Döva	48	10	18	5	10	-	9	100	63
Rörelsehindrade	62	9	1	1	1	8	18	100	98
Hörselskadade	31	25	8	16	-	-	10	100	96

Tabell D.40 Studiernas varaktighet för de uttagna deltagarna i FÖVUX III.

Antal kallade till cirklar, andel därav som inte påbörjade studierna och andel som avbröt studierna.

Deltagargrupp och studie- villkor	Studiernas varaktighet							
	Antal kallade till cirklar	Kallade som inte påbörjade stu- dierna		Uttagna deltagare som avbröt studierna		Deltagare som fullföljde studierna		
		Antal	Procent	Antal	Procent	Antal	Procent	
<i>Anställda med regelbundna arbetstider:</i>								
Studier på fritid utan studiestöd och utan stimulansbidrag	145	35	24	40	28	70	48	
Studier på fritid med studiestöd men utan stimulansbidrag	113	17	15	18	16	78	69	
Studier på fritid med studiestöd och med stimulansbidrag	120	14	12	5	4	101	84	
Studier till hälften på arbetstid och fritid och med studiestöd	126	9	7	29	23	88	70	
<i>Anställda med obekväma arbetstider:</i>								
Skiftarbetare inom industrin	94	13	14	21	22	60	64	
Personal med schemalagd ar- betstid inom vårdsektorn	117	—	—	3	3	114	97	
<i>Hemarbetande kvinnor</i>								
Studier på fritid utan studiestöd och utan stimulansbidrag	70	15	21	6	9	49	70	
Studier på fritid med studiestöd men utan stimulansbidrag	94	18	19	15	16	61	65	
<i>Fysiskt handikappade</i>								
Synskadade	46	5	11	2	4	39	84	
Döva	34	7	21	5	15	22	64	
Hörselskadade	36	6	17	5	14	25	69	
Rörelsehindrade	50	12	24	8	16	30	60	

Tabell D.41 Orsaker till att inte påbörja studier i FÖVUX III.

Uppgifterna, som inhämtats genom postenkät/telefonintervju med deltagare som aldrig kom till cirkeln, avser antal avgivna svar.

Orsaker till att inte påbörja studierna	Deltagargrupp					
	Anställda med regelbundna arbetstider	Skiftarbetare inom industrin	Personal med schemalagd arbetstid inom vårdsektorn	Hemarbetande kvinnor	Fysiskt handikappade	Samtliga
	Antal	Antal	Antal	Antal	Antal	Antal
Sjukdom, olyckshändelse	12	1	—	8	11	32
Tid för sammankomst och/eller lokal passade inte, för långa resor	21	—	1	2	4	28
Orkade inte/hade inte tid	12	2	1	2	1	18
Barnvaktsproblem	4	—	2	7	1	14
Annan kurs/repetitionsövning	9	—	—	1	2	12
Arbete/börjat förvärvsarbete	7	—	—	3	—	10
Ångrade sig — inte längre intresserad	4	1	1	1	3	10
Fick ej ersättare till arbetet	2	4	—	—	—	6
Bytt arbete/arbetstid/flyttat	4	—	—	1	1	6
Fick inte läsa ämne önskat i första hand	2	—	2	—	1	5
Annan orsak	4	2	11	6	2	25
Antal svar	81	10	18	31	26	166
Antal tillfrågade	68	10	18	29	18	143

Tabell D.42 Orsaker till att avbryta studier under FÖVUX III.

Uppgifterna, som inhämtats genom postenkät/telefonintervju med de som avbröt studierna, avser antal avgivna svar.

Orsaker till studieavbrott	Deltagargrupp					
	Anställda med regelbundna arbetstider	Skiftarbetare inom industrin	Personal med schemalagd arbetstid inom vårdsektorn	Hemarbetande kvinnor	Fysiskt handikappade	Samtliga
	Antal	Antal	Antal	Antal	Antal	Antal
Sjukdom, olyckshändelse	13	5	1	7	6	32
Bytt arbete/arbetstid, flyttat, börjat förvärvsarbete	18	—	—	2	—	20
Orkade inte/hade inte tid	13	1	—	5	2	21
Dålig hörsel, för gammal, hängde inte med	6	5	—	2	2	15
Tid för sammankomst och/eller lokal passade inte	7	—	—	3	2	12
Kursen avbröts på grund av för få deltagare	10	—	—	—	—	10
Ångrat sig — inte längre intresserad	6	1	—	—	—	7
Svårt att få ersättare till arbetet	—	5	1	—	—	6
Kursen var för elementär	6	—	—	—	—	6
Missnöjd med kursinnehållet	6	—	—	—	—	6
Fick inte läsa ämne önskat i första hand	1	1	—	—	—	2
Annan orsak	7	3	—	6	3	19
Antal svar	93	21	2	25	15	156
Antal tillfrågade	74	21	2	19	13	129

Tabell D.43 Svarefrekvens på olika enkäter till uttagna deltagare i FÖVUX IV.
Se avsnitt 17.2.

Deltagargrupp	Uttagna deltagare till studiecirklar								
	Enkät till dem som inte påbörjade studierna			Enkät till dem som avbröt studierna			Enkät till dem som fullföljde studierna		
	Antal utsända enkäter	Därav inkomna enkäter		Antal utsända enkäter	Därav inkomna enkäter		Antal utsända enkäter	Därav inkomna enkäter	
	Antal	Procent		Antal	Procent		Antal	Procent	
Skiftarbetare inom gruvindustrin	2	2	100	5	3	(60)	35	31	89
Personal med schemalagd arbetstid inom vårdsektorn	—	—	—	—	—	—	40	33	83
Personer bosatta i glesbygd i Kalix och Bodens kommuner	33	32	97	15	15	100	76	72	95
Personer bosatta i glesbygd i Gällivare och Kiruna kommuner	74	63	85	32	24	75	138	128	93
Samtliga	109	97	89	52	42	81	289	264	91

Tabell D.44 Resultat av den uppsökande verksamheten i FÖVUX IV
Antal kontaktade och antal som önskade delta.

Målgrupp	Antal kontaktade	Därav som önskade delta	
		Antal	Procent
Skiftarbetare inom gruvindustrin	105	79	75
Personal med schemalagd arbetstid inom vårdsektorn	100	88	88
Personer bosatta i glesbygd i Kalix och Bodens kommuner	641	211	33
Personer bosatta i glesbygd i Gällivare och Kiruna kommuner	1 223	456	37

Tabell D.45 Resultat av den uppsökande verksamheten i FÖVUX IV för de olika målgrupperna fördelat på ålder. Antal kontaktade och antal som önskade delta.

Målgrupp	Ålder						Uppgift saknas		Totalt		
	25-39 år		40-50 år		51-67 år		Därav öns- kade delta				
	Antal kontakt- tade	Därav öns- kade delta Antal Procent	Antal kontakt- tade	Därav öns- kade delta Antal Procent	Antal kontakt- tade	Därav öns- kade delta Antal Procent	Antal kontakt- tade	Antal kontakt- tade			
Skiftarbetare inom gruvindustrin	65	53 82	28	19 (68)	9	6 (67)	3	1 (67)	105	79	75
Personal med schemalagd arbetstid inom vårdsektorn	60	57 95	28	25 (89)	9	6 (67)	3	0	100	88	88
Personer bosatta i glesbygd i Kalix och Bodens kommuner	93	43 46	208	87 42	310	78 25	30	3 10	641	211	33
Personer bosatta i glesbygd i Gällivare och Kiruna kommuner	400	199 50	333	146 44	450	117 26	34	0	1 223	456	37

Tabell D.46 Resultat av den uppsökande verksamheten i FÖVUX IV för de olika målgrupperna fördelat på kön. Antal kontaktade och därav som önskade delta.

Målgrupp	Kön					
	Män		Kvinnor		Samtliga	
	Antal kontakt- tade	Därav öns- kade delta Antal Procent	Antal kontakt- tade	Därav öns- kade delta Antal Procent	Antal kontakt- tade	Därav öns- kade delta Antal Procent
Skiftarbetare inom gruv- industrin	87	66 76	18	13 72	105	79 75
Personal med schemalagd ar- betsid inom vårdsektorn	1	0 0	99	88 89	100	88 88
Personer bosatta i gles- bygd i Kalix och Bodens kommuner	306	80 26	335	131 39	641	211 33
Personer bosatta i gles- bygd i Gällivare och Kiruna kommuner	547	163 30	673	293 44	1 223	456 37

Tabell D.47 Resultat av den uppsökande verksamheten i FÖVUX IV för de olika målgrupperna fördelat på tidigare studier utöver grundutbildning. -Antal kontaktade och därav som önskade delta.

Målgrupp	Ej studerat utöver grundutbildning			Studerat utöver grundutbildningen			Uppgift saknas			Samtliga		
	Antal kontaktade	Därav önskade delta	Procent	Antal kontaktade	Därav önskade delta	Procent	Antal kontaktade	Därav önskade delta	Procent	Antal kontaktade	Därav önskade delta	Procent
Skiftarbetare inom gruvindustri Personal med schemalagd arbetstid inom vårdsektorn	48	44	92	25	23	(92)	32	12	38	105	79	75
Personer bosatta i glesbygd i Kalix och Bodens kommuner	473	166	35	92	31	(33)	76	11	(62)	100	88	88
Personer bosatta i glesbygd i Gällivare och Kiruna kommuner	530	272	51	196	117	60	497	67	14	1 223	211	33
									13		456	37

Tabell D.48 Önskat ämne bland dem som ville delta i FÖVUX IV.

Uppgifterna avser procent av avgivna önskemål i första hand, varvid en del personer dock avgivit mer än ett ämne. Antalet svar överstiger därför antalet personer i de olika grupperna.

	Önskat ämne									
	Svenska		Engelska		Matematik		Samhälls-		Samtliga	
	Procent	Antal	Procent	Antal	Procent	Antal	Procent	Antal	Procent	Antal
Skiftarbetare inom gruvindustri	30	20	30	20	20	100	79			
Personal med schemalagd arbetstid inom vårdsektorn	9	59	14	18	100	88				
Personer bosatta i glesbygd i Kalix och Bodens kommuner	26	41	10	23	100	214				
Personer bosatta i glesbygd i Gällivare och Kiruna kom-	41	25	13	21	100	489				
muner										
Samtliga	33	32	14	21	100	870				

Tabell D.49 Skäl till att inte vilja delta i FÖVUX IV.

Uppgifterna, som har insamlats genom postenkät från ett urval av dem som inte ville delta i FÖVUX IV, avser procent av avgivna svar.

Orsaker	Målgrupp			
	Skiftarbetare inom gruvindustrin	Personal med schemalagd arbetstid inom vårdsektorn	Personer bosatta i glesbygds i Kiruna och Bodens kommuner	Personer bosatta i glesbygd i Gällivare och Kiruna kommuner
	Procent	Procent	Procent	Procent
Inte intresserad av studier	(35)	(17)	35	21
Tidsbrist	(8)	—	14	12
För gammal för att studera	(15)	(17)	9	12
Trött efter jobbet — orkar ej	(8)	—	13	5
Sjukdom	—	—	7	6
Hem och familj tar all fritid	—	(17)	8	3
Andra studier, föreningsuppdrag	(8)	—	5	4
Ingen nytta av erbjudna ämnen	—	—	4	3
Tror sig ej klara studierna	(8)	(8)	3	2
Extraarbete	—	—	4	1
För lång resväg	—	—	2	1
Fritiden för dyrbar för studier	—	—	1	1
Annat skäl	(27)	(8)	25	27
Uppgift saknas	—	(40)	—	2
Samtliga	109 ^a	100	130 ^a	100
Antal svar	26	12	430	767

^a Summan överstiger 100 procent, beroende på att mer än en orsak kunnat anges.

Tabell D.50 Antal studiecirklar under FÖVUX IV.

Målgrupp	Antal planerade studiecirklar	Antal startade studiecirklar	Antal uttagna deltagare
Skiftarbetare inom industrin	} 14	6	42
Personal med schemalagd arbetstid inom vårdsektorn		8	40
Personer bosatta i glesbygd i Kalix och Bodens kommuner	} 101	25	199
Personer bosatta i glesbygd i Gällivare och Kiruna kommuner		65	382
Samtliga	115	104	663

Tabell D.51 FÖVUX IV-deltagarnas planer på fortsatta studier.

Uppgifterna, som inhämtats genom postenkät till de uttagna deltagarna i FÖVUX IV, avser procent av avgivna svar.

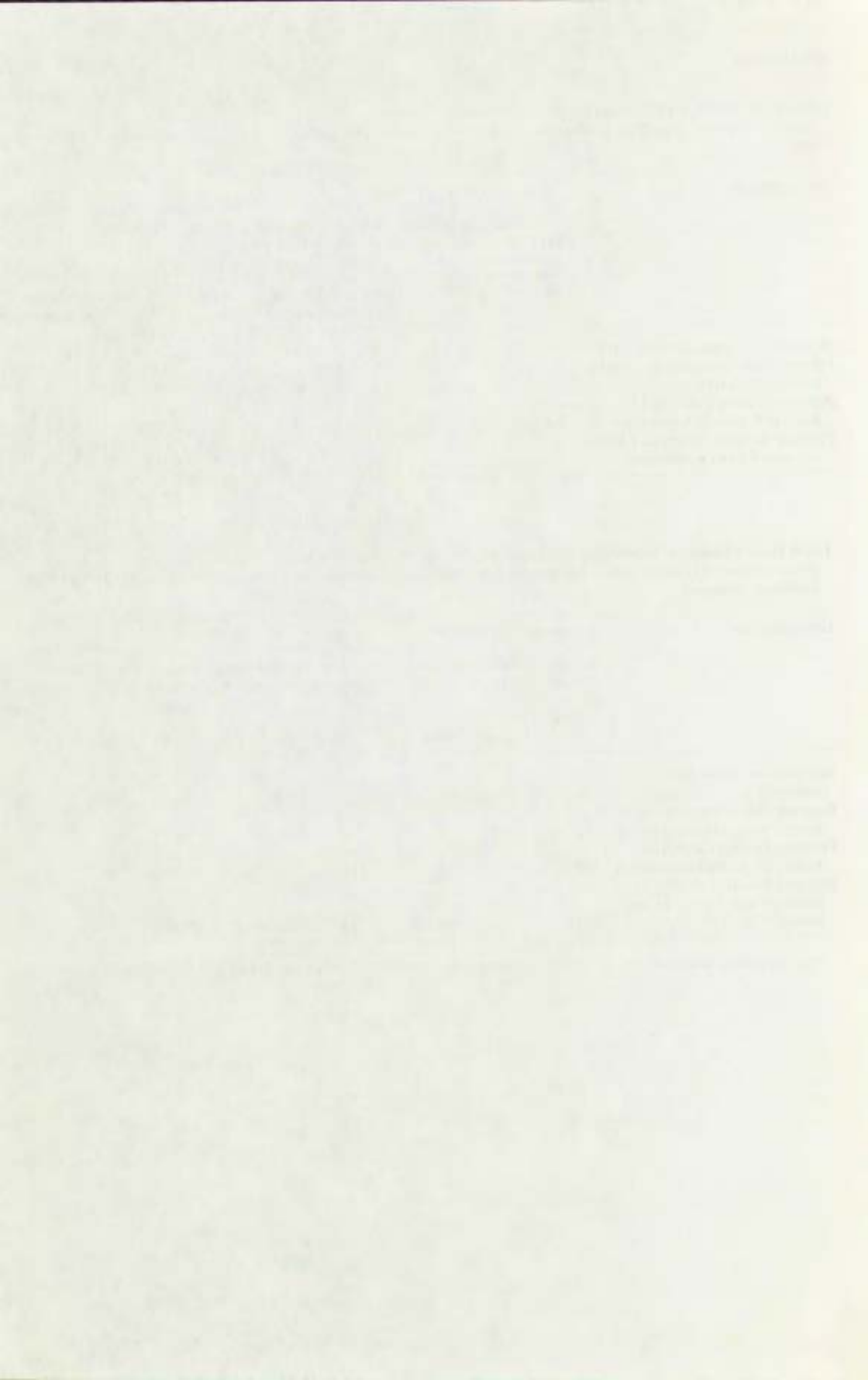
Deltagargrupp	Planer på fortsatta studier						Antal tillfrågade
	Studiecirkel i samma ämne	Studiecirkel i annat ämne	Annan studieform	Planerade ej att fortsätta	Vet ej	Samtliga	
	Procent	Procent	Procent	Procent	Procent	Procent	
Skiftarbetare inom gruvindustrin	39	23	6	29	3	100	31
Personal med schemalagd arbetstid inom vårdsektorn	52	12	6	24	6	100	33
Personer bosatta i glesbygd i Kalix och Bodens kommuner	64	26	—	4	6	100	72
Personer bosatta i glesbygd i Gällivare och Kiruna kommuner	51	12	3	21	13	100	128

Tabell D.52 Studiernas varaktighet för de uttagna deltagarna i FÖVUX IV.

Antal kallade till cirklar, andel därav som inte påbörjade studierna, andel som avbröt studierna och andel som fullföljde studierna.

Deltagargrupp	Studiernas varaktighet						
	Antal kallade till cirklar	Därav påbörjade inte studierna		Antal deltagare som avbröt studierna		Antal deltagare som fullföljde studierna	
		Antal	Procent	Antal	Procent	Antal	Procent
Skiftarbetare inom gruvindustrin	42	2	5	5	12	35	83
Personal med schemalagd arbetstid inom vårdsektorn	40	—	—	—	—	40	100
Personer bosatta i glesbygd i Kalix och Bodens kommuner	199	33	16	15	8	151	75
Personer bosatta i glesbygd i Gällivare och Kiruna kommuner	382	74	19	32	8	276 ^a	73 ^a

^a Närvarolistor saknades för tre studiecirklar p.g.a. att studierna fortfarande pågick vid utvärderingstidpunkten.

Litteratur

- Arbetsmarknadsdepartementet*: Förslag till lag om arbetstagares rätt till ledighet för studier (Ds A 1974:2)
- BD 80* Länsutredning för Norrbottens län (1968)
- Bengtsson, Jarl*: Utbildningsval, utbildningsforskning och utbildningsplanering (1972)
- Bergsten, Urban* m. fl. SOS-VUX studiebehov och studiehinder i vuxenutbildning I, II och III (1972, 1973)
- Bolinder, Erik och Ohlström, Bo*: Stress på svenska arbetsplatser
- Bolinder, Erik och Magnusson, Egon*: Insyn i arbetsmiljön, Risker i jobbet: Fabriks (1971)
- Bolinder, Erik*: Skiftarbete. Nr 9 i serien LO informerar (1971)
- Edelholm, Olle*: Studieförbundens organisation och ämnesprofil (1971)
- Edelholm, Olle*: Studieförbundens mål nu och i framtiden (1972)
- Emanuelsson, Ingemar*: Utbildningshandikapp i vuxen ålder (1973)
- Faith-Ell, Peggy*: Undersökning av ABF:s studiecirkelverksamhet – en beskrivning av deltagare och cirkelledare i ABF:s verksamhet hösten 1971 (1972)
- Heffler, Hugo*: ABF 1912–1962 (1962)
- Husén, Torsten* m. fl. Utbildning år 2000 (1970)
- Johansson, Roland och Molander, Lars Göran*: Vuxenstuderande 1968 (1969)
- Johansson, Roland*: Studiecirkel 1970, social bakgrund, begåvning, personlighet
- LO:s arbetsgrupp för arbetstids- och semesterfrågor*: Rapport om arbetstiden (1973)
- LO:s arbetsgrupp för vuxenutbildning*: Fackföreningsrörelsen och vuxenutbildningen (1969)
- LO:s arbetsgrupp för vuxenutbildning*: Fakta – erfarenheter – förslag (1971)
- Låginkomstutredningen*: Utbildning: resonerande del (1970)
- Låginkomstutredningen*: Utbildning – empirisk del (1971)
- Låginkomstutredningen*: Den vuxna befolkningens hälsotillstånd (1971)
- Låginkomstutredningen*: Hushållsarbete och dubbelarbete (1971)
- Låginkomstutredningen*: Löntagarnas faktiska arbetstider (1971)
- Låginkomstutredningen*: Fritid och rekreation (1971)
- Låginkomstutredningen*: De extremt lågavlönade (1971)
- Låginkomstutredningen*: Politiska resurser (1971)
- Magnusson, Egon*: Insyn i arbetsmiljön. Risker i jobbet: Trä (1971)
- Molander, Lars Göran*: Vuxna 70. Erfarenhet och intresse av vuxenundervisning (1974)
- Munthe, Claes*: Undersökning angående uppsökande verksamhet i 48 kommuner (1974)

- Nerman, Ture*: Studiecirkeln (1952)
OECD/CERI: Recurrent education: A Strategy for Lifelong Learning (1973)
Paulsen, Marit: En siffra i statistiken
Kungl. Maj:ts propositioner:
1963:36, angående ökat stöd till föreläsnings- och studiecirkelverksamhet
1967:85, angående vissa åtgärder inom vuxenutbildningen
1970:35, angående ökat stöd till vuxenutbildningen
1971:37, angående vuxenutbildning
1973:54, angående vuxenutbildning
1974:28, angående den statliga kulturpolitiken
1974:88, förslag till lag om facklig förtroendemans ställning på arbetsplatsen m.m.
SAP-LO:s arbetsgrupp för jämlikhetsfrågor: Jämlikhet (1969)
Sandler, Rickard: Mångfald och enfald (1937)
Skolöverstyrelsen: Petita för budgetåret 1970/71 (1969)
Skolöverstyrelsen: Aktuellt från skolöverstyrelsen nr 4 1973/74
Svenska arbetsgivareföreningen: Om ledighet för studier (1973)
Svenska Unescorådet: Unescos världskonferens om vuxenutbildning (1972)
SOU 1946:68 Det fria och frivilliga folkbildningsarbetet
SOU 1961:44 Folkbildningsarbete och ungdomsverksamhet
SOU 1968:66 Allmän arbetstidslag
SOU 1970:34 Svenska folkets inkomster
SOU 1971:61 Val av utbildning och yrke
SOU 1972:19 Uppsökande verksamhet för cirkelstudier inom vuxenutbildningen
SOU 1972:27 Förskolan
SOU 1972:54 Skyddat arbete
SOU 1972:56 Glesbygder och glesbygdspolitik
SOU 1973:9 Fortsatt uppsökande verksamhet för cirkelstudier inom vuxenutbildningen
SOU 1973:19 TRU:s försöksverksamhet 1967–1972
SOU 1974:41 Statsbidrag till kommunal färdtjänst, hemhjälp och familjedaghemsvksamhet
Statistiska centralbyrån: Information i prognosfrågor (1970)
Statistiska centralbyrån: Statistiska meddelanden
Statistiska centralbyrån: Folk- och bostadsräkningen 1970, del 10
TCO:s utbildningsnämnd: Vuxenutbildning – Återkommande utbildning (1973)
U 68: Högre utbildning – funktion och struktur (1969)

Statens offentliga utredningar 1974

Kronologisk förteckning

1. Orter i regional samverkan. A.
2. Ortsbundna levnadsvillkor. A.
3. Produktionskostnader och regionala produktionssystem. A.
4. Regionala prognoser i planeringens tjänst. A.
5. Boken Litteraturutredningens huvudbetänkande. U.
6. Förenklad konkurs m. m. Ju.
7. Barn- och ungdomsvård. S.
8. Rätttegången i arbetstvister. A.
9. Samhälle och trossamfund. Sammanställning av remissyttranden över betänkanen av 1968 års beredning om stat och kyrka. U.
10. Data och näringspolitik. I.
11. Svensk industri. Delrapport 1. I.
12. Svensk industri. Delrapport 2. I.
13. Svensk industri. Delrapport 3. I.
14. Svensk industri. Delrapport 4. I.
15. Sänkt pensionsålder m. m. S.
16. Neutral bostadsbeskattning. Fi.
17. Solidarisk bostadspolitik. B.
18. Solidarisk bostadspolitik. Bilagor. B.
19. Högskoleutbildning. Läkarutbildning för sjuksköterskor. U.
20. Förslag till skatteomläggning m. m. Fi.
21. Markanvändning och byggande. B.
22. Vattenkraft och miljö. B.
23. Reklam V. Information i reklamen. U.
24. Förslag till hamnlag. K.
25. Fri sterilisering. Ju.
26. Motorredskap. K.
27. Mindre brott. Ju.
28. Räntelag. Ju.
29. Att utvärdera arbetsmarknadspolitik. A.
30. Jordbruk i samverkan. Jo.
31. Unga lagöverträdare V. Ju.
32. Solidarisk bostadspolitik. Följdfrågor. B.
33. Att översätta Gamla testamentet. U.
34. Grafisk industri i omvandling. I.
35. Spridning av kemiska medel. Jo.
36. Skolan, staten och kommunerna. U.
37. Mut- och bestickningsansvaret. Ju.
38. FFV. Förenade fabriksverken. I.
39. Socialvården. Mål och medel. S.
40. Socialvården. Mål och medel. Sammanfattning. S.
41. Statsbidrag till kommunal färdtjänst, hemhjälp och familjedaghemverksamhet. Fi.
42. Barns fritid. S.
43. Utställningar. U.
44. Effekter av förpackningsavgiften. Jo.
45. Samordnad traktamentsbeskattning. Fi.
46. Befordringsförfarandet inom krigsmakten. Fö.
47. Installationsbranschen. I.
48. Installationsbranschen. Bilagor. I.
49. Bevisäkringslag för skatte- och avgiftsprocessen. Fi.
50. Information och medverkan i kommunal planering. Rapport. Kn.
51. Utbildning i förvaltning inom försvaret. Del 1. Fö.
52. Utbildning i förvaltning inom försvaret. Del 2. Fö.
53. Skolans arbetsmiljö. U.
54. Vidgad vuxenutbildning. U.

Statens offentliga utredningar 1974

Systematisk förteckning

Justitiedepartementet

- Förenklad konkurs m. m. [6]
- Fri sterilisering. [25]
- Mindre brott. [27]
- Rättelag. [28]
- Unga lagöverträdare V. [31]
- Mut- och bestickningsansvaret. [37]

Försvarsdepartementet

- Befordringsförfarandet inom krigsmakten. [46]
- Krigsmaktens förvaltningsutbildningsutredning. 1. Utbildning i förvaltning inom försvaret. Del. 1. [51]
- 2. Utbildning i förvaltning inom försvaret. Del 2. [52]

Socialdepartementet

- Barn- och ungdomsvård. [7]
- Sänkt pensionsålder m. m. [15]
- Socialutredningen. 1. Socialvården. Mål och medel. [39] 2. Socialvården. Mål och medel. Sammanfattning. [40]
- Barns fritid. [42]

Kommunikationsdepartementet

- Förslag till hamnlag. [24]
- Motorredskap. [26]

Finansdepartementet

- Neutral bostadsbeskattning. [16]
- Förslag till skatteomläggning m. m. [20]
- Statsbidrag till kommunal färdtjänst, hemhjälp och familjedag-hemsverksamhet. [41]
- Samordnad traktamentsbeskattning. [45]
- Bevisräklingslag för skatte- och avgiftsprocessen. [49]

Utbildningsdepartementet

- Boken. Litteraturutredningens huvudbetänkande. [5]
- Samhälle och trossamfund. Sammanställning av remissyttranden över betänkan den av 1968 års beredning om stat och kyrka. [9]
- Högskoleutbildning. Läkarutbildning för sjuksköterskor. [19]
- Reklam V. Information i reklamen. [23]
- Att översätta Gamla testamentet. [33]
- Skolan, staten och kommunerna. [36]
- Utställningar. [43]
- Skolans inre arbete. 1. Skolans arbetsmiljö. [53]
- Vidgad vuxenutbildning. [54]

Jordbruksdepartementet

- Jordbruk i samverkan [30]
- Spridning av kemiska medel. [35]
- Effekter av förpackningsavgiften. [44]

Arbetsmarknadsdepartementet

- Expertgruppen för regional utredningsverksamhet. 1. Orter i regional samverkan. [1] 2. Ortsbundna levnadsvillkor. [2] 3. Produktionskostnader och regionala produktionssystem. [3] 4. Regionala prognoser i planeringens tjänst. [4]
- Rättgången i arbetsvister. [8]
- Att utvärdera arbetsmarknadspolitik. [29]

Bostadsdepartementet

- Boende- och bostadsfinansieringsutredningarna. 1. Solidarisk bostadspolitik. [17] 2. Solidarisk bostadspolitik. Bilagor. [18] 3. Solidarisk bostadspolitik. Följdfrågor. [32]
- Markanvändning och byggande. [21]
- Vattenkraft och miljö. [22]

Industridepartementet

- Data och näringspolitik. [10]
- Industristrukturutredningen. 1. Svensk industri. Delrapport 1. [11] 2. Svensk industri. Delrapport 2. [12] 3. Svensk industri. Delrapport 3. [13] 4. Svensk industri. Delrapport 4. [14]
- Gafisk industri i omvandling. [34]
- FFV. Förenade fabriksverken. [38]
- Installationsbranschutredningen. 1. Installationsbranschen. [47] 2. Installationsbranschen. Bilagor. [48]
- Närförläggning av kärnkraftverk. [56]

Kommundepartementet

- Information och medverkan i kommunal planering. Rapport. [50]

